DE WERKEN

VAN

J. VAN DEN VONDEL

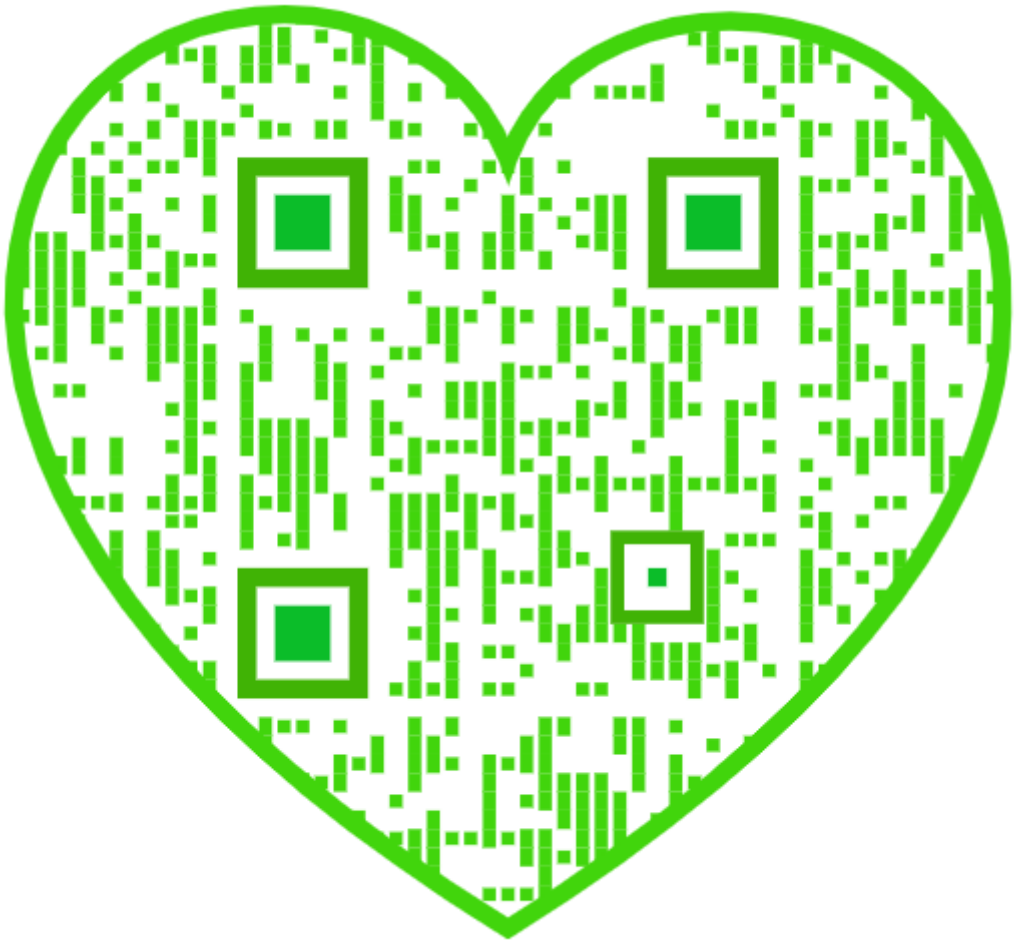

ANDRIES DE GRAEFF.

DE WERKEN

VAN

J. VAN DEN VONDEL

UITGEGEVEN DOOR

M^R. J. VAN LENNEP

Herzien en bijgewerkt door J. H. W. UNGER

1660

Koning Edipus — Koning David in Ballingschap — Koning David herstelt — Publius Virgilius Maroos Wercken in Nederduitsch dicht vertaelt *

LEIDEN — A. W. SIJTHOFF
ANTWERPEN. — DE NEDERLANDSCHE BOEKHANDEL.

INHOUD.

	Bladz.
Koning Edipus uit Sofokles. Treurspel (1660)	1
Opdracht aan Joan Huidekooper	3
Inhoudt	7
Inhoudt van Koning Edipus, gedicht door Aristofanes.	11
Treurspeelders.	12
Koning Edipus.	13
Koning David in ballingschap. Treurspel (1660) . . .	95
Opdracht aan Andries de Graef.	97
Inhoudt	99
De treurspeelders.	102
Het eerste bedryf	103
Het tweede bedryf	111
Het derde bedryf.	126
Het vierde bedryf	145
Het vyfde bedryf	162
Koning David herstelt. Treurspel (1660)	183
Opdracht aan Cornelis van Vlooswyck	185
Inhoudt	189
Treurspeelders.	190
Het eerste bedryf	191
Het tweede bedryf	198
Het derde bedryf.	210
Het vierde bedryf	237
Het vyfde bedryf.	246

NB. De prent tegenover den titel is een reproductie van een photographie naar het marmeren borstbeeld van Andries de Graeff, in 1661 door Artus Quellinus gebeiteld.

KONING EDIPUS

UIT

SOFOKLES.

TREURSPEL.

Afgedrukt volgens den tekst der eerste uitgave, in 1660 bij de weduwe van Abraham de Wees te Amsterdam verschenen (*Bibliographie van Vondels werken,* n°. 624).

DEN WELEDELEN EN GROOTACHTBAEREN HEERE,

JOAN HUIDEKOOPER,

RIDDER, HEERE VAN MAERSEVEEN, NEÊRDIJCK &c.,

Burgermeester en raet van Amsterdam, Bewintheere der Oostindiaensche Maetschappye.

De groote Julius Scaliger [1]), die, te Leiden, ter hooge schoole, gelijck een orakel van wijsheit en kunstgeleertheit, te pronck gezeten, zoo veele letterhelden voortbrogt, en hunne oogen opende, om de heerlijckheit van Virgilius spreeckende schilderyen met oordeel te bespiegelen, zeght in d'opdracht van zijn doorgeleert werckstuck op de dichtkunst, dat verstandeloze menschen, die met een stuur en nors gelaet het lezen der historie en dichtkunste begrimmen, en verdoemen, niet behooren onder menschen gerekent te worden. Aristoteles en Plato noemen de dichtkunst eene naerbootseeringe, het welck eigentlijcker op de tooneeldichtkunst dan op de kunst der heldendichteren past: want de heldendichter laet de personaedjen niet regelrecht hooren: maer de tooneeldichter brengtze zelfs regelrecht, gelijck levendigh herboren, met hunne rolle te voorschijn. Onder de tooneelspeelen is het treurspel de naerbootseeringe van eenen doorluchtigen handel, en de treurspeldichter, die zijne kunst niet wil verongelijcken, behoeft in het uitkiezen

---

[1]) *Julius Scaliger:* Vondel is hier blijkbaar in de war. Julius Caesar Scaliger werd in 1484 te Verona geboren en overleed te Agen in 1558, dus ruim vijftien jaren voor de stichting der Leidsche Hoogeschool. Die aldaar het Hoogleeraarambt bekleedde, was Josephus Justus Scaliger, de tweede zoon van den zooeven genoemde. Deze, in 1540 te Agen geboren, kwam in 1583 te Leiden en overleed er in 1609. Hij schreef werkelijk over Vergilius en is dus kennelijk de persoon, door Vondel bedoeld. Misschien hebben wij hier aan een bloote schrijf- of drukfout van *Julius* voor *Justus* te denken.

der stoffe niet alleen omzichtige, maer Lynceus [1]) doorzichtige oogen, naerdien weinige voorbeelden onder veelen een volkomen treurspel konnen uitleveren. Onder d'uitmuntende treurspelen der ouden wort dit van koning Edipus mede boven aen gezet. Aristoteles, in zijn tooneelonderwijs, voert het in, als een voorbeelt, waer in de twee hooftcieraden, herkennis en staetveranderinge, krachtigh uitschijnen: en gelijck de heldendichters, in Grieksch en Latijn, aen de historien van Troje en Thebe, als d'allernaemhaftighste, hun zweet en nachtrust van outs te kost hingen, zoo arbeidden de gedachten der oude treurspeldichteren voornaemelijck op d'avontuuren van Edipus, om in hem af te beelden eenen rampzaligen man, die buiten zijne schult ongeluckigh is: gelijck Jokaste, by Seneca, op zijn Stoïksch, haren rampzaligen zoon en man aldus in zijne elende ontschuldight:

Het nootlot draeght de schult van 't geen hier is misdreven.
De schult van 't nootlot wort geen' mensche toegeschreven.

En Sofokles pleit voor hem in zijnen Koloneeschen Edipus, daer de beschuldighde zich tegens Kreon aldus ontschuldigt:

Wat wijtge, schaemteloos en gruwlijck,
Dootslagen, en bloetschendigh huwlijck,
En jammeren een' man, die treurt,
En dit onwilligh viel te beurt:
Want Godt, op ons geslacht gebeten,
Schijnt my misschien dit toe te meeten,
Ter straffe van eene oude schult:
Maer in der daet en waerheit zult
Gy niet een schelmstuck, waert te hoonen,
In my met reden konnen toonen,
Daer ick de mijnen ofte my
Oit in misdede, vranck en vry.

Edipus wert ten tooneele gevoert van Eschylus, by die van Athene, met den titel van vader des treurspels verheerlijckt; oock te voorschijn gebroght van Euripides, Lykofron, Filokles,

[1]) *Lynceus:* een der Argonauten, die, volgens de fabel, zulk een scherp gezicht had, dat hij door een muur heen zag.

Xenokles, en anderen, en hier van den veltheere Sofokles [1]), van wien gemelde Seneca, of wie het is, niet luttel in zijnen Latijnschen Edipus ontleent. Asconius [2]) getuight dat Julius Cezar zelf een treurspel van Edipus opgezet heeft. Robortel [3]) ontvouwt rijckelijck door dit zelve treurspel, als door een volkomen voorbeelt, met hoe groot eene kunstenaerye Sofokles dit doorwrochte werck binnen eenen zonneschijn uitvoert [4]). Dit zelve spel wort by Plutarchus mede gerekent onder de vijf tooneelspelen, welcker toestel d'Atheners, wien de tooneelkunst, die hun meer dan het uitbreiden van 's lants paelen ter harte ging, hooger quam te staen dan de befaemde oorlogen, voor het gebiet en de vryheit tegens Persen gevoert: want Griecken en Latijnen voerden hunne treurrol koningklijck uit, en stoffeerden de personaedjen naer heuren staet, met pracht en prael van gewaeden en cieraeden, gemanierde [5]) hovelingen, en staetjofferen, en heerlijcke maetgezangen, en allen vorstelijcken toestel, zoodaenigh, dat d'aenschouwers verruckt, zich lieten voorstaen in der daet te zien herleven de persoonen, en den handel der grooten, ten spiegel der leerzaemen vertoont. Koningin Dido, in het bouwen van Karthago, [de stadt, die Rome namaels zoo byster in het licht stont], vergat, onder andere heerlijcke gestichten, den schouburgh en het tooneel niet, daer Virgilius zingt:

Een ander leght den gront des schouburghs met gewelt,
En houwt pylaeren uit de steenrotse, om tooneelen
Hierna tot eer en pracht te dienen onder 't speelen [6]).

---

[1]) *Van den veltheere Sofokles:* Sofokles werd, op zijn 57ste jaar, in 't vierde jaar der 85ste Olympiade, door die van Athene met Pericles tot veldheer benoemd in den krijg tegen de Samiërs.

[2]) *Asconius:* meer dan één letterkundige van dien naam is te Padua geboren. Wie hier bedoeld wordt, Asconius Pedianus of een zijner naamgenooten, neem ik niet op mij, te beslissen.

[3]) *Robortel:* over dezen wordt gesproken in 't „Berecht" voor den *Jeptha*.

[4]) *Binnen eenen zonneschijn uitvoert:* d. i.: *binnen den tijd laat afloopen*, „tusschen zons op- en ondergang."

[5]) *Gemanierde* voor „goed gemanierde." *Ongemanierd* is nog in zwang.

[6]) *Onder 't speelen:* de plaats is te vinden *Aen.* I. 431 en luidt in 't oorspronkelijke als volgt:

Hic alta theatris
Fundamenta locant alii, immanisque columnas
Rupibus excidunt, scenis decora alta futuris.

Treflijcke godtgeleerden, in de heilige geschiedenissen bedreven, melden dat koning Salomon, wiens wijsheit Egyptenaers en alle menschen overtrof, niet alleen in Hebreeusche dichtkunste en alle wetenschappen, maer oock op droeve en blijde tooneelspelen, afgerecht was. Het zal dan niemant onbillijck schijnen dat dit treurspel, in Nederduitsch uitgegeven, zoeckt te schuilen onder d'aengenaeme schaduwe van den Ridder, heere van Maerseveen, hanthaver van de edele tooneelpoëzye, wiens luister, onder het beleit van onze staetkundige regeerders, dagelijx toeneemt, en niet zonder reden: want 's menschen leven, zoo veele moeielijckheden onderworpen, eischt by wijlen eenige eerlijke uitspanninge, die de gemoeden verquikt, en herstelt, waertoe de spelen eene hartsterckende artsenye verstrecken: en het oude spreeckwoort zeght, dat de boogh niet altijt magh gespannen staen. Hierop draeft dit tooneelwerck: ondertusschen wensche ick te blijven,

Weledele en grootachtbaere heer,

Uwe weled. en grootachtb. ootmoedige dienaer

J. v. VONDEL.

INHOUDT.

Laius, Labdakus zoon, koning van Thebe, gehuwt met Jokaste, Kreons zuster, een wijl kinderloos, hielt te Delfis, by het orakel van Apollo, om eene vrucht aen, en kreegh tot antwoort:

O Laius, Labdaks zoon, gy bidme om eene vrucht.
'k Beloof u eenen zoon, daer gy naer wenscht, en zucht:
Doch 't leght by nootlot vast gestemt in't hof, daer boven,
Dat hy u met zijn hant het leven zal beroven.
Jupijn heeft Pelops bede en vloeck dit toegestaen,
Wiens zoon gy had geschaeckt, en trouweloos verraên.

De vader en moeder, voor dit dreigement beducht, gaven het kint, dry dagen out, hunnen hofdienaer, of herder, om het op den bergh Citheron van kant te helpen. De herder sloegh het eene koorde door de voeten [waer na het namaels den naem van Edipus, dat is dickvoet, behielt] en liet het op den bergh, in het bosch hangen, doch gaf het daer na, uit medoogen met dit onnozele wicht, aen Forbas, den herder van Polybus, koning te Korinthe, die hier by geval zijn vee quam weiden. Dees schonck het aen Polybus, en Merope, zijnen koning en koningin, die den vondeling, by gebreck van een oir en rijxerfgenaem, voor hunnen eygen zoone opvoedden. Maer toen een der rijxheeren namaels, op eene maeltijt, in zijne dronckenschap, Edipus eenen vondeling scholt, trock hy heimelijck naer Delfis, om Apollo naer zijn geslacht te vragen, die hem niet dan schrickelijcke dingen spelde, en dat hy zijnen

vader zoude om het leven helpen, en zich bloetschandigh met zijn moeders huwelijck besmetten. Hy, aldus gewaerschuwt, mijde Korinthe, en ging in Focis omzwerven, daer bejegenen hem op eenen drysprong, tusschen Delfis en Daulis, een heraut, en een out man, dat Laius was, op eenen wagen van runderen voortgetrocken, die drijven hem met gewelt uyt den wegh. Hy, hierom van gramschap vervoert, slaet den koetsier, die hem voortstiet. D' oude man, ziende Edipus den wagen genaken, sloegh hem met zijnen staf tweemael op het hooft: waer op hy van Edipus met eenen slagh getroffen, over hals en hooft uit den wagen rolde, en [1]) voort al den stoet versloegh, uitgezondert eenen, die het ontvlughte, en te Thebe de tijding broght: doch alzoo de stadt en het rijck in last, tegens de wreetheit van Sfinx mosten worstelen, verwaerloosdenze den dootslagh des konings naer te spooren. De Thebaenen, vreesselijck aengevochten van dit menschverslindende gedroght, dat voor de stadt, op eene rots, dubbelzinnige raetsels uitgaf, en dieze niet raeden konden om hals broght, hielden by Kreon om eene uitkomste in hunne verlegenheit aen. Kreon liet afkondigen wie het lant van Sfinx verloste, zoude de schoone Jokaste, Laius weduwe, trouwen, en met haer het rijck regeeren. Edipus, hier op aenkomende, ontwarde het raedtsel, dat aldus luit:

Wat is het voor een dier? het slaet maer een geluit,
Het gaet op vier en twee en op dry voeten uit,
Verandert zijnen aert veel meer dan andre dieren:
Die lant betreên, in zee en in den hemel zwieren:
Maer als het endtlijck op dry beenen komt te staen,
Dan is de snelheit van zijn leden meest vergaen.

Edipus verstont dat dit dier den mensch betekent, die eerst, een kint, op handen en voeten kruipt, daerna op twee beenen

[1]) Vul hier aan: *Edipus;* want anders zou, volgens de grammaticale constructie, 't voorafgaande *hy* (Laius) hier 't subject zijn.

treet, en, endelijck op eenen stock leunende, van ouderdom verzwackt, pijnelijck voortgaet. Sfinx dit hoorende, sprong uit spijt van de klippe zich te berste. Edipus, verwinner des gedroghts, en verlosser des volx, wert hierop met triomfe te Thebe ingehaelt, en hem het rijck met Jokaste opgedraegen, by wie hy twee zoonen, en twee dochters won. Maer toen namaels de stadt en het rijck, om dezen vaderslaght, en de bloetschennis, met eene zwaere peste en onvruchtbaerheit geplaeght werden, zont Edipus Kreon, zijnen zwager, naer Delfis, die broght tot antwoort uit d' orakelkapelle, dat de lantplaegh niet te boeten was, ten waere men stadt en lant van den koningsslaghtigen, de bron der plaegen, zuiverde: weshalve Edipus yverde om door scherp onderzoeck, dreigementen, en vervloeckingen den schuldigen t'ontdecken. Oock zondt hy boden om den blinden waerzegger Tiresias, dien hy zwaerlijck, doch ten leste met dreigementen, perste den dootslager te melden, waerop dees door dwang de waerheit aen den dagh broght, en Edipus van vaderslaght en bloetschande, begaen met zijne moeder, beklaeghde. Edipus, Kreon hier over beschuldigende, als of de zwager dit listigh met den waerzegger besteecken hadde, om den koning te verstooten, en zich zelven glimpelijck op den rijxtroon te zetten, geraeckte door bereght van Jokaste zoo verre aen kennis van Laius ongeluck, dat hy aen zijnen vaderslaght begon te twijfelen. Ondertusschen quam Forbas, Polybus herder, van Korinthe, met tijdinge dat die koning doot, en Edipus daer koning beroepen was. Jokaste en Edipus, dit hoorende, verblijdden zich ten hooghste, en achten nu alle voorspellingen en wicheleryen ongegront en ydel, aengezien Polybus, dus lang voor Edipus vader gehouden, zijn eigen doot gestorven was, en zy hierom voortaen buiten vrees moghten leven. Forbas, dit verstaende, berechte Edipus, dat hy geen zoon van Polybus nochte Merope, maer een vondeling was, hem van Laius veehoeder op Citheron gegeven. Toen verstont Jokaste klaerlijck dat Edipus te gelijck haer zoon en beddegenoot was, en pooghde hem dit uit den hoofde te slaen:

doch hy, enckel begeerigh zich van de waerheit en gelegenheit zijner geboorte te verzekeren, belaste Laius veehoeder te haelen, die te voorschijn gekomen, en, gedwongen de waerheit t'openbaeren, den ganschen handel ontdeckte. Edipus, nu volkomen van alles berecht, loopt mistroostigh in het hof zijn moeder en gemaelin zoecken, die zich alreede in haere slaepkamer verhangen hadde, dies hy uit ongedult, met haeren gouden keurshaeck, zijne oogen uitruckte, en, beklaeghelijck afscheit van zijne dochteren neemende, besloot in ballingschap op Citheron zijn leven te gaen volenden.

INHOUDT

VAN

KONING EDIPUS,

GEDICHT DOOR ARISTOFANES DEN LETTERKUNSTENAER.

Vorst Edipus, met lasterlijcken hoon
Gescholden voor een onecht bastertzoon
Van Polybus, treckt van Korinthe uit toren
Naer Delfis, om uit Febus mont te hooren
Uit welck een' stam hy sproot, en uit wat bloet.
De zoon, och arme, onwetende gemoet
Op 't enge spoor des drysprongs zijnen vader
En velt hem neêr. Hierna is hy de raeder
Des raetsels, hem diepzinnigh voorgezet
Van Sfinx, waer door hy deerlijck zich besmet
Met moeders echt. De lantplaegh trof 't geweste
Van Thebe met onvruchtbaerheit, en peste,
Dies Kreon, dien men voort naer Delfis zondt,
Tot antwoort broght, uit Godt Apolloos mont,
Dat d' artseny, en 't stillen van de plaegen
Gereet was, zoo de geest van dien verslagen
Vorst Laius wert gezoent in volle kracht,
De moordenaer om zijne vaderslaght
Verdreven. Toen nu Edipus dit hoorde,
Hy d' oogen uit zijn hooft mistroostigh boorde.
De moeder endt haer leven met een koorde.

Aristofanes: niet de beroemde blijspeldichter, maar Aristofanes van Byzantium, een leerling van Eratosthenes en een der beroemde letterkundigen van zijn tijd. Hij leefde onder de regeering van Ptolomeus Euergetes en Ptolomeus Philopater, koningen van Egypte.

2, 3 *Gescholden voor een onecht bastertzoon van Polybus:* dit komt niet volkomen uit met wat wij hierboven in den „Inhoudt" lezen. De „dronken rijksheer" had Edipus wel voor een „vondeling" gescholden, en voor iemand, die zich *ten onrechte* als de *zoon* van Polybus gedroeg, maar niet voor een *basterdzoon* van dezen laatste.

3, 4, 5 *Uit—uit—uit—uit:* dat is driemaal te veel.

TREURSPEELDERS.

EDIPUS. Koning van Thebe.
PRIESTER van Jupiter.
KREON. Edipus zwager.
REY van oude Thebaenen.
TIRESIAS. De blinde waerzegger.
JOKASTE. Koningin van Thebe.
FORBAS. Koning Polybus hofdienaer, eerst veehoeder.
HERDER. Koning Laius veehoeder.
BODE.

Het tooneel is voor 't hof te Thebe.

KONING EDIPUS

UIT SOFOKLES.

EDIPUS. PRIESTER. KREON.

Edipus.

Gy spruiten van den ouden Kadmus, hoe?
Wat zitge hier te zamen, droef te moe',
Met offerloof bekranst om uwe haeren?
De gansche stadt bewierrookt Godts altaren,
En bidt, en kermt, van 't een aen 't ander endt.
Ick Edipus, zoo wijt en zijt bekent,
Koom hier om dit, niet door een anders ooren,
Maer liever uit uw' eigen mont te hooren.
Stockoude man, u voeght het dat gy dit
Ontdeckt, en 't woort voert. Zegh ons: waerom zit
Gy hier by een? Wat 's d' oirzaeck? wat 's de reden?
Jaeght vrees u hier? of hebtge last geleden?
Ick wensch u by te staen uit al mijn hart:
Want zeker, zoo my d' algemeene smart
Der burgerye, in rouw by een gezeten,
Niet raeckte, ick moght wel onbarmhartigh heeten.

Priester.

O vorst des lants, 's volx trouwe toeverlaet,
Gy ziet in welck een' jammerlijcken staet
Uw volck hier zit om 't hofaltaer benepen.
Gy ziet een deel de lenden naer zich sleepen.
De zommigen zijn priesters, out en grijs
Van jaeren. Ick dien' Jupiter ten prijs,
Als priester. Dit zijn alle jongelingen.
Al d' anderen, om 't hooft bekranst, omringen

1 *Kadmus:* de stichter van Thebe.

Op 't merrecktvelt Minerves dubble kerck,
En d' outers van Ismeen, daer ieder sterck
Te rade gaet by d' offervinderyen.
Gy ziet het hoe de stadt aen alle zyen
Geschockt wort van een' plaeghstorm, slagh op slagh,
Zoo datze 't hooft nau uit die baren magh
Opheffen. Al de vruchten zijn bedorven.
Het quijnend vee op 't velt is wechgestorven.
De zwangre vrou ziet d' onvoldraege vrucht
Wechsterven. Al de stadt van deze lucht
En felle pest vergiftight, en geslagen,
Van huis tot huis, ziet dootsch, sterft uit door plaegen,
En Plutoos rijck bedijt by ons verdriet.
Ick, en dees schaer, uw kinders, die gy ziet
Om 't hofaltaer vergadert voor uwe oogen,
Gelijcken u in maght niet by 't vermogen
Der Goden, maer by eenen middelaer,
Die ons met hun kunt zoenen, in gevaer
Van 't leven, nu wy uwe hulp begeeren.
Gy kost wel met uw komst de rampen keeren
Van deze stadt, ontsloeghtze van het juck
Des halstols, daer zy, tot haer ongeluck,
Het moortgedroght, bekent door wichleryen,
Me paeide, en redde ons allen uit dat lyen,
Met hulpe van de Goden, ongebeên,
Onaengezocht. Gy kost ons wel voorheen
En al de stadt verlossen uit dees zorgen:
De naem, dat gy ons leven hebt geborgen,
In noot ontstaet u niet. ô Edipus,

26 *D' outers van Ismeen:* de *Ismenus* is een riviertje van Achaje, dat Thebe bespoelde. Er is dus hier geen sprake van *outers*, aan *Ismeen* gewijd, maar nevens die rivier geplaatst, gelijk het dan ook BILDERDIJK in zijn vertaling van dit treurspel opneemt:

En aan Ismenus vloed hun toevlugt nemen tot
De Wichlarijen van den blonden zonnegod.

37 *En Plutoos rijck bedijt: bedijen* staat hier voor „gedijen," als wij thans zouden zeggen.

40 *Gelijcken:* vergelijken.

52, 53 *De naem, dat gy ons leven hebt geborgen, in noot:* t. w. toen hij Thebe van den Sfinx verloste.

53 *Ontstaet u niet:* is u niet ontgaan, betaamt u.

Doorluchtste helt, wy smeecken, 't aenzicht dus
Naer u gekeert, zoeck middel, ons ten goede,
Door inspraeck van de Goôn, of van een' vroede
Geraden: want geen vroede raet zoo vremt,
Of zijnen raet wort van de daet bestemt.
Befaemde vorst, welaen dan, help dees veste,
Herstelze weêr, gelijck 't gemeene beste,
Om d'oude deught en weldaet, waert gedacht,
Eenstemmigh u voor 's volx behouder acht:
Want al wat gy voorheene hebt bedreven
Blijft langer niet by ons in 't hart geschreven:
Zoo wy, van u te vore in staet gestelt,
Hervallen. Bergh de stadt dan, braefste helt.
Gy boodt haer eerst de hant, ter goeder uure.
Verbaster u toch niet van uw natuure.
Verrechtge dit: een ieder zal u zien
Een volckrijk lant regeeren, en gebiên.
Dat 's heerlijcker dan over dootsche wijcken
Gebieden: want daer mensch, noch menschgelijcken
In burgh, of schip, gevonden wort; wat baet
Hun burgh of schip, dat in zich zelf vergaet?

Edipus.

Rampzaligen, mijn kinders, jongelingen,
Gy eischt van my geene onbekende dingen,
Maer welbekende. Ick weet wel in wat staet
En droeven schijn gy alle in arbeit gaet.
Zoo menighmael u wederspoên genaecken,
Gedenck vry dat die niemants feller raecken.
Uw droefheit voel ick eerst in mijn gemoedt.
Die kommer wort in mijne ziel gevoedt.

58 *Zijnen raet:* hier hebben wij nog een voorbeeld van den emphatischen nomin., als bij onze Bijbelvertalers en in vroegere gedichten van Vondel veel voorkomt. *Zijnen* kan hier geen drukfout wezen voor *zijne;* want Vondel kent aan 't woord *raad* altijd, en in al zijn beteekenissen, het mann. geslacht toe.

61 *Waert gedacht:* gedenkwaardig.

72 *Gebieden:* wij zouden thans schrijven: *te gebieden.*

73 Vondel heeft de beschrijving van den hongersnood, in dit verhaal vervat, zoowel als het antwoord van Edipus, nagevolgd in het Eerste Bedrijf zijner *Gebroeders.*

Mijn ziel besteent al teffens 't bitter lyen
Van u en my, en al de burgeryen.
't Is noodeloos dat gy my weckt, en port.
Gy weet wat ick, och arme, al traenen stort:
Hoe ick de stadt, ten uiterste verlegen,
Wou redden door zoo veelerhande wegen:
Doch 't eenighste, dat by mijn reden gelt,
Is endelijck by my te werck gestelt:
Want om eens klaer deze oirzaeck te doorgronden
Heb ick beducht naer Delfis afgezonden
Meneceus zoon, mijn' zwager, om den Godt
Apollo zelf, en zijn orakellot
Te toetsen, wat ons toestaet in dit lijden,
Om volck, en stadt te redden, te bevryden:
En reken ick den tijdt en d' uuren na,
'k Verlange naer bescheit hoe hy zoo spa
Van Delfis keert, en wat 'er magh gebreken,
Naerdien de tijt voorby is, en verstreecken.
Indien hy keerde, en ick Godts raet niet zou
Uitvoeren, most het schorten aen mijn trou.

Priester.

Gy spreeckt als 't is: want zoo ick heb vernomen
Is Kreon voor de hant, en weêrgekomen.

Edipus.

Geef, Febus, dat zijn komst zoo wel beslaet,
Gelijck het blijckt aen 't uiterlijck gelaet.

Priester.

Hy toont zich bly. Waer 't hart met rouw beladen,
Hy quaem niet t'huis, bekranst met lauwerbladen.

Edipus.

Men zal 't strax zien, en hooren: want de man
Genaeckt zoo dicht, dat elck hem hooren kan.

93 *Meneceus zoon:* Kreon, Jokastes broeder.
95 *Toestaet:* betaamt, past, te doen staat.

Meneceus zoon, mijn zwager, trouwe bode,
Wat tijding, wat geluck brengt gy van Gode?

Kreon.

Ick breng wat goets: want school 'er zwaericheit,
Men keerde 't licht tot heil door wijs beleit.

Edipus.

Wat spraeck is dit? wat zal men hier op bouwen?
Ick schep hier uit noch vrees, noch goet betrouwen.

Kreon.

Ontvouw ick 't u, dat elck het magh verstaen,
't Is my gelijck? of laet ons binnen gaen.

Edipus.

Spreeck openbaer, voor al deze ommestanderen:
Want ick zorgh min voor my dan voor alle anderen.

Kreon.

'k Zal melden wat Apollo my beduit:
Want Godt gebiet het ons, en zeght recht uit,
Men moet den man, een' oirsprong aller plaegen,
Verdelgen, en met maght ten lande uit jaegen,
En langer niet met een onheelbaer quaet
Strijt voeren.

Edipus.

Wel zegh op: waerin bestaet
Dees zuivering? wat 's d'oirzaeck der elende?

Kreon.

Men doeme hem in ballingschap, en wende
De lantplaegh dien dootslager op zijn' hals.
Dees manslaght treft de stadt, vol ongevals.

123, 124 *Men moet den man .... verdelgen, en .... ten lande uitjaegen:* dat klinkt weinig logisch, tenzij men *verdelgen* neme in den zin van „onschadelijk maken." Maar het tweede gedeelte van den volzin is hier verkeerdelijk, om 't rijm, uit het volgende antwoord van Kreon overgenomen. In 't Grieksch eindigt de zin met het woord *verdelgen.*

125—139 Duidelijker bij Bilderdijk:

Hy wijke in ballingschap, of 't licht zij hem benomen:
Hy boete dus een moord? 't Is 't ongewroken bloed
Van een' verslagenen, dat dus op Thebe woedt.

Edipus.

Wien wort dees plaegh, dit jammer toegerekent?
Wie is het, dien de Godt hier me betekent?

Kreon.

O koning, hoor. Eer gy aen dees vooghdy
Geraeckte, stont 's lantsopperheerschappy
Aen Laius.

Edipus.

Recht: dat quam my oock ter ooren,
Hoewel ick hem noit kende van te voren.

Kreon.

Apollo wil uitdrucklijck door zijn woort,
Dat wy al die bevleckt zijn met dien moort
Voort straffen.

Edipus.

Wel waer zijnze dan gebleven?
Waer vint men nu van zulck een overgeven
Out schellemstuck lidtteken, ofte schijn,
En blijcken, die niet licht te vinden zijn?

Kreon.

Men vintze hier te lande, naer zijn zeggen:
Want wat men zoeckt wordt door kloeck overleggen
Gevonden: maer daer niemant acht op slaet,
Dat raeckt voort in 't vergeetboeck, en vergaet.

Edipus.

Maer zegh my eens: quam Laius hier om 't leven,
Of buiten 's lants, en wijt van huis te sneven?

Kreon.

Toen hy vertrock, en naerspoorde iet van veer,
Maer keerde noit, naer zijn vertreck, hier weêr.

143 *Naer zijn zeggen:* namel. „van den God, in vs. 132 genoemd."
146 *Dat raeckt voort in 't vergeetboeck:* een Hollandsch idiotisme, maar dat wat al te zonderling klinkt in den mond van een vorst uit de fabeleeuw.
149 *Naerspoorde:* 't schijnt dat Vondel omstreeks den tijd der vervaardiging dezer vertaling de gewoonte had aangenomen de spelling *naer* te bezigen, waar hij vroeger *na* schreef, wat wel zoo euphonisch klonk.

Edipus.

Quam reisgezel of bode noit iet mellen,
Die ondervraeght iet uitsloegh in 't vertellen?

Kreon.

Zy zijn al voort, behalve een man alleen,
Die, dootsch van schrick, de vlught nam, en liep heen,
Niets zagh, maer slechts een zaeck alleen verhaelde.

Edipus.

Wat 's dat? een zaeck, indien men hier naer taelde,
Geeft veel bewijs, en hoop om eens dit quaet
Te vinden, als het kluwen by den draet.

Kreon.

Dees zagh hem niet van luttel moordenaeren,
Maer van een' hoop, op vrybuit uitgevaeren,
Na dat hy zey, vermoorden op het velt.

Edipus.

Indien de vorst niet reisde met veel gelt
Gelaên, hoe zou hy in dees moorders handen
Vervallen? wien hem lusten aen te randen?

Kreon.

Het wort vermoedt: en niemant vont men daer,
Die Laius holp, en redde in doots gevaer.

Edipus.

Wat ramp belette u vlijtigh naer te spooren
Hoe uw lantsheer quam in zijn bloet te smooren?

Kreon.

Diepzinnige en verwarde vraegen van
De wreede Sfinx beletten 't raetgespan
Op zwaericheên, die toen voorhanden waeren,
Te dencken, dies zy 't onwis lieten vaeren.

170 *'t Raetgespan* voor „de vergadering, die den *Raad*, de vierschaar, *spande* over 't misdrijf." Zie *David in Balllingschap*, vs. 332.

Edipus.

Welaen, ick zal dit schelmstuck van 't begin
Naerspooren. Godt en gy hebt, naer mijn' zin,
U in dees zorgh gesteecken, en beslommert,
Met 's konings doot en neêrslagh dus bekommert:
Waerom ick u hanthaven zal, en staen
Voor 't lant, gelijck Apollo heeft geraên.
Oock lustme niet, ten dienst van verre vrinden,
Maer om my zelf 't moortkluwen gansch t' ontwinden:
Want die hem broght om 't leven op het velt,
Moght my oock stout aenranden met gewelt.
'k Beschut dan in den doôn mijn leven mede.
Mijn kinders, staet nu op van deze stede.
Leght neêr den tack: houdt op van uw gebeên.
Vergaêrt het volck van Kadmus hier by een.
Wy zullen dit naerspooren met ons allen,
Geluckigh zijn met Godt, of t'zamen vallen.

Priester.

Mijn zoonen, rijst: want zoo de koning zeght
Dees t'zamenkomste is hierom aengeleght.
Godt hoede ons, die ons wees de bron der plaegen,
Wil dezen vloeck en pest ten lande uit jaegen.

Rey van oude Thebaners.

O lief orakel van Jupijn,
Hoe openbaert gy u ten leste
Tot heil der wijtvermaerde veste
Van Thebe, in dezen droeven schijn,
Uit Delfis rijck gebouden tempel!
Ick sta verbaest in mijnen geest,
En beef van schrick. Apollo weest
Gegroet, ge-eert op uwen drempel.

174 *Godt:* Apollo. Zie vs. 121.

174, 175 De zin is: Apollo en gij hebben de zaak juist naar mijn wensch ter harte genomen.

185 *Leght neêr den tack:* den „offertak," dien de smeekenden gewoon waren onder 't storten hunner gebeden in de hand te houden, of, gelijk uit vs. 3 blijkt, dat hier het geval was, er het hoofd mede te omkransen.

191 *Godt hoede ons, die ons*, enz.: God behoede ons, en hij, die ons.

Eilander, Pean, vol gena,
Die zwaere kranckheên kunt verdrijven,
Wat weldaet zult gy schuldigh blijven
Aen mijne bede? schut ons scha.
O dochter van de goude hoope,
Onsterfelijcke Faem, ontvou
My dit, die in den noot uw trouw
Aenroepe, en naer uw godtheit loope.
Minerve, spruit van Jupiter,
Ick roepe u aen, met een d' alwaerde
Diaen, uw zuster, over d' aerde
Gestelt ten schutsvrou wijt en ver,
Die, op de merckt ten toon gezeten,
Haer' ronden kerckstoel rijck stoffeert:
O Godt Apollo, waert ge-eert,
Gy schutter, noit tot noch vergeeten
In mijne bede; ô hemelsch trits
Van schutteren, waer voor venijnen
En pesten vlughten, wilt verschijnen
Op mijn gebedt met uwen flits.
Verschijnt, ô Godtheên, die de vieren
En brant van d' eerste nederlaegh
Der stadt verdreeft, de zwaere plaegh
Des lants verjoeght door uw bestieren:
Want ick verdraege ontelbaerheên
Van jammeren. Al 't volck aen 't zuchten
Gaet kranck, besmet van boze luchten.
Ick zit te troosteloos alleen,
En hulpeloos: mits ons de vruchten
Van dit gezegent lant ontstaen;
Geen vrouwen, die in arbeit gaen,
Verlossen, flaeuw van ongenughten.
Gy ziet het een op 't ander lijck
Neêrstorten, of een' vluggen vogel
Van 't ongenadigh vier den vlogel
Bezwijcken, en in 's afgronts rijck

201 *Eilander:* zoo noemt de Rei Apollo, naar 't eiland Delos, waar hij geboren was. — *Pean:* de naam, dien Apollo als God der geneeskunst droeg. Zie vs. 202.

236 *Bezwijcken:* wederom trans. gebezigd, als meermalen.

Verzincken; maght van stedelingen
Heensterven, met een droef geschal.
De velden krielen overal
Van doôn, die onbeklaeght vergingen.
De jonge en oude vrouw op strant,
Voor d' outers, om de kracht te breecken
Der lantplaegh, hier en ginder smeecken.
Men roept bedroeft gelijckerhant
Apol om hulp met luide keelen.
O goude dochter van Jupijn,
Gy schoone, red ons, magh het zijn.
Drijf Mars, die, buiten krijghskrackeelen,
En zonder schilt, ons klampt aen boort,
En, zonder zwaert en speer, komt plaegen,
Met al te zwaere nederlaegen
Van pesten. Drijf hem uit de poort.
Verdrijf hem flux uit deze landen,
Naer Tethis hof van kristalijn,
Of naer de rotsen van Euxijn,
En naer de Thraciaensche stranden:
Want wat gebouwt wort in der nacht,
Wort 's daeghs daer na om ver gesmeten.
Jupijn, sla Mavors, dien vermeeten,
Met uwen donder naer uw maght.
O Godt van Lycie, of gy heden,
Gewapent met uw' gouden boogh,
Uw pijlen neêrschoot van om hoogh,
En redde 't volck op ons gebeden.
Och, of Diaen met haer geschut,
Waer me zy, op Lyceesche rotsen
Ter jaght, het wilde zwijn durf trotsen,
Ons holp, van krachten uytgeput.
O wijngodt Bacchus, die u haeren
Met eenen gouden mijter ciert,
En in dees kercken wort geviert;
Die uwen rey met wijngertblaêren

246 *Goude dochter van Jupijn:* Minerva.
254 *Tethis:* of beter *Tethys,* de zeegodin, niet te verwarren met *Thetis,* de moeder van Achilles.
272 *Uwen rey:* de Menaden.

Ten reie voert, u roep ick aen.
Verzuim niet Thebe by te staen.
Verdrijf dees lantplaegh, deze pesten
Met uwe fackel van ons vesten.

Edipus.

'k Hoor uw verzoeck: maer volght men mijnen raet,
Om artseny te vinden voor dit quaet,
Zoo zult gy hulp en lichtenis bekomen.
'k Zal zeggen 't geen ick nu eerst heb vernomen,
Die van de zaeck gansch vreemt ben: want vertrou
Dat ick zoo lang met ernst niet dringen zou
Op 't onderzoeck, zoo hier geen tekens waren.
Nu wil ick dit den burgren openbaeren,
Die mede voor een' burger ben gekent.
'k Belast met ernst, dat ieder, wie omtrent
Den dootslagh was, en Laius neêr zagh leggen,
My alle deze omstandigheên koom zeggen.
Vreest iemant of men hem betighten moght:
Ick hou hem vry van schult, en achterdocht.
Hy heeft geen straf te lijden, als te trecken
Ten lande uit, vry en vranck, naer andre plecken.
Weet iemant dat een vreemdeling den moort
Beging; laet hem niet zwijgen: 'k wil het voort
Beloonen, en men zal zijn trouheit prijzen.
Maer zwijgtge: schroomt'er een dien man te wijzen,
Beducht voor zich, of zijnen vrient: zoo hy
Hierom mijn' last durf zetten aen een zy;
Hoort wat ick dan terstont in 't werck zal stellen.
'k Gebiede dat geen lantzaet zulck een' fellen
Dootslager, wie 't oock zy, ontfang' noch kenn,
In 't gansche rijck, waerin ick koning ben,
Noch met hem spreeck', noch in gemeenschap trede,
In offerhande, of kerckdienst, en gebede,
Noch zegene met heilge bron in noot:
Maer dat hem elck met smaet ten huize uit stoot':

273 *Ten reie:* ten dans. De herhaling van 't woord *rei* is niet gelukkig te noemen.
279 *Lichtenis:* een zeer goed, ofschoon zelden meer gebruikt woord voor „solaas, verlichting, ontlasting."
305 *Bron:* water.

Want naer Godts stem en antwoort op ons vraege,
Is hy alleen de lantsmet, en de plaege.
'k Besloot aldus Apolloos stem en woort
En uwen vorst, zoo jammerlijck vermoort,
Te houden in hun waerde: want wy vloecken
Den moorder; 't zy hy een is, en te zoecken
In 't schuilhol; 't zy hem veelen boôn de hant,
Op dat hy zwerf, gebannen buiten 't lant.
'k Vervloecke zelf mijn hof, zoo by mijn weeten
Hy zich in 't hof verschuile, al stil gezeten.
'k Beveele u dat gy dit, het welck ick flus
Gebeden heb, om my, en Godts wil, dus
Stip uitvoert, oock, 's rijx halve, dat eerst heerlijck
Aen 't bloeien, nu bedorven is te deerlijck:
Want schoon noch Godt, noch geen der Goden hiet
Dit straffeloos te laeten, 't voeght ons niet:
Naerdien zoo braef een koning ging verloren.
Apollo zelf belast dit naer te spooren.
Nu ben ick die 't beveele, en 't rijck regeer,
Dat Laius voor my kende, als zijnen heer.
Zijn bedgenoot viel my daer op ten deele,
Op dat ick by haer wettige erven teele:
En hadze met zijn kinderen gemeen,
Zoo hy niet kinderloos waer overleên.
Nu stont hem met zijn ongeluck te wrijten;
Dies zal ick my, als voor mijn' vader, quijten,
Ten dienst van hem, en onderzoecken 't al,
Tot dat men vint de bron van 't ongeval
Des dooden helts, uit Labdakus gesproten,
En Polydoor, en Kadmus, en den grooten
Agenor. Zoo dit een weêrstreven wou,
Zal ick de Goôn bezweeren, en hun trou,
Dat zijn landou geen vruchten langer draege,
Geen vrouwe baer', maer dat zy van dees plaege,
En droeve pest heensterven algelijck.
Thebaners, en gy burgers van dit rijck,

321, 322 Versta, juist andersom: want al had een Godheid gelast, dit feit niet te straffen, ons voegde het, dit wel te doen.

328 De constructie ware slechter, doch 't vers beter, zoo er stond:
Op dat by haer ick *wettige erven teele.*

En allen, die dit toestemt, en moet loven,
Ick bidde dat de milde Goôn daer boven,
En 't hemelsch recht, op 't hooren van mijn klaght,
U alle gunst betoonen naer hun maght.

Rey.

O koning, 'k zal 't ontvouwen voor uwe ooren,
Gelijckge my met eede hebt bezworen:
Want ick hem niet ter neder heb geleit,
Noch weet van dien dootslager geen bescheit:
Maer billijck waer 't dat Godt, die d' oirzaeck melde
Van 't onheil, oock den gast ten toone stelde,
Die zulck een' moort en dootslagh heeft begaen.

Edipus.

Dat 's recht gezeit: maer niemant durf bestaen
Noch heeft de maght de Goôn, in 's hemels plecken,
By weigering, te dwingen dit t'ontdecken.

Rey.

Nu hoor oock wat my in de zinnen schiet,
Den tweeden raet.

Edipus.

Verzwijgh den derden niet,
Zoo gy 't bedenckt.

Rey.

Ick weet het, en magh 't mellen,
Tiresias is rijck begaeft in 't spellen
Van 't ongebeurde, als Febus. Wie met hem
Te raede gaet, wort door 's waerzeggers stem
Geholpen, en gered in 't onderzoecken.

Tiresias: de beroemde waarzegger der oudheid. Ter gelegenheid van zekeren vrij curieusen twist tusschen Jupiter en Juno, waarin hij tot scheidsman geroepen was, had hij Jupiter gelijk gegeven. Juno, hierover vergramd, sloeg hem met blindheid; en, om dit te vergoeden, schonk hem Jupiter de gave der voorzegging.

Edipus.

'K verzuimde niet te taelen naer dien kloecken
Waerzegger, en zondt flux door Kreons raet
Twee boôn om hem, in dezen droeven staet:
En 't geeftme vreemt dat hy niet is verscheenen.

Rey.

Al 't ander, dus lang uitgestroit voorheenen,
Is ydel, en in 't wilt en los gezeit.

Edipus.

Wat 's dit? ick toetse al wat men heeft verspreit.

Rey.

Het reizend volck verhaelde dat hy doot was.

Edipus.

Dat hoorde ick oock: en schoon 't gerucht heel groot was,
Tot noch verscheen geen die den moorder zagh.

Rey.

Wie straf ontziet, zal geensins toeven, magh
Hy uwen eedt, zoo hoogh bevestight, hooren.

Edipus.

Hy zal zich niet of min aen woorden stooren,
Die onbeschroomt een schelmstuck durf begaen.

Rey.

Daer komenze met dien waerzegger aen.
Hy zal hem haest ontdecken naer ons wenschen:
Want dees alleen, uit zulck een tal van menschen,
De waerheit spreeckt door inspraeck van de Goôn.

Edipus.

Waerzegger, die het alles stelt ten toon,
En blindling al het weetbaere op kunt vissen,
De hemelsche en oock aertsgeheimenissen,

384 *Aertsgeheimenissen:* dat zouden „voorname, hoogst gewichtige geheimenissen" zijn; maar hier worden *aardsche,* in tegenstelling van *hemelsche* bedoeld.

Begraven diep in d' aerde, ziet, en vat;
Gy kent den noot, de pest, die al de stadt
Zoo deerlijck plaeght. Wy hoopen en vertrouwen
Dat gyze alleen zult helpen, en behouwen:
Want Febus, of 't u onbekent waer, gaf
Den afgezant, om d' oirzaeck van dees straf
Gezonden, dit tot antwoort op zijn vraegen,
Dat deze stadt te vryen stont van plaegen,
Indien men kon opspooren wie den heer,
Uw' koning, dus onnozel velden neêr,
Hen strafte aen 't lijf, of dreefze in ballingschappen
Ten lande uit. Gy die Godts verborge stappen
Ontdeckt, en u op wichlery verstaet;
Verbergh ons niet uw inzicht, uwen raet.
Ick bid bevry u zelven, en dees stede,
En my met een, en wasch den dooden mede
Van zulck een smet. Wy allen stellen nu
In dezen noot ons hoop alleen op u:
Want heerlijck is 't, en een godtvruchtigh teicken,
Naer zijne maght het volck de hant te reicken.

Tiresias.

Helaes, hoe zwaer is 't wijs te zijn in raet,
Daer wijzen raet den wijzen helpt noch baet!
Ick, die dit zagh en wiste, moght wel schroomen,
En had geensins behooren hier te komen.

Edipus.

Wat 's d' oirzaeck dat gy droevigh herwaert quaemt?

Tiresias.

Ontslame. Gy en ick, gelijck 't betaemt,
Onze avontuur veel lichter zullen draegen,
Zoo gy my hoort.

412 *Zoo gy my hoort:* versta: „zoo gij de bede *verhoort,* die ik u doe, van mij te ontslaan van het melden der oorzaak, waarover ik liever niet spreke." Bilderdijk heeft hier, emphatisch genoeg:

Men brenge my terug! Het is om u en my
Dat ik dit smeek. Sta toe, dat ik gehoorzaamd zy.

Edipus.

Dat waer niet recht. De plaegen
Der stede, noch haer heil gehengen 't niet.
Zy voede u op. Zoudt gy, in dit verdriet,
Van 't ooghmerck des orakels haer versteecken?

Tiresias.

Ick hoore u niet bequaem en tijdigh spreecken,
En duchte dat my 't zelve niet gebeur'.

Rey.

Om Godts wil, zwijgh toch niet, ziet gy hier deur;
Naerdien wy alle u dus ootmoedigh smeecken.

Tiresias.

Gy zijt niet wijs genoegh hier in te spreecken:
Ick zal geensins dit melden, om u niet
t' Ontvouwen uwe elenden, en verdriet.

Edipus.

Wat zeght gy? zwijghtge, en weet gy 't? wiltge ons allen
Verraeden, en de gansche stadt zien vallen?

Tiresias.

Ick zoecke my noch u tot last en leedt
Te strecken. Hoe? hoe zijt gy zoo gereet
My dit te last te leggen, en te vergen?
'k Heb geen gehoor by u.

Edipus.

Gy zoudt met tergen
Den besten wel vergrammen. Booswicht, wat?
Zult gy het niet ontdecken, en dus prat
Volharden, stijf en onverzet van zinnen?

Tiresias.

Gy schelt my voor weêrbarstigh, en daer binnen
In uw gemoedt heeft wrevel haer verblijf:
Dat zietge niet, en noemtme stuur en stijf.

Edipus.

Wie steurt zich niet, als hy van u moet hooren,
Dat gy de stadt verkort, en laet verloren?

Tiresias.

Dit zal geschiên, al sprack ick niet een woort.

Edipus.

Wat zal geschiên? ontdeck dit, als 't behoort.

Tiresias.

Ick zegh niet meer, al zoudtge my bezwaeren.
Nu raes vry, lust het u dus uit te vaeren.

Edipus.

Ick aengeterght, zal onbewimpelt nu
Ontdecken wat mijn geest gevoelt van u.
't Leght zoo by my: wy houden en vertrouwen
Dat gy de hant hebt aen dien moort gehouwen,
Den neêrslagh zelf met uwe hant volvoert.
Zaeght gy den moort begaen, die 't lant beroert;
Ick zegh, gy hebt dat stuck alleen bedreven.

Tiresias.

Is 't waer? ick zegh uw vloeck, elck toegedreven
Zoo gruwelijck, beklaeght u: want voortaen
Geen burger magh u meer ter spraecke staen,
Noch ick, die u voor godtloos schatte, een peste,
Een schantvleck van het algemeene beste.

Edipus.

Dus schaemteloos en los en onberaên
Te spreecken? meent gy noch uw straf t'ontgaen?

436 *Laet verloren:* in haar verloren toestand laat.
437 Bilderdijk heeft hier:
't Zal zich ontwikklen, schoon mijn mond het u verbergt.
449 *Beklaeght u.* treft uzelven, als beklaagde.

Tiresias.

Ick benze ontgaen, en steune op kracht van waerheit.

Edipus.

Wie leerde u dus te spreecken? sproot dees klaerheit
Uit wichelkunst?

Tiresias.

Uit uwen mont. Gy praemt
En dwingtme klaer te spreecken, als 't betaemt.

Edipus.

Wat dwing ick u? laet my dit noch eens hooren,
En beter, en veel klaerder dan te voren.

Tiresias.

Verstontge dit niet klaer genoegh met smert?
Of vraegtge, op dat gy my noch terght, en tart?

Edipus.

Ick vraege naer geene openbaere stucken:
Maer echter pas het noch eens uit te drucken.

Tiresias.

Ick zegh gy zoeckt den moorder, en voorwaer
Zijt zelf alleen de koningsmoordenaer.

Edipus.

Niet ongestraft zultge op uw vrye voeten
My tweemael stout beschuldigen, maer boeten
Dit lasterstuck.

Tiresias.

Zal ick dan noch al meer
Beschuldigen, op datge u feller weêr
Op my vergramt?

459 *Wat dwing ick u?* versta: wat heb ik u gedwongen te zeggen?

Edipus.

Zegh wat u lust te zeggen:
't Is toch vergeefs.

Tiresias.

Gy gaet onwetend leggen
Op 't bedde met de waertste, die u smeeckt,
En ziet niet in wat zwaericheit gy steeckt.

Edipus.

Meentge ongestraft dit stadigh uit te smijten?

Tiresias.

Zo waerheit gelt, noit bang voor tegenwrijten.

Edipus.

De waerheit gelt, of menze in u niet vint:
Want uw verstant, gehoor, en oogh zijn blint.

Tiresias.

Rampzalige, gy durft my dit toebijten,
Dat elck eerlang u smaedigh zal verwijten.

Edipus.

Uw blintheit dient tot uw behoudenis.
Ontbrack 't u niet aen oogen, hou gewis
Gy zoudt niet lang noch my, noch die vermogen
Het licht te zien, aenschouwen met uwe oogen.

Tiresias.

Het nootlot laet niet toe dat gy my doot:
Dit hangt aen Godt Apol, mijn hulp in noot.

Edipus.

Kunt gy zoo braef, of Kreon dit stoffeeren?

473 *De waertste, die u smeeckt: smeeken* staat hier in de beteekenis van: „streelen, liefkoozen."

477 *Of menze in u niet vint:* al vindt men die bij u niet.

487 Versta: kraamt gij uit eigen beweging deze verzinsels uit, of heeft Kreon ze u in den mond gegeven?

Tiresias.

Neen, Kreon geeft geen stof om u te deeren:
Maer gy alleen zijt oirzaeck van uw leedt.

Edipus.

O rijckdom, rijck, en kunst, die wijt en breet
De kunst beschaemt, wat moetge al nijts verdragen,
Terwijl 't geluck ons dient by onze dagen!
Nu Kreon, eerst mijn vrient, zoo trou voorwaer,
Ophitsende dien snooden guichelaer,
Lantlooper, en bedrieger, die op gunsten,
En eige baet gestelt, doch blint in kunsten,
Al heimelijck door loze laegen my
Versteecken wil van deze heerschappy;
My, zonder dat ick vorderde door laegen,
Van al de stadt vrywilligh opgedragen.
Waerzegger, nu zegh op dan, het wort tijt.
Zegh op hoe gy hier van verzekert zijt:
En waerom hebt gy niet, [toen Sfinx, zoo vinnigh,
Zoo fel van aert, zijn vraegen dubbelzinnigh
De burgery te raên gaf,] door uw' raet
Den burger opgeholpen met de daet?
Want zulck een vraegh en raetsel recht beseffen,
Kon geen gemeen verstant verstaen, noch treffen
Recht op zijn hooft. Dat raetsel eischte een' man,
Die waerheit zien, en openbaeren kan:
Dit hebt gy niet ontdeckt door wichlerye,
Noch door uw' Godt: maer ick alleen, een vrye,
Ick Edipus quam onbekent en vremt,
Trof's raetsels zin, en heb 't gedroght getemt
Door mijn verstant, en niet door vogelteken.
Nu wiltge my van rijck en troon versteecken,
Om zelf de naeste aen Kreons zy te staen:
En 't schijntme toe [wil hier geluck toe slaen]
Dat gy, en hy, die groeit in dit stoffeeren,
Tot groote scha des burgers zult regeeren:
En zoo ick, lang door ramp beproeft alom,
Geen acht sloegh op uw' hoogen ouderdom,
'k Had u dees drift alree verleert met smerte.

Rey.

Wy neemen uw gespreck met ernst ter harte,
En 't schijnt ons dat de toorne u bey vervoert:
Doch 't past niet dit te handlen, dus ontroert,
Maer liever ga te slaen, en t' overweegen
Waerin de zin der godtspraecke is gelegen.

Tiresias.

Schoon gy regeert, noch voeght het u naer reên
Te spreecken, en te hooren. Dit's gemeen
En even schoon, en recht van wederzye.
Ick diene u niet, maer 't hooft der wichlerye,
Apollo, noch verlaetme op Kreons maght.
Dit zegge ick u, dat gy, die onbedacht
Mijn blintheit my verwijt, en met uwe oogen
Het licht ziet, niet eens ziet, van mist betogen,
In welck een ramp gy steeckt, noch waer gy zijt,
Noch met wat bloet gy woont, tot uw verwijt.
Of weetge niet van wien gy zijt gesproten,
En hoege u draeght, als vyant van uw loten?
Hoe levenden, en dooden te gelijck,
Uw moeders en uw vaders vloeck, u 't rijck
Ontzeggen, en afgrijsselijck verwijzen?
Gy, die nu klaer het hemelsch licht ziet rijzen,
Zult blint eerlang omdwaelen dagh en nacht.
Wat haven, wat geberghte zal uw klaght
Niet hooren, en nagalmen op dat kermen,
Als gy verstaet wat bruit gy naemt in d' armen,
Rampzaligh met een koningin verknocht,
En welck een' staert van rampen onbedocht
Gy nasleept, en wat jammeren uw vruchten
En u noch staen te vrezen, en te duchten!
Behaeght het u, tast my en Kreon aen.
Geen snoder schelm en booswicht zal vergaen,
Als gy alleen.

530, 531 *Dit's gemeen en even schoon, en recht van wederzye:* versta: dit is een recht, dat wij wederzijds even volkomen gemeen hebben en bezitten.

Edipus.

Staet ons die smaet te doogen,
Te hooren? vlught gy noch niet uit mijne oogen?
Vertrecktge niet ten hove uit naer uw stê?

Tiresias.

Ick was niet dan op uw ontbieden ree.

Edipus.

Ick wist niet datge uw dwaesheit dus zoudt uiten:
'k Had anders traegh u hier gedaeght van buiten.

Tiresias.

Wy schijnen dwaes by u, en zonder prijs:
Maer scheenen by uwe ouders kloeck en wijs.

Epidus.

Wie zijnze? zegh, wie kent ons voor zijn telgen?

Tiresias.

Dees dagh zal u voortbrengen, en verdelgen.

Edipus.

Gy spreeckt bedeckt, en duister te verstaen.

Tiresias.

Gy zijt de man, die raedtsels best kont raên.

558 Versta: ik ben hier alleen op uw last gekomen.

563 *Wie kent ons voor zijn telgen:* dat men een personage van rang, vooral een koning, sprekende invoerende, hem den 1sten pers. meerv. laat bezigen, is gebruikelijk en gepast; maar Vondel overdrijft of liever misbruikt hier den regel der spraakkunst, dat het zelfst. n. w. met het bijv. n. w. en met de omschrijvingen in gesl. en getal overeen moet komen. De vader van *Edipus* kon in hem nooit meer dan *één telg* kennen.

564 Versta: „deze dag zal u het geheim uwer geboorte doen kennen en tevens met doodelijke wanhoop vervullen." De vertaling van Vondel is meer letterlijk dan duidelijk; intusschen komt zij mij verkieslijk voor boven die van Bilderdijk:

Dees dag zal u van hun doen kennen en verstoten.

Edipus.

Verwijtge my daer prijs door is verworven?

Tiresias.

Uw avontuur heeft u alom bedorven.

Edipus.

'k Getrooste 't my, beschutte stadt en lant.

Tiresias.

'k Ga heen. Gy knaep, nu leime by de hant.

Edipus.

Hy ley hem wech: want langer hier te toeven,
Verwert dit werck, daer wy eene uitkomst hoeven.
'k Ontga door uw vertreck dees moeilijckheên.

Tiresias.

'k Vertreck, nu ick u klaer ontvoude 't geen
Waerom men my ten hove hadde ontboden,
En vreesde u niet: want gy my niet zult dooden.
Dit zegge ick u met errenst, dat dees man,
Dien gy dus zoeckt, hem dreigende met ban
En vloeck, en straffe, om Laius moort t'ontwinden,
Die zelve man is hier in stadt te vinden,
En 't onrecht voor een' vremdeling geacht:
Want hy is een inboorling, van geslacht
Een recht Thebaen, en burger dezer veste.
Elende is hem beschoren. Blint ten leste,
En pracher, arm van middelen, zal hy

567 Versta: verwijt ge mij het oplossen van een raadsel, dat mij zoo veel roems heeft doen verwerven?

568 Min duidelijk. Wat Tiresias hier zegt, moet sluiten op het onmiddellijk voorafgaande gezegde van Edipus, en dan is er de zin van: „zeg veeleer, dat het (oplossen des raadsels) u ten verderve is geweest."

569 Versta: „zij het mij ten verderve, ik heb er stad en land door behouden." 't Zou mij intusschen niet verwonderen, zoo hier een woordje ware uitgevallen, en de regel in Vondels H.-S. luidde:
't Getrooste 't my, beschutte 't stadt en lant.

585 *Pracher:* bedelaar.

Met eenen stock in vreemde heerschappy
Vertrecken: en de waerheit wil betoonen
Dat hy is broêr en vader van zijn zoonen,
En teffens zoon en man, och al t'onwaert,
Der vrouwe, die hem heiloos heeft gebaert:
Dat hy, by haer in bloetschand dus gezeten,
Zijn vader heeft vermoort en dootgesmeten.
Vertreck nu, lust het u, en ga in 't hof,
En vorsch het na: en zoo gy endtlijck stof
Van valscheit vint, en u van my bedrogen,
Zoo achtme een' dwaes' waerzegger, stout op logen.

I. Keer.

Wie magh het wezen, en waer steeckt
De man, van wien Apollo spreeckt,
En galmt uit Delfis holle klippen
Door zijn waerzeggers mont en lippen,
Dat hy met zijn bebloede hant
Het grootste schelmstuck van het lant
Bedreven heeft. 't Is tijt met paerden
Te vlieden, en de vlught t'aenvaerden:
Want Godt Jupijns vergramde zoon
Wil, toegerust uit zijnen troon
Met vier en blixem, en 't verbolgen
Onschuwbre nootlot hem vervolgen.

I. Tegenkeer.

Want van Parnassus top, vol sneeu,
Loopt een gerucht en lantgeschreeu,
Dat elck hem, die zich wil versteecken,
Vast naspoort in de steenrotsstreecken,
En bosch, en hol: gelijck een stier
In 't eenzaem omdwaelt gins en hier,
En loeit. Dees balling, droef aen 't zuchten,
Pooght dus de godtspraeck snel 't ontvlughten,
Die hem verraet in alle steên:

592 *Dootgesmeten:* doodgeslagen.

612 *Naspoort:* zoo ook vs. 594: *En vorsch het na,* en vs. 956: *Naspooren;* terwijl wij daarentegen vs. 636 weder de spelling *naer te vorschen, naer te draven* hebben. Vondel, of zijn corrector, is hier zichzelven niet gelijk.

Maer och, 't gerucht snort om hem heen,
Met zijne vlugge en snelle pennen.
Hy kan den naklanck niet ontrennen.

II. Keer.

De wijze en ziende blindeman,
Melt gruwlen, veel grooter als men kan
Ontkennen, of met reden stuiten.
Ick twijfel wat my staet te sluiten,
Hang tusschen hoop en vrees gevat.
Ick sluit niet, zie nu dit, dan dat.
Wy hoorden noit voorheen, noch weeten
Wat twist alle eendraght heeft versmeten,
En Polybus, en Labdakus
In hunne zoonen fel aldus
Laet worstelen. Op welcke blijcken
Zal ick met reden vonnis strijcken,
En Edipus, daer 't volck om zucht,
Verwijzen op een los gerucht?
Zal ick nu Labdakus hanthaven,
Om naer te vorschen, naer te draven,
Te zoecken welck een vreemdeling,
Ons onbekent, dien moort beging?

II. Tegenkeer.

Maer Godt Apol, en Jupiter
Zijn wijs, zien elx bedrijf van ver.
Dat nu waerzeggers, hoe vermeeten,
Veel meer dan andre menschen weeten
Blijckt niet zoo klaer: dewijl gewis
d' Een snediger dan d' ander is:
Weshalve ick luistren zal geduldigh,
En niemant, wie den helt beschuldig',
Toevallen, eer men recht verstaet
Een grontbewijs, 't welck zeker gaet:
Want klaer is 't dat, om hem te schaden,
De rotsmaeght 't raedtsel gaf te raeden

629, 630 *En Polybus, en Labdakus in hunne zoonen:* de hier bedoelde *zonen* zijn: „Edipus," die, gelijk men geloofde, *Polybus,* en „Laius," die *Labdakus* tot vader had.

650 *De rotsmaeght:* de Sfinx, die 't bovenlijf eener vrouw had.

Den man, wiens wijsheit bleeck zoo prat,
Tot heil van d' aengevochte stadt,
En vreught van Thebens burgeryen,
Door hem ontslagen van haer lyen;
Waerom ick zulck een' wijzen man
Niet voor een' booswicht houden kan.

Kreon.

O burgers, 'k heb verscheide hooren zeggen
Dat my de vorst veel quaets te last durf leggen.
'k Verschijn hierom als een wiens eer het raeckt:
Want heb ick 't zoo met woort of werck gemaeckt,
Zoo lust het my, te schandelijck betegen,
Niet langer 't licht t'aenschouwen, als een' zegen:
Want zulck een klanck bevleckt mijne eer en faem
Te gruwelijck, en brantmerckt mijnen naem
Ten hooghste, mits my elck en gy moght heeten
Een stedepest, en bozen ingezeten.

Rey.

Misschien wort gy betight door onbescheit
Van gramschap, niet uit errensthaftigheit.

Kreon.

Wie drijft dat door mijn raet en welbehaegen
's Waerzeggers mont valsch antwoorde op zijn vraegen?

Rey.

Dit wort gezeght, doch 'k weet niet met wat hart.

Kreon.

Betight hy my van 't schelmstuck, dat elck smart,
Met meeninge, en ernsthaftigh, zonder veinzen?

Rey.

Dat weet ick niet, die 't hof in zijn gepeinzen

661 *Betegen:* 't zelfde als *beticht,* gelijk Vondel vs. 667 schrijft. Van de samenstellingen met *tijgen* zijn *aantijgen* en *optijgen* nog in gebruik.
663 *Uit errensthaftigheit* voor „in ernst," en evenzoo vs. 673 *ernsthaftigh.*
671 *Met wat hart:* met welke bedoeling.

En daeden niet doorzien kan, als 't behoort.
Maer zie, daer komt de koning uit de poort.

Edipus.

Hoe nu? wat jaeght u herwaert, zonder schroomen?
Durft gy verwaent noch hier ten hove komen,
Daer 't blijckt dat gy den vorst hebt omgebraght,
En my van 't rijck beroven wilt met kracht?
By Jupiter, zegh op: toen gy vermeeten
Dit voornaemt, hielt uw heerschlust, dol bezeten,
My voor een dwaes, en suffer? dochtge dat
Ick zinneloos, gansch geen gevoelen had,
Noch merckte dat men toeleide om door laegen
My uit den troon, en buiten 't rijck te jaegen?
Of schijnt dit noch geen zinneloos bestaen,
Ontbloot van volck, en gunst, de hant te slaen
In iemants rijck, waer naer men plagh te poogen
Door hulp van veele, en rijckdom, en vermogen?

Kreon.

Gy weet wel watge drijft. Aengaende 't geen
Gy zeght: hoor toe: vat eerst de zaeck met reên,
En oordeel dan met kennisse, en bescheiden.

Edipus.

Gy weet een zaeck wijtloopigh uit te breiden:
My schort het slechts aen ooren nu ter tijt.
Ick merck hoe gy op my gebeten zijt.

Kreon.

Hoor eerst het geen ick zeg: de zaeck is 't waerdigh.

Edipus.

Ontken niet dat gy boos zijt, en quaetaerdigh.

678 *Verwaent:* hier voor: waanzinnig, zinneloos.
681 *Gansch geen gevoelen had:* niets merkte, niets kon doorgronden.

Kreon.

Is onverstant, en heet hardneckigheit
By u een deught; gewis gy zijt misleit,
En zinneloos.

Edipus.

Meentge uwen vrient t' ontmoeten
Dus smaedelijck, en niet dien smaet te boeten?
Gy zijt misleit.

Kreon.

'k Beken uw reên zijn goet:
Maer toon waerin ick u met smaet ontmoet.

Edipus.

Hebt gy geraên of niet dat ick zou zenden
Een' bode naer den overal bekenden
Waerzegger?

Kreon.

Ick beken dit gaerne mê.

Edipus.

Hoe lang is 't leên dat Laius?

Kreon.

Wat hy deê?
Want ick versta dit niet.

Edipus.

Geraeckte om 't leven?

Kreon.

't Is lang geleên dat Laius quam te sneven.

Edipus.

Was toen al mê's waerzeggers kunst in zwang?

Kreon.

Hy was by elck in eere al overlang.

Edipus.

Heeft hy wel oit van my gerept te vore?

Kreon.

Mijns weetens niet: dat quam my noit ter oore.

Edipus.

Hebt gy toen naer dien moorder noit getaelt?

Kreon.

Ja trouwen: maer hy bleef onachterhaelt.

Edipus.

Hoe? waerom quam dees wichlaer dit niet mellen?

Kreon.

Dat weet ick niet, en wil geen vonnis vellen
Van 't geen ick niet begrijp, noch kan verstaen.

Edipus.

Gy zoudt gewis by ieder danck begaen,
Indien gy 't wist, en rustigh openbaerde.

Kreon.

Wat 's dit? zoo 't my bekent waer, ick verklaerde
Dit stuck, en zoud 't niet zwijgen, neen, ô neen.

Edipus.

't En waer gy eerst met hem quaemt overeen,
Noit zey hy dat ick Laius ley ter neder.

Kreon.

Of hy dit zeght, dat weetge: en ick wil weder
Uit u verstaen 't geenge uit my trecken wilt.

724, 725 Versta: indien 't geen afgesproken werk ware tusschen u beiden, zou hij, enz.

Edipus.

Doorzoeck het vry; ick zal, wat tijt gy spilt,
Noit moordenaer van Laius zijn bevonden.

Kreon.

Is zuster niet door trou aen u verbonden?

Edipus.

Ick lochene geensins het geen gy vraeght.

Kreon.

Bezitge niet een rijck met haer, en draeght
Den koningsstaf gemeen met uw verkoren?

Edipus.

z' Is in 't bezit, als zy bedong te voren.

Kreon.

Zoo kan ick met geen recht de derde zijn.

Edipus.

Hier hapert nu uw trou in allen schijn.

Kreon.

Geensins, zoo gy my hoort, als ick u hoorde.
Bedenck eerst of oit heerschlust, mensch bekoorde
In staetgevaer te leven, liever dan
Gerust en stil te slaepen, verre van
Bekommering. Gewis my zou niet lusten
Te heerschen, en my zelven dus t' ontrusten.
'k Liet liever my gebien, dat min bezwaert
Dan heerschen. Dit 's een recht gemaetighde aert.
'k Gebruicke nu door u wat ick begeere
Gansch buiten zorgh. Zat ick in staet en eere,
Dan stontme veel te doen door dwang met pijn.
Hoe zoume 't rijck dan aengenaemer zijn,
Als heerschen, en bevrijt zijn van verdrieten?

748, 749 Wederom goed overgezet, maar slecht vertaald. Kreon wil zeggen: „Hoe! zou ik dan liever koning willen zijn, dan wel mijn eigen meester, en vrij van beslommeringen?"

'k Ben niet zoo dwaes, of wil veel eer genieten
Het goet, dat my tot overwinst gedijt.
Nu kieze ick al wat mijn gemoedt verblijt.
Nu mint my elck. Nu loopenze om my draven,
Dat ick by uw gena hen magh hanthaven.
Hoe zoude ick dan door heerschlust, als berooft
Van zinnen, al dit heil zien over 't hooft?
Een boos gemoedt is onwijs in 't bejaegen.
Die raetslagh liet ick nimmer my behaegen,
Zou niemant oock hanthaven in dat werck:
En eischtge klaer bewijs: vraegh Delfis kerck
Of ick niet recht die godtspraeck u ontlede:
En vint gy dan 's waerzeggers mont, my mede,
Op valscheit, en bedrogh, zoo strafme vry
Aen 't leven, door veel stemmen, u, en my
Veroordeelt: maer leer kloeck u zelf mistrouwen,
En my alleen hier schuldigh aen te houwen
Uit achterdocht: want hoe kan 't billijck zijn
De bozen vroom te noemen, zonder schijn
En wettigh blijck; en weder, zonder reden,
De vroomen, als misdadigen, te treden?
Een' trouwen vrient te bannen, is een quaet
By my zoo groot, als die zich zelf verraet,
En 't leven, dat wy 't allereêlst waerdeeren.
Maer nu de tijdt zal 't ons op 't zekerst' leeren.
De tijdt ontdeckt allengs den vroomen: maer
Een dagh alleen stelt boze in 't openbaer.

Rey.

O koning, hy spreeckt recht. Gy moet u hoeden
Te struickelen door reuckeloos vermoeden.
Wie schichtigh recht, beklaeght zich licht te laet.

758 *Die raetslagh:* versta: die samenspanning met Tiresias, waarvan gij mij beschuldigt.

759 *Hanthaven:* hier voor „ondersteunen, ter zijde staan."

764, 765 *Door veel stemmen, u, en my veroordeelt:* versta: „veroordeeld door meer dan eene stem, t. w. niet alleen door de uwe, maar ook door die van mijzelven."

766, 767 *En my alleen hier schuldigh aen te houwen uit achterdocht:* lees: „en *niet*, mij, alleen uit achterdocht, hieraan schuldig te houden.

779 *Schichtigh:* overijld, met overhaasting.

Edipus.

Als iemant snel door heimelijck verraet
Het rijck belaeght, moet mijn beraet niet draelen:
Want zit ick stil, zijn aenslagh zal niet faelen:
Hy voert zijn loos beleit en kloeck besluit,
My ten bederve en val, volkomen uit.

Kreon.

Wat eischtge dan, dat ick ten rijcke uit vliede?

Edipus.

Geensins, maer sterf in 't rijck: want ick verbiede
Dat gy 't ontvlught.

Kreon.

Wanneer bewijstge wat
U stof geeft tot dien haet, op my gevat
Zoo dootelijck?

Edipus.

Zult gy my dan niet wijcken,
Noch zwichten voor 't gezagh van Kadmus rijcken?

Kreon.

My dunckt dat gy geensins ten beste raet.

Edipus.

'k Beoogh mijn nut.

Kreon.

En 't pastme in dezen staet
Dat ick my zelf bedachtzaem ra ten goede.

Edipus.

Maer gy zijt boos.

Kreon.

En of gy 't niet bevroede?

794 *En of gy 't niet bevroede?* lees: „maar, ik ben niet van misdaad overtuigd." Bilderdijk heeft hier:
Zoo u 't bewijs ontbreekt?

Edipus.

My past nochtans 't gebiet, by elck ontzien.

Kreon.

Geensins, zoo gy met onrecht wilt gebiên.

Edipus.

O stadt, ô stadt.

Kreon.

Dees stadt behoort my mede.
Niet u alleen.

Rey.

Gy koningen, houdt vrede.
Ick zie mevrou Jokaste uit 's konings hof,
Ter goeder tijt, hier aentreên, die dees stof
Van tweedraght zal wechneemen naer 't betaemen.

Jokaste.

Rampzaligen, hoe wecktge hier te zamen
Te reuckeloos dit stadtgerucht op straet?
Of schaemtge u niet, daer 't lant in arbeit gaet
Van zwaericheên, te razen, en krackeelen
Om uw byzondre en eigene verscheelen?
Mijn heer, naer 't hof: gy broeder, naer uw huis.
Verweckt om kleen belang geen lantgedruis.

Kreon.

Och zuster, och uw man, een hart moet yzen,
Betightme, en durf by andren my verwijzen,
Op dat men my strafschuldigh 't rijck uit stoot',
Of met een' glimp veroordeele ter doot.

Edipus.

'k Beken dat ick vernam op welcke gronden
Hy mijnen staet belaeght door loze vonden.

797 *O stadt, ô stadt:* Edipus roept hier de aanwezige burgers aan.

Kreon.

De donder my, als een' verwaten, sla,
Quam ick, gelijck gy zeght, uw' stoel te na.

Jokaste.

By Jupiter, mijn heer, mijn uitverkoren,
Geloof hem om dien dieren eedt, gezworen
By al de Goôn, in 't aengezicht van my,
En 't byzijn van dees gansche burgery.

Rey.

O koning, ick verzoeck het, wilt toch hooren,
En overweegh de zaeck wel rijp te voren.

Edipus.

Wat wiltge? dat ick voor hem wijcken zal?

Rey.

Dat gy hem, noit gerekent in 't getal
Der dwazen, en die heiligh heeft gezworen,
Beschut, en houdt in eere naer behooren.

Edipus.

Weet gy wel watge wilt?

Rey.

Dat weet ick, ja.

Epidus.

Wat is het dan?

Rey.

Dat gy met ongena
Een' vroomen en onnooslen vrient om dingen,
Die doncker zijn, zoo schandelijck wilt dwingen
Het gansche lant te ruimen.

Edipus.

Weet dan vry,
Wanneerge dit met ernst verzoeckt van my,
Bestaetge zelf my uit het lant te jagen.

Rey.

By al de Goôn, en 't licht van Febus wagen,
Dit drijf ick niet, of moet, van Godt en al
Mijn vrienden droef versteecken, gaen ten val,
Is dat mijn wit: maer 't jammer, en de smerte
Des vaderlants quetst my zoo diep in 't harte,
Oock dat dit quaet uit uwen boezem vloeit,
En d' eerste elende aldus noch wast en groeit.

Edipus.

Hy ga dan heene, en moet ick gansch bederven,
En, schendigh uit mijn rijck verdreven, zwerven,
Ick eere noch uw aenzicht, dat gy wascht
In tranen, maer versma dien snooden gast:
Want waer hy is, mijn haet zal op hem kleven.

Kreon.

Gy blijft verhardt, al schijntge toe te geven:
Maer zwaerder viel 't, gaeft gy uw gramschap toe:
Want zulck een aert streckte eerst zijne eige roe.

Edipus.

Vertreck, ga heen: gy hoort wat wy u heeten.

Kreon.

'k Zal heengaen, en by u, op my gebeeten,
Versmaet zijn, doch by 't volck niet ongeacht.

Rey.

Mevrou, waerom vertoeftge door uw maght
Hem uit het hof, en uw gezicht te leiden?

846—850 Bilderdijk heeft hier:
In weêrwil van u-zelv' wordt uw gemoed verbeden,
Maar 'k wacht nog op 't berouw van uw oploopendheden.
't Is eigen aan de drift van uw' verwoeden aart
Dat zy zich-zelv' met recht den grootsten kommer baart.

850, 851 Met deze woorden tot afscheid verlaat Kreon het tooneel.

852—855 Deze regels zijn mede niet duidelijk en Vondel schijnt hier het oorspronkelijke niet goed te hebben verstaan. De zin is:

Rei.

Mevrouw, laat u niet weerhouden. Beweeg ook den koning, naar binnen te gaan.

Jokaste.

Vooraf wil ik bekend zijn met de oorzaak van hun beider twist.

Jokaste.

Byzonder nu ick klaer verneem in 't scheiden
Hoe jammerlijck het hier gelegen is?

Rey.

Een ongelijck gevoelen, ongewis
En los, is hier gerezen onder 't spreecken.
Onbillijcke beschuldigingen breecken
Mijn hart van rouw.

Jokaste.

Komt dit van wederzy?

Rey.

Ja zeker.

Jokaste.

En wat broght een ieder by?

Rey.

Ick heb genoegh, genoegh: nu alle staeten
In lijden zijn, is 't beter dat wy 't laeten
Daer zy 't gespreck by lieten, en den strijt.

Edipus.

Gy ziet waer toe uw drift vervalt, die zijt
Of gaet voor vroom, en in dit bitter lijden
Ontsteltge noch mijn' geest, en laetme glijden.

Rey.

O koning, ick zey menighmael voorheen,
'k Most onwijs zijn, en afgedwaelt van reên
En recht begrijp van 't nut des staets te weeten,
Begaf ick u, in zulck een' last gezeten:
Want gy hebt volck, en vaderlant, verdruckt
Van jammeren, geredt, den noodt ontruckt,

861 *Staeten:* voor „standen, soorten van menschen." Zoo wordt de *Gulde Winckel* op den titel *vermaeckelijck en stichtelijck voor alle* staten *van menschen* genoemd.

864 Hier wendt zich Edipus tot den Rei.

Zoudt gaerne, was 't in uw vermogen, heden
Uw ampt en staet met eere en deught bekleeden.

Jokaste.

By Jupiter, ô koning, zeghme voort:
Hoe zijtge dus afgrijsselijck gestoort?

Edipus.

'k Zal zeggen [want ick eere u boven allen,]
Wat Kreon voor een' raet, naer zijn gevallen,
Nam tegens my.

Jokaste.

Verhael 't, zoo 't u behaeght,
Indien gy hem rechtvaerdigh hebt beklaeght.

Edipus.

Hy zeght ick dorst vorst Laius nederleggen.

Jokaste.

Zeght hy 't uit zich? of uit een anders zeggen?

Edipus.

Tiresias, die schelm, vlieght van zijn hant,
Geeft elck dit in den mont door 't gansche lant.

Jokaste.

Al wat gy van u zelven zeght, laet vaeren,
En hoor my: leer dat geen, hoe rijp van jaeren,
Geen sterflijck mensch waerzeggery verstaet.
Dit zultge uit my verneemen in der daet:
Want Laius liet voorheen 't orakel spreecken,
In Delfis kerck: dit laet ick hier nu steecken,
Behoudens dat ick zegh hoe hy verstont,
Uit Godt Apol, of uit zijn Priesters mont,
Dat hy, gelijck het lagh by nootlots orden,
Van zijnen en mijn' zoon vermoort zou worden:
En zoo de faem ons aenbroght, als iet waers,
Is Laius van uitheemsche moordenaers

Verslagen, op een' drysprong: maer den jongen,
Dry dagen out omtrent, liet hy, gedrongen
Van zorge, met een koorde door elck been
Geslagen, van de dienaers ergens heen,
Bezijden 's weeghs, op woeste bergen draegen.
Doch Godt Apol, berechter op uw vraegen,
Heeft op die wijs geensins te weegh gebracht,
Volvoert dat zich de zoon door vaderslaght
Vergrijpen zou; noch Laius, bang voor 't sneven,
Dat hem zijn zoon zou brengen om het leven.
Dies, schoon dit van 't orakel wert gespelt,
Zijt hierom niet bekommert, noch ontstelt:
Want Godt kan naer zijn wijsheit licht ontdecken
't Geen hy verstaet tot nodigh heil te strecken.

Edipus.

Mevrou, hoe wort mijn ziel en geest ontstelt,
Nu ick verneeme en hoor wat gy vertelt!

Jokaste.

Wat kommer perst u dus ontstelt te spreecken?

Edipus.

Uit uw verhael is ons dan klaer gebleken
Dat Laius op een' drysprong wert ontzielt.

Jokaste.

Dit wert gezeght, en duurt.

Edipus.

En waer geviel't?

Jokaste.

In Focis, daer de wegen vry en open
Van Delfis en van Daulis t'zamenloopen.

Edipus.

Hoe lang geleên? wanneer gebeurde dit?

897 *Den jongen:* zijn zoontje, waarvan vs. 894 gesproken is — Edipus zelven.
916 *Dit wert gezeght, en duurt* voor „dit is en wordt nog heden ten dage zoo verteld."

Jokaste.

Recht eer gy raeckte op stoel, in 's lants bezit,
Quam deze stadt die droeve maer te hooren.

Edipus.

O Jupiter, wat hebtge my beschoren?

Jokaste.

Wat schiet u in het hooft, dat gy dus vreest?

Edipus.

Ay, vraeghme niet. Maer hoe was hy van leest?
Hoe oudt was hy?

Jokaste.

Heel groot: het haer aen 't grijzen:
Van opzicht u niet ongelijck.

Edipus.

Nu rijzen
Mijn haeren: want ick duchte voor mijn ziel,
En dat mijn vloeck onweetende op my viel.

Jokaste.

Wat zeghtge? ick zie, ô koning, met medoogen,
Verbaest van schrick en angst, u onder d'oogen.

Edipus.

Hoe beeft mijn hart, van vreze dat misschien
Tiresias te verre heeft gezien!
Doch klaerder zult gy my dit stuck verklaeren,
Zoo gy my noch een zaeck wilt openbaeren.

Jokaste.

Ick schricke me. Wat vraeghtge noch? gewis
Is 't my bekent, 'k zal zeggen als het is.

935 *Ick schricke me: me* is hier *mee,* of *mede.*

Edipus.

Ging hy langs 't velt alleen met dry of vieren,
Of volghde hem een lijfstoet van staffieren,
Gelijck een' vorst en koning voeght voor al?

Jokaste.

Zy waren vijf te zamen: in 't getal
Was een heraut, en Laius op een' wagen
Reedt heene.

Edipus.

Och, och, 't begint hier op te daegen.
Maer wie heeft u dees tijding aengebracht?

Jokaste.

Een dienaer, die het nau ontliep met kracht.

Edipus.

Is dees oock t'huis, en by der hant te krijgen?

Jokaste.

O neen: maer toen hy u ten troon zagh stijgen,
Na Laius doot, greep hy my by de hant,
En badme of hy moght trecken op het lant,
Om daer het vee te hoeden in woestijnen,
En zelden hier ten hove te verschijnen.
'k Gaf hem verlof, die waert was grooter eer.

Edipus.

Bestel dat hy hier haestigh wederkeer'.

Jokaste.

Het zal geschiên: maer zeghme eens: om wat reden?

Edipus.

Ick ben beducht, en vreze, 'k hebbe heden
Te veel gehoort, en wil dees zaecken klaer
Naspooren.

949 *In woestijnen:* hyperbolisch, voor „in afgelegen plaatsen."
950 *Zelden:* beter: „niet weder."

Jokaste.

Hy zal haest verschijnen: maer
Magh ick het geen u pijnight nu niet hooren?

Edipus.

Ick zal 't u niet verbergen, mijn verkoren,
Naerdien ick schier mijn wit beschieten kan.
Want wien zoude ick dit liever melden dan
Aen u, nu ons dit lot is toegevallen?
Mijn vader, een Korinter, en by allen
Zoo groot geacht, was Polybus genaemt,
En Merop hiet mijn moeder. Ick befaemt,
Was in de stadt, by al de burgerye,
Gezien, tot dat my dit ['t welck ick belye
Verwondrens waert,] gebeurt, maer mijnen staet
Niet paste: want een heer, door overdaet
Van dranck vervoert, steeckt op, vaert uit, en lastert,
En scheltme voor een' vondeling, een' bastert.
Ick, dus gehoont, verkropte 't nau dien dagh:
Maer 's andren daeghs genaeckte ick met beklagh
Mijn' vader, en vrou moeder, ondertaste
De zaeck: en zy, dewijl men my belaste
Met dit verwijt, vergramden, meer dan oit
Voorheene, op hem, die dit had uitgestroit:
En ick, hoewel mijne ouders my beminnen,
Krop dit verwijt in mijn gemoedt, van binnen
Vol hartewee. Ick reis naer Delfis kerck
Zoo stil, dat geen der ouderen het merck':
En Godt Apol, wiens antwoort ick quam hooren,
Voorspeltme niets, uit zijne donckre kooren,

964 *En Merop hiet mijn moeder:* waarom niet liever:
En Merope mijn moeder.
De zin bleef even goed en de smakelooze afknotting van den vrouwenaam ware vermeden.

966—968 *Tot dat my dit.... niet paste:* de zin van het oorspronkelijke is ongeveer: „toen mij iets gebeurde, dat wel geschikt was om mij te verwonderen, maar toch niet waardig, dat ik er mij zoo over bekommerde."

970 *Een' bastert:* deze bijvoeging is van Vondel. Zie het aangeteekende hierboven op vs. 2 van het gedicht van Aristofanes bl. 11.

975 *Vergramden:* de vorm *vergrammen* voor *vergramd zijn* is thans ongewoon, doch daarom niet af te keuren.

Dan schricklijkheên, en jammer, en hoe 't lagh
By nootlot, dat ick noch mijn' bruiloftsdagh
Zou vieren, en in moeders echt my mengen,
Een gruwzaem kroost by haer ter weerelt brengen,
Vermoorden zelf mijn' vader, die my teelt.
Ick, die my al dees schricklijckheên verbeelt,
Sloot, dus gedreight van mijn geboortestarre,
Korintenlant t' ontwijcken, en heel verre
Van daer te vliên, om dit schandael t' ontgaen,
Het welck ick uit Apollo had verstaen.
'k Vertrecke, en koom, [zoo 'k heb uit u vernomen,]
Daer Laius is vermoort, en omgekomen:
En toen ick nu ['k beken het u recht uit,]
Ter plaetse quam, daer zich de drysprong sluit,
Bejegentme een heraut, en op een' wagen,
Een oude [zoo gy my hebt voorgedraegen,]
Van runderen getrocken. Dees bestaen
My uit den wegh te drijven, en te slaen.
Ick toornigh, sla den voerman, die braveerde,
My uit den wegh te rugge stiet, en keerde:
En d'oude sloeghme, als ick quam tot hem treên,
Met kracht op 't hooft, wel tweemael achter een,
Wert ruim betaelt met mijnen staf geslagen
In eene reis, dat hy steil uit den wagen
Ter aerde stort: voorts velde ick al den stoet.
Indien ick nu een spruit ben uit het bloet
Van Laius, waer is ergens zulck een snode
Als ick? wat mensch leeft zoo gehaet van Gode,
Nu my geen vreemde of burger bergen moet,
Noch staen ter spraecke? elck stootme met den voet
Ten huize uit. 'k Heb met zweeren al de vloecken
Op mijnen hals gehaelt door 't onderzoecken.
Geen ander, maer ick zelf heb dit verweckt,
En 't bed des doôn met deze hant bevleckt,
Waer door hy quam te sneven. Wie is bozer?

987 *Die my teelt*: voor „die mij *teelde*." Een orakeltaal is al onduidelijk genoeg op zichzelve en behoeft het, door dusdanige dichterlijke vrijheden, niet nog meer te worden.

988 Lees: ik, wien het bloote denkbeeld aan zulke gruwelen verschrikt.

993 *Een oude:* hier: een oud man.

Of ben ick noch, by wien geen godelozer
Geleken wort, niet heel en al besmet?
Is 't vliedens tijt? ick balling uitgezet
Zal vaderlant noch vrienden met mijne oogen,
Na dezen dagh, niet meer aenschouwen mogen.
Moet ick slechts niet mijn moeders bruitbed flus
Ontheiligen, en zelf oock Polybus,
Mijn' vader, die my teelde, en won, en voede,
Ombrengen? of sluit hy niet als een vroede,
Die zeght dat my fortuin dit overzent?
O oppergoôn daer boven, keert en went
Het zoo, dat ick dien dagh niet magh beleven,
Maer eer den geest en lesten dootsnick geven
Dan mijne ziel zoo schendigh wert besmet.

Rey.

Dit hooren valt verdrietigh: doch ontzet
U niet, noch geef den moedt niet gansch verloren,
Voor dat gy komt bescheit uit hem te hooren.

Edipus.

Dees hoop schiet my noch over, anders geen,
Dan dat ick wacht bescheit uit 's herders reên.

Jokaste.

En als hy komt, wat wiltge dan toch maecken?

Edipus.

'k Zal 't zeggen. Spreeckt hy dan van deze zaecken
Als gy, zoo ben ick vry van dezen moort.

Jokaste.

Wat hebtge uit my voornaemelijck gehoort?

1026 *Of sluit hy niet als een vroede:* versta: of vormt hij niet een juiste gevolgtrekking.
1031 *Dan:* lees: *dan dat.*
1040 Versta: wat hebt gij dan uit mijne woorden opgemaakt? Bilderdijk heeft hier:
Wat is in mijn verhaal die bron van vergenoeging?

Edipus.

Gy zeght hy melt dat dees van moordenaeren
Is omgebroght. Zoo hier veel schelmen waren,
Hebbe ick hem niet vermoort: dewijl een man
In veelen niet gerekent worden kan.
Maer zoo een man alleen hem heeft verslagen,
Kan elck met recht van manslaght my beklaegen.

Jokaste.

Hou dit voor vast. Oock kan hy nimmer dat
Veranderen, het welck de gansche stadt,
Niet ick alleen, gehoort heeft met haere ooren:
En wijckt de knecht van 't geen hy sprack te voren,
Noch spreeckt hy van vorst Laius doot niet recht,
Gelijck Apol te Delfis had gezeght,
Dat hem mijn zoon most doôn: nu liet dees 't leven
Voorheene, en quam voor 's vaders doot te sneven:
Dies ickme aen geen waerzeggery vergaep.

Edipus.

Gy spreeckt zeer wel: doch zent om hem een' knaep.
Verzuim dit niet.

Jokaste.

'k Zal 't doen: maer treênwe binnen.
'k Wil zonder uw behaegen niets beginnen.

I. Keer.

Och, ofme 't nootlot gunnen wou
Dat ick d'eerwaerdigheit en trou

1044 *In veelen:* men zou thans schrijven: „*voor* velen."

1058 Min juist: de zin van 't oorspronkelijke, beter door Bilderdijk teruggegeven, is:

Wat wilde ik niet bestaan om u te vergenoegen?

1059—1062 Dit klinkt eenigszins ingewikkeld. Er staat ongeveer in 't oorspr.: „Rechtvaardige Goden, doet mij het verheven geluk smaken de heiligheid in woorden en zeden te betrachten en mijn leven te regelen naar de wetten, die," enz. Het koor, blijkbaar ontsticht over den toon, waarop zich Jokaste heeft uitgelaten ten opzichte van Apollo's godspraak, schijnt dit nu weer op kiesche wijze te willen goed maken. Zie echter het hieromtrent aangemerkte door Bilderdijk, uitgave van Kruseman, Deel II, blz. 475 volgg.

Der heilge spreucken, en elck werck
Volbroght, van 's hemels wetten sterck
Bezegelt, en die overal
Ontfangen zijn, als hemelval,
En Godt den vader anders geen'
Voor oirsprong kennen: daer niet een
Der sterfelijcken deel aen hadt:
Daer tijt noch ouderdom op vat.

I. Tegenkeer.

Het onrecht baerde dwinglandy,
Die reuckloos packt haer rovery,
En wat men inhaelt met gewelt:
En, als zy zit in top gestelt,
Nootwendigh neêrstort uit haer' staet,
Dewijlze slimme gangen gaet.
Ick bidde Godt dat hy dit pleit
Der stadt niet tot ons onheil scheit:
Want om te raecken uit dees klem
Laet ick hem gaerne d'eerste stem.

II. Keer.

Wie 't heiligh recht met werck of woort
Schoffeert; en geensins eert, als 't hoort,
Noch weiniger des hemels raet,
Vervalle elendigh van zijn' staet,

1065 *Godt den vader:* een Athanasiaansche uitdrukking, die hier vrij zonderling te pas is gebracht. Het Grieksch zegt alleen, dat de zooeven genoemde wetten „uit den Olympus," d.i.: „van de Goden," herkomstig zijn.

1075 *Godt:* hier wordt „Apollo" bedoeld; wat wel iets duidelijker had mogen worden aangewezen.

1081 *Weiniger:* dit zou men thans als een germanismus brandmerken: wij hebben 't echter vroeger meermalen bij Vondel aangetroffen, en in den grond is het woord onberispelijk. Dat het in onbruik is geraakt, is waarschijnlijk toe te schrijven aan den invloed der Fransche letterkunde. *Peu* heeft geen comparativus en de Franschen hebben zich met *moins* moeten behelpen, wat ten onzent is nagevolgd, door uitsluitend *minder* te schrijven en *weiniger* geheel weg te laten. Maar om 't weer goed te maken, is men in plaats van *meer, meerder* gaan schrijven, wat gansch niet 't zelfde is, en dit laatste, 't welk synoniem is met „grooter, hooger, voornamer," niet alleen in den zin van *plus*, maar zelfs in de beteekenis, die 't bij onze H. D. naburen heeft, van „verscheidene" gaan gebruiken.

Zoo hy bekoort van snoode min,
Noch vlamt op schandelijck gewin,
Het hart van geen godtloosheit spaent,
De hant, moetwilligh en verwaent,
En zonder vreze voor Godts troon,
Durf slaen aen dingen, hem verboôn.
Wat mensch, vergeet dees al zijne eer,
Bedwingt door reden zijn geweer,
Als ondeught stout in staet blijft staen?
Wat lust het my ten rey te gaen?

II. Tegenkeer.

Men heeft dan echter geene reên
Godtvruchtiglijck naer Delfis heen,
Het hart van Grieckenlant, voortaen
By Godt Apol om raet te gaen,
Noch naer Olympia, 's lants wijck,
Zoo niet de waerheit ieder blijck.
O Jupiter, verstaetge dit,
In 't albestierende bezit,
't Welck eeuwigh duurt; betoon in 't endt
Dat u dees dingen zijn bekent:
Want Godt Apolloos eer heeft uit,
En Delfis overout besluit,
Gespelt aen Laius in zijn kracht:
Leght in den gront, en gansch veracht.

Jokaste.

Lantsheeren, ick nam voor een' geur te branden,
Met wieroock en kerckkranssen in de handen,
Ten offer naer der Goden kerck te treên:

1085 *Spaent:* speent.
1092 Versta: zou 't mij dan lusten — nauwkeuriger: baten — de Goden met plechtige dansen te vereeren?
1093 *Men heeft dan* enz.: lees, in verband met wat onmiddellijk voorafgaat: „wat zou ik mij begeven naar Delfi", enz.
1095 *Het hart van Grieckenlant:* Delfi werd niet alleen het hart van Griekenland, maar het middelpunt der aarde gerekend.
1097 *Noch naer Olympia:* Vondel vergeet hier te gewagen van den tempel te Abas, in Phocis, waar 't Gr. mede van spreekt.
1107 *Lantsheeren:* versta: „Rijksgrooten."

Want Edipus wort van zorghvuldigheên
En veelerley bekommeringen kraftigh
Gedreven, en hy draeght zich niet manhaftigh,
Gelijck het voeght een' man, die al 't verleên
En wat'er voor de hant is tegens een
Kan weegen, maer hangt gansch aen quaede maeren,
Die enckel schrick in zijn gedachten baeren.
Dewijl dan al mijn onderwijs niet baet,
Neem ick, Apol, u tot een' toeverlaet,
Als allernaeste, op datge mijn gebeden
Verhoorende, ons, dus droevigh aengestreden,
Wilt redden: want wy vrezen algelijck,
Naerdienwe zien den stierman van het rijck
Dus moedeloos.

Forbas.

Gy heeren, kuntge ons wijzen
Waer 's konings hof en hooge tinnen rijzen?
Doch zeght vooral, zoo gy het trouwen weet,
Waer hy zich houdt.

Rey.

Daer toont zich 't hof zoo breet.
Hy zelf, ô gast, is binnen, 's volx behoeder,
En dees mevrou is zijner kindren moeder.

Forbas.

Ick bid dat al haer doen tot heil gedy,
En datze altijt verheught verkeere by
Geluckigen, dewijl hy is haer gade.

1113—1115 *Die al 't verleên en wat'er voor de hant is tegens een kan weegen:* versta: „die de gebeurde en tegenwoordige zaken behoorlijk met elkaar vergelijken kan."

1123 *Gy heeren:* Forbas wendt zich tot den Rei.

1125 *Zoo gy het trouwen weet:* 't zelfde als: „ten minste" of „althans, zoo gij 't weet."

1128 *Dees mevrou:* dat klinkt alsof het uit den mond eener echt Amsterdamsche dienstmeid kwam. *Dees vrouw,* of beter nog 't eenvoudige *Mevrouw,* ware hier verkieslijk. Evenzoo zou men in 't Eng. wel *this lady* of ook *milady,* maar nooit *this milady* zeggen.

Jokaste.

O gast, ick wensch u zegen en genade,
En welvaert om dien aengenaemen groet.
Maer zeghme: wat 's uw bootschap? op wat voet
Verschijntge hier?

Forbas.*

Uw' heere, en 't hof ten goede.

Jokaste.

Wat goet? zegh op, dat ick het klaer bevroede,
En uit wat hoeck gy herwaert komt dit pas.

Forbas.

Ick koome van Korinthe. 'k Zal 't u ras
En met een woort beknopt en kort verklaeren.
'k Breng teffens u heel blijde en droeve maeren.

Jokaste.

Wat 's dit gezeght? wat twijfelachtigheit
Van spraeck is dit?

Forbas.*

Ick spreeck, gelijck men zeit
In Isthmus, dat hem 't volck zal koning kroonen.

Jokaste.

Wat 's dit? bezit dan Polybus de troonen
Van 't rijck niet in zijn' ouderdom?

Forbas.

Neen wis,
Want hy al doot, en oock begraven is.

1137 *Dit pas:* te dezer gelegenheid.
* *Forbas:* de oude uitgave heeft hier verkeerdelijk: *Bode.*
1143 *In Isthmus:* op het schiereiland (van Corinthe namelijk).
1145 *Niet in zijn' ouderdom?* versta: niet meer?

Jokaste.

Wat zeght gy, bode? is Polybus verscheiden?

Forbas.

Is 't valsch, zoo sla de moort my.

Jokaste.

Zonder beiden,
Staetjoffer, voort. Wat toeftge dit terstont
Uw' koning aen te zeggen? Delfis mont,
Apolloos mont, waer zijn uw wichleryen,
Want Edipus, beangst voor lange tyen
Dat hy dien man moght dooden, al te snoot,
Wert balling, en vorst Polybus is doot,
Zijn eigen doot gestorven, niet verslagen
Van Edipus, gelijck men hoort gewagen.

Edipus.

Jokaste, mijn getrouwe gemaelin,
Wat roeptge my by u door 't hofgezin?

Jokaste.

Ick bidde u, hoor dien man eens met verblyen.
Waer blijven nu die schoone wichleryen?

Edipus.

Dien man? wie is 't? wat tijding of hy heeft?

Jokaste.

O! Polybus is doot. Uw vader leeft
Niet meer. Hy brengt dit uit Korinthe mede.

Edipus.

Wat zeghtge, gast? Verhael my deze rede.

1153 *Dien man:* Polybus.
1156 *Gelijck men hoort gewagen:* zin verstorende rijmlap.
1162 *O! Polybus:* ik heb deze twee woorden door een uitroepingsteeken gescheiden: zooals er stond was 't of Jokaste Polybus aansprak.

Forbas.*

Moet ick 't u eerst verkundigen: zoo weet
Hy is al doot.

Edipus.

Door laegen, ofte leedt,
Of kranckheit?

Forbas.*

Hy quam langksaem aen zijn ende,
Stockout, en af.

Edipus.

Zoo is hy, vol elende,
Dan overleên aen teering?

Forbas.*

Op zijn tijt,
Gelijck de mensch van ouderdom verslijt.

Edipus.

Wat gaepenwe, och, naer wichelende altaeren,
En voglezang, die ons vergeefs bezwaeren
Met vaderslaght! mijn vader leght al neêr
En doot in 't graf. Wy trocken geen geweer,
En staen noch hier. Misschien sloegh hy aen 't quijnen
Om my te zien, zoo moght met reden schijnen
Dat ick hem holp om hals: nu is hy heen,
En nam al wat men spelde, lang geleên,
Met zich in 't graf: en al 's waerzeggers blaffen
Is ydel, en heeft niets met hem te schaffen.

Jokaste.

Heb ick u dat niet lang voorheen gespelt?

* *Forbas:* in de oude uitgave staat verkeerdelijk: *Bode.*

1165 *Moet ick 't u eerst verkundigen:* versta: dewijl gij begeert, dat ik begin met u zulks te melden.

1169 *Teering:* niet in den zin, dien de hedendaagsche geneeskundige aan 't woord geeft, maar in dien van „uittering, verval van krachten," *marasmus senilis:* als dit uit het antwoord van Forbas blijkt.

1172 *Vergeefs:* logenachtig.

Edipus.

Gy spelde 't: maer ick wert van schrick beknelt.

Jokaste.

Laet vaeren dan al wat uw hart doet gruwen.

Edipus.

Betaemtme niet mijn moeders bedt te schuwen?

Jokaste.

Wat vreest de mensch, die vlack en onder leit,
Van 't avontuur beheerscht? voorzienigheit
Heeft in een zaeck, die vast gaet, niet te spreecken.
Best zoo men kan geleeft, niet omgekeecken.
Gy hebt geen reên te vrezen moeders echt.
Veel hebben zich in hunnen droom geleght
Aen moeders zy: doch hy versleet zijn dagen
Met lust, die dit hadde in den wint geslagen.

Edipus.

Dat 's wel gezeght van u, zoo 't vrouwenbeelt
Niet leefde, dat my baerde, en heeft geteelt:
Maer nu dit leeft, zoo ick met angst vermoede,
Is 't noodigh staêgh te leven op mijn hoede.

Jokaste.

Uw vaders graf is 't oogh, dat voor u waeckt.

Edipus.

'k Beken 't: maer leeftze, ick ducht mijn ramp genaeckt.

1185 *Vlack en onder:* machteloos.

1186, 1187 *Voorzienigheit heeft* enz.: het Gr. heeft eenvoudig: „al te groote voorzichtigheid schaadt."

1191, 1192 *Doch hy* enz.: versta: maar hij handelt verstandig en leeft gerust, die zulke droomen niet telt.

1193 *Vrouwenbeelt:* vrouw.

1197 Onverstaanbaar: de zin is: opent de dood uws vaders u nog de oogen niet omtrent het ijdele der wichelarij.

Forbas.

Ay, zeghme eens, om wat vrou leeft gy in vrezen?

Edipus.

Om Merope, des konings vrou voor dezen.

Forbas.

En om wat reên bekommertge u om haer?

Edipus.

Apollo dreight my schrickelijk en zwaer.

Forbas.

Magh 't zijn gezeght? of magh het niemant hooren?

Edipus.

Genoegh. Apol heeft my gespelt te voren,
Dat ick, besmet door moeders bed en trou,
In vaders bloet mijn handen verwen zou:
Weshalve ick bang Korinthe heb begeven,
Om verr' van huis in veiligheit te leven.
Al dientme 't luck, geen hart wort zoo door 't licht
Verquickt, als door der oudren aengezicht.

Forbas.

Zoo zworftge uit vreze, in ballingschap verschoven?

Edipus.

Om vader niet van 't leven te beroven.

Forbas.

O koning, of ick u ontsloegh van smert,
Als een die u beminne uit al mijn hart?

Edipus.

Ick zou dees deught miltdaedigh u beloonen.

Forbas.

Voornaemlijck koom ick herwaert om te toonen
Dat mijne komst magh tot uw heil beslaen.

Edipus.

'k Zal evenwel niet naer mijne ouders gaen.

Forbas.

O zoon, gy weet niet hoe het is gelegen.

Edipus.

Zeghme, oude man, om Godts wil niet's verzwegen.

Forbas.

Zoo gy hierom uw huis schuwt, dus ontstelt.

Edipus.

'k Vrees dat Apol my waerheit heeft gespelt.

Forbas.

Vreest gy u aen uw ouders zelfs te smetten?

Edipus.

Dat is 't: dat maentme angstvalligh op te letten.

Forbas.

Gy vreest vergeefs, en zijt vergeefs vervaert.

Edipus.

Waerom vergeefs? zy hebben my gebaert.

Forbas.

Vorst Polybus bestaet u in geen deelen.

Edipus.

Wat zeghtge? quam my dees niet voort te teelen?

Forbas.

Niet meer dan my: beide even na.

Edipus.

Hoe dan?
Een vader is die nergens vader van?

Forbas.

Hy teelde u niet, noch ick: hier gelt geen roemen.

Edipus.

Hoe plagh hy my dan zijnen zoon te noemen?

Forbas.

'k Schonck u weleer aen hem met deze hant.

Edipus.

Beminde hy dan dus het vreemde pant?

Forbas.

By mangel van 's rijx oir wert dit verzonnen.

Edipus.

Kocht gy my dan? of hebtge my gewonnen?

Forbas.

Ick vont u by Citheron in een bosch.

Edipus.

Hoe quaemtge daer in eenzaemheit zoo los?

1229 *Niet meer dan my:* misschien beter: *niet meer dan ik,* om de fijne woordspeling, die in deze woorden, gelijk in 't opvolgende *beide even na* gelegen is. Forbas geeft namelijk op bedekte wijze te kennen, dat Polybus, evenmin als Forbas, de echte, maar beiden de pleegvaders van Edipus waren geweest.

1235 *Van 's rijx oir:* beter „van *een* rijks-oir of erfgenaam."

1238 *Zoo los:* hinderlijke rijmlap.

Forbas.

Ick weide 't vee omtrent dien bergh, en verder.

Edipus.

Gy dwaelde heene en weder, als een herder?

Forbas.

Uw herder en behoeder in die stont.

Edipus.

Wat onheil trofme, als gy my redde, en vont?

Forbas.

Dat kan uw voet u levende openbaeren.

Edipus.

Helaes, gy brengt ons oude en quaede maeren?

Forbas.

'k Verloste u van de koort om voet, en been.

Edipus.

O windelsmaet, wat leedt ick teêr en kleen!

Forbas.

't Geval heeft u dien naem met recht beschoren.

Edipus.

Van vader, of van moeder? ay laet hooren.

1240, 1241 *Een herder? Uw herder:* fraaie en echt dichterlijke woordspeling, die 't Gr. wel niet heeft, maar waar het toch zoodanige aanleiding toe geeft, dat Vondel meer dan gerechtvaardigd is, als hij ze gebruikt.

1246 *Windelsmaet:* Bilderdijk heeft hier *rampzaalge zwachtels.* De uitdrukking van Vondel komt mij hier echter kern- en schilderachtiger voor, en geeft meer het denkbeeld terug der smartelijke herinnering niet slechts van het *lijden,* maar ook van den *smaad,* Edipus reeds als pasgeboren kind aangedaan.

1247 *Dien naem:* t. w. dien van *Edipus,* Οἰδίπους, „gezwollen voet."

Forbas.

Ick weet niet: die u broght, heeft lucht hier af.

Edipus.

Vondt gy my zelf, of een die my u gaf?

Forbas.

Een herder quam u eerst aen my bestellen.

Edipus.

Wie is 't? kunt gy dees herders naem niet spellen?

Forbas.

Men zeide hy was Laius dienstverwant.

Edipus.

Van Laius, eer de koning van dit lant?

Forbas.

Al recht: het was zijn herder, hier gezeten.

Edipus.

Of hy noch leeft, dat ick 't uit hem magh weeten?

Forbas.

Dit wort u uit een' lantzaet best bekent.

Edipus.

Is niemant van u allen hier omtrent,
Die kennis van dien herder heeft gekregen,
Hem zagh in stadt, of vont op ackerwegen,
Die melde ons dit, dewijl 't de tijt vereischt.

1253 *Dienstverwant* voor „dienstknecht," doch als zoodanig tot het huisgezin behoorende, waaronder alles gerekend werd, wat den huisvader (*pater familias*) onderworpen was. Vergl. ook vs. 1338.

1255 *Hier gezeten* voor „hier wonende." — Vergl. vs. 1263. Zoo is, in strikten zin, een gezeten *burger,* iemand, die zijn woning in de plaats heeft.

Rey.

Ick denck niet dat hy om een ander peist
Dan om den man, dien, op het lant gezeten,
Gy zoecken liet? dit zal mevrouw best weeten.

Edipus.

Mijn koningin, weet gy oock of hy 't is,
Daer dees van spreeckt? en uit zijn wildernis
Ontboden wert, om hier in 't hof te komen?

Jokaste.

Wie 't is daer dees van spreeckt? zet al dit schroomen
Uit uwen zin, en laet dit ongedacht.

Edipus.

Geensins: bevind ick 't merck, 'k zal mijn geslacht
Niet laeten kloeck en wacker op te speuren.

Jokaste.

By Jupiter, 't zal nimmermeer gebeuren
[Indienge voor uw leven zorge draeght,]
Datge onderzoeckt, daer 't hof nu van gewaeght.
Genoegh is 't dat ick my dus vinde in pijne.

Edipus.

Hou moedt, schoon ick een slaef te wezen schijne,

1262 *Dat hy om een ander peist:* dat hij een ander meent.
1266 *En uit:* lees: „en *die* uit."
1267, 1268 BILDERDIJK vertaalt hier:

Wien zoudt gy..? Bloos veeleer om 't geen gy hebt verstaan,
Beef meer te ontdekken; wend geen ydle poging aan —

terwijl hij de overzetting van Vondel afkeurt, als hebbende Edipus nog hoegenaamd geen *schroom* laten blijken. Ik mag toegeven, dat *schroomen* hier minder gepast zij, en eenigszins om 't rijm sta; doch dat Edipus ontroerd was en zekeren angst gevoelde, blijkt uit zijn gejaagde vragen, die voorafgaan, en uit de vertaling zelve van Bilderdijk, wiens aanteekening op deze plaats voor 't overige zeer lezenswaardig is.

Al quaem het van de derde moeder; gy
Zijt hierom niet te minder in waerdy.

Jokaste.

Geefme evenwel gehoor, en laet dit blijven.

Edipus.

Geensins: ick zoeck dit ernstigh door te drijven.

Jokaste.

Denck dat ick u ten beste ra met reên.

Edipus.

Dat beste brack my bitter op voorheen.

Jokaste.

Rampzaelge, ging uw kennis nimmer verder.

Edipus.

Een onder u ga heene, en hael dien herder.
Laet deze trots braveeren op haer bloet.

Jokaste.

Rampzaelge, ick voere u anders niet te moet,
Dan dit alleen.

1277 *Al quaem het van de derde moeder:* d. i.: „al ware ik in het derde gelid van slavenafkomst." De tekst kan echter ook verstaan worden: „al ware ik uit een slavin geboren, die driemaal verkocht was."

1279 *Laet dit blijven:* af te keuren germanismus: men kan zeggen: *laat dat blijven* rusten; *laat dat* tusschen ons *blijven; laat dat* hier *blijven;* ook eenvoudig *laat hem blijven,* in welk laatste geval *hier* of een andere aangeduide plaats er onder verstaan wordt; maar op het bloote *laat dat blijven,* past de vraag *waar?* en die vraag mist haar beantwoording.

1285 Versta: „laat deze (Jokaste) vrij zich verheffen op haar hooge afkomst, en over de mijne blozen." — Edipus schrijft namelijk de houding van Jokaste (welke laatste inmiddels de geheele toedracht der zaak begrepen heeft) aan een gevoel van spijt toe, dat haar man niet de zoon van Polybus is, maar een rampzalige vondeling. Zie vs. 1290 volgg.

1286 *Ick voere u anders niet te moet:* versta: ik zeg u niets meer.

Rey.

Hoe? waerom gaetze heenen,
Bedruckt, en bang met jammeren en steenen?
Dit zwijgen is een voorspoock van iet quaets.

Edipus.

Dat voorspoock zy zoo 't wil: ick wil de plaets
Van mijn geboorte en afkomst naeckt ontblooten:
Al ben ick uit een' laegen stam gesproten.
Dit trotse wijf wort mooghlijck op my gram
En schaemroot om d' oneêlheit van mijn' stam.
Ick schatme een' zoon van vrou Fortuin gezegent,
En schroom niet eens wat laster my bejegent.
Fortuin heeft my, haere afkomst, voortgebracht,
De tijt, van kleen, in top gevoert met maght:
Dies ick, dus verr' gestapt, geensins zal schroomen
t' Ontdecken uit wat stamme ick ben gekomen.

Keer.

Citheron, spel ick met mijn' mont
De waerheit, zonder faelen,
U zal, eer noch de morgenstont
U morgen komt bestraelen,
Klaer blijcken wie de moeder zy
Van koning Edipus, dien wy
Op zulck een blijck vereeren
Met rey en zangen onversaeght,
Het welck mijn' koningh wel behaeght.
Dit 's, Febus, uw begeeren.

Tegenkeer.

O zoon, wie heeft u voortgebracht;
Een van 't getal der Goden,
Of berghmaeght, die met Pan vernacht?
Want bergen Godtheên noden:
Of was 't Merkuur op zijn' Cylleen?

1298 Versta: de tijd heeft mij, die onaanzienlijk was, enz.
1315 *Cylleen:* een berg, volgens sommigen in Arabië, volgens anderen in den Peloponnesus gelegen, en waar Mercurius was geboren en opgevoed.

Of teelde Bacchus, u voorheen
By eene der Godinnen
Van Helikon, met groen bekranst,
Waer mê hy gaerne zingt en danst,
Verslingert op het minnen?

Edipus.

Kan ick, eer wy by een vergadert zijn,
Van d' oude mans iet gissen uit den schijn,
Zoo duncktme ick zie den herder hier vergaêren,
Daer wy voorheene om wenschten: want zijn jaeren
Bestemmen 't, en gelijcken dezen man;
Byzonder, zoo mijn oogh recht kennen kan
Mijn dienaers, die den ouden herwaert leiden.
Misschien kent gy hem best, en zult ons scheiden,
Als die den man eerst elders hebt gezien.

Rey.

Ick ken hem. Dit was Laius herder, dien
Hy vont zoo trou als iemant in zijn stallen.

Edipus.

Korinter, hoor: ick vraegh u eerst van allen:
Is dit de man, van wien gy ons vermelt?

Forbas.

Dat is hy, die hier aenkomt uit het velt.

1321 *Eer wy by een vergadert zijn:* deze bij de eerste lezing niet zeer duidelijke woorden worden verklaard uit hetgeen vs. 1323 volgt.

1322 Deze regel heeft, zooals die hier staat, geen zin. Vermoedelijk moet men voor *mans* lezen *man,* en dan wil Edipus zeggen: „kan ik iets opmaken uit het voorkomen van den ouden man." Er zijn hier twee lezingen van 't oorspr.: de eene, die van Stephanus, heeft *πρέσβυν,* „grijsaard," de andere *πρέσβεις,* „grijsaards," naar aanleiding van welke laatste Bilderdijk dan ook geschreven heeft:

'k Verbeeld me, ô Grijsaarts, hem van verr' te zien genaken.

1323 *Ick zie den herder hier vergaêren* voor ter vergadering verschijnen." De uitdrukking is echter minder juist; om te *vergaderen,* d. i.: „om te *gader* te komen, moeten er ten minste twee zijn, die komen."

1328 *En zult ons scheiden:* versta: en zult de vraag wie hij is, beslechten.

Edipus.

Gy oude man, zie herwaert, en geef reden
Op mijne vraegh. Waert gy al lang geleden
In Laius dienst?

Herder.

'k Was slaef op 's konings goet,
Doch niet gekocht, maer huisknecht opgevoedt.

Edipus.

Wat was uw werck? wat hebtge meest bedreven?

Herder.

Het kleene vee gehoedt, schier al mijn leven.

Edipus.

In welcke streecke onthieltge u wel bekent?

Herder.

Rondom den bergh Citheron, daer omtrent.

Edipus.

Gy kende of zaeght dien man omtrent die streecken?

Herder.

Wat deed hy? van wat man valt hier te spreecken?

Edipus.

Van dien; of was 't dat gy hem elders vondt?

Herder.

Ick kan het niet bedencken zoo terstont.

Forbas.

Heer koning, 't is niet vreemt. 'k Zal onverdroten
Al wat hem door de jaeren is ontschoten

1341 Versta: in welke streek waart gij gewend u op te houden?

Vernieuwen: want ick weet het zal hem voort
Invallen, als hy van Citheron hoort,
Den herdersbergh, daer hy twee kudden weide,
Ick eene kudde, en nimmer van hem scheide,
Dry maenden, al den zomer, van de lent
Tot in den herfst: en toen het dreigement
Des winters ons allengs quam overvallen,
Dreef ick het vee weêrom naer mijne stallen,
En hy zijn kudde in Laius koy, met riet
Gedeckt. Is 't waer het geen ick zegh, of niet?

Herder.

't Is lang geleên, en waerheit, geene leugen.

Forbas.

Nu zegh ons oock met een: magh 't u niet heugen
Dat gyme een kint bestelde, op dat ick 't zou,
Gelijck mijn' zoon, opvoeden vroom en trou.

Herder.

Wat 's dit? waerom zoeckt gy dit naer te spooren?

Forbas.

Dit 's hy, toen noch een kint, en eerst geboren.

Herder.

Looptge in uw doot? waeromme zwijghtge niet?

Edipus.

Bestraf geensins den ouden: want hy schiet
Geen woorden uit, zoo strafbaer als uw rede.

Herder.

Mijn goede heer, wat of ick u misdede?

Edipus.

Gy spreeckt van 't kint niet klaer, gelijck hy wil.

Herder.

Hy weet niet wat hy zeght, en zweegh best stil.

Edipus.

Zeght gy 't niet met gemack, men zal 't u leeren.

Herder.

Een' ouden slaen? dat zou den hemel deeren.

Edipus.

Is hier geen die hem knevel? boeit hem vry.

Herder.

Ick arme man, wat eischtge toch van my?

Edipus.

Gaeft gy hem niet het kint, gelijck wy vraegen?

Herder.

Ick gaf't. Och had my toen de moort geslagen.

Epidus.

Dat zal geschiên: of melt de zaeck recht uit.

Herder.

't Zal eer geschiên, wort u dit klaer beduit.

Edipus.

Dees man, zoo 't schijnt, zoeckt niet dan wederstreven.

Herder.

Geensins, ick zegh: 'k heb hem het kint gegeven.

Edipus.

Was 't uw? of quam 't van iemants anders hant?

Herder.

't Was mijn niet: maer ick kreegh 't van een' op 't lant.

Edipus.

Van burgerye? of ergens van een' herder?

Herder.

Ay vraeghme niet: ick bidde u, vraegh niet verder.

Edipus.

Vraegh ick 't noch eens, 't zal u niet wel vergaen.

Herder.

't Was Laius kint, indien gy 't wilt verstaen.

Edipus.

Zijn dienaers of zijn eigen zoon? laet hooren.

Herder.

Indien ick 't zegh, 't is erger dan te voren.

Epidus.

Voor my, die 't hoor: noch luister ick gewis.

Herder.

Men zey, het was zijn zoon: die binnen is
Mevrou zal licht hoe 't leght, u naeckt ontleden.

Edipus.

Gaf zy het u?

Herder.

Zy gaftme.

Edipus.

En om wat reden?

Herder.

Op dat ick 't om zou brengen.

Edipus.

't Geen zy baert?

Herder.

Uit vreze voor Apol, die heur bezwaert.

Edipus.

Wat was dit toch?

Herder.

Gelijckwe momplen hoorden,
Dit zoontje zou zijne ouders noch vermoorden.

Edipus.

En waerom gaeft gy 't aen dien ouden man?

Herder.

Medoogen was hier d' eenige oirzaeck van.
Ick hoopte dat het in 't geboortgeweste
Des ouden mans zou schuilen: doch ten leste
Heeft hy het tot een schricklijck quaet behoedt:
Want zoo gy sproot uit koning Laius bloet,
Als Forbas zeght, zijt gy tot ramp geboren.

Edipus.

Helaes, dit blijckt. Helaes, ick ben verloren.
O zon, 'k zie u voor 't lest, die my verveelt!
Onwaerdigh van mijne ouderen geteelt,
Heb ick hun bed, dat my niet voeght, geschonnen,
Om hals gebroght de geenen, die my wonnen.

Rey.

O menschelijck geslacht,
Hoe luttel zijt gy nu by my geacht,
Geduurende dit leven!
Wat mensch wert van Fortuin oit meer verheven
Dan dees, in schijn geen mensch!
Hoe snel viel 't lot hem tegens zijnen wensch!

1413 *In schijn geen mensch:* woorden die alleen zouden kunnen beteekenen: „die schijnbaar alle menschelijkheid heeft uitgeschud of verzaakt," doch die hier kwalijk voegen in den mond van den Rei, die Edipus wil beklagen en meer medelijden dan afgrijzen voor hem voedt. Ook staan de woorden niet in 't Gr., waar de aanhef ongeveer aldus luidt: „Sterfelijk ras, wat zijt gij van luttel beteekenis in mijn oogen. Al uw geluk is niet dan een ijdel droombeeld, dat de volksmeening doet ontstaan. Wie was ooit voorspoediger dan Edipus? Waar is die voorspoed gebleven? Een oogenblik heeft dien zien geboren worden en weer verdwijnen."

1414 *Tegens:* een dier woorden, welke wij bij Vondel nu met, dan zonder de *s*, geschreven vinden. Hier zou die, om de *z*, die er volgt, wel gemist kunnen worden, ofschoon tegenwoordig de geschreve taal, die *s* in *trouwens* en *jegens* verkiest, aan *tegen* boven *tegens* de voorkeur geeft; en 't is alleen in 't dagelijksch gesprek, dat men dit laatste nog hoort, in uitdrukkingen als: *tegens hem, tegens allen*, of dergelijke, waar de welluidendheid het schijnt te vereischen.

Uw voorbeelt leert te druckigh,
O Edipus, dat niemant is geluckigh:
Want gy, zoo hoogh in spoet,
Gebruickte uw heil in weelde en overvloet.
Toen gy met Godt zoudt teugelen
De maeght, met klaeu gewapent, en met vleugelen,
Al 't lant behoên voor moort;
Quaemtge in 't bezit, en voerde 't hooghste woort,
Beheerschte Thebes veste
Met eere en prijs, de groote stadt ten beste:
En nu, wat hooren wy!
Wat mensch was oit elendiger dan gy,
Die, naer men roept en mompelt,
Leght over 't hooft in schande en schult gedompelt!
O Edipus, befaemt
Zoo wijt en verr', hoe zitge nu beschaemt,
Die moeders schaemte ontbloote,
En blint misbruickte uw vaders bedgenoote,
Tot dat de tijt, die 't zagh,
Uws ondanx, dit in 't endt broght aen den dagh,
Dees huwlijxschennis doemde,
En u den man en zoon van moeder noemde!
O Laius arme zoon,
Ick wenschte u niet te zien in dezen hoon.
'k Beklaegh uw ramp met smerte,
Uw ongeluck, uit een medoogend harte.
Wat droegh ick moedt weleer
Op u: nu sla ick 't aenzicht schaemzaem neêr.

Bode.

O gy die hier in d' alleropperste eere
Gestelt zijt, wat zult gy van uwen heere
Niet hooren! wat voor gruwelen niet zien!
Wat droefheit komt u over; zoo misschien
Gy Labdakus geslacht noch zijt genegen!

1442 *Schaemzaem:* 't woord moge zuiver van vorming zijn, 't klinkt allesbehalve fraai en 't gebruik er van is niet te raden.

1443, 1444 *Gy die hier in d' alleropperste eere gestelt zijt:* deze woorden worden tot den Rei gericht en zijn eenvoudig een omschrijving van het „Lantsheeren" van vs. 116.

Wat naer my dunckt, noch Fasis, verr' gelegen,
Noch Ister kan afwasschen smet en vlack,
Hier in het hof verborgen onder 't dack,
Die, reedt om voor elx ooge in 't licht te raecken,
Met wil begaen of niet, hem gansch mismaecken:
Doch quaet met wil bedreven smert wel meest.

Rey.

Hier mangelt niets aen 't geen men heeft gevreest,
En ons nu blijckt, of 't luit ten hooghste afgrijslijck.
Wat tijding klampt gy noch op deze, al t' yslijck?

Bode.

Om u beknopt te melden 't geen ick weet.
Jokaste is al om hals, tot ieders leedt.

1448 *Fasis:* een rivier in Colchis.

1449 *Ister:* de Donau.

1449, 1450 Bij de aloude Heidenen bestond hetzelfde bijgeloof, als nog bij de Hindoes en andere volkeren heerscht, dat namelijk sommige stroomen en rivieren de kracht hadden, de zonden, niet alleen symbolisch, zooals bij den Christendoop, maar werkelijk, weg te wasschen.

1449—1453 *Smet en vlack hier* enz.: in deze regels, zooals ze bij Vondel luiden, schijnt alleen te worden gesproken van de gruweldaden, door Edipus onwetend en buiten zijn wil bedreven; doch wat dan beteekent de slotregel: *Doch quaet met wil* enz.? Een bloote moraal, dat namelijk het nog smartelijker zou zijn, indien Edipus opzettelijk gezondigd had? — maar die moraal zou al bitter slecht te pas komen in een stuk, dat juist tot hoofddoel de leer heeft, dat niemand het besluit van 't Noodlot ontgaan kan, en waar de toestand van Edipus juist daarom zoo deerniswaardig is, omdat zijn rampen onverdiend zijn. Ook hetgeen de Rei hier laat volgen, zou niet op den slotregel van den Bode sluiten, indien er die beteekenis aan werd gegeven. Maar in dien regel wordt dan ook niet gezinspeeld op het kwaad, vroeger door Jokaste en Edipus *onwillekeurig* bedreven, maar op de vergrijpen jegens zichzelven, waaraan zij zich nu, *uit vrijen wil,* hadden schuldig gemaakt. Dit zal ieder duidelijk zijn, die de navolgende zooveel mogelijk letterlijke vertaling met die van Vondel vergelijkt. „Ik geloof niet, dat de wateren van Ister of Fasis de gruwelen van dit Huis kunnen afwasschen. De geheime wandaden, die het pleegde, zullen alom aan 't licht komen. Men zal rampen en misdrijven kennen, en *straffen, te gevoeliger, omdat zij vrijwillig zijn.* De regel, zooals hij bij Bilderdijk luidt:

ô Slag, dien we, om de hand, te zwaarder nog gevoelen,

is misschien nog minder duidelijk dan die van Vondel; want er is, in wat voorafgaat, wel van een bloedvlek, maar van geen slag gesproken.

1454, 1455 De zin loopt niet zuiver rond. Versta den tweeden regel dus: „en *niets is er* van 't geen ons nu blijkt, of enz."

Rey.

Wie broghtze om hals, d'onzaelge in alle deelen?

Bode.

Zy holp zich zelf van kant, en dat by veelen
Meest wort beklaeght, is dat men niet vernam
Noch zagh hoe zy tot zulck een ende quam.
'k Zal evenwel u, naer mijn beste onthouwen,
Het deerlijck endt der droeve ziele ontvouwen.
Mevrou, vergramt ten drempel opgetreên,
Vloogh daetelijck naer 't bruitsbed, daerze alleen,
Na'et sluiten van het slot en kamerdeuren,
De vlechten van het hooft begon te scheuren
Om Laius, lang gestorven, riep met kracht,
Den eersten man weêr ophaelde, en gedacht,
En d'oirzaeck van zijn doot, zich, zonder hoeder,
Beklaeghde, als een verlaete en droeve moeder
Voor haeren zoon tot zulck een kinderteelt;
De dubbele echt, en 't bruitsbed zich verbeelt;
Hoeze uit een' man zich mannen baerde, en kinders
Uit kinderen, al stof tot zoo veel hinders.
Of zy 't hierop bestorf, dat weet men niet:
Want Edipus al jammerende schiet
Ter kamer in, waer door wy niet aenschouwen
Haer ongeval, maer d'oogen stadigh houwen
Gehecht op hem, die heene en weder liep.

1460—1462 Dit alles is vrij verward. Wie zijn die *velen*, die al zoo geklaagd hadden over deze of gene bijzonderheid van een zelfmoord, die pas gebeurd was, en hoe kon de Bode zeggen, dat men *niet vernam* hoe Jokaste aan haar einde gekomen was, terwijl hijzelf later verhaalt, dat zij zich opgehangen had? Eindelijk, wat deed het tot het meer of min beklaaglijke van 't geval, of er al dan niet iemand bij het feit tegenwoordig was geweest? In het oorspr. vind ik dan ook niets van 't geen hier bij Vondel gezegd wordt; en 't luidt eenvoudig: „Zijzelve (maakte zich van kant). Dat akelig schouwspel zou treffender tot u spreken dan ik het kan doen." Bij Bilderdijk is de opvatting weer anders; hij schrijft:

Haer eigen hand. Helaas! ge ontzet u op 't bericht,
Maar 't pijnlijkst treft u niet: my zweeft het voor 't gezicht.

1477 Deze regel is niet veel duidelijker dan de zooeven behandelde. Men versta hem, als stond er: „dat zij na het uitgalmen dier woorden zich van 't leven beroofde, konden wij toen niet weten," en zulks, omdat wij, als blijkt uit wat onmiddellijk volgt, te veel met Edipus te doen hadden.

Hy vloogh al voort met groot misbaer, en riep
Geweer, geweer ons allen toe, en vraeghde
Waer hy zijn vrou en moeder, de beklaeghde,
De moeder van zijn kindren, vinden moght.
Terwijl hy raest, 'k weet niet wat Godt hem broght
Tot kennis: want hem niemant van ons allen
Dit wees. Hy schreeude, als waer hy overvallen,
Van iemant voortgeruckt in dit rumoer.
Hy loopt met kracht de deuren op den vloer,
De hengsels uit de posten, datze boogen.
Zoo komt hy dol ter kamer in gevlogen,
Daer wy, helaes, de koningin, ô strijt!
Zien hangen aen een' koort geknoopt. Hy krijt
Haer schricklijck aen, met opgespalckte blicken,
Pooght flux de koort van haeren hals t'ontstricken,
En worpt zich op den vloer verbaest in 't stof.
Daer zagh men een droef schouspel op het hof:
Want toen de man van 't kleet, gelijck bezeten,
Den gouden haeck, haer pracht, had afgereten,
Zoo ruckte hy hier mê zijne oogen uit
Het aengezicht, en jammerde overluit:
Ick kan haer in dien schijn niet meer aenschouwen,
Noch zoo veel quaets en ramps, by my gebrouwen,
Wil, van het licht berooft, geen bloetschand zien,
Noch kennen die my helpen. Dat verbiên
En weigren my de billijckheit, en reden.
Dus huilt hy, slaet de winckbraeu van beneden
Om hoogh, verscheurt zijne oogen, als verwoet.
d' Ooghappel verft zijn aenzicht nat van bloet.
De kaecken, niet alleen van bloet bedropen,
Maer als een plas en regen overloopen
Van 't zwarte bloet. Dit onheil sproot alleen
Uit beide niet, maer treft oock in 't gemeen
Met jammeren den man en vrou: en even
Gelijckze door 't geluck, dus lang verheven,

1512 *Een plas en regen* voor *een plasregen,* naar Vondels meer gebruikelijke, hoezeer niet aanbevelenswaardige manier, om ter wille van de maat een samengesteld woord in tweeën te scheiden. De vertaling der Eneïs heeft ons daar talrijke voorbeelden van opgeleverd.

1513, 1514 *Dit onheil sproot alleen uit beide niet:* versta: „niet alleen ligt de oorsprong dezer rampen bij beiden, maar" enz.

In eere staen, hoedanigh het oock is,
Zoo keert het snel van daegh in jammernis,
En droefheit, schande, en schult, en alles, hoe men
Ter weerelt oock iet jammerlijx zou noemen.

Rey.

Hoe draeght hy zich in al dit ongeluck?

Bode.

Hy roept dat men de poort ras openruck',
En iemant den Thebaenen al te gader
Vertoone dien dootslager van zijn' vader
En moeder. Hy vloeckt schricklijck en verwoet,
Zeght dat hy, als 's lants balling, zijnen voet
Wil zetten uit het rijck, en hier niet langer
Verblijven in het hof: naerdien hy, zwanger
Van vloecken, zich verdoemt heeft met geschrey.
Nu hoeft hy hulp, een' leitsman, die hem ley':
Zijn ongeval en opgehoopte plaegen
Zijn grooter dan een sterflijck mensch kan draegen.
Dit zal hy zelf u toonen: want de poort
Gaet open, en gy zult terstont den moort,
En 't schouspel zien zoo deerlijck voor uwe oogen,
Dat dit de wraeck zou roeren met medoogen.

Rey.

O jammer, droef te zien voor my,
O droefste treurrol van zoo veelen
Ick in mijn leven oit zagh speelen!
Elendige, wat razerny
Beving u, na dit grof verloopen!
Wat tegenspoet verruckte uw' geest

1517 Versta: „in eere van allerlei soort." *Hoedanigh het oock is* heeft hier dezelfde kracht als aan 't slot van dezen zin het *hoe men*, enz.

1519, 1520 *Hoe men — noemen:* wederom een van die rijmen, gelijk wij er meer hebben aangetroffen, doch dat eigenlijk geen rijmen zijn. Immers al wil men in 't voornw. *men* de *e* hier, als in 't gemeenzaam gesprek, slechts flauw doen hooren, de *n* mag niet weggesmokkeld worden; terwijl in *noemen* de *e* toonloos is en de *n* niet gehoord wordt.

1538, 1539 Versta: o treurrol, droeviger dan ik er ooit in mijn leven een spelen zag.

Om, tot uw onheil, onbevreest
Uw groote elenden op te hoopen
Met d' allergrootste afgrijslijckheên!
Wie kan u zien, en dit verdragen!
'k Had anders u noch veel te vraegen,
Te hooren, in gespreck te treên:
Zoo roert uw ongeluck van binnen
Mijn hart, en harssens, en mijn zinnen.

Edipus.

Och och, wee my elendigh man.
Armzalige, waer ben ick dan?
Hoe smilt mijn stem in klaghtig weenen!
Och och Fortuin, waer vliet gy heenen?

Rey.

Zy nam haer afscheit, vol verdriet,
Te schricklijck dat men 't hoort, of ziet.

Edipus.

O duisternis, afgrijsselijcke dampen,
Hoe worde ick nu gedruckt van rampen,
En endeloze gruwzaemheên!
Hoe pijnight my door al mijn leên
't Herdencken van zoo veel voorleden
Verdrieten, en elendigheden!

Rey.

Het is niet vreemt dat zulck een smart
U dubbel treft, en raeckt aen 't hart.

Edipus.

Och vrient, hoort gy noch hier mijn klagen?
Volhardtge zorgh voor my te draegen?

1548 Hier zou de syntaxis vereischen: *van u* te hooren, *met u* in gesprek te treên.

1550 *En harssens:* ik zag hier liever, evenals voor *zinnen*, het bezitt. voornw. herhaald.

Al derve ick 't hemelsch licht, och och,
Ick hoore uw stem, en kenne u noch.

Rey.

Wat moght gy met uwe eige handen
Zoo vreesselijck u zelf aenranden,
Uwe oogen quetsen, dus beroert?
Wat Godt heeft u zoo verr' vervoert?

Edipus.

Apol, Apol, ô mijn getrouwen,
Heeft deze jammeren gebrouwen,
En my gebroght in dezen stant;
Maer niemant anders met zijn hant
Mijne oogen uit het hooft getogen
Dan ick, van razerny bewogen:
Want waertoe diende zon en dagh
Een' mensch, die niet dan droefheit zagh?

Rey.

Gy zeght als 't is. ô hardt gelagh!

Edipus.

Och vrienden, zeghtme: in dees verdrieten
Wat kan' er voor my overschieten,
Dat ick met lust aenschouwen kan,
Beminnen, hooren, spreecken dan
Met bitterheit! och vrienden, wacker,
Verdrijftme naer woestijn, en acker,
Als een' verschovling, waert geschuwt,
Een' vloeck, een pest, daer elck voor gruwt,
Van Godt noch sterflijck mensch te minnen.

Rey.

Rampzalige, om uw dolle zinnen,
En jammeren, te snoot geschent,
Och och, had ick u noit gekent!

Edipus.

Afgrijsselijcke rampen moeten
Hem schenden, die my, by de voeten

Gehangen in het bosch, zoo snoot
Ontbont, bevrijde van de doot.
Ick heb geen deught van hem verworven,
Had toen een beter doot gestorven,
Tot minder smart en rouw van my,
En deze vroome burgery.

Rey.

Ick wenschte dit, zoo wel als gy.

Edipus.

Zoo had ick vader niet verslagen,
Noch moeders bed, de bron der plaegen,
Zoo schandelijck en vuil besmet:
Nu sproot ick uit een heiloos bed
Van die bevleckten, vol onwaerde:
Nu teelde ick zoons by die my baerde.
In 't kort, al 't snootste dat gebeurt
Is my by nootlot toegekeurt.

Rey.

Gy hebt te veel uw dolheit toegegeven.
Veel nutter doot dan blint in ramp te leven.

Edipus.

Och, leerme niet, noch geefme raet
Wat my best voeght in dezen staet:
Want hoe zoude ick toch vader met mijne oogen
In Plutoos rijck om laegh aenschouwen mogen,
Of moeder, mits ick door hun beider doot
Mijn misdaet heb verdubbelt, en vergroot?
Maer 't aenzien van mijn telgen, in haer bloeien,
Valt aengenaem: men zietze gaerne groeien.

1606, 1607 *Uit een heiloos bed van die bevleckten:* het oorspr. heeft alleen: „uit een bevlekt ras."

1619, 1620 Deze regels zouden een goede en ware tegenstelling met hetgeen voorafgaat bevatten, indien Edipus zijn oogen niet had uitgestoken; maar, nu hij blind is, te zeggen, dat het hem aangenaam valt zijn kinderen te zien, is klinkklare wartaal. Bilderdijk heeft de woorden van

Voorwaer ick kan dees stadt met mijn gezicht
Niet aenzien, noch haer torens, noch 't gesticht
Der kercken, of de beelden van de Goden,
Dieme in dees stadt getrouw hun hulpe boden,
En eerelijck opvoedden. 'k Heb gestoort
Door mijn besluit, een hoogh gesproken woort,
Vrywilligh my van al dit goet versteecken;
Besloten dat zich elck aen my moght wreecken,
Verdrijven dien godtloozen, eenen man
Zelfs van de Goôn besmet gedoemt, en van
Vorst Laius bloet, toen ick mijn schantvleck melde,
Mijn bloetschandael al 't volck voor oogen stelde.
Hoe kon ick hen met schaemtloze oogen zien?
Onmogelijck: en zoo het kon geschiên
Dat ick my zelf 't gehoor benam, 'k wou d' ooren
Strax sluiten om een ander niet te hooren,
En teffens blint en doof zijn: want het is
Een groote troost in groote droefenis
Dat iemant al zijn zinnen wort benomen.
Citheron, wat moght gy my wellekomen?
En waerom holpt gy 't kint niet ras van kant?
Zoo had men noit van mijn' geboortestant
Geweeten. ô vorst Polybus, landouwen,
Korinte, valsch mijn vaderlant gehouwen,
Wat hebtge my, een gruwzaeme etterplaegh,
Gelijck wat schoons, wat eêls, gevoedt zoo graêgh!
Nu oordeelt elck my snoot van snoôn gesproten.
O drysprong! ô bosschaedjen, dicht besloten

Edipus dan ook juist in een tegenovergestelden zin opgevat, dewijl hij hem zeggen laat:

Of zoude ik 't aanzien van de uit mijn' misdadig' bloed'
Geteelde spruiten nog in staat zijn te gedogen?
Neen, neen; dit voorwerp ware ondraaglijk aan mijn oogen.

Intusschen, behalve dat deze regels den grooten dichter niet waardig en vooral de beide eersten gruwelijk stijf en gedrongen zijn, zoo ben ik nog niet overtuigd, dat zij den waren zin van 't oorspr. teruggeven, en zou ik liever lezen: „Het ware mij wel aangenaam geweest, mijn kinderen onder mijn oogen te zien opgroeien, en dat genoegen zou met hen gegroeid zijn," waarop dan logisch volgt: „maar na mijn vloek mag ik kinderen noch stad meer zien."

1639 *Dat iemant al zijn zinnen wort benomen:* de taal zou hier *worden* vereischen; maar Vondel schijnt *zinnen* als collect. te hebben beschouwd.

In schaduwen! ô boomen! enge plaets
Des drysprongs, die mijn vaders bloet, vol smaets
Vergoten van dees handen, hebt gedroncken,
Gedenckt u niet hoe mijne gruwlen stoncken,
En hoe ick uit dien moorthoeck herwaert quam?
Dit quaet bedreef? ô bruiloftstorts, ô vlam,
Broght gy ons voort? ontfingtge na het baeren
Het zelve zaet, en teelde door het paeren
De vaders, broêrs, en kinders, bloetverwant,
Bruits, vrouwen, en oock moeders, schant by schant,
Daer elck van spreeckt: want 't voeght geensins te geven
Een' schoonen naem 't geen schendigh is misdreven?
Versteecktme, ô ramp, flux ergens in een' hoeck.
Vermoortme, of plomptme in zee, gelijck een' vloeck,
Daer ick niet meer verschijn voor iemants oogen.
O burgers, komt my schichtigh aengevlogen.
Gehoorzaemt noch ontzietme niet. Geen man
Dan ick alleen dit jammer draegen kan.

Rey.

Maer Kreon komt hier tijdigh. Hy is maghtigh
Op uw verzoeck, te droef en jammerklaghtigh,
Te stemmen wat gy zoeckt door deze bê.
Hy is 's lants oogh, en waeckt in uwe stê.

Edipus.

Wee my! wat zal ick langer hier toe spreecken?
Wat trouw verdiene ick by hem door mijn smeecken
Die tegens hem was wrevligh en gestoort?

Kreon.

Zijt welgemoedt. Ick kome rechtevoort
U niet met schimp in droeven stant bejegenen:
En acht gy op geen menschen: acht het zegenen,
Des zonneschijns, die alles spijst, en voedt,
Uw schande ontdeckt met haeren glans, en gloet,
En toont dat lant, noch lucht, noch dau, noch regen
Dees lantsmet lijdt. Hy is den hemel tegen,

1668 *Jammerklaghtigh:* 't woord is hier fraai te pas gebracht om den jammerenden zichzelven aanklagenden man.

Dies Godt het lant te keer gaet met zijn roê.
Trouwanten, brengt hem voort naer binnen toe.
Wat toeftge noch? men breng' hem daetlijck binnen.
Het voeght voor al den bloetverwant met zinnen
Te letten op der bloetverwanten quaet.

Edipus.

By Jupiter, hoe hebtge in dezen smaet
My in mijn waen bedrogen? stut der vroomen,
Hoe durftge noch by zulck een' booswicht komen?
Geef my gehoor: want zoo gy dit beseft,
Ick zegge alleen wat my, niet u betreft.

Kreon.

Wat eischtge dan van my dus errenstachtigh?

Edipus.

Verdrijf my uit het lant, die vaderslaghtigh
Verdien voortaen te missen zon en dagh.
Verdrijfme, daer my niemant spreecken magh.

Kreon.

't Waer al beschickt, en ree bestelt te voren,
Stont my niet eerst der Goden wil te hooren,
Wat hun belieft te sluiten over u.

Edipus.

Apolloos wil en vonnis is toch nu
Al klaer ontdeckt, dat gy dien godelozen
Den vadermoort betaelt, ten schrick der bozen.

Kreon.

't Is zoo gezeght: nochtans in dezen staet
Is 't beter dat men 't uitvoer' met Godts raet.

1684 *Met zinnen:* met overleg, met goed beraad.
1691 *Errenstachtigh:* met ernst, wanklinkende vorm, voor welken ik het *ernsthaftig* van vs. 673 verkiezen zou.
1698 *Nu:* ik heb mij verstout, dit woord te stellen in de plaats van *u*, gelijk vermoedelijk ten gevolge eener drukfeil de oude uitgave heeft. De zin blijft dezelfde en het rijm van *u* op zichzelf wordt vermeden.

Edipus.

Vraeght gy Godt raet om my, van elck verschoven?

Kreon.

Uw jammer eischt dat wij Godts mont geloven.

Edipus.

'k Beveele u, en vermaene u, delfze in 't stof,
Begraef haer lijck, dat doot leght op het hof.
Dees leste dienst zijt gy den uwen schuldigh.
My past het niet, dat deze stadt geduldigh
Haer' burger lijde in 't lant van zijn geboort:
Dies drijfme flux ten berge uit deze poort,
Ter stede, daer Citheron rijst, vol wouden:
Daer d' ouders my al by hun leven zouden
Begraven, op dat ick geniete op 't velt
Het kerckhof, my van hun zoo vroegh bestelt:
Want dit gaet vast, dat my geene andre elende,
Noch zwaere koorts kon helpen aen mijn ende:
'k Waer anders noit in stervens noot bewaert,
Hadt Godt my niet tot grooter ramp gespaert:
Doch 't ga zoo 't wil met mijn fortuine, aen 't doolen:
Laet my de zorgh voor mijne zoons bevolen:
O Kreon, het zijn mannen, en gy ziet
Zy zijn nu groot. Aen nootdruft zal 't hun niet
Ontbreecken, waerze in deze weerelt zwerven:
Maer kan mijn bede in 't uiterste iet verwerven
Op u, en raeckt barmhartigheit uw hart,
Heb deernis met mijn dochtren in haer smert,
Die jammerende en noit genoegh beklaeghden,
Weeskinderen, verschovelingen, maeghden,
Bedruckten, wien noit spijs ontbrack, dat pas
Als ick in 't hof niet tegenwoordigh was.
Zy hadden 't elck zoo goet gelijck hun vader.
Gedoogh voor 't lest dat ick haer al te gader
Noch eens de hant geve, en mijn ramp beween'.
O vorst, ga heen, goetaerdige, ga heen,

1705 *Delfze in 't stof:* t. w. Jokaste.
1729, 1730 *Dat pas als ick:* bij zoodanige gelegenheid als ik.

Oprechte telgh, uit eerlijck bloet gesproten;
Magh ick mijn kroost, die droeve druckgenooten,
Noch mijne hant eens geven met beklagh;
'k Zal rekenen haer noch, gelijck ick plagh,
Te zegenen, te zien met vrolijcke oogen.
Wie hoor ick daer dus schreien? ô medoogen!
Mijn dochters? och, de waertste van mijn bloet,
Door Kreon noch in zulck een' wederspoet
My toegestiert? wat zal ick langer spreecken?

Kreon.

Gy zeght als 't is. Ick wou u niet versteecken
Van uw verzoeck, en zondtze u daetlijck toe.
Hier ben ick.

Edipus.

Dat u Godt Jupijn behoê,
En om dees deught, meer zegens u verleene
Dan my. Komt hier, mijn dochters, herwaert heene.
Koomt herwaert: vat uw' broeder by zijn hant,
Die 't licht van vaders oogh heeft aengerant,
En 't klaer gezicht berooft van 's hemels klaerheit,
Waerom hy nu dus omtast in dees naerheit.
Och dochters, och, hoe zijtge door 't bestaen
Van vader, och, onweetende verraên,
Geboren uit de zelve, die hem baerde!
'k Beklaegh u, kan niet zien hoe, vol onwaerde,
Gy overal, onnozel, zonder schult,
Uw levens tijt in droefheit slijten zult.
Waer zult gy toch met speelgenoots vergaêren,
En op wat feest verschijnen by de schaeren,
Van waerge, in stê van vreught t' ontfangen, niet
Naer huis keert, dan bekreten van verdriet?

1748—1751 Bilderdijk heeft hier:

Koomt, treedt nader!
Drukt deze uw zusters, dus mijn handen, die uw' vader
Zijn eertijds helder oog beroofden van 't gezicht.

Ik zou echter aan Vondels opvatting, als dichterlijker, en aan zijn vertaling, als duidelijker, de voorkeur geven.

1752 *Naerheit:* de oude uitgave heeft *waerheit*, wat kennelijk een drukfout is.

En als uw jeught eens rijp is om te trouwen,
Wie zal zijn vrucht, zijn kint dus onwaert houwen,
Dat hy 't aen zulck een schantvleck zou besteên,
Die mijne en beide uw oudren zijn gemeen?
Want wat verwijt moet dit geslacht niet draegen!
Uw vader heeft zijn' vader doot geslagen,
En vruchten by zijn moeder voortgebroght,
Uit die hem baerde, en won u onbedocht,
By haer, van wien hy zelf is afgesproten.
Dit zal u elck verwijten, elck zich stooten
Om uwe hant te trouwen: dus geschuwt
Van elck, zult gy, mijn dochters, ongehuwt,
En kinderloos vergaen, en heenesterven.
O Kreon, naerdemael gy van mijne erven
Alleen, gelijck hun vader, nablijft, och,
Ontferm u om deze ouderlozen toch.
Gedoogh niet datze uw bloetverwant belachen,
Uw nichten, droef van d'echt versteecken, prachen,
Omzwerven, uitgeschupt door 't gansche rijck,
Noch maeckze my in jammer niet gelijck.
Gy weet haer oude, en 't moet u billijck deeren.
Gy ziet elck schuw haer ree den neck toekeeren,
Behalve gy. ô brave, helpze toch:
Bestem mijn bede. ô dochters, 'k had u noch
Veel lessen in te scherpen: maer uwe oude
Begrijpt noch niet wat ick u leeren zoude.
Bidt Godt nu, dat hy u, zoo lang gy leeft,
Een betere fortuin dan vader geeft.

1771 *Afgesproten* voor *afgekomen;* maar 't woord klinkt tautologisch, niet slechts omdat *van* voorafgaat, en *af* dus reeds daarom gemist kon worden; maar ook omdat *spruit* als synoniem met *afkomst,* 't woord *af* reeds in zich bevat.

1777 *Gelijck hun vader:* versta: om hun tot vader te strekken.

1779 *Datze uw bloedverwant belachen:* naar de gewone constructie zou *ze* op de *ouderlozen* slaan, waarvan gesproken is, en dan zou 't wezen of Edipus voorkomen wilde, dat zijn dochters den bloedverwant van Kreon uitlachten. Uit den samenhang moet echter opgemaakt worden, dat hier *ze* in de beteekenis van *men* moet worden opgevat, en *bloedverwant* als staande voor *bloedverwanten*, t. w. „de dochters" zelven.

1780 *Prachen:* bedelen.

1787 *Oude:* leeftijd.

Kreon.

Het is genoegh. Waer voert de rouw uw zinnen!
Koom herrewaert, en stap in 't hof naer binnen.

Edipus.

Men zy gehoorzaem boven al,
Hoewel het alssembitter vall'.

Kreon.

Wat tijdigh is, dat's schoon by kloecken.

Edipus.

Hoor toe, hoor wat ick wil verzoecken?

Kreon.

'k Zal 't weeten, als gy 't maeckt bekent.

Edipus.

Dat gy ons uit dit rijck verzent.

Kreon.

Zoeckt gy 't van my? 't raeckt Godt daer boven.

Edipus.

Ick ben van alle Goôn verschoven.

Kreon.

Gy zult haest raecken tot uw wit.

Edipus.

Verzekert gyme, ô Kreon, dit?

Kreon.

Ick plagh niet strax mijn oordeel t' uiten.

1792 Wat hier volgt tot aan vs. 1809 is door Bilderdijk in zijn vertaling weggelaten.
1793 *Men zy gehoorzaem:* het betaamt mij, te gehoorzamen.
1795 *Wat tijdigh is, dat's schoon* voor „het is loffelijk, zich naar de omstandigheden te schikken."
1803 Versta: ik geef mijn woord niet met overhaasting.

Edipus.

Vervoerme flux van hier naer buiten.

Kreon.

Laet los uw kinders: ga dan vry.

Edipus.

Ontweldighze alle niet van my.

Kreon.

Gedenck geensins dat gy 't al zult verwerven:
Want wat u dus lang volghde, moet gy derven,
In 't ende van uw leven, arme man.

Rey.

Thebaeners, ô gy vroome burgers van
Mijn vaderlant, ay ziet: gy ziet hier heden
Dien Edipus, die, tot behoudt der steden
De dubbelheit des raetsels van 't gedroght
Ontwarren kon, en zulck eene eer bevocht,
Gelijck een helt, de braefste man der mannen,
Die burgergunst en aenzien kon verbannen:
Nu zietge in welck een onweêr van verdriet
Hy schipbreuck leedt, en gansch verging tot niet:
Dies leert nu uit den spiegel, u gegeven,
Den lesten dagh bespieglen van uw leven,
En acht geen' mensch geluckigh in zijn' staet,
Eer 't leven endt, en naer zijn' wensch vergaet.

1808 *Dus lang* voor „tot daartoe"; — maar de nadruk had niet op 't eerste dier beide woorden gelegd moeten worden.

1813 *De dubbelheit:* den onduidelijken zin. Evenzoo zegt men van iemand, die verward en onduidelijk spreekt: „dat zijn tong *dubbel* slaat."

1822 *Vergaet:* ten ende loopt.

KONING DAVID

IN

BALLINGSCHAP.

TREURSPEL.

Afgedrukt volgens den tekst der eerste uitgave, in 1660 bij de weduwe van Abraham de Wees te Amsterdam verschenen (*Bibliographie van Vondels werken*, n°. 604).

DEN EDELEN EN GESTRENGEN HEERE

ANDRIES DE GRAEF,

Ouden raet en rekenmeester der Graeflijckheit van Holland en Westvrieslant &c. Burgermeester van Amsterdam.

Onder Sint Lukas kunstgebroederschap, de schilders, is een gemein spreeckwoort [eene waerheit, al over twee duizent jaeren, by den grooten treurspeldichter Euripides[1]) gesterckt,] gangbaere munt: Kleene beelden kleene, groote beelden groote misslagen: het welck niet ongerijmt op het beloop van het toneel der weerelt slaet, daer eenerhande gebreken van kleenen of grooten nadruck[2]) zijn, naer de kleenheit of grootheit der personaedjen, die daer heure rol speelen: en de ridder en drost Hooft zeide niet buiten reden, dat d' allerschoonste dingen by inbeeldinge bestaen. Deze beide grontstellingen kan men lichtelijck met voorbeelden verlichten. De grootmaghtigste aertsengel Lucifer, Godts stedehouder, bespiegelde hoe heerlijck het zoude zijn, indien hy het leen van zijne kroone niet langer by Godt, zijnen schepper, hoefde te verheffen, berockende hierom eenen burgerkrijgh in den hemel, en, van eenen schoonen aertsengel in eenen gruwzaemen draeck, misschapen, sleepte eenen staert van het derde deel der starren met zich ter eeuwige duisternisse. Een goude kroon op het hooft te willen draegen, als Absolon, of de korte wellust van een schoon vrouwenbeelt te genieten, als David, wat staenze zoone en vader dier! Heilige en weereltsche bladen zijn dicht

---

[1]) *Euripides:* ik weet niet, of hier een bijzondere plaats uit Euripides bedoeld wordt, dan wel of Vondel wil zeggen, dat Euripides in 't algemeen veel met spreekwoorden opheeft. Zeker is 't, dat de werken van dien treurspeldichter er van overvloeien.

[2]) *Nadruck:* niet volkomen hetzelfde als „nasleep"; en hier beter nog de eigenlijke meening uitdrukkende. Hetgeen de schrijver later zegt, toont dat hij wel degelijk den *druk* bedoelt, die het onvermijdelijk gevolg is eener gepleegde daad.

bezaeit met diergelijcke voorbeelden, daer dickwijl eene heele weerelt, en duizenden onnozelen meer om te lijden hebben dan de menschelijcke natuur maghtigh is uit te harden: en de heilige Geest toont ons, als in eenen klaeren spiegel, wat het gezicht van eene badende Bersabe vermagh op den grootdaedigen koning David, eenen profeet, yveraer voor de wet, en man naer Godts hart; en hoe het reuckeloos verydelen der zinnen eeuwen van jammeren en oorlogen na zich sleept, die, uit Davids huis gesproten, alle zijne afkomste, en nazaten, uitgezondert Salomons geluckigen tijt, verduuren, en profeet Nathans dreigement, uit Godts mont, bevestigen: gelijck dat schrickelijcke vonnis met deze woorden gevelt lagh: *Het zwaert zal in der eeuwigheit van uwen huize niet aflaten. Ick zal een ongeluck uit uwen huize tegens u verwecken, uwe vrouwen voor uwe oogen wech rucken, uwen naesten geven, en hy zalze by klaeren zonneschijn beslaepen.* Hier koos ick koning Davids ballingschap, en haer jammerlijck gevolgh, als een leerzaem voorbeelt, dat rijcke stof en levendige verwen tot eene spreeckende tooneelschildery bestelt: want men ziet in dien schichtigen ommezwaey van staet allerhande hartstoghten zich openbaeren, en t'zamenworstelen in lijdende en verblijdende [1]) personaedjen, naer datze hier nadeel of voordeel uit trecken. Een oude getuighenis zeght van Euripides Fenisse, by den heer gezant Huigh de Groot, onsterfelijcker gedachtenisse, geluckigh en heerlijck vertaelt, dat het een treurspel is, gepropt van hartstoghten, rijck van personaedjen, en vol uitneemende spreucken. Hoe na of verre ick, in de schaduwe van zulck eenen aelouden voorganger, volge, daer van zou de heer Burgermeester konnen oordeelen, indien hy zich gewaerdighde by gelegenheit eens zijne oogen op de tekeninge en schickinge van dit treurtafereel te slaen, terwijl ick wensche te blijven

Welcdele en grootachtbaere heer

Uwe weled. en grootachtb. ootmoedige dienaer

J. V. VONDEL.

[1]) *Verblijdende* voor *zich verblijdende,* evenals wij elders herhaaldelijk *verheugen* voor *zich verheugen* hebben aangetroffen.

INHOUDT.

Toen David, zoon van Jesse, en koning van Juda en Israël, zich door overspel met Berseba [1]), en door moort met Urias bloet besmet hadde, dreighde hem profeet Nathan, uit Godts mont, met eenen langduurigen nasleep van straffen en plaegen, hier op te volgen, schoon de misdaet, door schultbekentenisse, en boetvaerdigheit, gezoent was. Hierop volghden eerst het overlijden der vrucht, Ammons zusterschennis, Absolons broederslaght, en endelijck, na zijne gelede ballingschap en verzoeninge, des zoons wederspannigh opzet, om naer vaders leven en kroon te staen. De zoon, verzagh zich van eenen stoet lijfschutten [2]), wagens, en paerden, ging, als rechter, in het poortgerecht zitten, en, overschoon en bevalligh, onderhiel de gemeente minzaem, en gespraeckzaem, en onderkroop allengs het hart van alle stammen. Toen Absolon nu den tijt rijp zagh, om het schelmstuck in 't werck te stellen, nam hy, glimpelijck en schijnheiligh, oorlof van den vader, om naer Hebron, der Hebreen gebedeplaets, te reizen, en zich t' ontslaen van den bant der offerbelofte, waer door hy, geduurende de ballingschap, zijn geweten aen Godt verbonden hadde. Ondertusschen was het [ongetwijfelt met Achitofels raet] besteecken, dat alle stammen, van Dan tot Berseba, zich daer zouden gereet houden,

[1]) *Berseba:* gewoonlijk wordt de naam *Baethseba, Bathsabee* of *Bersabee* geschreven, en de spelling, welke Vondel hier volgt, is te minder verkieslijk, omdat de naam op die wijze volkomen gelijkluidend is met dien der stad, waarvan later gesproken wordt. Misschien hebben wij aan een drukfout voor *Bersabe* te denken, hoedanig de naam dan ook op de lijst der personages luidt.

[2]) *Lijfschutten: schut* en „wacht" zijn woorden van gelijke beteekenis: zoo ook *lijfschut* en *lijfwacht.*

op den naem [1]) van 's princen bedevaert en offer te helpen bekleeden. Hy komt dan te Hebron, daer Achitofel, 's konings geheimraet, en de stamheeren, op het kerckhof der aertsvaderen, met den prince in vloeckverwantschap treden, Absolon, met geklanck van bazuinen en volle staetsie, voor koning afkundigen, hem zalven, en kroonen, en voort gewapender hant naer Jerusalem, den rijxstoel, optrecken. David besluit, op deze onverwachte maere, de stadt te verlaeten, en tien beddegenooten den burgh te beveelen. Hy treckt schreiende, het hooft met eenen rousluier beschaduwt, en baervoets met aertspriesteren, Leviten, de bondtkiste, en alle zijnen aenhang, ter stede uit, over de Cederbeeck, naer den Olijfbergh, en, daer geene openbaeringe noch goddelijck antwoort uit den genadetroon verneemende, gebiet d' aertspriesters met hunne zoonen, en de Levyten, en het heilighdom weder stedewaert te keeren, ofze hem, in dien droeven schijn, noch moghten dienen, en voor gevaer waerschuwen. Ondertusschen ruckt de zoon, door zuster Thamars tusschenspraeck niet vermorwt, zonder slagh of stoot, Jerusalem in, beraet zich met Achitofel, die [om der weifelenden aenhang te verzekeren van des zoons onverzoenbaerheit met den vader,] den nieuwen koning, nu zijnen heer, raet Davids beddegenooten in het openbaer te beslaepen, en den balling terstont in zijn zogh te volgen [2]). Chusaï, Davids geheimraet, en vrient, ten hove wederkeerende, stoot Achitofels raetslagh van terstont de koning te vervolgen glimpelijck om, en wint uitstel. Simei, Sauls bloetvrient, komt oock in de stadt, en verhaelt, om gunst by den wederspanneling te winnen, hoe hy den balling, arm en nootdruftigh, van Siba ter noot met luttel voorraet voorzien, te Bahurim vloeckte, en met steenen smeet. Absolon vaert voort, om 's konings beddegenooten te misbruicken. Achitofel, ziende zijnen raetslagh door Chusaï omgestooten, en wanhoopende aen Absolons behoudenis, besluit

[1]) *Op den naem:* onder voorwendsel.
[2]) *In zijn zogh te volgen:* op den voet te volgen.

uit mistroostigheit zich in Gilo, zijne stadt, om het leven te helpen, waerop d' aertspriesters, wien het toekomende geopenbaert wort, Absolons aenstaende nederlaegh voorspellen, en hoe hy, na het verlies des veltslaghs, onder het vlughten, in 't bosch van Efraim, by zijn haer en locken aen eenen boom hangende, den dootsteeck in zijn harte zou gevoelen.

Het inhoudt van dit treurspel is geschept uit het tweede boeck der koningen[1]), en Josefus zevende boeck van de geschiedenissen der Joden.

Het tooneel is te Jerusalem, voor Davids burgh. Het treurspel begint te midnacht en endight met den avont. De Levyten bekleeden den rey.

---

[1]) *Het tweede boeck der koningen:* volgens de Vulgata namelijk; volgens den Staten-Bijbel het tweede boek SAMUEL.

DE TREURSPEELERS.

ABSOLON. De Prins.
THAMAR. De Princes.
DAVID. De koning.
REY van LEVYTEN.
URIAS GEEST.
DAVIDS BEDGENOOTEN.
JOAB. De Veltheer.
BODE.
TWEEDE BODE.
AERTSPRIESTERS.
BERSABE. De koningin.
ACHITOFEL. Hofraet.
CHUSAI. Hofraet.
SIMEI. Sauls bloetvrient.

KONING DAVID IN BALLINGSCHAP.

HET EERSTE BEDRYF.

ABSOLON. THAMAR. DAVID.

Absolon.

Myn schiltknaep, ga terstont in 't hof: roep zuster Thamer.
Zy zit en wachtme, alree gekleet in haere kamer.
Zegh datze hier verschijn', gelijck ick had belast.
De broeder Absolon verwacht heer vader vast
Voor 't hofpoortael. Hy rijst, om met de koorlevyten,
Ten zang gewijt, zich in zijn nachtgebeên te quijten,
Voor Arons heilighdom. De tijt eischt datze spoê.

Thamar.

Zijt gy 't, heer broeder; dus vroegh op naer vader toe?
De starren staen in keer. De nacht snijt recht in 't midden
Zijn loopbaen. Spoet gy mê ter Godtshutte om te bidden?
Dat is godtvruchtigheit. Zoo volght men vader na,
Die zevenmael, eer 't licht verrijze en onder ga,
Gewoon is in 't gebedt den oppersten te smeecken.

Absolon.

Vrou zuster, 'k hadde met heer vader iet te spreecken:
Gelijck gy hooren zult. Hier dringt de tijt op aen,
En mijn gelegenheit. Het schijnen van de maen

8—14, enz. *Heer broeder: vrou zuster: heer vader:* misschien zal menige lezer denken, dat Vondel zich hier van deze deftige titulaturen bedient, omdat hij ze voegzamer acht in 't hooge treurspel; doch wij vinden ze ook herhaaldelijk bij onze schrijvers, ook in 't blijspel, terug. Zoo lezen wij bij LANGENDIJK, o. a. in zijn *Wederzijds Huwelijks-Bedrog,* dat ruim zestig jaren na Vondels *David* in 't licht kwam, Eerste Bedrijf, dertiende tooneel:

Vrou moeder, *en maseur, 'k neem de eer van u te groeten,*

en Vijfde Bedrijf, elfde tooneel:

Heer broeder, *ik moet nu my schikken naar uw raad.*

Begunstight my. 'k Verzoeck dit onder uw geleide.
Gy weet maer al te wel den onlust, tusschen beide
Gerezen: en hoewel die hofstorm raeckte in rust,
De koning, weêr verzoent, my minzaem heeft gekust,
Noch schroom ick hem by nacht te treden onder oogen.
Verwerf my eerst verlof, dat hyme uit mededoogen
Genadigh spreecken hoore, en toesta mijn verzoeck.
'k Zal midderwijl te rug hier ergens in een' hoeck
Wech schuilen, en hem niet genaecken al te vaerdigh,
Al kende hy ons zijn genade en aenschijn waerdigh.

Thamar.

Heer broeder, 'k hebbe uw' zin en meening wel verstaen.
Vertreck een kleine wijl: daer komt heer vader aen.
Levyten treên vooruit. De hofstoet volght in orden,
Met 's konings lijfstaffiers. Al is hy grijs geworden,
En sestigh jaeren out: het aenschijn ziet verblijt:
Het voorhooft zet geen kreuck. Godt recke zijnen tijt.
Hy heft zijne oogen en het hart met vreught naer boven,
Gereet den hooghsten met gezang en harp te loven.
Godt stercke vader in zijn' yver voor de wet.

David.

Godt zegene mijn kint. Wat jaeght u uit uw bedt?
Mijn hofwacht heeft noch eerst den berghaen hooren kraeien.
Zoeckt gy de Godtheit oock met nachtgezang te paeien,
Zoo volghme in Moses hut Godtvruchtigh na, en paer
Uw liefelijcke keel met 's konings harp en snaer.

Thamar.

Ick koom, heer vader, uit den naem van mijnen broeder.

David.

Uw komste is aengenaem. Godts engel zy de hoeder
Van Absolon, mijn' zoon. Wat is uw boodtschap toch?

Thamar.

Hy wenscht den koning [moght hem d' eer gebeuren] noch
Te spreecken: want hem zijn gelegentheden jaegen.

45 *Zijn gelegentheden:* zijn aangelegenheden, zijn zaken.

Hy schroomt heer vader 's nachts te moeien, iet te vraegen,
Eer ick hem gunst verwerve, uit zusterlijcken plicht.

David.

De zon verheught ons min dan Absolons gezicht.
Wat schroomt hy? Laet hem vry terstont te voorschijn komen.
Hy hoeft ons aenschijn, oock by midnacht, niet te schroomen,
Maer spreecke ons aen, gelijck voorheene, vranck en vry.

Thamar.

Ick ga hem haelen uit des konings galery.
Waer zijtge, broeder? koom te voorschijn.

Absolon.

Thamar zuster,
Wat antwoort kreeghtge?

Thamar.

Zet uw hart nu vry geruster.
Uw vader wacht u. Ga, spreeck hem vrymoedigh aen:
De wegh is nu gebaent.

Absolon.

Zoo durf ick henegaen?

Thamar.

Vrymoedigh als by daegh. Gy hoeft geensins te zwichten.

Absolon.

Ter goeder uure. Ick voel mijn hart alree verlichten.
De koning moedight my, en treedt zelf herrewaert.

David.

Wel Absolon, mijn zoon, heeft iemant u bezwaert,
Dat gy ons aenschijn zoeckt by nacht? zegh op: laet hooren.
Wy zijn de zelve, en noch uw vader, als te vooren,
En gy mijn waertste zoon. Tre nader: schroom niet meer.
Tre nader, zoon. Ontfang mijn' zegen. Groey in eer,

En in gezontheit. Deel in 't koningklijck vermogen,
Gelijck een erfgenaem, ter hoogheit opgetogen,
Tot staet en heerschappy. ô hoofttack van mijn kroon!
Rijs op. Spreeck vader aen, gelijckge zijt gewoon.

Absolon.

Genadighste, 'k verschijn om een geringe bede,
Een kinderlijck verzoeck, magh 't zijn: doch eer ick trede
Ter zaecke, sta het vry uw koningklijck gedult
Te recken, door 't verhael van mijn voorlede schult,
En droeve ballingschap, met recht hier uit gesproten,
En 't zoenen van die smet, waerop ick heb genoten
Den grooten zegen van uw aenschijn weêr te zien,
Daer mijn verzoeck uit vloeit. 'k Heb met geboge knien
Den hemel dier belooft, toen rouw my overlade,
Zoo my gebeurde, ontlast van vaders ongenade,
Jerusalem en u te zien met volle vreught,
'k Zou Gode danckbaer zijn, voor die genote deught,
En weldaet, en, voor 't volck en alle Godts gemeente,
Te Hebron offren, by 't aertsvaderlijck gebeente.
Dat zoude u Syrie en gansch Gessur, grootvaêrs stadt,
Daer ick, 's rijx balling, lang in droeffenisse zat,
Getuigen: en hoe kan zich 't vrolijck hart onthouden
Van schreien, aengezien mijn schult is quijtgeschouden,
De nederslagh verzoent? dees bevaert, Godt belooft
Met eenen hoogen eedt, blijft maelen in mijn hooft,
Verdaghvaert my mijn schult, naer Moses eisch, te boeten.
Uw dienaer worpt zich met dees hoop voor 's konings voeten,
En bidt om oorelof, dat hy zijn ziel ontlast'
Van zulck een godtschult. Hier staet mijn geweten vast.
Och vader, heb ick my besmet met Ammons wonden,
En 't broederlijcke bloet: hoe kon ick mijn geschonden
Mijn schoone zuster zien, een bloem getreên in 't stof?
Dat ging uw kroon te na, en d' eer van 's konings hof.
De treck tot zuster, die uit eene zelve moeder
Met my sproot, eischte wraeck, die zagh noch bloet, noch [broeder,
Noch iemant aen. Zoo wort een edel hart vervoert
Van gramschap, als het bloet ontstelt is, en geroert.
Wat vieltme lang, na dat langduurigh ommezwerven,

Uw hof en aenschijn noch twee jaeren hier te derven!
Gy hebt u evenwel noch over my ontfermt,
De straf getoomt, en uw' weerspannigen beschermt.
U is alree bekent hoe by my was besloten
Te noôn op 't offerfeest zoo veele altaergenooten,
Als mijne godevaert uit omgelege steên
Begunstighden. Het volck quam op dien roep by een,
Noch vroeger dan men docht. Dit perst my dus te spoeden,
En hunnen yver, die zoo groot is, aen te voeden,
Eer zy verstroien. Door dien toeval, niet verwacht,
Dient mijne reis gespoet, ontijdigh, en by nacht.
Magh ick dees godtschult nu in Hebron Godt betaelen,
Uw kroon zal op mijn hooft met vollen zegen straelen.

David.

Wat haelt gy Thamar op, en Ammon? zwijgh hier af.
Gena bestulpt uw schult, gelijck de zerck zijn graf.
Brengt uw belofte dit door zoo veel toestels mede;
Treck op, mijn zoon: treck op naer Hebron: keer met vrede.
'k Had dees godtvruchtigheit en tijding dezen nacht
Van mijnen Absolon, dien schoonen, niet, verwacht.
Hy licht alle andren voor, in Godt zijn woort te houden.
Wy hebben hem te spa zijn misdrijf quijt geschouden.
Wat draeght de zoon ontzagh aen vaders majesteit!
Met welck een nedrigh harte en onderdaenigheit
Bejegende hy ons, in 't bloeien van zijn jaeren!
Wat heeft mijn troon en steun aen zulcke ryxpylaeren
Van zoonen! een geluck, dat weinigen gebeurt.
De hemel heeft voor hem zijn gaven uitgekeurt,
Naerdien de schoonheit en godtvruchtigheit te gader
Met grooter gunst zich in hem paeren. Volgh uw' vader,
Mijn dochter Thamar. Volgh my na, terwijl de rey
Van Aron ons met zang naer Moses hut geley'.
Levyten, heft nu aen met uitgeleze klancken
En vrolijckheit den naem des oppersten te dancken,
Om 't onderling verdragh van vader en van kint,

107 *Godevaert:* tocht naar Gods Huis, of naar eene Godgewijde plaatse.
118 *Keer met vrede:* hier verlaat Absalon, gelijk uit de volgende regels blijkt, het tooneel.

Ons waerder dan de kroon, en 't waertste dat men vint.
Wanneer de zang bestemt het geen men heeft verkoren,
Dan klinckt die galm en wijs veel schooner in onze ooren.

REY VAN LEVYTEN. DAVID.

Rey van Levyten.

I. Zang.

Zingt ter eere van de kroon,
Nu de zoon
Treckt op vaders welbehaegen,
Nu gehoorzaeme Absolon
Met de zon
Godt zijn offers op zal draegen.
Wie Godt zijn belofte houdt,
En betrouwt
Op den troost der oude vadren,
Toont dat hy zijn' oirsprong nam
Uit den stam,
Daer de stammen om vergadren.

I. Tegenzang.

Hebron is het kerreckhof,
Dat de stof
En 't gebeent der oudren heiligh
In zijn' stillen schoot bewaert,
Daer elck vaert
Om te bidden stil en veiligh.
Om der vadren overschot
Hoort'er Godt
Naer d' aendachtige gebeden.
's Volx brantoffer, hem gewijt
Op zijn' tijt,
Eert zijn' naem uit alle steden.

152 *De stof:* ofschoon Vondel 't woord *stof*, in de beteekenis van *pulvis*, doorgaans onz. gebruikt, wijkt hij, en menig ander schrijver van zijn tijd, somwijlen van die gewoonte af. De regel, waarbij 't vr. uitsluitend aan stof in den zin van *materies* werd toegekend, is van lateren tijd. Zie BILDERDIJK, *Gesl. in v.*

II. Zang.

Hebron, vryburgh der Hebreen,
Zagh voorheen
David hier de kroon opzetten,
Daer hy zeven jaeren trots
Van die rots
Zijn benijders zagh verpletten.
Absolon, die schoone, zagh
Hier den dagh
Opgaen uit des hemels poorte.
Billijck dat zijn hart geweckt,
Nu noch treckt
Naer de stadt van zijn geboorte.

II. Tegenzang.

Billijck dat hy op die stê,
Om den vrê
En zijn vaders zoen verworven.
Godt wil eeren, nu hy lang,
Droef en bang,
Als rijxballing heeft gezworven.
Wie zijn woort verwaereloost,
En zich troost
Dat Godts naem by Jakobs troepen
Los en ydel blijft onteert,
Wort verleert
Hem lichtvaerdigh aen te roepen.

III. Zang.

Tusschen bloet en bloetverwant
Is een bant
Van natuur, niet licht te breecken.
Van een' boom scheurt nimmer tack
Zonder krack,
Zonder zucht, en jammerteken.
Tusschen vader, en zijn kint,
Dat hy mint,

Is de taeiste bant van maegen;
Daer natuur, geraeckt in strijt,
Maghtigh lijt
Watze kan en niet kan draegen.

III. Tegenzang.

Als Godts zegen dan 't gedeeld'
Heilzaem heelt,
En vereenight het gescheiden,
Spaert een danckbaer hart geen stof
Om Godts lof
Door danckoffers uit te breiden.
Absolon treckt, heet van gloet,
Op dien voet,
Daer de stammen sterck vergaeren.
O godtvruchte en vreedzaeme aert,
Gode waert
Meer dan wieroock, en altaeren!

David.

Beleef ick dees gezegende uur!
Gewis een versche dootquetsuur
Bequam noit balssem aengenaemer
Dan my dees wijs. Mijn dochter Thamer,
Hoe luidt dit anders dan het plagh!
'k Verlang na'et opgaen van den dagh
Te hooren hoe ontelbre zielen,
Als byen in een' bykorf, krielen
Te Hebron, daer geheele steên
Mijn zoons danckoffers bly bekleên.
Trê met ons in, om tijt te winnen.
Nu straelen goude cherubinnen,
En Godt, uit zijn' genadetroon,
Ons klaerder toe, op dezen toon.
De Godtheit schijnt mijn hart te wecken.
Ick wil hier op mijn snaeren trecken
Zoo hoogh als oit, tot 's hemels prijs.
Dees blyschap eischt een nieuwe wijs.

222 *Cherubinnen:* elders *Cherubimmen*, *Cherubijnen*, enz.

HET TWEEDE BEDRYF.

Urias Geest.

Ick helt Urias, lang by geesten afgezondert
Van 's levens licht, quam uit den voorburgh opgedondert
By nacht te Sion, in dit oude hof, en vondt
De bedgenooten, die, van Davids min gewont,
In haeren eersten slaep gerust gevallen lagen.
Zy schrickten, toenze my by maenlicht waeren zagen
Voor haere ledekant, en mijn doorschote borst
Vol wonden, root van bloet geverft, en vuil bemorst.
De haeren rezen, en de teêre leden trilden.
'k Verweckte een krijghsgerucht van schilden tegens [schilden,
Geklickklack van metael en harnas tegens een,
Bazuin- en yzerklanck, als of'er wert gestreên;
Een voorspoock van den strijt en 't oproer, reede op handen.
Zy zagen d' oogen in mijn hooft, als koolen, branden,
En hoorden een geschrey van wapen, wapen, wraeck,
Door alle kamers heen. Haere oogen, van den vaeck
Verwonnen, zien gespoock, en twijfelen. Haere ooren
Bestemmen naulijx het gerammel, datze hooren,
En d' ysselijcke stem: maer d'uitkomst van dien droom
Wil haest uitwijzen dat mijn geest geen' ydlen schroom
Den bedden aenjaeght van mijn' heer, die ongebonden
Zijn' troustens dienaers bed zoo schendigh heeft geschonden,
Mijne overschoone onteert, die, zwanger van een vrucht,
Verlegen zat om raet. De schender, om 't gerucht
Van overspel, by tijts, met eenen glimp te smooren,
Ontboodtme t' huis, of my de zwangre moght bekooren:
Maer 'k weigerde eerelijck, als een rechtschapen helt,
't Gemack van 't bed, naerdien de veltheer lagh op 't velt,
Met al de stammen, en de bontkiste in hun tenten.
Wat raet? zijn eer in last, besluit de dreigementen
Van schande en laster af te keeren op mijn' hals,
Verzendtme met een' brief, moordaedigh, overvalsch,
Naer 't leger. Joab volght, daer 's meesters last hem preste,
En joeghme in Ammons zwaert te Rabba voor de veste.

Zoo klampte David, [och wie yst niet, die dit hoort!]
Op overspel, verraet, en godtvergeeten moort,
En laeu van 't bloet des mans, die Juda wou beschermen,
Omhelst de zwangre vrou, als koningin, in d' armen.
Een yvraer voor de wet, van 's hemels geest verlicht,
Die voor de bontkist danst, de harp huwt aen zijn dicht,
Een koningklijck profeet, befaemt door profeteeren,
Ziet Godt noch menschen aen in moorden, en schoffeeren:
Maer Nathan, die hem rechte uit zijnen eigen mont,
Dorst spellen wat dit hof hierna te vrezen stont;
Hoe 't zwaert gesleepen wiert, om eeuwigh, zonder kennis,
Te weiden. Hier op sterft de vrucht. De zusterschennis
Staeckt nau haer weeklaght, en de broedermoort het bloên,
Of Absolon, in schijn van offren om zijn' zoen.
Leght op zijn luimen, om nu Nathans dreigementen
Te stercken, en 't verloop, de hooftsom met de renten,
Al teffens t' eischen, en, als een weêrspannigh zoon,
Den vader onvoorsiens te vliegen in zijn kroon.
De wraeck des hemels loopt door Davids zaelen spoocken,
Rinckincken. 'k Zie eer lang Urias leedt gewroken.
De wraeck zet hof en stadt, en straeten overendt.
De zoon ontziet niet dat hy zijne handen schent
Aen vaders heilighdom, en hof, en bedtgenooten.
Godts wraeck verstoot hem, die Urias heeft verstooten,
Versteecken van zijn trouw. Zy volght oock in zijn schim,
Den zoon tot aen den eick in 't bosch van Efraim:
Daer zal hy sneven, die eerst groeide in vaders schade:
En niet ontzagh, als hy zijn' moedtwil slechts verzade.
Maer tijt is 't dat ick daele, en naer mijn' kercker spoê:
De zon rijt op, en hijght my met haer paerden toe.

263, 264 *Zoo klampte David.... op overspel, verraet* enz. Krachtiger, sierlijker, en juister tevens kon hetgeen Urias bedoelt niet worden uitgedrukt. Het verraad toch en de moord, waartoe David zijn toevlucht nemen moest, waren de natuurlijke schakels in de keten zijner misdaden, en konden dus gezegd worden door hem op dien eersten schakel, het overspel te zijn vastgeklampt.

278 *Stercken:* bevestigen.

292 De hier gebezigde uitdrukking klinkt wel wat mythologisch, in den mond van Urias, vooral nu hij een geest was, en weten moest dat de zon geen paarden had. — Zij is echter zoo fraai en dichterlijk, dat zij de critiek geheel ontwapent.

DAVIDS BEDTGENOOTEN. THAMAR.

Bedtgenooten.

De nacht, tot 's menschen rust geschapen,
Ontzeght den menschen stilte en rust.
De nacht, die moeite en zorgen sust,
En wieght in slaep, verbiet te slaepen.
Wat spoockeryen zijn ons niet
In naere schaduwe verscheenen!
Wie waerde door de kamers heenen,
En dreighde Sion met verdriet?
Of kan een droom het oogh bedriegen
Met schijn, en harssenschildery
Die, in 't verschiet, of van naby,
De waerheit naerbootseert met liegen?
Of deckt de grijns van 't nachtgezicht
De troni van aenstaende waerheit,
Het hof te vrezen? 'k wenschte klaerheit
Te scheppen uit een wijs bericht.
Maer Thamar komt hier aengetreden
Uit Arons hutte, en heilighdom.
Zy ziet heel vrolijck naer ons om,
En schijnt getroost in haer gebeden.
Men gaze groeten, en met een
Ontvouwen hoe de harten schroomen
Voor zwaerigheên, en droeve droomen.
Laet 's konings dochter dit ontleên.

Thamar.

Geluck bejegene u, mevrouwen,
Van daegh, al rijst het hemelsch licht
Met een benevelt aengezicht.
Geen nevel steurt een vast betrouwen.
Hoe slaetge d'oogen zoo bedruckt
Naer d'aerde? wat 's u voorgekomen?
Hebt gy ons blyschap niet vernomen?
Mijn wensch, Godt lof, is my geluckt.

304 *Naerbootseert:* men lette op dezen hier weder gebruikten vorm.

Bedtgenooten.

Wat wensch is dit, ô bloem der hoven?

Thamar.

Mijn trouwe broeder Absolon
Wijdt Gode een offer met de zon,
Nu hy zijn rampen is te boven.

Bedtgenooten.

Waer offert uw heer broeder dan?

Thamar.

Te Hebron, daer de stammeheeren
Ten offer met hem bancketteeren,
En zijn godtvruchtigh raetgespan.

Bedtgenooten.

Wanneer is Absolon vertogen?

Thamar.

Te midnacht, zonder groot geluit.
De vroomsten zondt hy eerst vooruit,
Van yver brandende en bewogen.

Bedtgenooten.

En gaf uw vader zijne stem
Tot deze bedevaert alreede?

Thamar.

De vader stemde 't op zijn bede.
Zoo trock hy uit Jerusalem.
Waer heeft mevrouw zoo lang gesteecken?
Al 't rijck, van Berseba tot Dan
Hier toe genoodt, gewaeght hier van,
Jordaen, en zee, langs alle streecken.

332 *Raetgespan:* zij, die den *Raad* spannen. Zoo ook in zijn *Edipus,* vs. 170.
333 *Vertogen:* heengetogen, vertrokken.
341 *Waer heeft mevrouw zoo lang gesteecken?* Thamar spreekt hier tot het gezelschap Bedgenooten en had dus moeten zeggen: „waar hebben de *dames* zoo lang gezeten?" doch zij richt de vraag hier meer bepaald tot degene die 't woort voert.

Bedtgenooten.

Godt geve dat dit feest besla
Tot heil der kroone en onderdaenen,
Tot heil van 't hof, dus lang in traenen.
De hemel schutte Jakobs schâ.

Thamar.

En waerom zuchtge dus zwaermoedigh?

Bedtgenooten.

Om 't nachtgezicht, dat ons vervaert.

Thamar.

't Is ydelheit, die 't hart bezwaert.
Noit heerste Juda zoo voorspoedigh.

Bedtgenooten.

Wy droomden in een berreghwoudt
Een' jongen leeuw, en maght van dieren
Te zien, die vrolijck, onder 't vieren,
Hem kroonden met een kroon van gout.
De jonge leeuw gemoedight, brulde,
En gaf een' vreesselijcken schreeuw,
Dat zelf zijn vader, d' oude leeuw,
Vernam wat boschgalm 't wout vervulde.
Uit schrick verliet de grijze 't nest.
De jonge leeuw, om velt te winnen,
Schiet toe, en grijpt de berghleeuwinnen,
Daer hy zijn' dollen gloet mê lescht.
Dat is 't niet al. Toen scheenen troepen
Te worstelen, en hantgemeen,
Zich spits te kanten tegens een,
En wapen, wraeck, en moort te roepen.
De grijze leeuw in 't berghbosch maelt
Den leeuw van Juda af naer 't leven.
De jonge leeuw, tot staet verheven,
Schijnt Absolon, van gout bestraelt.
De berghleeuwinnen, aengegrepen,
Geschent van dien gekroonden leeuw,

Verbeelden dat hy met geschreeuw
Zijn klaeuwen heeft op ons gesleepen.
Dees harnasklanck, dit krijghsgeluit
Beelt af hoe tusschen zoon en vader
Een tweedraght broeit: en weet gy 't nader,
Ontvouw ons wat dit spoock beduit.

Thamar.

Mijn broeder wou ter sluick niet reizen,
Maer met des konings oorelof,
En viel hem hier te voet voor 't hof.
Hy wou zijn godtsvaert niet ontveizen.
Weêrspannige aert beschiet zijn wit
Ter sluick, en door bedeckte laegen,
Om uit het doncker op te daegen,
Eer zijn party te paerde zit.
Om zich den wegh ten zoen te baenen
Nam broeder afscheit, zoo verneêrt,
Dat zich de vader zijnes deert,
En niet onthouden kan van traenen.
De vader gaf op dit verzoeck
Hem openhartigh zijnen zegen.
Nu raeskalt, droomt, en spoockt hier tegen:
Hy reisde, ontlast van vaders vloeck.
Geduurende zijn ballingschappen
Vervolght, voorvlughtigh, west en oost,
Heb ick het treurigh hart getroost.
Hem lust dien zantwegh niet te stappen.
De koning zette een nieuwe wijs
Op dees verzoening, en geleenight,
Als was, heeft zijne harp vereenight
Met lofgezang, Godts naem ten prijs.
Al 't heilighdom kan u getuigen
Hoe vader met een' blijden zin
Den hemel danckte. Laet de spin

384 *Godtsvaert:* 't zelfde als *Godevaert.* Zie hierboven, vs. 107. *Ontveizen* voor *ontveinzen,* om 't rijm. Zoo hebben wij elders menigvuldiger *deizen* voor *deinzen*, *peizen* voor *peinzen,* aangetroffen, in al welke woorden men de *n* als *liquida* liet wegsmelten, en 't in Vlaanderen nog doet.

390 *Verneêrt:* nederig, deemoedig.

Vry gal uit zulck een leli zuigen.
Of dunckt u dat ick broeder draegh',
Uit gunste en trouwe, my gebleecken,
Toen hy mijn ongelijck dorst wreecken,
En Ammon wis nam uit zijn laegh;
Gy mooght vry Joab ondervraegen
Indienge voor den koning schroomt.
Hy heeft den vader ingetoomt,
Den zoon, als op zijn' hals, gedraegen.
Hy komt u effen in 't gemoet,
Om in de hutte Godt te loven.
Nu spreeck hem aen. Ick ga naer boven.
My dunckt dat u de veltheer groet.

JOAB. DAVIDS BEDTGENOOTEN.

Joab.

O schoonheên, zonder ga, des konings liefde waerdigh,
Gy yvert met den dagh, alree getoit en vaerdigh
Ter hutte, om, 's hooghsten naem ten prijs, uw vroegh gebedt
Te storten voor het koor. Dat 's recht. De zuivre wet,
Van 's hemels hant in steen op Sinai gehouwen,
Ontfangt haere eer in 't hart der yverende vrouwen.
Wy volgen gaerne: het believe u voor te treên.

Bedtgenooten.

Heer Joab, eenigh spoock, dat ons te nacht verscheen,
Versteurt de rust op 't hof. Wy duchten en vermoeden
Of eenigh misverstant, het zy hoe 't wil, moght broeden
Ten hove, tusschen zoon en vader.

Joab.

Spruit de reên
Van dit vermoeden slechts uit droom en nachtspoock?

409 *Draegh': dragen* heeft hier, evenals in vs. 416, de beteekenis van „voorspreken, voortrekken, partij trekken voor." — 't Wordt echter ook eenvoudig genomen voor „gunst of genegenheid toedragen." Zie *Uitl. Woordenb.* op HOOFT in v. *Draaghen.*

412 *Ammon wis nam uit zijn laegh:* uit zijn hinderlaag Ammon op een zekergaande wijze (*sekuur*) wist te overrompelen.

Bedtgenooten.

Neen,
Ons is niet luttel stofs van achterdocht gegeven.

Joab.

Zijn koningsvrouwen dan in 't hof dus onbedreven,
Dat zy niet weeten hoe de zoon en vader staen
In volle vrientschap? zijt gerust: hier schort niet aen.

Bedtgenooten.

Princesse Thamar melde in 't lang en breede heden
Met welck een afscheit hy naer Hebron is gereden.

Joab.

Laet vaeren dan gespoock, en droom, en kinderklucht.
Doch schuilt'er anders iet, het welck u houdt beducht,
Verhaelt het ront en klaer: al viel'er iet te zeggen
Dat schijn heeft; 'k zal 't met pit van reden wederleggen.

Bedtgenooten.

Wat aengaet dezen zoen der broêrslaght; kentge een' man,
Die zijn gedachten loos en kloeck ontveinzen kan,
Dat 's Absolon, de schalckste en listighste in 't ontveinzen
Van zijn' verborgen haet, en wraeckzucht, en gepeinzen.
Had Ammon, schender van de koningklijcke maeght,
Dit konnen riecken, noit had David hem beklaeght,
Die, op het veltbancket, van moortgeweer doorregen,
Gesmoort lagh in zijn bloet. Dit 's klaer. Dit springt u tegen,
Zoo gy den zoen betrouwt. Onthou van Absolon,
Dat hy twee jaeren lang de wraeck ontveinzen kon,
En smooren in zijn hart.

Joab.

Gy sterckt uw vrees met reden.

Bedtgenooten.

Nu luister. Oordeel voort uit alle omstandigheden
Van 's jonglings kroonzucht, ons ontdeckt door zijn beleit.

Joab.

Dat waer een dootschult van gequetste majesteit.

Bedtgenooten.

De majesteit is blint van al te groot een liefde.
De broeder, die den broêr met zijnen moortpriem griefde,
Ontziet den vader niet te steecken naer het hart.

Joab.

De zusterschennis kon de broeder zonder smert
Niet lijden.

Bedtgenooten.

Recht. Nu denck hoe smert hem om te zwerven,
Zijn vaders aengezicht vijf jaeren lang te derven.
Stiet hy den vader weêr, als balling, uit het rijck;
Stont vaders rek'ing met den zoon dan niet gelijck?

Joab.

De zoen staet hem te dier. De lucht van 't hof te scheppen
Koste arbeit. Noit dorst ick een woort ten hove reppen,
En bezighde endtlijck stil de weeuw van Thekoa,
Verworf by trappen hem den toegang ter gena,
Dat hy herstelt twee jaer, gelijck in duisternissen,
Most wandelen, en 't licht van 's konings aenschijn missen.
Indien hier oorlogh school, wat lagh hem aen dien zoen?

Bedtgenooten.

Om onder schijn van pais een oorlogh uit te broên.

Joab.

Zou d'erfgenaem des rijx zich tegens 't rijck gaen kanten?

Bedtgenooten.

De blinde vader laet den zoon met lijftrouwanten,
Een' stoet gewapenden, bestuwt in 't openbaer,
De hoftrap optreên, recht of hy al koning waer.
Dit baert hem aenzien en ontzagh by d'onderdaenen.
Dit 's maghtigh hem den wegh naer vaders troon te baenen.

474 *De blinde vader:* de verblinde vader.

Joab.

De vader eert zich zelf, in d' eere van den zoon.

Bedtgenooten.

Zegh: hy onteert zich, zet zijne afkomste op den troon.

Joab.

De koning magh met recht den eerstgeboren eeren.

Bedtgenooten.

En d' outste vreest al of de jongste moght regeeren.

Joab.

Terwijl de vader leeft hout hy hen beide in dwang.

Bedtgenooten.

De vader suft, en leeft den zoon alree te lang.
Hem dunckt de vader is in 't goet des zoons gezeten.
Dit weet de koning, of gewis hy wil 't niet weeten.

Joab.

Wat's dit?

Bedtgenooten.

In welck gevaer hy zich en 't gansche rijck
Durf stellen. Let hier op. Gy hoeft geen klaerder blijck
Dat Absolon de kroon zich eigen door geboorte
Toerekent, en belaeght. Hy zet zich in de poorte,
En 't poortgerecht, heel vroegh, als rechter van elx pleit,
Onthaelt en kust het volck, ontmoet elck met bescheit,
Als of de koning 't recht al willens wou verzuimen.
Zoo wint hy 't hart des volx, en leght op zijne luimen.
Al 't stamhuis bidt hem aen. De dageraet des mans,
Zijn jeught, en schoonheit geeft hem gunst en eenen glans
By alle joffers, die hem gunstigh zien naer d' oogen,
Ten wasdom van zijne eere, en aenzien, en vermogen,
Dat stijght allengs in top van 't opperste gezagh.

495 *Al 't stamhuis:* al de stammen, het geheele geslacht van Israël.

Waeckt gy niet op: hy zal u wecken met den slagh,
En 't slaghzwaert op den hals. Men mompelt onder kloecken
Dat hy Achitofel by wijlen ging bezoecken,
Te Gilo, zijne stadt.

Joab.

Die vos is hem te loos.

Bedtgenooten.

Niet schalck en loos alleen, maer teffens loos en boos.
Wy kennen zijnen aert.

Joab.

Hy heeft het hof begeven,
Om op zijn vaders erf gerust en stil te leven.

Bedtgenooten.

Het draeght dien naem by 't hof, doch blijft by ons verdacht.

Joab.

Het achterdencken kent geen paelen, slaet met maght
Al voort. Men kan op los vermoên niet zekers bouwen.
Het gelt den koning eerst.

Bedtgenooten.

En echter 's konings vrouwen.

Joab.

Hebt gy uwe achterdocht den koning niet ontdeckt?

Bedtgenooten.

Hoe durven wy? zy weckt een' leeu, die David weckt.

Joab.

Een leeu versteurt zich niet, geweckt van zijn leeuwinne.

510 *Echter:* naderhand.

Bedtgenooten.

Wy koestren slechts zijn min, als voesters van zijn minne;
En reppen van geen' staet, uit angst voor ongena.

Joab.

Ontziet gy 't, zoo gaet heene, ontdeckt het Berseba.

Bedtgenooten.

En zoo zy ons ontdeckt, dan staen wy ruim noch slimmer.
Zy spant de kroon in 't hart, en haet al 't joffretimmer,
De bedtgenooten, en haer' aenhang. d' Uchtendzon,
Gelijck gy weet, behaeght hem min dan Absolon:
Wanneer die met zijn haer in zijn gezicht komt praelen,
Zoo schoon als Godt hem schiep, zou vaders gramschap daelen,
En stellen allen schijn van nadocht aen een zy:
Dan lagen al des zoons beschuldigers in ly.

Joab.

De koning stelde ons tot een wachter van zijn benden.

Bedtgenooten.

En zoo de zoon het roer des staets eens quam te wenden

Joab.

De zes paer stammen zijn in 's konings eedt getreên.

Bedtgenooten.

En zooze eens weifelen, en raecken op de been?

Joab.

Daer hoeft meer tijt toe. Dat gerucht zou verre klincken.

Bedtgenooten.

Geloof de hulck van 't rijck is heimelijck aen 't zincken.

521 *Met zijn haer in zijn gezicht:* liever zou ik hier lezen: *met zijn haer* voor *zijn* (d. i.: „Davids") *gezicht.* Zooals er nu staat, luidt het, alsof Absolons haar hemzelven in 't gezicht hing, wat juist niet *zoo schoon* zou staan.

523 *Nadacht:* achterdocht.

Joab.

Hoe slaept de stuurman dan, dat hy 't gevaer niet merckt?

Bedtgenooten.

Wie zal ons zeggen hoe Godts oordeel hier in werckt?

Joab.

De wacht van 't leger staet den koning eerst bevolen.

Bedtgenooten.

Wat is het leger, zoo de legerhoofden doolen?

Joab.

Wat zoecktge dan by ons in dit gedroomt gevaer?

Bedtgenooten.

Weck uwen meester op: gy zijt 's rijx amptenaer,
En veltheer over 't heir, of hy uw' raet wou volgen.

Joab.

Dat 's zorghelijck. Hy is oploopende en verbolgen.

Bedtgenooten.

Gy zoeckt zijn veiligheit, behoudenis, en rust.

Joab.

Hy heeft op mijn verzoeck zijn' zoon noch eerst gekust.
Hoe durf ick, zonder gront, nu Absolon betygen?
En wert de zoon dit wijs?

Bedtgenooten.

De vader zal het zwijgen.

Joab.

Dat 's hachelijck: en zoo de zoon, in 't hof gedaeght,
Verschijnt, en eischt voor recht te zien wie hem beklaeght?

542 *En wert de zoon dit wijs?* voor „en werd de zoon dit gewaar." *Wijs worden* wordt thans als activ. zelden meer gebruikt, maar doorgaans met het voorz. *uit.*

Waer berght zich Joab dan? die Ammons hooft niet spaerde,
Dat koningklijcke bloet, zou my met blancken zwaerde
Vervolgen, langer dan mijn ziel in 't lichaem leeft.
'k Zie hier geene uitkomst, zoo ons Godt geene uitkomst geeft.
Wy hoopen dat hy met den avont weêr zal keeren
Van Hebron, en de vrede in Juda triomfeeren.
'k Wil evenwel uw vrees verbergen. Onderstut
Het rijck met uw gebeên, en gaenwe in Arons hut.

REY VAN LEVYTEN.

I. Zang.

De koning droegh zijn nachtgetijden
Den hemel op, die hem
En gansch Jerusalem
Ten hooghste wou verblijden,
Door 't liefelijck verdraegen
Met zijnen liefsten zoon,
Als harp en keel op eenen toon.
Die pais reckt 's vaders dagen,
Als olie, in een goude lamp,
De vlam noch aenvoedt, en den damp
Der duisternisse drijft uit d' oogen.
Wat was de koning opgetogen!

I. Tegenzang.

De kroon en scepter lagen achter.
Hy scheen een ziel met Godt,
Zijn heil, en hooghste lot.
Hy wenschte, als tempelwachter,
Het heilighdom te hoeden,
In 't midden van Godts schaer
Met blijden zang en harpesnaer
Zijne aendacht aen te voeden.
Hy triomfeerde met zijn maet,
Die, hoogh in top, al hooger gaet,
Van geene pennen t' achterhaelen.
Men kan den yver niet bepaelen.

II. Zang.

Maer midlerwijl [wat moght dit wezen?]
Daer 't oor dien galm inzwelght
Verschijnt iet, dat zich belght:
Want onder uitgelezen
Muzijck wil iet ontbreecken
Aen zoete eenstemmigheit,
Die graetige ooren streelt en vleit,
Misschien om af te steecken,
Iet haetlijx, strijdigh tegens gunst,
Te laeten hooren, daer de kunst
Wat alssems mengt met honighklancken.
Geen oor kan zich dien smaeck misdancken.

II. Tegenzang.

Zoo ging 't. De harpenaer en zinger,
Die met zijn aengezicht,
En voorhooft eerst een licht
Van vreught gaf, zijnen vinger
En keel volghde, in 't schakeeren
Van klancken, scheen een wijl
Te flaeuwen in dien stijl,
En zijne vreught t' ontbeeren,
Als of hem d' eerste moedt ontviel.
De klaere spiegel van de ziel,
Zijn aenschijn, scheen bezwalckt van waessem.
Wat is ons blyschap kort van aessem!

III. Zang.

Zou David, 't licht van Godts profeeten,
Bespieglen in den geest
Iet, daer zijn hart voor vreest,
Dat Arons zoons niet weeten?

588 *Geen oor kan zich dien smaeck misdancken:* zoo zegt Lucifer, vs. 1600:
'k Misdanck *me dan dit leen, zoo 't immers leen moet heeten.*
Jammer, dat wij het woord in 't dagelijksch gebruik niet hebben behouden. Men zou dan nimmer in 't geval behoeven te komen om, zooals nu, wanneer iemand zegt: „ik dank u," niet te weten, of hij bedoelt, het hem aangebodene in dank aan te nemen, of het af te wijzen.

Zou hy van ver' zien komen
Een onweêr, dat misschien
Geen weereltwijzen zien?
Hanthaver van de vroomen,
Beschut den koning, die uw hut
Ter harte neemt, het volck beschut
Voor inheemsche oorelogen.
Een oogh bewaeckt alle oogen.

III. Tegenzang.

Geen koningen is rust beschoren,
Ten minste een korte wijl.
Dit was en blijft de stijl
Der weerelt. Vorsten zijn gekoren
Tot wachters over onderzaten.
Zy zitten steil en hoogh,
En slaen hun waeckende oogh
Door alle huizen, alle straeten.
Zy zien en kennen 't onderscheit
Van ieders aert. Hun wijs beleit
Hoeft onorde in haer ploy te schicken.
's Volx rust is 't wit, daer wijze op micken.

De hofbazuin, die tegens 't zuiden kraeit,
Spelt onweêr, dat van Hebron herwaert waeit.

HET DERDE BEDRYF.

JOAB. DAVID. BODE.

Joab.

De torenwachter ziet een' postmuil herwaert jaegen.
'k Wensch dat uw majesteit de tijding magh behaegen.
Het schijnt hy wort dus vroegh gestuurt van Absolon.

David.

Zoo is hy afgereên voor 't opgaen van de zon.

Joab.

Wat of hem herwaert jaegt?

David.

Men heeft niet quaets te schroomen.
Van Absolon kan niet dan blijde tijding komen.
Hy weet hoe vaders hert naer tijdingen verlangt,
Het hart, dat over hem, gelijck een zegen, hangt,
Zijn aenschijn noode derft. Wat nieus kan hy ontdecken?
De kortheit van den tijt, die tusschen zijn vertrecken
Van 't hof en nu verliep, gehengt nau dat'er iet
Byzonders voorviel, 't geen tot vreught streckt, of verdriet.

Joab.

Eene uur berockent wel meer werx met bystre zinnen
Dan duizent handen in een jaer zien af te spinnen.
Hoewel ick niet betrouw dat ons van dezen kant
Iet kan bejegenen, dat niet 't gezegent lant
Tot heil en nut gedye, en allen wetgenooten.
Daer komt de bode zelf al hygende aengestooten.
Hy ziet verbaest naer 't hof, en onzen koning om.
De koning spreecke hem. Hy staet verbaest en stom.

David.

Wel bode, van wat kant komt gy verbaest geronnen?
Zit af: schep aêm: genaeck dat wy u hooren konnen.

Bode.

Ten hove is zulck een post, als ick, onaengenaem.
Doch schoon ick stille zweegh, noch zou d' ontruste faem
Niet rusten haer bazuin uit tin en trans te blazen,
Van Dan tot Berseba de weerelt te verbazen.

David.

Is Absolon in noot, of in zijn vyants klem?

Bode.

Prins Absolon dreight u, en gansch Jerusalem.

David.

Hy is met onzen wil te nacht hier uitgereden.

Bode.

Hy spant de kroon in 't hart van 't rijck en alle steden.

David.

Spreeck klaerder, schoon die klanck niet schoon in [d'ooren luit.

Bode.

Zijn bevaert quam te nacht op vloeckverwantschap uit.

David.

Onmogelijck. Wie heeft dat lasterstuck besteecken?

Bode.

Zoo groot een schelmstuck kon niet laeten uit te breecken.

David.

Wat zekerheit kun gy betoonen van dit stuck?

Bode.

Ick hoorde en zagh 't verraet. Godt keere uw ongeluck:
Mijn vroom geweten, aen de kroon en uw vertrouden
Verbonden, liet niet toe dit stil by my te houden.
Zoo koom ick met dien vloeck der vloecken opgedaeght.

David.

Verhael ons dan oprecht al wat gy hoorde en zaeght,
En pas vooral dit naeckt, gelijck het leght, t' ontkleeden.

Bode.

Te nacht quam 's konings zoon te Hebron aengereden,
Met eenen nasleep van tweehondert, zonder ergh.
De maght van Israël en Juda om den bergh,
Had zich in tenten langs de dalen neêrgeslagen,
En wachte op 't offerfeest, de Godtheit op te draegen,

Met volle staetsien, en priesterlijcke pracht.
Der vadren kerckhof wert terstont met 's princen wacht
Heel scherp en nau bezet, rondom de doornehaegen
De weelige eicken, die met schaduwen de laegen
Bedeckten, ruischten niet, daer 't licht door boschloof scheen.
De prins, Achitofel, de raet quam hier by een.
In 't ronde om Hebron loeide een menighte offerdieren;
Een voorspel van dit feest, met d' uchtendzon te vieren,
Uit danckbaerheit, zoo 't hiet, dat Absolon 't gezicht
Van 's konings aenschijn moght gebeuren, en den plicht
Van zijne Godtsbelofte, en hoogen eedt bezegelen:
Gelijck 't Hebreeusch geslacht gewoon is zich te regelen
Naer Moses wetboeck. Hier ging t' samenrotten aen.
Ick kroop behendigh, by het schijnen van de maen,
Ter zijde door de haegh, daer niemant op vermoede.

Joab.

Dat Godt den koning en het koningrijck behoede.

Bode.

Prins Absolon hief aen: gy zoons van Abraham,
Hanthavers van Godts recht, en Jesses braven stam,
Ick koom, van Godt gedaeght, tot voorstant van u allen
Mijn' dienst opoffren, eer de staet geraeckt te vallen.
De vader suft alree, gezwackt van ouderdom.
'k Heb 't poortgerecht gestut. Mijn' hals, als een kolom,
Heeft, onder 't lastigh pack des rijx, geheele dagen
Gezweet. Ick trooste 't volck, dat my zijn' noot quam klaegen.
De vleier, die het hof om winst naer d' oogen zien,
En 't onrecht stercken, dorst mijn yver 't hof verbiên.
'k Heb weduwen geredt, de wezen en verdruckten
Geholpen op de been; griffoenen, die haer pluckten,
De nagels vry gekort: en zou men u den noot
Afmaelen, schoon de staet zeilt met een' ruimen schoot,
Een etmael kon zoo veel gevaeren niet begrijpen.
De hulck van 't gansche rijck dreight storm op storm [te gijpen.
Wat hoop van beternis, daer 't hooft in deught bezwijckt,

681 *Hiet:* heette.

En zelf zijn naeste bloet, den zoon, verongelijckt?
Wy hebben jaeren lang bezuurt in bittre elenden.
De straf van Ammon, en dat gruwzaem zusterschenden,
Ten leste in schijn verzoent, na dien geleden hoon.
Wat heil verwacht gy? want een overspeelsters zoon
Wort dertel opgevoedt, om over lant en lieden,
Na vaders doot gezalft, tyrannigh te gebieden.
Waer heeft de koning oit de dapperheit beloont?
Vraeght dat Urias, die zich streng en eerlijck toont,
Op d'aerde slaept, en, na zijn vroome wapendaeden,
Met eenen moortbrief aen den veltheer wort verraden.
'k Ga Sauls huis voorby, eer lanckheit u vermoeit.
Hoe bloedigh heeft hy dien geslachtboom uitgeroeit,
En dreight den wortel uit te rucken, wech te houwen;
Hoewel hy d' eer genoot van Michols hant te trouwen!
Naerdien het stamhuis dan van hem geen heil verwacht,
Is 't nodigh zijnen stoel, op 's volx gemeene klaght,
Met eenen nazaet van zijn naeste bloet te kleeden.
Dit 's mijn belofte aen Godt, waertoe gy wort gebeden.

Joab.

Genadighste, vergeef het Joab, wiens verzoeck
Den zoon met u verzoende, eene oirzaeck van dien vloeck:
Hoe droegh Achitofel zich onder dees godtloosheit?

Bode.

Hy stack zijn zegel aen die godtvergeete boosheit,
Verhief d' oproerigheit, en zetteze in haer kracht,
Brogt voort hoe hy den zoon zoo menighmael by nacht
Te Gilo had geberght, toen, van het hof verschoven,
Om zijn gerechte wraeck, hem elck ontzagh te hoven,
De wijde weerelt den verschovling viel te kleen.
Hy haelde Urias op; wat Saul had geleên,
Veel jaeren na de doot, in zijn nakomelingen,
Die, treurigh, en gehaet, al quijnende vergingen.
Hoe d' overspeelster, als een stiefmoêr, Davids zoon,
Den eerstgeboren, wil versteecken van de kroon,
En wettigheit des rijx, en over d' oude heeren,
In haeren Salomon, na Davids doot regeeren.

Hy hoorde een ieders zin. De stemmen gingen om.
Men vraeghde hooft voor hooft. Zoo steigerde, zoo klom
Weerspannigheit in top, uit eenen mont besloten.

Joab.

Vervloeckte Achitofel, verwate vloeckgenooten!
Wat volghde op dit besluit? hoe liep dit kluwen af?

Bode.

Zy mompelden een wijl. Toen sloegenze om het graf
Van vader Abraham een' ring, en voort aen 't bidden
Dat d' opperste hun recht wou zegenen. In 't midden
Stont Absolon, die zwoer zijn trou aen 't volck en 't rijck
Den stammeheeren toe, die zwoeren algelijck,
En gaven hem de hant, met een' den blancken degen.
Toen sloop ick heimlijck deur, tot stervens toe verlegen,
En koom den koning dit ontvouwen met gevaer.
Dat Godt het rijck behoede, en Godts gezalfden spaer'.

David.

Belieft het Gode dat zijn knecht dien kelck zal proeven,
Ick sta gelaeten, wil my niet te vroegh bedroeven.
Hy kan dit keeren, hen veranderen van zin.
Gy bode, ga ten hove, en spreeck de koningin.
Heer Joab, laet de wacht de stadt en 't hof bezetten.
Voltreck de ronde, steeck bazuinen, en trompetten.
Och Absolon, hoe snel verandertge uwen zoen,
Dien kus en klanck van pais in eene krijghsklaeroen!
Lijfschutten, haest u, voort: de bloetvlagh uit den toren:
De standers op de poort. Op op, men blaes den horen.
Mijn Krethen, Plethen, al de burgers in 't geweer.
De vlam slaet uit het hof: hier gelt geen veinzen meer.
Men hindre dat hier niet de weiflaers t'zamenrotten.

763 *De bloetvlagh:* min of meer anachronistisch. *Vlaggen* werden in die dagen nog niet gebezigd.

765 *Mijn Krethen, Pleten:* de Krethen en Plethen waren een soort van keurbenden, evenals, in lateren tijd, de Janitscharen en Spahis.

766 *Hier gelt geen veinzen meer:* wij behoeven 't ons niet te ontveinzen.

Joab.

Ons staet dien hoogen boom van kroon en tack te knotten.
Zent flux bespieders uit naer Hebron. Luister scherp
Wat nadruck volgen wil op zulck een ruw ontwerp.

THAMAR. DAVIDS BEDTGENOOTEN.

Thamar.

Wat klanck is dit? wat wil ons weder overkomen?

Bedtgenooten.

Hoe fraey heeft Absolon zijn afscheit nu genomen?

Thamar.

Wat gaet mijn broeder aen, dat hy dien haet verweckt!

Bedtgenooten.

Gewis gy wist hier van: hy had het u ontdeckt.

Thamar.

Betrouw ons dat niet toe. Wilt dat onze eer niet vergen.

Bedtgenooten.

Hy had zijn zuster lief. Hoe kon hy 't haer verbergen?

Thamar.

Zoo waerlijck als Godt leeft: dat hy ons sla en straff'.

Bedtgenooten.

Nu haelt hy Ammons moort en snoder uit het graf.

Thamar.

'k Beken de vadermoort gaet boven broederslaghten.

Bedtgenooten.

Wie kon zich voor den wrock des dubblen huichlaers
[wachten?

Thamar.

Och Absolon, is dit uw Hebrons Godevaert?

Bedtgenooten.

Dat is zijn godtsbelofte, en onderdaenige aert.

Thamar.

Nu wort de wet met glimp by 't Heidendom gelastert.

Bedtgenooten.

Zoo gaet het telckens, als godtvruchtigh zaet verbastert.

Thamar.

Hy volght noch vaders les, noch vaders voorbeelt na.

Bedtgenooten.

Wy zagen 't onweêr in den droom, maer och te spa.

Thamar.

Men zal door middelaers misschien zijn hart verzachten.

Bedtgenooten.

Wy hoopen op 't misschien dien storm niet af te wachten.

Thamar.

Dat onweêr is noch wijt.

Bedtgenooten.

Het buldert voor de poort.

Thamar.

Te Hebron. Hy hoeft tijt. Men slaet zoo ras niet voort.

788 De Bedgenooten willen zeggen: „is uwe hoop daarin gelegen, dat men Absolons hart verzachten zal, wij van onzen kant hopen, dat misschien de koning goed zal vinden met ons van hier te trekken." De wijze van uitdrukking, wellicht gebruikelijk in Vondels tijd, komt ons nu echter vrij wonderlijk voor.

Bedtgenooten.

Gelijck een loopend vier, gestoockt van medestemmers.

Thamar.

Waer vint men die?

Bedtgenooten.

Dat vraegh vry ons Jerusalemmers.

Thamar.

Die zien naer David om, en niet naer Absolon.

Bedtgenooten.

Men eert d'opgaende, en niet eene ondergaende zon.

Thamar.

Zou 't volck zoo reuckeloos den ouden heer vergeeten?

Bedtgenooten.

Dat hangt aen een, gelijck de schakels van een keten.

Thamar.

En zoo de keten breeckt?

Bedtgenooten.

Dan is de maght gedeelt.

Thamar.

Hoe wenschelijck waer dit!

Bedtgenooten.

Hoe wort dees scheur geheelt?

Thamar.

Met balssem van gena.

Bedtgenooten.

Die heelt geen misvertrouwen.

Thamar.

Mijn vader is gestreng in elck zijn woort te houwen.

Bedtgenooten.

En oock niet min gestreng in 't straffen, zonder maet.

Thamar.

Waer bleeck dat?

Bedtgenooten.

Vraegtge waer? wie eens naer Rabba gaet
Kan 't hooren, en alom in Ammons dootsche steden,
Die, wreet gerabraeckt, met hunne afgezaeghde leden,
In ysre tacken, en het gloeiend tichelvier
Verbrant, beklaeghden dat zy, d'ooreloghsbanier
Opsteeckende, zoo trots zich tegens Juda kantten.

Thamar.

Dat was het niet, maer eer 't mishandlen der gezanten,
Die tegens 't billijck recht der volcken, en de wet,
De wijde weerelt door natuurlijck ingezet,
Met hun gescheurde kleên, en half geschore baerden,
Van kinderofferaers, en gruwelijck veraerden,
Te rugge quamen by den koning, die hen zont.
Hy woegh de straf en 't quaet, tot dat het effen stont.

Bedtgenooten.

Is 't minder quaet, een zoon naer vaders hart te steecken?

Thamar.

Een vaders hart verschoont verkleent zijn zoons gebreken.

Bedtgenooten.

De vader heeft noch flus de broederslaght verschoont,
En wort dus averechts bejegent, en geloont,
Met eenen nieuwen slagh in zulck een versche wonde.

815 De constructie van dezen regel is geheel Latijnsch. In zuiver Nederlandsch zal men zeggen: „is 't minder kwaad dat een zoon zijn vader naar 't hart steekt?"

Thamar.

'k Verschoon het niet. Dit is een lasterlijcke zonde,
Een rechte burgerkrijgh berockent tegens Godt.

Bedtgenooten.

De maegen steecken hier elckandre naer den strot.
Dit zwaert moort blindeling, de broeder zijnen broeder,
De vader zijnen zoon. De dochter kent geen moeder.
Hier worstelen in 't bloet de burgers tegens een.
De huizen staen gedeelt, de steden tegens steên.
De bontgenoot ontziet verbont noch bontgenooten.
't Omleggend Heidendom komt hier op aengestooten.
Het mengt zich in 't krackeel met een gemeine stem,
En wil het heilighdom en Godts Jerusalem
Tot in den gront met zwaert en fackelen verdelgen.
Zoo David zich niet belght, de hemel zal 't zich belgen.

Thamar.

Ick hoor een' kreet opgaen van 't hof en hofgezin,
En ga de trap op naer de droeve koningin.

Bedtgenooten.

Hier komt de veltheer aen, bestuwt met krijghskornellen.
Wy zullen, aen een zy, hem eerst zien orden stellen
Op wacht, en toght, en al. De krijghsraet is belaên,
De burgery verbaest. Hoe wil dit spel vergaen!

JOAB. DAVIDS BEDTGENOOTEN.

Joab.

Wachtmeesters, krijgskornels, waeckt rustigh met elck-
[anderen.
Men zal van uur tot uur de leus of 't woort veranderen,

832 *Zoo David zich niet belght:* hier zou, volgens Vondels vast aangenomen schrijfwijze, die ook in de tweede helft van dit vers gevolgd is, moeten staan: *'t zich niet belght;* dat *'t* kan echter weggelaten zijn ter wille der welluidendheid, of ook omdat Vondel hier *zich belgen* eenvoudig opvat in den zin van „gramstorig worden," en in de andere helft van 't vers in dien van: „zich de zaak krachtig aantrekken."

837 *De krijghsraet is belaên:* is in verlegenheid.

De ketens spannen, eer het oproer t' zamenrott'.
Men sla de ronde ga, verzekre, op 't hoogh gebodt,
Op halsstraf, Davids burgh, verzie de poort en vesten
Met dubble schiltwacht. Laet terstont, van vier gewesten,
De torens mannen. Dat de lichte ruitery,
Den wegh naer Hebron op gespreit, de zuiderzy
In 't velt bespiede. Laet de pelgrims ondervraegen
Naer tijding van dien oort, en ofze nergens laegen
Vernaemen. Laet geen' mensch passeeren, eer de wacht
Zijn naem opteken', hem geley, daer hy te nacht
Vernachten zal. Verdeelt u voort in alle straeten.
d'Almaghtige beschaeme al die den koning haeten.

Bedtgenooten.

O veltheer, hoe vervalt de kroon, en Davids rijck!

Joab.

Schept moedt: Jerusalem is u een wisse wijck.

Bedtgenooten.

Beschimp nu nachtgezicht, en spoockery, en droomen.

Joab.

Het koningklijck gezagh wil haest het oproer toomen.

Bedtgenooten.

Een hollend paert acht toom, noch sporen, nochte roê.

Joab.

Een hollend paert loopt eerst zich zellef doot en moê.

Bedtgenooten.

Het smackt den heer in 't zant, dat hals en lenden kraecken.

849 *Laet geen' mensch passeeren:* hoe fiksch hier de taal van Joab ook zij, en hoe juist en gepast de bevelen, welke hij uitdeelt, de uitdrukking, hier gebezigd, doet meer denken aan een kolonel der burgerwacht in 1660, dan aan een personage uit een treurspel.

856 *Wil:* zal.

Joab.

Zoo fel niet, of de heer kan weêr te paerde raecken.
Hy voerde 't Saul en zijne afkomste uit in 't endt.

Bedtgenooten.

In zijne jeught: nu wort hy 't harnas ongewent.

Joab.

Dat bleeck hoe hy zich liet van Ammons wrevel trotsen.

Bedtgenooten.

Dees jonge manschap zit in 't harnas vast, als rotsen.

Joab.

Noch vaster dan de reus, de groote Filisteen?

Bedtgenooten.

Dat was een lijfgevecht.

Joab.

Noch viel de reus te kleen.

Bedtgenooten.

Het zwaert van Absolon is reede al opgeheven.

Joab.

Gereet voor ons, om hem den wissen slagh te geven.

Bedtgenooten.

Wy spelden 't onweêr vroegh uit alle omstandigheên.

Joab.

Hy ging vermomt, en wist zijn opzet fraey te kleên.

Bedtgenooten.

Hy ging zoo niet vermomt, of vrouwen konden 't mercken.

860 *Hy voerde 't Saul en zijne afkomste uit:* hij hield het nog langer uit dan Saul en de zijnen.

865 *Filisteen:* ongewone vorm, om 't rijm gebruikt, voor *Filistijn.*

Joab.

Eer 't rijp was, kon men dit met geen getuigen stercken.

Bedtgenooten.

De tekens tuighden 't, had men oogen om te zien.

Joab.

Het stont den vader toe hem 't klimmen te verbiên.

Bedtgenooten.

De zoon heeft in het endt de grijns eens afgetrocken.

Joab.

Dat 's beter dan geveinst, en heimelijck te wrocken.

Bedtgenooten.

Hoe draegen wy ons best in burgerlijck geschil?

Joab.

Betrouwt u Gode en ons, en houdt u kloeck en stil.

Bedtgenooten.

Hoe houdt de koning zich, te blint den zoon verlegen?

Joab.

Geduldigh, min voor zich dan om den zoon verlegen.

Bedtgenooten.

Hoe sterck en krachtigh zijn de banden van natuur!
Wil hy hem keeren?

Joab.

Ja, maer zonder dootquetsuur.
Hem deert des jongelings. Hy wijt de snoode daeden

874 *Het stont den vader toe:* wij zouden nu zeggen: „het stond aan den vader."
877 *In burgerlijck geschil:* waarschijnlijk is hier bij den druk een letter uitgevallen en moet er staan: *in 't burgerlijck geschil.* Het is toch de vraag niet, hoe de Bedgenooten zich in 't algemeen, maar hoe zij zich bepaald in *dit* geschil hebben te gedragen.

Den valschen bloetraên, die den jongeling verraeden,
Met kracht verrucken uit de heirbaen van de deught.
Hy kent d'oploopentheit en 't hitzigh bloet der jeught,
Van schalcken lichtelijck door treken te misbruicken,
Roofvogels, vet gemest, gewoon het oogh te luicken,
Tot schade van 't gemeene, en ongelijck te voên,
Alleen uit eige baet. Het averechts vermoên
Weêrspannigheit, gewelt, de wulpscheit, zich vergeeten,
Scherp uitzien, elx gebreck ten breetsten uit te meeten,
Onmaetige overdaet, pluimstrijcken, en bedrogh
Is d'eersleep, die hem volght, en voort al wat'er noch
Aen vast is. Kon een prins, met zulck een stoet behangen,
Zich oit intoomen van verkeerde en slimme gangen?

Bedtgenooten.

Gy zeght gelijck het is. Wy mompelden by wijl,
Maer kropten 't lijdzaem in. 't Verandren van den stijl
Der princen kan men eer beklagen dan verhoeden.
Als Godt wil straffen, dan ontbreecken hem geen roeden.
Hy treckt den zegen van verkeerden dickwijl in,
En laetze vallen in een' averechtsen zin.
De hooghste wijsheit, sterck en lieflijck in 't beleiden,
Kan boven ons begrijp de stoffen toebereiden,
Tot datze in 't ende 't wit, waerop zy mickt, beschiet.

Joab.

Zoo zet uw hart gerust. Wat my belangt, 'k zal niet
Verzuimen voor de stadt en 't lant en u te waecken.
Wy zullen haest met Godt dien hoeck te boven raecken,
En gaen nu voort om hoogh eens uitzien van de tin.
Mevrouwen, treet in 't hof, en sterckt de koningin.

883 *Verraeden:* in den zin van: „slechten raad gaven." Evenzoo zegt men *verleiden* voor „den verkeerden weg op leiden."

890, 891 *Zich vergeeten, scherp uitzien:* hier zou de zuiverheid der taal vorderen *zich te vergeten, scherp uit te zien,* evenals er te recht op volgt *uit te meten.* Maar Vondel oordeelde, dat hij in dat plaatsen of weglaten van *te* dezelfde vrijheid mocht gebruiken als hij in dezen zelfden *eersleep* van verkeerde hebbelijkheden neemt met het artikel, dat hij voor *wulpscheit* behoudt, maar voor de andere substantiva weglaat.

THAMAR. DAVID. JOAB.

Thamar.

Heer vader, ick heb hoop mijn' broeder om te zetten,
Hem snel t' ontmoeten, zulck een jammer te beletten.
Vergunme dat ick met een ruiterbende treck',
Uw vaderlijck gemoedt hem levendigh ontdeck',
Hy zal zijn opzet, al te bloedigh en verwaten,
Op zusters bede, haer ter liefde, vaeren laeten.
d'Aertsvader Jakob, wien 't aen omzicht niet ontbrack,
Smoorde Esaus bittren wrock, en schoof dat ongemack
Voorzichtigh van zijn' hals. Een vriendelijck bejegenen
Vermurwt een steenen hart. De hemel zal het zegenen.

David.

Mijn dochter, ick betrouw uw vredelievende aert
Zou niet eens schroomen op het punt van broeders zwaert
Met uwe bloote borst te paerde heen te rennen:
Maer die Achitofel, en zijn doortraptheit kennen,
Geloven niet dat dit verdragh te vinden staet.
Achitofel staet blanck, strafschuldigh aen verraet,
Ontvonckt het smeulend vier, en keert zich aen geen kermen,
Noch krijten, als hy zich magh by die koolen warmen.

Thamar.

Een minnelijck verzoeck ten minste kan niet schaên.

David.

Raet hem Achitofel uw' voorslagh af te slaen,
Zich met beloften noch verdragh te laeten paeien?

Thamar.

Zoo blijft het pleit in staet.

David.

Dan zal hy luider kraeien,

916 *Vaeren laeten:* Hoogduitsche woordschikking. In gew. Nederlandsch zegt men: *laten varen.*

917 *Omzicht:* omzichtigheid, doorzicht.

Indien de vader schijnt te zwichten voor den zoon,
Die wint met zulck een' klanck terstont de halve kroon.

Thamar.

Belieft het u, laet ons hierop den veltheer hooren.

David.

Trouwanten, haelt hem, dat hy afstijgh van den toren.
De tijt lijt geen vertreck. Men hoort van overal
Gerucht van oproer, en dit oorelogh sgeschal
Slaet voort van stadt tot stadt. De bergen en de daelen
Geraecken op de been. Verbaestheit vlieght de paelen
Des rijx met kracht voorby. Alle aengegrensde steên
Van 't Heidendom zien uit, en steecken 't hooft by een.
Zy rekenen den dagh nu eens te zien geboren
Om over ons Jordaen Godts stoel en Godt te stooren:
Maer toeft, als Godt ontwaeckt zal in- en uitlantsch spoock
Voor 't licht van zijn gezicht verdwijnen, als een roock.

Thamar.

Daer komt de veltheer af. 't Gelieve u hem te vraegen.

David.

Mijn dochter, uw princes, getroost zich zelf te waegen
Om haeren broeder om te zetten, en zijn' haet
Te blusschen, Godt ten dienst. Wy neemen 't in beraet.
Zoo gy 't geraeden vint, en nut, ick stem het mede.

Joab.

Bemiddeltze 's lants rust, en is 'er hoop van vrede,
Men zal haer eeren van den rijxstroom aen d' Eufraet,
Zy schooner keeren dan de schoone dageraet
Ons aenstraelt met den dagh. Laet voortgaen, zonder beiden.

937 *Vertreck:* uitstel.

955 *Laet voortgaen:* het weglaten van het voornw., ofschoon strijdig met den eisch der syntaxis, is hier niet ongepast en doet zelfs een goede uitwerking. 't Is hier de driftige Veldheer, die spreekt en in zijn haast spaarzaam is met zijn woorden. Bovendien, ook op bijna gelijke wijze zeggen wij in 't dagelijksch gesprek: *laat gaan! laat maar loopen!* voor: „laat de zaak haar gang gaan, haar loop nemen."

De koning zeegne haer. Ick zalze voort geleiden
Ter burghpoorte uit, en met een bende ruitery
Bestuwen.

David.

Godt verleen dat uwe reis gedy'
Tot rust van 't heiligh rijck. Mijn dochter, treck in vrede
Levyten treet ons voor, en offer uwe bede
Den Godt van Abraham, of Thamars vredetoght
Den vader en den zoon noch eens verzoenen moght.

REY VAN LEVYTEN.

I. Zang.

Princes, die, haeckende naer vrede,
Om vader en den zoon
Op een' gelijcken toon
Te trecken, heentreckt uit de stede,
Hoe lieflijck is uw tredt!
Waer gy de voeten zet,
Daer wassen lelien en geuren,
Een regenboogh van schoone kleuren,
En hartverquickend kruit.
Men kieze al 't edelste uit,
En vlechte een' krans om u te kranssen.
Keer zoo, datze al rondom u danssen.

I. Tegenzang.

Dat 's billijck. Eer en prijs is waerdigh
Die 't vaderlijck palais
Herstellen wil in pais.
Ay ziet, hoe spoetze zoo wilvaerdigh,
Of zy dees jammerbron
Noch tijdigh stoppen kon,
Daer endtloos onheil uit zou vloeien,
Waerby alle onbesneden groeien,

967 *Hoe lieflijck is uw tredt:* t. w.: „als verkondiger van den vrede," toespeling op *Rom.* X:15.

Als hart staet tegens hart,
Geweer en vuist verwart,
Verblint, en heet op moort en schennis.
Het burgeroorlogh draeght geen kennis.

II. Zang.

De burgerkrijgh der twalef stammen,
Om 't gruwelijck misdrijf
Aen een Levitisch wijf,
Broght Gibea in lichte vlammen,
Stont haer en 't wraeckgespan
Op hondertduizent man,
Holp Benjamins geslacht in d'asschen.
Toen moght zich in zijn tranen wasschen
Een deerlijck overschot,
Getreden, en bespot.
Dat quetste zelfs die 't velt behielen.
Wat velde een burgerzwaert al zielen!

II. Tegenzang.

Almaghtige, zie uit den hoogen.
Verhoe toch Josefs scha.
Van Dan tot Berseba
Spant al de strijtbre jeught haer bogen.
Veel duizent vloeckgemeen,
Geharnast tegens een',
In aentoght met gevelde speere
Hem dreigen, die, uw' naem ter eere,
Zoo veele steden won,
Alle afgoôn dempte en schon.
Verdadigh toch uw volx behoeder.
De zuster stille haeren broeder.

988—990 Zie *Richteren* XIX.
998 *Een burgerzwaert:* als zinnebeeld van „den burgeroorlog."

HET VIERDE BEDRYF.

DAVID. TWEEDE BODE. JOAB.

David.

Men zwaeit de veltbanier op 's burghpoorts hooge kruin,
En blaest van Hebron met de heldere bazuin
Te wapen, dat het klinckt door Davids stadt en straeten.
De wacht heeft door 't klincket den postbode ingelaeten.
Trouwanten, rept u. Haelt hem daetlijck hier voor 't hof.
Daer komt hy, 't aenzicht zwart begruist van zweet en stof,
En hygende en vermoeit, kan naulijx adem scheppen.

Bode.

Godt spaer' den koning. Op, men moet de handen reppen.
Te wapen, heeren, op te wapen: het is tijt.
De vyant voor de poort. Men wapen' zich ten strijt.
Te wapen: op, de prins treckt aen met zijn standaerden.
Hy is in aentoght, draeft vast herwaert met de paerden,
Bezet de heirbaen. Sluit den draeiboom. Spoet u. Voort.
Ick zie den prins van daegh te Sion voor de poort.

David.

De rijxprinces is flus naer Hebron toe getogen:

Bode.

Gelijck een blixemstraal my snel voorby gevlogen,
Ten halven wege, met een' ridderlijcken troep.

David.

Laet hooren wat'er wanckt. Zegh op: hoe gaet de roep.

Bode.

Zoo ras als Absolon den stammen had gezworen,
Op 't graf van Abraham, nam Arons zoon een' horen,
En zalfde 't schoone hooft in 't midden van al 't volck,
Dat hem omschaduwde, gelijck een dicke wolck.

Hy kroonde 't blonde haer met levendige straelen
Van gout en diamant. Daer had gy hem zien praelen,
Gelijck een morgenzon, met eenen zwier van gunst,
Dat elck in twijfel trock of hier natuur, of kunst
De kroon spande in een' man, van boven tot beneden
Volschapen, zonder smet doorgaens aen al zijn leden.
Leef lang, leef lang, ô Prins, ô koning Absolon.
Leef lang, doorluchtste telgh. Uw naem verdoof de zon
In glans en heerlijckheit. Dat was 't geduurigh roepen,
't Gejuich van duizenden, gedeelt in twalef troepen.
Hier op verhief zich voort een schel bazuingeschal,
Beantwoort met een' galm van heuvel en van dal,
Die aen de starren klonck. Het offer wort ontsteecken.
Men deckte tafels. Geen triomf, noch vreughdeteken
Ontbracker. d'Offerspijs wert rustigh opgedischt.
Men stroide in 't hondert gout en zilver. Ieder vischt
En grabbelt'er. De wijn springt levendigh uit bronnen.
Geheele kudden, noch gebrade runders konnen
De menighten verzaên. Men hoorde een zelve stem
In duizenden. Men sloot hier op Jerusalem
Te winnen, en den zoon in vaders troon te zetten,
Eer veltheer Joab schrap, den degen quaem te wetten.
Men stelde daetelijck het voetvolck in 't vierkant,
Gewapent, eensgezint, om voort gelijckerhant
Te rucken naer de stadt. De koning met zijn paerden
Voert zelf den voortoght aen, op brullende standaerden
Van dieren. Kanaän, zoo heerlijck als 't oit was,
Zagh noit een braver jeught in 't gouden harrenas,
Al gout is 't dat 'er blinckt. De weelige livreien,
De wapenrocken, elck om 't prachtighste geleien
Den nieuwen koning, die, in 't harte van dees pracht,
Op eenen zwarten muil trots uitsteeckt, als by nacht
De heldre morgenstar de starren komt te dooven,

1035 *Gunst:* gratie, bevalligheid.
1038 *Doorgaens aen al zijn leden:* wanneer men al zijn leden overzag, naschouwde.
1052 *Men sloot:* men besloot.
1058–1059 *Op brullende standaerden van dieren:* dichterlijk, voor „op standaarden van brullende dieren." De *standaarden*, hier bedoeld, zijn die van de onderscheidene stammen, die alle ondersteld worden, als wapen of blazoen, het dier te voeren, waarbij Jakob op zijn sterfbed elk zijner zonen vergeleek. Zie *Genesis* XLIX, en voorts vs. 1067 en 1071, en 1072.

En al wat adem schept een' schooner dagh beloven.
Recht voor hem heene praelt de groote leeusbanier
Van Juda, en 's rijx leeu straelt moedigh vlam en vier
Ten grimmige oogen uit. Hy dreight zijn scherpe klaeuwen
In uwe kroon te slaen, nu Davids helden flaeuwen.
De stammen volgen hem, doch langsaem na te voet,
Elck onderscheiden door zijn wapen, en vol moedt
Om ongestuit, recht toe, uw' burgh en Salems wallen
En poorten teffens, als een springvloet, t'overvallen.

David.

Waer reedt Achitofel?

Bode.

Recht achter 's konings zoon.
De stammevaders, als hanthavers van zijn kroon,
Omringden hem, gekleet in purpre staetsirocken,
Op hun strijtwagens, al van muilen voortgetrocken.
Dat gaf prins Absolon, de jonge majesteit,
Een' wonderbaeren glans en glimp van wettigheit.
Dus wort hy aengebeên met juichen, buigen, knielen,
Zoo ver men uitzagh, daer alle oogen op hem vielen.
De rotsgalm rolde al voort, zoo wijt die rollen kon:
Godt spaer' den koning, 's rijx beschermer, Absolon.
Genadighste, waeck op: schut Josefs schande en schade.
Of breng de sleutels, op genade en ongenade,
Den erfgenaem des rijx, den jongen koning toe.
Is 't Godts gehengenis, zoo kus by tijts Godts roê.
Al 't heir spuwt vier en vlam, om Davids eer te minderen,
Haelt Saul uit het graf, het dempen van zijn kinderen,
Eischt wraeck om 't overspel, bespat met bloet en moort.
Het is al lasteringe en schennis wat men hoort.

David.

Ga daetelijck in 't hof. Verhael de koninginnen
Al wat gy hoorde, en zaeght. 't Is tijt om tijt te winnen.

Joab.

Zoo is 't, genadighste. Dees storm eischt kort beraet.
De Kreten, Plethen schrap. De knods raeckt licht op straet.

Het graeu, de burgers zelf ontzien zich niet te mompelen
De burghpoort, en den burgh, en hofwacht t' overrompelen.
Wy mogen op geen' eedt van weifelaeren staen.

David.

Of nootweer bieden, of in ballingschap te gaen,
Te vlughten, eer de prins de stadt koome overvallen.

Joab.

Het lest waer raedtzaemst: doch verlaeten wy de wallen,
Zoo zet hy zich op stoel, ten zy het Thamar keer'.

David.

Die hoop is uit: hier gelt geen tusschenspreecken meer:
De kans is al gewaeght. Het oproer moet'er onder,
Of over. Deze stadt schijnt nu een lichaem, zonder
Het eêlste deel, het hooft, dat noch wat spartlen wil.
Elck ziet naer 't zuiden uit. 't Ontvonckte vier smeult stil,
Zoeckt naer ontvonckbre stof, en komt het die te vatten,
De vlam zal uitslaen, en de daecken over spatten:
Dan brengt men ydel hulp en water by der hant.
De baet- en staetzucht, wraeck, en haet, en misverstant,
En ongebondenheit hun hoofden t' zamensteecken:
Als naer een dootquetsuur een toevloet van gebreken
Des lichaems t' zamenrot, tot ergernis van 't quaet.
Zoo is 't, helaes, gestelt met onzen krancken staet.
Maer laet ons raet met Gode en 's rijx aertspriestren leven,
Eer wy besluiten, en ons op de vlught begeven.
Staffiers, vlieght heene: roept d'aertspriesters hier voor
['t hof.
Laet dreigen al wat wil: 't gedy Godts naem ten lof.
Ick zworf voor Saul lang in droeve ballingschappen.

Joab.

Toen was de koning jong: nu vallen hem de stappen,
In zijnen ouderdom, te zuur: een hardt gelagh.

1117 *Laet ons raet met Gode.... leven:* zoo in *Gysbr. v. Aemst.* vs. 1602:
Myn moeder leerde my, dat ick geen raet *zou* leven
Met vyanden.

Hoe trapt een wrevligh zoon, in uwen ouden dagh,
Den vader, in wiens hart hy plagh de kroon te spannen!
Wat baert een lantverdriet al wolven, en tyrannen!

AERTSPRIESTERS. DAVID. JOAB.

Aertspriesters.

Lang leef de koning. Godt bewaere Jesses spruit.
De storm van oproer raest.

David.

Het ziet'er byster uit.

Aertspriesters.

Wat sluit men?

David.

Onder Godts en Arons vollen zegen
Te vlughten uit de stadt. 't Gelieve u te overweegen
Of 't niet geraeden zy dit hollend weêr den toom
Te vieren, liever dan stijfzinnigh, tegens stroom
En wint, de hulck des rijx in zulck een storm te waegen.
Wy sloten nodigh Godt en u om raet te vraegen.

Aertspriesters.

Genadighste, wy staen gelaeten onder Godt,
En 's konings wijsheit, en gereet op 't hoogh gebodt
Te volgen wat tot heil des volx wort goet gevonden.
's Volx welstant is de wet, waer aen gy staet gebonden:
Maer 't is bedenckens waert of dit gevordert wort
Met voor te vlughten, eer de hooghste noot u port.
Gy hebt in uwen dienst de Krethen, en de Plethen,
De nederstadt in dwang, door 't spannen van de keten.
Uw helden, om hun deught en dapperheit ontzien,
Staen tegens duizenden, getroost hun 't hooft te biên.

1129 *Wat sluit men?:* wat besluit men? Evenzoo vs. 1134 *sloten* voor *besloten.*
1139 *Gevordert:* bevorderd, verholpen.
1140 *Voor te vlughten:* weg te vluchten. Van dat *voorvluchten* is het nog gebruikelijke *voorvluchtig.*
1142 *De nederstadt:* de benedenstad.

Wy schuilen noch, beschut van torenrijcke muuren,
En graften, een gewelt, dat stormen kan verduuren,
En voor 't rammeien van den stormram suft noch zwicht.
Hoe zou dit schreeuwen, zoo een oorloghsman te licht
Zijn burgh en hooftstadt gaef ten rove aen wulpsche [troepen!
Zy steecken u naer 't oogh met bulderen en roepen,
Doch min met hart en moedt. Dit lichte kaf wil haest
Verstroien, zoo de wint, uw aêm, hier onder blaest.
De vroomen, op wier trouw een vorst zich magh verlaeten,
Staen vast, en pal, een man zoo goet als tien soldaeten.
Men zifte weifelaers en trouweloozen uit:
Want los Godts heilighdom, de bontkist, tot een buit
Te schencken; liever ons gewijde en heilige orden,
In 't blancke harrenas, het zwaert op zy te gorden,
De Godtskist met triomfe en juichende geschal
Rondom gevoert, ten schimp des oproers, op de wal.

David.

Dat u de hemel loon', voor uwe oprechte trouwe,
Gebleecken t'onswaert, in het nijpen van dien rouwe.
Eerwaerdighsten, betrouwt wy weegen d' eer van Godt
En u veel zwaerder dan geluck van aertsch genot,
Den scepter en de kroon, ons toegekeurt van boven.

Aertspriesters.

Is hier geen middel om dien rijxgloet uit te doven,
Door tusschenspreecken, en belofte, en kloeck beleit?

David.

Dees rijxkoorts heeft zich reede in 't hart des rijx gespreit.
Wy zien geen middelen dien brant zoo dra te koelen.
Het krancke lichaem van den staet, benaeut aen 't woelen,
En flaeu van krachten, geeft den staetarts noch te raên
Of 't maghtigh zy dien stoot en aenval uit te staen.

1148 *Hoe zou dit schreeuwen* voor „wat zou men daar over roepen." In gelijken zin noemen wij nog *een schreeuwend geval,* een zoodanig, „dat stof tot geschreeuw of gepraat geeft."

1163 *Betrouwt:* vertrouwt er op, houdt er u verzekerd van.

Wy hebben niettemin, of Godt ons troost gewaerdight,
Ons dochter Thamar, op haer aenstaen, afgevaerdight,
En wachten tijding, zoo misschien die eedle ziel
Door licht betrouwen niet in broeders ongunst viel.

Aertspriesters.

De broeder was dus lang haer wonder wel gewogen.

David.

Noch heeft hy haer vermomt vertreckende bedrogen,
Doch eerst zich zelven, door zijn bloetraên aengestoockt,
Daer nu het gansche lant te jammerlijck af roockt.

Aertspriesters.

Waer recht in zwang, dit stont dien bloetraet eerst te boeten.

David.

Een eigen huisgenoot treet zijnen heer met voeten,
Achitofel, bewust van 't hofgeheimenis,
Die lang gemeenzaem met den koning ging ten disch;
Een wonde in onze borst: maer gaende slimme gangen,
Wat wonder waert 't, zoo hy in zijnen strick bleef hangen,
De steen, om hoogh gesmackt, quaem vallen op zijn hooft!

Aertspriesters.

Ruimt gy Jerusalem, als balling, dat verdooft
Den glans der majesteit, dus lang by alle volcken
Aenbiddelijck, zoo wijt de hemel hangt met wolcken
Betrocken: en wat hoop van Sion weêr te zien?

David.

Verdooft het min mijn' glans, den vader op de knien
Zien leggen voor den zoon, hem smeecken om genade;
En hachelijck of my het smeecken quaem te stade.

1174 *Op haer aenstaen:* op haar aandrang, omdat zij zij er zoo op stond.
1177 *Gewogen:* genegen, als nog in 't H. D.
1194 *En hachelijck:* en 't zou nog zeer hachelijk staan, nog zeer onzeker zijn.

d' Aenstoockers van dit quaet, te gruwelijck verwoet,
By zich veroordeelt, geen gerustheit zien te moet,
Zoo lang de voorzaet leeft, en leght op zijne luimen,
Om t' achterhaelen, die hem 't erfdeel leerden ruimen,
Waerover hy, gezalft van Godt, den troon bezat.

Joab.

Indien gy 't vlieden stemt, ten minste laet de stadt
Verzien met eenen glans en koningklijcken luister
Van bedtgenooten: recht gelijck de zon, by duister
Beneên de kim gedaelt, noch gansch niet onder gaet,
Ten zyze een wijl een streeck van glanssen na zich laet,
Getuigen dat het licht te water, na'et verdwijnen
In 't westen, weder uit den oosten zal verschijnen.

Aertspriesters.

De veltheer vat het recht: dat 's raetzaem en gegront.

David.

Ick had dien voorslagh op de tong, en in den mont,
En vind geraden tien van mijne bedtgenooten
Te laeten in het hof. Nu echter eens gesloten
Of niet het heilighdom, en priesterlijck geslacht,
En wat Godts hutte dient, zal volgen. Men verwacht
d' Aertspriesterlijcke stem. Wy stellen 't aen uw oordeel.

Aertspriesters.

Al wat uw majesteit, Godts majesteit tot voordeel,
Geraden vint en nut, bestemt d'aertspriester mê.

David.

Zoo rept u daetelijck, en houdt u t' samen ree:
Want ons gelegenheit van uur tot uur wort slimmer.
Levyt en bontkist voor, dan 't hof en joffrentimmer.

1195—1199 Versta: de booswichten, die dit kwaad hebben aangestookt, te wel van hun schuld bewust, zullen niet gerust zijn zoo lang de afgezette koning leeft en nog uitziet naar de kans om hen te straffen, die hem dwongen de heerschappij te ontruimen, waartoe hij van Godswege gezalfd was.

1201 *Verzien:* wij schrijven thans liever *voorzien,* te meer, omdat *verzien* ook de beteekenis heeft van „verkeerd gezien."

Laet Kreeth, en Pleeth, en al het regement van Geth
Den hindertoght bekleên, dat niemant ons belett',
Van 't zuiden opkoome, in den staert sla met den degen.

Aertspriesters.

Wy reppen ons: wy gaen. Godt geve u zijnen zegen.

David.

Heer Joab, ruck al uw gewapenden by een.

Joab.

Genadighste, terstont. Maer langs wat heirbaen heen
Getrocken, veiligh voor den snellen scepterrover.

David.

De Beeckpoort uit, de brugh der beecke Cedron over,
Naer stadts Olijfbergh, op Bahurim oostwaert aen.
De wegh valt reisbaer, om het rijzen van de maen.

Joab.*

Daer komt de koningin, bestuwt van bedtgenooten,
Bedroefde tronien, met traenen overgoten.

BERSABE. DAVID. BEDTGENOOTEN.

Bersabe.

Genadighste, wat raet met onzen Salomon,
Dit kint, uw' erfgenaem, gevloeckt van Absolon?
Waer bergen wy uw spruit? wat schaduw zal haer decken?

1220 *Hindertoght:* de achterhoede.

1228 *De wegh valt reisbaer: reisbaar* is hier genomen in den zin van: „geschikt om bereisd te worden." Elders zagen wij 't gebezigd voor „die 't reizen gewoon is.

* In de eerste uitgaaf staat hier verkeerdelijk *David.*

1233 *Wat schaduw zal haer decken: haer* is hier taalkundig volkomen goed, als slaande op 't voorafgaande *spruit;* doch aangezien dit woord, voor „kind" genomen, de sekse niet aanduidt, zou de duidelijkheid hier *hem* doen verkiezen; waaruit het blijken mocht, dat het een knaapje, en geen meisje geldt.

David.

Schep moedt, mijn koningin: wy staen op ons vertrecken.
Dit kint en gy zult mê. Bewaert, behoedt ons Godt:
Wy trecken algelijck een zelve deel, een lot.
Gy hoeft de zorgh voor 't kint den vader niet te vergen.
Vergeet de kroonen en de scepters niet te bergen,
Het heilighdom des rijx: vooral vergeet dit niet,
En voort al wat ons nu niet in de zinnen schiet.
Vertreck, en houdt u reedt met al de koninginnen.

Bedtgenooten.

Helaes, wat gaet ons aen? wat raeden? wat beginnen?

David.

Het is besloten dat gy 't hof bewaeren zult.

Bedtgenooten.

Vertrecktge zonder ons? zoo boeten wy de schult
Van anderen alleen. Wat ramp wil ons gemoeten!
De vyant zal zijn lust baldaedigh met ons boeten.
Geene onschult, noch bescheit houdt woesten by den toom
Van reden. Och, nu zien wy d' uitkomst van den droom,
En 't ysselijck gespoock. De leeuw, die 't velt zal winnen,
Mishandelt brullende d' onschuldige leeuwinnen.

David.

Laet vaeren ydelheit van droom en spoockery.
Het loop' zoo hoogh als 't wil, men houdt de vrouwen vry.
Hier valt geen wederstant: de stadt en 't hof staen open.

1235 *Bewaert, behoedt ons Godt:* indien met deze woorden een aanroeping tot God gemeend is, zou Vondel hebben moeten schrijven: *bewaer, behoe ons God.* Tenzij men dus aanneme dat hier de *t* achter beide werkwoorden aan een drukfout is toe te schrijven, meen ik het er voor te moeten houden, dat het dubbelpunt in een komma veranderd moet worden en de uitdrukking, in verband met hetgeen volgt, moet verstaan worden als stond er: „indien ons God bewaart en behoedt, dan trekken wij," enz.

1247 *Bescheit:* in den zin van „verstandige taal, overreding." Evenzoo in den *Gysbreght,* vs. 241:

Maer Diedrick stijf van kop, die nimmer luystren wil
Na reden, noch bescheyd.

Bedtgenooten.

Waer bergen wy onze eer. Nu zullen wy 't bekoopen:
Want d'overwinner schat zijne eer te kort geschiet.
O koning, voer ons mê. Behoê ons voor verdriet.

David.

De Sanhedrin zal zelf 't aentreckend heir gemoeten,
En offeren beleeft de sleutels aen de voeten
Des triomfeerders, die den vader overmagh,
En, jammerlijck misleit in zijnen ouden dagh,
Ten rijcke uitschupt. Verhaelt hem vaders leste klaghten,
En droeven uitgang, of 't zijn hart noch moght verzachten.
Men stilt een' leeuw door zoet en minzaem ondergaen.
Wat hooren wy? hier komt ons dochter Thamar aen.

THAMAR. DAVID. BEDGENOOTEN.

Thamar.

Ter goeder uure vinde ick u, heer vader, weder.

David.

Gy zette uw broeders wrock en blinde gramschap neder?
Hy luisterde naer u?

Thamar.

Gelijck een dove rots
Naer 't ruisschen van de zee. Hy bleef verstockt, en trots.

David.

Zoo hoopten wy vergeefs of gy dit quaet moght heelen.

Thamar.

Ick had met mijnen troep omtrent twee derdedeelen
Naer Hebron afgeleght, toen hy ons tegen quam,

1255 *Schat zijne eer te kort geschiet:* rekent, dat aan zijn eer is te kort gedaan.
1267, 1268 *Gelijck een dove rots naer 't ruischen van de zee:* zoo in *Jeptha,* vs. 1183:
Gelijck een rots in zee
Naer 't barnen en 't gewelt der baren luistert.

En stont op ons bazuin. 'k Viel hem te voet. Hy nam
De zuster minnelijck, naer zijn gewoonte, in d'armen,
En hief haer uit het stof, met hartelijck ontfarmen.
Ick hielt op zijn genade ootmoedigh by hem aen,
Met een bedruckte stemme, op elcke wang een traen,
En badt, waer 't mogelijck, dien heirtoght noch te staecken,
Te minste vader niet te quetsen, door 't genaecken
Met zulck een vyantschap, noch reuckeloos zijn bloet,
Verkout van ouderdom, t'ontstellen, maer 't gemoedt
Des vaders, om den zoon tot stervens toe verlegen,
Te troosten. Ick beloof hem al wat vaders zegen
Vermagh, oock zelf de kroon, met een gemeene stem
En tegenjuichen van geheel Jerusalem,
By vaders leven, te verzekren, toe te wijden,
Om namaels hierom met zijn' broeder niet te strijden.
Hy eischt mijn' last te zien. Ick nam dien last op my,
Dit uit te voeren met verlof van vaders zy.
'k Verzekerde hy zou by uitstel meer verwerven,
En badt hem zich noch al zijne afkomst niet t' onterven
Door wapens, en gewelt. Hy scheen ten leste een wijl
Te luistren naer dien toon, en liefelijcken stijl:
Maer uw Achitofel sloegh al dien handel gade,
Versteurde het gespreck, en keerde 't al ten quade.
Ten leste zwoer hy, borst met dreigementen uit,
Indien Jerusalem verhardt den intoght stuit,
Haer poorten en den muur ter aerde toe te slechten.
Zoo luidt zijn afscheit. Kies te vlieden, of te vechten.
Geen middel is'er om zijn gramschap t'ondergaen.
Hy ruckt al brullende en verbolgen herwaert aen.

Bedgenooten.

Zoo brult de jonge leeuw, en dreight de hofleeuwinnen.
Wat raet? wat gaet ons aen? wat zullen wy beginnen?
Tien bedgenooten, elck als een verlaete weeu,
Geschonden, geschoffeert, verslonden van den leeuw.

1276 *Op elcke wang een traen:* zeer mogelijk; maar zoo de voorstelling van Thamar met die twee tranen op de wangen in den mond van een toeschouwer gepast en schilderachtig geweest ware, uit haar mond klinkt zij onnatuurlijk en theatraal.

1299 *T' ondergaen:* neder te zetten, tot bedaren te brengen.

Thamar.

Zal mijn heer vader dan Jerusalem verlaeten?

David.

Wy trecken heen, gevolght van allebey de staeten,
Het priesterdom, en 't hof, waer d' opperste ons geley.

Thamar.

Och, wat ontmoete my een lant- en stadtgeschrey!
Behaeghde 't vader dat uw dochter mê moght trecken.

David.

Uw blijven zal misschien tot vaders voordeel strecken.
'k Beveel dees schreienden in uwe hoede. Keer
Al wat gy keeren kunt. 'k Beveel, beschut haere eer,
Gelijck uw moeders. Wisch de traenen van uw kaecken.
De slagh, die my raeckt, zal een iegelijck niet raecken.

Thamar.

Helaes, verlaet gy ons, in dezen droeven schijn?

Bedgenooten.

Och, geeftge duiven, die toch zwack en weerloos zijn,
In 's havix klaeuwen?

David.

Dit 's besloten by ons allen.

Bedgenooten.

Most dan dit heiloos lot ons juist ten deele vallen?

David.

Gy zijt geluckiger dan wy, en zet geen' stap
Den drempel over; wy gaen heene in ballingschap,
Onzeker waer men zal ter neder slaen in 't ende.

1306 *Allebey de:* de oude uitgave had *alle beyde;* wat gewis aan een drukfout was te wijten.
1315 *Schijn:* toestand.

Thamar.

Mevrouwen, weest getroost. Wat jammer, wat elende
U overkomt, dat komt my over. Broeder zal
Zich draegen, als 't betaemt, zijn zuster te geval.

David.

Welaen dan, weest getroost, en wilt op Godt betrouwen,
Die ons met blyschap wil vergaderen. Mevrouwen,
Mijn dochter, dat ick u voor 't leste eens kuss'. 't Is tijt
Te scheiden voor een wijl. Waertoe al dit gekrijt?
Dit schreien baet niet. Nu mijn dochter, troost dees droeven,
U zelve mê. Schep moedt. De hemel wil beproeven
Wat ons gedult vermagh.

Thamar.

Och vader, gaet gy heen?

Bedgenooten.

Hy gaet in ballingschap, verlaet ons hier alleen.

Thamar.

Naerdien het Godt belieft, laet u een hart inspreecken.
Wat my belangt: betrouwt u zal geen hulp ontbreecken.
'k Heb broeder menighmael getroost, en neêrgezet,
In zijne ballingschap naer mijne maght geredt.
Wat leedt hy niet, vervolght, gelastert, en besproken,
Schoon hy rechtvaerdigh zich aen Ammon had gewroken!
Noch loof ick niet dat hy zijn lijden eeuwigh kaeut,
Uit wraeck zijn vaderlant en vaders hart benaeut,
Daer hy de kroon in spant. Godt straff' den raet, die [wrockend
Den jongling stijft in 't quaet, zoo groot een quaet berockent,
Den vader en den zoon gescheiden houdt, en lacht
In zulck een lantbederf. De koning moet te nacht,
Versteecken in een hol, en onderaerdtsche kuilen,
Zich met zijn koninginne en erfgenaem verschuilen:
Wy mogen veiligh in het hof te ruste gaen.

Bedgenooten.

Godt geef dat dit, gelijck gy voorspelt, magh beslaen.

Thamar.

Men spoet de reis met kracht: zy hoeven tijt te winnen:
Laet ons terwijl in 't hof vergaêren onze zinnen,
Verstroit door al 't gewoel. Vertreckenwe aen een zy.
Nu ebt hier 't heil van 't hof: verwachtenwe 't gety.

David.

Jordaen, die, boven stont, beneden
Den doortoght schonckt, door Godts gena,
Aen 't heilrijck heir van Josua,
Een wonder voor den onbesneden:
Waerna de stammen, rijck van buit,
De dertigh rijcken deelden uit:
Nu hoeftge uw water op te trecken,
Te stoppen uwe glaze kruick,
Op dat de koning, stil, ter sluick,
Uw kil doorwaede, en zich magh decken
In een woestijne voor zijn kint,
Van hem zoo vaderlijck bemint.
Och, Absolon, geen vrouweliefde,
In tonder van het jonge bloet
Gevat, ontsteeckt met zulck een' gloet,
Als gy het hart van vader griefde.
Wat hadge my, nu afgeslooft,

1348 *Gelijck gy voorspelt:* de klemtoon valt hier op de eerste lettergreep van *voorspelt*, waardoor het de 1ste pers. tegenw. tijd van *vóórspellen* („letter voor letter vóór zeggen of dicteeren") zou wezen, en niet die van *voorspellen* („de toekomst melden").

1353 *Jordaen, die boven stont:* versta: Jordaan, die, door uw van bovend komend water op te houden, zoodat het niet verder afvloeide.

1366 *Tonder:* dit woord wordt meermalen door onzen dichter gebezigd, 't zij overdrachtelijk, 't zij bij gelijkenis, wanneer gedoeld wordt op de kracht van een ontbrandende drift. Zoo b. v. *Adonias*, vs. 1352:

Geen vonck vat zoo in tonder
Als deze drift in 't hart des Staets, noch muitgezint.

En *Herscheppingen*, B. I, vs. 561:

*D' een koelt en d' ander queekt het vier in minne*tonder.

Zie wijders HUYDECOPER, *Proeve* I, 129.

Met uwen bloessem niet belooft!
'k Heb Jonathan, in 't velt verslagen,
Mijn' halsvrient, die mijn leven stut,
Voor vaders blinden wrock beschut,
Zoo niet betreurt: leght gy my laegen?
Doorstietge my, gy zoudt, ô smert!
Uw hart doorstooten in mijn hart.
O hof, 'k getroost my u te missen.
d' Alziende kent hier d' oirzaeck af.
Hy kan, na d' uitgestaene straf,
De traenen van mijn aenzicht wissen.
't Verschiltme luttel of ick leef,
Als Godt het Absolon vergeef.
'k Laet d'uitkomst van mijn leedt den oppersten bevolen.
Hy heeft den pael gestelt, hoe lang my staet te doolen.
Hier komen Levys zoons gepaert ter hutte uittreên,
De Godtskist volghtze, met d'aertspriestren. Gaenwe heen.
Dat my de koningin, met onzen jongen zoone
En 't vrouwentimmer, volg'. De toeverlaet der kroone,
Helt Joab volge ons, en al 't hof, en lest de wacht
Des burghs, gesloten met de trouw van d'oorloghsmaght.

REY VAN LEVYTEN.

Zang.

Wat was 't een heerlijck praelen,
Toen gansch Jerusalem,
Een hart, een ziel, een stem,
Helt David in quam haelen!
Die op het punt van 't slaghzwaert,
Den Filistijn ontrooft,
Hun toonde 't reuzenhooft,
Dat flus al 't heir verdaghvaert.
Men zagh den helt geleien,
Daar hy met eere tradt
Ter poorte in van de stadt,
Op bommen, en schalmeien.
Men hoorde joffrekeelen,
Gestelt op Jesses lof,

1385 *Gepaert:* twee aan twee.

Hem voortreên op het hof,
En dezen lofzang speelen:
Wie staet nu niet verwondert?
Om Geth het hooft te biên
Sloegh koning Saul tien-
Helt David honderthondert.

Tegenzang.

Nu treckt 's rijx heilant heenen,
Die dertigh jaeren prat
Den stoel des rijx bezat,
Baervoets, met bloote beenen,
Het hooft met rouw behangen,
Van jaeren overlast.
De traenen rollen vast,
En bigglen langs de wangen.
Nu moet hy nootdruft prachen,
In ballingschap versmaet,
Gevloeckt, vervolght, gehaet,
Den vyant hooren lachen.
Al 's helts doorluchte daeden
Vergeet men. Is 't niet snoot?
Zijn hof- en dischgenoot
Durf zijnen heer verraden.
Al 't stamhuis, vol geschater,
Bestormt des vaders troon,
Verslingert op den zoon.
Het valt hem toe, als water.

Slotzang.

De koning leerde ons niet te bouwen
Op menschen reuckeloos,

1411—1416 Navolging van HOMERUS, *Iliad.* XXIV, vs. 160. ἶξεν δ' ἐς Πριάμοιο caet.

1414 *Baervoets, met bloote beenen:* zoo 't als teeken van rouw is, dat David in dien toestand heentrekt, heb ik er vrede mee, al durf ik niet bepaald beslissen, dat de rouw bij de Oostersche volkeren op die wijze werd te kennen gegeven; maar in elk ander geval acht ik de voorstelling overdreven. Immers, dat de koning, na eenigen tijd gezworven te hebben door onbewoonde plaatsen, gebrek aan schoenen en ondergoed gekregen kon hebben, laat zich hooren; maar bij 't verlaten van zijn paleis behoefde hij zich nog niet in zoo berooiden toestand bevonden te hebben. De bijbeltekst zegt alleen: „op zijn voeten."

Lichtvaerdigh, los, en broos,
Maer met een onverwrickt betrouwen
Op Godt alleen te staen.
De weerelt, als de maen,
Is wisselbaer, dan heel volscheenen,
Dan half, dan minder, dan verdweenen.
Wat 's nu 't gekroonde hooft?
De glans is uitgedooft.

HET VYFDE BEDRYF.

ABSOLON. ACHITOFEL.

Absolon.

Zoo wort Jerusalem gewonnen zonder slagh:

Achitofel.

En niet door laegen, maer by schoonen lichten dagh.

Absolon.

Deze avontzon van 't hof gaet snel in 't oosten onder:

Achitofel.

En tegens haer natuur. Wie zagh oit grooter wonder!

Absolon.

Het is geraên dat zy de reedtste haven kies'.

Achitofel.

Nu haer in 't zogh gevolght. Ons dient geen tijtverlies.

Absolon.

Hy is gewapent, en gevaerlijck aen te rannen.

Achitofel.

Wat's Davids lijfwacht? Slechts een hantvol bloode mannen.

Absolon.

Acht Davids helden niet zoo bloode, en zonder moedt:

Achitofel.

Die zinckt, en geeft u 't velt ten beste, indien gy spoet.

Absolon.

Men waeg' geen' voortogt. Laet ons 't gros van 't leger [wachten.

Achitofel.

Men gunze tijt noch rust: men laetze niet vernachten.

Absolon.

Men stell' dit wijslijck uit, en volghze niet te dra.

Achitofel.

Een rijpe krijghskans wint by uitstel niet dan scha.

Absolon.

Met noot en wanhoope is het zorgelijck te vechten:

Achitofel.

En zonder vechten is 't oneffen niet te slechten.

Absolon.

Wy zijn d' oneffenheit te boven in dit rijck.

Achitofel.

Zoo David aenwast, staet zijn maght met u gelijck.

Absolon.

Daer hoeft noch tijt toe, om in krachten aen te groeien.

Achitofel.

Zie toe uw telgh is teêr, en effen aen het bloeien.

1459 Versta: bedenk dat uw gezag nog niet volkomen gegrondvest is.

Absolon.

De stammen stutten ons. Wy zitten op den troon.

Achitofel.

Zoo vast niet, of de kans des vyants staet noch schoon.

Absolon.

Wie kans ziet, ruimt zoo licht geen' rijxstoel, en zijn veste.

Achitofel.

Men gaet te rugge, en waeght een grooter sprong ten leste.

Absolon.

Hij springe zoo hy kan. Wy wonnen dit vooruit.

Achitofel.

Men schutt' zijn' loop, of wacht u voor den wederstuit.

Absolon.

Zoo stuit het op dien burgh, die koningklijcke muuren.

Achitofel.

Een leger om een stadt kan stadt en burgh verduuren.

Absolon.

Verduurt de hongersnoot zoo groot een leger niet.

Achitofel.

Wie spijst de stadt, die zich rontom besloten ziet?

Absolon.

Men hoeft veel duizenden om zoo een stadt te sluiten.

Achitofel.

Hy kan een leger voên op roven, en op ruiten.

1466 *Wederstuit:* 't zuiver Nederl. woord voor 't geen men thans gewoon is, met een basterdwoord, *reactie* te noemen.

Absolon.

Een rover houdt geen' stant, en wort van elck gehaet.

Achitofel.

Uw vader onderhiel op lantroof zich in staet.

Absolon.

Al vlughtende, en liet zich gelijck een haes verjaegen.

Achitofel.

Zoo weet een kleine muis een' grooten leeuw te plaegen.

Absolon.

Gy zijt te driftigh: denck de nacht is voor de poort.

Achitofel.

Met mindre moeite wort aenwassend quaet gesmoort.

Absolon.

Men wachte ons voetvolck in: het komt vast aengetogen.

Achitofel.

Eer dit genaeckt, is ons de vogel al ontvlogen.

Absolon.

'K bedanckme zijne vlught. Hy liet ons 't warme nest:

Achitofel.

Om elders uit te broên een schrickelijcker pest.

Absolon.

En waer toch? in een hol, en duistre moortspeloncken?

Achitofel.

Die broeden tigers uit. My dunckt, ick hoorze roncken.

1481 *'K bedanckme:* de juiste tegenhanger van 't ons meermalen voorgekomen *ik misdank me.* Wij zouden thans hetgeen Absolon hier zegt, uitdrukken met: „ik ben hem dank verschuldigd," of „ik ben hem verplicht voor zijn vlucht."

Absolon.

Misgunze niet te nacht te rusten met gemack.

Achitofel.

Lang rusten geeft u kans, die schoon staet, eenen krack.

Absolon.

'T zal eer dry dagen hun noch vroegh genoegh opdaegen.

Achitofel.

Zoo spant gy 't paert niet voor, maer achter uwen wagen.

Absolon.

Zoo holt mijn wagen niet te snel met lijfs gevaer.

Achitofel.

Wint vader tijt, zoo raeckt hy daetlijck weder klaer.

Absolon.

Wy zullen rijper op dien voorslagh ons beraden.
Wat raet gy meer?

Achitofel.

Noch sta ick om een zaeck beladen.

Absolon.

Laet hooren wat .u dunckt.

Achitofel.

Een schrickelijck getal
Hangt noch in twijfel aen wat kant het hellen zal,
Waer hoop van winste, waer meer vrees is voor verliezen.
De weereltwijsheit raet de beste kans te kiezen.

1487 *'T zal:* dat *'t* hangt hier eenigszins in de lucht. Men zou kunnen vragen: „*wat* zal David en den zijnen *opdagen?*" Vermoedelijk moet echter dit laatste woord hier in denzelfden zin genomen worden als wij thans *opbreken* zeggen. 't Kan ook zijn, dat wij voor *'t* moeten lezen *'k*, en dan wil Absolon zeggen: „ik zal hem op 't lijf komen."
Eer dry dagen: versta: eer drie dagen om zijn, binnen drie dagen.

Wie d' eene zijde kiest, staet d' andere in het licht.
Dat weiflen houdt de schael des staets in wederwight.
Hier grenst het bloet te na. Al twisten zoon en vader,
Zy smilten licht in een, verzoenen zich te gader:
Dan staet hun aenhang blanck: dies is 't geraên in 't kort
Iet aen te rechten, dat gy onverzoenbaer wort
By vader, die u mint, ten minste in schijn voor d' oogen.
Zoo staet uw zetel vast, door aenwas van vermogen.
Indien gy zulck een daet groothartigh durft bestaen,
Al 't weiflend volck zal, als een weeghschael, overslaen.

Absolon.

Wat voor een daet hebt gy by uwen raet besloten?

Achitofel.

Beslaep in 't openbaer uw vaders bedtgenooten,
Op 't hooge dack van 't hof. Schuif op de tentgordijn,
Dat vry de morgenzon den bruidegom beschijn'.
Hy liet zijn vrouwen tot een blijck van heerschappye.
Verdoof dien naglans. Sterck zoo Nathans profecye,
Daer hy dien schuldigen aen moort en overspel
Rechtvaerdigh mede dreighde, uit kracht van Godts bevel.
En of men 't lastren wil, gelijck verbode spijze
Te smaecken met de tong: dit 's d' Asiaensche wijze.
Wie 's voorzaets vrouwen daer in d' armen neemen derf,
Die spant de kroon in 't rijck, gewettight tot dit erf.
Al 't volck zal roepen: noit zal Davids hart dien laster
Quijt schelden zulck een' zoon. De vader zat noit vaster.

Absolon.

Zoo stelt men 't volck gerust. Dat 's onverzoenbre stof.
Laet tenten spannen, op het gulden dack van 't hof,
En koninglijck bancket opdisschen. Zegh mevrouwen,
't Gelieve haer te nacht den koning t'onderhouwen,
Gelijck de voorzaet, met een hart van min doorstraelt,
In haeren schoot, vol weelde en wellust, wert onthaelt.

1501 *Dan staet hun aenhang blanck:* dit zal vermoedelijk moeten beteekenen: „dan zullen zij, die partij gekozen hebben voor den een of den ander, 't ontgelden."

Men wellekome ons hier, en zonder lang beraeden.
Daer keeren Levys zoons, met heilighdom geladen.
d' Aertspriesters volgen. Hoe waeit ons die wint in 't zeil!

AERTSPRIESTERS. ABSOLON.

Aertspriesters.

Geluck zy Absolon. Wy wenschen spoet en heil
Den nieuwen koning, met de nieuwe heerschappye.
Dat die den stammen tot geluck en heil gedye.

Absolon.

Eerwaertste vaders, hoe? en keert gy wederom?
Verstaeckt gy vader van Godts troost, het heilighdom?

Aertspriesters.

Gy zoons van Levi, draeght de Godtskist in de hutte.
De tegenwoordigheit des oppersten beschutte
De spruit van Jesse, en 't rijck, en hanthaef 's hemels [zaeck.
De pais bezitte 't hof. Had Thamars tusschenspraeck
't Geschil gemiddelt, och, wy klaegen 't Godt met zuchten,
De vader hoefde voor den zoone niet te vlughten.
Men had de bondtkist op 's olijfsberghs kruin gezet.
Wy vraeghden Godt om raedt, ons aenschijn in 't gebedt
Gekeert ten oosten, om te zien wat glans, wat klaerheit
Uit Arons borstgesteent, waerinne Licht en Waerheit
Met kunst gesneden staen, zich openbaeren zou:
Maer niets verscheen ons, dies uw vader liever wou
Dat wy en 't heilighdom weêr stêwaert zouden keeren,
En vreedzaem daer den zoon, des vaders nazaet, eeren.
Nu d' opperste gehengt dat d'een den andren wijck',
Verheugen wy ons noch: naerdien de kroon van 't rijck
Niet afdwaelt van het bloet, maer van den outstgeboren
Bemaghtight wort, gelijck een lot hem toebeschoren.
Wy zijn beraden ons te houden aen de kroon,
t' Aenbidden dien wy zien gewettight op den troon.

1530 *Spoet:* hier voor „geluk," evenals 't Fr. *heur.*

Wy eerden vader, toen hy 't roer hiel van Godts staeten:
Nu dees de hulck des rijx, de hooftstadt, heeft verlaeten,
Ontslaet ons zijn vertreck van onzen hoogen eedt.
Wy eeren die den stoel in vaders stê bekleet,
Betrouwen dat de zoon, niet minder dan de vader,
Den godtsdienst eeren zal.

Absolon.

Nu Arons zoons, treet nader.
Treet nader Abjathar, en Sadock. Neemt ons hant
Tot een verzekeringe en heiligh onderpant
Van ons genade, die het wetboeck zal hanthaven,
Niet min dan vader. Helpt ons door uwe offergaven
By Godt verzoenen in uwe aendacht, en 't gebedt.
Volhart, gelijck gy plaght, in yver voor de wet.
Wy willen tienden noch uw hantvest niet verminderen.
Besneên noch onbesneên zal uwen dienst behinderen.
De godtsdienst ga, gelijck voorheene, in vollen zwang.
't Ontvouwen van de wet, het offer, koorgezang,
De hooghtijt drymael 's jaers, de vreught der nieuwe [maenen,
De godtsdraght, het gejuich van volck en onderdaenen,
Op klinckende bazuin, schalmey, en harp, en fluit,
Verduure mijn gebiet, alle eeuwen in en uit.
Gaet heene, en onderstut mijn' stoel met uw gebeden.
Ter goeder uure komt hier Chusaï aengetreden.

CHUSAÏ. ABSOLON. ACHITOFEL.

Chusaï.

Geluck den koning, van zijn vaders raet en vrient.

Absolon.

Zijt gy dat, Chusaï?

Chusaï.

'k Heb vader trouw gedient,
Terwijl 't geluck hem diende, en nu hy, out van jaeren,

1556 *De hulck des rijx:* evenals de Staat zelf bij een *schip*, zoo wordt hier, zeer gepast en dichterlijk, de hoofdstad bij een *hulk* vergeleken.

Onmaghtigh wort, en u den rijxstoel laet bewaeren,
Nam ick mijn afscheit. Hy ontsloeghme van dien eedt.
Nu komen wy u t'huis, tot 's konings dienst gereet.
Belieft het u, gy mooghtme, als vader eer, gebruicken,
Ter eere van uw kroon. Men ziet uw jeught opluicken,
Gelijck een schoone bloem, wanneer de nacht verdwijnt,
De zon de hoven met een' verschen glans beschijnt.

Absolon.

Gy komt hier juist te pas, tot onzen dienst genegen.
Men roepe Achitofel. Het lust ons t' overweegen
Uw beide raeden, waer men 't eerste heil in stell'.
Laet hooren, Chusaï, gy mede, Achitofel,
Zoo lang, als hofraên, in heer vaders dienst gehouden.
Wy luisteren naer u, als naer ons staetvertrouden.

Achitofel.

Men vraeght ons of men tijt den vyant geven zal,
Of best hem snel vervolge, op bergh, in heide, en dal.
Wat my belangt, ick wensch dat wy hem op de hielen,
Met twalefduizent man, al helden, overvielen,
En liever dezen nacht, daer hy ontharrenast,
Vermoeit, zich legert, en half slapend wert verrast.
Al 't volck geraeckt aen 't vliên, zou zijne stem verheffen,
Ick zelf den koning, bloot van hulp en lijfwacht, treffen.
Dan bleef het overschot een lichaem zonder hooft.
Zoo broght men 't in uw' eedt, aen uwe kroon verlooft.

Absolon.

Die rede schijnt bekleet met schijn van rijpe reden.
Behaeghtze Chusaï, hy helpze mê bekleeden.

Chusaï.

Ick stemme in dezen raet niet met Achitofel.
De jonge koning kent den ouden al te wel,
Een' krijghsman in den aert, ten oorelogh geschapen,
Gelijck zijn helden, al geklonckeu in hun wapen,

1593 *Men vraeght ons:* dit slaat terug op het verhandelde vs. 1446–1491.
1604 *Hy helpze mê bekleeden:* hij sterkt ze mede met goede gronden.

Elck vreeslijck, als een beer, die 't nest geplondert vint,
Met huilen 't wilde woudt doorgalmt, van toorne ontzint.
Uw vader duickt misschien in holen en speloncken.
Vernam hy onraet, strax zou hem de moedt ontvoncken.
Al kromp het leeuwenhart des stoutsten, als een haes:
Uw vader noch zijn moedt bezwijckt voor geen geraes.
Maer wiltge uw vyanden met eere en lof beschaemen,
Ruck al uw maght van Dan tot Berseba te zamen,
Ontelbaer, als het zant, aen 't gulle strant van 't meir.
Voer zelf den middeltoght, in 't midden van uw heir.
Gy zult hen, als de dauw de beemden, overdecken.
Niet een van 's vyants maght zal 't mogen navertrecken:
En vlught hy in een stadt: men brijzelze tot niet,
Dat niet een steen van huis en muuren overschiet'.

Absolon.

Laet bey dees raeden by den krijghsraet overweegen.
Wanneer een rijpe raet zich paert met 's krijgsmans degen,
Dan staet te hoopen dat de zege na den slagh
Zoo schoon opdaegen zal, als d' allerschoonste dagh.

SIMEÏ. ABSOLON.

Simeï.

Godt zegene Absolon, het hooft der heerschappye,
Uitvoerder van Godts wraecke, en Nathans profecye.

Absolon.

Godt zeegne Simeï, voor zulck een' avontgroet.
O Benjaminner, eer van koning Sauls bloet,
En zoon van Gera, zaeght gy vader niet ontsluipen?

Simeï.

'K zagh van een' heuvel hoe Godts vyant aen quam druipen
Naer ons Bahurim, met zijn' staert, en luttel moedts.
Het hooft hing overdeckt. Hy schreide, ging baervoets.

1620 *Navertrecken:* navertellen. *Vertrek, vertoog* en *verhaal* zijn synoniem.

Ick vloeckte hem, en al dien aenhang, smeet van boven
Uw' vyant en zijn' stoet met steenen, datze stoven,
En riep van verre den rijxballing toe in 't dal:
Heruit, gy bloethont, schalck, gy zoon van Belial.
Nu druipt u Sauls bloet op 't hooft. ô godtverbannen,
Die zoo verwaten Godts gezalfden aen dorst rannen,
Den staf ontweldigen, hem vliegen in zijn kroon.
Godt zet nu Absolon met recht op uwen troon,
En gy voorvlughtigh berght, ter nauwer noot, het leven.

Absolon.

Hoe liep dit vloecken af?

Simeï.

Abisaï, gedreven
Van gramschap, vraeghde of oock zijn' heer te lijden stont
Dit grouzaem lasteren en bassen van een' hont.
Hy vloogh ten bergh op, om het lasterstuck te wreecken.
De balling keerde 't, hiet het slaghzwaert op te steecken,
En sprack: hou stil, verdraegh van Simeï dien smaet.
'K verdraegh dat zelf mijn zoon naer vaders leven staet.
De hooghste, om ons gedult door tegenspoet te recken,
Staet hem dit vloecken toe. Het kan ten zegen strecken,
Als hy ons, na die wolck des drux, zijn aenschijn toont,
En in Jerusalem met zijn genade kroont.

Absolon.

Hoe ging het voort?

Simeï.

Hy ruckte voort voorby mijn oogen,
En quam, begruist van stof, Bahurim ingetogen,
Nootdruftigh, en vermoeit, in zulck een' droeven schijn,
Dat zoo hem Seba niet op wegh, met weite, en wijn,
Rozijn, en vygen had bezorght, zy moghten sticken.
Toen sloegenze zich neêr, en mosten 't hart verquicken.

Absolon.

Neem u verblijf te nacht by ons. Trê binnen 't hof.
't Gaet wel: de vyanden verstuiven, als het stof

1648 *Hiet:* heette, gebood.

Voor eenen dwarrelwint. Zoo wort de kroon gesloten
Op 't hooft van Absolon. Mijn vaders bedtgenooten
En Thamar komen hier, bedruckt, en root beschreit.

THAMAR. BEDGENOOTEN. ABSOLON.

Thamar.

Geluck, heer broeder.

Bedgenooten.

Godt verleene uw majesteit
Zijn' zegen, om den volcke een' wegh tot rust te baenen.

Absolon.

Wat wilt gy d' avontzon verdrincken in uw traenen,
Doorluchte schoonheên? Haelt men zoo den koning in?
Gy zijt elck dubbel waert, gelijck een koningin,
Den zegenaer des rijx in uwen schoot t'ontfangen.
Juight al de stadt ons toe met blyschap en verlangen:
Vooral verwachtten wy van u dees welkomst niet.
Wy komen elck tot heil, en niemant tot verdriet,
Het vrouwentimmer minst. Kunt gy 't ons toebetrouwen,
De zon van Absolon geeft eerst de schoone vrouwen
Haer deught, en warmte, en glans ten beste, niemant eer.
Doch wie verschoont u niet? een vrouwenhart is teêr
In schichtigh overslaen, en langzaem in 't gewennen.
Dat zal wel vallen, komt gy maer den zoon te kennen,
Gelijck den vader. Zy verliest niet aen haer vreught,
Die traegen ouderdom aen eene wackre jeught
Verwisselt. Helpt ons dan ten hove triomfeeren.
Wy zullen in een tent te zamen bancketeeren.

Bedgenooten.

Genadighste, wat 's dit? Uw raet Achitofel
Heeft ons genoot, uit kracht van 't koningklijck bevel,
Om op het hooge dack den koning t'onderhouwen,
Laet tenten spannen, laet tien ledekanten bouwen,

1680 *Dat zal wel vallen:* dat zal wel gaan, dat zal wel losloopen, als men nu zou zeggen.

Tapijten hangen, stelt bancket en tafel toe.
De koning belg' zich niet, maer neeme het in 't goê,
Datwe opspraeck schuwen, en onze eerbaerheit bewaeren,
Ten dienst van vader, schoon hem in zijn oude jaeren
Dees droeve ballingschap, dit ongeluckigh lot,
Schijnt toegevallen, by gehengenis van Godt.
Op dat betrouwen zijn wy hier in 't hof gebleven.
Verschoon onnozelen, weerlozen, wien het leven
Onwaerder is dan eer, het edelste juweel
Van koningsvrouwen. Laet dit ergerlijck tooneel
Niet opgaen in 't gezicht van alle de gemeente,
Dat vader smerten zoude in 't mergeloos gebeente,
En voedtsel geven tot eene onverzoenbaerheit;
Daer anders kroongeschil kan werden bygeleit,
Den zoon, gewettight van den vader, 't rijck regeeren.
Wy willen midlerwijl u gaerne, als koning, eeren.

Absolon.

Noit koning was gewoon van minderen een wet
t' Ontfangen, en noch minst aen tafel, en in 't bedt.
Wie op den troon zit, voeght het wetten voor te schrijven.
Genoeght aen onzen wil. Was 't vaders wil te blijven,
Wy hadden hem den burgh van harte toegestaen,
Behoudens dat het rijck den erfzoon onderdaen
De kroon en scepter quam hooghtijdigh op te draegen,
Om vaders schouders en zijn halspack t'onderschraegen,
In zijnen ouden dagh, naerdien zoo zwaer een last
Een' jongen beter dan een' afgeleefden past.
Nu vader evenwel beliefde heen te reizen,
Oock, zonder onze komst te wachten, dees palaisen
Te ruimen, u in 't hof te laeten, is het reên
Dat gy u onderworpt. Dit 's recht: dus rekent geen
Bezit van have en goet en ziel en lichaem eigen:
Gy moet u dezen nacht naer ons believen neigen.

1697 *Dan eer:* hier zou strikt genomen moeten staan *dan de eer;* doch Vondel is meer gewoon het lidwoord weg te laten, waar·maat, versbouw of welluidenheid dit van hem schijnen te vorderen.
1708 *Genoeght:* voldoet.
1711 *Hooghtijdigh:* plechtig, feestelijk.

Bedgenooten.

Princes, beschut onze eer, uw vaders eer met een.
Och, dit 's de jonge leeu, die in den droom verscheen.
Wy zullen dit verblijf in eeuwigheit betreuren.

Thamar.

Heer broeder, magh my noch gena by u gebeuren,
Zoo gun uw zuster, uw slavin, noch eens gehoor.
Uw trouw te mywaert is gebleken na en voor.
Gy weet hoe Ammon veinsde, en om 't bezoeck van Thamer
Op 't kranckbed scheen belust, haer troonde in zijne kamer,
En overweldighde, en schoffeerde, en in dien staet
Ter kamer uitstiet, met afgrijsselijcken haet,
Waerover uwe wraeck, hoe langer hoe ontruster,
Den schender laegen leght, uit liefde tot uw zuster,
Tot dat men endelijck hem grijpt, en achterhaelt,
En zulck een lasterstuck rechtvaerdigh zet betaelt;
Oock zonder u t'ontzien vijf jaeren lang te zwerven,
En vaders aengezicht in ballingschap te derven.
Hoe ick om zulck een trouw verbonden blijf aen u,
Dat tuight mijn hart, en zal het eeuwigh tuigen. Nu
Verzoeck, nu smeeck ick noch: hebt gyme uit mededoogen
Gewroken, afgewischt mijne uitgekretene oogen,
Wy zogen eene borst: een moeder heeft met smert
Ons beide, eer zy gelagh, gedraegen onder 't hart.
Gy hoort hoe Ammon om zijn bloetschant wort gelastert.
Zie voor u datge niet van Godt en eer verbastert,
Als eertijts Cham vervloeckt, uw vaders zegen derft,
Als Ruben, u van 't recht der eerstgeboorte onterft.
De wet dreight gruwelijck die vaders schaemte ontblooten.
Ontwy geen vaders bedt, noch konings bedtgenooten.
Besmet door bloetschant niet den intrê van uw hof
En rijck uit wrevelheit. Bestel geen lasterstof.
Jerusalem ontbreeckt geen bloem van schoone maeghden,
Zoo schoon opluickende, als oit konings oogh behaeghden,
En geene uit duizenden, bekoorlijck als de zon,

1742 *Eer zy gelagh:* eer zij baarde; vergelijk *Leeuwendalers*, vs. 2011:
Naerdien men noit bevroedde
Waer Vredegunt belandde of van een kint gelagh.

Ontwaerdight zich de min van koning Absolon,
In 't opgaen van zijn jeught, zoo schoon, dat joffrenoogen
Hem zonder minnegloet niet eens bespieglen mogen.
Magh zuster dit op u verwerven, maghze u raên,
Dees weldaet zal haer diep in 't hart geschreven staen,
By d' andre deughden van uw trouw voorheen genoten.
O spruit van Jesse, die de schoonste van u loten,
Uw dochter Thamar noemde uit liefde naer mijn' naem,
Verschoon dees schreienden, ontschuldigen. Beschaem
Geensins uw zuster, in den opgang van haer dagen,
Gelijck een morgenroos getrêen, en neêrgeslagen.

Absolon.

Gy zijt ons zuster, lief en waert, gelijck voorheen.
Gy weet wat Absolon al smaets heeft doorgestreên
By vader, om uw' rouw te troosten, u te redden;
Dies wacht u ons gedult te tergen. Ziet de bedden
Daer boven al gespreit, de tenten, met den leeuw
Van Juda geborduurt, ons nooden. Dit geschreeuw,
Dit huilen vordert niet. Geen kermen kan dit keeren.
't Gelieve haer te nacht met ons te bancketteeren.
Dit is niet reuckeloos besloten, maer met raet.
Het dient tot aenwas, en ten steun van 's konings staet.
Dat blijft den mannen, niet de vrouwen, aenbevolen.
't Is d'Oosterlingsche wijs. Komt Absolon te doolen,
Zoo doolt gansch Asien, dat draeght de kroon op dien
Zy 's voorzaets bedtgenoote op 't hof omhelzen zien,
Een blijck van wettigheit, en overoude zeden.

Thamar.

't Besneden stamhuis volght geen wet van onbesneden,
Maer Moses wet, zoo schuw van alle afgodery,
En haer gedichtslen, en misbruicken. Komen wy
Ons naer het Heidendom en 's Brachmans wet te regelen,
Zoo hoeft men 't wetboeck met geen offerbloet te zegelen.

1783 *'s Brachmans wet:* hoezeer niet waarschijnlijk, 't is echter mogelijk, dat er onder de vrouwen uit Davids harem geweest zijn, die uit Hindostan herkomstig of met de gebruiken van dat land bekend waren; maar met Thamar zal dit het geval wel niet geweest zijn, en, liever dan de wetten der Brachmanen, had zij hier de gewoonte, bij Assyrische en Chaldeeuwsche vorsten in gebruik, moeten aanhalen.

Absolon.

Staetkundigheit let niet zoo scherp op wet, of boeck.
Oock kent de noot geen wet: of vader was niet kloeck
Toen hy het toonbroot at, door hongersnoot verlegen,
Uit 's priesters eige hant, al street de wet hier tegen.
De schoonvaêr Saul dorst den schoonzoon scheiden van
Zijn dochter Michol, schonckze aen eenen andren man,
Hoewel natuur verbiedt het huwelijck te breecken.

Thamar.

Van koning Saul kan men luttel stichting spreecken.

Absolon.

Noch was 't een koningh, Godts gezalfde, een groot profeet.

Thamar.

Van Godt verstooten, en verbannen: en gy weet
Waer wederspannigheit hem toe vervoerde in 't leste,
Als hy verwaten, tot den appel van 't geveste,
In zijnen degen viel, mistroostigh en verwoet
De ziel ter wonde uitgoot, in eenen plas van bloet.

Absolon.

Magh voorbeelt gelden, zoo verlichtme, en trê wat nader.

Thamar.

Op welck een wijze?

Absolon.

Ontvou hoe schoon een voorbeelt vader
Den zoon gaf, en noch scherp tien jaeren eerst geleên;
Toen Bersabe hem in haer badt veel schooner scheen
Dan een albaste beelt, de lust het hart bekoorde,
Dat hy die schoone schon, dien helt, haer' man, vermoorde,
De rijcke herder stout den armen 't eenigh lam
Uit zijnen schoot ruckte, om de geile opgaende vlam

1792 *Kan men luttel stichting spreecken:* kan men luttel zeggen, dat tot les of voorbeeld strekken mag. Wij zouden thans schrijven: „met luttel stichting," of „weinig stichtelijks."

Te blusschen. Zegh ons nu, of zwijgh van vrouweschennis.
Dat hy nu voor Godts kiste eens dansse, en van de kennis
Der wet op zijne harp ons zinge een heiligh dicht.

Thamar.

Gelijck u vaders val ontstichten quam, zoo sticht
Zijn boete u wederom. Wie kan die smet verschoonen!

Absolon.

Dat voorbeelt wettight ons hem weder dus te kroonen.
Hy liet ons deze tien, tien tacken tot een kroon.
De bruiloftstafel noot tien bruiden, alle schoon
En evenwaerdigh in te haelen, en te minnen.
Schept moedt, wy kroonen u te nacht tot koninginnen.

Bedgenooten.

Och, Thamar, bergh ons toch voor schipbreuck van onze eer.

Thamar.

Ick vergh de majesteit des konings nu niet meer,
En kan uw jammer niet aenschouwen met mijne oogen.
Godt trooste u: ick vertreck.

Bedgenooten.

Is dit u mededoogen?
Dat hadge vader in zijn afscheit niet belooft.
Naerdien wy, weerloos dan van alle hulp berooft,
Niet maghtigh zijn gewelt te schutten, af te keeren,
Zoo laet ons toe dat wy ter aerde ons noch verneêren,
U smeecken voor het lest, van angst en noot geprest.
Is niets den koning aengenaemer
Dan 't licht van 's levens dageraet,
Opluickende in uw dochter Thamer,
Daer alle schoonheit doof by staet:
Zaeght gy haer noode in schenders kluiven,
En kermen in een' arentsklaeuw,
Verschoon dan bloode en simple duiven,
Alree van wederstreven flaeuw.
Zoo groeie uwe erfgenaeme in weelden,

En schoonheit, en bevalligheit,
Om eens wat lust zich kan verbeelden,
In een verliefde majesteit,
Te queecken, zoonen voort te planten,
Daer Absolon in wort gekent.
Verschoon toch vaders bedtverwanten,
Die, eenmael lasterlijck geschent,
Niets staet te wachten dan verstooten
Van vader, om dien hoon en smaet,
Te treuren, eeuwigh opgesloten,
Indien hem Godt herstelde in staet.
Och, of de koning zich beraede!
Wy stellen ons tot uw genade.

Absolon.

Men blaest de hofbazuin. Nu volght de majesteit.
De dacktent noot ons. U wort geen genade ontzeit.

AERTSPRIESTERS. ACHITOFEL.

Aertspriesters.

Geheimraet van het hof, wat drift verruckt uw zinnen?

Achitofel.

Vervloeckte Achitofel,
Wat wiltge nu beginnen?
Meineedige rebel,
Wat hebtge u onderwonden?
Door uwen valschen raet
Is 't koningsbedt geschonden.

1845 *Indien hem Godt herstelde in staet:* de oude uitgave heeft: *Gy hem herstelde in staet,* wat een onvolkomen versregel, en bovendien geen zin oplevert. Men heeft gepoogd, dit te verbeteren, met te schrijven: Och, of *gy hem herstelde in staet,* wat mede niet duidelijk noch in verband is met het vorige. Ook blijkt uit de komma achter vs. 1844, dat vs. 1845 met hetgeen voorafgaat moet samenhangen. En dewijl nu David de bedgenooten niet verstooten kon, althans niet laten opsluiten, zonder eerst zijn gezag te hebben herwonnen, heb ik mij de stoutheid veroorloofd, den regel zoodanig aan te vullen als hij hier gedrukt voorkomt. De zin der periode is nu: „indien God David herstelde, dan zouden wij door hem verstooten worden," enz.

Wat troost, wat toeverlaet
Verwachtge? plaegen, plaegen.
't Heb koning Davids stadt,
Den rijxstoel, daer hy zat,
Verraên door loze laegen,
Den zoon in top gevoert,
Het vaderlant beroert,
Dit burgervier ontsteecken.
Men ziet de vlam uitbreecken.
Zy slaet van dack in dack.
Mijn aenzien krijght een' krack.
Mijn raetslagh is verloren.
De krijghsraet heeft geene ooren.
Wat Chusaï besluit,
Dat draeft terstont vooruit.
Ick riedt den zoon den vader aen te rannen,
Met puick van strijtbre mannen,
Eer hy, van vlughten nu vermoeit,
Zijn kracht herwint, en weder groeit.
De hofraet roept: het is te vroegh.
Men ruck' by een de gansche maght,
En sla hem dan met volle kracht.
Dus wint de vyant tijdts genoegh,
Bereit te nacht zich eene baen,
En, vlughtende over ons Jordaen,
Wint ruiteren en knechten.
Men zet zich schrap te vechten.
Daer wint hy weder 't out gezagh
Alleen met eenen slagh,
En Absolon aen 't vlieden,
Onmaghtigh weêr te bieden,
Verstuift, gelijck een roock.
Waer ben ick? wat gespoock
Verschricktme? 'k wil naer Gilo trecken
Mijn vaders erfstadt maghme decken,
Of ick verkieze op 't slot
Den kortsten wegh, bevrijt voor spot.

1869 *Heeft geene ooren:* t. w. „naar mij", of „naar mijn raadslag."
1882 *Ruiteren:* de oude uitgave heeft *ruiters,* wat blijkbaar een fout was, als tegen de maat.

Aertspriesters.

Hy ga den kortsten wegh, een strop om hals en strot,
Gelijck het billijck past een' bloetraet, rijxverraeder,
Een' stoockebrant, die zoon durf kanten tegens vader,
De rijxkroon tegens 't rijck. Geheel Jerusalem
Verwachte eerlang den post, en een blijde stem,
Hoe 't wederspannigh hooft, geslagen na dit wrocken,
In 't bosch van Efraim, by zijne blonde locken,
Bleef hangen onder 't vliên, en, gaepende van dorst,
Den dootsteeck voelde in 't harte, en zijn verwate borst.
Zoo koom' de koning in de stadt te triomfeeren.
Zoo treff' Godts vloeck den zoon, die d'ouders durf onteeren.

KONING DAVID HERSTELT.

TREURSPEL.

Afgedrukt volgens den tekst der eerste uitgave, in 1660 bij de weduwe van Abraham de Wees te Amsterdam verschenen (*Bibliographie van Vondels werken,* n°. 620).

DEN WELEDELEN EN GESTRENGEN HEERE

CORNELIS VAN VLOOSWYCK,

Heere van Vlooswijck, Diemerbroeck, en Paepekoop, Burgermeester en Raet van Amsterdam.

Onder de natuurlijcke hartstoghten is der ouderen kinderliefde, *Στοργὴ* by de Griecken geheeten, overkrachtigh, en niet alleen den redelijcken maer oock stommen dieren eigen. Het luste Plutarchus, de doorzichtige[1]) zedekenner, en uitneemende zedevormer, beknopt deze stof te handelen, die een wijtloopende berecht vereischt, en met rijcke voorbeelden kan bekleet worden. Dees beminner der wijsheit ontvouwt hoe natuur den ouderen inboesemde hunne afkomst zorghvuldigh op te queecken, en te beschutten, zonder hoop van eenige vergeldinge uit haer te verwachten. Hy wijst in zijne slotrede ons aen hoe deze kinderliefde elck zoo diep ingeprint is, dat men het voor een heiloos voorspoock hielt, zoo dickwijl eenigh dier zijn eige jongen verslont. Euripides, in zijne Elektre, neemt waer hoe Klytemnestre, in stervens last, haere bloote borsten buiten den sluier toont, om de dochter, door het herdencken datze die gezogen heeft, van den moedermoort af te schricken: en gelijck aen veel liefs veel leedts vast is, zoo lijdt natuur nergers gevoelijcker dan in het harte der ouderen, om de kinders in lijden; het welck van den voorzichtigen hofraet Chusaï mede door den aert der stomme dieren wert uitgedruckt met zijne gelijckenisse van de beerinne, die, van haere jongen berooft, het woudt met huilen overendt zet. By Ovidius verandert Niobe van droefheid in eene steenrotse, om

---

[1]) *Doorzichtige:* wij zouden dit woord in dezen zin tegenwoordig niet bezigen, uit vrees van dubbelzinnig te worden. *Doorzichtig* is echter even wettig als *voorzichtig, omzichtig,* enz.

de nederlaegh [1]) van haere zoonen en dochteren. In Euripides Fenisse neemt Jokaste de moeder zich uit wanhope het leven, en stort neder op de lijcken van beide haere zoonen, in het lijfgevecht omgekomen. Lukretius gedenckt hoe d'offerpriesters het zwaert, waer mede Ifigenie zal geoffert worden, voor Agamemnons oogen verbergen. De schouburgen vloeien van traenen, daer Ulysses koninginne Hekuba Polyxena, en Andromache Astyanax ontweldight [2]), om het hun onnozel bloet te storten. Het wort Junius Brutus tot eene doorluchtige heldendaet toegeschreven, dat hy beide zijne zoonen, aen verraet schuldigh, ter straffe vordert, om het recht en den staet van Rome gestreng te hanthaven. In de heilige bladen ontbreecken ons geene voorbeelden, die dit stercken. Men hoort 'er Jakobs hartewee om Josef, die, zoo de broeders glimpelijck uitstroien, van een wilt gedierte verscheurt is. Jochebed zoeckt uit noot Moses in een riete kist op het water te bergen. Men ziet Respe, Sauls bedruckte weduwe, onder het gerecht, de lijcken van haere zoonen nacht en dagh bewaecken, om roofvogels en hongerige ondieren van de lichaemen af te keeren. In Salomons oordeel wil de rechte de valsche moeder liever haere vrucht ten eigendomme toestaen, dan die met den zwaerde laeten deelen. Maer de liefde van den aertsvader Abraham, dus lang overgeslagen, wort hier door betuight, dat hy, in het opofferen van zijnen eenigen en ter doot gehoorzaemen zoone, zich zelven en natuur, uit liefde tot Godt, overwon, waerom 's helts geloof en stantvastigheit met zulck eene heerelijcke belofte gekroont wert, en hy Godt den vader afbeelde, van wien Godt de zoon zelf uitroept: *Zo lief had God de weerelt, dat hy zijnen eenigen geboren zoon gaf.* In dezen tooneelhandel

[1]) *Nederlaegh:* dit woord, 't welk heden ten dage zelden gebezigd wordt dan als synoniem met: „onderspit," in zinnen als b. v.: „de bondgenooten leden een geduchte *nederlaag*, de verkiezing van A. is een *nederlaag* voor de behoudende partij," beteekende vroeger, vooral in juridieken stijl: „verlies van het leven, door toedoen van anderen," of ook, somwijlen: „manslag." In den eersten zin komt het hier voor; in den anderen zeide men b. v.: „die man is gevangen gezet, omdat hij zich aan een *nederlaag* heeft schuldig gemaakt."

[2]) *Ontweldight:* het is onmogelijk, indien men het niet weet, uit dezen zin op te maken, of Ulysses Hecuba en Andromache aan Polyxena en Astyanax ontweldigt, dan wel, gelijk het geval is, omgekeerd. Het voorz. *aan* ware hier niet te onpas geweest om de verwarring weg te nemen.

draeft de onuitbluschbaere liefde van koning David tot Absolon, onder zoo veele en verscheide hartstoghten van d'andere personaedjen, doorgaens vooruit, onaengezien hy den vader naer de kroon en het hart stack, en zijnen opluickenden Salomon, namaels 's vaders grooten nazaet, niet dan onheil van dien verwaten broeder te verwachten stont. Koning Davids weeklaghte en lijckgeschrey om Absolons rampzalige doot, aldus in de heilige bladen uitgedruckt: *och, mijn zoon Absolon, och Absolon, mijn zoon, moght ick voor u sterven! och Absolon, mijn zoon, och mijn zoon Absolon!* schijnt bykans zijne triomfbazuin te verdoven: en de zon der koningklijcke herstellinge komt ten lange leste uit dezen duisteren nacht en nevel van den vaderlijcken rouwe met schooner straelen te voorschijn: doch de reden ontschuldight den afgeworstelden en neêrgeslagen vader, aengezien hy al te gevoelijck, oock met gevaer van zijne kroone, beseft den verdoemden staet, waerin de zoon, die hem zoo na aen het hart lagh, eeuwigh van Godt verstooten blijft; hoewel de bedroefde man, door Joabs raet, en uit hoogdringenden noot, zijnen onverzetbaeren rou met maght intoomt. Hier valt in zijnen uitgang het treurspel op het allerkrachtighste, en gaet alle treurspelen in droefheit te boven. Ick wert ontsteecken dese treurstof, uit haeren aert zoo hartroerende en leerzaem t'ontvouwen, en noch te vieriger, aengezien koning Davids herstellinge, als het anderde deel [1]), vast is aen zijne ballingschap, onlangs gespeelt [2]), op datze tegens elckandere te klaerder afsteecken, en d'onbestandigheit van het beloop der weerelt voor der aenschouweren oogen stellende, hun levendigh inboezemen dat er heden niets zoo vreemt voorvalt, of het is al van outs gebeurt: want onder het omwentelen van het radt van avontuure komen de zelve zaecken, in andere tijden, plaetsen, en personaedjen, t'elckenmaele weder boven. Ick hoope de weledele heer Vlooswijck,

---

[1]) *Het anderde deel:* „het *anderde* deel" is: *altera pars;* „het *andere* deel" zou *alia pars* zijn.

[2]) *Onlangs gespeelt:* een nieuw bewijs, dat de lieden, in de dagen toen het vervaardigd werd, minder preutsch waren dan heden. Niet alleen toch had Vondel er geen bezwaar in gevonden, een stof, die ons nu aanstoot geven zou, te behandelen, maar de deftige Regenten der Godshuizen vonden er geen bezwaar in, het stuk ten tooneele te voeren.

die, als een burgervader, over de burgerye, den staet en de stadt ten beste waeckt, zal my toelaeten dit treurspel in het licht te brengen, onder de schaduwe van zijnen naeme, en heerlijck wapen, dat, in alle deelen voltrocken, dit werck eenen luister byzet; terwijl ick wenschte altijt te blijven,

Weledele en gestrenge heer

Uwe weledele gestrenge dienstwillige

J. v. VONDEL.

INHOUDT.

Toen koning David buiten Jerusalem, voor zijnen weêrspannigen zoone Absolon, in ballingschap vlugte, wert hy op wegh door Jonathan en Achimaäs, der Aertspriesteren zoonen, gewaerschuwt van Achitofels raetslagh, om hem terstont te volgen, en overrompelen, dat door Chusaï, Davids ouden hofraet en begunsteling, omgestooten was. Hy ruckte, op deze waerschuwinge, al den nacht voort, trock 's morgens over de Jordaen, en geraeckte endelijck veiligh te Manaïm, eene stadt in Galaäd, aen den vliet Jakob, daer Isbozeth, Sauls zoon, eertijds zeven jaeren over Juda en Efraim regeerde. Hier wert hy met voorraet en allerhande nootdruft voorzien van zyne begunstelingen, Machir en Barsillaï, en in het byzonder van Sobi, prince der Ammoniten. Ten leste quam Absolon met eene groote macht over het water rucken, en den vader op den bodem van Galaäd ten veltslagh uitdagen. David stelde kornels en hopmans over zijn leger, onder Joab, den veltheer. De koning, gereet met hun op te trecken, wert van hun en het volck tegengehouden. Hy geboodt Joab en alle overste Absolon te verschoonen, en genadigh te handelen. De veltslagh ging aen omtrent het bosch van Efraim, daer Joab d' overhant behielt, en zijn vyant twintigh duizent mannen verloor. Absolon vlughte op zijn muilpaert boschwaert in, en de haerlocken slingerden om eenen eick, daer de muil onder hem doorging, hy levendigh hangen bleef. Joab, hier van verkuntschapt, wenschte dat de bode hem doorstooten hadde, die het uit ontzagh voor den koning weigerde, dies reedt de veltheer zelf derwaert, en stiet den hangenden drie schichten in het harte, en Joabs schiltknaepen sloegen hem voort doot. Toen liet de veltheer den aftoght blazen, Absolon in eenen grooten kuil begraven, en met eenen hoop steenen overstulpen. De vader,

van des zoons nederlage[1]) verwittight, borst uit in onmatigen rouwe, maer wert verzet door Joab, die hem riedt ergernis en gevaer te schuwen, zich vrolijck voor zijn volck te toonen, en trooste den bedroefde met zijne zeeghaftige herstellinge in Jerusalem, by het overschot van Absolons leger alree belooft, en door het wijs beleit der aertspriesteren by alle stammen te bekrachtigen.

Het spel begint voor den dageraet, en eindight in den avont. Het tooneel is te Manaïm voor de poorte, in het leger. De hovelingen bekleeden den rey.

---

[1]) *Van des zoons nederlage* voor „van den manslag aan zijn zoon begaan." Zie over de beteekenis van nederlaag de noot op blz. 186 hiervoren.

TREURSPEELDERS.

JOAB. Koning Davids veltheer.
SOBI. De prins der Ammoniten.
REY van hovelingen.
DE VEERWACHT aen de Jordaen.
DAVID. De koning van Israël.
ABISAÏ. Joabs broeder.
AMASA. Absolons veltoverste.
BERSEBA. De koningin.
JONATHAN. Abjathars zoon.
ACHIMAÂS. Sadox zoon.
CHUSI. De leste bode.

KONING DAVID HERSTELT.

HET EERSTE BEDRYF.

JOAB. SOBI.

Joab.

Prins Sobi, recht te pas, van Godt den albeweeger
Uit Rabba hier gestiert, met voorraet voor het leger,
Verkuntschapt ons zijn komst. Wachtmeester, ga terstont,
Onthael hem naer zijn' staet. Dees heide en dorre gront
Eischt toevoer voor het volck, dat, moede en mat van trecken,
Dry etmael, zonder rust, niet lang den disch kan decken
Met kost, van Machir, en Bersillai onverwacht
Ons hier te Manaïm miltdaedigh toegebragt.
Een leger hoeft te veel om dagelijx te teeren,
En wat de maege ontbreeckt, zou 't hart aen moedt ontbeeren.
Een hart, dat vechten wil, eischt nooddruft. Een soldaet,
Die wel gedost is, en gevoedert, eer hy slaet,
Verstreckt een dubbel man. De zenuw wort gesteven,
Het zwaert met grooter moedt den vyant toegedreven.
Daer komt prins Sobi, ruim tien jaeren na den dagh,
Dat ick te Rabba hem 't gebiedt opdraegen zagh,
Toen ons het lang beleg zoo zegenrijck geluckte,
En David Hannons hooft die goude kroon ontruckte.
Hy is noch danckbaer aen den koningklijcken helt,
Zijn' leenheer, die hem heeft in broeders erf herstelt,
En Ammons oudt gezagh. Laet hier geen licht ontbreecken.
Trouwanten, spoet u: past meer fackels aen te steecken.
Zijt welkom, brave prins. Hoe komtge hier zoo spa?

23 *Hoe komtge hier zoo spa:* dit is geen verwijt, maar een beleefde vraag voor „wat brengt u hier nog zoo laat in den nacht?"

Sobi.

Doorluchtste veltheer van den koning, wiens gena
Ons eeuwigh houdt verplicht, ick koom uw legerhutten
Met luttel voorraets van 't geberght' noch onderstutten.
Ontfang tapijt, matras, en vaten, beckens mê,
Meel, honig, tarwe, gerst, en zuivel, vrucht, en vee,
Geringe tekens van een danckbaer hart, met eenen
Ons lijfwacht, u ten dienst. Gebie: wy trecken heenen,
Waer koning David lust te trecken, om den zoon,
Die zijnen vader stout naer 't hart steeckt en de kroon,
Te helpen stuiten, en dat ongelijck te slechten.

Joab.

Getrouwe prins, men kent in hooge noot d' oprechten,
En vrienden. Louter gout blinckt heerlijck op den toets.
De koning, balling uit zijn hooftstadt, met meer moedts
Dan maght voorzien, laet zich uwe aenkomst wel gevallen.
Hy rust een kleene wijl: wy waecken voor de wallen
Van Manaim. Men wacht op 't rijzen van den dagh.

Sobi.

Het lustme midlerwijl, indien 't u beuren magh,
Te hooren hoe het stont met uwe twaelef staeten;
Waerom Jerusalem zoo plotsling wiert verlaeten,
De stoel van Jesses rijck het oproer ingeruimt.

Joab.

De zeeman, die den storm opsteecken ziet, verzuimt
Geen zeil te strijcken, eer hem 't onweêr koom' verrassen.
Het was geen slapens tijt, maer tijt op 't roer te passen.
De reetste haven in te loopen diende ons best.
Dit oproer spreide zich door 't lant, gelijck een pest,
Sloegh voort van stadt tot stadt. De twalef stammen spanden
Eenstemmigh t' zamen om den vader aen te randen,
Ter liefde van den zoon: en eermen 't onweêr hoort
Van verre komen, stormt het vreeslijck op de poort

40 *Indien 't u beuren magh:* indien 't u gelegen komt.
50—62 Wij vinden hier de beide vormen *randen* en *rannen* op korten afstand van elkander, ja, in eene en dezelfde rede, gebezigd.

Te Sion, daer het krielt van weifelende tongen.
Wy vonden binnen en van buiten ons besprongen,
Verkozen oostwaert op de brullende woestijn:
Daer ons 's aertspriesters zoons, in dien verbaesden schijn,
Ontdeckten hoeze stil, in eenen put gescholen,
't Gevaer ontslipten, en, gelijck hun was bevolen,
Vermaenden d'overzy der stroomende Jordaen
Te kiezen in der nacht, by 't schijnen van de maen,
Eer wreede Achitofel met twalefduizent mannen,
Gelijck hy voorsloegh, ons naerzettende aen quam rannen.

Sobi.

Uw heil bestont in 't vliên met volle ren en toom.
Maer nu, hoe ging het voort?

Joab.

De koning koos den stroom,
Op dees waerschuwing voor den stouten scepterrover,
En raeckte, toen de zon eerst opquam, 't water over,
Langs wadde, en zantplaet, met zijn vaertuigh, balck, en ton.
Noch schroomden wy 't gevaer, hoewel men d' oostzy won,
En spoedden langs den stroom, dry dragen, en dry nachten,
Van Jericho tot hier, daer wy den vyant wachten
Alle oogenblicken, met dees kleene macht voorzien.

Sobi.

Waer ick u dienen kan, gy mooghtme vry gebiên.
Het loop' zoo hoogh als 't wil, mijn vorstendom staet open.

Joab.

Wy slaen 't niet af, mijn heer: want hier valt mijn te hoopen,
En meer te vrezen voor den koningklijcken stam.

56 *'s Aertspriesters zoons:* namel. Jonathan en Ahimaäs. Zie II *Samuel* XVII: 17 en het „Inhoudt" voor dit stuk.

65 *Op dees waerschuwing: waarschuwing* is een „dactylus" en behoort in geen jambisch vers te huis; liever hadde ik hier gelezen:
Aldus gewaarschuwd *voor den stouten scepterroover.*

67 *Vaertuigh, balck, en ton:* t. w.: hij had van *balken* en *tonnen* een noodbrug geslagen.

Sobi.

Hoe droegh de zoon zich, toen hy binnen Sion quam?

Joab.

De zon quam 's morgens niet zoo dra het hof beschijnen,
Of haer gemoete een kreet uit d' opene gordijnen,
Een kreet van al de stadt, die, vol verbaestheit, zagh
Hoe die verwaten zoon op 't gulden hofdack lagh
In d' armen, en den schoot van vaders bedtgenooten.
Het heiligh hemelsch licht, gedootverft, en verschooten
Van zulck een' gruwelstuck, scheen drywerf achter uit
Te vaeren, toen al 't hof met een bazuingeluit
De burgers opweckte, om het lasterstuck t' aenschouwen.
Dit gaf den weiflaer, die noch twijfelde, een betrouwen,
Dat d' onverzoenbaerheit nu eeuwigh tusschen zoon
En vader stant greep, hy gerust de nieuwe kroon
Aenhangen moght. Op dit gerucht en lantgeschater
Viel wat noch tegenstont hem toe, gelijck het water
Door een geborste sluis. Wat wachtenwe anders, als
De twalef stammen met den dagh op onzen hals?

Sobi.

Hoe stinckt die schelmsche soon nu zijnen vader tegen!

Joab.

De blinde vader is noch min met zich verlegen
Dan met dien bozen schelm. Zoo gy den koning spreeckt,
Rep van geen' Absolon, die hem naer 't harte steeckt,
En nazet in zijn zogh. Zoo wy de zege derven,
Wat David aenhangt, zal met David moeten sterven.
Wie anders rekent, is verbystert, en, te spa
Tot kennis komende, zal 't leeren met zijn scha.
Hier is meer moedt dan hoop in 't leger. Loopt de zegen
In 't vechten hant voor hant het recht des konings tegen,

88 *Hy:* t. w. *de weiflaar.*

93 „Wat heeft de zoon zich nu *stinkende gemaakt* bij zijn vader." „Zich stinkend bij iemand maken" is een zeer gewone bijbelsche uitdrukking. Wij zeggen thans: „in slechten reuk bij iemand zijn."

94 *Met zich verlegen:* om zichzelven bekommerd.

'k Getroostme in 't harrenas te sterven, als een helt:
En koome ick Absolon bejegenen in 't velt,
Dit zwaert, in Davids dienst gebruickt een ry van jaeren,
Zal dien veraerden en weêrspannigen niet spaeren;
De vader duide 't, en versta het zoo hy wil.
Men schimpt met geene kroon: dit is een bloetgeschil.
De broederslaghter heeft zijn bloet niet quijtgeschouden,
De zusterschennis dien geweldenaer vergouden,
In vaders weêrwil, en dit recht zelf toegestaen.
Wy volgen 't spoor, waer op hy ons is voorgegaen,
En nu met grooter recht: want daer de zoon den vader
Verongelijckt, en, als een schalck en aertsverraeder,
Den staet verkracht, dat is een schult, die hooger klaeght
Dan 't overweldigen en schenden van een maeght.
Hy rechte, op dat noch nijt noch tijt zijn' naem uitwisse,
Een marmereerbeelt op, ter erfgedachtenisse,
In 't koningklijke dal, omtrent Jerusalem:
Maer 'k zweer het anderwerf, en zal 't oock houden, hem,
[Kan dees gevloeckte het ontworstlen noch ontvechten,]
Eene erfgedachtenis, een' steenhoop op te rechten,
Ter eere van zijn lijck, dat ieder overal
Aen zijn baldadigheit wel eeuwigh dencken zal.

Sobi.

Verdaeght u Absolon, de koning zal in 't strijden
Vooruittreên, om den zoon al vechtende te mijden,
Te vangen ongewont, en levendigh, indien
Het mooghlijck zy.

Joab.

Geensins, men zal hier in voorzien.
Den zoon te spaeren waer het rijck en 't leger waegen.
Dit is geen spiegelstrijt. Hier volgen op de slaegen

106 *Veraerden:* ontaarden.

109—111 Lees: Absolon heeft, door zijn eigen broeders om hals te brengen, in weerwil van den eerbied, aan zijn vader verschuldigd, en door zelf het recht in handen te nemen om de schennis zijner zuster op den schuldige te wreken, getoond, dat hij, waar 't straffen gold, de banden des bloeds niet ontzag.

126 *Te mijden:* dat zou niet het middel wezen om hem *te vangen;* maar men leze hier: „hem niet in persoon te bevechten," als blijkt uit vs. 132.

Quetsuuren, dooden, waer men toehouwt, steeckt, en schiet,
Verschoont de vader hem, de zoon verschoont hem niet,
Maer past den vader door den helm in 't hooft te treffen.
Hier sneuvelt een van beide, eer staet geen rekninge effen.
Men hoope op geen verdragh: want schoon de vader sterft,
Noch blijft de vyantschap, die op den nazaet erft.
Staetzuchtige Absolon zal Salomon niet wijcken,
Al zou hy anderwerf de rijcken tegens rijcken,
De leeuwen tegens een ophitsen in een perck.
Gy voorraetmeesters, voort, valt daetelijck aen 't werck,
En deelt dien voorraet uit aen alle legersteden.
Belieft het u, mijn heer, laet ons naer binnen treden
Ter poorte in, daer misschien de koning, opgeweckt
Uit zijne ruste, vraeght waerom mijn komst vertreckt.

REY VAN HOVELINGEN.

Zang.

De hemel zorght voor zijn getrouwe vrienden
In hunnen noot.
Godt spijsdeze al die hem van harte dienden,
Uit zijnen schoot.
Hy weet in noot zelfs onbesneên te wecken.
Wie had gedacht
Dat Sobi noch dus spa zou herwaert trecken
By duister nacht,
Om voorraet en nootdruftigheit te schaffen
Voor 't oorlogs volck!
De hemel straft, en zalft noch onder 't straffen.
Eer zoude een wolck
Zich openen, en hemelsch manne regenen
In 's hongers mont,
Dan d' opperste zijn dienaers niet zou zegenen
Naer 't out verbont.

137 *Zal Salomon niet wijcken:* d. i.: „zal voor Salomon niet onder doen." Zoo in den *Gysbreght,* vs. 1199:

Polaenen.....
En niemand weeck in moed nocht billijckheyd van oordeel?

144 *Vertreckt:* uitblijft, vertraagd wordt.

Tegenzang.

De vaders, die in heiden, en woestijnen,
Op 't woeste velt,
By duizenden van elck verlaeten schijnen,
En voor 't gewelt
Van Faro vliên, om, vry van slavernyen,
En zonder smet,
Den hemel zijn slaghtoffers toe te wyen
Naer Moses wet,
Bevonden hoe de hemelsche genade
Hen onderhiel,
Toen Godt al 't heir zoo lang met man verzade,
Dat nederviel,
Gelijck de dau, daer zy op blijde wijzen
En rijcken lof
Uit danckbaerheit en yver, opwaert rijzen
Naer 't hemelsch hof.

Toezang.

Een edel hart schept altijt vreught
In weldoen, en een oude deught
Wort dickwijl noch in acht genomen.
Prins Sobi, in zijn erf herstelt,
En 's vaders groot gebiet, vergelt
Dees weldaet noch, ten troost der vroomen.
De helt vergeet zijn eigen nut,
Op dat hy 's konings leger stut,
Dat hulp behoeft, in dit geweste
Ter noot gevlught, en onvoorzien
Van nootdruft door het haestigh vliên.
Een danckbre geeft zijn hart ten beste.

178 *Een oude deught:* een dienst, voorheen bewezen.

HET TWEEDE BEDRYF.

VEERWACHT. JOAB.

Veerwacht.

Op mannen, op, 't is tijt den veltheer op te wecken:
De vyant, boven 't veer, is reede aen 't overtrecken.
Roept Joab op: 't is tijt. De noodt eisch kort beraet.
De vyant dient gestuit, eer hy een schipbrug slaet,
Of zijne ruitery geraeckt aen 't overzwemmen.
Men kan met min gevaers hem voor den lantstroom temmen
En stuiten, eer hy, met den voet op 't vaste lant,
Zijn regementen en slaghorden in 't vierkant
En schrap zet, en u hier in 't leger koom' bestoocken.

Joab.

Wel veerwacht, komt gy, eer het oosten is ontloocken,
Ons stooren op de wacht? wat tijding van het veer?

Veerwacht.

De vyant dondert op.

Joab.

Zoo kunnen wy, om d'eer
Van 't velt, in 't harrenas een kans te zamen waegen,
En beter voor de vuist, dan uit bedeckte laegen.
Laet hooren hoe gy hem gewaer wiert op de wacht.

Veerwacht.

'k Lagh tegens d' aerde met mijn oor te middenacht,
En luisterde eene poos, by 't schijnen van de starre.
Ten leste beefde d'aerde, en een gerucht van verre
Quam zachter in het eerste, allengs wat luider by,
Getrapt van voetvolck en een draf van ruitery.
Toen scheenen standerden, rondassen, beuckelaeren,

205 *De starre:* de avondster.

Helmet, en harnas zich voor d'oogen t'openbaeren,
Te blickren, flickeren, langs d'oevers van den stroom,
Tot dat het brieschend paert ons opweckte uit dien droom.
'k Verliet de westzy, daer ick waeckte op mijn getijde,
En zwom op dit gerucht terstont aen d'overzijde,
Om veiligh te bespiên wat hier op volgen zou,
En my te quijten van mijne opgeleide trou.
Zy trocken boven 't veer. De wagens volghden achter,
En stiller, om geen lucht te geven aen den wachter
Van 't veer. Men hoorde 't paert te wedt gaen in den vliet,
En ruisschen langs den kant, door lies, en bies, en riet,
Eerst weinigh in getal, daer na geheele troepen.
Wy riepen: houdt, waerheen? Zy tegens ons aen 't roepen:
Wy zoecken d'overzy. Waer nestelt d'oude haes,
Die, bloode, en zonder hart, om luttel jaghtgeraes,
Den hoogen bergh verliet, en, over stroom gezwommen,
Den jaeger vlught, die stout zijn leger heeft beklommen?
De bracken zullen hem naerspooren, en zijn lucht
Opsnufflen, daer hy voor de hazewinden vlught.
Ick koom met deze maer naer 't leger toe gevlogen.
Mijn heer, waeck op, en zie den vyant onder d' oogen.
Men moet hem stuiten, eer hy d' oostzy wint van 't veer,
Of wachten voor dees stadt, op 't spits van uw geweer.

DAVID. JOAB.

David.

Hoe staet het, Joab? brengt dees bode ons nieuwe maeren?

Joab.

De vyant, boven 't veer alreede aen 't overvaeren,
Wil ons bestormen. Zet nu alle krachten by.

212 *Ons opweckte uit dien droom:* versta: mij begrijpen deed, dat de vijand reeds zeer nabij, en het alzoo geen tijd meer was om hier langer als een droomer te blijven liggen.

220 Men lette hier op de fraaie klanknabootsing.

226 *Zijn leger heeft beklommen:* geestige woordspeling op het gebeurde met Davids bedgenooten.

David.

Abisai, treck op met al de ruitery.
Verbie den vyant voet te neemen, en te landen.
Een man zoo goet als tien, rept gy by tijts uw handen.
Laet hem uw tanden zien. Laet hondert, van een duin
Of hooghte, elck rustigh met een heldre krijghsbazuin
Hem wellekomen. Dat geluit zal schricklijck schreeuwen,
Verdoven 't brullen van zijn woeste en wulpsche leeuwen.
Zy weeten niet hoe sterck ons maght is aengegroeit:
Gelijck een waterstroom, die, hoe hy laeger vloeit,
Hoe breeder heene bruischt, door gunst der mindre vlieten,
Die in zijn' boezem elck hun waterkruick uitgieten.
Treck heen, Godt zegene u, dat gy het oproer stuit.
Beletge d' overvaert, dat wint een slagh vooruit.

Joab.

En of de vyant hem te sterck quaem overvallen?

David.

Hy heeft een' rug en wijck aen deze legerwallen,
En vest van Manaïm. Ruck heene: haest u: voort.
Wachtmeester, herwaert: kom, ontfang al stil het woort.
Verzuim geen ronden. Pas de schiltwacht uit te zetten.
Nu wet de hooge noot de kracht der oorloghswetten.
Kornellen, hopliên, elck bewaer' zijn regement,
En standert. Vint gy een' verdacht, en niet bekent,
Men schupp' hem 't leger uit. Men moet bespieders mijden.
Verraeders schupten ons. 'k Getroost my eer te strijden
Met tien getrouwen, op wier woort men vast magh staen,
Dan met een vaendel volx in 't vlacke velt te slaen
Op 't ongewis, hoewel zy 's konings standert zwoeren.
d' Alziende kent dit hart. Een burgerkrijgh te voeren
Valt lastigh voor een ziel, die bloetvergieten haet.
Wie had het oit gedacht dat zich de gansche staet
Zou kanten tegens ons, voor wien de Filisteenen,
Syriers, en Jebuzeen, en Moabs heir verdweenen,
Wechsmolten, als de sneeu voor 't steecken van de zon.

260 *Slaen:* evenals *slag* voor „veldslag," zoo wordt *slaan* voor „slag leveren" gebezigd.

'k Verlichte 't lastigh juck der stammen, waer ik kon,
Heb al de rijxgrens van haer vyanden geveilight,
Den roof der afgoôn Gode en godtsdienst toegeheilight:
Nu rot d' ondanckbaerheit van ouderdom en jeught
Te hoop, misbruickt mijn bloet, vergeet alle eer en deught,
Voorheen genoten, en vervolghtme in ballingschappen,
Om my, van kroon berooft, uit haet op 't hart te trappen:
Doch 'k wil het eer mijn schult, en Godt, die my beproeft,
Toeschrijven, als mijn' zoon. Och Absolon, bedroeft
Gy 't vaderlijcke hart? nu treuren mijn gezangen.
De harp, in rou, blijft stom, en aen de muuren hangen,
Tot dat het d' opperste, der vroomen toeverlaet,
Belieft my wederom in mijnen eersten staet
Te stellen, zijnen naem en dienst alleen ter eere.

Joab.

Het is geen wijze dat een krijghshelt triomfeere
Voor 't strijden, en de noot verdaghvaert ons ten strijt.
Dit klaegen vordert niet. Men schick' zich naer den tijt.
Met jammerklaegen is dit stuck niet uit te rechten.
De blancke degen moet het ongelijck beslechten.

David.

Stont my te strijden naer den jaerelijxen stijl,
Of tegens den Eufraet, of d' oevers van den Nijl,
Of Arabier, of Parth, het zoume niet verdrieten
In mijnen ouden dagh het harnas aen te schieten:
Maer tegens Absolon, mijn bloet, in 't perck te treên,
Dus grijs en afgeleeft, dat's duizent doôn op een
Gestapelt. Moght hy voor den veltslagh noch bedaeren,
En 't zwaert neêrleggen: 'k hechte een ry van blijde jaeren
Aen mijnen ouderdom: nu mat de vrees my af.

Joab.

Gy jammert, en hy bout triomfen op uw graf.

David.

Achitofel draeght schult, die zit ons op de hielen,
En stijft den zoon, die licht voor vader neêr zou knielen,

287 *Naer den jaerelijxen stijl* voor „zooals ik dat jaar op jaar," of „zoo vele jaren gedaan heb."

Hem smeecken om genade. Een wulpsche oploopentheit
Verruckt het heete bloet, te jammerlijck misleit.
Godt schenn' den schender, die dit brout, en, eeuwigh [wrockent,
Den jongling en al 't rijck zoo helsch heeft opgerockent.
Stont dit te middelen, ick zont gezanten uit.

Joab.

Indien de ruitery het overvaeren stuit,
Wort tijt gewonnen, en het volck, uit alle streecken
Aen 't overloopen, zal het hooft des oproers breecken,
Uw maght, aen 't groeien, met groot aenzien en ontzagh
Den wederspannigen zien smeecken om verdragh.
Het evel, nu niet rijp, eischt tijt. Het bloet moet koelen,
De krancke dan met vrucht de nasmert eerst gevoelen.

David.

Wie ziet het ende van dit burgerlijck geschil?

Joab.

Men stuite het begin. Hy woel': wy leggen stil.
De veltvliet Jabok houdt hier Galaäd gescheiden.
De noortzy levert gras, de zuitzy bosch en heiden,
Ontzeght den vyant voêr, indien hy over ruckt;
En hachlijck of hem dit naer zijnen wensch geluckt.

David.

Kan onze ruitery den rijxstroom niet bewaeren,
Wat zouze Jabok, smal van kil? gy hebt ervaeren
Hoe Ammon, als uw paert in Jabok ging te wedt,
Met al zijn heirkracht u den doortoght niet belet,
En Rabba t'ydel trotste op hemelhooge muuren.

Joab.

Het heir der stammen kan den honger niet verduren.

318 *Wat zouze Jabok:* de oude uitgave heeft *zoude,* wat den geheelen zin verstoorde en stellig een schrijf- of drukfout was.
318—321 Zie II *Samuel* XI: 1; XII: 26.

David.

Men kan het spijzen van den oever der Jordaen.

Joab.

En zoo wy slagh op slagh 't geley des toevoers slaen?

David.

Dan stont ons dagelijx een kans in 't velt te waegen.

Joab.

Zy zouden Manaïm van achter vreeslijck plaegen.

David.

Zoo mostenze eerst hun maght verdeelen met gevaer.

Joab.

Ick zagh geen schooner kans, en greepze voor by 't haer,
Eer zy, van achter kael, ons wars den neck toekeerde.

David.

Hoewel ick out ben, en niet zonder krijghsscha leerde,
Noit zagh mijn oordeel min door 's oorloghsnevel heen.
De zoon leert vader noch met schade een' toght bekleên,
De jongen beter voeght dan oude en afgeleefden.
Toen leeu, en beer, en reus, en heiren voor my beefden,
Verdubbelde mijn moedt, in 't nijpen van den noot:
Nu klopt het hart, uit schrick voor zijn vervolgers doot.

Joab.

Laet schricken al die u vervolgen tegens reden.

David.

Mijn misdaet tegens Godt holp deze wapens smeden.

Joab.

Behaeght het Gode, 't kan verkeeren op een' sprong.

328 *Greepze:* namel. de *kans,* hier als synoniem met „de fortuin" voorgesteld.

David.

Verkeerde 't buiten last van Absolon, te jong
Om ver genoegh te zien in 't binnenst van mijn harte.

Joab.

Uw hart smilt wegh van rou: hy groeit in vaders smarte!

David.

Uit loutre onwetenheit. Hy draeght de minste schult.
Den vader schort het aen inschicken, en gedult.

Joab.

Dat weet, dat merckt de zoon, en draeft hier op veel stouter.

David.

Verstont de jongling zich, hy street voor Gode en 't outer,
Gelijck de stammen mijn standerden trou alom
Hanthaefden tegens 't blint afgodisch Heidendom,
En noit weêrkeerden dan met wapenroof, gekregen
In veltslagh, of in steên, gewonnen met den degen.

Joab.

Ick ga bespieden of de schiltwacht waeckt, of slaept.
Een leger sluit niet, zoo 't onachtzaem ergens gaept.

DAVID. REY.

David.

De stammen, haestigh aengetogen,
Zoo heet als jaegers op hun jaght,
Verdrijven my den vaeck uit d' oogen,
Verbiên den koning spa by nacht
Te rusten in zijne oude dagen;
En onrust breeckt my, die veroudt,

352 *Zoo 't onachtzaem ergens gaept:* indien er hier of daar een onbewaakte plaats is, waar de vijand door kan binnendringen.

352—472 Voor hen, die met de Psalmen Davids bekend zijn, zal 't noodeloos zijn, aan te wijzen, hoe Vondel daarvan in deze Reien partij getrokken heeft.

Terwijl de zwacke leên vertraegen,
Het bloet, in d' aderen verkoudt,
Geen geesten levert, als voorheenen.
Zoo loopt de draet des levens af.
Zoo ga ick op verstramde beenen,
En sta met eenen voet in 't graf,
Gereet en veegh om neêr te storten.

Rey.

Het leven is noch kort genoegh,
Al komt men 't niet ontijdigh korten
Door onrust. Sterven komt te vroegh
Voor eenen vader, aen wiens leven
Al 't heil van huis en kinders hangt,
Gelijck aen u, ten troon verheven,
Van wien al 't rijck zijn eer ontfangt,
Dat dwazen niet bevroeden kunnen.
Godt strafze die u rust misgunnen.

David.

Men telt veel lichter het getal
Van mijne grijze en witte haeren,
Dan die uit haet van overal
Tot mijn bederf by een vergaêren.
Veel duizenden, het gansche rijck,
Verwoet en fel met scherp en netten
Een hart omringen algelijck.
Zy roepen: laet ons hem bezetten.
Hoe kan ick hun gewelt ontvliên?
Wat uitkomste is hier toch voorhanden?
Een eenigh hart het hooft te biên
Zoo veel verwoede leeuwentanden?
De horen huilt. De hondejaght
Verspreit zich door woestijn en haegen.
Waer ick my wende, dagh en nacht
Voorvlughtigh, bang voor loze laegen,
Bespieders leggen op hun luim,
En loeren om my aen te vatten,
Of in speloncken, of op 't ruim,
Daer zy van alsins t' zamenspatten,

En t' zamenspannen in 't gemeen,
Veel duizent teffens tegens een.

Rey.

Sta vast. Een ongeschockt betrouwen
Is als een diamanten schilt,
Daer 't brosse glas zijn kracht op spilt.
Zo quaemtge menighmael behouwen
Uit doots gevaer, gezont, en gaef,
En slapte op leeuwenhooft, en draecken,
Die vier en vlam ter keele uitbraecken.
Betrou op Godt, en hou u braef.
Wie op getal ziet, wort elendigh
Verlaeten van de hooghste maght,
Die als in wezen, oock in kracht
Een zelve blijft, en is onendigh.
't Is telbaer wat hier t'zamenrot.
Ontelbaerheit bestaet in Godt.

David.

O schulden, die zoo luide schreiden,
Gy terght Godts streng gerecht tot wraeck.
Gy houdtme wijdt van Godt gescheiden.
De Godtheit, die in my haer zaeck
Voorheen hanthaefde, heeft geene ooren
Om mijn gekerm en droef geklagh
Van haeren hoogen berg te hooren:
Dus blijft de glans van 't hoog gezagh
Der kroone in 's oproers mist verduistert.
Wat baeten traenen en gekerm,
Nu d'alderhooghste stom niet luistert
Naer mijn gebeên, en zijnen arm
Niet uitstreckt in verlegenheden.
Het is verloren dat men zucht.
Geen dau van troost verquickt beneden
Mijn hart van boven uit de lucht,
Die blijft gesloten. Geene straelen
Verlichten d' aertsche duisterheit
Van wederspoet, waerin wy dwaelen,
Daer ons geen hant noch wijzer leit.

Hoe raeckt die zwaere bloetschult effen!
Godt wet hun zwaert, om my te treffen.

Rey.

Betrou op Godts barmhartigheit,
Die al zijn wercken gaet te boven,
En geen boetvaerdigen ontzeit
De hant te bieden. Wacht van boven
Ontzet, in 't barnen van den strijt.
Hy zal u hulp uit Sion zenden,
Verstroien 't heir van haet en nijt,
Alle eedtverwanten en hun benden.
Dan zult gy op den troon herstelt
Met harp en lofzang triomfeeren,
En wat den kam opstack in 't velt
Zich aen uw voeten zien verneêren,
En eeren, en aenbidden dien
Zy nu vervolgen, en vervloecken.
Jerusalem aen 't ommezien,
Begint uw aengezicht te zoecken
Al heimelijck, en ziet den dagh
Van uw herstelling ree geboren.
't Herstellen hangt aen eenen slagh.
Een slagh verloren, al verloren
Wat u weêrspannigh wiert ontrooft.
Zoo blinck' de kroon op Davids hooft.

David.

Ick kan de rijxkroon niet herneemen
Als met verlies van Absolon.
Dan zagh men al mijn vreught bezweemen,
En uitgeblust, quaem ick de zon
Des schoonen jongelings te derven,
Dat aenschijn, daer mijne eer uit straelt.
'K getroostme met die zon te sterven,
Zoo zy in zulck een' afgront daelt,
Haer glans in bloet en 's vaders traenen

447 *Aen 't ommezien:* hier niet alleen in den gewonen zin van „zich met de oogen naar iemand omwenden," maar ook vooral in dien van „omzwenken," overdrachtelijk, „van partij veranderen."

Verdrinckt. Gy krijghslien, duwt uw zwaert
In vaders hart. ô oorloghsvaenen
Van David, zoudtge, zoo veraert
Van uwen koning, my doorsteecken
In mijnen zoone, 't liefste pant?
Verschoont zijn jeught, en haer gebreken.
Verdelght men hem in dezen stant,
Zoo sterft mijn hart aen duizent wonden.
Hier staet natuur te vast gebonden.

REY VAN HOVELINGEN.

Zang.

Terwijl de zon, beneên de kim
Gezoncken, oostwaert rijdt van 't noorden,
Melt David hier te Manaïm,
Vol hartewee, met droeve woorden
En klaghten zijn' benauden staet:
Nu neemt hy, moght hem rust gebeuren,
Den slaep een luttel tijts te baet;
Liet oproer na zijn rust te steuren.
't Weêrspannigh hooft, verkeert van wil,
Noit moe van wrijten en van wrocken,
Staet, als een onrust, nimmer stil,
Wort van de kroonzucht omgetrocken,
Als uurwerckraden van gewight,
Of van eene opgespanne veder.
De kroonzucht volght al watze dicht.
De zinnen loopen heene en weder.
De dagh zal melden wat de nacht
Tot 's konings afbreuck heeft bedacht.

Tegenzang.

Den koning was noit rust gegunt,
Na zijne trotze reuzezege.
De schoonvaêr Saul dreef hem 't punt

487 *Dicht:* verzint.
492 *Na zijne trotze reuzezege:* „de overwinning op Goliath behaald," maar een *reuzezege* is eer „de zege *van* een reus," dan: „de zege *op* een reus."

Naer 't hart. Hy stont hem in den wege,
Zijn leven langk. Na Sauls tijt
Wert Isbozeth ten troon verheven,
Te Manaïm noch ingewijt
Door Abners hulp, en zat hier zeven
Geheele jaeren in zijn kracht,
Van Efraïm, en Benjaminner,
Den stam van 't vaderlijck geslacht,
In Galaäd, als overwinner,
Gedient, geviert, en aengebeen,
Tot dat hy deerlijck wiert doorsteecken.
Helt David tegens Filisteen
En 't Heidendom op alle streecken,
Het buldrende onweêr uit most staen.
Dees lijdt nu van den onderdaen.

Slotzang.

Hoe lieflijck dreef hy, jongk in weelde,
Zijn vader Jesses kudde in 't groen,
Daer buiten last, en ergh vermoên,
De herder zong en vrolijck speelde
Op zijne fluit, en nederzat
In schaduwe van eickelover!
Hoe rustrijck broght hy 't leven over!
Nu vreest hy 't ruisschen van elck bladt,
Of Absolon quaem opgestoven.
Men vint geen rust in koningshoven.

511 *Buiten last, en ergh vermoên:* zonder dat iemand er aan dacht, hem last aan te doen of kwaad vermoeden tegen hem te koesteren.

515 *Rustrijck* voor „in rust." De toevoeging van het woord *rijk* is, waar die niet euphonisch klonk, later in onbruik geraakt en heeft voor die van 't woord *vol*, of ook wel voor een anderen vorm van uitdrukking plaats gemaakt. Zoo b. v. zegt men niet meer *eerrijk*, maar *eervol* of *met eere*.

HET DERDE BEDRYF.

ABISAÏ. JOAB. DAVID. REY.

Abisaï.

Waer is de veltheer? waer de koning? roeptze: voort.

Joab.

Wat brengt Abisaï?

Abisaï.

De vyant voor de poort.

David.

Wat quade maeren kraeit de dagh dus vroegh hier buiten?
Kost gy den heirtoght in den overtoght niet stuiten?

Abisaï.

Zy ruckten over, eer wy quaemen aen den stroom.

Joab.

Het schijnt onmogelijk.

David.

Zoo snel? dit schijnt een droom.

Joab.

De kil is veel te diep. Geen ruiter kan haer gronden.

Abisaï.

De lantbespieder had al stil een wadt gevonden,
Waer door een man tot aen den navel waeden moght.

520 *De vyant voor de poort:* naar de strenge regels der taal zou hier *den vyant* moeten staan; en toch zou 't glad verkeerd zijn; want Abisaï wil niet zeggen, dat hij den vijand voor de poort brengt, maar dat hij de tijding brengt, dat de vijand voor de poort is.

Joab.

Noch valt de stroom te sterck, die lijdt geen' overtoght.
De voeten raecken vlot, en houden geene stede
In 't glibberige klay: dan sleept de stroom hen mede.
Hy drijft voor stroom af, wie zoo stout een stuck bestaet.

David.

En waer gebleven met een' lansknecht, een' soldaet,
In 't volle krijghsgeweer en harnas, overladen
Met boogh, en beuckelaer. Kan dees een kil doorwaeden
In zulck een' stercken stroom, die wechruckt wat hem keert?

Abisaï.

'k Beken de koning is in oorloge uitgeleert:
Maar 't miste een' meester wel, geleert op alle streecken.
De jonge heeft dees kans den ouden afgekeecken:
En slaet men twijfel aen de waerheit, 'k zal het klaer
Met reden toonen: doch het blijckt al t'openbaer.

Joab.

Het zou my lusten dit bewijs van u te hooren.

Abisaï.

Een vliegend veltheer laet geen tijt noch kans verlooren,
Maer vaert al voort en voort, neemt elcken slaghboegh waer,
Schroomt ongelegenheit, noch rampen, noch gevaer,
Ziet tijt noch ontijt aen, noch stroomen, noch moerassen,
Noch weêr, noch onweêr, stelt zijn voordeel in 't verrassen
Des vyants, als die minst op zijne komst vermoedt.
Zoo quam hy 's midnachts in den rijxstroom, heet van gloet,
Met zijne ruiterye aenplompen, dicht gesloten.
De ruiters hielden stant op 't wadt. De stroom geschoten
Met kromme wielinge op en door de ruiters heen,

535 *Keert:* keeren wil.

538 *De jonge:* de jonge koning, Absolon.

547 *Op zijne komst vermoedt:* wij zeggen thans *op iets vermoeden hebben*, en *iets vermoeden.*

550—555 Deze wijze om een rivier over te trekken is niet door Vondel uitgevonden; maar werd in den jare 1571 in 't werk gesteld door Prins Willem I, toen hij over de Maas trok en Alva evenzeer verraste als hier David ondersteld wordt verrast te zijn geweest. Dat hier opzettelijk den oproerling Absolon een feit wordt toegedicht, door den Prins bedreven, zal niemand verwonderen, die den *Lucifer* heeft gelezen en leeren verstaan.

Stont in zijn' vaert geschut, en ebde naer beneên,
Terwijl het water voor de ruiterpaerden zwichte,
En langkzaem zackende 's volx doortoght vry verlichte.
Zoo rucktenze over, en geraeckten al op 't lant.
Zy zetten zich terstont aen d' overzy vierkant.
De ruiters volghden, als een vlught gezwinde veugelen,
En deckten 't voetvolck van weerzijde, als met twee [vleugelen,
Gereet te vliegen, op het woort van Absolon.
Dit zagen wy te spa, voor 't opgaen van de zon,
En vonden ongeraên een' slagh alleen te waegen.
De koning laet' het zich gevallen en behaegen.

David.

Hoe ging de roep door 't lant? hoe sterck is dit gespan?

Abisaï.

Men schat de gansche maght op veertigh duizent man.

Joab.

Voerde Absolon hen aen?

Abisaï.

Bespieders, die hem kenden,
Verkuntschapten dat hy, voor al de ruiterbenden,
Alleen op zijnen muil den vliet eerst overzwom,
En, dravende over 't velt, een' steilen bergh beklom,
Om 't lant t'ontdecken, en verraet, en loze laegen.
Nu woelen d' oevers, en de schipbrug wort geslagen
Op hout en vaertuigh, hem van boven toegebraght.
Geraeckt de schipbrugh klaer, zoo kan 't die groote maght
Niet licht van achter aen nootdruftigheit ontbreecken.
De borstweer voor de brug wert daetlijck afgesteecken.
Het leger, afgemat van trecken, rust in 't velt.
Het havent zich, en sterckt het lijf, om met gewelt,
En verschen moedt van daegh u noch op 't lijf te vallen.

576 *Het havent zich* voor „het knapt zich op," in welken zin wij *havenen* meer hebben ontmoet, en als wij nog spreken van *ongehavend.*

Joab.

Men slaet zoo los niet voort. Hy kan dees legerwallen
Niet overrompelen. Wy hebben steun en rugh
Van achter aen de stadt.

David.

En eene legerbrug
Te bouwen, eischt meer tijt, eer zy den zeissenwagen,
En voorraet, pack en paert op haeren rug kan draegen.

Abisaï.

Een vlot van cederen en balcken, of 't Godt gaf,
Door 't Galileesche meer gevoert van Liban af,
Quam, juist daerze yveren om door den stroom te streven,
Van zelf, en onvermoedt, hem in den mont gedreven.
Nu bezight hy dees stof, en spoedt zijne overvaert.

Joab.

Wie eene brug bouwt, zie dat hy de brug bewaert:
Want valtze in 's vyants maght, wat staet hem dan te hoopen?

Abisaï.

Verliest hy 't velt, zijn volck past flux de brug te sloopen,
Te laeten drijven voor den stroom af naer beneên.

Joab.

Dan was 't geklooncken, als in Jepthas tijt. Niet een
Van Efraim ontquam 't: want al die overbleven
Geraeckten, na den slagh, aen 't veer om lijf en leven.

Abisaï.

De kans van Jeptha stont op verre niet zoo slim
Als d' onze: want hy had den stam van Efraim
Alleen ten vyant, om het ongelijck te slechten:
Wy moeten tegens al de stammen teffens vechten.
Ruimt Absolon het velt aen dezen waterkant,
Dat traegh te hoopen is: hy heeft al 't Joodtsche lant
Tot eene vaste borgh, voor onverwachte rampen:
En houdt een versche maght gewapent om te kampen.

Joab.

Hier strijt geen rechter, maer een koning voor zijn rijck.

Abisaï.

Twee koningen staen hier in 't harrenas gelijck.

Joab.

Maer ongelijck in recht.

Abisaï.

Het recht hangt aen den degen.

Joab.

Dat staet in slagh op slagh, als in een schael, te weegen.

Abisaï.

De maght staet ongelijck, de kans niet even schoon.

Joab.

De wettigheit geeft kans.

Abisaï.

Het gout bewaert geen kroon,
Maer stael en yzer moet de wettigheit bewaren,
En d'eer van 't kroonegout.

David.

Wat brengt de Rey voor maeren?

Rey.

De prins zent Amasa, zijn' veltheer, om gehoor.

David.

Hoe kan men 't weigeren? wat raet? wat slaet gy voor?

Joab.

De neef komt hier zijn ooms gelegenheit bespieden.

613 *De neef:* Amasa was de zoon van eene van Davids zusters en Joabs tante van moederszijde.

David.

Hy was noit twistgezint.

Abisaï.

Het jonge bloet aen 't zieden
Bemint den vrede niet, neen zeker: 't leeft op hoop
Of u een vleiers tong bedroogh en onderkroop.

Joab.

Hy zoeckt den boezem van den vader t' ondertasten.

David.

Men kan uit achterdocht den vroomsten wel belasten.

Joab.

Wat schijn van vromicheit is by neef Absolon,
By een' bloetschendigen, die vaders bedde schon,
Een onverzoenbaer stuck? wat schijn gaf dit van vrede?

David.

Gy zelf verworft hem door beleit en uwe bede
Zijn zoen, eer hy in dit rampzaligh oorlogh tradt.

Joab.

'k Verzoende hem, 't is waer, maer luttel docht ick dat
Hy reuckloos toeleide om den vader uit te stooten,
In schijn van heiligheit, met zijne altaergenooten
Hem op te komen dus onzacht, en onvermoedt.
Indien de koning zich ten tweedemael niet hoedt
Voor dien bedorven zoon, het wil hem eeuwigh rouwen.
Wie eenmaal schipbreuck lijdt, leert nimmer zich betrouwen
Op d'ongena der zee, die op haer luimen leit,
Den zeeman eerst verrast, wanneerze streelt en vleit.
Heer koning, luister naer geen vleiery, en smeecken.

David.

't Is hoofsch en heuscheit een' gezant te hooren spreecken.

618 *Belasten:* bezwaren, betichten.

Joab.

Naer tijts gelegentheit, nu lijdt de tijt dit niet.

David.

Met eere kan 't geschiên.

Joab.

Dit's weder 't zelve liet.
Hy zoeckt u met dien zang noch eens in slaep te wiegen,
En hangt geheel aen een van liegen en bedriegen.
Die huichlaer spoede zoo by nacht zijn godevaert:
Nu zoeckt de vleier u te komen onder 't zwaert.
Die naer uw kroon stack, zoeckt u noch in 't hart te treffen,
Om op uw lijck en graf zijn' stoel in top te heffen.
Achitofel heeft Godt noch deught in zijnen zin.
Al ging men by verdragh de schoonste voorwaerde in:
Een trouweloze keert zich aen verdragh noch eeden.

David.

Het is en blijft mijn zoon, al stont hy in geen reden.

Joab.

Een zoon naer 't lichaem, en alleen slechts met den naem.
Wat baet de naem van zoon, als zich de vader schaem,
En eeuwigh schamen moet dat hy dien zoon oit teelde?
Zoo dees zijn' vader eerde, en naer 't gemoedt afbeelde,
Gelijck men d'ouders kent aen 't uiterlijcke kroost,
Hoe zou de jonge prins den ouden tot een' troost
En stock des ouderdoms verstrecken, zijne jaeren
Ontlasten, daer hy nu des vaders grijze haeren
Ten grave heenvoert, hoopt door loosheit, hem te sterck,
Na'et neemen van zijn kroon, het hooft met eenen zerck
Noch t' overstulpen, en met zwaeiende banieren
Dan jaerlijx op het graf dat zegefeest te vieren.

639 *Spoede zoo.... zijn godevaert:* wist op die wijze zijn zoogenaamde bedevaart (zie *David in Ballingschap,* vs. 107) er bij u door te krijgen.

640 *U te komen onder 't zwaert:* u zoo dicht te naderen, dat gij onder't bereik van zijn zwaard komt.

651 Versta: gelijk men aan het uiterlijke voorkomen der kinderen bespeurt wie hunne ouders zijn.

David.

Wy kunnen, in gespreck getreên, ons noch beraên.

Joab.

In geener wijze zult gy hem ter spraecke staen.

David.

Al spreeckt men onderling, noch hoeft men niet te sluiten.

Joab.

Magh raeden gelden, hou die valsche vleiers buiten.

David.

Men kan hem blindeling geleiden voor dees poort.

Joab.

Gezanten zijn maer spiên. Al wat men ziet en hoort
Ontdeckenze, ofte zien door gaven, en door wencken
Getrouwe harten in te luiden, en te krencken.

David.

Men kan op halsstraf elck den ommegang verbiên.

Joab.

Het veiligste is hem niet te hooren noch te zien.

David.

Door onderling gespreck wert dickwijl pais getroffen.

Joab.

Door onderling gespreck quam vorst by vorst te ploffen,
Te wentelen van al de hooge trappen af.

David.

Of ick u uit mijn' naem bevel te handlen gaf,
En hielme buiten scheuts: wat kon die handel schaden?
Wy kunnen, na'et gespreck, ons onderling beraeden.

660 *Ter spraecke staen:* 't zelfde als „te woord staan."
661 *Niet te sluiten:* geen besluit te nemen.

Joab.

Behaeght den koning dit, hy koome voor den dagh.

David.

Trouwanten, haelt hem. Ick vertrecke in stadt, en zagh
Niet lievers dan mijn' zoon t' ontfangen in genade.
Het kon geschiên dat hy in 't uiterst zich beraede.

Joab.

De vader is verblint van liefde tot den zoon.
Wy stellen ons in last, ter liefde van de kroon.
Geraeckt de zoon op stoel, waer blijven Davids helden,
En Joab, die hun ziel voor 't rijck te pande stelden?
Dees booswicht maeckt het my en zijn' heer vader moê.
Al zienwe, als valcken, en met hondert oogen toe;
Achitofels beleit is maghtigh hondert valcken
In 't net te sleepen, en met woorden te verschalcken.

AMASA. JOAB.

Amasa.

Geluck neef Joab, stijl en rechte hant des rijx.

Joab.

Neef Amasa, wenschte ick u weder desgelijx,
Dat wenschen zou voorwaer mijn' heer verongelijcken.
Het wenschen sluit niet, zoo de daeden anders blijcken.
U zegen wenschen waer mijn' meester ramp gegunt,
Dat voeght zijn' dienaer niet. Maer nu, wat is het punt,
Daer uwe komste op draeit? Bespietge dit geweste,
Het koningsleger, dat zich neêrsloegh voor dees veste,
En wiltge u dienen van onze ongelegenheit?

695 Men versta dezen regel niet in dien zin alsof Joab erkende, dat hij zich met zijn leger in *ongelegenheid* bevond; een erkentenis, die een fijn diplomaat als Joab nooit zou hebben afgelegd; maar men leze als stond er: „om, als gij vondt, dat wij hier of daar kwetsbaar waren, alsdan daarvan gebruik te maken."

Amasa.

Ick koom, den zoon ten dienst, zijn vaders majesteit
Verspreecken, of men noch by tijts verdragh kon raemen.
Bloetvrienden kunnen licht zich onderling te zamen
Vereenigen. Het bloet dwaelt niet zoo wijt van bloet,
Of zoo het eene heusch het andre weêr gemoet',
d'Oneffenheit wort wel ge-effent, en gevonden.
De balssem van verdragh heelt dootelijcke wonden.

Joab.

Achitofel heeft u dees heuscheit vroegh geleert,
Wanneer de zoon, uw heer, zijn vaders bedt schoffeert:
Dan wort d'oneffenheit ge-effent, en gevonden.
Die balssem van verdragh heelt dootelijcke wonden.

Amasa.

Het stont te wenschen dat verdragh dien stanck begroef.

Joab.

Hy wou de koningschap inwijden met dees proef,
En eeuwigh zijnen haet door zulck een daet bezegelen.
Een wethanthaver, die onmaetigheit zal regelen
Door 't voorbeelt van zijn hof, spat na zijn raetbesluit,
Hoe Thamar smeeckt en bidt, tot zulck een helscheit uit,
Om d' onverzoenbaerheit door 't lasterstuck te stijven.
Maer toef: de hemel magh 't een tijt lang schuldig blijven,
Hy schelt het nimmer quijt. Dat schelmstuck schreit om [wraeck.

Amasa.

Wy komen niet des zoons, noch oock des vaders zaeck,
Urias brief en moort, bekent by alle vroomen,
Verdaedigen. Men kan zoo niet ter spraecke komen,
Noch rust bemiddelen. Men vint van wederzy
Gebreken. Slaenwe deze ontijdigheit voorby,
En laet ons toonen dat wy beide pais beminnen.
Zoo kan men zonder bloet den grootsten veltslagh winnen.

707 *Dien stanck:* vergelijk het gezegde van Sobi, vs. 93, (bl. 194) hierboven en het daarop aangeteekende.

Behaeght het u, ick legh hier op den degen neêr.
De koning Absolon gunt zijn' heer vader d' eer
De kroon van vaders hant alleen te leen te houden.

Joab.

Met dat beding wort hem geen dootschult quijt geschouden.
De koning David quam niet slaepende aen de kroon,
Noch namze met gewelt. Hy eerde Sauls troon,
Schoon Samuël hem had gezalft by Sauls leven;
Schoon hy voor Saul vlughte, in ballingschap gedreven,
Tot dat de schoonvaêr in zijn' eigen degen viel,
En alle stammen, uit een' mont, als eene ziel,
Godt kennende, op dien last en 't hemelsche believen,
Den recht gewettighden op 's voorzaets troon verhieven
Te Hebron, zonder dat hy toeleide op verraên,
De schoonvaêr in zijn kroon wou vliegen, ofte staen
Naer schoonvaêrs leven, toen het viel in zijne handen.
Laet Absolon, en al, die met hem t' zamenspanden,
Dit vry herkaeuwen. Was zijn stuck verdaedighbaer,
Noit zetten wy ons lijf en staet in dit gevaer,
Ten dienst des konings: maer 's helts vroomheit, die groot-
[dadig,
De stammen dier verplichte, en 't lot, dat zoo genadigh
Hem toeviel uit Godts schoot, verbinden my de kroon
Van Juda, in 't gezicht van dien verwaten zoon,
Te vryen, op den hals: dat zal zich openbaeren
In 't vlacke velt, zoo dra de leeuwestanders vaeren
Elckandere in den schilt, met hunn' bebloeden klaeu.
Hy verge 't Joab niet. Zijn hartwonde is noch raeu,
Ontfangen, toen hy, na den zoen door hem verworven,
En trouwe voorspraeck, al te godtloos en bedorven,

745 *Op den hals:* dit behoort bij *verbinden,* vs. 743, en de beide woorden slaan wederom terug op hetgeen vs. 739 en 740 voorkomt. Joab wil zeggen: „als de zaak van Absolon te verdedigen ware, dan zou ik mijn lijf er niet aan wagen om David te helpen; maar zooals de zaken staan, ben ik wel verplicht om, desnoods met gevaar van mijn hals, het recht der kroon te verdedigen." Zie voorts over *op mijn hals* in den zin van „met gevaar van mijn leven" het *Uitl. Woordenb.* op Hooft in v. *hals.* „Op den hals gevangen zitten," of eenvoudig „op den hals zitten," placht nog kort geleden een zeer gewone spreekwijze te zijn om „ter dood veroordeeld" aan te duiden.

Ten smaet des voorspraecx, die zijne eer ten hoof bewaert,
Den vader opquam, na zijn schelmsche bedevaert.

Amasa.

Men heelt geen wonden met ophaelen van gebreken,
Maer eer met zwijgen. Dorst gy Abner 't hart afsteecken,
Die Sauls aenhang holp aen David overslaen,
Een moort, die uwen heer op traenen quam te staen,
Toen hy u vloeckte, en holp den helt met rou ter aerde,
Niet zonder Abners hulp te kroonen naer zijn waerde;
Wat wilt gy 's konings zoon met zooveel smaets belaên?

Joab.

Hy durf aen Asaël, mijn broêr, zijn hant eerst slaen,
Die vreedzaem hem genaeckt.

Amasa.

Laet alle twiststof vaeren.
Dit oorloghsonweêr zal door geen verwijt bedaeren.

Joab.

Wat eischtge dan?

Amasa.

Dat ick den koning spreken magh.

Joab.

Waerom?

Amasa.

Om middelen te raemen tot verdragh.

Joab.

Men moet met wapenen dit kroongeschil beslechten.

Amasa.

Wie alle oneffenheit met wapenen wil rechten,
Vint werck. Men wint meer velts door tusschenspreecken dan
Door wapens.

Joab.

Zoo vertreck met uw vervloeckt gespan.
Leg af de wapens. Laet den zoon den vader eeren:
Of lust hem oorelogh, hy magh de wapens keeren
Naer 't Heidendom, ten dienst van Gode en 't vaderlant.
Dat 's eerlijcker dan in het hart des rijx dien brant
Te stichten, en zich zelf t'onterven van de kroonen.

Amasa.

De kroon vervreemt niet, als zy erft op Davids zoonen,
En wie verdientze met meer recht als Absolon?

Joab.

De schender, die het bedt van zijnen vader schon?
Waer blijckt de zoonschap, als het bloet zoo snoot verbastert
Van Godt, en vaders aert? hoe wort Godts naem gelastert?
Wat zegen wacht een zoon in dien verdoemden staet?

Amasa.

Indien deze oorloghsschael rampzaligh overslaet,
Godt geve oock op wat zy, wat kan hier toch uit spruiten
Dan jammer, dat men noch verhoeden kan, en stuiten?
De vader of de zoon moet vallen in het zwaert,
Of alle bey. Men ziet de stammen, eens van aert,
Gebroeders van een bloet, een wet, den degen slijpen,
Om blindeling en fel elckandere aen te grijpen,
En op het hart te treên met onuitbluschbren haet,
Ten zy men wisselijck met voorbedachten raet
Den zoon in 't harrenas vereenigh' met den vader.
Men komt in 't handelen allengs den vrede nader.

Joab.

Had gy te Hebron, eer men 't gruwelstuck besloot,
De vloeckverwantschap sterckte, en dronck op 's konings [doot,
Dees spraeck gebruickt, by die 't verraet bezweeren dorsten,
Het waer dus bloedigh niet tot oorlogh uitgeborsten.

782 *Noch:* hier „nog, alsnog."

Nu staenwe in 't harnas blanck, en tegens een gekant.
Nu gelt'er geen verdragh. Het most van uwer hant
Eerst draven, en de zoon voor vader zich verneêren.

Amasa.

Ten minste laetme niet naer 't leger wederkeeren,
Eer ick den koning spreeck'.

Joab.

De koning slaet het af.
Hy kent dien zoon niet, gaet met eenen voet in 't graf,
Gereet, als 't Godt belieft, alle oogenblick te storten.
Zijn tijt is kort: men kan hem niet veel levens korten.
De jongling verwe vry zijn zwaert in vaders bloet,
En proncke met deze eer. Vertreck op staenden voet.
De tijt verloopt: wy staen getroost dit af te wachten.

Amasa.

Men kan de harten met geen ondergaen verzachten.
'k Vertrecke, als 't wezen moet. Men hou my buiten schult.

Joab.

Ick zweer dat gy noch van mijn handen sterven zult.

DAVID. JOAB.

David.

Hoe staet het? is 'er hoop en middel van verdraegen?

Joab.

Geen ander middel, als een krans in 't velt te waegen.

David.

Zoo waege ick zorghelijck het leven van mijn' zoon.

Joab.

Beleen hem liever by uw leven met de kroon.

David.

Men hoeft een', die zich zelf beleent, geen kroon te geven.

Joab.

Hy draeght alree de kroon, en dingt u naer het leven.

David.

Zoo 't Godt behaeghde, ick scholt hem ook mijn leven quijt.

Joab.

Ick ga het leger strax bereiden tot den strijt.

David.

Hoe zijtge nu zoo reedt? Gy woudt hem flus verduuren.

Joab.

'k Verneem, hy wil recht toe aenzetten op dees muuren.

David.

Dees poorten staen voor hem gesloten dagh en nacht.

Joab.

Het volck loopt over. Men verwaerloost ronde en wacht.

David.

Men moet onorde flux gestreng met orde rechten.

Joab.

Alle uitstel springt te rug. De tijt gebiedt te vechten.

David.

Gevecht is hachelijck: zijn maght valt ons te zwaer.

Joab.

Men zett', vry een op al.

David.

Van weêrzyde is gevaer.

Joab.

Wy moeten voor 't gevaer der vyanden niet schroomen.

David.

Hier worstlen vader, zoon, gebroeders, neven, oomen.

Joab.

Zoo gingt 't by Sauls tijt, en felst na Sauls doot.

David.

Ick street voor 't recht der kroone uit last, uit hoogen noot.

Joab.

De noot en 't hooghste recht ons nu in 't velt beroepen.

David.

Wat is dees kleene maght in 't velt by zoo veel troepen?

Joab.

Gy plaght op Godt te zien, en achte geen getal.

David.

Geraeckt mijn Absolon godtsjammerlijck ten val?

Joab.

Hy valt dan by zijn schult, en magh 't zich zelven wijten.

David.

Zaeght gy d'oploopentheit by geen verdragh te slijten?

Joab.

Neen, Amasa quam om verdragh niet ommezien.

David.

Wat was zijn ooghmerck dan?

832 *Godtsjammerlijck:* een woord, nog menigwerf in den gemeenzamen conversatietoon gehoord, doch uit de poëzie sinds lang verbannen.

Joab.

Doorsnuffelen, bespiên,
Den vader kranck van liefde, eens loos den pols te voelen,
Hoe 't hart klopte, om daer na zijn' moedt aen hem te koelen,
Met grooter voordeel u te grijpen voor dees stadt:
Zijn leger midlerwijl, noch nat, en afgemat,
Te baeckren in de zon, te koesteren, te queecken:
De brug te bouwen, dan de veltbazuin te steecken:
De zeissenwagens, en den voorraet langs de brug
Te voeren herwaert, en in uw gezicht den rug
En boôm des lantschaps van gansch Galaäd te drucken.
Wy dienen schrap te staen, eer hy koom' herwaert rucken.
Men noemt den eersten slagh met recht een' koninghsslagh.
Wy willen, vroegh in 't velt, het voeren van de vlag
Geen' vyant gunnen, maer hem in zijn nest bestoocken.
Dat geeft een kans vooruit. Zoo wort zijn moedt gebroken,
Eer hy ons met zijn maght koom' vallen op den hals.

David.

Gy noemtze vyanden?

Joab.

Wat zijn deze anders, als
Gezwore vyanden? hoe kanmenze anders noemen?

David.

Zegh wetgenooten, en misleiden.

Joab.

Dit verbloemen
Is schadelijck, en dat met recht zich zelven schaem.
Men noemt een' wolf een' wolf, by zijnen rechten naem.
Geen edelmoedige aert vervolghde oit die hem teelde.
Zijn hooghmoet terght uw zwaert uit wrevelheit en weelde.
My rouwt den dagh dat ick zijn' zoen by u verworf,
Toen hy mijn korenlant, dien schoonen oogst, bedorf,

860 *Toen hy mijn korenlant, dien schoonen oogst, bedorf:* zie 2 Sam. XIV:30. Maar dat quasi in brand steken van eenige schoven was geen zaak, die Joab zich erg behoefde aan te trekken: immers voor wie het ver-

My perste, met gevaer van 's konings ongenade,
Den zoen te vorderen ten hove: al wertze spade
By u verworven, zy quam entlijck noch te vroegh,
Naerdien hy sedert stout aen dit verwildren sloegh,
Uw troonen ondermijnde, en met zijn vloeckgenooten,
Na'et stroopen van de kroone, u 't hart oock af wil stooten,
Met zijnen dollen dolck: dus pas op uw geweer.
Het veinzen heeft lang uit.

David.

Ley hy den degen neêr.

Joab.

'k Heb Amasa noch strax die voorwaerde aengeboden.

David.

Moet ick, half levende, hem zoecken onder dooden,
Zoo my de slagh geluckt, och och, wat valt dit bang!

Joab.

En danst hy om uw lijck, op 's krijghsvolck zegezang?

David.

Belieft het Gode, 'k zou dien zang noch liever hooren.

Joab.

Dit 's razerny, men blaes', men steecke flux den horen,
En monstere al het volck, en breng' het op de been.

David.

Wat wort mijn hart benaut? waer zal de vader heen,
Met dien misleiden zoon?

haal aandachtig naleest, zal 't duidelijk zijn, dat het stroopen van Absolons knechten op Joabs grond niet anders was dan een bestoken middel, ten einde aan dezen laatste een schoonschijnende gelegenheid te verschaffen, om den Prins te gaan spreken, 't welk hij anders, uit aanmerking van den voet, waarop Absolon toen ten hove stond, niet met schik had kunnen doen.

Joab.

Ick hoor hem herwaert draven,
Die u zou weigeren te Sion te begraeven,
Maer azen met uw vleesch de vogels op het velt.
Verreuckloostge u zelf slaphartigh? denckt het gelt
Al 't koningklijck geslaght. Waer zal de moeder vlughten
Met haeren Salomon?

David.

Wat staet my niet te duchten
In dees verbijstering. Hier valt het raetslot zwaer.

Joab.

Het is geen draelens tijt. Wy moeten, op gevaer
Van 't oorlogslot, door bloet van vyanden, ons maegen,
Heenstreven, niet vergeefs op zy den degen draegen,
Wanneer de noot gebiet te vechten voor de kroon,
Voor God, en d' eer van 't rijck.

David.

Wie zal ick best mijn' zoon
Betrouwen in den strijt op 't spits der speer t' ontmoeten?
Hy magh, in mijn gezicht, aen 't outer van dees voeten,
Noch roepen om genade, uit ootmoedt, en ontzich.
De vader kan hem best verschoonen, levendigh
Gevangen neemen op zijn knien, en 't zwaert opsteecken.
Betrout men 't Joab toe, zijn moedt is hert in 't wreecken.
Staffiers, brengt herrewaert mijn wapens, en geweer.
Ick sta toghtvaerdigh.

Joab.

Rust. Wy lijden nimmermeer,
Dat gy uw leven waeght, al waer 't om duizent zoonen,
Om duizent Absolons. Wy kunnen hem verschoonen,
Zoo hy gena verzoeckt.

891 *Ontzich:* ontzag.

David.

Staffiers, brengt wapens, dra,
Mijn harnas, helm, en zwaert.

Joab.

Hier komt uw Berseba,
Met haren Salomon, bedruckt, en root bekreeten.

BERSEBA. DAVID. JOAB.

Berseba.

Gy brult, gelijck een leeu, geborsten van zijn keten.
Genadighste, wat 's dit? mijn lief, wat gaet u aen?

David.

Het vaderlijcke hart is met den zoon belaên.
Natuur vervoertme, om voor den heirtoght heen te streven,
In 't barnen van den strijt, of ick dien schoonen 't leven
Kon bergen, eer hy sneefde, in zijn' verworpen staet.

Berseba.

Is 't billijck datge my, en deze vrucht verlaet,
U zelven inbrockt, om dien bozen aert te bergen?
Gy most uw koningin, uw liefste, dat niet vergen,
Zoo gy haer liefde draeght, uit een oprecht gemoedt.
Hoe dickwijl zwoertge my, in uwen minnegloet,
Uit uwen aertschen troon ten hemel opgetogen,
Als gy u spiegelde in dit diamant der oogen,
Dat ick u waerder was dan d' eer van uwe kroon,
En Salomon alleen zou erven vaders troon!
Wat hebtge al vrientschap by mijn' ommegang genoten!
En zoudtge nu uw vrucht, en my zoo licht verstooten,
Versteecken van uw' troost, om eenen, die veraert,
Na 'et schaecken van uw kroon, zijn broederslaghtigh zwaert

909 *U zelven inbrockt:* krachtig uitgedrukt, voor „u zelven geheel te kort doet, opoffert." — *Dien bozen aert:* dien boozen schelm.

914 *Dit diamant der oogen:* fraai gezegd, schijnbaar min voegzaam in den mond van de bezitster zelve dier oogen; doch zij haalt vermoedelijk een vroegere lofspraak van David op.

U op de keel zet, en, indienwe 't velt verloren,
Dit lief onmondigh kint, en my, uw lief, zou smooren,
Verdrincken in uw bloet, dat warrem schuimt, en roockt,
En daer de dootsche geest om 't lijck noch waert, en spoockt?
Wie schrickt, wie yst niet, die dit prent in zijn gedachten!
Laet u dan raeden hier den uitgang af te wachten.
Betrou den heirtoght aen neef Joab, die beproeft,
Getrou in 's konings dienst, geen onderwijs behoeft,
Hoe hy zich draegen moet, om uwen zoon te spaeren,
En d' eer van uwe kroon te vryen en bewaeren.

David.

De veltheer Joab is oploopende van moedt:

Berseba.

En niet afkeerigh van het koningklijcke bloet.
Hy heeft uw gramschap en verbolgentheit geleenight,
En met beleit den zoon en vader korts vereenight.
Betrou den jongeling aen uwen vollen neef.

David.

Men kon den jongeling omzetten, eer hy bleef.

Berseba.

Indien hy luistren wil, hem wort geen vree geweigert.

David.

My dunckt, ick zie alree hoe hy te paerde steigert,
Zich midden in het heir voor al het volck vertoont.

Berseba.

Gy hebt hem al te ruim den toom geviert, verschoont.
Veel nutter waer hy kort en ingetoomt gehouden.
Dien dertlen is te vroegh zijn dootschult quijt geschouden.

David.

Hy zworf om Ammons schult, die droegh de grootste schult.

Berseba.

Wie schent zijn vaders bedde, en oeffent zijn gedult,
Door zulck een lasterstuck?

David.

Ick kon het hem vergeven.

Berseba.

Dat eischt hy niet. Gy zijt bekommert voor zijn leven,
Terwijl uw leven drijft in 't uiterste gevaer
Van schipbreucke, in een zee van oproer, bang en naer.

David.

Godt strafze, en slaze, die zoo fel hier onder blazen.
Achitofel misbruickt lichtvaerdigen, en dwazen:
Die blinde leitsman drijft de benden herwaert aen.

Joab.

Heer koning, 't is geen tijt van suffen, maer van slaen.
Wy moeten voor de vuist hem daegen voor den degen.

David.

Indienge zonder my te velde gaet, mijn zegen
Kan u niet volgen, tot bederf van Absolon.

Joab.

Gezegent ofte niet: wy moeten flux dees bron
Van oproer met het vleesch en bloet des vyants stoppen.

David.

Helaes, dit raeckt mijn hart. Het hart begint te kloppen.
Aertsvader Abraham wert niet zoo zwaer bezocht,
In 't offren van zijn' zoon. Laet my den achtertoght
Bevolen. Joab magh den middeltoght bewaeren,
Abisai vooraen toezetten op de schaeren,
En 't spits des vloeckverwants. Zoo moght mijn raet de ziel
Van Absolon, zoo hem de moedt uit noot ontviel,
Verschoonen. Laet het toe dat zich de koning wapen'.
Men bluscht geen kinderliefde, een treck ons ingeschapen.

Berseba.

Getrouwe helt, waerheen? wie scheurt u van mijn trou,
My dier gezworen, toen, gedompelt in den rou,
Ick om Urias treurde, en zulck een' smaet most draegen?
Verlaetge Salomon, zoo hoogh op uwe dagen
Gewonnen? moet, och arme, een moeder met dit kint,
[Het schreit zijn' vader aen], ontgelden dat gy mint
Die Godt in u bestrijt?

Joab.

Het staet ons niet te lijden,
Dat gy uw koningin en erfgenaem in 't strijden,
Uw rijck, en al dit volck, dat aen uw leven hangt,
Zult hangen ['t zy de zoon u nederleght, of vangt,]
Al teffens aen een' slagh. De schipbreuck van uw leven
Waer 't algemeen bederf: en komen wy te sneven,
Of half, of altemael, oock d'allerleste man,
Dat acht de vyant niet. Het heiloos vloeckgespan
Is slechts op David uit. Indienze hem vernielen:
Een koningshooft weeght meer dan tienwerf duizent zielen.
De koning, na'et verlies van eenen zwaeren slagh,
[De hooghste keer' het,] kan met koningklijck gezagh
Die neêrlaegh wederom herstellen. Hou dan vrede.
Blijf met uw koningin gerust in deze stede,
Die strecke een vryburgh en gewisse toeverlaet
Voor 't vlughtende overschot, zoo Absolon ons slaet:
En houdtge u buiten scheuts: de vyant zal vermoeden
Dat gy, gesterckt met noch een leger, u kunt hoeden,
En redden in gevaer voor aenstoot. Laet u raên.
Het is hoogh tijt.

David.

'k Beken, de noot gebiet te slaen,
Te toonen dat ons moedt noch dapperheit ontbreeeken.
Laet voort de krijghsbazuin door al het leger steecken.
Wy zullen, op de poort gezeten, met ons oogh
Het krijghsvolck in 't gelidt zien trecken, van om hoogh,
En monstren regement en vaendels, krijghskornellen,
En hopmans, en de maght en al de hoofden tellen.

973—991 Zie 2 Samuel XVIII:3.

Wat hooren wy? daer komt het oproer voor den dagh,
Om ons in 't vlacke velt te perssen tot den slagh.
Zy zullen in 't gezicht van deze vesten kraeien,
En treckende voorby ten zuiden ommezwaeien,
Naer 't bosch van Efraim. 't Gaet wel. Zy trecken voor.
Gy zult hun in den staert naerzetten op het spoor.
Bewaer den middeltoght, als veltheer. Roep uw' broeder.

Joab.

Koom hier, Abisai.

David.

Hanthaver van 's rijx hoeder,
Gy toonde voor Syriers, en Idumeen al wat
In overste en soldaet vereischt wort en geschat,
Beleit, en oorloghsmoedt: gy zult u heden quijten,
En in den voortoght fors het scherpe spits afbijten.
Koom hier, helt Ithai, voorzien van reuzekracht,
Getrou in lief en leedt: 'k bevel u d' achterwacht:
En gy kornellen, en gy hopmans, waert te kroonen,
'k Beveel u, hooft voor hooft, wilt Absolon verschoonen,
Den schoonen Absolon, mijn kint, my lief en waert.
Gedenckt, helaes, gedenckt al wat hem wedervaert,
Dat komt den vader zelf, en Godts gezalfden over.
'k Heb hem niet voorgeteelt, gevoedt, om, als een rover,
En wederspannigh zoon te sterven met dien smaet.
De jonge bloem misleit, verdient hierom elx haet,
Noch vaders vloeck niet. Magh mijn liefde uw hart bewegen,
Zoo geeft ons elck uw hant. De vaderlijcke zegen
Zal u en Absolon geleiden op uw woort.
Prins Sobi, volghme met uw' hofstoet op de poort.
Mevrouw, klim met my op de poort, daer ick u leide.
De kleene Salomon ga midden tusschen beide.
Prins Absolon treckt in slaghorden herwaert aen.
Elck neem' zijn hoefslagh waer, en kenn' zijn standertvaen.

Berseba.

Heer koning, laet ons hier te gader
Neêrzitten. Zet nu Salomon

1011 *Ithai:* zie over de dappere feiten van dezen held Davids 2 Samuel XXXIII:29 en 1 Kron. XI:31.
1028 *Zijn hoefslagh:* zijn post.

Recht voor de moeder, en den vader,
Of hy te beter uitzien kon.
Prins Sobi, zet u aen mijn zijde.
Hier ziet men over 't vlacke velt.

David.

Och, zaegh ick dat mijn hart verblijde.
Daer komt het opgeruit gewelt.
Een zwarte stofwolck aen gestoven
Naer Manaïm van 's lants Jordaen.
Nu sta de zoon of vader boven.
Zy kunnen bey niet boven staen.

Berseba.

Zy draven snel, en komen dichter
En dichter naer dees legerwal.
De donckere stofwolck wort nu lichter,
En heldert op. Men hoort geschal
Van krijghsbazuinen, en klaeroenen.
O Godt, bescherm ons voor hun maght.

David.

Ick zie geen middel van verzoenen.
Gy helden zet u in uw kracht.
Zy willen Davids heir verbluffen,
Uitdaegen met een' stouten moedt,
Op dat het uitkoom' zonder suffen,
En eenmael zette voet by voet.
Men kanze reede al onderscheien.

Berseba.

Wat riddertroep stoof daer vooruit
Met goude en zilvre livereien,
Verhit op koningklijcken buit?
Wie steeckt daer uit met zijn cieraedje,
En open helm? wie magh dat zijn?
Hy voert een roode krijghspluimaedje.

1058 *Open helm:* Vondel stelt zich de krijgsoversten uit Davids tijd voor als middeleeuwsche Ridders, die helmen met open of gesloten vizieren droegen.

David.

Dat 's Absolon, of een in schijn
Hem gansch gelijck van zwier en wezen.
Hy schiet een' worpschicht in de lucht,
Berijt een muilpaert, uitgelezen
Van leest, dat schijnt uit oorlogszucht
Van ver te brieschen al verbolgen.
Zoo draeft de prins den drommel voor.
De stoute regementen volgen
Met hunne vleuglen 's prinssen spoor.
Het gaet gelijck ick docht. Zy draeien
Ter rechte hant om, zuidwaert aen
Naer 't bosch van Efraïm. Zy zwaeien,
En toonen David d'oorloghsbaen,
Met hun hoovaerdige bravade.
Nu Joab, val hun in den staert:
Doch maetigh strengheit met genade.
Zie toe dat gy den jongling spaert.
Treck rustigh heene op 't oorloghsteken.
Wy gaen om laegh met Gode spreecken,
In onze aendachtige gebeên.
Hoe wort een vaders hart bestreên!

REY VAN HOVELINGEN.

Zang.

Men bidde 't hooft der heerschappye
In 't eeuwigh licht,
Dat Joab trou de kroon bevrye
En zijnen plicht
Naer 's konings wil en wensch bewaere,
Op dat den zoon
In 't slaen geen onheil wedervaere.
't Is kunst den toon
En maet des oorloghs zoo te volgen,
Dat 's krijghsmans moedt

1066 *Den drommel:* den krijgsdrom.
1073 *Bravade:* basterdwoord, voor „ijdele zelfsverheffing."

Niet uitspatte, al te heet verbolgen,
Maer 's konings bloet
Verschoone, eer 't zwaert van rouwe treffe
Den ouden man,
En zich een hofgeschrey verheffe.
Een doode kan
De wraeck toch geen genoegen geven.
Al 's konings lust
En leven hangt aen 's jonglings leven.
Wort dit geblust,
De vader zal zijn doot besterven,
En 't gansche rijck
In rou den grooten heilant derven,
Der stammen wijck.

Tegenzang.

Wat raet? wie stilt de krijghsgemoeden?
Een die verblint
En wulpsch zich zelf niet wil behoeden,
Maer strijtgezint
Zijn' moedt in 't bloedigh velt betoonen,
Op 't punt van 't zwaert,
Hoe kan de veltheer hem verschoonen?
Hy wort bewaert,
Wie zich bewaert, en zoeckt te bergen.
Het krijghsgeval
Rolt wonderlijck, en lijdt geen tergen.
Een oorloghsbal
Voelt stuit en weêrstuit onder 't streven
In zijne vlught,
Wanneer dees eens is opgegeven,
En door de lucht
Zijn' vaert heeft uit der hant genomen.
Zoo wil 't hier gaen.
Men magh wel voor den avont schroomen.
Nu staet de baen
Voor Absolon en Joab open.
Dees bange dagh
Beknelt ons tusschen vrees en hoopen,
Een hardt gelagh.

Toezang.

Verschijn, ô Godt, met troost in 't midden,
En schey dit bloetkrackeel,
Terwijlwe met den koning bidden.
Verkeer dit treurtooneel
In blyschap, en in blijde spelen,
Op datwe 's konings harpesnaer
Met zang en zoet geluit van keelen
Navolgen mogen, en geen baer
Van zoone en vader droef geleiden.
Vertroost ons, die uw' troost verbeiden.

HET VIERDE BEDRYF.

JONATHAN. DAVID. REY.

Jonathan.

De Godt der vaderen bewaere u by de kroon.

David.

Getrouwe Jonathan, mijn halsvrient, waerde zoon
Van Abjathar, koom hier. Hoe loopen 's lants geruchten?

Jonathan.

'k Heb lest verkuntschapt, toen uw majesteit, aen
['t vlughten,
Zich most versteecken in woestijne, en eenzaem velt,
Hoe onze Achitofel uw' zoon riedt met gewelt
U t'overrompelen, geen rust noch tijt te gonnen,
Waer op de majesteit zoo snel is voortgeronnen,
Dat hy den bodem won van 't lantschap Galaäd,

1146 *De majesteit:* duidelijker ware hier *uw majesteit,* als vs. 1142.
1147 *Hy:* Hooft zou hier geschreven hebben *zy,* en in den ambtstijl is men tot heden ook aan den regel, door hem gevolgd, getrouw gebleven, en schrijft men nog b. v.: „*Uw Edgestr.* wordt verzocht, mij *Hare* zienswijze mede te deelen." — In gewonen stijl houdt men zich echter aan 't ge-

En, over 't lants Jordaen, van deze stercke stadt
Zich zelf verzekerde, om een' aenstoot af te wachten,
Daer Jabock, door dees brugh neêrbruisschende, de grachten
Zoo rijck bewatert. Nu ontbiet heer vader my
Hoe d'aertsverrader sloegh in eene razerny,
Uit spijt dat Chusai dien kloecken raetslagh stoorde,
Toen Absolon misleit naer zijn' verleider hoorde,
En uitstelde u terstont te volgen in uw zogh.

David.

Wie anderen bedriegt, is waerdigh door bedrogh
Te sneuvelen. 't Gaet wel. Zoo wordenze gevangen
In hunnen eigen strick. Wy luistren met verlangen.

Jonathan.

De booswicht zagh de kans verloopen om voor dagh
Den koning by den hals te grijpen zonder slagh.
De zoon hadde, op zijn' raet, het vaders bed geschonden,
Hem uit Jerusalem gestooten, onderwonden
Zich op den koningsstoel te zetten, aengebeên
Van al de burgerye en stammen in 't gemeen:
Nu was u tijts genoegh gegeven onder 't vlieden,
Om uit een' vryburgh trots het oproer 't hooft te bieden,
Door aenwas van uw heir, waer voor het nieu gebou
Des wederspannelings ten eerste spatten zou,
Zoo licht en los, gelijck de stof, uit steên en dorpen
Te hoop gerot, by nacht ter sluick was opgeworpen.
Hy zagh dien handel aen, den ouden heer op stoel
Zeeghaftigh ingehaelt, den jongen in een' poel
Gesmoort, of op de vlught door bosschen, braemen, klippen,
En wildernissen bang 's vervolgers wraeck ontslippen.

slacht van den persoon waarover gesproken wordt, liever dan aan 't geslacht van 't woord. Zoo zegt men b. v.: „*het meisje* is braaf: daarvan heeft *zij* doorslaande bewijzen gegeven: — *het knaapje* loopt nog niet; maar als *hij* een maand verder is, zal 't wel lukken: — *Z. M.* is heden per extra-spoortrein aangekomen: de autoriteiten hebben *Hoogstdenzelven* aan 't station opgewacht." In 't H. D. wordt, als in 't Italiaansch, het geslacht van 't woord, dat de hoedanigheid te kennen geeft, in het lid- en het voornw. behouden.

1151 *Ontbiet:* bericht, verkundschapt.

Toen riet de wanhoop hem te vliên naer Giloos slot,
Te kiezen 't kortste padt, om zich van schande en spot
En ongeval t' ontslaen. Dit was zijn jongste rede,
Waerop hy 's andren daeghs ter sluick reedt uit de stede.
Hy quam in 's vaders stadt aenstuiven met der haest,
Vergaderde zijn bloet en maeghschap, zagh verbaest,
Verbijstert, en begon, in 't midden van zijn maegen
Weemoedigh dus zijn hart in 't uiterste uit te klaegen,
Het aengezicht gezet uit wanhoop naer de doot.

David.

Laet hooren wat hy klaeghde, in 't nijpen van dien noot,
Zich voelende van Gode en hoope en troost verstooten.

Jonathan.

Bloetvrienden, magen, en getrouwe huisgenooten,
Gy zaeght ons menighmael voorheene uit Davids hof
De slotbrug voor dees stadt oprijden, rijck van lof,
Door raet en daet behaelt, waer wy den rijxstaet steven,
Den koning eerden, naer den plicht ons voorgeschreven.
Wy gingen aen zijn zijde in 's rijx geheimenis
Te raede, en laegen met zijn majesteit ten disch,
Genooten eene spijs en dranck, gezien by heeren,
En koningen, en al die Godts gezalfden eeren.
Het hof, en al het volck, elck zagh ons naer den mont,
Als een orakel, daer de staet van 't rijck op stont:
Maer aerdtsch geluck is noit een' mensch zoo trou gebleven,
Dat het zijn voesterkint bleef koestren al zijn leven,
Of 't weifelde endtlijck, zagh het wars aen met den neck,
Verkeerde alle eer in schande, en rijckdom in gebreck,
En armoe, zommigen onnozel, en onschuldigh,
Een deel by hunne schult. 'k Beken rechtuit, eenvuldigh,
En openhartigh, dat ick door mijn boos beleit
Verviel in dootschult van gequetste majesteit.
'K heb schendigh, tegens recht en reên, verblint en [wrockend,
Dit oproer in het rijck gebrouwen, en berockent,
De leeuwenstanderden van Juda tegens een
Gevoert, en stam by stam geholpen op de been,

Het koningsbedde ontwijdt. 'k Zie Absolon geslagen,
Den vader wederom de rijxkroon opgedraegen,
Van gansch Jerusalem al juichende ingehaelt,
En met den glans der kroone omscheenen en bestraelt.
Wat staet Achitofel ter weerelt meer te hoopen?
Het vonnis leght gevelt. Ick most het hof verloopen:
En, overtuight in 't hart van mijn gesticht verraet,
Bekenme schuldigh aen dit onverzoenbre quaet.
Mijn krachten smilten: 'k vaere alle oogenblick ten grave.
Bestelme in vaders graf, eer my een kraey, of rave,
Of mensch verslindend dier verniele, daer 't gerecht
Zoo groot een ongelijck rechtvaerdighlijck beslecht.
Dus neemt hy afscheit van zijn maeghschap, en bekenden,
En weet het slotgezin met glimp van kant te zenden,
Dat vint hem, binnen in het achterste vertreck,
Aen eenen strop geworght, ophangen by den neck,
Met armen uitgestreckt, het aenzicht overgoten
Van blaeuwe lootverf, bey zijne oogen ongesloten,
Den mont bemorst van quijl. z' Ontstricken hem te spa.
Zy schreeuwen uit het slot. De slotgalm baeut hen na.
De stadt, aen 't hollen op dien kreet, smilt wech in tranen.
Godt spaer' den koning lang, tot heil der onderdaenen.

David.

Godt is rechtvaerdigh in 't beleit van zijne wraeck.
Hy hanthaeft Davids rijck, en zijn gerechte zaeck,
En luistert uit zijn' troon naer mijn geduurigh smeecken.
Nu zal 't den stammen aen beleit in 't velt ontbreecken.
Dit wint een' halven slagh, en mindert het gevaer.
Men zende flux een post naer Joab met dees maer.
Het postpaert kan hem voor den strijt noch achterhaelen.
Ick zie de zegezon doorbreecken met haer straelen,
Den slagh gewonnen, door het groeien van den moedt
Op deze tijding. Wou de hemel slechts mijn bloet,
Den lieven Absolon, beschutten, en verschoonen:
Hoe zou mijn harpzang Godt, mijn vaste toevlught, kroonen!
De weeghschael van den staet zal heden overslaen.
Godt geve dat de strijt geluckigh magh vergaen.
Men laet' de hofbazuin op deze tijding steecken.
Wy gaen de koningin in haere kamer spreecken,

Daer zy, bekommert om 't onzeker krijghsgeval,
Verlangt te hooren hoe de slagh uitvallen zal.

Rey.

Dees tijding zal mevrou, tot stervens toe verlegen
Met haeren Salomon, verlichten. Al de zegen
Van 't rijck en 's konings staet hangt, heden dezen dagh,
Aen Godt, den oppersten, en d' uitkomst van den slagh:
Wort die verloren, al dit rijxgewelt van buiten
Op luttel overschots voor deze wal te stuiten,
Wil lastigh vallen. Maer hier komt prins Sobi gaen,
De nootvrient van mijn' heer. Wil 't averechts beslaen,
Dees nabuur zal zijn deel in 's konings nederlaegen,
Om 's lants nabuurigheit, niet luttel moeten draegen:
Naerdien zijn danckbaer hart en overtrouwe ziel
Den leenheer in dien noot bezorghde, en niet ontviel,
Gelijck 't een' leenman past, gebonden aen zijn eeden.

SOBI. BERSEBA.

Sobi.

Hoe kraeit de hoftrompet! gewis wy wachtten heden
Dees tijding niet. Zoo wort de rijxplaegh eerst geplaeght.
De jaeger staet niet stil, die eenen andren jaeght.
De vos geraeckte in 't net, die andren docht te vangen.
Achitofel heeft zijn verdiende straf ontfangen.
Al komtze traegh, zy komt gewis, en op haer tijt.
De vaderslaghtige is de klem des heirtoghts quijt.
Hier komt de koningin. Zy zal nu weêr bedaeren,
In haer verlegentheit. Geluck met deze maeren,
Doorluchtste koningin. Achitofel is doot,
Uw grootste vyant. Nu staet Absolon ontbloot
Van dien geheimsten raet, en aen den hals verlegen.
Nu draeit dit krijghspleit slechts op 't punt van Davids degen.
Wat 's 't overigh gewelt? een raedeloze maght.
Nu raecktge wederom in uwe volle kracht.

1255 *Hier komt prins Sobi gaen:* men zou allicht denken, dat *gaen* hier een drukfout is voor *aen;* de uitdrukking, zooals zij in den tekst staat, is echter niet ongewoon.

Berseba.

Mijn grootste vyant is in 't leven.
Dat's Absolon, met recht geducht,
De grootste vyant van dees vrucht,
My tot een' troost van Godt gegeven.
Hoewel Achitofel verging,
De leste strijt is niet gestreden.
De koning oorlooght met gebeden,
Bevreest voor dien weêrspanneling.
Hy bidt voor zijnen uitverkoren,
Die heiligh en onheiligh tart,
Hem 't punt des degens zet op 't hart.
Helaes, waer blijft dees jongstgeboren?
Indien de slagh verloren wort,
Wat raet voor my, en dezen kleenen?
Waer 't lijf geborgen? och, waerheenen
Voor 's vyants haet, bits uitgestort?
Hy heeft dit kint den doot gezworen,
En kent het voor zijn' broeder niet.
Wie zaegh het endt van ons verdriet,
Indien de veltslagh wiert verloren!
Dit oproer sproot uit 's vaders schult.
De toom is hem te ruim gegeven,
Die wreet naer deze stadt komt streven,
En, als een tiger, briescht en brult.
Ick zagh van verr' het onweêr komen
Opdonderen, en zat belaên.
Wat raet? wie dorst den vader raên
Den zoon voorzichtigh in te toomen?
Nu voelt hy dien gedreighden slagh,
Dus out, en hoogh op zijne dagen.
Men hoort hem, blint van liefde, klaegen,
En deerlijck kermen, nacht en dagh:
Och, moght men Absolon behouden,
Dien schoonen, zonder wederga:
Ick nam hem weder in gena,

1305 *Dien gedreighden slagh:* d. i.: „de slag, die hem dreigt," of „waarmede hij gedreigd wordt." Tegenwoordig is de wanspraak ingeslopen om *gedreigd* met *bedreigd* te verwisselen, en voor: een „*gedreigde* straf of boete," een „*bedreigde* straf of boete" te schrijven.

Omhelst, gekust, en quijt geschouden!
De dolle heirbijl dreight den stam
En telgh al teffens af te houwen.
Waer zal de stiefmoêr zich betrouwen?
Waer berghtze dit onnozel lam?

Sobi.

Mevrou, schep moedt. Gewelt van muuren,
Daer Jabok drymael ommestroomt,
En dees bezetting vreest noch schroomt
Geen' storm. Zy kan een heir verduuren.
Men kan voor eenen overval
Den oever van den vliet beschanssen,
En gadeslaen alle oorloghskanssen,
Tot datwe aengroeien in getal.
En quaem de krijghskans aen 't verloopen,
Door onverwachte wederspoedt,
(Dat nimmermeer gebeuren moet,)
Gansch Ammons rijck staet voor u open.
Beveel my uwen Salomon:
Ick blijve in noot zijn trouwe hoeder,
En wil u eeren, als mijn moeder,
In 't aengezicht van Absolon.
Mijn lieve dochter, in haer bloeien,
Schiet op, gelijck een lentespruit.
Behaeghtze uw' zoon tot eene bruit:
Laetze onderling in liefde groeien.

Berseba.

'k Beken gy draeght in dezen staet
U tegens my, gelijck een vader.
Ick wil 't gedencken, en neem 't nader,
Met 's konings gunste, in mijn beraet.
Laet uw gewenschte dochter blozen,
Opluicken, als de dageraet:
Indien de heirtoght wel beslaet:
Wy scheiden niet: de tijt geeft rozen.
De nagebuurschap zou my licht,

1345—1348 Berseba wil zeggen: „wij zouden — als deze twist tusschen vader en zoon geëindigd is — allicht, van geburen, bloedverwanten kunnen worden, door 't huwelijk van mijn zoon met uw dochter."

Geraeckt dees huistwist eens in stilten,
In bloetverwantschap staen te smilten,
Door 's huwlijxbant aen een verplicht.
Dat huwlijck zoude uw vorstendommen
En Davids rijcken tegens last
Bevestigen. Wy stonden vast,
Gelijck een boogh, op twee kolommen.
Maer och, het is geen bruiloftstijt.
Wie spelt ons hoe de kans zal rollen?
Het gansche rijck, te blint aen 't hollen,
Hangt aen den terling van dien strijt.
Men hoort d'aenschennende trompetten.
De dolle stiefzoon staet te bloot.
Hy past op leven noch op doot,
Getroost zich een op al te zetten.
Nu vechten zeven tegens een.
Een hant, die zeven af moet keeren,
Ziet luttel kans te triomfeeren.
De maght van David schijnt te kleen.
Het recht begunstight onze zye:
Maer d'overhant volght, daer men vecht,
Niet altijt het bestreden recht.
Zy weifelt wel, en kiest partye.

Sobi.

Mevrou, bezwaer u niet te vroegh.
Men zal noch kans noch tijt verzuimen.
Als veltheer Joab 't velt moet ruimen,
Dan berght mijn hof u tijts genoegh.
Mijn grens leght slaghree met haer troepen.
Gy hoeftze slechts te hulp te roepen.

REY VAN HOVELINGEN.

Zang.

De hemel helpe ons hof aen pais.
Wie zal den staet ten leste redden?

1358 *De dolle stiefzoon:* versta: „*mijn* dolle stiefzoon."
1361 Davids legermacht bedroeg niet meer dan vierduizend man; die van Absolon werd op zevenmaal zoo veel geschat.
1366 *Overhant:* overwinning.

De twisten, uit verscheide bedden
Gesproten in een erfpalais,
Zijn lastigh overeen te brengen,
Daer elck zijn hooghste wit beschiet,
Op eigen nut en voordeel ziet.
In teêre stof van staeten mengen
Zich afgunst, laster, achterdocht,
Haet, misverstanden, en misduien,
Die worstlen onderling, als buien.
Waer heeft dees rijxkoorts ons gebrocht?
Wie middelt tusschen zoon en vader
Den twist, die, onbemiddelbaer,
Niet aenziet lijf-noch staetgevaer?
Hoe hier de bloetverwantschap nader
Aen een grenst, zoo veel feller spreit
De lantsmet zich in alle steden.
Nu quijnen 't hooft, en al de leden.
Zy scheit niet eer de doot haer scheit.
De zoon of vader moet 'er kleven.
Het gelt hun beide, of een' het leven.

Tegenzang.

De zoonzucht van den vader zou
Den zoon voor zijnen rijxstaf stellen,
Eer hy hem zaegh ter aerde vellen.
Wat is een vaders hart getrou!
Wat baeten al die schoone gaven
Des lichaems, daer elx oogh op viel,
Zoo lang, och Absolon, uw ziel
Wanschapen blijft, ontaert van braven!
Och, jonge prins, waert gy zoo schoon
Van ziele, was uw hart besneden,
En zoo volkomen, als uw leden,
Hoe eerde uw deught uw vaders kroon!
Nu steeckt uw hooghmoedt, zoo verwaten,
En wederspannige aert, zoo stijf,
Te lelijck af op 't schoone lijf.

1382 *Stof van staeten:* staatszaken.
1397 *Zoonzucht* voor „zucht tot den zoon," een woord, volkomen wettig van samenstelling, al klinkt het eenigszins vreemd.

Wat magh u 's lichaems schoonheit baeten?
Het ga zoo 't wil: de spil loopt af.
Gy of uw vader stort in 't graf.

HET VYFDE BEDRYF.

REY. DAVID. ACHIMAÄS.

Rey.

Een goede of quade maer staet nu in haer geboorte.
De zon helt naer de kim. De wacht ziet van de poorte
Twee posten, elck om 't snelst', vast rennen herwaert aen.

David.

Dit voorspoock tuight wat goedts: en dat wy boven staen:
Want was de veltheer met de gantsche maght geslagen,
't Verstroide heir zou sterck by troepen stewaert jaegen,
Om 't lijf te bergen. Elck voor ander spoet zich ras,
Dan d'een dan d' ander voor; de leste Achimaäs,
Den zoon van Sadock, heel gelijck aen zijn gebaeren.
Hoe of mijn Absolon in 't vechten is gevaeren?
Kornels, en oversten, en hopmans hoorden al,
Een ieder hooft voor hooft, hoe streng ick hen beval
Het leven van mijn' zoon, verschoonbaer om zijn jaeren,
En jammerlijck misleit, waer 't mogelijck, te spaeren:
Maer 't loopt gevaer dat een onkundige onbedocht,
Of een welweetende hem heeft om hals gebroght,
Van onverzoenbre wraeck bereden, en bezeten.
Daer wort, als uit den aêm, van verre ons toegekreten.

Rey.

Hier komt Achimaäs, noch blijde, en wel gemoedt.

Achimaäs.

Geluck, heer koning.

1429 *Een onkundige:* iemand, die hem niet kende.
1430 *Een welweetende:* iemand, die zeer wel wist wien hij voorhad.
1432 Versta: daar roept iemand ons toe, die uit zijn adem is.

David.

Is uw tijding quaet of goet?

Achimaäs.

Gewaerdighme dat ick u op mijn knien magh eeren.
Gelooft zy d' opperste: 't gaet wel: wy triomfeeren.
Gelooft zy d' opperste: de vyant is beknelt,
Die Godts gezalfde durf bespringen met gewelt.
De vyant is verstroit, verslagen. Zing nu zangen.

David.

Hoe ging het Absolon, mijn zoon? is hy gevangen,
Gegrepen by den hals, noch levende, en gezont?
Hoe ging 't hem? is hy doot, of levende, of gewont?
Helpme uit den droom. Nu spreeck.

Achimaäs.

Vergunme tijt te spreken.
Heer koning, ick ben af, het hart bykans bezweken.
Ick liep het al voorby, begruist van zweet en stof,
Om d' eerste tijding u te brengen hier in 't hof.
De veltheer Joab heeft my daetlijck afgevaerdight.
Ick zal 't verhaelen, zoo de koning zich gewaerdight
Te hooren uit mijn' mont al wat men hoorde, en zagh:
En met een woort gezeght: heer Joab won den slagh:
Maer 't koste zweet en bloet, zoo heeft zich 't heir gequeten.

David.

Hoe ging 't met Absolon? melt dat: dat most ick weeten.
De zege dient ons slechts tot droefheit en verdriet,
Zoo 't Absolon besterft. Leeft Absolon, of niet?

Achimaäs.

Genadighste, gy zult vernemen uit ons woorden
De waerheit van al 't geen wy zagen, 't geen wy hoorden.
Vergeef het toch wat aen ons kennis noch ontbreeckt,
Tot dat uw majesteit den naesten bode spreeckt.
Eer ick mijn' last voltreck', genaeckt hy deze stede,
En brengt u al 't verslagh van 's vyants neêrlaegh mede.

David.

Ontvou ons dan recht uit al wat gy hoorde en zaeght.
De hemel geve dat de tijding ons behaeght.
Leeft Absolon of niet: laet hooren een van beide.
Staffiers, gaet heene; haelt de koningin. Zij schreide,
Toen ick naer buiten tradt. Zy twijfelt, en verlangt,
Dewijl dit oorloghspleit in punt van 't wijzen hanght,
Of 't vonnis reede al met den degen is gestreecken.
Daer komt de koningin: nu spreeck: ick hoor u spreecken.

Achimaäs.

Uw veltheer volghde 't heir der stammen in zijn schim,
Tot datze westwaert by het bosch van Efraim
By een geraeckten. Elck stont blanck in zijn slaghorden.
Men ruste daetlijck toe, om hantgemeen te worden;
Eene ongelijcke maght, maer een gelijcke moedt
Van wederzijde in 't heir, te paerde, en oock te voet.
Zy stonden van weêrzy gespitst in dry vierkanten,
Do ruitervleugels op de zy, als eicken planten,
En boomen in een bosch, aen ryen net geschaert,
Geschoren als een lijn, voorzien van schilt en zwaert.
Zy blickren in de zon, een ieder in zijn wapen,
Als waer het harrenas hun aen het lijf geschapen,
Het zwaert hun in de vuist gekloncken van de smits.
De heiren staen 'er blanck in hunnen vollen krits.
Abisai bewaert den voortoght. Joab, onder
Den middeltoght, munt uit, gelijck een oorloghswonder.
Helt Ithai draeght zorgh den middeltoght op 't spoor
Te volgen. Absolon stelt Amasa recht voor
In 't spits. Hy zelf bewaert in 't midden zijne schaeren.
Laet Joas, trots genoegh, den achtertoght bewaeren.
De leeu van Juda brult in 't midden van weêrzy,
En wet de klaeuwen, tot bederf van zijn party.
Zoo heerlijck staet een velt gekroont met korenaren
En korenbloemen, eer de wint daer in komt vaeren.
Elck munt om 't prachtighste met zijn lievreien uit.
Elck vlamt op overhant, en eer, en oorloghsbuit.

1469 *In zijn schim:* d. i. in zijn schaduw, op den voet.
1477 *Een bosch:* de oude uitgave heeft *uw bosch*, wat kennelijk een schrijf- of drukfout was.

Prins Absolon, zoo schoon, gelijck hy is geschapen,
Rijt door den heirtoght heen. De schiltknaep draeght [zijn wapen.
Kornels en hopmans slaen in 't ende een' ring om hem.
Hy spreektze een hart in 't lijf. Elck luistert naer zijn stem.
Gy bondtgenooten, van den hemel begenadight,
Die, trots in 't harrenas, de wettigheit verdaedight
Van Davids erfgenaem, geboren tot de kroon,
Wat eer gebeurt u niet, tot een' verdienden loon,
Dat gy met uwen hals mijn recht quaemt onderstutten
En tegens al 't gewelt der nijdigen beschutten.
Nu wil het tijt zijn dat gy Joabs hooghmoedt slaet,
Die op een hantvol volx zich reuckeloos verlaet,
U trotst, u in den mont, en in zijn doot komt loopen.
Hier valt geen tegenstant. Men hoeft hem slechts te stroopen,
In twalef stucken door te houwen met een drift,
En elcken stam een stuck te schencken tot een gift.
Dat eenigh hooft alleen getroffen en geslagen,
Zal schrick al 't overschot voor wint door 't stof verjaegen,
Om zijnen heer de maer te brengen van den strijt.
Zoo schelt de suffer ons de schult der kroone quijt.

David.

Hoe ging 't aen Joabs zijde? ick weet wel hy bekleede
Mijn recht, en moedighde het volck met eene rede.

Achimaäs.

O Davids helden, die getrou, voor 't wettigh recht
Der kroone, tegens zoo vervloeckt een' vyant vecht

1509 Wij leeren uit het Boek der Richteren, hoe een Leviet zijn geschonden en gedoode vrouw in twaalf stukken hakte en er een van stuurde aan ieder van de twaalf stammen om ze tot *wraak* aan te sporen; evenzoo ware het overeenkomstig de ruwe zeden van die dagen, dat Absolon de lichaamsdeelen van zijn hoofdvijand rondzond bij wijze van krijgstropee; doch als *gift* zou hij ze zeker alleen om 't rijm gezonden hebben.

1516 *Met eene rede:* er staat in de oude uitgave *met eene mede*, wat wel een goeden zin oplevert, doch al te tautologisch klinkt: immers *met* en *mede* is 't zelfde; ik meen te mogen gissen, dat Vondel geen *mede*, maar *rede* geschreven heeft, wat niet alleen een beteren zin geeft, maar ook daarom de voorkeur schijnt te verdienen, omdat Achimaäs zonder inleiding terstond Joabs *rede* begint op te zeggen; welk woord *rede* dan ook weer later, vs. 1529, terugkomt.

Van Godt en menschen, en die met zijn vloeckgenooten
Den vader, die hem mint, ten troon heeft uitgestooten,
Betoont uw trou nu aen den standert, dien gy zwoert.
Verschoont de rijxpest niet. Het oorlogh, dat gy voert,
Is goddelijck. Godts wet verstoot hem in haer toren,
Die Godt noch ouders eert, uit wien hy is geboren.
Grijpt moedt: Godt zal uw recht hanthaven, en zijn wet.

David.

Hoe klopt mijn hart uit schrick. De wraeck van Joab let
Alree niet op den last, in 't scheiden hem gegeven.
Die strengheit loopt te hoogh. Zoo spaert men niemants [leven.

Achimaäs.

Op deze rede klonck het heesch bazuingeschal
Uit bey de heiren op. Een ongelijck getal
Vloogh op elckandere aen. Dat brullen, brieschen, [schreeuwen
Van bitter tegens een gekante standertleeuwen
Verdoofde elx ooren in het velt, zoo dra men trof:
Alle oogen werden blint van 't omgewroete stof.
Toen openbaerden zich alle ingekropte wrocken.
Men zagh uw heir in last, en drymael schricklijck schocken,
Gereet te spatten, als helt Joab, vol ontzagh,
Zich met den blooten arm, in 't barnen van den slagh,
Quam waegen op het spits. Hy zwaeide zijnen degen
Den hemel toe, verdaeghde uw kroonrecht, en Godts zegen,
Een' wederspannigh en verbastert heir ontzeght:
O Godt, bescherm uw zaeck, en hanthaef 's konings recht.
Het weêrlichte op dien roep, als wou het Godt verdrieten.
De dooden groeiden aen op houwen, steecken, schieten.
De zeissenwagen van den vyant, die noch paert,
Noch mensch, noch geen slagorde in zijnen tooren spaert,
Geraeckt aen 't hollen, went zich naer zijne eigen helden.
De vrienden moeten 't eer den vyanden ontgelden.

1536 *Schricklijck schocken:* evenals men somtijds met opzet een *dissonant* in een muziekstuk aanbrengt om iets scherps en onaangenaams aan te duiden, zoo heeft Vondel hier ook twee harde en wanluidende woorden gekozen om het gehots der legers op elkander uit te drukken.

Dat moedight d' onzen. Men bejegende Absolon,
Die schrap stont, als een leeu in 't vechtperk. Qualijck kon
Het oogh om 't stuiven vrient van vyant onderscheiden.
Ten leste spatte 't heir der stammen op de heiden
Naer 't Efraimsche bosch. Zoo quam ick herwaert aen,
Door last van Joab, reede om in den staert te slaen.
Maer hier komt Chusi, die den uitslagh zal verhaelen.

CHUSI. DAVID. BERSEBA.

Chusi.

Zoo moet de kroon van zege op 't hooft van David straelen.
De hemel hanthaeft u. Die zich des onrechts belght
Heeft twintigh duizenden, al vyanden, verdelght.

David.

Hoe gaet het Absolon?

Chusi.

Zoo ga het allen staeten,
En vyanden der kroone, en al die David haeten.

David.

Och Absolon, mijn zoon, hoe vreesde ick voor dien toght!
Och Absolon, och of ick voor u sterven moght!
Och Absolon, mijn zoon, de waerdtste van mijne erven,
Gaf Godt, och Absolon, dat ick voor u moght sterven!
Natuur, hoe pijntge ons hart! gewelt, gewelt, gewelt.
'k Beklaegh u voor Godts troon. Och Absolon, dit gelt
Uw' vader 't leven. Och, ter goeder tijt geboren,
Ter quader tijt in 't velt verslagen, al verloren!
O koningsbloem, te vroegh van uwen steel gemaeit,
Getroffen van een buy, die door mijn bloemhof waeit!
Och had ick schrap gestaen, toen 't heir u spits quam bieden,
Mijn bloote borst geboôn de wraeckzucht, heet aen 't zieden.
Ick duwde, ô zoon, den dolck u in die schoone borst.
Uw vader draeght de schult. Mijn handen zien bemorst

1554 *Om in den staert te slaen:* om het vluchtend leger te achtervolgen.

Van 't kinderlijcke bloet, dat koningsbloet, mijn leven.
De geest van Absolon komt dootsch my tegenstreven.
Waer berge ick mijnen rou?

Berseba.

Geley hem naer de zael
Ter poorte in, dat hy ruste, en zijnen adem hael.
Dees rou geeft ergernis, en zal het volck bezwaeren.
Nu Chusi, spreeck recht uit. Hoe is het voort gevaeren?

Chusi.

Toen Absolon, bykans verlaeten van zijn volck,
Niet langer staen kon voor helt Joabs blooten dolck,
En vreesde 't uiterste van doots gevaer te tergen,
Begaf hy zich blootshoofts ter vlught om 't lijf te bergen.
De snelheit van den muil quam hem te baet, die los
Ter zijde heenesloegh in schaduw van het bosch,
Maer tot zijn ongeluck: want 's prinssen locken reicken
En slingren krullende om een tackebosch van eicken,
Daer blijft hy hangen, en het muilpaert schiet alleen,
Gelijck een blixem, door zijn meesters beenen heen,
Die tusschen aerde en lucht noch zweeft. De muil blijft [rennen.
Een lansknecht zagh 't, en gaf het Joab flux te kennen,
Die sprack: hadt gy hem toch gevelt met schicht of priem,
'k Had u een schat betaelt, of koningklijcken riem.
De lansknecht sprack: al schonckt gy my noch hondert- [werven
Zoo veel, dat koningsbloet zou van mijn hant niet sterven:
Want ieder hoorde hoe de vader, u voor al,
Abisaï met een, en Ithaï beval
Dien lieven jongeling te spaeren by het leven.
Had ick op mijn gevaer dat schendigh stuck bedreven,
De koning, wien geen zaeck, hoe kleen, verholen blijft,
Waer tegens my door u in 't straffen zelf gestijft.

1582 *Voor helt Joabs blooten dolck: dolk* wordt hier figuurlijk gebezigd voor „legerspits, overmacht;" — doch de keuze van 't woord is niet gelukkig; immers voor hem, die niet weet of begrijpt, dat de spreker zich van een beeldspraak bedient, is het alsof Absolon bepaaldelijk door den *blooten dolk* van Joab bedreigd was geworden.

Ick zal, sprack Joab toen, naer u noch niemant wachten.
Hy vlieght ten bossche in, drijft den hangenden dry [schachten,
Dry scherpe spitsen in den boezem, stoot op stoot.
Zijn tien schiltknaepen slaen den jongeling voort doot.
De veltheer Joab, om te stuiten het verbazen
Der vlughtelingen, laet terstont den aftoght blazen,
Op dat men 't volck verschoon', en d' onrust brenge in rust:
Naerdien het vreeslijck vier des oproers leght geblust
In 't bloet van Absolòn, geworpen in den muile
En opgespalckten balgh van eenen diepen kuile,
Met steenen opgehoopt, op dat hy hierme bromm',
In stede van zijn beelt en marmere kolom.
Het volck alom verstroit, versteecken van die stutte,
Vlught haestigh, elck zijns weeghs, in schaduw van zijn [hutte.
Daer komt heer Joab op den spaden avont aen,
Bestuwt met oversten, en 's prinssen standertvaen,
Een' hoop gevangenen. Gy hoort tot zegeteken
De paerden brieschen, en de veltbazuinen steecken.

JOAB. BERSEBA.

Joab.

Geluck, ô koningin. De doot van Absolon
Is 't leven van de kroone, en uwen Salomon.
Godt spaere David lang. Godt spaere 's konings leven.

Berseba.

Hoe rekent men 't getal, in dezen slagh gebleven?

Joab.

Wel twintighduizenden.

Berseba.

Och, had men 't volck gespaert!

Joab.

Het woudt verslont meer volx dan 't uitgetrocken zwaert

Joab. Berseba. De oude uitgave heeft hier verkeerdelijk den naam van *David* bijgevoegd, die eerst in 't volgende tooneel weder optreedt.

Men keerde in 't vlughten zich aen poelen, noch moerassen,
Om 't lijf te bergen, daer de paerden, harrenassen,
En menschen smoorden. Wy, begaen met hun verlies,
Geboden ernstigh dat men flux den aftoght blies.

Berseba.

Hoe heeft men 's konings last in Absolon vergeeten!

Joab.

Die waer geberght, had hy den helm niet afgesmeten,
Om 't lijf te bergen, en te vlughten, vry van last.
Zoo slingerde zijn haer om eicke tacken vast.
Een afgront most het bloet van dien verwaten slorpen.
Al 't heir heeft, hooft voor hooft, een' steen op 't lijck [geworpen,
Een grafspits opgerecht van steenen, zonder tal;
Waer by men eeuwigh hem hier na gedencken zal.
De wet vervloecktze, die aen 't hout ter straffe hangen:
Zoo most hy aen een' boom verdiende straf ontfangen,
Bezeeglen dezen vloeck. Een ongehoorzaem aert,
Den vader trappende, was geen genade waert.
De bloetschoffeerder van tien vaders bedtgenooten,
Van tien schiltknaepen wert doorsteecken, en doorstooten.
De kroonzucht, wreetheit, en de geilheit troffen 't hart
Elck met een schichtpunt, daer hy hing in 't bosch verwart.

Berseba.

Wat raet? de vader is te troosten, noch te spreecken,
Bedroeft het volck, en kan zijn droefheit niet versteecken,
Een ergernis van 't hof, en deze gansche stadt,
Na 's rijx behoudenis, dus avrechts opgevat.

Joab.

Mevrou, 't is noodigh dien verkeerden rou te toomen.
Ick bidde u, hael hem. Laet hem flux te voorschijn koomen.

1639 Zie *Galaten* III: 13. *Daer is geschreven: Vervloeckt is een yegelijck, die aen het hout hanght.*
1643 *Bloetschoffeerder:* die bloedschande bedrijft.

'k Zal 's koninghs rou den toom eerst vieren, en verdraegh
Dat dees bedroefde man een poos zijn hart uitklaegh,
Door schreien zich ontlaste, en eenen vloet van traenen,
Dan kan men hem met vrucht aen zijnen plicht vermaenen.

DAVID. JOAB. BERSEBA. REY.

David.

Heer Joab, och gemoete ick u in dezen schijn,
Berooft van mijnen zoon? ô hartewee! ô pijn!
Is dat uw' konings last en hoogh bevel uitvoeren?
Zijn dit deze oversten, die mijnen standert zwoeren?
En gelt een konings woort, het koningklijck gezagh
Zoo luttel by het heir? helaes, de zon, de dagh
Gaet met mijn' Absolon en zijnen vader onder.
Waer bergh, waer bergh ick my van rouwe? ô vader,
[zonder,
O vader, zonder zoon, die glori van mijn rijck!
Waer leghtge, ô Absolon? waer leght dat schoone lijck?
Waer anders dan in 't hart des vaders, na zijn sterven?
Daer leght mijn Absolon, gy zult geene uitvaert derven,
Mijn zoon, mijn liefste vrucht. Uw vaders hart is 't graf,
Daer gy begraven leght. Helaes, ick had dees straf,
Dien doot by Godt verdient, een doot van duizent dooden.
Breng wech dees leeusbanier, hem tegens mijn geboden
Ontweldight. Dit's geen zege, ô neen, eene oorloghsplaegh,
Dit is geen rijxtriomf, maer eene nederlaegh.
Daer leght mijn rijck, mijn staf, en kroon, en troon in
[d' assche.
Wech purperengewaet, en pracht, en prael. Ick wassche
Mijn aenzicht nacht en dagh in traenen, in geklagh.
Wat brengtge my een' hoop gevangens uit den slagh!
Broght gy mijn' Absolon noch levendigh gevangen,
Ick hadde u met triomfe en snaerespel ontfangen,
Met blyschap ingehaelt. ô bloedige overhant!
Breng wech mijn harp. Men hang' haer eeuwigh aen den
[want.
Och, Absolon, mijn zoon, moet ick u eeuwigh derven?
Och, Absolon, gaef Godt dat ick voor u moght sterven!

Joab.

Is dit uw' Joab met triomfen ingehaelt,
Nu zulck een zon van zege uw aengezicht bestraelt?
Is dit uwe oversten en helden blijde ontmoeten?
Zy smilten man voor man, vergeeten u te groeten,
Verstroien elck hun 's weeghs. Zy hebben u geredt.
Zy hebben heden u de kroon op 't hooft gezet,
Hun leven opgezet om u in staet te houden:
En wort deze oorloghsdeught dus avrechts hun vergouden?
Die vaderslaghter, en verwaten, zoo veraert,
En snoot, had heden zelf uw leven niet gespaert,
Noch uwen Salomon, noch geene koninginnen.
Of meentge met dien rou het hart des volx te winnen?
En hebtge aen eenen stam, die u slechts overschoot
Van twalef stammen, noch te veel in uwen noot?
Zoo vaer vry voort: vaer voort met jammeren en treuren,
De haeren uit het hooft, het kleet van 't lijf te scheuren:
Zoo blijck' het klaer dat gy een' booswicht hooger acht
Dan 's volx behoudenis, en Abrahams geslacht;
Dat gy uw vrienden haet, hen hanthaeft, die u haeten:
Maer 'k zweere u, vaertge voort, 'k zie morgen u verlaeten
Van al uw' aenhang, niet een' halsvrient meer ten hoof,
Uw kroon, en scepter, en uw koningkrijck ten roof
Voor alle uw vyanden; en hoor een' storm verheffen
Veel schrickelijcker dan uw hooft oit quam te treffen,
Van uwe jongkheit aen, tot heden dezen dagh.
Waeck op dan: strijck, en bergh uw kroon, en rijxgezagh.

David.

Och Joab, wanneer kon het vaders hart oit liegen?
Natuur ontlast zich, die kan veinzen, noch bedriegen.
Dit 's aengeboren. Dit 's eene ingeschapenheit.
Natuur, Godts dochter, heeft dien bloetbant vast geleit.

Berseba.

Aertsvader Abraham had wel natuur verwonnen.

1713 *Ingeschapenheit:* een gelukkig gekozen en kernachtig woord, dat wel verdiende het burgerrecht in onze taal te behouden.

David.

Wat vaders vint men, die dat voetspoor houden konnen?

Joab.

Schep moedt, heer koning. Toon u vrolijck, als 't behoort
Aen 't gansche heir, en zet u morgen in de poort.
Verwelkoom en onthael de hoofden en de helden,
Die lijf en leven voor uw kroon te pande stelden.
Ick won alree het hart van al wat zich verbondt,
En tegens u van daegh noch blanck in 't harnas stont.
Zy traden in uw' eedt, gereet hun schult te boeten,
En leiden hun geweer gewilligh voor mijn voeten.
'K heb dit d'aertspriesters voort verkuntschapt door een' [post.
Men roept al: Davids arm heeft ons met Godt verlost
Van Heiden, Idumeen, en 't juck der Filisteenen,
Vloot zelf voor Absolon, door bosch en heiden heenen,
Te blint by ons gezalft en op den troon gezet:
't Is billijck dat men dien hanthaver van Godts wet
Herstelle in 't out gezagh, hem en zijn' zaet beschooren.
Schep moedt: gy ziet den dagh van uw triomf herboren,
Van alle stammen en geheel Jerusalem
U voeren op den troon met een gemeine stem.

Berseba.

Nu ga te ruste: want de tijt u noot te slaepen.
De nacht verquick den geest, en is tot rust geschapen.

Joab.

Ick ga terwijl het volck vernoegen hier omtrent,
Verzekren van den prijs, die gy hun waerdigh kent.

David.

Hy ga vry heene. Ick zweere en zal het niet vergeeten
Met zijn verdiende maet hem weder in te meeten.

1722 *Blanck in 't harnas,* voor „in 't blanke" of „blinkende harnas," is een vorm, bij Vondel zeer geliefd.
1726 Zie 2 *Samuel* XIX: 9.

Hy heeft mijn' Absolon met opzet niet gespaert,
En toonde aen Abner zelf in vre zijn' snooden aert.
'K wil Amase in zijn plaets eer lang ten veltheer zetten.
Mijn nazaet magh na my op zijn verdiensten letten.

Rey.

Men offre Gode, nu de vader, van den zoon
Verdreven, wederom, herstelt op zijnen troon,
Zal heerschen, aengebeên van volck en onderdaenen.
De vreught wort best gesmaeckt na ballingschap en tranen.

CORNELIS DE GRAEFF.

PUBLIUS VIRGILIUS MAROOS WERCKEN
IN NEDERDUITSCH DICHT VERTAELT

INHOUD.

Bladz.

Publius Virgilius Maroos Wercken in Nederduitsch dicht vertaelt (September 1660) 1
Privilegie 2
Parnasloof toegewijt den Weledelen en Gestrengen Cornelis de Graeff 3
P. Virgilius Maroos Herderszangen 11
Titys. Eerste Herderskout 13
Alexis. Tweede Herderskout 19
Palemon. Derde Herderskout 23
Pollio. Vierde Herderskout 31
Dafnis. Vijfde Herderskout. 35
Silenus. Zesde Herderskout. 40
Melibeus. Zevende Herderskout 45
Toveres. Achtste Herderskout 49
Meris. Negende Herderskout 54
Gallus. Tiende Herderskout 59
P. Virgilius Maroos Lantgedichten. 63
Het eerste boeck 65
Het tweede boeck 90
Het derde boeck 116
Het vierde boeck 140

Bladz.

P. Virgilius Maroos Eneas 163
Het eerste boeck 165
Het tweede boeck 199
Het derde boeck 235
Het vierde boeck 267

NB. De prent tegenover den titel is eene reproductie eener photographie naar een door Artus Quellinus in 1660 gebeeldhouwd marmeren medaillon.

PUBLIUS VIRGILIUS MAROOS

WERCKEN

IN NEDERDUITSCH DICHT VERTAELT

DOOR

J. V. VONDEL

Afgedrukt volgens den tekst der eerste uitgave, in 1660 bij de weduwe van Abraham de Wees te Amsterdam in 4°. verschenen (*Bibliographie van Vondels werken*, n°. 612).

Evenals de uitgaaf der vertaling van denzelfden dichter in proza, geschiedde ook deze bewerking onder de bescherming van een Privilegie, aldus luidende:

PRIVILEGIE.

Een ieder wort verboden by Octroy van de Heeren Staeten Generael, in dato den 15en July des jaers 1660, en de bygevoeghde Attache van wegen de Provintie van Hollant en Westvrieslant, vergunt aen de weduwe van Abraham de Wees, *boeckverkoopster t' Amsterdam,* Alle de Wercken van Publius Virgilius Maro, vertaelt in Nederduitsch dicht door I. v. Vondel, *binnen den tijt van vijftien jaeren, directelijck nochte indirectelijck, in het groot of klein, in 't geheel of ten deel, te drucken, of doen drucken, of elders gedruckt in deze Provintien, of het gebiet van dien te brengen, te verkoopen, of uit te geven, zonder consent van de voorschreve weduwe van* Abraham de Wees, *op de verbeurte van de nagedruckte exemplaeren, en dryhondert Karolus guldens, zoo by den drucker, als den verkooper te verbeuren, t' appliceren als breeder by de originele Octroyen blijckt.*

Vóór den titel is in den oorspronkelijken ouden druk de titelprent van Matham geplaatst, waarvan in het deeltje *1646 P. Virgilius Maroos Wercken* een reproductie is gegeven. Alleen is het jaartal 1646 in 1660 veranderd.

PARNASLOOF

TOEGEWIJT DEN WELEDELEN EN GESTRENGEN HEERE

CORNELIS DE GRAEFF,

Vryheere van Zuidtpolsbroeck, Burgermeester en Raet van Amsterdam &c

---

Myn zangheldin belende in 't ende met verlangen
Uit d' overrijcke zee van Maroos Herderszangen,
En Lantgedichten, en Eneas dappren toght;
Een werkstuk in Latijn door al zijn leên volwrocht,
En waerdigh aen August eerbiedigh op te draegen;
Toen alle volcken Rome op haeren middagh zagen,
Den vorst in 't hooftgezagh, en 't aerdtrijck, onder hem
Gebogen, luistren naer d' ontzaghelijcke stem
Van eenen eenigen, geheilight om, door wetten
En maght gesterckt, een wijs op recht en vrê te zetten:

4 *Door al zijn leên volwrocht:* d. i.: „in al zijn deelen volkomen:" *omnibus numeris absolutum* zou men in 't Latijn zeggen.

5 *Op te draegen:* de zuiverheid der taal eischte hier: *opgedragen te worden.* 't Is waar, men zegt: „waard te prijzen, te loven, te bezingen, te volgen, enz.", welk een en ander dan een omzetting is van „prijzens-, lovens-, bezingens-, volgens waard;" doch ik twijfel zeer of men vele voorbeelden zou kunnen aanhalen van deze wijze om 't passief door den actieven vorm uit te drukken, waar de zin samengesteld is, of het gezegde nader bepaald wordt. Zoo zegt men: *God is waard te eeren, het voorbeeld van Cesar is waard te volgen, aan te bevelen;* men zal niet zeggen: *God is waard door al het schepseldom te eeren; het voorbeeld van Cesar is waard door alle veldheeren te volgen, allen vorsten aan te bevelen.* Vondel, anders zoo keurig en nauwlettend waar 't de taal geldt, en die zelf over 't geheel liever *waard geprezen,* dan *waard te prijzen* schrijft, had zich hier niet voor 't gemak van 't rijm moeten schuldig maken aan een wanspraak, die hemzelven, bij nader inzien, onmisbaar zou gestuit hebben.

6 *Rome op haeren middagh:* Rome, toen het ten toppunt van grootheid gestegen was.

10 *Een wijs op recht en vrê te zetten:* gerechtigheid en vrede naar een vaste wijze of naar vaste regelen te handhaven.

Nu ziet mijn zangheldin, na'et landen, wacker om
Naer een' Mecenas, die, genoodt in 't heilighdom
Der Zanggodinnen, zoo veel goddelijcke driften
Kan schatten, uitgeleert in toetsen en in schiften
Van stoffen, zin, en zwier, en aert, en maet, en klanck.
Zy komt Mecenas *Graeff* dit Nederduitsch gezangk
In zijne schaduw dan voorzingen, magh haer d' eere
Gebeuren, datze uit zijn scherpluistrende oordeel leere
Hoe verr' haer wedergalm van Maroos voorzangk dwaelt,
En wat haer glans verschilt van 't licht, dat uit hem straelt.
Zy wenscht, om allerminst uw bezigheit te praemen,
Gelegenheit, en plaets, en tijt op 't rijpst te raemen,
Wanneer uw ampt den boogh der zorge een wijl ontspant,
Die nacht en dagh, ten dienst van stadt en vaderlant,
Te streng gespannen stont. De stilte is aengenaemer,
Na'et slaven op 't stadthuis. De burgermeesters kamer
Verschoont uw' ouderdom, besneeut zoo menigh jaer:
Terwijl uw broeder waeckt, en zit beslommert, daer
De burgers voor de deure, om eerst gehoort te worden,
Aendringen dagh op dagh. De staetzorgh, naer 's lants orden,
In 't oude gravenhof, komt op een ander aen.
Nu mooghtge, langs de Grift, uw hofstê, bosch, en laen
Zien groeien, graetigh vee, uit uwen stal gelaeten,
Het gras afsnoeien, en de lammers hooren blaeten,
Of onder 't lindeloof, in eenen stillen hoeck

11, 12 *Nu ziet mijn zangheldin.... om naer een' Mecenas:* dat *omzien naar een Mecenas* is geheel uit de mode, en toch was het niet zoo belachelijk als men thans het wil doen voorkomen. 't Verzekerde wel geen roem voor de toekomst, maar voordeel voor het tegenwoordige.

21 *Om allerminst uw bezigheit te praemen:* om u zoo min mogelijk in uw bezigheden te stooren.

26 *Na'et Slaven:* na het slooven, zwoegen.

26, 27 *De burgermeesters kamer verschoont uw' ouderdom:* Cornelis de Graeff was namelijk in 1660 als Burgemeester afgetreden. In 't volgende jaar werd hij echter wederom als zoodanig herkozen.

28 *Uw broeder:* Andries de Graeff, in dit jaar Burgemeester geworden.

30, 31 *De staetzorgh, naer 's lants orden, in 't oude gravenhof, komt op een ander aen:* een ander broeder van u is afgevaardigde ter Staten Vergadering in Den Haag.

32 *De Grift:* een riviertje, gevormd uit het samenvloeien van een vijftal beken, die, ten westen van Deventer en Zutfen, zich eerst tot vier, later tot twee, en eindelijk tot eene vereenigen en bij Hattem in den IJsel uitloopen.

En eenzaem, spreecken met een stom en landnut boeck,
Staetregels, spreucken uit uw' Tacitus erkaeuwen;
Terwijl de galm van 't Sticht belust is na te baeuwen
Den schellen nachtegael, die, voor uw lustprieel,
Zich uit den adem zingt, op 't orgel van zijn keel.
Zoo zagh men, om een lucht gerust in lommerkoelte
Op 't velt te scheppen, uit het heerlijck raetsgestoelte
Den burgermeester eer het gouden Kapitool
Een poos vergeeten, daer de lelie, en viool,
En roos, en tijm de by op zoete honighgeuren
Verleckerde, en verleide in levendige kleuren.
Daer kon Mecenas, door geen stadtgerucht verstroit
Van zinnen, rusten: daer verdroot het Varus noit
Te luistren naer een wijs, die uit Parnassus aderen
Quam vloeien door 't geruisch van myrte en lauwerbladeren,
Waermede Apollo 't haer beschaduwt en verciert,
Als hy ten reie gaet, en hem de zangbergh viert.
Bekoort u hier de lust te plucken puick van bloemen
Uit Maro [zeker niet te reppen noch te noemen
Dan met eerbiedigheit] gy zietze in Maroos hof
Zoo levendigh, zoo schoon opluicken, datze stof
Bestellen voor 't vernuft van opgespanne geesten,
Om 's lants triomfen en gewenschte zegefeesten
Te kleeden met feestoen en kranssen, geschakeert
Door kunst van bloemen, aen Augustus hof vereert.
Zoo dit vernuft een wijs op 's herders fluit wil zetten,
Of ackers bouwt, en plant, en vee weit, en zijn wetten
Het byhof voorschrijft, het verruckt ons door geluit,
En zin, en orde, van 't begin tot daer het sluit.
Eneas oorloghsvaert, van Xantus gloênde stroomen,
Op 's hemels wichlery en aendrift voorgenomen,
En uitgevoert tot aen den Roomschen Tybervliet,
Hoe groot een heerlijckheit ontvouwtze uwe ooren niet!
Wat naem, wat titel zal men 't hemelsch werckstuck geven,
Apolloos feestcieraet! het hangt, als een geweven
Onschatbaer koortapijt, van boven tot beneên,

36 *Landnut:* nuttig voor den lande; zoo vonden wij elders *staetnut.*
38 *'t Sticht:* hier *het Oversticht,* Overijsel.
41—52 Eene der keurigste en welluidendste strophen, welke men in Vondels poëzie zal aantreffen.
66 *Wichlery:* hier voor „voorspelling."

Van nutte wijsheit en historien aen een,
En tot een eenigh wit geschickt, in 't endt te treffen.
Wat wit was dat? den staet van Rome in top te heffen,
Als 's weerelts hooftstadt: en de naklanck van de Faem
Bromt noch op heden met dien aengebeden naem,
Op 't voorhooft van zoo diep gewortelde gebouwen
Geklonckeu tot een prael: gelijckwe noch aenschouwen
Het overschot der stede, een afgestormt gewelt,
Als 't grof gebeente van den stoutsten reus, langs 't velt
Geslingert, en geplet, toen hy, te hoogh gewassen,
't Geberghte opstapelde, om Jupijn t' ontharrenassen.
Wanneer uw hooge geest in Maroos beemden weit,
Bespiegelt hoe van outs de grootste mogentheit
Van Rome allengs zoo hoogh quam uit de laeghte opstijgen,
En haeren wasdom van Evanders tijt te krijgen,
Uit zulck een arm begin: dan overweeghtge dat
In zulck een' korten tijt heer Gysbreghts visscherstadt,
Uit asch en puin hersticht, ter weerelt uit komt straelen:
Hoe uwe maetschappy zoo wijt gaet adem haelen,
En oosten herwaert sleept door 't schuimend pekelzout,
Van daer men Batoos stadt in 't oosten ziet herbout
Door uwe Bataviers, voor wien zoo veele rijcken
En eilanden van zelfs de vlagh en zeilen strijcken.
Uit die gedachten wort uw overleg verrijckt,
Als gy uw grootvaêrs tijt by d' oude tijt gelijckt,
Toen onder Burgerhart, uit konings bloet gesproten,
Van Cezars heir getreên, in boschloof wiert besloten
Den hals te vryen van 't Latynsch metaelen juck;
Hoe Bruin, een duinman, met den Vries gesterckt, dit stuck,
Dat onuitvoerbaer scheen, en nau gedacht wou worden,

74 *Wat wit was dat:* deze vier monosylben, waarvan drie met dezelfde letter beginnen, drie met dezelfde letter eindigen, drie dezelfde vocaal hebben, en die ieder uit drie letters bestaan, brengen geen fraaie uitwerking teweeg.

80—83 Waarschijnlijk heeft Vondel in deze regels willen te kennen geven, dat het oude Rome gestraft is geworden wegens het geweld den waren godsdienst aangedaan.

82 *t' Ontharrenassen* voor „van zijn wapenrusting," of liever, „van zijn waardigheid te berooven."

87 *Dan overweegtge* voor „dan brengt u zulks tevens in herinnering."

90 *Uwe maetschappy:* de Oostindische namelijk.

100 *Bruin, een duinman:* Bruin, of Brinio, die met zijn Kaninefaten de zijde van Civilis sterkte tegen de Romeinen.

Hanthaefde tegens een gewapende slaghorden
Van keurebenden, noit op toght en schiltwacht moê,
Den Rijnstroom langs, tot aen het huis te Britten toe.
Dan schickt uw wackre geest stadts Kapitool en boogen
Te kleeden met een ry zeeghaftige oorelogen,
Geschildert naer de kunst, van vore tot het endt,
Daer Rome ons Bataviers voor bondtgenooten kent.
Indien de tijt my gunt, naer 's Mantuaners wetten,
Den krijghshelt Bato met opklinckende trompetten
In top te voeren, naer den eisch van 't vrye lant,
Door twalef boecken heen, tot daer de vredebant
Gesloten wort; men zal de boschnon hooren melden,
Voorspellen op een ry de vaders en de helden
Der volgende eeuwen, die alom met raet en daet
Zich queeten in gevaer, tot nootweer voor den staet,
De Graven, Boelensens, de Bickers, en de Hoofden,
Zoo trou in 't leveren, gelijckze 't trou beloofden.
Men zal ons wapenkroon, den keizerlijcken hoedt,

105 *Schickt:* zorgt, draagt zorg.

106 *Te kleeden:* te versieren, te beschilderen.
Een ry zeeghaftige oorelogen, enz.: hier wordt gedoeld op de voorstellingen der oorlogen tusschen de Romeinen en de Batavieren, in 't vorige jaar ter bewerking opgedragen aan Flinck, en door Ovens en Lievensz. voltooid.

109—113 Uit deze regels blijkt, dat Vondel voornemens was geweest, een *epos* te schrijven, waarvan Bato — of althans de strijd tusschen Romeinen en Batavieren — het onderwerp zou uitmaken. Zonderling is het, dat wij op geene andere plaats, noch bij onzen dichter, noch bij eenigen schrijver van zijn tijd — zelfs bij BRANDT niet — gezinspeeld vinden op deze stoute onderneming van den drie-en-zeventigjarigen grijsaard. Dat men op zoodanigen leeftijd niet alleen de gedachte koestert, zulk een arbeid aan te vangen, maar ook de hoop, dien te voltooien, zou ons te recht verbazen, wanneer 't een ander gold; maar van Vondel verwondert ons niets van dien aard. Onder andere punten van verschil tusschen hem en Bilderdijk, is dit misschien het voornaamste, dat de laatstgenoemde reeds vroegtijdig zichzelven en anderen de meening zocht in te prenten, dat hij een afgeleefde grijsaard was, wiens doodsuur spoedig zou slaan; terwijl Vondel daarentegen zich jeugdiger scheen te gevoelen, naarmate hij in jaren vorderde.

113 *De boschnon:* Velleda of een andere Germaansche wichelares, aan welke Vondel zich voorstelde in zijn heldendicht een gelijke rol te geven als die van de Sybille in de Eneïs.

119 *Hoedt:* is hier niet bloot 's keizers hoofdsieraad, maar ook zijn „bescherming," welke laatste beteekenis de eigenlijke is van 't woord. Zie TEN KATE, II, bl. 221.

Verworven door het gout des ridderstams, uw bloet,
Zien, met een' rijcker glans van gloeiende robijnen
En gout, den Ystroom en den Aemstel overschijnen,
Op d' aenwinst van de stadt, die, levender gezielt,
Van burgery, gelijck een korf vol byen, krielt.
Men zaegh u Aemstels stadt uitleggen, en omtrecken
Met steene muuren, haer een kleene weerelt decken
Met witte vleugelen van zeildoeck, uit der zee
Gewaeit van alle vier de winden op ons ree.
Men zaegh op uwe stem zoo veel verstroide steenen,
Van ongelijcken vorm, zich sluiten en vereenen;
Het raethuis, magazijn, scheepstimmerwerf, en vloot
Herboren, gestoffeert met voorraet tegens noot.
Men zou zeehelden zien, op vergelege vaerten,
Aen graetboogh noch kompas gebonden, noch aen kaerten,
Hier 't zuiden aendoen; daer vorst Maurits in Brezijl
De leeusvaen planten, en een' burgerlijcken stijl
Invoeren op de kust, daer andre starren schijnen,
De menscheneeter dwaelt in wouden en woestijnen.
Men zou Virgilius zien opgaen in zijn' tolck,
Gelijck de goude zon, schakeerende eene wolck,
Den schoonen regenboogh doorschildert in het leven:
Hoewel ick schroom naer d' eer des Mantuaens te streven
Met wasse pennen, en om laegh, beneên zijn' faem
Blijf drijven, om geen zee te noemen naer mijn' naem.
Nu zinge ick midlerwijl gezang van korter adem:
Het zy mijn zangheldin uw Kapitool omvadem',
Of koninginnen, en veltheeren innehael',

120 *Verworven door het gout des ridderstams:* versta: geschonken uit erkentelijkheid voor het gout, door den Ridder, uw stamheer, aan Maximiliaan verstrekt.

123 *Levender gezielt:* nog meer bevolkt. *Levender* zouden wij thans in dezen zin niet durven schrijven, wel: *levendiger:* immers heeft men sedert Vondels tijd tusschen *levend* en *levendig* een onderscheid, gemaakt, dat toen niet bestond, en aan 't eerste de beteekenis gehecht van: „leven bezittende," aan het tweede die van: „vol beweging." Dat men vroeger dit onderscheid niet in acht nam, blijkt o. a. uit onze bijbelvertaling, waar gedurig het woord *levendig* genomen wordt in de eerste der hier vermelde beteekenissen.

125 Namelijk in 1658, toen de vierde uitlegging ondernomen werd.

136 *Een' burgerlijcken stijl:* een regeeringsvorm, wetten, keuren, reglementen, enz., als bij de beschaafde natiën in zwang zijn.

Of ons tooneel stoffeere, of, als de nachtegael,
Van tack in tack springe, en langs uwe graft, vol ooren,
Een byschrift, grafschrift, of een liergezang laet' hooren,
Of een bekranste bruit, van 't leckre bruitsbancket,
Op Hymens tortslicht, groete, en vrolijck danss' te bedt.
De zangbeminners zijn belust op keur van wijzen,
En watertanden naer verandering van spijzen.
Indien mijn Zanggodin uw dagen recken kon,
Ten dienste van de stadt, en staet, uw levens zon
Zou langkzaem daelen, en beneên de kimmen zincken;
De lofbazuin op zulck een' wensch noch luider klincken;
Uw grafkoor spade uw lijck bedecken met den zerck.
Gy zoudt, als Kurius, noch lang uw ackerwerck
Aendrijven, en uw oude een hooger tijt bereicken
Dan uw waeranden, en geplante lustboscheicken.
De *Graeff* gaf Nestor, noit vermaeck noch levens moe,
En zijn dry eeuwen tijts in wackerheit niet toe.
Gy zoudt den wasdom van uw kinderen en neven,
En zoo veel zegens en geluck met lust beleven.
Zoo houde u Polsbroeck lang, ter eere van uw' stam.
Zoo bloeie uw dubble telgh, ten prijs van Amsterdam.

t'Amsterdam 1660
den 4^en van Herfstmaent.

Uwe Weledele gestrenge
ootmoedige dienaer
J. v. Vondel.

152 *Danss' te bedt:* met dansen naar bed geleide.

160 *Als Kurius:* Het is niet bekend, vooreerst, of Kurius juist zoo geheel oud is geworden, ten andere, of Cornelis de Graeff, als de Romein met wien hij vergeleken wordt, zich met een maal van knollen tevreden stelde.

163, 164 *Nestor... en zijn dry eeuwen:* Nestor werd juist geen driehonderd jaar oud, doch beleefde drie menschengeslachten, met andere woorden, ging met vader, zoon en kleinzoon om.

168 *Uw dubble telgh:* uw twee kinderen.

Deze (cursief afgedrukte) onderteekening en datum schreef Vondel in een pracht-exemplaar, in rood fluweel gebonden, dat hij Cornelis de Graeff aanbood. Dit exemplaar, vroeger in het bezit van Mr. H. J. Koenen, is thans het eigendom van het Koninklijk Oudheidkundig Genootschap te Amsterdam.

Voor deze opdracht ontving de dichter van Cornelis de Graeff een aam Rijnsche wijn.

Hier volgt, in de oude uitgave, het gedicht: KEIZER AUGUSTUS OP MAROOS ENEAS, al reeds geplaatst vóór in het deeltje *1646. P. Virgilius Maroos Wercken.*

Voorts, onder den titel van HET LEVEN VAN PUBLIUS VIRGILIUS MARO hetzelfde stuk, dat aldaar voorkomt; onder dien van: „AEN DEN LEZER", terwijl achter de woorden, op bl. 24: *hun door zijne handen zorgvuldigh overgelevert, noch bezitten,* een soort van tusschentitel komt, luidende: *Het pleit der Homeriaenen en Maroniaenen voor d' eere van Homerus en Virgilius.* Ook zijn de KANTTEEKENINGEN dezelfde en dus hier weggelaten.

P. VIRGILIUS MAROOS

HERDERSZANGEN.

TITYR [1]).

EERSTE HERDERSKOUT [2]).

INHOUDT.

Daer Tityr, onder 't loof, van Amaryllis speelt,
En veilighlijck gebruickt zijn have, en vaders erven,
Klaeght Melibeüs vast, die, van 't geluck misdeelt,
Zijn weiden missen moet, en balling 's lants gaen zwerven.

MELIBEUS. TITYR.

Melibeus.

Gy, Tityr, leght en duickt gerust en zonder schroom,
En speelt in schaduw van den breeden beuckeboom,
Op eenen dunnen halm, een veltliet, blyde en wacker:
Wy moeten 't vaderlant verlaeten, en den acker:

[1]) Vergelijk de berijming van dezen zelfden Herderskout, achter de *Leeuwendalers* geplaatst.

[2]) Deze herderskout vervaardigde Vergilius in 't jaar 713 A. U. C. (na de stichting van Rome), als blijk van erkentelijkheid jegens Octavianus (Augustus). Deze was namelijk A. U. C. 712, na de overwinning op Brutus en Cassius, aan het uitdeelen der akkers gegaan, door hem aan zijn veteranen en aan die van Antonius bij het beleg van Mutina toegezegd. De grondeigendom van niet minder dan vier en dertig steden, waaronder Cremona, werd tot dat oogmerk aangewezen. De landerijen rondom laatstgenoemde stad bleken echter ontoereikend te zijn, en zoo werden die van het nabijgelegen Mantua, waar onder zich de bezittingen van Virgilius bevonden, daaraan toegevoegd. Op voorspraak nochtans van vermogende beschermers, inzonderheid van Asinius Pollio, kreeg de dichter zijn erfgoed terug. In Tityr stelt hij zich zelf of een zijner bejaarde lijfeigenen voor, in Melibeus een dier herders wier schade niet vergoed werd.

Wy moeten scheiden van ons vaders huis, en hof.
Gy, Tityr, mooght, dus stil in lommer, vry den lof
Van goelijcke Amaril verheffen met een' hallem,
Zoo dat 'er 't bosch naer luistre, en zoet op wedergallem.

Tityr.

Een Godt, ô Melibé, verleende ons deze rust.
Ick zal hem eeuwigh oock voor mijnen Godt met lust
Aenbidden, menighmael een lam ten outer brengen
Uit onze koie, en met dat bloet zijn' disch besprengen:
Want hy genadigh laet my hier, gelijck gy ziet,
Mijne ossen weiden, en op een gesneden riet
Al speelen wat my lust, en 't hart streelt met verblijden.

Melibeus.

Waerachtigh ick kan u dit leven niet benijden,
Maer sta hierom te meer verwondert: dus is 't velt
En al het lant rondom in rep en roer gestelt.
O Tityr, zie toch eens hoe lastigh en verlegen
Ick mijne geiten drijf naer onbekende wegen,
Dit dier ter nauwer noot eens voortkrijgh, en zoo schaers:
Want onlangs worp dees geit, in 't loof des hazelaers,
Twee jongen, al de hoop der kudde, en mostze beide
Op eene bloote rots zien leggen, toenze scheidde.
't Gedencktme (had my 't hooft niet averechts gestaen,)
Dat d' eicken, van het weêr getroffen, stadigh aen
Dit onheil spelden; dat de kraey, ter slincke zijde
Des hollen ollembooms, dit spelde, en wel te tijde.
Maer Tityr, zegh: wat Godt verheft gy naer uw' wensch?

7 *Goelijcke:* „goelijk" is: „bevallig, aantrekkelijk."
Amaril: de huishoudster van Tityr.

9 *Melibé:* samentrekking van den Latijnschen vocativus *Meliboee.*

16 *Ick kan u dit leven niet benijden:* uit deze woorden zou men allicht opmaken, dat Melibeus het leven van Tityr „niet benijdbaar" achtte; doch dat is zijn bedoeling niet. De klemtoon zou hier op *kan* moeten gelegd worden — wat echter de maat verbiedt — en de zin is: „niet, dat ik u dit leven benijde, maar," enz. Duidelijker komt de bedoeling van Melibeus uit in de andere vertaling,

Waerachtigh ik beny u deze rust,
Dit leven niet.

27, 28 *Ter slincke zijde des hollen ollembooms:* dus *rechts* van hem die 't voorspellend gekraai hoorde, wat een slecht voorteeken was.

Tityr.

O Melibé, mijn vrient, ick, slecht eenvoudigh mensch,
Had geen gedachten dan dat Rome een stadt was, even
Als Mantua, waerheen wy dick ons lammers dreven,
De lammers, van de melck gestooten, en het zogh.
Aldus geleeck ick 't jongk by een' volwassen dog,
Den bock by zijne moêr, een groote zaeck by kleene:
Maer deze hooftstadt steeckt het hooft zoo hoogh alleene
Om hoogh, en boven al de groote steden uit,
Als een cypres verscheelt van 't laege lijnen kruit.

Melibeus.

En wat beweeghde u toch om Rome te bekijcken?

Tityr.

Mijn vryheit, schoon ick spa met dezen prijs ging strijcken,
Toen my de grijze baert geschoren wiert, zoo grijs.
'k Verworfze niettemin, en streeck in 't endt dien prijs,
Na dat ons Galaté haer gunst ontzey met smerte,
En Amaril de kroon alleene spande in 't harte:
Want zoo ick waerheit en mijn hart uitspreecken magh
Zoo lang my Galaté dus diep in 't harte lagh,
Was nergens hoop om rust en vryheit te verwerven,
Noch ick bekreunde my met have, noch met erven;
Hoewel mijn schaepskoy rijck zoo menigh offerlam
Uitleverde, ick met kaes ter vrecke merreckt quam,
Noch keerde ick met geen hant vol gelts naer mijnen drempel.

Melibeus.

Ick stont verwondert om wat reên gy voor den tempel,

33 *De lammers, van de melck gestooten, en het zogh:* voor eenvoudig de „zog-lammers," gelijk Vondel 't in zijn prozavertaling schrijft.

38 *Lijnen kruit:* Sommige scholiasten verstaan er 't *Viburnum Lantana* van Linneus door, 't Fr. *Viorne.*

41 *De grijze baert .... zoo grijs* is een ongelukkig pleonasme. De slaven waren verplicht hun baard te laten staan, dien zij eerst bij vrijlating mochten afscheren.

48 *Noch met erven:* thans zouden wij dit, om het voorafgaande *noch,* een fout achten, en schrijven: „*of* met erven."

49 *Mijn schaepskoy:* namel. dat gedeelte der kudde, 't welk den slaaf door zijn meester in bruikleen was afgestaan en waarvan hem de winsten werden gelaten.
Rijck: in den zin van: „rijkelijk."

O druckige Amaril, de Goôn aenriept uit schroom;
Voor wien gy d' appels spaerde op uwen appelboom:
Want Tityr was van huis. Dees bronnen, deze boomen,
En boomgaerds riepen al dat Tityr t'huis most komen.

Tityr.

Wat zoude ick doen, helaes? het juck der slaverny
Kon ick niet schudden van mijn schoudren, nergens my
By goden gunst en troost verwerven op mijn bede.
Ick zagh, ô Melibé, dien jongling, daer ter stede,
Voor wienwe, eerbiedigh, en godtvruchtigh, het altaer
Wel twalef dagen lang, ontsteecken jaer op jaer.
Hier willighde hy eerst mijn bede in met dees rede:
Gaet knaepen, gaet, en weit uwe ossen vry in vrede,
En spant uw stieren in den ploegh, gelijck men plagh.

Melibeus.

O hoe geluckigh zijtge in uwen ouden dagh,
Die al uw lant behoudt, dat rijcklijck u kan voeden!
Hoewel de weide leght omheint, zoo veele roeden,
Van barre rots, en slijm, en biezen, en moerasch.
Het vee, dat jongen draeght, zal geen quaetaerdigh gras
Afweiden, om geen smet van nabuurs kudde klaegen.
O hoe geluckigh zijt gy in uwe oude dagen,
Die u, aen uwe beeck, en uw gewijde bron,
In koele schaduw mooght verquicken, vry van zon!
Uw nabuurs heininge van blijde wilgeboomen,
Waer naer de byen zelfs van Hyble om bloeisel komen,
Zal menighmael u hier al brommende in den slaep
Betoveren. Hier zal de boomgaertsnoeiers knaep
U, onder eene rots, met zang en spel vermaecken,
Zoo luide dat het klincke: en ondertusschen staecken

60 *Dien jongling:* Octavianus was, toen hij de akkers verdeelen liet, pas twee en twintig jaar.

68, 69 De landhoeve van Vergilius lag bij den Mincius, aan den voet des heuvels, waarop zich zijn geboorteplaats, het dorp Andes, bevond, en was omgeven van harden steengrond, van moerassen en struikelbosschen.

De tortels op den olm, de ringelduif en krack,
Uw tijtverdrijf, 't gekor op boom, noch groenen tack.

Tityr.

Het snelle hart zal eer zich door de lucht vermeiden,
De visch uit baere zee op 't drooge lant gaen weiden,
De Persiaen, en Duitsch, gebannen van 's lants boôm,
Dees d'Arar drincken, die uit Tigris klaeren stroom,
Eer ick zijn weldaên en genade zal vergeeten.

Melibeus.

Wy mogen nu een deel van hier de zee gaen meeten
Naer Libye, daer 't volck van hitte en zon versmacht;
Een deel in 't noorden; en een deel daer d' oude gracht
Oax den klaygront spoelt; een ander deel zich spreiden
In groot Britanje, van de weerelt afgescheiden.
Och, zal ick immermeer, en na een' langen tijt,
De grenzen van mijn lant, eer 't vliênde leven slijt,
Het zodendack, mijn kleene en arme hut, aenschouwen,
Daer ick, gelijck een heer, my weeligh plagh t'onthouwen?
Een godeloos soldaet en krijghsman zal die stout

81 *Krack:* een soort van duif.

85 *Duitsch:* Duitscher.

88 *Een deel van hier:* een gedeelte der bewoners van dit land.

90, 91 *D' oude gracht Oax:* 't woord *gracht* staat hier alleen om 't rijm en wordt verkeerdelijk gebezigd om een rivier, en nog wel een snelvlietende rivier — *rapidum Oaxen* zegt Vergilius — aan te duiden. Beter is de vroegere vertaling:

Oaxes, die zoo vreeslijck drijft en woelt,
Het vette klay van bey zijn kanten spoedt.

Aan dezen Oaxes nu, die door Creta liep, was de stad Oaxus of Axus gelegen. De dichter geeft in vs. 85—92 met enkele trekken de grenzen op, tot welke zich het Romeinsch gebied te dier tijd uitstrekte.

92 *Groot Britanje:* 't woord *groot* brengt hier eenige dubbelzinnigheid teweeg, en zou doen meenen, dat hier gedacht werd aan wat men thans *Groot-Britannië* noemt; terwijl de dichter alleen het tegenwoordige *Engeland* op het oog heeft.

97 *Soldaet en krijghsman:* dit klinkt ons thans synoniem in 't oor, ofschoon het eenigszins woorden zijn van allerlei beteekenis. Menig *soldaat,* d. i.: „die soldij trekt," is geheel geen *krijgsman,* en, omgekeerd, is de *krijgsman,* wanneer hij op eigen kosten uittrekt, geen *soldaat.* Vondel bedoelt dan ook hier met *krijgsman* den *miles,* den „dienstdoenden Romein," met *soldaat* den „huurling" of *barbarus.*

Bezitten 't nieuwe lant, zoo schoon, en wel gebouwt?
Een snoode vreemdling zal die dan onze oogsten maeien?
Bezie, ay zie, waer brengt de tweedraght, quaet te paeien,
De schaemle burgers toe. Bezie, ay zie, ô schant,
Voor wien bezaeiden wy ons vruchtbaer ackerlant.
O Melibé, ga heene, ent peeren, plant de wijnen.
Voort voort, mijn geitjes, eer zoo weeligh, nu aen 't quijnen.
Ick, in het groene hol gemacklijck uitgestreckt,
Zal u aen geene heg van verre zien gereckt
Afhangen aen een klip, noch hier geen vaerzen zingen.
Gy geiten zult niet meer voor my ter koje uitdringen,
Gedreven daer de wilge en 't klavergras u voên.

Tityr.

Gy mooght te nacht by my wel rusten hier in 't groen:
Wy hebben kaes genoegh, kastanje, en appels mede.
Oock roockt van verre om hoogh de boerestulp alreede,
En d' avont (want de zon gaet onder in het meer)
Valt van het steil geberght met grooter schaduw neêr.

98 *'t Nieuwe lant:* 't pas bebouwde land.

100 *Bezie, ay zie:* de herhaling van *zie* doet hier een gelukkige werking: gelijk over 't geheel deze klacht van Melibeus — vs. 93—104 — voortreffelijk berijmd is.

105, 106 Lees: ik zal *niet meer,* uitgestrekt enz., aan *eene* heg u zien, enz.

106 *Gereckt:* met vooruitgestrekten hals, t. w. „om te grazen."

ALEXIS.

TWEEDE HERDERSKOUT.

INHOUDT.

De herder Korydon, verblint door blinde min,
Hoopt met zijn droeve klaghte Alexis om te zetten;
Doch al vergeefs, helaes, dies slaet hy 't uit den zin,
Verandert van beraet, om op zijn nut te letten.

De herder Korydon verslingerde op den schoonen
Alexis, 's meesters hart, en zagh zijn min niet loonen,
En hoopte lang vergeefs. Hy quam geduurigh aen
In schaduw van den beuck, zoo hoogh als dicht van blaên,
Dit onbesleepen liet met yver, doch verloren,
Uitstroien voor geberghte, en bosschen, zonder ooren:
O wreede Alexis, mijn gekerm beweeght u niet.
Gy keert u niet aen my. Gy moortme, ô groot verdriet!
De koele lommer kan de kudden nu verfrissen:
De doornehaegh bedeckt de groene haegedissen
In schaduw: Thestylis stampt haer welrieckend kruit,
Het knoploock, wilden tijm, voor maejers, geel van huit,
Versmacht van groote hitte, en afgeslaeft van 't maeien;
Maer midlerwijl ick, om mijn minne wat te paeien,

Door *Alexis* wordt Alexander, een der schoonste slaven van Pollio, door Corydon de dichter zelf, door Joöl (Jölas) — zie vs. 72 — Pollio verstaan. Deze laatste was zoo ingenomen met dit gedicht, dat hij den knaap, op wien de dichter zoo verzot was, dezen ten geschenke afstond. Vergilius gaf hem onderwijs, en zelfs beweert men dat die Alexander later de Grammaticus werd, die onder dien naam bekend stond.

3 *Hy quam geduurigh aen*: *aen* staat hier om 't rijm en maakt den zin niet beter. Men kan toch wel zeggen: *quam .... dat liet uitstroien;* maar: *quam aen .... dat liet .... uitstroien* is geen gangbare taal.

5 *Doch verloren:* doch zoo, dat het verloren ging, dat niemand het hoorde.

11 *Thestylis:* een slavin van dien naam.

In 't steecken van de zonne, uw voetspoor gadesla,
Zingt my uit hegge en struick de heesche krekel na.
Och, viel 't niet lichter spijt van Amaril te lyen,
Haere ongenade, en schimp, en bitse hoovaerdyen,
Of zelf Menalk, hoewel hy bruin is, gy zoo blanck?
O schoone knaep, betrouw uw verwe niet: z' is kranck:
De witte wintbloem valt: men leest de bruine bezen.
Hoe keertge my, Alex, met zulck een spijtigh wezen
Den neck toe, zonder eens te letten op mijn' staet,
Hoe wol- en melleckrijck mijn kudde 't velt beslaet?
'k Wey duizent lammers in Sicilies berregstreecken.
My zal by winter noch by zomer melck ontbreecken.
Ick zing, gelijck voorheene Amfion zong aen zee,
Op Aracinthus kruin: als hy zijn weeligh vee
Met zijne wijzen lockte. Oock ben ick niet zoo lalijck.
Ick spiegelde my korts aen zee op strant niet qualijck;
Toen al het water sliep, geen wint zich hooren liet.
Bedroogh de schijn my noit, ick wijck voor Dafnis niet,
Al stont het aen uw stem. Och, of het u moght lusten
Met my, op 't kladdigh lant, in eene stulp te rusten,
Het hart te schieten, en de bocken, ruigh van lock,
In groene maluwe te drijven met den stock:
Gy zoudt met my, als Pan, in groene bosschen zingen.
't Was Pan, die d'eerste riet aen riet met wasch kon dwingen,
En kleven hecht aen een: 't was Pan, zoo elck gewaeght,
Die voor schaepherderen en schaepen zorge draeght.
't Verdriete u niet den mont te slijten aen de pijpen.
Wat dede Amyntas niet om 't speelen te begrijpen!
'k Heb zeven fluiten van scherley, aen een gepast,
En, ongelijck van lengde, op wasch gekleeft heel vast.
Dametas heeft weleer dit speeltuigh my gegeven,
Toen hy al stervend sprack, op d' oevers van zijn leven:

21 *Bezen:* beziën, bessen.

29 *Lalijck:* dialectvorm voor *leelijk,* vrij plat anders, en alleen te vergeven, omdat het een boer is, die hier spreekt.

34 *'t Kladdigh lant:* het woord *kladdig,* 't welk gemeenlijk gebezigd wordt om „modderig, vet, smerig", uit te drukken, biedt juist geen aanlokkelijk denkbeeld aan en had dus moeten vermeden worden in een toespraak, bestemd om iemand het verblijf in de bedoelde stulp recht smakelijk te maken. 't Is waar, dat de strekking zelve der toespraak vrij smerig is, en in zoo verre staat het woord hier op zijn plaats.

Nu zultge van dees fluit de tweede heerschap zijn.
Zoo sprack Dametas: maer Amyntas borst, van pijn
En dwaze nijdigheit in 't hart te fel geprickelt.
Noch spaer ick, boven dit, twee geiten, wit gespickelt,
Voor u. Ick greepze lest, niet zonder lijfsgevaer,
Behendigh in een dal. Zy zuigen bey te gaêr
Het schaep den uier leegh, wel tweewerf alle dagen.
Al lang docht Thestijl die met prachen my t'ontdraegen,
En gaet 'er licht me deur: want gy mijn gaef veracht.
O schoone knaep, koom hier. Bezie hoe u 't geslacht
Der Nymfen korf by korf vol lelibloemen brengen.
De blancke Naïs pluckt, om onder een te mengen,
Fioolen, mankop, en vlecht tijdeloozen me,
En dille, bly van geur, een ieder op zijn ste,
Levender, en meer kruit, te keurigh uitgekoren,
Schakeert de goutbloem met de zachte riddersporen.
Ick zal queappels, graeu en ruigh van bast en schel,
Voor u gaen plucken, en kastanje, die zoo wel
Mijne Amaryl geviel, oock pruimen, geel als raeten;
Een lecker ooft, dat zich voor u wil plucken laeten.
Oock zal ik, ô laurier, en myrt, die hier in 't lant
Naest lauren wort ge-eert, u plucken met mijn hant:
Dewijlge, dus gepaert, uw geuren mengt te zamen.
O Korydon, gy zijt een boer, en mooght u schaemen.
Alexis past toch op uw gaven niet: en 'k hou
Dat u Joöl, als 't hier aen hing, niet wijcken zou.
Wee my, wat moght ick toch bestaen, te dwaes en schendigh!
Ick, arremzaligh knecht, verblint van min t' elendigh,
In 't midden van den brant, en by de lentezon,
Den zuidwint in de bloem, de zwijnen in de bron
Te jaegen! zinnelooze, ô vlietge ons, niet te houden?
De Goden, Paris zelf, bewoonden wel de wouden.
Laet Pallas slot, en burgh, van haere hant gebouwt,
Bewoonen: laet ons bey het houden met het woudt.
De razende leeuwin vervolght den wolf in 't razen,
De wolf de dertle geit, het geitje klavergrazen,

58 *Naïs:* een vlietnymf.
66 *Plucken laten:* Germanisme, voor *laten plukken.*
82 *Klavergrazen: graze, groeze* of *groenze* is „zode", hier in 't meerv. voor „weide" genomen.

En Korydon Alex, zoo lange nagespoort.
Zoo wort een ieder van zijn zinlijckheit bekoort.
Zie d' ossen met den ploegh, nu moede en mat van ploegen,
Geworpen op den schraegh, naer huis toe gaen, en zwoegen.
De zon, aen 't ondergaen, de schaduw, die nu wast,
Verdubbelt: en noch blaeckt de minnetorts my vast:
Want hoe kan min haer vier toch matigen in 't minnen?
O Korydon, helaes, wat dolheit roert uw zinnen?
Uw wijngaert aen den olm hangt naulijx half gesnoeit.
Vlecht liever iet van teen, en biezen, taey gegroeit,
Dat u te stade koom': gy vint wel eenen zachten
Alexis, zoo u dees blijft hoonen, en verachten.

PALEMON.

DERDE HERDERSKOUT.

INHOUDT.

Terwijl Menalkas en Dametas in geschil
Elckander met de fluit verbluffen in de weide,
Gemoet Palemon hun, die met der buuren wil
Dit pijpgeschil beslecht, en looft hen alle beide.

MENALKAS. DAMETAS. PALEMON.

Menalkas.

Ay zegh, wiens vee is dit? is 't Melibees, Dameet?

Dametas.

Neen, Egons, die 't my korts beval te hoên voor leedt.

Menalkas.

Och, altijt arrem vee, zoo lang Neëer hem quelle,
Hy zorge datze my in 't minnen hooger stelle:
Want dees, een vreemdling, melckt de schapen, al te straf,
Wel tweewerf op een uur, en tapt hun melleck af,
Onttreckt het vee en 't lam hun zogh, waer naer zy gaepen.

Dametas.

Ghy most dat evenwel zoo bits niet een' rechtschapen
Toeduwen, neen bylo: want ons is wel bekent
Wie u noch onlangs, toen de bocken hier omtrent
Zoo dwers grimbeckten, en, ô schande, in wat kapelle:
Doch d' outergodtheên zelfs beloegen dien gezelle,
En belghden zich niet eens om 't misdrijf, daer ter ste.

In deze Ecloga wordt Pollio als een goed poëet en beschermer der goede poëeten door Vergilius verheven, en daarentegen Bavius en Mevius, pruldichters (ook volgens Horatius), en verachters zijner gedichten, gehekeld.

10 *Wie u noch onlangs:* vul aan: *dit toeduwde.*

Menalkas.

Zoo meen ick, toenze met een snoeimes, stomp van sne,
My Mykons jonge ranck en boomgaert zagen snoeien.

Dametas.

Of toen gy, al te stout, daer d' oude beucken groeien,
De pijlen en den boogh van Dafnis braeckt in twee,
En dat, ô wrevelaert Menalk, u trof met wee,
Toen gy vernaemt datze aen den knaep gegeven waren:
En, waer hem zulck een smaet en schimp niet wedervaeren,
Gy waert misschien van spijt geborsten, en vergaen.

Menalkas.

Wat zal de heer niet doen, durf dit een dief bestaen?
Zagh ick u Damons bock niet achteromme haelen,
Toen Hontwolf vreeslijck baste, en ick zoo menighmaelen
U toeriep: waer of zich de schalck nu bergen wil?
O Tityr, pas vry op uwe kudde; doock gy stil
In riet, en liezen, op datze u niet vinden zouden.

Dametas.

Was die den zangstrijt had verloren niet gehouden
De geit te leveren, die ick met fluiten won?
Wel weet gy 't niet? het was mijn geit, en Damon kon
Het niet ontkennen, doch hy dorstze my niet geven.

Menalkas.

Hebt gy 't met zang, die dus op zingen zijt bedreven,
Hem afgewonnen? of hebt gy uw leven wel
Een pijp gestelt? plaght gy, onafgerechte op spel,
Niet menigh veltliet op den drysprong ['t is gebleecken
In 't wedtspel,] jammerlijck, helaes, den hals te breecken?

Dametas.

Belieft het u dat wy 't beproeven, en bestaen
Eens rustigh tegens een in 't wedtspel aen te gaen?

29 *Fluiten:* door *fluiten* verstaat men doorgaans een geluid, dat met den mond alleen gemaakt wordt; in den hier bedoelden zin zou *fluitspelen* gevorderd worden: doch evenzoo hebben wij *fluiter* voor *fluitspeler* gehad.

Ick zet dees jonge koey [die, dat gy haer, als andre,
Niet al te laegh schat, 's daeghs wel tweemael na elckandre
Gemolcken wort, en noch twee jongen zooght, dus vet,]
Nu tegens u. Zegh op wat gy hier tegens zet.

Menalkas.

Ick durf geen enckel schaep uit al de kudde waegen:
Want vaêr, en stiefmoêr, boos van aert, elck alle dagen,
Zoo dick ick t'huis koom', telt uit achterdocht het vee,
Dees 't schaep, en die den bock: doch nu gy my zoo ree
En veil schijnt met uw koey, zal ick twee beucke nappen,
Die gy bekennen moet dat om de meesterschappen
Der kunste waerder zijn, opzetten met uw gunst.
Alcimedon sneet hier zoo geestigh en met kunst,
Een' taeien wijngert op rondom, om 't ruim te vullen,
Daer veil en bezien van eickloof zich om krullen,
Met eenen luchten zwier: en in het midden staen
Twee beelden: Konon wil het een zijn, zoo ick waen;
En wie is d' ander, die, vermaert, en noit vergeeten,
De wijde weerelt met den graetboogh heeft gemeeten,
En elck saizoen van 't jaer, wanneer men zaeit en maeit?
Ick heb noch noit mijn' dorst uit dezen nap gepaeit,
Maer hou dien in mijn kasse en kevi opgesloten.

Dametas.

'k Heb oock twee nappen, van Alcimedon, den grooten
Aertskunstenaer, gesneên, met zachte beereklaeu
Om d' ooren, en daer hy den speelman, die niet flaeu
De bosschen naer zich sleepte, in 't midden zet te proncken.
Dus lange heb ick noit uit dezen nap gedroncken.
En spaer dien in mijn kas zorghvuldighlijck: maer hoe?
Wat is een houte nap in waerde by een koe!

51 *Konon wil het een zijn* voor „het eene moet Konon verbeelden." Men ziet hier, dat een zegswijze, in onze dagen door vele taalkundigen gewraakt, reeds in Vondels tijd gebruikelijk was en onzen dichter niet verwerpelijk scheen.

55—57 Lees: en wien stelt het andere beeld voor? — Hem, die, enz., t. w. Eudoxus of Cnidus.

62, 63 *Den speelman, die niet flaeu de bosschen naer zich sleepte:* is Orpheus, doch de omschrijving niet gelukkig.

64 *Dus lange:* tot dusverre, een vorm, door HUYDECOPER, *Proeve*, I, bl. 269, als onjuist verworpen.

Menalkas.

Gy kunt het deze reis niet weigren, noch ontleggen.
Nu wedt waerom gy wilt, ick sta u vast: laet zeggen
Wie d'eerste koom'. Zie daer, Palemon komt'er juist.
'k Wedt dat gy niemandt met uw' zang voortaen verguist.

Dametas.

Begin slechts, kuntge wat: ick ben niet verr' te zoecken.
Geen zanger zal my trots verbluffen, noch verkloecken.
Palemonbuur, nu hoor met alle uw zinnen toe.
Dit wedtspel is niet slecht: het gelt een' nap, en koe.

Palemon.

Zingt op, dewijl wy hier, gemackelijck gezeten
In 't gras, geboomte, en beemt, en bosschen, niet vergeeten
Te bloeien, en de lent te prijck zit, blijde en schoon.
Dametas heffe eerst aen: Menalkas volgh' zijn' toon.
Houdt beurte, en zingt by beurte, op hoop van prijs te winnen.
Het beurtgezang verquickt oock zelfs de Zanggodinnen.

Dametas.

Men heffe van Jupyn, ô Zanggodinnen, aen.
Jupijn vervult het al. Hy hoedt voor 't ondergaen
De weerelt, en verheught zijn' geest met mijn gezangen.

Menalkas.

Maer Febus acht my waert, en wil mijn gifte ontfangen.
'k Hebbe altijt gaven om Apolloos gunst te voên,
Den geur der Maybloeme, en den geur van lauwergroen.

67 *Ontleggen:* 't woord wordt, volgens Weiland, ook voor 't eenvoudig „weigeren" gebezigd.
69 *Wie d'eerste koom':* versta: de eerste de beste die maar komt.
75 *Dewijl:* terwijl. Versta: terwijl wij hier in 't gras gezeten *zijn* en geboomte, beemd, enz. niet vergeten te bloeien.
86 Meibloem en lauwerblaên waren Apollo's lievelingsofferanden: deze als herinnering van Daphne, gene van Hyacint.

Dametas.

De dertle Galate worpt my uit appelstruicken
Met appelen naer 't hooft. Zy loopt in wilgen duicken,
En wou dat ickze eerst zagh, en greep met mijne hant.

Menalkas.

Amynt, mijn minnevier, en heete stoockebrant,
Komt zelf my in den mont gevlogen, als met wiecken,
Noch sneller dan een brack Dianes lucht kan riecken.

Dametas.

Nu weet ick eerst wat ick mijn liefste schencken wil.
Ick vondt het nest, waerin de ringelduiven stil
En hoogh in nestelen, om eiers uit te broeien.

Menalkas.

Tien gouden appels pluckte ick, daerze in 't ooftbosch [groeien.
Dat is 't al wat ick heb te stuuren aen mijn min.
Meer appels stuur ick hem op morgen naer mijn zin.

Dametas.

Hoe dick sprack Galaté, mijn liefste, mijn beminde,
My zoet en minzaem toe, als die my wel bezinde!
O winden, luistert hier de Goden iet van in.

Menalkas.

Amynt, wat baet dat gyme uit hartelijcken min
Wel lijden mooght in 't hart, indien ick, rijp van jaeren,
Als gy de zwijnen jaeght, de netten moet bewaeren.

88 *Appelen:* de appel was aan Venus gewijd: bij de ouden gold het als blijk van genegenheid, wanneer men iemand appelen toewierp of ze met hem deelde.

94, 95 *Waerin.... in:* een onnauwkeurigheid, doch hoedanige iemand, zelfs bij 't nazien van zijn verzen, wat Vondel niet deed, licht ontsnappen kan.

97 *Aen mijn min:* aan 't voorwerp van mijn min, evenals boven, vs. 90, *Amynt, mijn* minnevier. De uitdrukking is in 't Fr. en Eng. zeer gebruikelijk. Daarin kan een meisje tot haar minnaar *mon amour,* ja zelfs *mes amours* en *my love* zeggen; doch in 't N. D. klinkt het wat vreemd, omdat 't woord *min* vr. is en blijft, zelfs dan, wanneer van den „Minnegod" gesproken wordt en, in dat laatste geval alleen de pronomia, die er betrekking op hebben, mann. gebezigd worden.

103 *Rijp van jaeren:* een rijmlap.

Dametas.

Iölas, heden is het mijn geboortedagh.
Zent Fyllis toch by my. Koom zelf, zoo 't wezen magh,
Terwijl ick eene vaers opoffre voor de vruchte.

Menalkas.

'k Min Fyllis boven al: want zy, van ongenughte,
Most schreien, toen ick scheide, en sprack, bedroeft, en bang:
Iölas, och mijn lief, leef lang: mijn lief, leef lang.

Dametas.

De schaepstal vreest den wolf, en d' oogst den dichten regen,
De boomgaert storm en wint, benijder van dien zegen,
Ick dat schoone Amaryls gestoortheit my niet wraeckt.

Menalkas.

't Gewas op regen hoopt: 't gespeende boxke haeckt
Naer ons haeghappels: 't vee, dat draeght, naer wilgebladen:
Ick haecke naer Amynt, met zuivre min beladen.

Dametas.

De goede Pollio bemint ons veltgezangk,
Al luit het plomp, en boersch: hy neemt het aen in danck.
O Zanggodinnen, weit een vaers voor uwen zanger.

Menalkas.

De goede Pollio gaet zelf van vaerzen zwanger.
Men weide een' forssen stier, die, reede stootsgezint,
Met zijne klaeuwen zant en stof schrabt in den wint.

Dametas.

O Pollio, dat uw beminner zich vermaecke
Met u, van honigh vloey': d' Assyrsche veltroos blaecke
Op zijne doornehaegh, en bloze in 't blijde licht.

107 *Vruchte* voor *vrucht* of voor *vruchten*, geen van welke beiden het rijm gedoogde.

114 Dametas zegt hier juist het tegenovergestelde van wat hij zeggen wil. Hy vreest toch namel. Amaryls *gestoordheid* en dat deze hem *wraken* d. i.: „afslaan" zal.

Menalkas.

Wie Bavius vermagh, minn' Mevius gedicht,
Spann' vossen onder 't juck, en laetze heene trecken,
En melcke bocken, magh het melcken hem verstrecken.

Dametas.

Gy knaepen, die de bloem en rijpe aerdtbezi leest,
Vlught haestighlijck van hier: want 't geen een wijze vreest,
De waterslange schuilt in 't gras, en onder meien.

Menalkas.

Nu keert de schaepen flux, dat zy niet verder weien:
Aen d'oevers is gevaer: men hoê zich voor gevaer.
Nu drooght de ram zijn vel, en vlies, en 't ruige haer.

Dametas.

O Tityr, drijf de geit te rugge, van de kanten,
En oeveren, bedeckt met schaduwen, en planten:
Als 't tijt is zal ick haer afspoelen in de bron.

Menalkas.

Gy knaepen, drijf het schaep te koie: want de zon
Verdrooght de melck en 't zogh, zoo dat wy weder telcken,
Gelijck voorheen, vergeefs den uier zullen melcken.

Dametas.

Hoe mager is mijn stier in zulck een vette wey!
De herder, en het vee, van 't minnen alle bey
Getroffen, quijnen, door een' zelven pijl aen 't steenen.

126 *Wie Bavius vermagh:* „wie de gedichten van Bavius slikken kan." Zoo zegt men nog in 't gemeenzaam onderhoud: ik mag hem wel. De zin voorts van dezen regel is: wie zulk een wansmaak bezit, dat hij de gedichten van Bavius met genoegen lezen kan, die moge zich ook vermaken met die van Mevius.

127, 128 Hij wil zeggen: is even dwaas, als die met vossen ploegen gaat of bokken melken wil.

128 *Magh het melcken hem verstrecken:* hier schijnt *verstrecken* te moeten genomen worden in den zin van „vermaken." Misschien echter moet er bij gedacht worden: „tot genoegen."

129 Dametas breeckt hier de quaestie over de verdienste van Bavius en Mevius bot af, als verkoos hij er niet van te hooren.

Menalkas.

Dit spruit uit minne niet: hy valt schier van de beenen.
Nu weet ick naulijx met wat nijdigh oogh dit dier
Mijn teere lammers heeft betovert, als met vier.

Dametas.

Ay, zeghme in wat gewest [gy zult van my na dezen,
Gelijck een groot poeet ten hooghste zijn geprezen,]
Men 's hemels grootte meet, die op dry ellen past.

Menalkas.

Ay, zeghme in wat gewest de schoonste bloem nu wast,
Genoemt de koningsbloem, met 's konings naem beschreven:
En hou dan Fillis vry alleen, voor al uw leven.

Palemon.

Ick ben niet wijs genoegh te rechten een geschil,
Zoo wightigh, en zoo zwaer. Gy, zoo men 't vatten wil,
Verdient de koey, als hy, en wie voor zoete treken
Van minne vreest, of dat zy bitter op moght breecken.
Gy knaepen, stopt de beeck: het is nu niet te vroegh:
De beemden zijn voor 't vee oock zadt en nat genoegh.

149 Versta: de hemel slechts drie el breed is. Verg. de Proza-vertaling. Het raadsel is vrij duister — gelijk trouwens bij een hemel van drie el niet anders te verwachten is — en over de oplossing zijn de geleerden al eeuwen lang aan 't kibbelen. Voor de beste oplossing wordt die van Cornificius en Asconius Pedianus gehouden — die haar dan ook uit 's dichters eigen mond zouden vernomen hebben, dat hij er het graf van Coilius, een Mantuaan, mede zou bedoeld hebben, die al zijn have en bezittingen had doorgebracht, op een lap gronds na van *drie el* breedte, om er begraven te worden. — De overige uitleggingen, die er van gegeven zijn, zijn te talrijk om hier vermeld te worden.

151 *De koningsbloem, met 's konings naem beschreven:* de „Hyacint," die zoowel uit het bloed van Hyacint, den zoon van den Spartaanschen koning Amyclas, ontsproot, als uit dat van Ajax, zoon van Telamon. Als zinnebeeld zijner klaagtonen over den dood zijns geliefden Hyacints, schreef Apollo in de bloem de letters A I, die mede de beginletters van den naam Ajax zijn.

158 *Voor 't vee:* deze woorden zijn niet alleen overtollig, maar duiden aan, dat Vondel het *claudite jam rivos, pueri, sat prata biberunt,* niet begrepen, en in letterlijken zin heeft opgevat; als richtte Palemon hier het woord tot eenige knapen, die een sluis hadden opengezet, terwijl hij kennelijk een overdrachtelijke spreekwijze bezigt en aan de beide zangers wil te kennen geven, dat hij nu genoeg heeft aan hun muziek en zij er mee kunnen uitscheiden.

POLLIO.

VIERDE HERDERSKOUT.

INHOUDT.

De dichter groet den zoon van Roomschen Pollio
Met dit geboorteliet, voorzeght de goude tijden,
Uit der Sibillen mont, en hoort van sterven noo,
Om noch met veltgezangk die heileeuw te verblijden.

O zanggodinnen van Sicilie, nu, gedrongen
Van een rechtschape vreught, een' hooger toon gezongen:
Want iegelijck is niet der elzeboomen vrient,
Noch met de tamerinde, een laege plant, gedient.
Indienwe zingen van bosschaedjen, hoogh gewassen;
Het opzicht over bosch wil burgermeestren passen.
Nu naeckt de leste tijt, waer van de strantSibyl
Te Kuma spelde. Nu komt, zonder lantgeschil
En strijt, een lange ry van eeuwen aengetogen.
Saturnus eeuw, en maeght Astrea komt gevlogen.

Ten aanzien der bedoeling van dezen Herderskout, verwijs ik naar den Inhoud boven de Proza-vertaling. Sommige uitleggers echter passen de Ecloga toe niet op Pollio's zoon, maar op Marcelles, den zoon van Octavia, de vrouw van Antonius en zuster van Octavianus, doch de laatste onderstelling schijnt wedersproken door de omstandigheid, dat Marcellus, bij de vervaardiging van het gedicht, nauwelijks twee jaren oud was. Dat men in dat gedicht ook een profetie van Christus gezien heeft, is verklaarbaar èn uit de overeenkomst van sommige uitdrukkingen en beelden met die welke men bij de Profeten vindt, èn uit de overtuiging van velen, dat de echte dichter, 't zij heiden of geloovige, toch altijd *vates* was en, zelfs des onbewust, de toekomst profeteerde.

1 *Sicilie:* om te verhoeden dat de lezer òf *Si-ci-li-e* zegge en 't vers een halven voet te lang make, of den naam van 't eiland verkeerdelijk als *Si-ci-lie* doe hooren, had Vondel hier beter *Sicielje* geschreven.

7 *De strantSibyl:* evenzoo spreekt Bilderdijk in zijn vertaling van de *Dies irae* van de *Grotsibyl,* bijna gelijkluidende woorden bezigende:

De dag....
Dien Grotsibyl en Godstolk spelden.

De milde hemel stuurt ons uit zijn' schoot om hoogh
Eene andere afkomst toe. Begunstigh met uw oogh,
O hemelsche Lucijn, begunstigh 's kints geboorte:
't Verdrijf deze yzere eeuw, sluit vreedzaem d'oorloghspoorte,
Een gulden tijt verrijst alom langs deze baen.
Uw blijde Apollo vangt nu zijn regeeringe aen.
Dees maenden, wijt befaemt, en heerelijcke jaeren,
Nu gy, ô Pollio, den tabbert zult bewaeren,
En burgermeesters staet, gaen in met uw gebiet.
Indien men noch een vlack van onze boosheit ziet,
Die wort schoon uitgewischt door uw beleit, en orden,
En van de lange vrees zal d' aerde ontslagen worden.
Hy, zelf vergodet, zal de helden zien met vreught
Verkeeren met de Goôn. Hy zelf zal dan verheught
Verschijnen in 't getal der Goôn, en begenadight,
De gantsche weerelt, door zijn vaders deught verdadight,
En eens tot vre gebroght, regeeren: maer ô kint,
Het aerdtrijck zal u, slecht en recht en danckgezint,
Opoffren d' eerste gift, klimop, en kallefsbladen,
Oock lachend beereklaeu, en hazelwortel, zaden
En geuren onder een gemengelt, blijde en kuisch.
Dan komt de zatte geit met vollen uier t'huis.
Dan zal geen kudde voor de groote leeuwen schricken,
De bloem, uit uwe wiege opluickende, u verquicken.
De slang zal quijnen, en het moortvenijn vergaen.

11 *Om hoogh:* behoort bij *de milde hemel.*

13 *Lucijn:* niet alleen Juno werd ten gunste der kraamvrouwen ingeroepen; maar ook Diana: en dat deze laatste hier bedoeld wordt, blijkt uit vs. 16. De woorden *uw blijde Apollo* duiden aan, dat tot zijn zuster gesproken wordt.

16 Elke nieuwe eeuw werd onder de bescherming eener verschillende Godheid gesteld: de eeuw, die nu aanbrak, onder die van Apollo.

17—27 Het was niet Pollio of eenig ander Consul, het was Octavianus, die, weinige jaren nadat de dichter dit zong, den vrede herstelde en in de Romeinsche wereld regeerde.

23 *Vergodet* voor *vergood:* de vorm is meer gewoon wanneer het de 3e pers. van 't praes., dan wanneer 't een particip. geldt.

28—36, 37—54, 55 volgg. De overgangen zijn hier goed in acht genomen. Eerst worden aan het kind bloemen, vervolgens aan den jongeling rijpe vruchten, en eindelijk aan den man de voortbrengsels der aarde opgedragen.

29 *Kallefsbladen:* 't Lat. heeft *colocasia,* een soort van Egyptisch boonekruid, in Italië hoogst zeldzaam en waarvan het goed gedijen een teeken van voorspoed werd gehouden.

Dan zal d' Assyrsche roos op alle velden staen.
Maer daetlijck als gy komt der helden deught te lezen,
En 's vaders dapperheit, ten hemel toe geprezen;
Zoo dra gy rieckt wat deught en eer daer boven gelt;
Zal d' eedle korenair allengs het korenvelt
Vergulden, en de druif, zoo blaeu en rijp geboren,
Afhangen van de noit besnoeide haegedoren:
De harde en heilige eick zweet zoeten honighdouw.
Men zal 'er evenwel bedrogh, veraert van trou,
Zijn oude stappen noch hier onder zien vermengen,
Waer door de gierigheit den mensch zoo verr' zal brengen
Dat hy niet schrick 't gevaer te water uit te staen,
De steden met een' muur te stercken, ackers aen
Te grijpen met den ploegh: dan zal men op de baren
Een' tweeden Tifys zien verrijzen, om te vaeren
Met eene tweede kiel en Argo, rijck bevracht
Met aller helden bloem, om Kolchis goude vacht
Te winnen: dan verrijst een krijgh van Griecksche helden:
Een tweede Achilles wort gestiert naer Priams velden.
Wanneer gy endelijck uw manbre jaeren krijght,
Dan staeckt de zeeman flux het vaeren: ieder zwijght
Van vaeren: geene kiel vermangelt heure waeren,
En d' aerde baert alom al watze plagh te baren.
Men hoeft geen lant noch klay dan t'eggen, geene ranck
Te snoeien. D' ackerman ontslagen spant eer langk
De stieren uit den ploegh. Men hoeft geen wol te doopen
In allerhande verf. De rammen, daerze loopen
En weiden, decken zich met vachten, milt van geur,
En schoone oranje verwe, en gloeiend purperkleur.
Waer bergh en dal alom de vette lammers azen
Zal 't berghroot hunnen rugh bekleeden onder 't grazen.
De Schickgodinnen, die eenstemmigh 't vast besluit
Van 't nootlot stercken, en bestemmen, riepen luit:
O spillen, vaert al voort, en spint ons zulcke tijden.
O lieve spruit der Goôn, door wie men met verblijden

36 *D' Assyrsche roos:* 't Lat. heeft *Assyricum amomum:* 't is moeilijk te bepalen welke kostelijke heestersoort daarmede bedoeld wordt. Sommigen houden haar voor dezelfde, waaruit de Perubalsem verkregen wordt.

66 *'t Berghroot:* door *sandyx,* als 't Lat. heeft, verstaan sommigen „de vermiljoen," anderen „de meekrap."

Zal d' afkomst van Jupijn zien groeien, en bestaen,
Neem flux, het wort nu tijt, uw hooge titels aen.
Aenschou de weerelt eens, hoe d' aerde, en 's hemels rijcken,
En lucht, en oceaen van grooten last bezwijcken;
Hoe alle dingen nu verheught zijn, en verblijt,
Om 't naecken van uwe eeuwe, en dien aenstaenden tijt.
Och, leefde ick nog zoo lang, en wasme een' geest bescheiden
Om uwe dapperheên en daeden uit te breiden;
De Thracische Orfeus, noch oock Linus zouden my
Verdooven met gezangk; al quam 'er Orfeus by:
Al nam hy Kallioop zijn moeder, milt van ader;
Schoon Linus nam Apol, dien schoonen, zijnen vader
Te baete; al speelde Pan, voor 't hoogh Arkadisch recht
En vierschaer, tegens my; Godt Pan in 't speelgevecht
Zoudt voor 't Arkadisch recht my zelf gewonnen geven.
O kleene knaep, begin te groeien, en te leven,
En lach uw moeder toe met kennis: want met smart
Droeghze u tien maenden langk geduldigh onder 't hart.
Begin, ô kleene knaep: natuur- en bedgoôn achtten
Hun bedde en disch onwaert wien d' ouders noit toelachtten.

87 *Lach uw moeder toe met kennis:* over de beteekenis van het Lat. *risu cognoseere* is veel geharreward. Ter eere van Vondel zij gezegd, dat hij deze, evenals vele andere duistere plaatsen, heeft opgevat in den zin, dien de schranderste critici er nog heden ten dage aan toekennen.

88 *Tien maenden:* men bedenke dat hier van *maanmaanden,* elk van 29 dagen en 13 uren, sprake is: en bovendien was 't een wonderkind.

90 *Hun bedde en disch:* hier zou de dichter, zonder hinder voor de maat, den terugslag op wat voorafgaat beter hebben bewaard, indien hij *hun disch en bedde* geschreven had.

DAFNIS.

VIJFDE HERDERSKOUT.

INHOUDT.

Menalck met Mopsus hier op Dafnis dootbaer weent.
Zy voeren hem om hoogh in 't midden van de Goden,
En bidden dat hy 't volck van daer zijn gunst verleent,
Voor offerwijn en melck, zijn Godtheit aengeboden.

MENALKAS. MOPSUS.

Menalkas.

Dewijl wy, Mopsus, beide in kunst al even eêl,
Gy meester op de fluit, ick op mijn' zang en keel,
Op een slaen, waerom niet gezeten op die kanten,
Daerze olm en hazelaer dus door elckandre plantten.

Mopsus.

Menalk, gy overtreftme in jaeren, dus is 't reên
Dat ick u volg'? het zy wy zitten dicht by een
In schaduw van dit loof, en bladen, die dus leven,
Terwijl de westenwint zoo koel daer in komt zweven;
Of liever in een hol. Ay zie hoe daer in 't wilt
De wijnranck 't hol bedeckt met druiven, zoet en milt.

Menalkas.

Amint daege u alleen op ons geberght daer boven.

Vergelijk, ten aanzien der allegorische beteekenis dezer Ecloga, den „Inhoudt" der Proza-vertaling, Dat de commentatoren uit onze dagen van die allegorie niets weten willen en het gedicht eenvoudig voor een uitbreiding van de eerste Idylle van Theocritus houden, zal wel niemand verwonderen. Men wil het typische niet meer, zelfs in poëzie niet, en daardoor komt men van lieverlede tot de bewering, dat het er nooit in bestaan heeft.

Mopsus.

En of hy Febus zelf met zingen wou verdooven?

Menalkas.

Nu Mopsus, hef eerst aen; 't zy u behaege een wijs
Van Fillis vryerye, of Alkons lof en prijs,
Met schieten ingelegt: of zing 't krackeeligh woeden
Van Kodrus. Hef eerst aen: terwijl zal Tityr hoeden
De dertle bocken, die gaen grazen aen dien oort.

Mopsus.

'k Wil liever datge my de vaerzen zingen hoort,
Die 'k in de groene schors van beuckeboomen prente,
En tuureluurde, en zong by beurt, naer mijn gewente.
Zegh dat Amynt my dan met zang tarte, als 't betaemt.

Menalkas.

Gelijck de blonde olijf de taeie wilgh beschaemt,
En laegh levender voor den roozelaer moet strijcken,
Zoo verre moet Amynt, mijns oordeels, voor u wijcken.

Mopsus.

Genoegh, mijn zoon, dit 's 't hol, dat ons tot zingen noodt.
De Veltgodinnen droef beweenden Dafnis doot,
Die deerlijck raeckte om hals. Gy hazelaers, aen 't schreien:

17 *Dien oort:* in de *Leeuwendalers*, vs. 217, laat Vondel „Blinden Wouter" zeggen:

Doch meltme niettemin uw naem en uit wat oort
Ghy eenzaem herwaert koomt.

Het woord wordt dan ook zoowel mann. als onz. gebruikt; volgens sommigen zou het, mann. gebezigd, „plek gronds, plaats, ruimte", onz. gebezigd, „gewest" beteekenen. Het onderscheid is echter maar willekeurig. Men zegt b. v. van twee, beide aan den Veluwzoom gelegen landgoederen, „*de* Heyenoord" en „*het* schoone Reederoord."

20 *Gewente:* gewoonte.

23 *Levender:* lavendel.

26 volgg. Volgens sommige uitlegkundigen zinspeelt deze episode op den moord aan Julius Caesar gepleegd, die hier onder den naam van Dafnis zou zijn voorgesteld. De *Veltgodinnen* — vs. 28 — en *d' eige moeder* — vs. 29 — zouden als beschermgodinnen der Romeinen, Venus, als moeder van den Juliaanschen stam, de herders — vs. 31 — en de kudde — vs. 34 — als het Romeinsche bewind en volk zijn te pas gebracht, en de wilde dieren, waarvan in de volgende regels gesproken wordt, de volken beduiden, door Caesar ten onder gebracht en aan zijn wetten gehouden.

Gy vlieten tuight dit van der Veltgodinnen reien,
Als d' eige moeder 't lijck van haeren zoon omermt,
En over d' ongena der Goôn en starren kermt.
Geen herders drenckten, toen, ô Dafnis, hoogh van waerde,
Uw nat bekreeten lijck bedruckt stont boven d' aerde,
Hun zatte stieren in den koelen waterstroom:
Geen kudde proefde nat, noch zette, uit rouw en schroom,
Den mont eens aen het gras. ô Dafnis, woestijnyen,
Geberghte, en bosschen zelfs getuighden van het lyen
Des Libyaenschen leeus, om u met rou belaên:
Want Dafnis leerde ons eerst Armeensche tigers slaen
En spannen onder 't juck, voor wagen, en voor raden.
De zelve Dafnis leerde ons wijngertstock met bladen
Bevlechten, en, dien Godt ter eere, met geschrey
Aenvoeren op het feest den struickelenden rey.
Als wijngaert het geboomt, de druiven wijngert, stieren
De kudden, het gewas de vette landen cieren,
Aldus verciertge alleen uw lantsliên door uw deught.
Toen d' onvermurwde doot ons dus met ongeneught
Van u berooven quam, verliet Apol de weiden,
En Pales zelf het lant: daer wy, voor uw verscheiden,
Zoo dick met vruchtbaer graen bezaeiden vore en klont,
Quam niet dan stoppel, stroo, en onkruit uit den gront.
Daer eerst fioolen en tyloozen weeligh wiessen,
Quam niet dan doren op, en distel, scherp als spiessen.
O herders, overstroit den wegh met loof, en bladt:
Beschaduwt bron by bron met meien, fier en prat:
De brave Dafnis is die staetsi dubbel waerdigh.
Stelt hem een graf toe, met dit grafschrift, kloeck en aerdigh:
Ick Dafnis, in het bosch vermaert tot 's hemels stê,
Behoede 't schoone vee, was schooner dan het vee.

Menalkas.

O goddelijck poeet, uw dicht verzacht ons smarten,
Bekomt, gelijck de slaep in 't gras, vermoeide harten;

53 volgg. De herders waren gewoon, bij de begrafenis van een hunner, die jong gestorven was, den weg met bloemen te bestrooien: niet zelden koos men, wanneer het er een gold, die zich een naam had gemaakt, de grafplaats uit bij een bron en omplantte die dan met groen geboomte, welk een en ander geschikt was den vermoeiden reiziger uit te lokken om er te rusten en zoodoende het grafschrift, op de zerk geplaatst, te lezen.

Gelijck een koele bron en springaêr 't hart verquickt
Dat in de heete zon bykans van dorst verstickt.
Gy handelt niet alleen de fluit, een lust te hooren,
Maer zingt zoo lieflijck als uw meester in onze ooren.
O zegenrijcke knaep, ga, zet u neffens hem:
Wy willen, naer ons maght, u loven met ons stem,
En uwen Dafnis hoogh, ja hemelhoogh doen rijzen,
Hem, die ons minde, luidt tot aen den hemel prijzen.

Mopsus.

O kan men grooter gaef verwerven van een' vrient!
Dees knaep hadde oock dien lof en prijs met recht verdient:
En Stimichon heeft lang dat dicht ons aengeprezen.

Menalkas.

De blancke Dafnis ziet [het geene hy voor dezen
Niet was gewoon] de poort des blijden hemels aen,
En star, en wolcken, die beneên hem ommegaen;
Dies bosch, en beemt, en Goôn van herderen en wouden
Nu blijde en vrolijck zijn. De wolf, in toom gehouden,
Beloert geen schaep. Men spant geen netten voor het hart.
d'Oprechte Dafnis mint de vrede, vry van smart:
Zelf d' ongeschore kruin der bergen, reede aen 't danssen
Van blyschap, wort gehoort tot aen des hemels transsen.
Zelf klip en boomgaert weckt een' weêrgalm op dien toon.
Menalck, hy is een godt, een godt op 's hemels troon.
Nu begenadigh toch, ô Dafnis, die u eeren.
Daer staen vier outers, twee die wy voor u stoffeeren,
En twee voor Febus. 'k Zal u jaerlijx, als een schult,
Twee kannen wijden, die met melck en room gevult
Noch schuimen, versch van melck, en u twee bekers [schencken
Met oli van olijf, en eerst de gasten wencken,
En toevenze aen den haert, indien het winter is,

84, 85 Het zijn inzonderheid deze regels, waaruit men besluit, dat met Dafnis geen ander dan Caesar gemeend was. De dag toch waarop de vergoding van Caesar had plaats gehad, was die waarop het feest van Apollo inviel: alleen had men, omdat dit laatste, naar luid der Sibyllijnsche boeken, door geen ander verdrongen mocht worden, het Caesarsfeest een dag te voren gesteld.

Met eenen verschen dronck van puickwijn, klaer en frisch;
Des zomers onder 't groen. Als nieuwe neckterstraelen
Wort wijn van Chius u vereert in goude schaelen.
De Lyktische Egon zingt voor my en voor Dameet.
Alfesibeüs danst als Saters, dat hy zweet.
Dus vieren wy uw feest kerckplechtigh al ons leven,
Als wy 't beloofde goet aen d' ackergodtheên geven,
En d' ackers zuiveren met heiligh offervier.
Zoo lang het wilde zwijn op 't hoogh geberghte hier,
De visch in 't water leeft, de krekel dan zal zuigen,
De honighby den tijm, zoo lange zal men tuigen
Van uwen naem en faem en eer, by elck gevoedt.
De lantman brengt u, jaer op jaer, 't beloofde goet,
Gelijck aen Bacchus, en vrou Ceres, die wy minden.
Gy zult hem oock aen zijn belofte en eedt verbinden.

Mopsus.

Wat schenck, wat schenck ick best u voor dat schoone liet!
Want geene zuider koelte, of strant, daer 't schuim op ziedt,
En ruischt; geen beeck, die door de daelen, krom, als stricken,
Gevlochten, heene ruischt, kan zoo mijn hart verquicken.

Menalkas.

Ick schenck u dan eerst dees scherleypijp, kranck en bros.
Zy leerde ons: Koridon verslingerde te los
Op zijnen jongen knaep Alexis, schoon te wonder,
En dees scherleypijp leerde ons aertigh in 't byzonder:
Wiens vee is dit, behoort het Melibeüs toe?

Mopsus.

En gy, Menalk, aenvaert dien herdersstaf in 't goe.
Dien ick Antigenes noit over woude laeten,
Hoe dickwijl hy my bädt: en schoon hy, boven maeten,
Elx gunst verdiende. Aenschou dien staf, zoo net en vast
Van koperen beslagh, eenpaerigh oock van quast.

94 *Alfesibeüs danst als Saters:* A. danst op de wijze des Saters, als op zijn Satersch.

103 Lees: gelijk wij dat aan hen die wij liefhadden, b. v. aan Bacchus en Ceres, doen.

114 *In 't goe:* welwillend, met een goede gezindheid.

SILENUS.

ZESDE HERDERSKOUT.

INHOUDT.

Sileen, de Wijngodts knaep, in zijne dronckenschap
Noch ronckende verrast, en aengeport tot zingen,
Verheft zijn schelle stem, en zet zijn zinnen schrap,
Ontvouwt hun 's weerelts wiegh, gemengt met vreemde dingen.

De Dichter.

Ons Berghthalye liet zich allereerst gevallen
Des Syrakuzers toon te volgen boven allen,
En hielt geen schande dat zy 't bosch bewoonen zou.
Toen ick van koningen en oorlogh zingen wou,
Trock Febus my by 't oor, sprack: Tityr, eer der knaepen,
Een rechte herder weide en hoede zijne schaepen,
En tuurelure een liet op 't velt, en in de hey.
Dewijl 't, ô Varus, u nu geensins aen een' rey
Van andre dichtren, die de krijghstrompetten steecken,
En zweven op uw' lof en eere wil ontbreecken,
Zoo speel ick op een' halm en dun gesneden riet,
Door last van Godt Apol, een velt-en herdersliet.
Zoo iemant evenwel belust is dit te lezen,
Die zal verneemen hoe gy Varus wort geprezen
Van onze tamarinde, en van een ieder woudt.
Apollo ziet oock liefst de blaên, daer hy met gout

Vergelijk den „Inhoudt" boven de Proza-vertaling. Ik heb daar alleen nog bij te voegen, dat het, volgens sommigen, noch Quinctilius, noch Lucius, maar Alfenus Varus was, wien deze Ecloga werd toegezongen, en wel toen hij zich met Cornelius Gallus in Cisalpijnsch Gallië bevond, om er, op last van Octavianus, de akkers onder de oude gedienden te verdeelen, in 't jaar 714 van Rome.

1 *Berghthalye:* hier wordt Thalia in haar bijzondere betrekking als Muze der Idylle, in de Proza-vertaling bij haar gewonen naam, toegesproken.

2 *Des Syrakuzers toon:* dien van Theocritus.

Den naem van Varus op geprent ziet, en geschreven.
O Zanggodinnen, nu eens rustigh aengeheven.
Twee jongers, Chromis en Mnasylus, op den dagh,
Silenus, daer hy vast in slaep gevallen lagh,
Zien leggen in een hol, met aderen gezwollen
Van klaeren wijn, die hy, een dagh voorheene aen 't hollen,
Gepeepen had, gelijck hy doorgaens opgevult
En vol is. By zijn hooft lagh krans aen krans, gekrult
Van wijngert, en men zagh een groote wijnkan hangen
Aen haer gesleeten oor. De knaepen uit verlangen
[Dewijl de grijzert hen zoo menighmael bedroogh
Met zijn beloften,] treên naer hem, die nu zijn oogh
Geloocken had, en ronckte, en knevelden met banden
Van kranssen hecht en vast zijn voeten, en zijn handen:
En Egle quam op slagh de bange maets te baet:
Nymf Egle, d' allerschoonste en fierste van gelaet
Der Veltgodinnen. Toen de Godt nu quam t' ontwaecken,
En d'oogen opsloegh, zoo bemaeldeze zijn kaecken,
De kin en 't voorhooft met een moerbay paers en root.
Hy loegh om dit bedrogh, en sprack in dezen noot:
Mijn kinders, laetme los. Waerom my dus geknevelt?
Het is genoegh dat gy my, dus van 't nat benevelt,
Betrapt ziet. Eischt nu slechts wat liet gy hooren wilt:
U zal ick met een liet, haer met wat anders milt
Te vrede stellen. Toen heeft hy dus aengeheven.
Daer had gy Saters, en het wilt, van lust gedreven,

23 *Gepeepen:* voeg bij hetgeen in de Proza-vertaling reeds op dit woord is aangeteekend, een verwijzing naar HUYDECOPER, *Proeve* I, blz. 370; doch vooral naar hetgeen VAN LELYVELD op diens afleiding aanmerkt. Geen van beiden schijnt echter gelet te hebben op de beteekenis, waarin dit woord, dat eigenlijk 't zelfde als *piepen* is, hier genomen moet worden. — Men moet zich voorstellen, dat de wijn bij de ouden in zakken werd geborgen, waaruit men niet *drinken* kon, doch alleen, door middel van een aangebrachte *pijp*, den wijn *uitzoog*, of alzoo *peep*.

29 *En knevelden:* 't was een oud volksgeloof, dat dichters en waarzeggers door gewelddadige middelen moesten gedwongen worden om hun voorspellingen te doen hooren. Zoo o. a. werd Proteus door Menelaüs stijf gebonden eer hij de oorzaak openbaren wilde waarom de vloot de Egyptische kust niet verlaten wilde. Zie *Odyss.* Boek IV. Doch ook in de gewijde schriften ontbreekt het niet aan voorbeelden van profetieën, die niet dan met dwang ontlokt werden.

31 *Te baet:* ter hulp, ter assistentie.

Zien tripplen. d' Eick begon zijn kruin op zulck een liet
Te schudden, dat Parnas met Godt Apollo niet
Zoo zeer gedient is, noch oock Rodope en Ismaren
Met Orfeus zoeten zangk, en liefelijcke snaeren:
Want Bacchus schiltknaep zong hoe, in dit overgroot
En ledige begrijp, al wat men ziet, eerst sproot
Uit zaet van water, vier, en lucht, en aerde, t'zamen
Geronnen, en hoeze al uit deze hooftstof quamen,
De weereltkloot eerst in zijn' vorm gegooten hing.
Toen zette zich de gront: het water scheide: elck ding
Verkreegh zijn wezen meer en meer, en d' aerde omheenen
Zagh met verwondering zich van de zon bescheenen,
En hoe de regen uit ontslote wolcken viel.
De bosschen groeiden aen. 't Gedierte liep, en hiel
Zich hier en daer om hoogh op bergen, eerst gesteegen.
Hier na verhaelde hy hoe Pyrre, om volck verlegen,
De steenen zaeide op 't velt; oock van Saturnus rijck,
Prometheus diefstuck; van zijn' arent te gelijck
Op Kaukasus, en oock van Hylas, zoo verkoren
By Herkles; in wat bron maetroozen hem verloren,
En Hylas riepen, dat al 't strant hier van gewaeght.
Hy troost Pasifaë, van 't minnevier geplaeght
Om dien verliefden stier. Zy waer gewis geluckigh
Waer noit het vee geweest. Rampzalige, al te druckigh,
Wat dolheit quam u aen? en Pretus kroost, ontstelt
En kranck van zinnen, dwaelde en loeide alom door 't velt:
Maer geen verliep zich oit zoo schendigh met de dieren;
Schoon elck op 't effen hooft, met loeien en met tieren,
Naer horens voelde, en vreesde een ploeghjuck aen den hals
Te krijgen. Arme maeght, gy zwerft met veel geschals
Op bergen, en hy leght met zijn spierwitte lenden
Op eene Maybloem, zacht van blaên, en kan zich wenden,
En kaeuwen, waer 't hem lust, het uitgelezen gras,
In bruine schaduw van een eicke, of zoeckt dit pas

47 volgg. Deze regels bevatten de leer van Epicurus aangaande den oorsprong der wereld.

60 *Diefstuck:* om de maat; welluidendheidshalve zou *dievestuk* beter zijn, evenals *boevestuk*. 't Is waar, men zegt *schelmstuk;* doch daar werd bij de uitspraak de *e* verplaatst en *schellemstuk* gezegd.

72 *Arme maeght:* Pasiphaë wordt hier bedoeld.

73 *Hy:* de stier, op wien zij verliefd was.

Een vryster in den hoop der kudden, die hem minnen.
Ay Veltgodinnen, ay Kretenzer Veltgodinnen,
Sluit bosch, en beemt: misschien ofwe ergens by geval
Het voetspoor van den stier, dus dwaelende overal,
Noch vonden: en misschien of koeien in de weiden,
Daer hy vast graesde, of volghde een ossendrift, hem leidden
Den stal in te Gortyne. Oock zong hy van de maeght,
Die zich aen Hespers ooft, het welck haer oogh behaeght,
Vergaepte; oock hoe het mosch en boomschors vel en locken
Der droeve zustren van Godt Febus zoon betrocken,
En deckten, en hoe elck, die rouw op 't lijck bedreef,
Zoo reizigh als een els, aen klay gewortelt bleef:
Oock hoe eer Gallus, aen Permessus oever dwaelende,
Van een der drymael dry gezustren, naer hem talende,
Op Helikon den bergh geleit wiert, daer de rey
Van Febus hem onthaelde, en toeneegh met geschrey:
Hoe herder Linus, met den krans van eppe en bloemen
Om 't hooft, dit goddelijck gedicht, waerop zy roemen,
Hem toezong: ay, aenvaert dees pijpen, om de kunst:
De Zanggodinnen zelfs vereerenze u uit gunst.
Zy waren 't grijs vernuft van Askra voormaels eigen.
De harde woudtesch quam zijn kruin en locken neigen,
En daelde op 't pijpspel van den bergh af, vry en los.
Gy zult den oirsprong van 't vermaert Gryneesche bosch
Hierop verhaelen, en Apollo zal 't beseffen,
En niet een bosch zoo hoogh als dit door zang verheffen.
Wat wil ick u noch meer vertellen? van de Scil,
De spruit van Nisus, die men zeght dat nimmer stil,
Beneên den navel, hecht met luid gebas van honden
Omgort, de schepen van Ulysses uit de gronden
Der baren plaeghde, en droef en fel, na kreet op kreet,

87 *Elck:* namelijk: ieder van de zusters van Phaëton.

88 *Reizigh* voor *rijzig,* met den vocaalwissel, dien wij ook in *bijtel* en *beitel, nijgen* en *neigen, stijgen* en *steigeren* opmerken. Beide vormen komen, volgens TEN KATE, Deel II, 1e. Pr. op *Rijz,* op 't zelfde neer. HOOFT schrijft *reizig* als KILIAEN, die ook *resigh* schreef. Waarschijnlijk is aan de spelling *rijzig* later de voorkeur gegeven om niet aan *reis* te doen denken. Meer dergelijke willekeurige spellingen zijn enkel ter voorkoming van verwarring ingevoerd; men denke aan *naar* en *na, noch* en *nog, kolen* en *koolen,* enz.

90 *Een der drymael dry gezustren:* eene der Muzen.

Den schrickenden maetroos door haere zeejaght beet,
En slickte in 's afgronts keel? of 't geen hy noch vertelde,
Hoe Tereus van gestalt verandert? wat d'ontstelde
En dolle Filomeel hem opdischt voor bancket?
Hoeze in de wildernis zich bergen most, en met
Wat vlercken de bedruckte eerst over 't hof quam zweven?
Hy zong wat Febus eer in vaerzen had geweven,
En by Eurotas zong, die zijnen lauwerier
Dit voortleert. Dal by dal gaf antwoort op den zwier
En galm van zijnen zangk, tot d' avont, aen 't vallen
Den dagh te spijt, beval den herder 't vee te stallen,
Te tellen, en te rust te drijven naer de koy.

115 *En by Eurotas zong:* namel. van zijn liefde voor Hyacint, den zoon van den Spartaanschen vorst, door wiens land de Eurotas vloeide.

119 Een slotregel zonder rijm. Gelukkig kan hij gemist worden zonder dat de zin er schade bij lijdt. Vergelijk ter nadere opheldering van dezen zang de Proza-vertaling.

MELIBEUS.

ZEVENDE HERDERSKOUT.

INHOUDT.

Toen Melibeüs vast den bock der kudde zocht,
Riep Dafnis hem in 't groen, daerme om den zangprijs twiste:
Hy sloot dat Koridon ruim Thyrsis overmoght,
Welck vonnis het geschil van 't zangers wedtspel sliste.

KORIDON. THYRSIS. MELIBEUS.

Melibeus.

By avontuure zat eens Dafnis onbeladen
In schaduw van eene eicke en ruischende eicke bladen,
En herder Thyrsis dreef, als Koridon, zijn vee
Te hoop, en dicht by een op eene zelve ste,
De herder Koridon zijn geiten, Thyrs zijn schaepen,
In 't bloeien van hun jeught, en beide Arkaders knaepen,
In 't zingen meester, en op hunne beurt gereet.
Terwijl ick hier ter ste de jonge myrt voor 't leet
Der felle kou beschut, quam mijne geit te dwaelen,
Het manneken der kudde: ick zie hier in de dalen
Oock Dafnis, die my zagh, en toeriep: Melibé,
Koom herwaert: uwe geit en bocken zijn alree
Geborgen: magh het u gebeuren, vry van kommer,
Zoo koom hier dicht by my, en rust in deze lommer.

Vergelijk hier den „Inhoudt" der Proza-vertaling.

1 *Onbeladen:* onbekommerd, onbezorgd.

6 *Arkaders knaepen:* de Arkadiërs waren beroemd om hun bedrevenheid in de muziek, en bij de wet verplicht, hun kinderen op hun dertiende jaar in die kunst te doen onderwijzen.

9—10 *Quam mijne geit te dwaelen, het manneken der kudde:* versta: „*zelf* het manneken," zooals ook in de Proza-vertaling staat. *Geit* staat hier voor *geitebok*, 't Eng. *he-goat*. De dichter wil zeggen: „zelfs de bok, die de kudde leiden moest, verdwaalde."

Hier spoeden runders op de groene beemden aen
Om drincken. Mincius boort hier met smalle blaên,
En riet den oever, en men hoort de byen brommen
Op Godts gewijden eick. Hoe kon ick dit ontkommen?
'k Had geen' Alcip, noch oock geen Fyllis, die ter noot
Mijn lammers, lang gespeent, in hunne schaepskoy sloot:
En Koridon en Thyrs geraeckten aen 't krackeelen.
'k Liet niettemin, hun spel ten dienst, om twist te heelen,
Mijn werreck drijven, dies zy beide, nu ter baen
Geraeckt, aldus om strijt hun zangdicht vingen aen.
Het lust hun bey by beurt te zingen wat zy konnen,
En Koridon heeft dit, en Thyrsis dat begonnen.

Koridon.

O Libetronsche rey, Veltgodtheên, mijn vermaeck,
Vergunme dat ick zinge een liet, dat harten raeck',
En schoon is, als het liet dat Kodrus, d' allerbeste
Naest Febus, dichte: of zijn wy alle in dit geweste
Noch zulcke meesters niet; laet ieder zijn schalmey
Aen dien gewijden boom ophangen in de wey.

Thyrsis.

Arkader herders, kranst den dichter, nu aen 't rijzen,
Met veil, dat Kodrus berst van spijt, als wy hem prijzen:
Of zet men hem te hoogh, en daer zijn deught niet streckt,
Zoo past dat gy zijn hooft met hazelwortel deckt,
Op dat de bitse tong van Kodrus wat vermindere,
En 't groeiende vernuft des dichters niet en hindere.

Koridon.

De kleene Mykon wydt dat zwijnshooft, ruigh en zwart
Van borstelen, Diaen, en van 't langlevend hart
De horens, net getackt. Verwerf ick mijne bede,
Men zal een marmerbeelt oprechten, hier ter stede,
Met purpre brozen aen het eene en andre been,
Uw naem tot eer en prijs, ten prijs van 't algemeen.

36 *Hazelwortel:* het kruid, door Vergilius *baccar* of *bacchar* genoemd, en dat het volksgeloof als een behoedmiddel tegen een kwaad oog en tegen een kwade tong aanmerkte.

Thyrsis.

Priaep, gy moet u jaer op jaer, oock zonder wroegen,
Met eene schotel melck en dezen koeck genoegen:
Naerdien gy meer niet dan een arme tuingodt zijt.
Men wijdt een marmerbeelt uw godtheit naer den tijt:
Maer als de kudde draeght, eer wy het jong genieten,
Dan zal men u een beeldt van louter berghgout gieten.

Koridon.

O Galaté, gy spruit van Nereus staet my aen
Als Siciliaensche tym, zijt blancker dan een zwaen,
En ruim zoo schoon als veil. Zijt gy met zorgh bevangen
Om uwen Koridon, genaeckt hem met verlangen,
En koom uw' minnaer t'huis, indien hy u gevalt,
Zoo dra de zatte kudde en stieren zijn gestalt.

Thyrsis.

Dat ick u bitterder dan ons Sardijnsche kruiden
Moet schijnen, scherper dan muisdoren, dat men huiden
Besnoeit, en min geacht dan wier aen strant en wal,
Zoo my dees dagh geen jaer en vry noch langer vall'.
Gy runders, is 'er schaemt, gaet heene, zonder beiden,
Gaet heene zadt naer huis, en packt u uit de weiden.

Koridon.

Bemoschte bronnen, kruit, noch zachter dan de rust,
Haeghappelboomen, groen van loof, en schaers bewust
Van schaduwen, beschut het vee voor zieckte en plaegen,
Voor 't branden van den Kreeft, in deze heete dagen:
De zomerzon begint te steecken op het hooft:
De vruchtbre wijngert bot, dat ons de druif belooft.

Thyrsis.

Hier is een warme haert, en greenen hout by hoopen.
Hier stoockt men altijt aen. De posten zien bedroopen
En zwart van bitter roet. Wy passen hier zoo veel

58 *Muisdoren:* deze plant — bij Vergilius *ruscum* genoemd — werd voor een middel tot verdrijving van de veldmuis gehouden, aan welke zij ook haar naam ontleent. — *Huiden:* heden.

64, 65 *Schaers bewust van schaduwen:* die weinig schaduw geeft, wegens de ijdelheid van 't lof, dien boom eigen.

Op noordewinden, en den blaesbalgh van hun keel,
Gelijck de wolven op getal, en stercke stroomen
Op d' oevers, als zy met geschal ten berge afkomen.

Koridon.

Hier groeit geneverbees, kastanje, ruigh van bast.
't Geboomte stroit alom den appel, die hier wast.
Hier lacht ons alles toe wat oogen kan vermaecken:
Maer schoone Alexis, die zoo menigh hart kan blaecken,
Verlaet dees ons geberght, dat naer zijn schoonheit ooght,
Zoo vint gy bron en beeck verdort, en uitgedrooght.

Thyrsis.

Het quijnend gras versmacht, het velt, als uitgestorven,
Verwelckt alom, nu lucht en hemel is bedorven.
De Wijngodt zelf benijt den heuvel zijne ranck,
En schaduw van de ranck: zoo Fyllis haeren gangk
Eens weder herwaert zet, zal 't bosch geen groeien faelen,
Jupijn in eene wolck en regen nederdaelen.

Koridon.

De populier behaeght Alcides boven al,
De wijnstock Bacchus, en de myrt aen Venus dal,
Laurier Apollo. Staen de hazelaeren boven
By Fyllis; geen laurier noch myrt zal die verdooven.

Thyrsis.

In 't bosch spant d'esch de kroon, de pijnboom in den hof,
De populier aen stroom: de den om hoogh krijght lof:
Maer schoone Lycidas, wilt gy my dickwijl groeten,
De pijnboom in den hof, en d' esch in hoven moeten
U wijcken: want gy zijt my aengenaemer dan
De pijn en esch den hof en bosschen wezen kan.

Melibeus.

Ick heb 'er op gelet, en merckte met mijne ooren
Hoe Thyrsis, die met zang den zangstrijt heeft verlooren,
Vergeefs met zijnen zang wou tarten dien het won.
Voortaen blijft Korydon by ons wel Korydon.

73 *Op getal:* namel. „van lammeren, die zij buit maken."
100 Versta: voortaan blijft Corydon bij ons wel de zanger bij uitnemendheid.

TOVERES.

ACHTSTE HERDERSKOUT.

INHOUDT.

De droeve Damon klaeght hoe Mopsus strijcken gaet
Met Nyse, zijn vriendinne, en oirzaeck van zijn sterven.
Alfesibeüs zoeckt aen toverkunsten baet,
Om endtlijck heul en troost by Dafnis te verwerven.

DAMON. ALFESIBEUS.

Alfesibeüs.

Nu herder Damons en Alfesibeüs wijs
Verhaelt, en hoe de vaers, terwijl men zingt om prijs,
Toeluistert in de wey, vergeet haer klaver t'eeten,
Het bosch verbaest staet, beeck by beeck haer' loop vergeeten.
Nu herder Damons en Alfesibeüs liet
Verhaelt. Begunstigh my, het zy gy langs den vliet
Timavus, groot van faem, en hooger dan zijn rotsen
Nu optreckt, of in zee de golf en wint durft trotsen,
En langs 't Illyrisch strant te water heenstreeft; och,
Zal ick 't beleven dat het my gebeure noch
Uwe oorloghsdapperheên en daeden te trompetten?
Zal ick beleven eens uw' naem in top te zetten,
En door hooghdravend dicht, dat waerdigh zy alleen
In Sofokles zijn spoor en brozen voort te treên,
De wijde weerelt door, en verder uit te breiden.
'k Begin van u alleen, volend met u in 't scheiden.

Vergel. den „Inhoudt" in de Proza-vertaling, en de tekstverklaring.

1—19 Tot goed verstand van deze toespraak diene men te weten, dat de Ecloga aan Pollio was opgedragen, bij zijn terugkeer van Dalmatië, in 't jaar 715 v. R., na dat hij de Parthinen, een Illyrischen volksstam, overwonnen had.

14 *In Sofokles zijn spoor:* platte, doch nog altijd gemeenzame uitdrukking voor „in het spoor van Sofokles."

Ontfang mijn vaerzen, die ick door uwe aendrift schrijf,
En aenheffe, en gedoogh dat zich dit groene klijf
Magh kringklen om uw hooft, en zeegbren lauwer heenen.
De koele schaduw was nau aen de lucht verdweenen,
Wanneer de dau op 't gras de kudde meest vermaeckt,
Of Damon, die op een' olijfboom leunt, en blaeckt,
Heeft rustigh uit de borst in 't velt dus opgezongen.

Damon.

O morgenstar verrijs, eer 't licht komt opgedrongen,
Terwijl ick, vryende mijn Nise, aen my verlooft,
En schandelijck te leur gestelt, beroit van hooft,
Vast kerme, en, leggende dootkranck op mijn verscheien,
De goden aenroep, schoon ick ydel met luit schreien
Wou datze van mijn trou getuigen zouden staen.
Mijn fluit, nu hef met my 't Arkadisch veltliet aen.
Menael is altijt dicht van pijnwoudt, en bosschaedje.
Hy hoort doorgaens den zang der herdren van vryaedje,
En Pan, die d' eerste fluit van riet broght op de baen.
Mijn fluit, nu hef met my 't Arkadisch veltliet aen.
De lompe Mopsus trout aen Nise, d' eer der velden.
Wat willen nu voortaen alle andre vryers gelden!
Nu paeren oock griffoens met paerden in dees streeck.
Na ons gaen das en hont ten drencke aen eene beeck.
Sny nieuwe tortsen, Mopse: uw bruit zoeckt geen verlengen.
De speelnoots komen om de liefste u t'huis te brengen.
Stroy nooten: d' avontstar wil om u ondergaen.
Mijn fluit, nu hef met my 't Arkadisch veltliet aen.
Gy raeckt nu aen den man te wonder, na lang wachten,
Die lang gewoon waert al de vryers te verachten,

18 *Dit grqene klijf: klijf* is „klimop." Zie KIL. en BILDERD. *Gesl. in v.*
19 *Zeegbren lauwer: zeegbaar* is voor *zegebaar*, 't geen zal moeten beteekenen: „zege gevende," evenals *dankbaar*: „dank gevende," of „dank aanbrengende."
31 *Menael:* de Menalus, een berg in Arcadië.
32 *Den zang der herdren van vryaedje:* versta: den zang, die vrijage tot onderwerp heeft en van de herderen wordt aangeheven.
38 *Ten drencke:* om te drinken. 't Lat. heeft *ad pocula.* Doch *drenke* is ook „drenkplaats," *aquarium.* Zie KIL. *in v.*
41 *Stroy nooten:* dit nootenstrooien door den bruidegom behoorde bij de huwelijksplechtigheden der Romeinen. 't Heette een zinnebeeld dat hij aan de kinderachtigheden der jeugd vaarwel zeide.

Beschimpte mijne fluit, mijn geiten, langen baert,
En winckbraeu, borsteligh, en al te ruigh gehaert,
Niet eens geloovende dat goden uit hun hoven
Bekommert nederzien, en d' oogen slaen van boven
Op 't weereltsche beloop, met mensch en dier belaên.
Mijn fluit, nu hef met my 't Arkadisch veltliet aen.
Ick zagh u [toen gy noch een meiske waert, in 't bloeien
Van uwe jongkheit, daer ons hofste stont in 't groeien,
Met uwe moeder, als ick u, haer liefste kroost,
Eens ommeleide,] zelf den appel, die zoo bloost,
Afplucken, en kon, toen schier dertien jaer, de bladen
En telgh bereicken. Ick, u ziende, stont beladen,
Sloegh haest aen 't quijnen, flux vervoert op minnepaên.
Mijn fluit, nu hef met my 't Arkadisch veltliet aen.
Nu weet ick wat de Godt der minne is, en kan planten.
Ismaer, of Rodope, of het schuim der Garamanten
Dit kint, ons ongelijck van aert, ons broght ter baen.
Mijn fluit, nu hef met my 't Arkadisch veltliet aen.
De Min leert kindermoort begaen, oock d' eige moeder.
Wie van dees beide was oit wreeder en verwoeder,
De moêr, of 't kint, bey wreet, die zulck een stuck bestaen?
Mijn fluit, nu hef met my 't Arkadisch veltliet aen.
Nu vlie de wolf van zelf voor 't schaep door velt, en haegen.
Laet nu den harden eick oock blozende appels draegen.
De tyloos groeie op els. De schors van tamarind
Zweete amber, vet en dier, en d' uil tart' zanggezint
De zwaenen met zijn keel. Laet Tityr mede schijnen
Een Orfeus, Orfeus in het bosch, en by dolfijnen
Een blijde Arion, met geen zwaericheên belaên.
Mijn fluit, nu hef met my 't Arkadisch veltliet aen.
Laet al het lant vry zee en louter water wezen.
O bosschen, 't ga u wel. Ick zal my zelf' genezen,
En springen los in zee van eenen bergh uit noot.
Ontfang dit tot een gaef, de leste voor mijn doot.
Nu staeck 't Arkadisch liet, mijn fluit. Wie zal het winnen?
Aldus zong Damon. Zeght ons nu, ô Zanggodinnen,
Wat hierop d' antwoort van Alfesibeüs was:
Elck is niet afgerecht op alles even ras.

56 *Beladen:* belast, bevangen, t. w. „van liefde."

Alfesibeüs.

Breng hier belezen bron. Bewint met uwe handen
Dit eerst gewijde altaer met leenige offerbanden.
Brant yzerkruit, en geur van mannewieroock hier,
Dat ick bezoecke door een toveroffervier
Het koele brein des mans van andere af te trecken.
Hier schort slechts toverrijm, dat kan de min verwecken.
Mijn tovervaerzen, brengt, brengt Dafnis t'huis van ste.
Het toverrijm vermagh de maen van boven me
Te sleepen. Circe kon Ulysses reisgezellen
Door toverrijmen van gedaente en vorm verstellen.
De koude slang in 't velt berst door 't bezweeren me.
Mijn tovervaerzen, brengt, brengt Dafnis t'huis van ste.
Voor 't eerste binde ick u met dees dry linne dromme,
Van dry koleuren, draegh uw beelt drywerf rondomme
't Altaer; onevental brengt heil en zegen me.
Mijn tovervaerzen, brengt, brengt Dafnis t'huis van ste.
O Amaryllis, knoop dry kleuren met dry knoopen.
O Amaryllis, knoop, en zegh, niet zonder hoopen:
Ick knoope Venus bant, waer door de minnaer le.
Mijn tovervaerzen, brengt, brengt Dafnis t'huis van ste.
Gelijck een zelve vier dit leemen beelt kan droogen,
Verharden, en dit beelt van was voor ieders oogen
Versmilt, al eveneens moet Dafnis, al t'ontzint
Op my, verharden, en versmilten, heel gezwint.
Nu stroy gezouten meel: brant kraeckende laurieren,
En zwavel: Dafnis brant my met zijn gloênde vieren,
Ick dezen lauwer op zijn' naem en titel me.
Mijn tovervaerzen, brengt, brengt Dafnis t'huis van ste.
Zoo groot een min bevang' nu Dafnis onder 't queelen,
Gelijck een toghtigh dier, een koe, die, heet op 't speelen,
Den stier door haegh, en woudt, en hooge bosschen zocht,
En, by een waterbeeck, in 't groene gras, van togh

83 *Bron:* hier in zijn oorspronkelijke beteekenis van „opborrelend water" genomen.

95 *Dromme* voor *drommen:* een fout, die bijna nooit bij Vondel voorkomt. Zie de noot bij de Proza-vertaling.

103—106 Door *'t leemen beeld,* dat bij 't vuur verhardt, wordt de liefde van Dafnis voor andere meisjes, door 't beeld dat bij 't vuur versmelt zijn liefde voor de tooveres zelve te kennen gegeven.

Vermoeit ter neder storte, en in den nacht, heel spade,
Haer' stal vergat: een strael treff' zoo met ongenade
Nu Dafnis, dat hy my luidt najanck', dol van wee.
Mijn tovervaerzen, brengt, brengt Dafnis t'huis van ste.
Die trouwelooze liet my lest dit kleed te pande.
De drempel deck' het nu. 'k Begraef 't hier, nu ick brande.
Dit pant moet Dafnis my hier wederlevren me.
Mijn tovervaerzen, brengt, brengt Dafnis t'huis van ste.
Dit kruit is onlangs my van Meris zelf gegeven,
Dat zy in Pontus, daer 't vergiftkruit schept zijn leven,
Gepluckt had, my ten dienst. 'k Zagh Meris menighwerf
Door kruit in eenen wolf verandren op ons erf,
Zich bergen in het woudt, de geesten uit de graven
Verwecken door dit kruit, het graen, na 's lantmans slaven,
Betovren door vergift, en elders voeren me.
Mijn tovervaerzen, brengt, brengt Dafnis t'huis van ste.
Draegh d'asch, ô Amaril, naer buiten, zonder schroomen,
En zonder omzien smackze oock achter u in stroomen:
Zoo gelt het Dafnis: Goôn, noch tovren vreest hy me.
Mijn tovervaerzen, brengt, brengt Dafnis t'huis van ste.
Zie daer, terwijl wy d' asch niet snel genoegh vervoeren
Begint het outer, licht in brant, de vlam te roeren.
't Gaet wel: nu weet ick niet hoe 't hier gelegen staet,
En Blaffer blaft hier in de deur zoo luit. Wat raet?
Geloven zy dit oock, of rekenen minnaeren
Hun droomen even waer. Nu laet 't bezweeren vaeren,
Houdt op, houdt op: daer komt nu Dafnis uit de stadt.

139 *Minnaeren* voor *minnaars* is een ongewoon meerv. en even verkeerd als *spinnaren, winnaren, rijkaarden, grijsaarden.* enz., voor *spinners, winnaars, rijkaards, grijsaards,* wezen zou.

141 Ook deze slotregel mist hier zijn rijm, 't welk men echter terugvindt in den aanvangsregel van den volgenden Herderskout, wat wel voor 't vernuft van Vondel pleit, doch evenwel niet goed te keuren is, dewijl er twee gedichten, die niets met elkander gemeens hebben, door verbonden worden. Misschien echter oordeelde onze dichter, bij den eerbied, die door hem, ja die algemeen (getuige de *Sortes Virgilianae*) voor den Latijnschen dichter gekoesterd werd, dat diens verschillende gedichten een schakel vormden — evenals, volgens velen, de boeken en brieven van 't Evangelie — die niet kon of mocht verbroken worden, maar dien 't integendeel plicht was door dergelijke hulpmiddelen nader aan te wijzen en te versterken.

MERIS.

NEGENDE HERDERSKOUT.

INHOUDT.

Men hoort hoe Meris zich op wegh by Lycidas
Beklaeght, om 't krijghsgewelt, waer voor het recht moet vlieden:
Zy reizen niettemin, en [of 't hunn' druck genas,]
Verkorten reis en tijt met aengenaeme lieden.

LYCIDAS. MERIS.

Lycidas.

Waer heene, Meris? volght gy recht naer stê dit padt?

Meris.

Och, moeten wy dien dagh, ô Lycidas, beleven
Dat dus [noit vreesden wy 't,] een vreemdling aen koom' [streven,
En, vallende in ons goet, onze armoê, zegg' verwoet:
Gy oude huisliên voort, vertreckt: dit is mijn goet.
Wy, jammerlijck verdruckt [want 's lants geluck vertrocken,
Verandert alle dingk,] vereeren hem dees bocken.
De lantplaegh treffe en help' den vreemden krijghsman voort.

Vergelijk den „Inhoudt" der Proza-vertaling, en het aldaar aangeteekende op dezen Zang. De Herderskout schijnt geschreven naar aanleiding van hetgeen Vergilius in 't jaar van Rome 714 overkwam, toen hij naar Rome vluchten moest voor de woede van Arrius, een veteraan, die op bevel van Varus in zijn akkers was gezet en met wien hij het te kwaad had gekregen.

4 *En, vallende in ons goet, onze armoê, zegg' verwoet:* noch het rijm der beide helften van dezen regel op elkander, noch de herhaling van 't woord *goet* aan het slot van vs. 5, doet hier een goede uitwerking.

6 *'s Lants geluck vertrocken:* wanneer het geluk uit het land is.

Lycidas.

Gewisselijck ick had al eene wijl gehoort
Dat uw Menalk met zang zijn lantgoet vry kon koopen,
Daer gins die heuvels eerst van onder opwaert loopen,
En weder daelen daer een oude beuck geplant
Zijn toppen ziet ter neêr gesmackt, aen dezen kant.

Meris.

Gy hebt oock recht gehoort: dit liep langs 's heeren straeten.
Maer, goede Lycidas, ons zingen temt soldaeten
Gelijck d' onnoosle duif den adelaer, die stijf
Een duif van Chaon uit de wolcken valt op 't lijf.
En had een bonte kraey, ter slincke hant gezeten
Op een vermolsemde eick, my niet by tijdts geheeten
Dit pleit te staecken, daer een grooter ramp genaeckt,
Menalk en Meris was al lang om hals geraeckt.

Lycidas.

Och, vint men menschen, noch zoo boos en zoo baldaedigh?
Menalkas, zoudenwe u, vermoort dus ongenadigh,
En teffens ons vermaeck ontbeeren? wie voortaen
Zou van een Veltgodinne een veltliet heffen aen?
Wie zou het groene velt met groente en loof bestroien?
Wie bronnen met den mey besteecken, cieren, toien?
Wie deuntjes zingen, die 'k u korts ontdroegh al stil,
Terwijlge ons liefste zocht, de goelijcke Amaril?
O Tityr, wey mijn geit, tot dat ick wederkeere;
De wegh is kort. Ga, drenck het zatte vee, 't is teêre;
Dies wacht u voor den bock in 't drijven: want hy stoot.

Meris.

Ja die ons zong het liet: dat elck tot luistren noodt,
En onvolwrocht is, 't welck Menalk met lust ten prijze
Van dappren Varus zong, op zulck een zoete wijze:

25 *Heffen aen:* om 't rijm, voor *aanheffen.*

31 *Teêre:* paragogisch voor *teêr.* Zoo troffen wij elders bij Vondel *kleine, lange, vele* nog aan, welke laatste woorden ik in mijn kinderjaren nog dikwerf aldus hoorde uitspreken.

33 *Ja die ons zong het liet,* enz.: de Proza-vertaling heeft: *of die ons liever het onvolwrochte liet zong,* wat den zin beter teruggeeft.

O Varus, magh het schoone en eedle Mantua,
Dat arm Kremone, nu gebrantschat, leght te na,
Behouden blijven, dat die stadt geen plagen treffen,
De zwaen zal met haer' zangk uw' naem ten hemel heffen.

Lycidas.

Uw honighbye schuw' den yp van Korsika
Op zulck een voorwaerde, en hierop moet, vroegh en spa,
Uw koejenuier, stijf en zadt van melck, verlangen
Naer 't melcken. Hef vry aen, zijt gy niet arm van zangen.
De zangbergh heeft my oock voor zijn' poeet gekent.
Ick kan oock rijmen, en de herders, hier omtrent,
My mede kennen voor hunn' dichter om mijn deunen:
Doch 'k laet verwaendelijck dit geensins aen my leunen:
Want 'k hou niet dat ick met mijn dichters beste stael
In lof en in waerdy by Cinne en Varus hael,
Maer quaeck, gelijck een gans by zwaenen in de beecken.

Meris.

Ick zit, ô Lycidas, dit vast en overreken,
En overlegge eerst by my zelf' of ick de wijs
Kan vinden: 't is een liedt van geenen kleinen prijs.

37 *Leght te na:* voor 't eenvoudige „nabij ligt;" *te* heeft hier dezelfde beteekenis als *zoo.*

40 *Uw honighbye schuw' den yp van Korsika:* de menigvuldige iepen, op dat eiland groeiende, waren namelijk oorzaak dat de honig er bitter werd.

45 *Ick kan oock rijmen:* dit laat Vergilius Lycidas niet zeggen, en het *rijmen* was ook niet in gebruik bij de Latijnen.

48 *Mijn dichters beste stael:* mijn beste dichtproeve.

50 *Sed argutos inter strepere anser olores* (*videor*) zegt Vergilius: bij de vertaling is, wat ook niet anders kon, de geestige woordspeling, die in 't woord *anser* lag, zoek geraakt. De Latijnsche dichter wilde namelijk den prulschrijver Anser, die door Antonius begunstigd werd, een veeg uit de pan geven.

51 *Ick zit.... dit vast:* deze woorden zijn niet duidelijk en men zou geneigd zijn, aan een drukfout te denken en te lezen *ick* zet *dit vast,* ware het niet dat alsdan het gezegde, terugslaande op de laatste bekentenis van Lycidas, waarlijk geen vriendelijk compliment voor dezen zou behelzen. Ook zou het niet sluiten met het Lat., dat *hoc quidam ago,* noch met de Proza-vertaling, die „daer ben ick.... vast over uit" heeft. Lezen wij, als stond er: „ik zit vast bij mijzelven te overleggen, enz.," dan bekomen wij wel een gezonden zin; doch waar blijven wij dan met het pron. *dit?* Misschien moeten wij voor dit laatste *dus* of *des* lezen; doch in elk geval is de tekst, zooals die hier luidt, onverstaanbaar.

O Galatea, koom: want wat vermaeck of leven
Is onder 't water? hier is 't lente. Velden weven
Ons hier een bloemtapijt langs 't water, en hier streckt
De witte populier zich uit, die 't hol bedeckt.
De taeie wijnstock vlecht hier schaduw met zijn blaêren.
Koom herwaert: laet het strant vry ruisschen met zijn baren.

Lycidas.

Wel waerom zingtge niet dat ick u hoorde by
De maene in eenzaemheit opzingen zoet en bly.
Ick kan de wijs: had ick de woorden niet vergeeten.

Meris.

O Dafnis, waerom zweet gy dus in 't overmeeten
Der oude starren? zie hoe Cezars star verrijst
Uit Cypris afkomst zelve, een star die ieder spijst,
Met vruchten en gewas kan zeegnen, muskadellen
Op luchte heuvels brengt tot rijpheit, en aen 't zwellen,
En verftze blaeu en root. Ga Dafnis, ent de peer.
Uwe afkomst met der tijt schud ooft en appels neêr.
De tijt vaert snel en ras met alle dingen heene,
Neemt ons geheughnis wech. Het heughtme dat ick, kleene
En jonge knaep, de zon zoo dick te bedde zong:
Nu zijn die lietjes my vergeeten: Meris, jong
En zoet van keel voorheene, is nu de stem bezweecken:
Want Meris eerst den wolf van achter heeft gekeecken:
Maer dat 's genoegh. Menalck zingze u noch dickwijl voor.

Lycidas.

Gy laet met weigeren terwijl ons luistrende oor
Verlangen naer uw stem, nu geene baren bruischen,

54 volgg. Deze regels bevatten een minnezang van Polyphemus, ter eere van Galatea.

60 *Dat:* wij zouden schrijven „hetzelfde, dat", of eenvoudig „wat."

62 *Ick kan de wijs:* hier duidelijker dan *ik* ken *de wijs,* zooals een hedendaagsch purist zou schrijven; *hij* die een wijs *kent, kan* die daarom nog niet altijd zingen.

64 *Cezars star:* de beroemde komeet, die gezegd werd de schim van Caesar ten hemel te hebben gevoerd en die, in 't jaar 43 v. C. g., bij 't vieren der feesten, door Octavianus ter eere zijns grooten pleegvaders ingesteld, weder verscheen. Men houdt die staartster voor dezelfde, die in 1680 en in 1832 terugkwam.

En, u ten dienst, op zee geen westerkoelten ruisschen,
Die stil en effen leght. Hier zijn wy nu geraeckt
Ten halve wege, daer Bianors graf genaeckt.
Nu Meris, nu met lust gezongen aen die zijden,
Daer huisliên, even drock, de dicke tacken snijden.
Laet hier uw bocken gaen: wy raecken noch in stadt,
Of vreezenwe eene buy, en voor het avontnat,
Men ga al zingende: de wegh zal korter schijnen.
Om zingende te gaen zal ick my zelf' verpijnen
U met mijn schouderen t'ontlasten van dit pack.

Meris.

Zwijgh, Lycidas: hou op van bidden: hou gemack,
En doenwe wat nu voor de hant is: want het zingen
Zal beter passen, als Menalkas aen komt springen.

GALLUS.

TIENDE HERDERSKOUT.

INHOUDT.

De magre Gallus quijnt, en raest om zijn vriendin
Lykoris, die heeft lust op liever hart te passen.
Hy slaet door ongedult de wilde wouden in
En weder uit, en roept: wie is de minne ontwassen?

O Arethuse, nu bestrael mijn leste wijs.
Ick zinge een korter liet, tot Gallus eer en prijs,
Doch zulx dat zelf Lykoor het onbeschroomt magh lezen:
Want wie zou Gallus om een veltliet weigrigh wezen!
Dat hierop 't zout der zee, terwijl gy onvermoeit
Beneên de baren van Sicilje heenevloeit,
Uw water niet bederf'. Hef op met wackre zinnen.
Laet ons van Gallus minne en zijn quellaedje in 't minnen
Nu zingen, midlerwijl de geit op 't groene lant,
Kamuis van beck, den struick vast afscheert langs den kant.
Wy zingen 't veltgezangk voor geen doofachtige ooren,
Naerdien wy 't antwoort van den wackren boschgalm hooren.
O Vlietgodinnen, en gy maeghdekens, wat wijck,
Wat bosch, wat wildernis verschuilde u heimelijck,
Toen Gallus jammerlijck en deerlijck quijnde in 't minnen;
Want Pindus, noch Parnas bekommerden uw zinnen,
Noch Aganip, die klaer Aonie besproeit?
Laurier en tamaris beweenden gansch vermoeit
Den minnaer. Menalus, begroeit van pijnboomwouden,
De steile steenrots en de klippen van den kouden
Liceus weenden droef om hem met groot beklagh,

Vergelijk den „Inhoudt" en de aantt. op de Proza-vertaling.
1 *Mijn leste wijs:* namel. „mijn lesten Herderszang."
18 *Tamaris:* tamarinde.

Daer hy in d'eenzaemheit van eene steenklip lagh.
't Verdriet de schapen niet om hem te staen, neen trouwen.
O goddelijck poeet, laet u geensins berouwen
Dat gy een herder zijt: Adoon de schoone knaep,
Dreef zelf langs eenen stroom het gras-erkauwend schaep.
De schaeper quam'er oock: in 't endt quam d'ossenhoeder.
Menalkas quam'er mê, noch vet van wintervoeder,
En ekelen. Elck vraeght: wat 's d' oirzaeck van dees min?
Apollo quam by u, zagh u quellaedjen in,
En zeide: ô Gallus, zegh, wat helpt uw hooft aen 't hollen?
Lykoor, uw liefste, houdt geen spoor, en slacht de dollen.
Zy loopt, als zinneloos, een' andren vroegh en spa,
Door hagel, vorst, en sneeu, en 't zorghlijck leger na.
De Boschgodt quam 'er by, bekranst met loof, en bladen,
En zwaeide lelien, en meien onbeladen.
d' Arkader, veegodt Pan quam mê daer gy dus slooft.
Hy glom van meniroot en vlierbesse om zijn hooft.
Hy sprack: wat zal het endt der minnekortse wezen?
De min bekreunt zich niet, noch moeit zich niet met dezen.
Geen zucht noch traen verzade oit d'ongena van min,
Geen waterbeeck den beemt, geen klaver 't zoet gewin
Der honighbyen, noch geen geit wert zadt van blaêren.
De droeve minnaer kermt noch dus, daer zy vergaeren:
Arkader herders, gy Arkaders, die alleen
Op zang zijt afgerecht, zult dus mijn droef gesteen
Toezingen uw geberghte, en groene herderskusten:
Och och, hoe stil en zacht wil mijn gebeente rusten,
Zoo namaels uwe fluit verhael mijn vryery!
Och, waer ick eer geweest een van uw mackren; 't zy
Een arrem herder, of wijngaerdenier, voor 't minnen;
Ick hadde op Fyllis, of Amyntas hart en zinnen

23 *Neen trouwen:* neen waarachtig niet.
27 *De schaeper:* nog heden zegt men in vele streken van ons land: *scheeper* (d. i.: *schaper*) voor „*schaapherder.*"
28 *Noch vet:* het was niet Menalcas, maar zijn kudde, die het *wintervoeder* en de *ekelen* gebruikt had; doch evenals het oog van den meester de kudde, zoo maakt het wel gedijen der kudde den meester vet.
36 *Onbeladen:* versta: „als er geen last van hebbende," alzoo: „zonder moeite vlug, luchtig, los."
37 *Daer gy dus slooft:* dit slaat op Gallus.
44 *Zy:* namelijk de herders, die in den volgenden regel worden toegesproken.

Gezet [wat schaed't het is Amyntas bruin, mijn hart,
Fiolen zijn wel bruin: de blaeuwe bees is zwart,]
Hy zoude, aen mijne zijde, in wilge en wijngaert rusten,
Amyntas met zijn zang en keele my verlusten,
En Fyllis kranssen voor my plucken. ô Lykoor,
Hier zijn de bronnen koel: de zachte beemt leght voor
Ons open: hier is bosch, omringt met grastapijten.
Hier zoude ick, hant aen hant, met u mijn leven slijten.
Nu houdt de dolle min my midden in den krits
Des vyants, onder 't heir, en onder scherp en spits:
En gy, ô wreede, gaet, helaes, op vreemde wegen,
Zoo verr' van 't vaderlant ['k geloof het nu,] verlegen
Alleen, en zonder my, den toegevrozen Rijn,
De sneeuwjaght in 't geberght bezichtigen met pijn.
Och, dat gy niet verkleumt van koude, en in het doolen
De scherpte van het ys niet quetse uw teêre zoolen.
Nu wil ick heenegaen, en u 't vertaelde liet
Van helt Euforion, op 't dun gesneden riet
Des schrandren herders van het rijck Sicilje speelen.
'k Hebbe opgezet veeleer in bosschen arm te queelen,
En, in speloncken van gedierten afgevast,
Te lijden, en mijn min op boom en gladden bast
Te snijden, die zal, jaer op jaer, gestadigh bloeien.
Mijn min zal met den boom opwassen, en aengroeien.
'k Zal ondertusschen, in het midden van den rey
Der Berghgodinnen, gaen bewandlen velt, en hey
Op Menalus, of gaen ter jaght op wilde zwijnen.
Geen vorst noch kou zal my behinderen woestijnen
En wildernissen van Parthenie in het ront
Alomme te beslaen met jagersnet, en hont.
My dunckt ick stappe alree, van niemant opgehouden,
Door klip, en rots, en haegh, en 't ruisschen van de wouden.
Het lust my, als een Pers, voorzien met taeien boogh

53 *Wat schaed't het is Amyntas bruin, mijn hart* voor „wat hindert het of Amyntas, mijn hart(edief) bruin is." *Schaed 't* staat voor den ouden 3de pers. *schaedet. Mijn hart* is een rijmlap.

72 *'k Hebbe opgezet:* versta: „ik heb het voornemen gehad, ik heb het er op gezet."

85 *Een Pers, voorzien met taeien boogh:* Vergilius spreekt van een „Parthischen boog," waar Vondel in de Proza-vertaling ook een *Persiaenschen boogh* voor heeft. Een Parthische boog en Cretenser pijlen golden voor het uitnemendste schietgeweer.

En een' Kretenzer pijl, te micken met mijn oogh,
Als waer dit artseny voor ons uytzinnigh kermen,
Of dat zich eenigh godt medoogend woude ontfermen
Door 's menschen jammeren. Maer nu vermaeckt my, bang
En droef van zin en geest, geen boomgodin, noch zang.
Gy bosschen hebt weêr uit. Geen winthont, spriet, noch [netten,
Noch al de jaghtlust kan mijn zinnen niet verzetten;
Al dronckenwe oock, in 't hart des winters, Hebrus stroom;
Al liepenwe in het hart des winters, zonder schroom,
In Thracie door sneeu, en regen; en al weidden
Wy schapen, by den Moor, in 't zuiden afgescheiden,
Daer bast en sap des olms verdrooght door 's Kreeften gloet.
De Min betemt het al wat leeft: een ieder moet
Voor minne zwichten. Laet, ô godtheên, dit gevallen.
Genoegh dat uw poeet dit opzong voor u allen,
Daer hy een' kaeskorf vlecht van maluwe in de blaên.
O Zanggodinnen, prijst dit veltliet Gallus aen,
Wiens liefde alle oogenblick zoo diep groeit in mijn harte,
Gelijck by lentezon een els, die andren tarte.
Nu opgestaen van hier: dees schaduwe bezwaert
Den zanger: schaduw van genever uit den aert
Bezwaert den geest: die schim krenckt vruchten in 't ge- [meene.
Gy zatte geitjes, gaet, want d' avont valt: gaet heene.

96 *In 't zuiden afgescheiden:* versta: „in 't zuiden levende, verre van onze woonplaats afgezonderd." 't Staat niet in 't Lat. en hier alleen om 't rijm

103 *Wiens liefde:* hier heeft Vondel den objectieven genit. van 't Lat. *cuius amor* gevolgd: men versta: „voor wien de liefde."

104 *Die andren tarte* voor „die boven andere elzen uitsteke." 't Staat hier alleen om 't rijm.

106, 107 De uitwaseming van den jeneverboom wordt gehouden, vooral bij nacht, schadelijk te zijn voor menschen en planten.

P. VIRGILIUS MAROOS

LANTGEDICHTEN.

HET EERSTE BOECK.

INHOUDT.

Wat d' ackers weeligh maeckt; wanneer de huisman best
Den acker bouwt, en ploeght, en hoe men zaet moet zaeien,
Leert Maro hier, op dat hy vrolijck magh op 't lest
De vrucht en vruchtbren oogst des zuuren arbeits maeien.

Myn zang zal, ô Meceen, voórtaen u laeten hooren Wat landen weeligh maeckt; in wat saizoen men voren

In de Inleiding ter Proza-vertaling van den Vergilius maakt Vondel, van het verschijnen der „Lantgedichten" sprekende, alleen melding van de omstandigheid, dat zij aan Mecenas werden toegezongen. Mecenas was echter bij de vervaardiging dier overkeurige kunstgewrochten van klassieke letterkunde sterker betrokken dan Vondel opgeeft. Hij was het namelijk, die den Dichter het onderwerp aan de hand deed, gedreven door een prijslijke zucht om bij het volk den lust tot landbouw en veeteelt, bedrijven, die gedurende het woeden van den burgeroorlog schromelijk ten achteren geraakt waren, wederom aan te wakkeren, waartoe een onderwijs in aangenamen en bevattelijken trant van de kundigheden, tot het beoefenen van die nutte kunsten vereischt, als een uitmuntend hulpmiddel kon worden aangemerkt. Het was nu vrede, en de afgedankte krijgslieden, die, na 't verdeelen der landerijen, de plaats der jammerlijk gesneuvelde of verjaagde landlieden moesten vervullen, waren over't geheel noch bedreven in het boerenbedrijf, noch daarmede ingenomen. Voor de taak om hen daarvoor te winnen en daartoe op te leiden, was niemand beter berekend dan Vergilius, in zijn dubbele hoedanigheid als practisch landbouwkundige en populair dichter. Hij wist dan ook zijn stof met zoo veel oordeel en smaak te behandelen, dat zijn werk, den bevalligsten vorm en den weelderigsten rijkdom van beelden en gedachten verbindende met de grootste nauwkeurigheid in de opgaven door hem uit de beste bronnen bijeenverzameld, in alle opzichten aan het doel beantwoordde. Vergelijk omtrent de verdeeling en den inhoud van dit Eerste Boek, den „Inhoudt" der Proza-vertaling, en de kantteekeningen aldaar, alsmede de tekstverklaring.

1—6 In deze weinige regels geeft de dichter de onderwerpen op, die hij zich in de Vier Boeken der „Lantgedichten" heeft voorgenomen te behandelen; namelijk I. Akkerbouw: II. Wijnbouw en Boomkweekerij: III. Veeteelt, en IV. Bijenteelt. Forbiger vestigt in zijn aantt. op deze plaats de aandacht

Door d' ackers trecken moet, met ploegh en ysren tant,
En best den wijnstock aen den olmboom huwt op 't lant;
Wat zorgen d' os vereischt, en 't vee, op zijne tyen;
En wat de zuinige aert der wackre honigbyen
In 't gadeslaen ons leert. ô Bacchus, rijck van gloet,
En gy, ô Ceres, die het leven queeckt, en voedt:
Gy weereltlichten, die noit ronde hebt vergeeten,
Om elck saizoen ons aen den hemel af te meeten;
Indien het aertrijck eerst door uwe gunst geleert,
Chaonische eeckels in een vruchtbaere aer verkeert,
Den wijn met water leert verkoelen: gy beschutters
Der slavende ackerliên: gy boschgoôn, en gy stutters
Van woudt en wildernis: gy boomgodinnen mê;
Komt herwaert om mijn dicht te zeegnen, op mijn bê.
Ick loof uw gaven, en uw weldaên met mijn zangen:
En gy Neptuin, wien d' aerde, als zy van uwen langen
En scherpen drytant wiert getroffen, fel en straf,
Een brieschende oorloghspaert tot een schenckaedje gaf:
Gy mede Arist, die 't bosch in 't eilant Cea hoedde,
Daer gy uw witte kudde, en vette runders voedde,

op de uitmuntende methode, welke de Latijnsche dichter hierbij in acht nam, door namelijk van de laagste typen van 't organisch leven in geleidelijke volgorde op te klimmen tot de zoodanige, die in haar eigenschappen en gezellige samenwerking den mensch het meest nabij komen. Andere uitlegkundigen wederom ontkennen, dat de berekening, aan den dichter toegeschreven, dezen werkelijk bij 't beramen van zijn plan geleid zou hebben. Wat er van zij, is niet uit te maken, en in allen gevalle was de gevolgde orde, om van den ruwen en algemeenen landarbeid over te gaan tot kunstiger en meer bijzondere wijzen van voordeel te trekken uit hetgeen de natuur oplevert, de eenvoudigste en als vanzelf aangewezen.

3 De Italianen plachten den wijnstok niet aan staken of muren, maar aan boomen vast te binden.

5 *D'os.... en 't vee:* duidelijker wordt de zin in de Proza-vertaling teruggegeven, waar Vondel zegt: *hoe men op de ossen moet passen, hoe men de kulde moet gade slaan,* waardoor het onderscheid tusschen groot en klein vee beter uitkomt.

8—66 In deze fraaie regels roept de dichter den bijstand in der godheden, die tot akkerbouw en veeteelt in betrekking stonden, en wendt zich eindelijk tot Augustus, wien hij een rang onder de goden waardig keurt.

11, 12 Versta: indien het aardrijk, dat niets dan eikels voortbracht, 't eerst door uwen gunstigen invloed vruchtbare granen opleverde.

13 *Den wijn met water leert verkoelen:* beter heeft de Proza-vert.: *en water eèrst met wijn leerde mengen.*

Dryhondert in getal, die altijt even graêgh
In vruchtbre weiden gaen, en scheeren struick, en haegh:
En gy, ô veegodt, Pan, beschutter van uw schaepen,
Verlaet uw vaders bosch, met uwen staf, en knaepen,
De wildernissen van Lycëus, en zijn' beemt:
Indien gy noch Menael, uw bergh, te harte neemt,
Zoo koom, Tegeesche Godt, ons by aen deze kanten:
En gy Minerve, die d' olyven eerst holpt planten:
Gy mede, ô jongelingk, die eerst den krommen ploegh
In zwang broght: gy Sylvaen, wiens hant cipressen droegh,
En ruckte uit d' aerde een' tack van tedere cipressen:
En voort alle andre Goôn, en Godtheên, en Godessen,
Beschutters van het velt, die met een nieuwe vrucht
Den acker overzaeit, 't gewas uit wolck en lucht
Met dauw en regen plaght zoo rijckelijck te laven:
En gy, ô *Cesar,* die met uwe moeders gaven
Den mirtetack bekranst, en namaels in den raet
Der Goôn gevoert, bedenckt of u t'aenvaerden staet
De heerschappy der Stede, en d' erfvooghdy der landen
Van al den aerdtboôm, en het zeegnen van waeranden,
En vrucht, en elck saizoen; of over 't grondloos meer,
Daer uwe Godtheit door den zeeman d' opperste eer
Wort opgedragen, Thule, in 't noorden afgelegen,
U dient, en Tethis wenscht u endtlijck te beweegen
Met al haer wateren, of gy, dus aengezocht,
Om zulck een' bruitschat eens haer schoonzoon werden [moght:
En die nu overweeght of gy u neêr wilt stellen,
Gelijck een nieuwe star, daer 't zonnelicht den hellen
En klaeren dagh op 't langste in 's hemels streeck geleit;

29 *Tegeesche Godt:* Pan was te Tegea in Arcadië een voorwerp van bijzondere vereering.

32, 33 *Wiens hant cipressen droegh, en ruckte uit:* de Proza-vertaling heeft eenvoudig: *met uwen dunnen cypressetack uit den gront geruckt:* Sylvanus wordt gewoonlijk afgebeeld met een cypres in de hand.

46 Bij de verheffing van Augustus onder 't godendom moest er een echtgenoote onder de onsterfelijken voor hem gevonden worden en nu doet de dichter 't voorkomen alsof de zeegodin Tethys er op gesteld ware, hem alsdan eene van hare dochters met een flinken bruidschat te geven.

50, 51 *Daer 't zonnelicht* enz., namelijk in de zomermaanden, wanneer de zon door de Weegschaal, de Maagd en den Schorpioen gaat.

Daer tusschen Scorpioen en Maeght, uw stoel bereit
En vaerdigh staet: alree begint in 's hemels plecken
Het brandend Scorpioen zijn scheeren in te trecken,
Ruimt u alree meer in dan 's hemels halve streeck:
Wat streeck gy kiezen wilt, [want d'afgront, dootsch en bleeck,
Verwacht uw heerschappy beneden niet, en verre
Zy zulck een heerschlust van uw flonckerende starre:
Schoon Griecken lust schept in 't Eliziaensche velt,
En Proserpijn verbeên zich zelve luttel quelt
Om haere moeder weêr op d' aerde by te blijven:]
Verleen ons spoedt, en help den stouten intre stijven,
Met uw genade en gunst: ontfarm met my u toch
Eens over d' ackermans, niet bouwgeleert tot noch:
Begin nu, en gewen in tijts, en by uw leven,
Ons kerckbeloften en gebeên gehoor te geven.
Zoo dra de koude sneeuw op 't grijs geberghte in 't endt
Allengs aen 't smilten raeckt, in d' aenkomst van de lent,
De murwe klay ontdoit, door 't blazen uit den weste,
Dan stieren in den ploegh gespannen, en u beste
Hen hygende door velt en acker heengejaeght,
En 't yzer, dat het glimme, in vore en klont gevaeght.
Het lant, dat tweemael hitte, en tweemael kille koude
Gevoelde, zal in 't endt den graetigen, die bouwde,
Vernoegen, naer zijn' wensch, en schuur, en vloer, met graen
En weeligh veltgewas, bykans te berste laên.
Doch eermen noch het lant, welcks aert wy noch niet kennen,

52—56 Niet alleen wil de poëet aan Augustus onder de sterren een plaats, maar zelfs een eereplaats inruimen, en wel tusschen de Maagd (Astrea, de Gerechtigheid) en de Weegschaal (het Recht), die later bij de verandering van den Dierenriem in de ledige ruimte tusschen Schorpioen en Maagd werd opgenomen. Zie BRYCE, *Notes on the Georgics.*

62 *Verleen ons spoedt:* verlicht mijn taak. *Da facilem cursum:* een zeeterm, die zoo veel beduidt als: „schenk mij een voorspoedige reis." *Intre:* stap, onderneming. Vergel. de Proza-vertaling, die *bestaen* heeft.

64 *Bouwgeleert:* landbouwkundig. Verg. de aant. bij 't begin van dit boek.

65 *By uw leven:* zoo staat er ook in de Proza-vertaling, doch geheel verkeerd. Tot een onsterfelijke godheid gericht heeft de uitdrukking geen zin. 't Lat. heeft *et votis jam adsuesce vocari:* „en gewen u al vast naar onze gebeden te luisteren."

73, 74 De bedoeling is: het land, dat viermael omgeploegd is geworden, namel. eens in den herfst, dan in de lente daarop volgende, voorts in den zomer en vervolgens nogmaals in den herfst. Zie PLINIUS XVIII. 20, 49.

Met yzer klove, staet ons eerst te leeren wennen
Wel scherp te letten op verscheidenheit van wint
En weder, en 't gebruick der ouderen, niet blint
In 't gaslaen, oock den eisch en aert der plaets te mercken,
En wat elck lantschap draeght, en niet draeght in zijn [percken.
Hier groeit de wijngert liefst, daer maght van graengewas,
En elders geeft het lant van zelf u ooft en gras:
En ziet gy niet hoe u saffraen met blijde geuren
Van Tmolus toerieckt? hoe Oostindie u de deuren
Van elpenbeen ontsluit, u zegent met yvoor,
En weeligh Arabye ons wieroock brengt te koor?
De naeckte Chalybes het yzer uit hun mijnen
Toevoeren? Pontus helpt den arts aen beverijnen.
Epirus levert puick van merrien, gequeeckt
Voor Elis renstrijt. Vrouw Natuur, wien niets ontbreeckt,
Gaf daetlijck elcke plaets haer wetten in 't byzonder,
Waeraen zy eeuwigh zich verbont, toen 't aerdtrijck, onder
Geloopen, weder 't hooft quam heffen in de zon,
En 't onbewoont gewest eerst van Deukalion
Met steenen wiert bezaeit, waer uit de menschen sprooten,
Zoo hardt als kaizelsteen. Hierom, ô ploeghgenooten,
Den vetten ackergront met stercken os en stier
Geploeght, en omgekeert in 't voorjaer, dat het vier
En steecken van de zon de klayaerde op magh droogen,
En koocken: doch indien de gront, van kleen vermoogen,
Te schrael en mager vall', zoo is 't alleen genoegh
De landen, in den herfst, een weinigh met den ploegh
Den boezem t'openen, om distel en de doren
Te hindren, datze niet, in vette klonte en voren,
Het weelige gewas versticke, en 't ackerlant
Geen vochtigheit ontbeere, in dor en dorstigh zant.
Het nieuwe bouwlant laet, verschoont van ploegh en eggen,
By beurte, om 't ander jaer, vry braeck en ledigh leggen,

86, 87 Een fraaie dichterlijke omschrijving van *Oostindien ons yvoor . . . . toezent,* als in de Proza-vertaling staat.

88 *Te koor:* het tempelkoor: *molles sua tura Sabaei* heeft het Lat., zonder meer.

98 *Hierom:* namelijk omdat de natuur aan elken bodem bijzondere wetten heeft voorgeschreven, volgens welke zijn voortbrengselen kunnen gewonnen worden.

En met een harde korst begroeien: of beslaet,
Als 't jaer zijn ronde sluit, het milt met edel zaet
Van goutgeel koren, daer 't met boonen stont geladen,
Een rammelend gewas, en daer gy dorre bladen
Van vitse, en bittre hop liet snijden van haer' ste,
En dunnen halm: want vlas, en haver, mankop mê,
Het welck den slaep verweckt, den acker gansch verdroogen.
Het braecklant evenwel wil gaerne uit zijn vermoogen
Oock vruchten teelen, zoo het u geensins verdriet
Den magren gront met slib te mesten: vreestge niet
Het uitgearbeit lant uit zijnen slaep te wecken,
En naer den eisch met assche en vuilnis dicht te decken.
Door wisling van gewas wort dus oock 't lant genoegh
Verpoost, en midlerwijl komt d' aerde, ontlast van ploegh
En kouter, tot zich zelf. Men betert lantgebreecken
En dorre gronden oock met die in brant te steecken,
De stoppel en het stroo in eene lichte vlam
Te zetten, datze kraeck: 't zy dus de gront vernam
Een heimelijcke kracht en vetheit door het branden;
Het zy de vlam verteer' 't gebreck der ackerlanden,
Onnutte vochtigheit gansch uitzweete, of gewis
Het vier al wat verstopt en toegesloten is
Ontsluite, en helpe aen lucht, waer door de jonge telgen
En wortels in den gront den dauw en 't sap verzwelgen;
Of 't vier al d' aders van het aerdtrijck meer verhard
En toeschroey' tegens 't nat des regens, en de smert,
Die 't voelt door 't steecken van de zonne, of 't fel bespringen
Des kouden noorden wints, gewoon in 't hart te dringen.
Hy helpt den acker oock niet weinigh met zijn hant,
De teene horde en eg met arbeit sleept door 't lant,
En harde kluiten breeckt. De blonde Ceres zegent
Bestraelt hem uit de lucht niet ydel, en bejegent
Den wackren bouwer oock met gunst, indien hy zwoeght,
En kloeck den kamp, in 't lang op zijnen rugh geploeght,

111 *Beslaet:* bezaait, een uitdrukking, hier en daar ten platten lande nog wel in gebruik.

111–116 Duidelijker luidt hier Vondels Proza: *of zaey, wanneer het jaer om is, gout geel koren, ter stede daer gy eerst vruchtbaere.... boonen en onvruchtbare vitsen, en bitteren hop, met haere dunne en ruischende halmen pluckte en afsneet.*

121 *Uitgearbeit:* uitgeput.

Oock in de breete snijt, en niet ontziet heel wacker
Te bouwen, en zich heer te maecken van den acker.
Gy ackermannen bidt en wenscht met alle vlijt
Om natte zomers, en een' droogen wintertijt.
Een drooge wintertijt verheught gewas, en voren.
Dan stoffe Mesië eerst geweldigh op zijn koren,
En dan stont Frygie verbaest om zijnen bouw.
Wat wil ick veel van hem vermaenen, die getrouw,
Terstont na'et zaeien, zweet, en nimmer 't lant laet rusten,
Met zantklont dick bestroit, of zijne vruchtbre kusten
Bevochtight met een bron en versche waterbeeck?
En, als het zaet verbrant op velt en korenstreeck,
En quijnt van hitte, een bron laet van den heuvel daelen,
Die langs de klippen ruischt, en met zijn waterstraelen
Het dorstigh velt verquickt? wat wil ick weder iet
Van hem vermanen, die, op dat de hallem niet
Door last der zwangere aer bezwijcke, in 't weeligh groeien,
De groeze door den tant der kudden af laet snoeien,
Wanneer het koren juist tot aen de voren wass'?
Wat rep ick hier hoe nut het zy een' staenden plas
Te leiden over 't zant, dat droogh is uit zijn wezen?
Byzonder zoo, by lente of herrefst, een gerezen
En hooge watervloet de warme slibbe spoel',
De holle greppels vulle, en vore, en sloot, en poel.
Hoewel een ackerman, die kloeck is, en ervaeren,
Dit grondigh weet, en kent niet minder wat bezwaeren
En arbeit d'acker eischt van mensch, en os met een,
Noch wort'er, schut men 't niet, geen kleine scha geleên
Van ganzen, gulzigh in den aert, Strymonsche kraenen,
Van schaduw, cikorey, wiens bittre wortels baenen
Den wegh tot groot bederf. Den allerhooghsten Godt

150, 151 De bedoeling dezer regels is allesbehalve duidelijk. De Proza-vertaling heeft: *Mesië* (een der vruchtbaarste gewesten van 't Noordwestelijk Klein-Azië) *stofte noit geweldiger dan op zulck een teelt, en Frygië verwonderde zich dan over zijnen oeghst.* Er is over deze plaats al vrij wat geharrewar onder de uitlegkundigen geweest.

154 *Kusten:* landen.

162 *De groeze:* de onrijpe halmen.

173 *Strymonsche kraenen:* verkieslijker ware hier: *Strymoonsche,* dewijl men, zooals er nu staat, onwillekeurig den nadruk op *stry* behoudt en zoo 't vers bederft.

Beliefde het aldus des ackerbouwers lot
En zuuren arrebeit niet lichter in te zetten,
Toen hy de ploeghkunst eerst in zwang holp, en haer wetten,
Om 's menschen brein en geest door 's levens moeilijckheên
Te wetten, op dat dus 't geoefent brein tot geen
Versufte slaepzucht noch geen domheit moght vervallen.
Voor Jovis eeuwe wist de huisman niet met allen
Van zaeisaizoen, noch ploegh, en niemant stont het vry
Te deelen door een pael en merck zijn landery
En erf, dat was gemeen, en d'aerde, zonder ploegen,
Broght vruchten voort van zelf, en kon het hart vernoegen.
Hy wapende de slang met zwart en boos vergift,
Schon wolven aen op roof, liet schepen, snel van drift,
De zee en wateren bezeilen, en de stroomen.
Hy schud, zoo ras hy heerscht, den honigh van de boomen,
Verberght het vier, verkeert de waterbeeck, eerst wijn,
In water, op dat noot de vinder zoude zijn
Van veelerhande kunst, in zwang geraeckt door kloecken;
Op dat de noot het graen mocht in de vore zoecken,
En 't vier, dat in de rots, en in haere ader doock,
Uit kaizelsteenen klonck. De stroom begon toen oock
Den uitgehoolden boom op zijnen rugh te voeren.
De zeeman merckt de vaste, oock starren, die zich roeren,
Gaf elck gestarnt zijn' naem, zeilstarren, klaer van veer,
De Regenstarren, oock den kleenen noortschen Beer.
De lijmstang quam toen op, en strick, om 't wilt te binden,
En vogels door bedrogh. Men liep met hazewinden
Bezetten bosch en woudt. Een ander wierp het net
Op vliet, en waterstroom. Een ander stack in 't wedt
Der zee, en wierp het want in zoute en diepe plassen.
Het harde stael quam op. De zaegh begon te krassen:

182 *Voor Jovis eeuwe:* namel. „in de gouden eeuw:" de zilveren was die van Jupiter.

183 *Schon wolven aen op roof: schon* staat hier voor „hitste." Reeds meer is de lezer oplettend gemaakt op het fraaie gebruik, dat Vondel van 't voorz. *aan* weet te maken. Een middelmatig dichter hadde hier geschreven: *zond wolven af op roof.*

191, 192 *Verkeert de waterbeeck, eerst wijn, in water:* dat klinkt wonderlijk en schijnt wat gedachteloos neder geschreven. De Proza-vertaling heeft: *veranderde de beecken, die overal van wijn vloeiden, in water.*

198 *Merckt:* teekent.

Want dus lang wert het hout met beitelen geklooft.
De kunsten quamen voort, uit menigh schrander hooft.
Gestadige arbeit, noot, en nijpende arremoe dringen
Door al wat wederstreeft, en zwichten voor geen dingen.
De blonde Ceres leert den mensch in 't eerste vroegh
Den ongebouwden gront omkeeren met den ploegh;
Als 't godtgewijde woudt ontzeght, ten steun van 't leven,
Haeghappels op de haegh, en eeckelknop te geven,
Dodone 't voedtsel hem durf weigren met gewelt.
De korenplaegh nam toe, en trof 't gewas op 't velt.
De korenpest verslont verteerde halm, en koren.
Het velt stont vruchteloos, verwildert in de voren,
Van spitse distel, die gewas en aer verplet.
Het scherpe klissenbosch, de bitse netel met
Boos onkruit winnen velt, en laeten niet, in 't bloeien
Van 't weeligh koren, stout geduurigh aen te groeien.
De stoppel, ydel stroo, geraeckt aen d' overhant:
Weshalve, indienge niet gestadigh 't ackerlant
Wilt eggen, en de vlught der vooghlen, snoot en olijck
Verjaeght met molen, pop, en ratelenden molijck,
En tack en schaduwen verdelght uit hunnen gront,
De Goôn om regen bidt; gy zult, helaes, in 't ront
Een ander al vergeefs de garven in zijn schuure
Zien laên met overvloet, en mooght, ter quader uure,
Wel eickels in het woudt gaen schudden in uw' schoot,
Tot boete van gebreck, en bittren hongersnoot.
Nu staet ons 's ackermans gereetschap af te maelen,
Die, zonder dit, niet zaeit, noch oogsten in kan haelen;
Voor eerst het kouter, den geboogen zwaeren ploegh,
En moeder Eleusyns mestwagen, zwaer genoegh,

225 *Snoot: snood* beteekent eigenlijk: „verachtelijk, arm." Zie HUYDEC. *Pr.*, III, bl. 201. Hier is het in den zin van: „schelmsch, schalk, diefachtig," genomen.

232 *Boete:* hier in zijn oorspronkelijke beteekenis van: „aanvulling van het ontbrekende."

233 *Ons 's ackermans:* die *'s* verdwijnt geheel achter de *s* van *ons*, of, zoo men die uit wil spreken, hinkt het vers. Wenschelijker ware het, dat Vondel, die hier toch meermalen in den eersten persoon van 't enk. spreekt — geschreven hadde:

My *'s ackermans*, enz.

236 *Moeder Eleusyns mestwagen:* den wagen der Eleusinische Ceres.

Die onder 't varen kraeckt; den wagen, voor het dorssen
Gedienstigh, en de sle, die sleept wat andren torssen;
De groote en kleener eg, en boven dit met een
Noch Celeus ackertuigh en reedtschap, slechts van teen
En tack gevlochten, korf en horde, en vloocke wannen,
Godt Bacchus toegewijt; en voort wat ackermannen
Behoeven by der hant, en eerst bedencken, om
Zich dan rechtschapen, in het godlijck ackersdom,
Te quijten, en naer eisch het ackerbouwen t'eeren.
Men moet met kracht den olm in 't bosch zich buigen leeren
By tijts, op dat de staert des krommen ploeghs, als 't plagh,
Met een den ploegh hieruit in 't houwen vallen magh.
De disselboom zy, van het juck tot aen het ende,
Acht voeten lang. Verzie, met raet van een' bekende,
't Getande ploeghhout met twee oogen, net gepast:
Zoo hecht men 't kouter hier met stevigheit aen vast.
Het juck dient allereerst uit linden hout gehouwen,
't Hantvatzel uit een beucke, om, met een vast betrouwen,
Den raploegh achter aen te stuuren. 't Hout dient oock
Eerst aen den haert gedrooght, heel hardt van vier en smoock.
Ick zoude u het gebruick oock leeren van veel dingen,
Gelijck wy 't uit de hant der ouderen ontfingen,
Indien 't u niet verdroot hier op te blijven staen,
En op een slechte zaeck, die tijt spilt, acht te slaen.
Gy moet den dorschvloer eerst omspitten voor het treden,

237, 238 *Den wagen, voor het dorssen gedienstigh:* den dorschwagen. *Die sleept wat andren torssen:* men ware geneigd dit te verbeteren en te schrijven: „die sleept wat anderen *niet* torschen," maar de bedoeling is: „die sleept wat anders zou moeten gedragen worden." Het geheele halfvers is een rijmbehulp.

241 *Vloocke:* hier waarschijnlijk voor „ruime, die veel bevatten kunnen." 't Kan ook wezen, dat het hier gebezigd is voor „sneeuwende, vlokken strooiende." Zie *Uitl. Woordenb.* op HOOFT *in v.*

242 *Godt Bacchus toegewijt:* zoowel bij de optochten ter eere van Bacchus als van Ceres werd een wan rondgedragen, waarin zich het offergereedschap en de eerstelingen der veldvruchten bevonden. Naar die wan, in 't Gr. λίκνον, wordt Bacchus ook wel λικνίτης genaamd.

243 *En eerst bedencken:* en bedachtzaam in voorraad klaar maken.

244 *Ackersdom:* akkerbouw, zooals er in de Proza-vertaling staat.

247 *By tijts:* namel. „als de boom nog jong is."

250 *Van een' bekende:* niet zoozeer „van iemand, met wien men," maar, „die met de zaak *bekend* is," van „een *zaakkundige*," als men thans zou zeggen.

Dan vast in 't taeie klay gaen leggen, na het kneden,
Dan effen strijcken met den rolsteen, zwaer van wight,
En 't gras den groey verbiên door 't sluiten, hecht en dicht.
Het lant moet plaegh by plaegh oock uitstaen en ver-
[duuren.
De veltmuis bouwt haer nest in d'aerde, en sticht 'er schuuren.
Het blinde molshooft wroet hier holen met den muil.
De trage padde kruipt hier stil in haeren kuil,
En d'aerde is zwanger van gedierte. De kalander
Leght hier haer graenen, die zy plondert, by elckander,
De mier oock, bang voor noot en armen ouderdom.
Sla ga dat u [indien d' amandelboom alom
Op 't heerlijckst bloeie, en meer met bladen sta ontloocken
Dan bloessem, en de tack schier krom hange, en gebroken
Van vruchten, en het ooft te zegenrijck besla,]
Een rijcke korenoogst op 't velt te wachten sta,
Een blijde dorschtijt met een ry van heete dagen
Wil volgen: maer indien de boomen in het draegen
Te weeligh zijn van loof en schaduwe overal,
Geloof dat elck meer stroo dan koren dorsschen zal.
Ick zagh oock menighmael den lantman, eer hy zaeide,
Zijn zaet eerst helpen, op dat hy meer vruchten maeide,
En milt met berreghzout en peckzwarte olimoêr
Begieten, met dees hoop of 't pluckgraen beter voer,
En hem geen schel voor pit quaem in de hant te steecken:
En schoon het zaet in nat gebroeit wiert, door het queecken
Van luttel viers, om ras te groeien, noch quam 't zaet,
Dat puick was, en waeraen geen moeite nochte raet
Gespaert wiert, zijnen aert en deughden te verliezen,
Indien de lantman niet, van jaer tot jaer, in 't kiezen
Het beste zaet uitkoos. Zoo gaet het alles vlugh
Uit zijn natuure en aert, van tijt tot tijt, te rugh:
Aleveneens gelijck een schuit, die met vermoeien
Oock naulijx tegens stroom noch opkan, onder 't roeien,
Terstont in haere vaert verliest, en achter raeckt,
Voor stroom drijft, alzoo dra de veerman 't roeien staeckt.

269 *Kalander:* korenworm.
272—275 De amandelboom bloeit, als bekend is, zeer vroeg in 't voorjaar.
275 *Te zegenrijck:* zeer zegenrijk.
283 *Olimoêr:* de moêr of droesem van olijfolie. *Amurca.*

Noch staet ons op gestarnte, en 's hemels loop en wetten,
De Bocken, en den Boer, en heldre Slang te letten:
Gelijck de zeeman, die door 't ongestuime meer
Zijn huis en vaderlant wil zoecken van zoo veer,
En op d' Euxijnsche zee, en door de woeste vlaegen
Van d' oesterrijcke straet, langs Sestus, 't lijf durf waegen.
Wanneer de Weeghschael dagh en nacht ge-effent heeft,
Den aerdtkloot even veel van licht en schaduw geeft,
Dan wacker aen het werck, de stieren ingespannen,
Dan 't velt met garst bezaeit, als wackere ackermannen,
Tot dat de winter dit verbiede. Zaey terwijl
Uw vlas, en Ceres heul en mankop naer den stijl,
En drijf den ploegh door 't lant, op hoop van 's hemels zegen,
Zoo lang het weder droogh en klaer is, en de regen
Noch niet van boven stort, en velt en acker leckt,
En driftigh zwerck de lucht om hoogh noch niet betreckt.
Wanneer de witte Stier met zijnen gulden horen
Het heck van zijn saizoen, de lente, nieugeboren,
Komt openstooten, tot zoo lang de Hont verreist,
En voor 't gestarrent, 't welck hem voorjaeght, dat hy deist,
Beneên de kimmen zinckt; dan moet men boonen zaeien,
En kamerkruit, en geers, om jaerlijx vrucht te maeien,
De murwe vore graen beveelen, rijck en milt:
Doch zoo gy d' aerde spelte en tarw beveelen wilt,
En arrebeit alleen om graen, en weeligh koren;

302 *D' oesterrijcke straet:* de Hellespont, beroemd om zijn lekkere oesters en om het gebeurde met Hero en Leander.

308 *Heul en mankop:* de *heul* is het extract uit witten mankop. *Heulsap* is *opium.* Hier worden dus de witte en roode papaver bedoeld. De plant was toegewijd aan Ceres, die men dikwijls met slaapbollen in de hand vindt afgebeeld. De dichters verhaalden, dat zij zich met mankop bedwelmde, om verlichting te vinden voor 't verdriet wegens 't verlies van Proserpina, en dat zij den kleinen Triptolemus met een papaverpotje grootbracht. Vergel. voorts in Mr. J. van Lenneps critische beschouwing, getiteld *de Aeloude Geheimenissen*, het hoofdstuk dat den *Lofzang van Ceres* tot onderwerp heeft en voorkomt in den Vrijmetselaars-Almanak van 1862.

313—318 Een prachtig beeld en fraai vertaald ook. De stier wordt hier voorgesteld als met zijn horens het voorjaar openrammende, en den hond, die hem nog een wijl bestrijdt, verjagende. Wanneer de zon in het teeken van den Stier komt, vroeger omstreeks den 17den, thans op den 20sten April, gaat Sirius voor de schittering der zon allengskens aan 't deinzen.

Laet d'ooster Zevenstar vry ondergaen te voren,
En Ariadnes kroon, die van gesteente gloeit,
Eerst laeger daelen dan de zee de kim bevloeit,
Eer gy de vore uw zaet beveelt na 'et ackerbouwen,
En u verhaest den oogst den acker te betrouwen,
Al t'ontijde en te vroegh: want menigh zaeide graen
Eer d'ooster Zevenstar te water was gegaen;
Maer al 't gewas en d' oogst, van hem verwacht na 'et baren,
Die stelden 's huismans hoop met dove en ledige aren
Te leure. Neemt gy voor om vitsen en het zaet
Van Roomsche boonen, slecht van waerde, hoe 't beslaet,
Te zaeien; is de lins des Nyls u moeite waerdigh,
Zoo let op 't zincken van den Boer: begin dan vaerdigh,
Volhardt in 't zaeien tot in 't hart des winters toe.
De goude zon regeert hierom, noit rijdens moê,
De ronde weerelt door de zes paer hemelmercken,
Gedeelt in hun geweste, en afgedeelde percken.
De hemel wort van vijf doorluchte gordels net
Omgort: de middenste is met vier en gloet bezet,
In 't steecken van de zon: twee uitersten zijn stadigh,
Ter rechte en slincke hant al even ongenadigh,
En blaeu van kille koude, en nat van regen mê,
En buien: twee, die recht in 't midden van de twee,
Den veerste en middenste, den hemelkloot omgorden,
Zijn 't sterfelijck geslacht door d'alvermogende orden
Tot hun verblijf gegunt. De middenste op den kloot
Wort van den dierenriem gekruist: dees toont u bloot
Het rijck borduursel van zijn zes paer hemelplecken,
Waer door de zon al 't jaer haer ronde moet voltrecken:
En recht gelijck de lucht en weerelt, dat elck yst,
Naer Scythen en 't Rifeesch geberghte steiler rijst;
Zoo laegh valtze in het Zuid naer Libye in de baren.
Hier staet de noordas steil en boven onze haeren,
Gelijck de zuidas laegh beneên ons voeten blinckt,

822—824 Namelijk tusschen 20 October en 15 November.

834 *Den Boer:* Boötes of Arctophylax, die tegen het einde van October aan 't zinken gaat.

839 volgg. De oude natuurkundigen verdeelden de wereld in vijf zonen of luchtstreken: de verzengde bevond zich op 24° ter weerszijden van den Equator, de noordelijke en zuidelijke gematigde tusschen 25° en 54° N. en Z. Breedte, en de beide koude van 55° tot aan de Pool.

En in den zwarten poel des helschen afgronts zinckt.
Hier glijt de groote Slang rondom met ronde krullen,
En schiet, gelijck een stroom, door 't grimmen en het brullen
Der Beeren, dieren die heel noô te water gaen,
En nederzincken in den diepen Oceaen,
Men zeght dat daer ter stê de nachten eeuwigh duuren,
In stilte en duisternisse; de heldre morgenuuren
Beginnen, als de dagh by ons in 't westen daelt:
En, als nu d' opgang uit den oosten ons bestraelt,
Zijn hygend paert den glans ons toesnuift uit die streecken,
Dan vangt daer d'avont aen zijn kaers en licht t'ontsteecken.
Men leert hieruit het weêr en onweêr klaer voorzien,
En d'ongestadigheit der hemelen bediên,
Oock zaey- en maeitijt net op zijne beurt bevroeien;
Of 't oock geraden zy te zeilen, en te roeien
Op 't zorghlijck marmer, en met d' uitgereede vloot
In zee te loopen, en, wanneer het nut en noot
Gebieden, hout in 't bosch te houwen, niet te spade.
Men slaet niet vruchteloos oock aen den hemel gade
Het eeuwigh rijzende en neêrdaelende gestarnt,
En 't ronde jaer, dat stip door vier saizoenen barnt,
En voortrolt. d'Ackerman kan, by de koude en regen
Gehindert, onder dack veel nutte dingen pleegen,
Bestellen met gemack, waermê hy, als te post,
Zich anders, by schoon weêr, in huis verhaesten most.
De lantman klopt en wet dan t' huis de stompe tanden
Van 't kouter, hoolt een schuit uit boomen met zijn handen.
Hy merckt den korenhoop, of tekent al het vee.
Een ander geeft de vorck twee tanden met de sne,
Of houwt den tuinstaeck scherp, bereit met zijn gezinden

357 *De groote Slang:* de schorpioen.

361 *Daer ter stê:* namel. „aan de Zuidpool."

369 *Bevroeien:* bevroeden, evenals *vloeden* door 't gebruik in *vloeien* is verzacht.

373 *Niet te spade:* t. w. in 't vroegjaar, dat de meest geschikte tijd geacht werd om hout te vellen en schepen uit te reeden.

382 *Hoolt een schuit: hoolt* is beter en regelmatiger dan *holt,* gelijk men veelal zegt. *Hollen* (ik *holde, gehold*) is: „teugelloos voortsnellen;" *holen* (ik *hoolde, gehoold*), „een holte maken." Zie Huydec., *Pr.,* I, bl. 157.

384 *Geeft de vorck twee tanden met de snê:* voor 't eenvoudige „snijdt een tweetandige vork." *Zommigen snijden vorcken met twee tanden,* heeft de Prozavertaling. De hier bedoelde vorken zijn de gaffelvormige staken, waar de rank van den wijnstok of van andere vruchtboomen mee gestut wordt.

Den Amerijnschen teen, om wijngaert op te binden,
Met dezen taeien bant. Nu breit en vlecht hy hier
De Rubiaensche wis, of drooght de vrucht by 't vier,
Of breecktze, en maeltze aen meel met harde kaizelsteenen.
Het staet oock vry, en 't zal het lantrecht niet verkleenen,
Indien hy zommig werck op feesten toebereit.
De godtsdienst straft hem niet, die eene beeck verleit,
Een heining vlecht om 't lant, de vogels loopt belaegen,
De haegedorens brant, het blaetend vee de plaegen
En 't evel afspoelt, in een' verschen waterstroom.
Oock laedt hy menighmael den ezel, traegh en loom,
Met olie, en een' zack vol applen, en treet heenen
Van stadt, met eenen klomp zwart peck, en oock met eenen
Gebilden molensteen naer huis, op 's ezels tredt.
De maen heeft oock niet slinx werckdagen ingezet,
Gerekent naer heur' loop. Den vijfden moet gy vieren,
Wanneer de maen heur huis, den Kreeft, [een van de dieren
Des diereriems,] dat zy vier dagen lang bezat,
Verlaet, om in den Leeuw te vaeren met haer radt:
Want dit 's de dagh, die zelf den dootschen Orkus baerde,
De Razernyen mê. Toen broght de grimmige Aerde
Het heiloos helsch gebroet ter weerelt uit haer' schoot,
Den fellen Ceüs, grof, en onbeschoft en groot.
Den reus Iäpetus, Tyfeüs, den verwoeden,
En andre broeders, die met razende gemoeden
Te zamen zwoeren fel het hemelsch Godendom
Te dempen in den gront. Zy proefden drymael om
Den Osse op Pelion, Jupijns Olymp, vol bossen,
Te wentelen op Osse, als Jupiter aen 't lossen

391 *Zommig werck: zommig* staat hier voor *eenig*, evenals in de Proza-vertaling, en vs. 423.

392 volgg. Volgens priesterlijke verordeningen, ingesteld ten gunste van den minderen landman, was het dezen vergund op feestdagen zijn gronden te verbeteren door 't verleggen van een beek, een oude heining te herstellen, het vee te reinigen wanneer het aan uitslag leed, schadelijk roofgedierte te verjagen, enz., in een woord, datgene te doen, wat zijn land of zijn kudde onmisbaar vorderde.

400 *Niet slinx:* niet ongunstig. De Proza-vertaling heeft: *geluckige werckdagen:* — het Lat.: *dies felices operum.*

413, 414 *Jupijns Olymp, vol bossen, te wentelen op Osse:* hier is stellig met opzet het rijm *osse* in 't midden van den regel herhaald, om den doffen klank der op elkander geplofte bergen uit te drukken.

Van zijn kortouwen, met den gloênden blixemschicht
Den stapel bergen trots wel drywerf ongezwicht
Van boven neder klonck. De zevenste verscheenen,
Die, na den tienden dagh, zich over 't aerdtrijck heenen
Ontvouwt, den wijngaert dan ter goeder tijt, geplant,
En dat men 't webbe opzet, en d' ossen innespant.
De negenste is gereet den vlughtling te gerieven,
Maer weigert zijne gunst den trouweloozen dieven.
En zommig werck wort best by koelen nacht bestelt,
Of als de morgenzon het overdaude velt
Bestraelt. Men kan by nacht den dorren beemt en stoppels
Best maeien: 's nachts ontbeert het lant noch dau noch [droppels.
Men vordert 's winters, by de kaers, den arrebeit,
Snijt tortsen met een mes, eer 't licht de schaduw scheit;
Terwijl het wijf met zang het werck spoet, en haer neering,
En 't ruisschend schietspoel schiet door keten, en door [scheering,
Of zoeten most koockt by den haert, op haer gemack,
En schuimt den kopren pot of ketel met een' tack.
Maer by den dagh, als 't licht de kim is opgereden,
Dan wort de goude vrucht, het koren, best gesneden,
't Gedrooghde graen oock best, by zonneschijn, gedorscht.
Pas naeckt te ploegen. Zaey in 't hemd met bloote borst.
De winter kan de leên des ackermans vertraegen.
De koude winter teert op 't zweet der zomerdagen,
Gelijck een banderheer: en d' ackerman vergast

417—418 *De zevenste verscheenen, die* enz.: namel. de 17de, die voor een gelukkigen dag werd gehouden.

421 De negende dag werd gunstig geacht voor de slaven, die ontvluchten wilden, maar hinderlijk voor de dieven wegens het volle maanlicht.

423 *Zommig werck:* zie vs. 391.

436 In 't Lat. staat: *nudus ara, sere nudus* („ploeg naakt, zaai naakt"), welken regel men weet, dat een spotboef dus aanvulde: *habebis frigora, febres* („zoo vat gij koude en krijgt de koorts"). In de Proza-vertaling heeft Vondel de uitdrukking, door Vergilius gebezigd, letterlijk behouden, die in 't Holl. nog harder klinkt. Hier echter verzacht hij die op zeer gelukkige wijze, door de bijvoeging: *in 't hemd.*

439 *Gelijck een banderheer:* de spreekwijze, in Vondels tijd zeer in zwang, drukt ook voor ons nog op gepaste en naïeve wijze 's dichters meening uit; doch voor zooverre zij middeleeuwsch is, schijnt zij minder te voegen in een gedicht uit den klassieken tijd.

Zijne ackerbuuren dan blygeestigh, als het past.
De blijde winter noot de menschen tot verblijden,
En zet bekommeringe, en alle zorgh ter zijden:
Gelijck de zeeman, als 't geladen schip gelant,
Nu in de haven leght, en 't achterschip, op strant,
Van vreught behangen is met groen en roozenhoeden.
Dees tijt eischt evenwel het winterwerck te spoeden,
En eeckel, lauwerbes, en myrten, en olijf
Te schudden van den boom. Dan loopt men sterck en stijf
De kraenevlught in 't velt bedeckte stricken hangen,
Spant netten uit in 't woudt, om harten op te vangen.
Dan jaeght men hazen met hunne ooren, lang en scherp,
Treft dassen met den steen en spaensche slingerwerp;
Als 't ys den vliet afdrijft, en sneeu het velt komt decken.
Wat wil ick 't herfstgestarnte en zijne buien wecken,
En waer de huisman op moet passen, als hy voelt
Het korten van den dagh, en hoe de zomer koelt,
Het regenachtigh weêr der lente loopt op 't leste,
Het winterkoren rijst, op 't blazen uit den weste,
En d'aer al zuigende op den steel en hallem zwelt?
'k Heb menighmael gezien, als d'ackerman op 't velt
Den maeier met de zicht verzont in 't goutgeel koren,
En 't graen van zijnen halm ter neêr streeck op de voren,
Hoe twee paer winden met gewelt te zamen streên,
En, bulderende om strijt afgrijslijck tegens een,
Voort strijcken gingen wijt en zijt, na 'et tegensportelen,
Met zwangere aer, en steel, en uitgeruckte wortelen,
Dat stroo en stoppel vloogh: zoo vreeslijck een gerucht
En dwarling stack 'er op, by donckre winterlucht.
Een dichte regen storte oock dickwijl in de kolcken:
En langen tijt om hoogh op eengepackte wolcken
Aen 't baeren, borsten met afgrijslijck onweêr uit,
En regen, slagh op slagh, als of met groot geluit
De hemel inneviel; dat weelige oogsten voelden,
En 's lantmans arrebeit en zaeissels heenespoelden,
De graft verdroncken lagh, de stroomen, vol geruisch,
Aen 't wassen, d'afgront van de zee met groot gedruisch

460 volgg. De schildering van 't onweer — bij Vergilius vs. 316—334 — is meesterlijk overgebracht.

465 *Tegensportelen* voor *tegenspartelen*, bij klankwissel.

Vast barrende op het strant. Jupijn, nu aen 't verbitteren,
Schiet met zijn rechte vuist de blixems, datze schitteren
In 't midden van den nacht der wolckbreuck naer beneên,
Dat d' aerdtboôm davert, dreunt, de dieren onder een
Aen 't vlughten, volck by volck, te reuckeloos in 't schimpen,
Het hart in 't lijf, van angst en ootmoedt, quam te krimpen;
Terwijl hy Athos, of Epyrus hoogh geberght,
Of Rodope, en al wat de kracht des donders terght,
De kruinen insmijt, en slaghregens, en hun vlaegen
Verdubbelt, dat 'er bosch en stranden af gewaegen,
En huilen, storm op storm, en regenplas op plas.
Dewijl dit onheil dan te vreezen sta, zoo pas
De tijden ga te slaen, op 's hemels loop te mercken,
Wat huis Saturnus, koudt van aert, en wreet in 't stercken
Van ongeluck, bewoont: in wat gewest Merkuur,
De dwaelstar, heenedraeit. Gy zult, ter goeder uur,
De Goden boven al godtvruchtighlijck behaegen,
En Ceres, de Godin van 't koren, na de dagen
Des ackerbouws, als 't werck ten vollen is bestelt,
Gaen offren, jaer op jaer, wanneer de winter smelt,
De lentetijt ontluickt. Het lam, gedost zoo wolligh,
Valt dan het allervetst, de wijn wel ruim zoo molligh,
De slaep op 't allerzoetst, de schaduw allerdichtst.
Laet dan al d' ackerjeught vrouw Ceres, op 't verplichtst,
Aenbidden: draegh haer melck, en honighleckernyen,
En wijn op, en geley de zeugh, die gy wilt wyen,
En draghtbaer is, drymael om d'ackers, met den rey
Der mackren achter aen, op juichende geschrey,
En laetze aldus den oogst des ackers, en de schoven
Ter schuure in wenschen, met gezangen, die haer loven:
Er niemant sla de zicht in 't rijpe korenlant,
Eer hy den eicken krans om 't hooft met eenen bant
Gevlochten hebbe, en, op zijn boersch, met danckbre tongen
Vrouw Ceres toegedanst en eere toegezongen.
Om dit uit zeker merck by tijts te zien, niet blint,
Te spellen hitte, en koude, en regen, storm, en wint,
Wou vader Jupiter ons van te voren uiten
Al wat de maen, die om de maent haer' kring wil sluiten,

490—491 *Saturnus—Merkuur:* de een als het verst van de zon verwijderd, de ander als zijnde het dichtste bij.

In tijts te kennen geeft: by wat gestarnte men,
In 't op- en ondergaen, d'aenstaende winden kenn':
Wat weerwijze ackerliên vermaent niet lang te beiden,
Maer raetze 't vee heel dicht omtrent den stal te weiden.
Zoo dra de wint opsteeckt, verneemt men hoe 't gewelt
Het water ommeroert, dat uit den afgront zwelt:
Hoe 't hoogh geberghte ruischt: men hoort de heesche [rotsen:
Hoe 't zwalpend meer, op strant, van verr' begint te klotsen.
Het bosch geeft, reis op reis, een' krack met groot rumoer.
De stuurman suft, en is pas meester van het roer,
Wanneer de meeuwen, uit het midden van de baren,
Zich spoeden naer het strant, en, zonder te bedaeren,
Vast piepen in de vlught; de koeten in het zant
Vast dobbren; 't reigersnest de poelen op het lant
Verlaet, en naer de lucht en wolcken komt gevaeren.
Wanneer de wint zich wil verheffen op de baren,
Dan ziet gy menighmael de starren aen de lucht
Verschieten, en het vier, by duister nacht, ter vlught
Een lange witte streeck van achter na zich sleepen:
Dan ziet gy 't lichte kaf en dorre blaên gegreepen
Vervliegen herrewaert en derwaert, of het ruim
Der zee behangen met de drift der waterpluim.
Maer zoo het blixemt, uit de guure noorder streecken,
De donder uit het oost en westen op koomt steecken,
Dan zietge 't lant tot aen de keel in 't water staen,
En slooten boordevol van regen overlaên,
Den zeeman op de zee de natte zeilen strijcken.
Noit leedt een lantman, die by tijts paste om te kijcken,
By regen lantschade, of de wackre kraenevlught

519 *Zoo dra de wint opsteeckt:* de nadruk valt in dit samengestelde werkwoord altijd op het voorzetsel; men zegt alzoo *ópsteekt* en niet *opsteékt,* gelijk de maat ons zou dwingen te doen.

528 *'t Reigersnest:* de reigers met hun gezin, evenals men *'t huis* voor „'t geslacht" zegt. Hier echter, waar 't op een wegreizen aankomt, is 't woord niet gelukkig gekozen: immers juist het *nest* blijft bij zulk een gelegenheid achter.

535, 536 *Het ruim der zee behangen met de drift der waterpluim:* de oppervlakte der zee vol drijvende vederen. Vondel is hier, en bij deze geheele schildering, ongemeen sierlijk en keurig wat stijl en uitdrukking betreft.

542 *Om te kijcken:* rond te kijken, uit te kijken, t. w.: „naar 't weer."

Streeck, eer de regen quam gevallen uit de lucht,
In een gezoncken dal, uit 's hemels hooge streecken;
De jonge koey quam 't hooft al tijdigh op te steecken,
En, snoffende in den wint, vernam de vlaegh van veer;
De zwaluw snaterbeckte, en vloogh rondom het meer;
De kickvorsch, in de sloot, begon te borrekicken,
En zong den ouden zangk; de mier, alreede aen 't schricken,
Liep heene en weder, langs het enge en smalle padt,
Broght d'eiers uit haer hol, en nesten, nimmer mat;
De regenboogh begon veel waters op te slorpen;
De raven, keerende uit de weiden, langs de dorpen,
Aen 't klappen, slagh op slagh, de pennen tegens een.
Al 't zeegevogelte, en wat, om de weiden heen
Van Asien, en in Kaïsters koele plassen,
Zijn aes zoeckt, valt alreede aen 't plenssen, en aen 't wassen,
Besprengt zijn pluim, waerop geen water vat, om strijt,
Of loopt naer d' oevers toe zich dompelen: dan krijt,
En schreeut d' ontruste kraey luids keels om regenvlaegen,
En springt op 't drooge zant in eenzaemheit. Oock zagen
De maeghden menighmael, terwijlze 's nachts haer vlas
En taeck afsponnen, ree den donckren regenplas,
De buien al by tijts opkomen, onder 't wercken,
Als d' olie in de lamp om 't licht begon te spercken,
De vonck en 't vier rondom aen 't lemmet hangen bleef.
Gy kunt, eer u de lucht het schoone weder geef,
En heldren zonneschijn, niet min dit zien en stercken,
By regenachtigh weêr, uit zekre en wisse mercken:
Want geene starren zijn dan aen de lucht bedompt.
De maen, met licht beleent, geen horens dan verstompt.
Geen dunne nevelvlock zal dan door 't open zweven.
d' Ysvogel, die op zee, zijn element, moet leven,
Zal zich op 't zandigh strant met uitgespreide schacht
Dan baeckren in de zon, die heet is in haer kracht:
Geen morssigh zwijn het kot en stroo dan ommewroeten
Met zijnen dicken muil. De mist valt voor uw voeten,
En zweeft langs d' ackers heen. De nachtuil, zonder bedt,
Die op het ondergaen des zonnewagens let,

544, 545 *Streeck—streecken:* waarschijnlijk niet met opzet, en dan een achteloosheid, die, in deze schoone plaats voorkomende, te meer Vondels ontzettende gemakkelijkheid in 't verzen maken bewijst.

Zal dan vergeefs, by nacht, op 't dack noch spade klaegen.
De koning Nisus, dan tot aen de lucht gedraegen,
Laet zich daer boven zien, en wreeckt zich met misbaer
Aen Scylle, om 't schaecken van zijn eenigh purpren haer,
Zoo verre zy alom de lucht klooft met haer pennen,
Om zijnen havicksbeck en klaeuwen snel t' ontrennen.
Bezie hoe Nisus haer, als een erfvyant, vast
Al snorrende vervolght, en, waer hy involght, past
Zy hem t' ontvlughten, en de dunne lucht te kloven
Met snelle vlogelen. De raven schreeuwen boven
Tot drywerf uit haer nest met een benaude keel.
Zy ruisschen, reis op reis, beholpen al geheel
Met onderling vermaeck, en boven haer gewente,
Om hoogh op 't hooge nest, in loof van tack of ente:
En 't lust haer, alzoo dra de lucht den regen staeck',
Te vinden 't kleen gebroet, en broeinest, haer vermaeck.
Doch zwaerlijck kan ick dit of nimmermeer geloven
Dat zy dus wederwijs begiftight zijn van boven
Met een voorweetenschap. Maer als het doncker weêr
En regen aen de lucht verdwijnen meer en meer;
De lucht, noch flus besprengt van natte zuidewinden,
Het dun vergrove, en 't grof verdunne, en koom' t'ontbinden,
Dan schept al 't veltgediert zijn aêm, van minst tot meest,
En in hunn' boezem vaert een andre lucht, en geest,
Heel anders als toen lucht en hemel hing betogen
Met wolck, en regenvlaegh. De wiltzangk dan bewogen
Wort in het groene velt herboren, tiereliert:
Het vee verquickt op 't lant: de rave krast, en tiert.
Maer wilt gy op den loop des snellen hemels letten,
En zon en maen, die elck geschickt haer wacht en wetten
En beurten gadeslaen; gy vint u nimmermeer
Des andren daeghs misleit, noch door het helder weêr
Des starrelichten nachts in gissinge bedrogen.
Indien de nieuwe maen in 't eerste voor uwe oogen
Heel doncker oprijze, en bedecke, als uitgedooft,
Met eenen zwarten mist haer horens, en het hooft,
Zoo hangt den zeeman, en den lantman, bey verlegen,
Een stortinge over 't hooft, en vreesselijcke regen.
Maer zoo de maen dan bloze in 't maeghdenaengezicht,
Zoo zie een' storm te moet, waer voor het topzeil zwicht.

Het blozen van de maen spelt doorgaens wint en vlaege:
Maer rijstze klaer en hel en bly, ten vierden dage,
Na'et innegaen der maent, [dees dagh heeft toch den prijs
Van iemant op te doen het zekerste bewijs,]
Aen 's hemels hoogh gewelf, met onverstompten horen,
Dan is geen storremwint, geen regen u beschoren,
Den naesten dagh, noch al de maent, die volgen zal:
En 't scheepsvolck, bly gelant, betaelt dan over al
Zijn kerckbeloften aen Godt Glaukus, Melicerte,
Den zoon van Ine, en aen Panope, bly van harte.
Oock zet de zon, in 't op- en ondergaen, u 't merck.
De zonnetekens gaen gewis, en houden sterck
Wat zy u spellen, 't zy des morgens vroegh, in 't klimmen
Der zonne, of 's avonts, als 't gestarnt beginn' te glimmen.
Indienze 's morgens rijs' met vlacken in 't gezicht,
En zoo haer kloot ten halve in eene wolcke 't licht
Verberge, en hallef niet, dan wacht u wel voor regen:
Want uit den zuiden komt een stormwint opgesteegen,
Die boomen, en gewas, en vee, als met een' vloeck
Van schade en plaegen, wil bestoocken uit zijn' hoeck.
Indienze 's morgens rijs' betrocken voor de volcken,
Haer straelen, hier en daer, slechts uitschiete uit de wolcken;
Of rijst Aurore bleeck uit zee en Oceaen,
En Tithons ledekant, beschildert met saffraen;
Zoo zal de wijngaert-ranck, helaes, haer teêre druiven
Heel zwaerlijck, voor den slagh des hagelsteens, voor ['t stuiven
En kraeckende gewelt en vreesselijck gerucht
Der hagelbuie op 't lant beschutten in de lucht.
Het is noch nutter op den loop der zon te letten,
Hoe deze, wanneer zy, haer renbaen, naer de wetten
Voltreckende, in het endt te water onderga:
Dan ziet men menighmael veel sproeten, 's avonts spa,
En veele sprengkels in haer aengezicht zich mellen.

630 *Ine* voor *Ino;* doch min gepast, dewijl alleen korte vocalen door *e* kunnen vervangen worden en de *o* hier lang is.

644 *Saffraen:* drukt beter dan *rood goud* of „roosvervig," waar de latere dichters zoo mee ophebben, 't *croceum* der ouden, en ook de wezenlijke kleur van den gezichteinder bij 't dagen uit.

650 *Wanneer zy:* de nadruk valt doorgaans op de tweede sylbe in *wanneer.*

Een blaeuwe zon wil nat en plassen regens spellen.
Een roode zon, vol gloets, voorspelt u oostenwint:
En zoo de vlack zich meng' met rootheit, dan begint
De storm en regen 't lant al teffens te bestoocken,
Als of het onweêr quaem ten kercker uitgebroken:
Dat niemant 's avonts my dan porre, om onberaên
Het schip t' ontmaeren, en in ope zee te gaen:
Maer voertze 't licht aen, met den glans van haere raden,
En daeltze met dien glans in Nereus waterpaden,
Zoo vrees geen regenbuy: want een noordooster lucht
En heldre wint vervult de bosschen met gerucht:
Dus om beknopt en kort te vallen in 't vertellen,
De zon zal u de merckt van wint en weder stellen,
En klaerlijck melden wat u d' avont geven wil;
Van waer de wint u 't weêr, dat helder is en stil,
Dan toevoer'; wat de wint in 't zuiden, altijt vochtigh,
In 't hooft magh hebben. Wie is dan dus overboghtigh
In 't staendehouden met zijn drift, by ieder man,
Dat niemant uit de zonne iet zekers spellen kan?
Zy waerschuwt menighmael de steên en groote landen
Dat heimelijck verraet en laegen zijn voorhanden,
En inheemsch oorlogh smeult. Het schijnt z'ontfermt zich [voort
Om Rome en 't Roomsche volck, als Cezar leght vermoort.
Zy deckte 't aenzicht, eerst zoo glansrijck voor onze oogen,
Als met een' sluier, droef van rouwe en mist betoogen,
Toen dees bedorvenheit des tijts des Tybers maght
En staet zagh vreezen voor een' endeloozen nacht:
Hoewel ons 't zelve jaer oock lant, en zee, en raven,
En honden met gehuil bedroefde tekens gaven.
Hoe dickwijl scheen de bergh van Etna in een' gloet
Te staen, en berst op berst, zijn schoorsteen, zwart van roet,
En al de reuzesmis en winckel op te roocken,
Gesmolte steenen, asch, en vierbal, onder 't smoocken,
Te wentelen om hoogh, en 't omgelegen lant
Van gansch Sicilje alom te staen in lichten brant!

670—673 *Wie is,* enz.: de Proza-vertaling heeft: *Wie durf dan nog staende houden dat men uit de zon niets zekers spellen kan.*

670 *Overboghtigh:* verre uit den bocht springende; 't is sterker dan *overbodig*, wat men thans wel in bijna gelijken zin zegt.

Germanje hoort geweer, en ysre harrenassen,
En wapens, in de lucht geloncken t' zamenkrassen.
't Geberght in d' Alpen, op 't gedreun van 't element
Der aerde, davert, dat men noit en was gewent.
Men hoorde oock overal, in stomme wildernissen,
En wouden, naer geschrey, te byster om te gissen.
Een schricklijck dootsch gespoock verscheen by duister [nacht.
Het stom gedierte sprack, als 't menschelijck geslacht;
Een ongehoorde zaeck. Gedreve stroomen stonden.
Het aerdtrijck gaepte, en borst van een met ope monden.
De beelden, uit metael gegooten, uit yvoor
Gesneden, schreiden droef, en zweetten, in hun koor:
En d' Eridaen, de vorst en koning van de stroomen,
Scheen, uitgelaeten van verwoetheit, niet te toomen.
Hy ruckte bosch en stal, en kudden met gewelt,
En streeck'er me zijns weeghs, langs heide, en open velt.
Toen dreighde ons 't ingewant des offervees met plaegen.
De put liep over van veel bloets, en roode vlaegen,
Geduurigh dagh en nacht. De wolven op de been,
Aen 't hollen, huilden 's nachts door al de groote steên.
Noit blonck het weêrlicht zoo, by helder weêr, op daecken.
De staertstar zagh men noit zoo talrijck heiloos blaecken.
Hier op zagh Flippen noch een reis 't Romainsch [gewelt
En zijne heirspits staen gekant in 't vlacke velt,
Met een gelijcke maght elckandre in 't harnas daegen.
d' Onsterfelijcke Goôn zich boven niet ontzagen
Ematie, en den gront van Hemus tweewerf vet
Te mesten met ons bloet. De tijt wil altemet
Genaecken, dat hierna de lantman, kloeck en wacker,
In die gewesten, op den omgeploeghden acker,
Zal schichten vinden, ruw gegeeten van den roest,
En op den hollen helm, daer 't bouwlant leght verwoest,

701 *D' Eridaen:* deze (de Po) wordt de vorst en koning der stroomen genoemd, omdat hij de breedste der stroomen van Italië is en de schatting van vele kleinere stroomen en beken ontvangt.

707 Het zien van wolven in de nabijheid van steden werd als een der meest onheilspellende voorteekens beschouwd. Het had o. a. plaats ten tijde dat Caesar vermoord werd: zij vertoonden zich toen zelfs op het Forum.

Het eg zal stooten, zich verwondren, onder 't slaven,
Om 't grof gebeente, hier uit grafsteên opgegraven.
O Goôn der vaderen, gevoert in 's hemels troon,
En Romulus, en Veste, een moeder aller Goôn,
Geneight den burgh van Rome, en zijn verheve daecken,
En, den Tuskaenschen stroom, den Tyber te bewaecken,
Belet ten minste niet, maer stemt het, en gehengt
Dat toch dees jongeling met maght te rechte brengt
Den staet des rijx, verwoest door 't gruwzaem ommewroeten.
Wy mosten overlang met onzen bloede boeten
't Meineedigh onrecht van Laomedons geslacht.
O *Cezar*, 't hemelsch hof benijt ons dat gy wacht
Te lange hier beneên, en klaeght dat gy beslommert
Met zegestaetsien der menschen u bekommert,
Daer recht en onrecht leght verwart, van oort tot oort;
Zoo veele oorlogen, zoo veel schelmery, en moort
De wijde weerelt deur in zwang gaen; ackerbouwen
En ploegh verwaerloost leght; zoo menige landouwen
Verwoest en ledigh staen. De kromme zicht wort heet
En gloeiende in een zwaert verandert, en hersmeet.
Hier treckt d'Eufraet, daer treckt de Rijn naer onze [streecken.
De nabuursteên, om strijt, verbont en vrede breecken,
En schieten 't harnas aen. De Krijgh, al 't aerdtrijck door
Aen 't razen, vlieght, gelijck vier paerden, buiten 't spoor
Geronnen, die, vol viers, de ruime heide inrollen;
Terwijl de wagenaer verruckt noch, onder 't hollen,
Den teugel, doch vergeefs, vast aentreckt, al verhit,
En 't hollend wagenradt naer toom hoort, noch gebit.

721 *Zich verwondren, onder:* liever zou ik, in plaats van dat min aangename *ondren, onder,* hier lezen: *zich verbazen, onder.*

726 *Den Tuskaenschen stroom:* omdat hij zijn oorsprong neemt in de Etruvische of Tuskische Apennijnen.

731 Omdat Laomedon, de vader van Priamus, aan Neptunus voor het leggen van een wal om Troje, en later aan Hercules voor 't verlossen van Hesioné, het bedongen loon onthouden had.

732 Caesar Augustus.

741 De Parthen, de Galliërs en de Germanen waren in 't jaar 58 v. Chr. g. in verzet gekomen. De eersten werden door Antonius, de beide anderen door Agrippa wederom onder bedwang gebracht.

742 *De nabuursteên:* sommige steden van Etrurië.

HET TWEEDE BOECK.

INHOUDT.

Hier wijst hy wacker hoe men plant, en oock verplant,
En inleght, ent, en poot de rancken, enten, boomen,
Oock op het naeuste kent den aert van ieder lant,
En wijngaert en olijf regeert, en voort laet koomen.

Ick zong dus lange van den lantbouw, en de tijden,
Vereischt tot ieder werck: nu volgh ick met verblijden,
O Bacchus, uwen toon, en zing van boom, en plant,
En uwen wijngaert, en d' olijfvrucht, die op 't lant
Heel langsaem opwast. Koom met zegen ons verschijnen,
O vader Liber, koom. Hier drijft de vloer van wijnen,
Uw milde herrefstgift: hier bloeit de wijnbergh, schoon
En zwanger van de druif en wijnranck, uwe kroon.
De wijnkuip loopt geperst van wijn al schuimende over.
O vader Liber, koom nu herwaert, rijck van lover.
Treck hier uw brozen uit, en verf en ba met my
Het bloote been in most, en nieuwe leckerny.
Natuur teelt boom en plant, op veelerhande wijzen.
De zommigen in 't wilt van zelf uit d' aerde rijzen,

Vergelijk den „Inhoudt" der Proza-vertaling, en de Kantteekeningen aldaar.

5 *Heel langsaem:* volgens 't zeggen van Plinius, beweert Hesiodus dat niemand, die een olijfboom geplant had, er zelf de vrucht van plukken kon. Zie PLIN. XV:1.

11 *Treck hier uw brozen uit:* namel. om den wijn te kunnen persen, gelijk dat bij de wijnpersers nog gebruikelijk is.
Ba voor *baad*, evenals *versma* voor *versmaad*, *ra* voor *raad*, enz. 't Woord klinkt echter niet zeer bevallig.

14 *De zommigen:* een vorm, vroeger bij Vondel veel gebruikt, daarna een tijdlang verwaarloosd, en dien hij in zijn laatste gedichten weder verkieslijk schijnt te achten.

En groeien, zonder hulp, op 't ruime velt, heel steil,
Langs kromme vlieten heen, gelijck het zachte geil,
De taeie brem, en blaeuwe en witte wilge, aen beecken,
Oock popelier. Men moet een slagh van boomen steecken,
Kastanjelaer, en eick, die d' allerhooghste in 't woudt,
Jupijn wort toegewijt, en d' eeckelaer, een out
Orakel, uit ontzagh geviert en aengebeden
Door 't gansche Griecken, en zijn wijt befaemde steden.
Een zeker slagh komt dicht en loofrijck voor den dagh
Uit zijnen wortel, recht gelijck de kriecklaer plagh,
En olm. De lauwerier Apollo, den behoeder,
Gewijt, wast op en groeit in schaduw van zijn moeder,
Den grooten lauwerboom, doorgaens in zijn saizoen.
Deze onderscheide wijs van boomen aen te voên
Quam uit natuure eerst voort, en alle slagh van struicken,
En bosch, en heiligh woudt, by veelerley gebruicken,
By die verscheidenheên gedyen, en bestaen.
Ervaernis en gebruick heeft sedert stadigh aen
Noch ander slagh gequeeckt van aenteelte, op elx waerde.
d' Een snijt de telgen van zijn' stam, en pootze in d' aerde:
Een ander plant den stam, oock paelen, die hy klooft
In vieren; houwt een' staeck, die hem de vrucht belooft,
Van onder scherp, en spits. Een olm verlangt in 't groenen
Om jonge rancken en de weelige feestoenen
Des wijnstocks, in den gront met kennisse ingeleit,
Te draegen; en een lot, dat best met vruchtbaerheit
In aerde groeit, die meest wil trecken op die loten:
Men magh een ander slagh oock zonder wortel pooten.
Geen hovenier ontzagh de hooghste scheut en plant
Des booms te zetten in den gront van eenigh lant:
En, dat een wonder schijnt, d' olijf wil, zonder stuiten,
Als uit een' dorren stronck, niet ongewilligh spruiten.

16 *Geil:* een soort van waterwilg.
17 *Blaeuwe en witte: glauca canentia fronde:* het wilgeblad is blauwachtig aan de boven-, en aan de onderzijde witachtig.
19 *Kastanjelaer:* evenals *rozelaar, hazelaar,* en vs. 20 *eekelaar,* zeer wettig van vorm, doch nu wat ongewoon.
24 *De kriecklaer:* de kerseboom. Zie voorts het aangemerkte op vs. 19.
27 *Doorgaens:* versta hier: „voortdurend, altijd."
40, 41 *En een lot,* enz.: de Proza-vertaling heeft hier, wel zoo duidelijk: *en loten, die best groeien in aerde, waer naer hun natuer treckt.*

Uit eenen blooten stam, en afgehouwen boom:
En dickwijl zienwe zelf, voorspoedighlijck en vroom,
Den tack des eenen booms, oock zonder iet zijn wezen
Te krencken, in den aert des anderen verrezen,
En hoe de peerbooms stam, de vrucht, hem inge-ent,
Den gulden appel draeght, en zijn natuur ontwent.
Zoo kan kornoelje, hardt als steen, ons pruimen geven.
Dus leert, ô ackermans, een ieders aert en leven
Hier kennen, en betemt den wilden woesten aert:
Zoo vint men nergens lant dat niet zijn vruchten baert.
Het lustme Ismaer te gaen met wijngerden vereeren,
Taburnus top met blonde olijven te stoffeeren.
En gy, Mecenas, dien ick billijck love en roem,
Oock d'opperste oirzaeck van mijne eere en glori noem,
Nu koom eens by der hant, en helpme, op Godts gehengen,
Dit opgezette werck met prijs ten einde brengen.
Verleenme wint en spoet, terwijl ick op de ree
Mijn ancker lichte, en my in deze bare zee
Begeef, met geenen wensch om alles te doorgronden,
Het welck onmooglijck waer, al had ick hondert monden,
En hondert tongen, en een stem van klaer metael.
Nu koom eens by der hant, en vaer met mijn verhael
Heel dicht de zeekust langs, en hou by lant in 't vaeren.
'k Wil dubbelzinnigheên en lange inleiding spaeren,
Met geen verziersel u gedyen tot een' last.
Al wat natuurelijck van zelf in 't wilde wast
Is wel onvruchtbaer, doch heel geil en vroom in 't groeien:
Dewijl 't uit d' aerde zijn natuur treckt, onder bloeien.
Indien men evenwel een vruchtbre scheut en ent
Op wilde stammen zet, of wilde stammen prent
En plant in gronden, die doorbouwt zijn datze zweeten,
Zy zullen haeren aert, die wilt is, haest vergeeten,
En, wort geen arrebeit noch moeite aen heur gespaert,
Gewilligh vrucht en ooft, van een' gewenschten aert,
Voortbrengen jaer op jaer; en alle onvruchtbre telgen,
Van haeren wortel afgesneden, zich niet belgen

60 *Oirzaeck van mijne eere en glori:* zoo noemde hem ook HORATIUS, *Carm.* Lib. I, *od.* I, vs. 2.

Praesidium et dulce decus meum.

73 *Vroom:* forsch, krachtig.

Veel ooft te teelen, zoo men haer verplanten ziet,
Daer elcke telgh de ruimte en lucht genoegh geniet:
Want eerst te dicht bedeckt van moederloof en tacken,
Zoo raeckt de wasdom, die verdruckt wert, aen 't verzwacken,
En haere draght verstickt. Een kerne, die men steeckt,
Wil langsaem groeien, en haer loof, dus aengequeeckt,
Den erfgenaem heel spa beschaduwen met bladen,
Vergeet het eerste sap, en d' appels slaen ten quaeden,
Verbasteren van aert. Een slimme wijnstock geeft
Zijn druif ten beste aen 't pluimgediert, dat hier by leeft:
Want al dees teelte eischt vlijt, en heet ons op te passen.
De boom wil, op een ry geplant, in voren wassen:
Indien men nimmermeer van arrebeit vervremt,
En kost noch moeite spaert, zoo wort zijn' aert getemt.
Maer wie d' olijfspruit ent op stammen, zietze groeien.
De wijnranck ingeleit is williger in 't bloeien.
De myrt van Venus wast op een dicht eicken hout
Gewilligh. Hazelaer, die hardt is, 't esschenwoudt,
Dat hoogh is, popelier, om Herkles feest te kroonen,
Zijn best geplant, oock d' eick, gewijt aen Jovis troonen,
De dadel mê, die steil en reizigh opwaert groeit,
De denneboom, die voor den zeestorm groent en bloeit:
Doch nooten ent men op haeghappels, ruigh van schellen.
De schraele andorenboom zijne appels kloeck ziet zwellen.
Kastanjen wassen op den beuck, dat elck verlangt.
De groeizaeme esch heel wit van peerebloeisel hangt,
En 't olmbosch kan het zwijn wel zadt met eecklen spijzen.
Het innezetten en het oogen eischt veel wijzen:

92 *Aen 't pluimgediert, dat:* ik heb minder bezwaar daartegen, dat de snede hier valt in 't midden van een woord — waar over zie HUYDEC. *Proeve*, I, bl. 323 en volgg. — dan wel tegen het volgen van een *d* op de *t* van „gediert", wat een horting veroorzaakt, die ons onwillekeurig *gedierte* lezen en zoo de maat bederven doet.

99 *Op een dicht eicken hout:* en niet op *twee?* de klemtoon valt hier zeer te onpas op *een*.

100—104 Hier heeft Vondel, om den wille van de maat, nu eens bij de boomsoorten, welke hij opnoemt, het lidwoord gevoegd, dan weder weggelaten; wat niet alleen strijdig is met een correcten zinsbouw, maar ook verwarring en onduidelijkheid teweegbrengt. Minder losweg heenschrijvende, had onze dichter zeker middel gevonden om „*de* hazelaar, *het* esschenwoud, *de* populier, *de* eik" enz. te zeggen.

107 *Dat elck verlangt:* een onnutte rijmlap.

Want daer, in 't midden van de schors, de knoppen vast
Uitbreecken in de zon, en uit den dunnen bast
Eerst botten, wort de bast dan effen opgesneden.
Hier steeckt men schel en knop [naer 's planters stijl en [zeden,]
Van eenen andren boom met kennisse in, op dat
Zy, dus ter schorsse, die heel sappigh is en nat,
Nu ingelijft, allengs begroeien leere, en botten.
Men zaeght oock stammen af, na 'et snoeien, na het [knotten,
En klooft met beitelen wel diep het vaste hout.
Dan wort de vruchtbaere ent de klove toebetrouwt,
En inge-ent. De boom begint eerlang zijn meien
De tacken hemelhoogh geluckigh uit te spreien,
En staet verwondert om dat, tegens zijnen aert,
De stam dit nieuwe loof, en vreemde vruchten baert.
Men kan, behalve dit, een ongelijckheit raemen
In boom en plant, genoemt met eenerhande naemen,
Den stercken olm, en loot, en wilgeboomen mê,
En Kandischen cipres, gevoert van over zee.
Oock valt de vette olijf verscheiden van natuure,
De ronde en lange, en oock d' olijfvrucht, die de guure
En bittre kernen draeght. Het Alcinoïsch ooft,
En d' appelaer ons veel verscheidenheên belooft.
De Krustumijnsche peer en Syriaensche zullen
Verschillen, oock, die groot en dick, de handen vullen.
Geene eenerhande druif ons tacken nederdruckt.
Het eilant Lesbos oock verscheide torssen pluckt,
En rancken, van de stadt Methymne hier gezonden.
Het eilant Thasus draeght veel wijnen op zijn gronden,
En Mareotis prijst zijn witte muskadel.
Dees tiert in schraelen gront, en Thasus ranck wil wel
In vetten gront beslaen, de Psytische ons ververssen
Met torssen, dienstiger om bastert uit te perssen.
De Lagische bevangt het brein, en helpt den voet
Aen 't struickelen, de tong aen 't stameren; zoo doet
De purpre druif, gegroeit in Preciaensche hoven.

135 Duidelijker staat in de Proza-vertaling: *en aen onze boomen hangt verscheiden aert van druiven.*

136 *Torssen: trossen,* en zoo ook vs. 142.

Maer ô Rheteesche ranck, hoe zal mijn zang u loven:
Doch hierom moet gy nu Falernsche kelders niet
Braveeren met uw deught; en d' Amyneesche schiet
Wel op met stercker wijn, en spant de kroon van allen
De wijngaerden, oock die op Tmolus kruinen vallen,
En 't wijnrijck Chius, daer Faneüs in gebiet.
De bes van Argos valt wel kleen, doch geeft het niet
In weeligh groeien, en houdt beter heele jaeren
Haer' smaeck dan alle wijn, hoe lang men heur wil spaeren.
O wijn van Rodes, die, ten offerdisch gewijt,
Den Goden, op hun feest, dus overwelkom zijt,
'k Vergeet u geensins, noch de rijpe muskadellen,
Die, groot en dicht, vol saps, als koeienuiers, zwellen.
Maer dees verscheidenheên van wijnen overal
En hunne naemen zijn zoo talrijck, en 't getal
Van geen belang altoos: dieze altemael wil mellen
Zal eer 't ontelbaer zant op Libysche oevers tellen,
Dat van den westenwint verwaeit wort heene en weêr;
Of zoo veel baren als het woest Iönisch meer
Op zijne stranden breeckt, als 't Oosten uit zijn hoecken
Komt stormen in het zeil, en uitgespanne doecken.
  En alle gronden zijn niet even milt gezint
Tot allerleie teelte. Een wilgestruick bemint
De beeck, en wil van zelf aen d' oevers willigh wassen:
Een elzeboom tiert best in drabbige moerassen,
En poelen, d' esschestam, die schrael is, op de rots:
De myrte leeft op strant: de ranck des blijden Godts
Begeert een ope lucht, en heuvels: ypen zoecken
Een koude noortsche buy, in guure winterhoecken.
Bezie 't gewest, dat van uitheemschen wort gebouwt,

146 De Rhetische — nu Tyroolsche — wijn was de lievelingsdrank van Augustus.

148, 149 *Schiet wel op met stercker wijn: vall' stercker* heeft de Proza-vertaling.

149, 150 *Van allen de wijngaerden:* het rijm vorderde hier *allen*, en 't woord ware ook onberispelijk geweest, indien het op zichzelf had gestaan; maar ongelukkig is 't hier een pronom. en behoort bij *de wijngaarden*, waarom het *al* had moeten zijn. Zie Huydec. *Proeve*, II, bl. 366.

160 *Talrijck:* de oude uitgave, die van dwaze drukfeilen grimmelt, heeft hier *'t alrijck*.

160—161 *En 't getal van geen belang altoos:* en 't getal doet er niet toe.

172 *Des blijden Godts:* van Bacchus.

En 't juck van Romen draeght; oock d'Arabiers in 't woudt
Van 't oosten, en met een getekende Gelonen,
Hovaerdigh op die pracht; wat lant men ziet bewoonen,
Een ieder lantschap draeght zijn' eigen boom. Het woudt
In Indien alleen het peckzwart ebben hout.
De wierroockroede wil alleen uit Saba koomen.
Wat hael ick op den geur der aengenaeme boomen,
Die balssem zweeten, in het zegenrijcke lant?
De bessen van den staêgh aengroeienden akant?
De Moorsche bosschen, wit van boomwol, zacht in 't packen?
De Seres, die de zijde afkemmen van hun tacken?
Wat voor bosschaedjen noch het uiterste Indus draeght,
Dat van den Oceaen en 't zeeschuim wort geknaeght?
Bosschaedjen, welcker top zoo hoog staet opgerezen,
Dat geene pijlen, afgeschooten van de pezen
Des volcks het welck alleen den prijs met schieten won,
Dien treffen? 't vruchtbre rijck van Meden en zijn zon
Brengt heilzaeme appels voort, die wrang en bitter smaecken,
Een heel gereede artsny voor dootlijck spogh van draecken,
En stiefmoêrs giftigh kruit, en bozen toverzangk,
Verdreven door de kracht van dezen appeldranck.
Dees boom wast hemelhoogh: het loof gelijckt laurieren:
En ging hy zijnen geur zoo wijt en breet niet zwieren
En zwaeien in de lucht, men zagh zijne eedle blaên
De telgen en den stam voor eenen lauwer aen.
Geen stormwint schud zijn loof en bloessem van de telgen.
De Meden heelen, met dit appelsap te zwelgen,
d'Amborstigheit des mans, die grijs is, en de stanck
Des adems wort verjaeght door dezen appeldranck.
Maer geen bosschaedjen van rijck Meden, noch hun planten,
De schoone Ganges, noch oock Hermus waterkanten,

177 *En met een getekende Gelonen:* de Proza-vert. heeft: *en de Gelonen, met hanttekenen geciert;* „getatouëerd."

184 *Akant:* niet te verwarren met den berenklauw, en volgens sommigen dezelfde plant, waaruit de zoogenaamde Arabische gom verkregen wordt, een soort van acacia.

186 *Die de zijde afkemmen van hun tacken:* zoo dacht men toen nog dat de zijde verkregen werd. Eerst in de zesde eeuw, onder keizer Justinianus, werd de zijdeworm door Persische monniken uit China overgebracht.

193 *Heilzaeme appels:* volgens sommigen „de limoen", waarvan nog het sap als huismiddel gebezigd wordt.

Die gout opzwalpen, noch de Baktren, rijck van goet,
Noch Indiën, noch gansch Arabië, gevoedt
Van vetten wierroockgeur, en kunnen met hunn' zegen
En al dien rijckdom niet Italiën opweegen.
De stieren, die men vier en vlam uitsnuiven ziet,
En blazen, ploeghden hier den dorren acker niet,
Om 't lant met wreet gebit van draecken t' overzaeien.
Hier quam geen scherp gewas van krijghsliên oorlogh [kraeien,
Met helm, en speere, en zwaert: maer dees landouwen zijn
Gezegent met olijf, en graen, en keur van wijn
Uit vet Kampanje, en geeft u puick van vee, en gaven.
Men ziet 'er 't oorloghspaert in 't velt hooghmoedigh draven.
De sneeuwitte offeros, en stieren, kloeck en vroom,
Gaen, ô Klitumnus, hier in uw' gewijden stroom,
Om zegestaetsiën van Rome, op uw geboden,
Te volgen naer altaer en kercken van de Goden.
Hier bloeit al 't jaer de lente, en in den wintertijt
De groene zomer. 't Vee teelt tweemael onbenijt.
De boom geeft tweemael ooft. Men hoort geen tygers [schreeuwen,
En niemant schrickt in 't bosch voor 't brullen van de [leeuwen.
Men pluckt'er geen venijn, dat simpelen verraet.
Geen gladt geschubde slang komt krullen, en beslaet
Den gront, een lange streeck, in kringen krom geboogen.
Zet hier zoo veele steên ten toon, en haer vermogen;
Zoo menigh kunstigh werck en trots gebouw by een,
Met menschenhanden hoogh uit louter rots en steen
Geklooncken, en dan stroom by stroom, die door de boogen
Der oude muuren bruischt, en neder komt gevloogen.
Of zal ick melden hoe de zee, hier ingeruimt,
Van boven en beneên, aen weêrzy ruischt en schuimt?
Hoe groote meeren hier hunn' blaeuwen schoot ontvouwen?

207 *De Baktren:* lees: „Baktra," de hoofdstad van Baktrië. Zoo worden land en volk in de taal der dichters wederkeerig voor elkaar genomen. Zie b. v. vs. 176 *d' Arabiers* voor *Arabië*, enz.

220 *Klitumnus:* een rivier in Umbrië, die in den Tiber valt en wier oevers krioelen van vee. Haar water had, naar men zeide, een bijzonder zuiverende kracht. — De oude uitgave heeft verkeerdelijk *Klitumunus.*

Of u, ô Larius, het grootste in dees landouwen?
Of u, Benakus, die, als d' ongestuime zee,
Komt schuimen? of wil ick de groote haven me,
De zeesluis melden, die de baren van Tyrreene
Kan scheiden van Lukrijn: en daer de zee omheene
Loopt schuimen, en haer kracht met kracht gebroken wort?
En daer het zeegewelt zoo luide bruischt en stort
In Cezars haven, en Tyrrenus zoute vlieten
Uit zijnen afgront in Avernus poel komt gieten?
Hier loopt de koper-aêr en zilverbeeck door 't zant.
Hier vloeit de goude mijn. Dit overschoone lant
Broght brave krijghsmans voort, de Marsen, de Liguren,
Van outs gewoon gebreck en armoê te verduuren;
Won jongk Sabellisch bloet, den Volsch, een' wapenknecht
Geoefent, en op zijn steeckaden afgerecht.
Dit lant won Deciën, Kamillen, waert te kroonen,
En Mariussen, en gestrenge Scipionen,
En u, ô *Cezar,* groot en allergrootste in maght,
Die nu, in 't uiterste endt van Asie, met kracht
Zoo heerlijck triomfeert, onstrijtbaere Indiaenen
Van Numaes vesten keert, met afgerechte vaenen.
Saturnus velden en landouwen, weest gegroet,

238 *Larius:* een meer van Transpadaansch Gallië; thans het meer van Como geheeten.

239 *D' ongestuime zee:* in een zijner eerste gedichten — zie *Pascha,* vs. 613 — schreef Vondel *onghestuymich.* De meest gebruikelijke samentrekking is *onstuimig;* de andere echter daarom niet te verwerpen en in poëzie wellicht sierlijker.

249 *De Marsen, de Liguren:* dezen woonden aan de Golf van Genua; genen in Middel-Italië, aan 't meer Fucinus.

251 *Sabellisch* is 't zelfde als „Sabijnsch."
Den Volsch: beter had Vondel geschreven *den Volsck,* wat den Lat. uitgang beter teruggeeft. De Volsken werden gerekend tot de oudste volksstammen van Italië te behooren. Hun grondgebied strekte zich uit van de oevers der Liris tot aan de Tyrrheensche Zee.

252 *Steeckaden:* basterdwoord voor „schermoefeningen." *La* stoccata *carries it away,* zegt Mercutio in SHAKSPERE'S *Romeo and Juliet,* om te kennen te geven, dat hem Tybalt met een steekstoot doorboord heeft.

257 *Onstrijtbaere Indiaenen* voor „weerloos gemaakte Indianen." Wij vinden hier dezelfde fout terug, welke wij aantroffen in de Proza-vertaling.

258 *Met afgerechte vaenen:* dit staat noch in 't Lat., noch in de Proza-vertaling, en beteekent waarschijnlijk: „met benden, tot den krijg afgerecht." *Vaenen* staat voor „vendels."

O vruchtbre moeder, die zoo groot een' overvloet
Van vruchten baert, en zulck een puick van oorloghshelden,
Nu vang ick, u ten dienst, eens aen deze ackervelden
Te bouwen, dat wel eer by d' ouden was in zwangk.
'k Besta de heilge bron t'ontsluiten met mijn' zangk,
En zinge een Griecksch gedicht in ons Latijnsche steden.
Nu wort het tijt den aert der landen u t'ontkleeden,
t' Ontdecken wat elck lant vermagh; wat slagh en aert
Van gront men vint, en wat een ieder teelt en baert.
Voor 't eerste wil d'olijf, de boomvrucht van Minerve,
Die zich best houdt, en traegh geneight is ten bederve,
Meest tieren in een' gront, die bar is van gestalt,
Op dorre heuvels oock, daer klay heel mager valt,
En kairijck leght begroeit met kreupelbosch en haegen.
Dit tuight de wilde olijf, die weeligh is in 't draegen,
En wast in zulck een streeck, gelijck zijn bezi melt,
Daer zy in 't wilde groeit, langs schrael en mager velt.
Maer waer de gronden vet en doorgaens geil van 't vloeien
Des waters zijn, en kruit het vruchtbre lant in 't groeien
Heel dicht bedeckt; [gelijck wy 't dickwijl overal
Vernamen onder aen een' bergh, of in een dal,
Dat diep gezoncken lagh; waer 't water uit de beecken,
En toppen van een rots afvloeien quam, en leken,
De slib en vettigheit mesleepen over lant,
En velt, dat steil zich naer den zwoelen zuider kant
Uitstreckte, en varenkruit, met geenen ploegh te smooren,
Te voorschijn broght,] daer wort de vruchtbre ranck geboren,
En druif, die namaels u een' grooten overvloet
Van stercken wijn bestelt; hoedaenigh wy, vol moedt,
Met offerschaelen en met goude kelcken plengen,
Wanneer een vet Hetrusch den offerwijn komt brengen
Ten outer, en hy op zijn' hollen elpentant
Een' lofzang speelt, daer wy het roockende ingewant
Met groote schotelen den Goden toebereiden.

270 *Die zich best houdt:* de klemtoon ware beter geplaatst, indien men deze woorden dus omzette: *die best zich houdt.*

271 *Gestalt:* voorkomen.

273 *Kairijck:* of *keiachtig,* als de Proza-vertaling heeft.

290 *Een vet Hetrusch:* ook hier ware — zie de noot op vs. 251 — *Hetrusk* verkieslijker geweest. — De Hetrurische fluitspelers mochten om niet

Doch zoo 't u liever lust het groote vee te weiden,
En kalf, en schaep, en geit, die dertel, waerze zwerft,
En weiden gaet, gewas en vrucht, en oogst bederft;
Zoo moet gy bosschen, en de verr' gelege hoecken,
En volle weiden op Tarentums bodem zoecken,
En zulcke kampen als 't rampzaligh Mantua
Verloor, daer 't, langs den stroom, gezegent vroegh en spa,
Sneeuwitte zwaenen plagh zoo weeligh aen te queecken.
Hier zal uw vee noit gras noch klaere bron ontbreecken.
Hier wint de koele dau, in 't kortste van den nacht,
Zoo groot een overvloet van gras aen in zijn kracht,
Als, eer de langste dagh des zomers koom te scheiden,
De kudde, uit al haer maght, verteert, en af kan weiden.
In 't bouwen mercken wy dat doorgaens dees gestalt
Der aerde, die wat zwart en vet in 't ploegen valt,
En murwe gronden best en liefst het koren draegen.
Gy zult den moeden stier geen voller vracht en wagen
Zien voeren uit het lant, de graenschuur in den mont:
Oock uit een lant, dat lang geheel verwildert stont,
En daer de lantman met de bijl den stam en blâren
Met yver afhieuw, en het bosch, 't welck lange jaeren
Geen vruchten teelende, en van outs een vogelnest
Verstreckende, zoo kael verdelghde, dat in 't lest
't Gevogelte verhuisde, en vloodt naer andre streecken.
Maer gront, die wit valt, daer de ploegh de kluit komt [breken,
Is vruchtloos: want een schrael en steenigh heuvelvelt
De honighbyen pas wat roosmarijns bestelt,
En kort kanneelkruit. Puim en krijtgront, quaet te tergen,
Daer waterslangen, zwart van huidt, zich in verbergen,

aan de offermaaltijden deelnemen, en daar zij zich bij zulke gelegenheden niet weinig te goed deden, ontstond daaruit het spreekwoord *tibicinis vitam vivere,* d. i.: „een fluitspelers-leventje leiden:" — 't welk op hen werd toegepast, die ten koste hunner buren teerden.

3:8 *Daer:* lees, tot goed verstand van den zin: „waar," of „als."

319 *Vruchtloos:* dit bijw. heeft gewoonlijk de actieve beteekenis van: „zonder vrucht;" in passieven zin voor: „geen vruchten opleverende," zegt men: „onvruchtbaar."

321—324 Wel wat gewrongen om te kennen te geven, dat puim- en krijtgrond wel een geschikte verblijfplaats opleveren aan slangen, maar niet geschikt zijn om beteeld te worden.

En knaegen, lochenen dat, buiten hunnen gront,
De slang oit zoeter aes en krommer schuilhol vont.
Een aerde, die den damp verspreit, en vluggen waessem,
Het nat verzwelght, en, als 't haer lust, dat met den [aessem
Weêr uitblaest, en zich zelf doorgaens met groente kleet,
En 't kouter met geen' roest noch zoute tanden eet,
Zal weeligh uwen olm met geilen wijngert paeren,
d' Olijfboom in dien gront u veele olyven baeren.
Gy merckt in 't bouwen dat zy gaerne wort bereit,
Gebroken, en geploeght, en van het vee beweit.
Het rijcke Kapua plagh zulck een' gront te bouwen,
En 't lantvolck, dat zich om Vesuvus plagh t'onthouwen,
Oock Klanius, de stroom, die, als hy overloopt,
Acerre dickwijl van zijn' oogst berooft, en stroopt.
Nu zal ick u den aert der gronden kennen leeren.
Indienge vraeght, om hier geen weetenschap t'ontbeeren,
Of d' aerde grof valle, of heel fijn, uit heuren aert,
Dewijl u d' eene graen, en d' andre druiven baert:
De fijne Bacchus dient, de grove Ceres wetten;
Zoo staet u op den gront eerst scherp en naeu te letten,
En, daer die vast en dicht geslooten is in een,
Een' kuil te graven, en met aerde dicht te treên,
Te stampen, als de kuil gevult is, en heel effen.
Indienge dan gebreck van aerde kunt beseffen.
Zoo valtze fijn, en is gedienstigh tot een wey,
En blijde wijnranck, en begunstightze alle bey:
Maer schiet'er over: kan de kuil haer dan niet bergen,
Zoo valtze klontigh, grof, en zwaer, en wil u vergen
De stercke stieren hier te drijven voor den ploegh.
Doch zoo zy bitter smaeckt, en smaecktze brack genoegh,
Zy dient geen vruchten: want geen ploegen noch bereiden
Kan haer den bracken aert verleeren, noch verleiden:
En zulck eene aerde laet geen druiven in het endt
Noch appels hunnen aert. Zy wort aldus gekent.
Neem korven, dicht van teen gevlochten, en geweven,

325—327 Versta: een lichte bodem, die 't water gemakkelijk inzuigt en even gemakkelijk weder uit laat dampen.

341 Lees: *de fijne* (aarde) *dient* (gehoorzaamt aan de) *wetten* (van) *Bacchus, de grove* (die van) *Ceres.*

En teemzen, daer men wijn in perst, die leggen bleven
In roock, op eenen balck, en onder 't rieten dack.
Vervul den korf of teems met aerde, zilt en brack:
Giet water, zoet van smaeck, van boven tot beneden:
Dan d' aerde met den voet getrappelt, en getreden,
Tot dat al 't water, dat door d' aerde heenetreckt,
Is uitgeperst, en uit den veltkorf zinckt en leckt.
De smaeck zal op de tong u walgen, en d' onwaerde
Ontvouwen van den slagh en aert der bittere aerde.
Men kent aldus den gront der aerde, en 't vette lant;
Zoo gyze afslingren wilt, zy kleeft u aen de hant,
En hangt u aen als peck. De vochte gronden teelen
Hun kruiden, die heel kloeck van andre in grootheit scheelen,
En dertler zijn dan 't past. Och, dat die gront my niet
Te dertel valle, en 't graen te vroegh in d' aren schiet'!
Zwaerwightige aerde melt zich door haer overweegen.
De lichte stof weeght licht. De zwarte en haeren zegen
Men lichtelijck by 't oogh kan kennen, en elck slagh
Van aerde uit haere verf: doch zwaer en lastigh magh
Men koude gronden, quaet van aert, wel onderkennen:
Noch melden midlerwijl bruin veil, en roode dennen,
En ypen, d' ackerplaegh, wat koude gronden zijn.
Dit gageslagen, pas den gront, door zonneschijn
En koude, en arrebeit, voorheene lang te koocken,
En 't berreghachtigh lant, doorgraven en gebroken
Met graft en greppel, en de kluiten tegens 't Noort
In ope lucht en zon te spreiden, als 't behoort,
Eer gy de blijde ranck aen d' aerde gaet beveelen.
Waer murwe gronden zijn valt lant, dat best wil teelen,
En dit bestellen wint, en rijp, door kou gescherpt,
De sterke delver mê, die d' ackers ommewerpt:
Maer kloecke huisliên, die voor geenen arbeit strijcken,
Zien gaerne om gronden uit, die net de plaets gelijcken,
Daer eerst de plante stont, op datze, hier herplant,

358 *Teemzen:* 't Fr. *tamis,* „doorzijgdoeken," die na den wijnoogst tegen 't bederf in den rook bewaard werden: *teemzen* dienen voor natte, *zeeven* voor droge waren.

376, 377 *Doch zwaer en lastigh,* enz.: de Proza-vertaling heeft, duidelijker: *maer kommerlijcker kan men koude aerde, die quaetaerdigh is, onderscheiden.*

389 *Strijcken:* terugdeinzen.

Niet stracks van moeders aert vervreemde in 't nieuwe lant.
Oock merckenze op de schors in welck een' wint zy stonden,
En of de telgh het hooft verhief in zuider gronden,
Van 't zuider licht verwarmt, dan ofze 't Noortsch gewest
Den rugh toekeerde, van den noorden wint geprest.
Van zulck een' nadruck is 't van jongs op zich te wennen.
Eerst onderzoeck dan, om wel klaer te leeren kennen
Of 't beter zy dat gy op heuvels wijnstock plant,
Dan in de laeghten, en op vlack en effen lant.
Begeertge op vetten gront en 't vlacke velt te maeien,
Zoo pas de plant en ranck heel dicht by een te zaeien.
De wijnstock, dicht geplant, groeit snel en zonder dwangk.
Is 't heuvelachtigh lant, vol heuvels, plant de ranck
Dan wijder, en wat ruim. Zet net op hunne ryen
De stammen achter een: gelijck in bloedigh stryen
De keurebende haer geleên by wijle ontsluit,
En op het vlacke velt, eer zy den vyant stuit,
Zich in slaghorden zet, daer 't lant zoo verre flickert,
Van krijghsvolck, en 't geweer in d' oogen blinckt en blickert,
Voor 't aengaen van den slagh; daer d' oorloghskans verlangt,
En midden onder stael en spits in twijfel hangt:
Zoo plant uw ryen op haer maet, om 't velt te kleeden,
En geensins om uw oogh en ydle zinlijckheden
Te weiden, maer om dat het aerdtrijck, blijde en groen,
De rancken anders niet al even milt kan voên,
De ranck haere armen oock niet breet genoegh kan spreiden.
Nu hoor ick u misschien noch vraegen, eer wy scheiden,
Hoe diep gy deze vore en groeven graven meught.

397 *Nadruck:* belang, gewicht. De Proza-vertaling heeft: *zoo veel leit er aen.*

410 *Blinckt en blickert: blikkeren* is het frequent. van *blikken*, en beteekent: „een snel voorbijgaand licht van zich geven," gelijk dan ook *blik* een „oogwenk," en de *bliksem* een „snel voorbijgaand licht" beteekent. Men kan 't woord ook beschouwen als met *bleek* verwant, in welken zin het zou kunnen gezegd worden van een „bleek, blikachtig licht." In allen gevalle moet het niet gebruikt worden voor *flikkeren*, dat een „sterk," noch voor *blinken*, dat een „aanhoudend schijnen" of „lichten" te kennen geeft. Hier echter, nevens *blinken* staande, voegt het wel, als kunnende het eerste woord van den blijvenden wapenpraal, b. v. der kurassen, schilden en helmen, het tweede van den voorbijgaanden, wisselenden glans der ijzeren speerpunten of zwaarden gezegd worden. Zie voorts HUYDEC. *Proeve*, II, bl. 395.

411 *Verlangt:* om 't rijm, voor *verlengt.*

Ick durf den wijnstock, die den droeven geest verheught,
d' Ondiepe vore wel betrouwen, en beveelen:
Maer boomen, en vooral die weelige eeckels teelen,
En eicken, dienen diep, naer hunnen eisch geplant;
De boscheick, die zijn kruin zoo hoogh steeckt uit het zant
Ten hemel, als hy naer de helsche jammervlieten
Zijn wortels op het hart van Pluto komt te schieten:
Dus wort dees nimmer van de regenvlaegh verzwackt,
Noch van de winterbuy ter aerde neêrgesmackt.
De boom staet even vast, verduurt een ry van jaeren,
Veele eeuwen levens, en veel hoofden, grijs van haeren.
Hy steeckt zijne arremen, de tacken, onvervaert
Al wijder herwaert uit, en weder derrewaert,
Staet midden in zijn schim wiltweiend tot op 't leste.
Oock dientge uw' wijngaert niet te planten tegens 't weste,
Noch onder 's haeslaers loof; noch neem de telgen niet
Der hooghste ranck, noch breeck de scheut, die 't hoogste [schiet,
Niet boven af, zoo veel vermagh de treck der gronden:
Noch bruick geen snoeimes, in de snede stomp bevonden,
Als gy de loten van den wijnstock snijt op 't lant:
Noch dat men ondereen olijf en wijngert plant':
Want menighmael vergeet de herder, zonder zorgen,
Zijn vier, dat in de schors, die vet is, lagh verborgen:
De stam ontvonckt, tot dat de vlam in top geraeckt,
Den boom vermeestert en opflackert, dat het kraeckt,
Gaet weiden in zijn kroon, en zet al 't bosch in vlammen,
Verspreit een zwarte wolck van roock door alle stammen,
Byzonder zoo een storm van 't guure noorden raest,
Al 't bosch bestormt, en in den gloet der vlamme blaest.
Gebeurt dit eens, de ranck kan zich niet meer ontvouwen:
En schoon de wijnstock wert ten gront toe afgehouwen,
Noch schiet hy zijne ranck zoo geil niet als hy plagh.

430 *En veel hoofden, grijs van haeren:* verstaanbaarder is: *en menigh mans leven,* als in de Proza-vertaling staat.

433 *Staet midden in zijn schim wiltweiend tot op 't leste:* deze niet zeer duidelijke regel zal waarschijnlijk moeten beteekenen: „hij (de boom) blijft, in 't midden staande der schaduw, die zijn loof om hem heen spreidt, voortdurend even forsch zijn takken uitschieten." *Wiltweiend* zai dan staan voor *wild weidende,* d. i. „zich sterk uitbreidende."

Dan schiet de wilde olijf, een ongeluckigh slagh,
Die niet dan bitterheit verleent, met bladt en lover
Na dezen fellen brant ten leste alleen slechts over.
Dat niemant oock, hoe wijs hy schijnen magh, u ra
Den acker 's winters om te delven met de spa;
Dewijl het snippen van den vorst den gront komt sluiten,
En niet gedooght dat zaet en ingezaeide spruiten
Hun wortels schieten in dien vast gesloten gront.
De wijngert plant men best in murwe ontdoide klont,
Als 't blozend voorjaer, den verpicker van de slangen,
Den witten ojevaer ziet koomen met verlangen;
Of als de zomer scheit, de herfst, als 't groen verdort,
Nu buldert, eer de zon, haer paerden snel en kort
Omdrijvende, de koude ons toevoer' met haer toomen.
Zoo dienstigh is de lent voor boschloof, en voor boomen.
Met d' aenkomst van de lent begint al 't lant van groen
En knop te zwellen: dan verlangt dit lief saizoen
Alom naer groeizaemheit, en sap, en vruchtbre zaeden:
Dan daelt d' almogende, de vader vol genaden,
En blyschap, met een' plas, en zegenrijcken douw,
Van boven, in den schoot der aerde, zijne vrouw,
En blijde gemaelin, en d' allergrootst van allen,
In 't groote lichaem met een' minnegloet gevallen,
En zich vermengende, teelt allerhande vrucht:
Dan quinckeleert het bosch van voglen uit de lucht:
Het vee groet Venus weêr, op zijn gezette tyen:
De voedzaeme acker teelt: men ziet het velt gedyen,
Den boezem openen voor al wat leven aest,
En levenweckers aêm, die laeu van 't westen blaest:
Het versche vocht doordringt alle aders, en landouwen:
Dan durf zich 't nieuwe groen den zonneschijn betrouwen:
De jonge wijnranck is in lieve lentelucht
Voor geene zuider buy, noch regenvlaegh beducht,

454 *Ten leste alleen slechts over: alleen over* ware hier genoeg.

471 *Douw:* wederom om 't rijm, voor *dauw.* Intusschen hoorde Vondel, ofschoon een echte Amsterdammer, 't verschil in de uitspraak van *au* en *ou,* en veranderde de spelling, terwijl velen onzer hedendaagsche rijmers niet schromen woorden met *auw,* ja zelfs met *aauw* gespeld, te laten doorgaan voor gepaste rijmen op *ou* of *ouw. Paauw* en *vrouw* rijmt zoo goed als *ik heb* op *een kip.*

473 *D' allergrootst:* de allergrootste.

Noch noorder stormen, maer zy schijnt verlieft te minnen,
En bot, en bloeit, en past nu loof en bladt te winnen.
'k Geloof oock nimmer dat de weerelt, blijde en groen,
In ander jaergety geboren wert, als toen,
Of in haer' aenvangk hebbe een' andren toon gehouden.
Het was toen lentetijt, en d' oppermaghten bouwden
De groote weerelt, die haer' eersten oirsprong nam
In 't harte van de lent, en bly te voorschijn quam.
De wint van 't oosten dwong zijn adems koude vlaegen,
Toen eerst de dieren 't licht van boven schijnen zagen,
Een hardt en ysren slagh van menschen quam in 't licht,
Den dieren 't woudt, 't gesternte, in 't hemelsche gesticht.
Een plaets wiert ingeruimt: oock liet de tedere oude
Der weerelt geensins toe dat d'ackerman haer bouwde,
Zooze ondertusschen niet een groote rust vernam,
Die, tusschen hitte en kou, haer hart verquicken quam.
Gy plant dan wat uw lust en keur heeft uitgekoren,
Zet uw plantsoenen diep in hunne groeve en voren.
Bezorgh dat gy de groef met aerde deckt, en mest
Het lant met vette slib, en delf'er al uw best
Oock dorstigh zant in of bemorste en vuile schulpen,
Zoo treckt 'er 't water in, en d' aerde wort gehulpen
Door dunnen damp: de lucht, die dun hier onder zweeft,
En speelt, de teêre plant een' moedt in 't groeien geeft.
Men vint 'er die den gront met puin en scherven decken,
Om wijngert voor het nat van plassen en het lecken
Des regens te behoên, en voor de hitte van
Den Hont, die 't dorstigh lant door drooghte splijten kan.
De boom en wijngaert dus geplant, om vrucht te baeren,
Zoo staet ons menighmael den wortel te bewaeren
Met aerde, en kloeck den gront te breecken met de spa,
Of zwoegende ossen door den wijngert, voor en na,
Te drijven, met den ploegh te breecken lant en gronden:
Dan wacker voor de vuist de rancken opgebonden,
Met riet, geschelde teen, en esschen stock gestut,
En met geklove vorck, een steunsel overnut,

501, 502 De Proza-vertaling heeft: *voort wat ghy op den acker planten wilt, plant uw plantsoenen diep in d' aerde.*

508 *Een' moedt in 't groeien geeft:* dichterlijk voor „doet" of „helpt opluiken;" *animos tollent* heeft het Lat.

Op dat de wijnranck op geen winden hoef te passen,
En, langs den hoogen olm, geluckigh op magh wassen,
En klautren by de ry der latten in de lucht.
Terwijl de jonge plant des wijnstocks, zoet op vrucht,
Vast op wast, bladers wint, moet gy de teêre rancken
Verschoonen, en terwijl zy weeligh, zonder wancken,
Vast steigren in de lucht, met vryen toom en stijl
Aen 't groeien zijn, geensins besnoeien, maer by wijl
Haer bladers plucken, en afrucken, daer 't wil passen.
Wanneer de wijnstock nu veel dicker is gewassen,
Den hoogen olm omhelst, en stijght in top heel bly,
Dan stroop zijn bladers af, en scheer zijne armen vry.
Te voren vreesde hy voor 't snoeimes, onder 't groeien:
Ten leste handel hem al straffer door 't besnoeien
Van zijne weeligheit, en 't al te groeizaem lof.
Oock is het noodigh dat gy om den wijngerthof
Een scherpe haege vlecht, om dien voor 't vee te hoeden,
Inzonderheit terwijl de ranck geen wederspoeden
Gewoon is, noch verduurt door haere tederheên,
En niet alleen van vorst en koude wort bestreên,
En 't steecken van de zon, maer aenstoot lijdt gestadigh
Van woudtos, en van geit geplaeght wort ongenadigh,
Van 't hongerige schaep en rundren wort geknaeght.
Geen koude, vorst, noch rijp, noch gloet van steenrots [plaeght
En quelt de ranck zoo niet, op onbetuinde landen,
Als kudden, door 't venijn van haer vergifte tanden,
Lidtekens, en gebit, in schors en stam gezet.
Men slaght de geiten, om geene andre vleck en smet
Op Bacchus outers, hem ten prijs, met luider keele:
En d' oude speelen gaen hieromme ten tooneele.
d' Atheners zetten op den viersprong, na 'et geslorp
Des wijns, hun prijzen op, rondom het groote dorp,
En huppelden in 't groene, om geite flessen heenen,

548 *Om geene andre vleck en smet:* de Proza-vertaling heeft: *om gene andere misdaet.* De dichter geeft hier met korte trekken den oorsprong op der Dionysia.

552 *Hun prijzen:* die in geiten bestonden. Hierop doelt Horatius in zijn *Ars Poëtica*, vs. 220.

553 *Om geite flessen heenen:* de Proza-vertaling heeft: *over geite flessen henen.* Beide overzettingen zijn onjuist. De dans geschiedde *op* de geitelederen

Eerst zuiver en gelooght. De Roomsche boer, verscheenen
Van outs uit Troie, zong en schaterde onbelaên
Een' onbesleepen zangk, schoot holle schorssen aen,
Verdaeghde Bacchus met dees grijns, en blijde zangen,
En ging de wasse pop in 's pijnbooms toppen hangen,
Den wijngertgodt ter eere, en hierom groeit en bloeit
De wijnbergh, en geeft vrucht, in 't draegen noit vermoeit.
Waer Bacchus 't hooft verheft, en 't hart komt op te halen,
Daer worden hoogh geberghte, en diep gezoncke dalen
Gezegent met zijn vrucht: waerom met reden wy
Ten prijze van den Godt des wijns, verheught en bly,
Gelijck ons vaders, hem lofzangen zullen zingen,
En koeck, en schotel, vol van ackerzegeningen,
Opdraegen, en den bock, zijn Godtheit toegewijt,
Met macken horen, in zijn kerck, op 't offertijt,
Toebrengen ten altaere, en nimmermeer vergeeten
Den ossenharst te braên aen hazelaere speten.
Noch eischt de wijnstock oock een' andren arrebeit,
Die schier oneindigh is, aen hem te kost geleit:
Want dry- of vierwerf dient den gront wel alle jaeren
Gebroken, omgespit, de wijnranck van heur blaêren
Geplondert. Ackerwerck rust nimmer, gaet recht door,
En houdt door 't ronde jaer doorgaens het zelve spoor.

zakken, die met olie bestreken en met wijn gevuld waren. Hij, die den dans volbracht zonder struikelen, won den wijnzak als prijs.

556 *Holle schorssen:* maskers van boomschors. De dichter schetst in deze regelen de Bacchusfeesten zooals die bij de Romeinen gevierd werden.

558 *Wasse pop:* liever „wassen kop;" immers het Lat. heeft: *oscilla,* en dat waren Bacchus-koppen, die, in de wijnbergen aan een hoogen boom opgehangen en door den wind bewogen, naar alle zijden heen knikten, en, zoo 't heette, geen plek buiten het goddelijk toezicht lieten. Bryce geeft in zijn uitgave de afbeelding van zulk een Bacchuskop, genomen naar 't oorspronkelijke, dat in 't Britsch museum berust.

568 *Met macken horen:* omdat het als een ongunstig voorteeken gold, wanneer de bok weerstrevig was en zich niet goedschiks naar 't altaar liet voeren. — *Op 't offertijt:* dat *tijd* evengoed vr. als mann. gebezigd wordt, leeren ons Huydec. *Proeve,* I, bl. 284, en Bild. *Gesl. in v.* Maar hier vinden wij — tenzij wij aan een drukfout moeten denken — 't woord onz. gebezigd. Misschien staat het hier voor *offertij.*

570 *Hazelaere speten:* men gebruikte met opzet den hazelaar, omdat hij nadeelig is voor den wijnrank. Vergel. vs. 435 hierboven.

Wanneer de herfst de blaên nu afschudt van de stocken
Des wijngerts, en de storm, van 't noorden aengetrocken,
Het bosch van loof ontkleet, dan ziet de huisman om
Naer 't naeste jaer, en met zijn snoeimes, scherp en krom,
Besnoeit den wijnstock van d' onnutte ranck, by tyde.
Hy delft den gront om, voert het rijs aen d'eene zijde,
Verbrant het, brengt hier na de latten onder dack,
En snijt in 't endt de druif. De wijngaert, teêr en zwack,
Duickt tweemael in zijn schim, duickt tweemael in de haegen.
Het is een arrebeit, die lastigh valt te draegen,
Tweewerf te plucken en te scheeren achter een.
Dus prijs een groot begrijp, maer bouw en ploegh een kleen
En vruchtbaer ackerlant. Hy snijt oock ruige teenen
Van muizedoren in de bosschen, en met eenen
Rietboorden langs den vliet, en wilge tacken mê,
Het welck hem werck bestelt. Wanneer de wijngert ree
En opgebonden is, de ruige haegedoren
Besnoeit, dan laet zich bly de wijngertplanter hooren,
Die afgearbeit, met zijn' zang dees smert verzacht,
Naerdien nu endlijck 't werck eens is ten end' gebracht.
Noch dient men evenwel de gronden om te werpen,
En wacker ga te slaen dat niet, door storm en 't scherpen
Der kou, de rijpe druif bezwijcke voor dien last.
Hiertegens is geen werck aen vette olijven vast.
d' Olijfboom eischt geen eg, noch snoeimes voor zijn loten,
Als hy zijn' wortel eens, in d'aerde heeft geschoten,
Zijn kroon ten hemel heft. De gront, eens omgeploeght,
Bestelt hem vochtigheit, waeraen hy zich genoeght,
En vrucht en vruchtbaerheit. Dus queeckt men, hier [ter stede,
De vette olijven, en den tack van pais en vrede.
Zoo ras oock d' appelaer, terwijl hy wast en stijght,
Nu kracht gevoelt, en maght in zijne tacken krijght,
Dan groeit hy, zonder last, van zellef op naer boven.
Men ziet niet min alom elck bosch ons vrucht beloven,
En overlaên van vrucht. d'Eenzaeme wildernis,

598 *Scherpen* voor „scherp worden," evenals *breken* voor „gebroken worden." *De wind scherpt* voor „'t begint scherper te waaien," is nog een zeer gewone uitdrukking.

600 *Hiertegens:* daarentegen.

Vol wiltzangs, ziet bloetroot van knop en bes, en is
Een rechte klaverwey. De hooge bosschen geven
Harstortsen, en voorzien, ten steun van 't vliênde leven,
Ons van de nachtkaers, en van lamp, waer licht ontbreeckt.
Wat is 't dan noodigh dat de mensch in zorge steeckt,
En plant, en zaeit, en maeit. Wat zal ick wijders leeren?
De wilge en laege braem het vee met voêr stoffeeren,
Den herder schaduwe bestellen, het gewas
Van heiningen voorzien, de byen, op haer pas
Van aes bezorgen. Het behaeght my eens t'aenschouwen
Hoe koele winden op Cytorus zich onthouwen,
In 't bosboombosch, en, by Narycium, in 't hout
Des peckbooms speelen: en het lust my 't ongebouwt
Gewest der wilde hey te zien, en barre streecken,
Daer niemant egt, noch ploeght. d' Onvruchtbre bossen [steken
Hun kruinen op Kaukaes om hoogh, zoo dicht gepackt
Van loof, daer d'oostewint de stammen schudt en knackt;
Noch voedenze den mensch met veelerley gewassen.
Zy geven pijnhout, om door grondelooze plassen
Te streven met de kiel: noch levert ons dat woudt
Cypres, en çeder, daer de mensch zijn huis van bouwt.
De lantman weet'er wiel en spaecken af te draeien,
Zaeght wagenhuiven, dicht voor regenen en waeien,
En houwt de lange kiel uit deze houte stof.
De wilge levert teen, en d'olmboom dack en lof,

616, 617 *Wat is 't dan noodigh dat de mensch in zorge steeckt, en plant, en zaeit, en maeit:* schijnbaar wederspreekt hier de dichter het doel van zijn eigen werk, namelijk om te leeren, hoe men planten en zaaien en maaien moet. De regel

Et dubitant homines serere, atque impendere curam,

zooals die in 't oorspr. luidt, is dan ook den commentatoren zwaar te verduwen geweest, en de verklaring, dat die alleen op den wijnbouw zou slaan en een zijdelingschen steek bevatten, wil mij maar half voldoen.

621 *Van aes bezorgen* voor „van aas voorzien," doch dit laatste woord heeft de dichter omdat het in den voorafgaanden regel reeds voorkwam, door een ander willen vervangen en daardoor voor ons een eenigszins vreemd klinkende uitdrukking gebezigd. Wij vinden echter ook bij Hooft *bezorgen* in gelijken zin — zie *Uitl. Woordenb. in v.* — en taalkundig is er niets op aan te merken.

623 *'t Bosboombosch:* hoe kon Vondel zulk een woord nederschrijven?

De myrt de taeie slang, kornoelje schaft ons wapen,
En d' Itureesche boogh wort uit dit hout geschapen.
Men draeit uit bosboom en den lichten linde, met
Een scherrep drilpunt, wat men wil, heel ront en net,
En allerhande slagh. Lichtvaerdige elzen zweven
Langs 't water, komen snel den Postroom afgedreven,
De byezwarrem bromt, in d' oude schorsse en buick
Van een vermolssemde eick, en zijnen hollen struick.
Wat melde ick 't nut, ons van den Wijngodt eer geschoncken?
Hy baerde oock onheil, en versloegh de dolle en droncken
Centauren, Rhetus, Fool, Hyleüs, die, geneight
Tot quaet, den Lapiten met eenen wijnkroes dreight.
O huisliên, men moght u met recht geluckigh schatten,
Indien gy uw geluck en zegen recht kost vatten,
Die, buiten krijghskrackeel, in uwen schoot geniet
De voedzaemheit, daer d'aerde u milt mede overgiet,
Rechtvaerdigh u verleent. Schoon geene aenhangelingen
Vroegh morgens met een' stroom van groetenissen dringen
Ter trotse poorte in van een heerelijck gesticht,
En braeckenze in de zael, zoo ruim gebouwt in 't licht;
Daer zich de drang vergaept aen stijlen, en aen wanden
Met schilpadde ingeleit; aen kostelijcke randen
Van kleet by kleet, dat stijf van gout en perlen staet;
En aen Korintschen erts; aen witte wol, verzaet

637 *De taeie slang:* namel. „het hout van de speer."

648 *Den Lapiten:* zoo staat er ook in de Proza-vertaling; waaruit men moet opmaken, dat hier werkelijk Vondel 't woord *dreigen*, evenals 't Lat. *minari*, den dativ. regeeren laat, anders had er *de Lapiten* moeten staan. Doch *de* of *den*, 't substant. is hier ongelukkig geplaatst; daar de nadruk nu, 't zij men wil of niet, op het toonlooze *ten* valt.

649 volgg. Vergelijk hiermede den tweeden Toezang van Horatius.

653 *Aenhangelingen:* cliënten, die te dier tijd gewoon waren hun opwachting te komen maken bij het *lever* hunner aanzienlijke patronen.

658 *Schilpadde:* men schrijft gewoonlijk *schildpad*, en te recht, wanneer men het als een vertaling van 't Lat. *testudo* neemt, dat ook „schild-dak" beteekent. 't Kan zijn, dat Vondel hier welluidendheidshalve de *d* heeft weggelaten; doch wij behoeven voor die weglating geen reden te zoeken, dewijl *schilpad* ongetwijfeld etymologisch even goed is, en 't echte woord in 't N. D. schijnt te zijn. Hiervoor althans pleit vooreerst de uitspraak, die nimmer de *d* laat hooren: in de tweede plaats het Fransch *écaille de tortue* en het Eng. *tortoise-shell*.

660 *Korintschen erts:* zeker metaal, dat wegens zijn zeldzaamheid nog kostbaarder was dan goud.

Van dierbaer purper, dat d'Assirische overbrengen;
Aen Kassia, daer zich olijven onder mengen;
Nochtans genieten zy een stille en veilge rust,
En rijckdom, van bedrogh noch schalleckheit bewust,
Zoo lang hun leven duurt. Zy zitten, wel te vrede,
Op hunne ruime hoef, en vaderlijcke stede,
Vermeiden zich by wijl in holen, langs een beeck,
In koele dalen, daer men d' ossen uit die streeck
Hoort loeien; daer de slaep gemacklijck in komt sluipen,
En hen in schaduw van een' groenen boom bekruipen;
Daer bosschen en waerande aen 't groenen, frisch en dicht,
Een jeught verneemt, die voor geen werck noch arbeit zwicht,
En zich in 't kleen behelpt, in onbedorve landen;
Daer elck de Goden dient met zuivere offerhanden,
De vaders woonen, die gansch heiligh zijn en vroom,
De maeght Rechtvaerdigheit, die lang van schrick en [schroom,
Uit deze weerelt vloodt, haer' lesten voetstap zette.
Maer ons behaeght alleen de zangrey, vry van smette,
De zoete Zanggodin, wiens heilighdommen wy
Van overgroote min getroffen, milt en bly
Verbreiden. 'k Wensche dat my Febus reien stichten,
En zich gewaerdigen mijn harssens te verlichten,
My starreschieten en den loop des hemels klaer
Ontvouwen, en met een den zonneduisteraer,
En maeneduistraer, en elx oirzaeck naeckt ontdecken,
Die 't aerdtrijck schud, of komt den aerdtboôm overtrecken
Met eenen watervloet: waerom al d' afgront woelt,

662 Versta: aan kostelijke welriekende olie.

671, 672 *Daer bosschen en waerande.... een jeught verneemt:* versta: daar zich in de bosschen en waranden een jeugd onthoudt, enz. — Maer Vondel had kunnen en moeten schrijven:

Een jeught vernemen, *die voor werck noch arbeit zwicht.*

677 *Haer' lesten voetstap zette:* zich eindelijk terugtrok.

681 *Stichten:* onderwijzen.

684, 685 *Den zonneduisteraer, en maeneduistraer:* zonderlinge overzetting! De Proza-vertaling heeft zeer juist: *het verduisteren der zonne, het verduisteren der mane.* Zooals in de aangehaalde verzen staat, zou men geneigd zijn te denken aan personen die ontdekt moesten worden, meer dan aan 't geen Vondel bedoelt, t. w. „wat het is, dat de zon, dat de maan verduistert."

687 *D' afgront:* de zee.

De hooge dijcken en de dammen ommespoelt,
En weder afloopt: hoe de koude winterdagen
Zoo korten, en de zon, des zomers, haeren wagen
Dus spa te water voert: doch is mijn bloet te grof,
En mijn vernuft te stomp, om met verdienden lof
Die deelen van natuur t'ontvouwen, t'achterhaelen,
Zoo schep ick mijn vermaeck in waterrijcke dalen,
En ackren, en bemin, van alle zorgen los,
En onvermaert, den stroom, en beeck, en bron, en bosch.
Wie voert, wie voertme daer de beemden vrolijck bloeien,
En Sperchius zoo klaer langs d'oevers heen komt vloeien,
Taygete dreunt van 't wulpsch rinckinckinde gezin,
't Lakoniaensch geraes, en Bacchus priesterin!
Wie zet my vrolijck neêr in Hemus koele dalen,
En overdeckt mijn hooft, voor 't steecken van de straelen,
Met eene schaduwe van tacken, dicht en breet!
Geluckigh is hy, die der dingen oirzaeck weet,
En, buiten alle vrees van 't nootlot, op wiens wetten
Geen bede vatten vint, die niemant kan verzetten,
Het vraetige gehuil van 't helsche jammerspoock
Te boven is geraeckt. Geluckigh is hy oock,
Die Pan, den ouden Godt der bosschen, veltgodinnen,
Gezusters, kent, en dient met al zijn harte en zinnen.
Geen Staet verruckt hem, noch geen koningklijcke pracht
Van purper, noch geen twist en tweedraght, die met kracht
Gebroeders trouweloos kan aen elckandre schenden.
Hy vreest geen' wreeden Draeck, die met zijne oorloghsbenden
Weêrspannigh langs den stroom des Isters nederzackt.

691 *Doch is mijn bloet te grof:* volgens de oude wijsgeeren was het genie afhankelijk van de meerdere of mindere vurigheid en snelheid van het bloed: en inderdaad is dikbloedigheid zelden gunstig voor een levendige werking van den geest.

704 volgg. De Latijnsche dichter omhelst in deze regels het gevoelen van Lucretius, wiens wijsbegeerte door Vondel in zijn *Bespiegelingen* wederlegd wordt, gelijk wij te zijner tijd zullen zien.

711—713 Deze regels zinspelen volgens sommigen op den twist over het rijksgebied tusschen Fraätes en Tiridates, afstammelingen van Arsaces, koning der Parthers.

715 De Proza-vertaling heeft: *die langs den weerspannigen Ister nederzackt:* de Daciërs bewoonden het noorden van den Ister of Donau en veroorzaakten door hun gedurige invallen in Thracië en Moezië den Romeinen veel last.

Hy weet van Roomsch gezagh, noch rijcken, die geknackt
Instorten, noch ontstelt zich niet door mededoogen
Om armoê, noch benijt des rijcken groot vermogen.
Hy pluckt al wat van zelf op zijnen boomgaert wast,
Op zijnen acker groeit, en zagh noit strengen last
Van wetten, vierschaer, pleit, noch bitse pleiters schriften.
Een ander roeit op zee, of loopt door oorloghsdriften
Op bloote degens aen, en dringt in 's konings hof:
Dees, om op 't purpren bedde en Tyrus rijcke stof
Te slapen, uit een' kop te drincken, loopt vast zwerven,
En arme burgery, en stadt, en lant bederven:
Een vreck begraeft den schat, uit vreeze voor gewelt,
In d' aerde, zit en broeit op zijn begraven gelt,
En wort noch op de puy van 't raethuis aengebeden,
Gevreest van al het volck: een ander, fier van zeden,
Zit staetigh, is gedient met juichend hantgeklap,
Het welck den raet, en 't volck, en Romes ridderschap
In 't hoogh gestoelte van den schouburgh komt vereeren,
En hun ter eere galmt. Dan groeien deze heeren,
Al verfdenze de hant in hunner broedren bloet.
Men scheit van huis en hof, en zoeckt door wint en vloet
Uitheemsche kusten, daer heel andre starren branden:
De lantman drijft gerust den ploegh door d'ackerlanden,
En onderhoudt al 't jaer met arbeit, even drock,
Zijn kinders, en gezin, en ossen, onder 't jock,
En runders, ploegens moede, en houdt niet op van zweeten,
Eer 't jaer hem overvloet van applen toe komt meeten,
Verziet van weeligh vee, en korenschoof, en graen,
En korenvelt, en schuur, van vruchten overlaên.
De winter komt, dan perst hy Syciönsche olijven.
Hy ziet de zwijnen, zat van eecklen, t'huis indrijven.
Het bosch bestelt hem ooft, dat in het wilde wast,
De herrefst maght van vrucht. De koele wijn wort vast
Gekoockt by zonneschijn om hoogh, op hooge klippen.
De kinders midlerwijl, van moeders mont en lippen
Gekust, hunne armen slaen om moeders hals en neck.
De kuische vrouw bewaert den drempel, en het heck.
De koeien geven melck. De bocken, weigenooten,
Elckandre in 't groene gras met hunne hoornen stooten

725 *Een' kop:* lees: een gouden kop.

Uit spel, en tijtverdrijf. De hooghtijt acht hy waert,
En, leggende op het hoy, om zijnen warmen haert,
Onthaelt zijn mackers, met den wijnkroes, vol geschoncken,
Roept Bacchus aen, daer godt de wijn wordt toegedroncken.
Hy hangt de prijzen aen den groenen ollemboom
Voor allen schutteren, en elck die naeckt en vroom
In 't worstelperck wil treên. Zoodaenigh was de wandel
Van 't out Sabynsche volck, rechtvaerdigh in zijn' handel,
Van Reem en Romulus, gebroedren van een bloet.
Zoo steegh Hetrurie op door dapperheit en moedt,
En Rome zelf is dus door eendraght, deught, en orden,
De heerlijckste en het hooft van alle steên geworden,
En sloot de torenkroon van haeren muur alleen
Heel dicht en vast, rondom de zeven bergen heen.
Saturnus heeft wel eer, in d' oude gulde tyen
Dit lant bewoont, eer godt Jupijn zijn heerschappyen
In 't eilant Krete stelde, eer 't goddeloze zaet
Der menschen ossen at, en vleesch uit overdaet.
Men hoorde geen trompet aenschennen 's heirs geleden,
Noch harnas en geweer op 't ysren anbeelt smeden:
Maer reede hebben wy een endelooze baen
Gereden, en ons reis nu afgeleit. Welaen
't Wort tijt de roockende en lang afgezweete rossen
t' Ontlasten, en van 't juck, dat zwaer viel, te verlossen.

772 *Ossen.... en vleesch* voor *ossevleesch*, zooals er ook, beter, in de Prozavertaling staat. En bovendien spreekt Vondel van „jong vee," en niet van *ossen*, welke in die overoude tijden niet bekend waren.

HET DERDE BOECK.

INHOUDT.

De dichter teelt nu paert, en koey, en kalvers aen,
En drijft, om wol en melck, zijn schaep, en geit te weide:
Hy vockt oock honden op, en, om zijn vee belaên,
Zoeckt raet voor slange, en smette, eer 't evel zich verspreide.

O groote Pales, en gy herder, die, Admeet
Ten dienst, omtrent Amfrys, befaemt zoo wijt en breet,
Het vee te weide dreeft; gy bosschen en gy beecken
Van 't groene Arkadie en zijn kudderijcke streecken,
Wy zullen oock van u gaen zingen over 't lant:
Want andre dichten, die het ledige verstant
Slechts azen met verzierde en ydle ketelingen,
Zijn nu al straetgemeen, en walgelijck te zingen:
Want wie weet heden van Eurystheus straffen aert,
Of van Busiris niet, wiens outer niemant spaert?
Wie hoorde Hylas, knaep van Herkules, niet kermen,
En deerlijck krijten, in der stroomgodinnen armen?
Wie hoorde 't eilant niet verheffen, daer Latoon
Van tweelingen beviel? wie hoorde niet den toon
Van Hippodamie, en van Pelops, paerdehouder,
En helt in 't renperck, door zijn elpenbeene schouder

2. *Amfrys:* de Amfrysus, een rivier van Thessalië, aan wier oevers Apollo het vee van Admetus hoedde.

3 *Straetgemeen:* een gelukkig gekozen woord, en volkomen passend, waar sprake is van liederen, die op de openbare straat gezongen of gedeclameerd werden.

Zoo wijdt alom befaemt? ick wil langs eene baen
Opstreven uit de laeghte, om op een' top te staen,
Waer door ick op de tong der braven leve, en zweve:
En wort my tijt gegunt, en zoo ick dit beleve,
'k Zal d' eerste dichter zijn, die van Parnassus kant
De Zanggodinnen met my brenge in 't vaderlant:
'k Zal d' eerste dichter zijn, die dezen wegh durf baenen,
Den Idumeeschen palm vereer' mijn' Mantuaenen,
En in het groene velt een kerck van marmer sticht',
Daer Mincius, zoo breet in 't weiden, nergens zwicht,
En, dwaelende in het lang den boght om, in deze oorden,
De kanten met dun riet beplant, en met rietboorden.
'k Wil *Cesar* zetten recht in 't midden van het koor,
En tot mijn wit geraeckt, in Tyrisch purper voor
Dien helt op 't prachtighste verscheenen, hem begroeten,
En hondert wagens, met vier paerden, snel van voeten,
Afdrijven naer den stroom. Het gansche Grieckenlant,
Hier, van 't Nemeesche woudt en Alfeus waterkant,
Gestegen, zal om prijs, mijn' naem ter eere, rennen,
En met de harde want van ossenleêr gewennen
Te kampen. Ick, bekranst met eene olijf om 't hooft,
En met geschoren loof, wil, als mijn mont belooft,
U gaven offren. 't Lustme u heden te geleiden
Met staetsi naer de kerck, de feest te zien bereiden
Door 't slaghten van het vee; of hoe het feesttooneel
Verandert van gedaente, en hoe de Britten eêl
En kunstigh voor elx oogh gewrocht staen, en geweven,
Daer 't purperen tapijt van hun wort opgeheven.
'k Zal op de kerckdeur van weêrzijde, in louter gout
En zuiver elpenbeen, uitbeelden, fier en stout,
Den oorlogh tegens 't volck aen Ganges stroom, en veerder

41–44 De gordijnen voor de Romeinsche schouwtooneelen waren niet van boven vastgemaakt als bij ons, maar lagen in een sleuf van het *proscenium* verborgen, en werden omhooggetrokken als de voorstelling was afgeloopen. Op die gordijnen waren Britten afgebeeld, en wel, omdat Augustus velen van die natie naar Rome had medegevoerd en hen, als kloek en sterkgebouwde kerels, tot tooneeldiensten gebruikte. Wanneer nu 't gordijn werd opgehaald, dan had dit den schijn, alsof het door die daarop voorgestelde en als uit den grond opstijgende Britten werd omhooggeheven. Ovidius heeft in 't IIIde Boek der *Herscheppingen* op deze zelfde bijzonderheid gezinspeeld, gelijk wij te zijner tijd zullen zien.

De wapens van August Quirijn, den triomfeerder,
En hoe de groote Nijl van Cezars slagh op zee
Onstuimigh ruischt en bruischt. Men zal'er heerlijck mê
Kolommen rijzen zien, met kunst en geest gegoten
Van koper en metael der overmande vlooten.
'k Wil hier de steden, in groot Asie overmant,
Oock stellen, den Nifaet, gejaeght van kant tot kant,
En Persiaen, en Parth, die deizende onderwijlen
Verwint met achteruit geschote flitse, en pijlen;
En noch twee tekens van triomf, daer 't oorlogh bruischt,
Twee vyanden ontruckt, ontweldight met der vuist,
En 't overwonnen volck van alle beide stranden,
Waerom men tweewerf vierde in al de Roomsche landen.
Daer zal Assarakus geslacht, uit Godt Jupijn
Gesproten, en zijn zaet, en Tros, van wien de lijn
Der koningen begint, en Godt Apollo mede,
De bouwheer van out Troje en Priams groote stede,
In Parisch marmer naer de kunst t'aenschouwen staen.
De Nydigheit, vol ramps, zal zwichten, al belaên
Voor Plutoos jammerpoel en felle Razernyen,
Ixions slangekrul en radt, zoo snel in 't glyen,
En 't onopwentelbaer gewight van Sisyfs steen.
Maer laet ons midlerwijl op uwen last, Meceen,
Hoewel die lastigh vall', der Boomgodinnen heggen
En bosschen, schoon die wilt en ongehavent leggen,
Gaen volgen: want mijn geest vangt, zonder uw gebiet,
Niet wightighs aen. Op op, en slof nu langer niet:
Citheron roept my toe, luids keels met volle monden.
Het bassend Lakonye, en al zijn jagershonden,
Oock Epidaurus, braef te paerde, en onvermoeit,

51 *Kolommen:* namel. de beroemde *columnae rostratae,* door Augustus, ter eere der vermeestering van Egypte, uit de snebben der vaartuigen, in dien krijg gebezigd, samengesteld.

56 *Achteruit geschote:* namel. „al wijkende."

57 *Noch twee tekens van triomf:* het eene wegens de overwinning op Antonius en Cleopatra, het andere wegens die op de Cantabriërs.

75 *Citheron:* bergketen tusschen Attica en Beotië, hier vermeld wegens de uitmuntende jachtgronden.

76 *Het bassend Lakonye:* Laconië was beroemd om zijn voortreffelijke jachthonden, gelijk

77 *Epidaurus* om het paardenras, dat er geteeld werd.

En al de boschgalm stemt dit toe, zoo wijt die loeit.
'k Zal evenwel noch flus de bloedige oorelogen
Van *Cezar* zingen, en zijn' naem en faem verhoogen,
Door zulck een lange ry van jaeren, en zoo wijt
Als Cezars tijt verschilt van Tithons oude en tijt.
Zoo iemant paerden, om te Pise prijs te deelen,
Lust aen te vocken, of den stercken os met zeelen
Te spannen voor den ploegh, te breecken klont, en kluit,
Die kieze boven al de beste moeders uit.
Een stuure en norsse koey is wel van d' allerbeste,
Die groot van hooft is, lang van neck, en die zich meste,
Zoo dat de kossem van de kin hange op de scheen,
Wiens lenden byster langk zich uitstreckt, lang van leên,
En voeten, en die 't oor ruigh opsteeckt by den horen.
Een die gegremelt is, zal mijne keur niet stooren,
Of die onwilligh 't juck wil draegen, en, vol vier,
Zomwijl met hoornen stoot, gelijck een norsse stier,
En, hoogh en groot van leest, met zonderling genoegen
Den staert langs d'aerde strijckt, en nasleept onder 't ploegen.
Men laetze ryden, en oock kalven, naer heur' lust,
Na'et vierde jaer, en dat zy voor het tiende rust':
Dan wort zy onbequaem te kalven, zwack in 't ploegen:
En midlerwijl, zoo lang 't haer frissche jeught wil voegen
Het zaet te vatten, en het kalven haer noch past,
Zoo laet den stier vry los, en, als 't de Min belast,
Heenspringen in den hoop, en pas dan vee te winnen,
Op zijnen rechten tijt. De jaeren van het minnen
En d'eerste zijn de beste, en loopen haestigh om:
Dan volgen kranckheit, zieckte, en vadzige ouderdom,
En 's levens moeilijckheên. In 't endt ruckt d'ongenade
Der felle doot haer wegh. Gy zult doorgaens, sla gade,
Gebreck en mangel zien aen d'eene of d'andre koey:
Dies vock gestadigh aen, op dat het u niet moey',
Wanneer gy vee verliest. Verzie u, en wil passen
Dat uwe kudde in tijts en jaerlijcks aen magh wassen.

82 *Tithon:* een zoon van Laomedon, den achterkleinzoon van Tros, alzoo een der stamvaders van het Juliaansche geslacht. — *Oude:* hier niet voor „ouderdom," maar voor „leeftijd," in den zin van „tijdperk."
83 *Om te Pise prijs te deelen:* namel. „bij de Olympische spelen."

Om brave paerden aen te vocken, kies de bloem
Der merrien: let vroegh op veulens, u ten roem,
Die uwen stal met puick van hengsten rijck stoffeeren.
Een veulen, trots van aert, zal anderen braveeren,
Steeckt d'ooren in de lucht, is wacker, snel te been.
Het loopt en draeft met lust omtrent de moeder heen,
En durf de voorste zich in eenen lantstroom doopen.
Het rent de brugh op, daer 't noit over heeft geloopen.
Het is niet schichtigh, en het heeft een' scherpen neck,
Een' kleinen kop. Het lijf, dat vry is van gebreck,
Valt kort, de schoft heel plat. De borst weet zich t'ont-
[vouwen
Ten breetste, en 't is heel gladt, en wonder wel gehouwen.
Het paert blaeuw schimmel, en kastanjebruin voorwaer
Is 't beste, wit en vael het allerslimste haer.
Een rechtgeschapen hengst, die wapens en trompetten
Van verr' hoort, trapt en stampt, en weet zich schrap
[te zetten,
Steeckt d'ooren schichtigh op, leeft over al zijn lijf.
Hy briescht, blaest vier en vlam ten neuze uit fel en stijf,
En schud ter rechte zy zijn mane dick en vlugge.
Het ruggebeen loopt recht en dubbel langs den rugge.
Hy krabt het zant, en schrabt den gront op met de hoef,
Zoo rustigh dat het klinckt. Zoo schrabde, tot een proef
Van zijne moedigheit, Cyllaer in d'oude tijden,
Toen Kastor het betemde, en d'eerste dorst berijden
In Lakonye; oock 't fier gespan van vader Mars,
Waer van de Grieck Homeer zoo heerlijck zong en bars;
Oock 't paert, dat eertijts trock Achilles oorloghswagen.
Zoo liet Saturnus zelf, verkeert, uit angst voor laegen,
In paertsgestaltenis, zijn mane om d' ooren heen
En schoften waeien, en, terwijl hy aen quam treên

138, 139 Zie HOMERUS *Ilias* XV, 119 en XVI, 148 *seq.* Dat Vondel hier voorts, ter wille van 't rijm — want de woorden *zoo heerlijck zong en bars* zijn hier alleen tot aanvulling van 't vers bijgebracht — Homerus als lofspraak zou hebben willen toekennen dat hij zoo *bars* zong, kan ik niet gelooven. 't Woord *bars*, door TEN KATE, Deel II, bl. 589, verklaard met „al te moedig en trotsch van gedrag," als kwam het van *bardsch* van 't H. D. *bärden, superbire*, had nooit een gunstige beteekenis. Ik vermeen alzoo, dat hij heeft willen zeggen: „Mars, wien Homerus zoo heerlijk bezong en zoo barsch voorstelde."

En rennen, brieschte luidt, dat holen en speloncken
Den ganschen Pelion, vol bosschen, over kloncken,
Toen zijne gemaelin hem loos betrappen wou.
Wanneer nu zulck een paert door kranckheit in zijn trou,
Of door de jaeren heel vertraeght, dan moet men letten
Het om den ouderdom, die zwack is, op te zetten.
Een hengst, die out is, springt noch arbeit dan niet meer,
En als hy kampen zal, ter eere van zijn' heer,
Dan raest hy al vergeefs, gelijck de stoppelvieren,
Die krachteloos de lucht vervullen met hun tieren:
Dies let wel op zijne oude en moedigheit, daer na
Op andre deughden en zijne afkomst niet te spa,
Oock hoe hy d'ooren en het hooft terstont laet hangen,
Wanneer hy onder leght; hoe hy, van trots bevangen,
Het hooft om hoogh steeckt, als hy prijs en eer bevecht.
Gy ziet in 't renperck, als de raden, regelrecht
Geschoten uit de lijn, om strijt ter baene inrennen,
Hoe 't aengeprickelt hart der jongkheit, onder 't mennen,
Van angst en vreeze beeft, en popelt in het lijf,
En hoeze met de zweep vast klatren fel en stijf;
Hoe zy den teugel op den neck der paerden leggen,
En hoe de heete raên met kracht party ontzeggen,
En vliegen langs het perck, en hoe de voerman vlught,
Dan zit, dan overendt om hoogh, door d'ope lucht,
Voor wint in 't ruime schijnt te zwieren, en te zweven.
Zy jaegen immer voort, en worden aengedreven,
Dat hun het stof alsins om d'ooren stuift en vaert.
Zy worden nat van schuim en waessem van het paert;
Zoo groot is oock de lust naer lof, oock zelf met smarte.
Den braven renner gaet de renprijs zoo ter harte,
Dat hy eer 't leven wenscht te missen dan het merck
Van zege, en zonder prijs te keeren uit dit perck.
De geestige Erichtoon nam d'eerste zijn behaegen
Vier paerden in 't gareel te spannen voor den wagen;
Te rennen langs de baen te wagen om den prijs.
De Thessaler, te paert gezeten, broght de wijs
Van 't paerderijden op, en leerde 't ros betoomen:

148 *Op te zetten:* t. w.: „op stal." Evenals men van vaartuigen, die buiten dienst worden gesteld, zegt, dat zij worden *opgelegd*, zoo zegt men van paarden, dat zij worden *opgezet*.

Hoe 't met den ridder, blanck in 't harnas, opgenomen
Aensteigren most, en trots heendraven langs het velt;
Twee nutte vonden, eerst by beide in 't werck gestelt.
Een keurigh ridder kiest een paert uit al de braven,
Dat jeughdigh, moedigh en gezwint is in het draven.
't Vernoeght hem niet dat dit den vyant menighwerf
Heeft voorgejaeght, of dat het op Epirus erf,
Of Pelops strijtbaer lant geworpen, is gesproten,
En voortgekomen van den hengst, die eerst besloten
In d' aerde school, tot dat Neptuin de zwangre stof
Aen 't baeren holp, toen hy haer met den drytant trof.
Dit gageslagen laet den springhengst, die de meeren
Bespringen zal, omtrent den springtijt niets ontbeeren
Aen voeder: voêr hem vet en gladt met klavergras
En haver: drenck hem met versch water, klaer als glas,
Op dat zijn hart gesterckt in 't springen niet bezwijcke,
En aen den laffen aert van 't veulen nimmer blijcke
Dat het den vader hebbe aen voêr en bron geschort:
Maer laet de merrie oock, wanneerze eerst hengstigh wort,
Met voordacht afgaen en vermagren voor 't berijden,
En vry gebreck van voêr en dranck en water lijden,
Oock dickwijl rennen, dat zy naer den adem hygh',
Wanneer de middaghzon de hooghte en 't hooftpunt krijgh',
De vlegel 't koren dorssche en treffe, dat het kraecke,
En 't lichte kaf voor wint alom aen 't stuiven raecke;
Zoo zal haer vet dit velt, nu vruchtbaer door en door,
Niet van zijn weeligheit beroven, noch de voor
Door slijm verslappen; maer de gront, belust te baeren,
Het zaet te graetiger inzwelgen, en bewaeren.
Hier tegen is men voor de hengsten niet belaên,
Maer voor de merrien, eer zy noch kalven gaen,
De worp in 't endt genaeckt. Men spann' haer onder 't dragen
Niet onder 't lastigh juck, voor een' geladen wagen,
Noch laetze by den wegh opsteigren, noch langs 't velt
Afjaegen, noch een' stroom bezwemmen met gewelt,
Maer grazen in de ruimte, en langs de volle vlieten,
Daer d' oevers, groen van mosch behangen, 't vocht genieten,
Spelonck en schaduwe van klippen uitgestreckt

199 *Afgaen en vermagren:* de Proza-vertaling heeft: *afgaen van magerheit. Afgaan* staat hier dus in den zin van „afnemen."

Haer overlommert, en voor hitte en zon bedeckt.
Om 't eeckelrijcke Alburne, en Silar, zwart van wouden,
Daer grimmelt heene en weêr de horsel, by d' aelouden
Asilus in Latijn, en Oistros by den Grieck
Genoemt. Zij steeckt zoo scherp als 't punt van eene pieck,
En bromt luidruchtigh, dat al 't vee, en paert, en ossen,
En schaepen al verbaest verstroien door de bossen,
De bosschen, en de lucht, en waterkanten van
Tanager, droogh van kil, en al wat galmen kan
Op dat gebrom alom een' luiden weêrgalm geven.
Toen Juno toeleide, om het geil en dartel leven
Van Iö, door Jupijn herschapen in een koe,
Te plaegen, stelde zy uit wraeckzucht, nimmer moê,
Haer boosheit door dit dier te werck in d' oude tijden.
Gy zult u vruchtbaer vee voor dit gedroght bevrijden
Des middaghs: want dan steeckt dit ondier dat elck yst:
En drijf de merrie, als de zon des morgens rijst,
Of 's avonts ondergaet, zorghvuldigh weêr ter weide.
Wanneer de koey nu kalve, en van het kallef scheide,
Dan alle uw zorgen aen het jonge kalf besteet,
En brant het met een merck van hun geslacht, zoo weet
Gy namaels wien het past zijn gade te berijden,
Of wien gy den altaer der Goden toe wilt wijden,
Of spannen in den ploegh om klay en harde klont
Te breecken, en het lant te bouwen, en zijn' gront.
Laet andre koeien vry in 't weeligh gras gaen doolen.
Nu went u kalvers, wien de lantbouw wort bevolen,
Terwijlze leerzaem, jong, gebuighzaem zijn, en teêr.
Vlecht teene kranssen om hun halzen, en wanneer
De vrye neck de dienst gewoon is, d'een na d'ander,
Dan koppel ieder paer met kranssen aen elckander,
En drijf de vaerzen, zy aen zy, te gader voort.
Dan laet de lêge raên door 't lant gaen, als 't behoort,
Dan wederom een spoor door d'ackers heenesleepen.
Dan kraecke 't beucken radt, door zijnen last beneepen.
De kopre disselboom ga met gepaerde raên.

219 *Alburne:* Alburnus, een berg van Lucanië, aan den Silanus gelegen.
226 *Tanager:* een berg, die zich met den Silanus vereenigde.
228, 229 *Het geil en dartel leven van Iö:* dat *geil en dartel leven* is hier om 't rijm ingevoegd, en zeer onbillijk ten opzichte der ongelukkige Iö.

Uw vee, tot noch geen tucht noch drijfstock onderdaen,
En eerst opluickende, eete alleen geen wilgebladen,
Noch liezen, nochte gras, maer pas het te verzaeden
Met koren. Laet de koey, die flus eerst kalfde en droegh,
Niet melcken, als van outs, t'ontijdigh, en te vroegh,
Maer al haere uiers vry het kalf ten beste geven.
Doch prickelt u de lust om naer den krijgh te streven,
En oorloghsbenden aen te voeren, of het radt
Langs Alfeus oever heen voor Pise, d'oude stadt,
Te drijven, en door 't woudt van Jupiter te wagen
Te rennen; laet het paert eerst trots en onverslagen
Het forsse krijghsheir zien, en luistren naer den stijl
Der steeckende trompette, en 't kraeckend radt een wijl
Gewennen, en op stal den breidel ramlen hooren;
Daerna allengs, uit lust en moedt hem aengeboren,
Gedoogen dat zijn heer en meesters hant hem oock
Koom' kloppen op den neck, en minzaem streele en stroock'.
Het luistere hier naer, als 't, van de melck gestooten,
De speen mist. Steeck, terwijl 't noch kleen, niet opge-
[schooten
En zwack is, en vervaert noch siddert, zijnen beck
Vry in den halster, meer dan eens. Maer na'et vertreck
Van 't derde jaer, wanneer het wandelt in zijn vierde,
Dan recht het wacker af, en leer 't ongemanierde
Hoe 't draven, wenden moet en keeren heene en weêr,
En leer het harden: dan gewen het meer en meer
De winden met zijn vlught en snelheit uit te daegen,
En met een' vollen toom langs 't vlacke velt te jaegen,
Oock zonder dat het met de voeten aerde raeckt.
Hoedaenigh Boreas by wijlen, dat het kraeckt,
In 't Noorden opsteeckt, en de waterloze wolcken,
En 't sneeuw van Scythie verslint voor 't oogh der volcken.
Dan gruwt het koren, daer het hoogh en weeligh staet,
Voor 't ongestuimige gebulder, en het zaet
Beweeght zich, als een zee: men hoort bosschaedjen
[ruisschen,
De baren op het strant aenwentelen, en bruisschen.
Zoo vliege 't ros langs 't velt, en veege vlackte en stof.
Dit zal best zweeten, en schuimbecken, om met lof
In Elis renbaen naer den palm zijn vaert te recken,

Of, vlugh en wel ter hant, de sleên der Belgen trecken.
Ten leste voeder het getemt zwaerlijvigh paert
Met vette rog: want eer gy 't intoomt is zijn aert
Te wreveligh en fors, en, wort het aengegreepen,
Het luistert naer geen' toom, noch zwicht voor geene [zweepen.
Maer 't zy u koey of paert te sta koome in uw werck,
Geen middel levert u het vee zoo vroom en sterck
Als 't spaenen van de minne en minneprickelingen:
En hierom zent men best de stieren, heet op 't springen,
Heel verre van der hant ter weide in eenzaemheit,
En achter eenen bergh, of daer de stroom hen scheit,
Of voedertze op den stal: want hunne wedergade
Tapt hun de krachten af. De toovrende ongenade
Der min betovertze met haer gezicht te wreet,
Zoo dat de stier den beemt en weide gansch vergeet.
Oock hitstze dickwijl door 't aenminnige bekooren
De forsse vryers aen, en horen tegens horen.
De schoone vaerze gaet te weide in 't groene woudt,
Terwijl de stieren, reis op reis, vergramt en stout
Toestootende, het vleesch met scherpe hoornen noopen,
Zoo dat het zwarte bloet de huit komt afgedroopen.
Zy zitten onderling elckandre in 't vel zoo stout,
En loeien zoo vervaert, dat bosch, en bergh, en woudt
Op 't loeien wedergalmt. Die stootsgezinden beide
Zijn niet bequaem te treên in eene zelve weide:
Maer d'ander, die het velt most ruimen al zijn best,
Gaet ommezwerven in een onbekent gewest,
Besteent luits keels dien hoon, zijn wonden, en quetsuuren,
En dat hy zulck een trots en aenstoot most bezuuren,
Zijn gade missen, en zijn wraeck niet magh verzaên.
De stier ziet overdwers de weide in 't ende eens aen,
En scheit van vaders erf: dan oefent hy zijn krachten
Uit al zijn maght en kracht, en rust geheele nachten
Op steenen, zonder stroo, en op den harden gront,

292 *De sleên der Belgen:* het Lat. heeft *Belgica esseda*, waarmede sommigen de tweewielde krijgswagens bedoeld willen hebben, die bij de Germanen en Britten in gebruik waren, en waarvan Caesar gewaagt in zijn *Bell. Gall.* IV, 24, 33. In dat geval is 't woord zoo hier als in de Proza-vertaling verkeerdelijk met *sleden* overgezet.

En leeft by distelen, pluckt rietgras in het ront:
Dus proeft hy zijne kracht, en, om de wraeck te wetten,
Weet tegens eenen stam de horens aen te zetten,
Met hoornen zijne wraeck te tergen stadigh aen,
En vreeslijck in den wint en achteruit te slaen,
Den zantgront, dat het stuift, te krabben met de voeten,
En vangt zoo 't voorspel aen om zijn party t'ontmoeten.
Wanneer hy zich nu sterck genoegh en maghtigh kent,
Dan op, en weder naer den vyant toegerent,
Die buiten zorge leeft. De zee, op haere luimen,
Begint in 't midden dus te ruisschen, en te schuimen.
Zy haelt den boezem van den gront op overwijt.
Men ziet dan hoeze op strant aenwentelt, steenen slijt,
Op klip en steenrots bruischt, en, onder 't yslijck horten,
Zoo zwaer, gelijck een bergh, voorover komt te storten,
En, weêr met wielingen opborlende uit den gront,
Den zwarten zantgront braeckt met opgespalckten mont.
Zoo byster blaeckt en barnt de kracht der minnevieren
In allerhande slagh van menschen, en van dieren,
En visch, en vogelen. De liefde is in het perck
Van minne, in al wat leeft en lucht schept, even sterck.
De razende leeuwin, vergeetende haer jongen,
Noit feller brulde in 't velt dan als zy wiert gedrongen
Van minne, en loops was. Geen wanschapen Noortsche beer,
Geen vreeslijck everzwijn, geen tiger rechte meer
Gewelts, meer moorts aen, in woestijne, en woeste plecken,
Dan in die heete koorts: dan loopenze al, die trecken
Door 't woeste Libyen een schrickelijck gevaer.
Aenschouw eens hoe de koorts van minne fel en zwaer
De hengsten rijdt door 't lijf, als zy de meer beriecken:
Dan heeft noch toom noch zweep de maght om hun de wiecken
Te korten: geene rots, noch holle klip, noch vliet,
Die tusschen beide stroomt, en ruischt, en heeneschiet,
En kaien met zich sleipt, kan hunnen toght beletten.
De Sabellische zeugh weet haeren tant te wetten.

360 *De Sabellische zeugh:* beter had Vondel hier de maat bewaard, indien hij geschreven had: *de Sabelleesche* of *de Sabellijnsche:* evenals vs. 416: de *Kastalijnsche* (voor *Kastalische*) *bronnen*, en Boek IV, vs. 502: *Arabijnsche* voor *Arabische boeken*. De *i* in *Sabellisch*, zoowel als die in *Kastalisch* en *Arabisch* blijft altijd kort.

Zy woelt, en wroet, en krabt den gront op met den voet:
Dan wrijtze aen eenen boom haer lenden, datze bloet,
En eeltigh wort, om zich te wapenen voor wonden.
Wat recht de jongeling niet aen, dien ongebonden
De felle min in 't mergh van zijn gebeente brant?
Hy zwemt, by duister nacht, door 't bruizend meer naer [strant,
Door storm, door hagelbuy; terwijl de lucht naer onder
Van boven hem beschiet met weêrlicht, blixem, donder,
De bare op klip en rots gebroken wort, zoo spa,
Daer d'ouders al te droef, noch oock zijn lieve ga,
Die op 't verdroncken lijck zal sterven, niet vermogen
Hem wederom te rug te roepen uit medoogen.
Wat rechten lossen, die met hun gespickelt vel
Voor Bacchus wagen gaen, en wolven, wreet en fel,
En honden niet al aen, in hunne minnesmarten!
Hoe vechten om hun lief de weerelooze harten!
De dolle merri wint het noch alle andren af.
De minnetoght bereedt de merrien zoo straf,
Die Glauk te Potnie zoo vreesselijck aenrandden,
En hollende over 't velt verscheurden met de tanden.
De minne laetze los, daer Idaes toppen staen,
Ter neder plompen in den bruizenden Askaen.
Zy steigren bergen op, en zwemmen over vlieten.
Zoo dra dit vier begint in 't geile mergh te schieten,
[Byzonder in 't saizoen der lente: want dan brant
Die hitte het gebeent.] dan staen zy op den kant
Van eene klippe om hoogh, en guwen, als ontzinden,
Met haeren beck naer 't weste, en naer de westewinden,
En slicken gulzigh in het zaet van wint en lucht.
Zoo gaenze zonder hengst hier dickwijl van bevrucht:
'k Verhael wat wonders: dan gehuppelt, en geronnen
Op rots, en klip, door dal, en delling, overwonnen

364 *De jongeling:* Leander.

370 *Zijn lieve ga:* dit laatste woord staat hier om 't rijm; 't Lat. heeft *virgo*, wat de Proza-vertaling goed teruggeeft. Hero was de beminde, niet de vrouw van Leander.

388 De Proza-vertaling heeft: *en slocken de lucht in;* maar de bovenstaande vertolking stelt de zaak nog duidelijker voor. Zie een regel verder. — Het bevruchtend vermogen werd meestal aan Zefyrus en Favonius toegeschreven, en daarna holden de merriën het Noorden of het Zuiden in.

Van minne, ô Oostewint geensins naer uw gewest,
Noch 't opgaen van de zon, maer naer het noortsche nest,
En Kaurus, of naer d' as van 't nevelachtigh zuien,
En daer de lucht betreckt met koude regenbuien.
Zoo groeit hier uit het geen de huisman recht als elck
Oock paerdekrevel noemt, een lymigh gift, het welck
Van d' eechenisse druipt, paertskrevel, dat de nucken
Der geile stiefmoêr dient, en zich van haer laet plucken,
Bezweeren met een' vloeck, wanneer zy 't, loos en stil,
In toverdrancken met haer kruiden mengen wil.
Maer midlerwijl wy dus, van heete min bevangen,
Doorloopen stuck voor stuck, zoo gaet de tijt zijn gangen,
De noit herhaelbre tijt loopt snel en vlugh zijn baen.
Dit 's nu van 't groote vee genoegh: nu past hier aen
Het ander deel van 't werck, en dat wy wel bevroeden
De ruige geit, en 't schaep, met wol gedost, te hoeden.
O kloecke huisliên, dit 's uw werck: met deze gaef
Leghtge eer in, en ick hou gewislijck, het is braef
Zulck een geringe stof met woorden uit te drucken,
Te heffen in den top: doch 'k laet my nu verrucken,
Van eenen zoeten lust door wildernissen heen
En steilten naer Parnas: het lust my op te treên
Dees bergen hoogh en steil, waer langs geene ouden wonnen
Den zachten heuvel van de Kastalijnsche bronnen.
Nu, ô eerwaerdighste en verheve Veegodin,
Verhef ick mijnen toon, en stel vooreerst dit in,
Dat elck zijn schaepen voedre in een bestroide koie,
Den gront met varenkruit en stroo wel dicht bestroie,
Tot dat de zomergroente opkoome, en 't weecke vee

395 *Kaurus:* de N.-W.-wind.

397—402 Hoe een *lymigh gift,* dat *van de eechenisse druipt, groeien* kan en zich *plukken* laat, is noch hier noch in de Proza-vertaling verstaanbaar. Men diene echter te weten dat *hippomanes,* hier alleen door *paertskrevel* vertaald, in 't Lat. een driedubbele beteekenis heeft. Onder dien naam kende men 1°. een kruid, waar de paarden zeer op verzot zijn; 2°. het gif, dat uit de echenis druipt; 3°. een uitwas aan 't voorhoofd der veulens.

399 *Eechenisse:* wat wij ook *eeghenisse, enghenisse* en *inghenisse* (als 't Lat. *inguen*) gespeld vinden, is de „liesch" of „lies," gelijk men thans schrijft.

415, 416 Versta: steilten, langs welke nog geen dichter voor mij den Parnas beklom.

417 *Veegodin:* Pales.

Niet zie verkleumt van koude, noch van voetevel mê
En rappigh schurft geknaeght. Voorts laet mijn les u raden
Dat gy uw geit met loof van boschhaeghappelbladen
Bezorght, en uit de kil van eene versche beeck
Laet drincken: dat de koy des winters naer de streeck
Van 't zuiden sta gekeert, beschut voor guure winden;
Wanneer 't gestarnte van den Watergieter, in den
Bezeilden Oceaen verzinckende, onderga,
En 't najaer nat begiet'. Men dient oock, vroegh en spa,
Zoo wel op onze geit, als op het schaep, te letten.
Zy zal den herder oock geen mindre winst byzetten,
Al heeft Mileten zijn geverfde schaepevacht,
Van Tyrisch purper zadt, zoo hoogh in prijs gebraght.
De geit beschaft meer melcks, en teelt u veele jongen.
Hoe gy de geit meer melckt, dat d' eemer van de sprongen
Der vette melckbron schuim', hoe zy meer melleck geeft.
Oock scheert men midlerwijl de kin, daer 't haer aen kleeft,
Den baert, en ruige lock des bocks in Cynifs plecken,
Tot 's krijghsmans dienst, en om den zeeman warm te decken,
In zijn nootdruftigheit. Zy weiden stadigh aen
Het bosch af, bergh, en braem, en heg, die gaerne staen
Op heuvels in de lucht. Zy komen ongedwongen
Te koie, met den sleep van haer beminde jongen,
En kunnen, van haer melck en jadder overlaên,
Heel kommerlijck naer stal den drempel overgaen:
En hierom zult gy haer, die minst haere armoê kennen,
Met alle naerstigheit bewaeren, u gewennen
Voor sneeuw en hagel haer te hoeden, te voorzien

428 *In den:* zie over deze wijze van een versregel te besluiten HUYDECOOPER, *Proeve* II, II, bl. 78.

428–430 Namelijk in Februari, wanneer het seizoen van den landman eindigde en *zijn* najaar begon.

433, 434 Versta: hoe „hoog ook de prijs stijge der Milesische wol in Tyrisch purper geverfd." De Milesische schapen waren beroemd wegens de zachtheid en fijnheid hunner wol, die alzoo, en vooral nog als zij in het vermaarde Tyrische purper geverfd was, duur verkocht werd.

439 *Cinyfs plecken:* de Cinyps of Cinyphus is een stroom in Libye, tusschen de Syrten: hij is thans onder den naam van *Wady-kwasan* of „Kiniso" bekend.

440 Van 't haar der bokken werd zeildoek vervaardigd.

447 De Proza-vertaling heeft beter: *hoe ze minst haer nootdruftigheit kennen.*

Van voeder, en van loof, en 's winters boven dien
By wijlen voederen met hoy uit uwe schuuren.
Maer als de westewint de blijde zomeruuren
Nu aenlockt, drijf den beck en 't schaep in weide, en bosch,
En laetze, in 't kriecken van den dagh, in koelte, los
En vry in 't open velt gaen grazen uit de stallen
Heel vroegh, terwijl de rijp, op 't nuchtre gras gevallen,
De dauw op 't jonge gras het graetigh vee bekoor',
En na vier uuren, als de zon aen 't rijzen door
Haer hitte 't vee op 't velt met grooten dorst bespringe,
De krekel over velt en struicken heene zinge,
Dan kudden uit den put gedrenckt, en nat besproeit,
Of in het water, dat door eicke buizen vloeit:
Doch dat men 's middaghs, als de zon steeckt, zich verkloecke,
En een beschaduwt dal, of koele lommer zoecke,
Daer d' eick, aen Jupiter gewijt en toegeleit,
Of een aeloude stam zijn breede tacken spreit,
Of ergens bruin en dicht een bosch vol eecklen hange,
Dat haer in zijn gewijde en frissche schaedwe ontfange.
Wanneer de zon beginn' te daelen, d' avont vall',
En maetige den brant met koelte in bergh, en dal,
De maen met haeren dauw verquicke bosch en spruiten,
d' Ysvogel aen het strant, de distelvinck met fluiten
Zijn' zang de haegh en bergh laet hooren in de zon,
Dan drijfze weêr te weide, en drenckze in klaere bron.
Gy herders langs de kust der Libyaensche vloeden,
Wat leert mijn zang u meer, hoe gy uw vee zult hoeden?
Hoe bouw ick met uw hutte en wooning, mijnen zangk,
Uw hutten, dun gezaeit. Uw vee gaet weecken langk,
Ter weide nacht en dagh, langs woeste en wilde kusten,
Oock zonder onder dack te schuilen, of te rusten:
Zoo luttel stallen draeght het Afrikaensche lant,
Welx herder al zijn schat en 't kostelijxte pant
Met zich voert, dat 's zijn huis, en haert, en zijn geweeren,
Den Lakonyschen hont, en pijlen, snel van veêren,
In zijn Kretenzer schee, den koker, op den rugh.
Gelijck een trots Romain in 's vaders harnas vlugh,

480 *Zonder onder:* een klein vlekje in dit anders fraai gerijmde gedeelte.
486, 487 *Vlugh, beladen met een pack:* de Proza-vertaling heeft: *met een pack overladen,* welk laatste woord de kracht van 't Lat. *iniusto sub fasce* in

Beladen met een pack, vast optreckt in slaghorden,
En komt den vyant op, om hantgemeen te worden,
Eer 't iemant rieckt, daer hy dan voort zijn leger plant.
Doch anders gaet het in het koude Russenlant,
En aen 't Meotisch meer, en daer de snelle stroomen
Des Isters 't roode zant van onder op doen komen,
En Rodope, naer d' as van 't noorden uitgestreckt,
Aen Hemus wort gehecht. De stal hier 't vee bedeckt.
Het velt staet grazeloos, 't geboomte zonder bladen.
't Gewest leght woest, 't geberght van sneeuwjaght overladen.
Het ys leght zeven vaêm gevrozen, wijt en zijt.
Het wintert hier doorgaens. Hier ruischt de wintertijt
Doorgaens van 't noorden, en de zon kan zoo niet klimmen
Dat zy de schaduwen en bleecke en dootsche schimmen
Verdrijve, 't zy ze steil opsteigre met haere as,
Of steil voorover zich in roode baren wassch'.
Hier wort de snelle stroom met eene korst betogen,
Dat paert en wagen vry hier over rijden mogen.
De kielen voeren flus noch door het open nat,
Nu wagens, en dan vriest de kou het kopren vat
In stucken. 't Kleet bevriest aen 't lichaem zelf by wijlen.
Men houwt bevrozen wijn aen morselen met bijlen.
Geheele poelen staen in ys verkeert heel vast.
De kille yskegel hangt bevrozen, als een last,

den zin behouden doet, die in den bovenstaanden regel te loor is gegaan. En werkelijk, de Romeinsche soldaat droeg een vracht, waarmede die van een bijleman uit onze dagen nauwelijks te vergelijken is. Behalve zijn gewone wapens en rusting, droeg hij een korf, een zaag, een houweel, een akst, een snoeimes, een lederen riem en ketting, eenige palen, soms tot 12 toe (wat hem diende om waar hij aankwam *voort zijn leger te planten* — zie vs. 489), en den noodigen leeftocht voor 14 dagen: een en ander tot een gezamenlijk gewicht van zestig pond en meer. Het gebruik van 't epitheton *vlug* bij Vondel is zeer gepast, als doende uitkomen, wat ook in de bedoeling des Latijnschen dichters ligt, hoe de Romeinsche soldaat, ondanks zijn bagage, als hij op marsch was, niet onderdeed voor den Afrikaanschen herder.

491 *'t Meotisch meer:* tegenwoordig de Zee van Azof.

493 *Rodope:* een hoog gebergte in westelijk Thracië, dat zich noordwaarts uitstrekte tot aan den Hemus, nu den Balkan.

508 *Morselen: morsel* wordt nog in 't Eng. gebruikt voor 't Fr. *morceau,* en ook bij letterwissel als ons *mortel.*

Aen d' ongekemde kin. De sneeuw komt dicht gevallen
Op 't velt. Het vee vriest doot op 't velt, en in de stallen.
De groote stieren staen met rijp bestort om 't lijf,
De harten, troep by troep, bevrozen, kil en stijf,
En aen den hals in 't sneeuw, en steecken pas den horen
Ten sneeuwbergh uit. Geen net, gespannen en geschoren,
Geen roode pen noch pluim, noch losgelaeten hont
Vertsaeght hun, en vergeefs beproevenze den mont
En borsten tegens 't sneeuw te duwen, om te wenden.
Men stootze met gemack den jaghtspriet in de lenden,
Zoo datze al gillende neêrstorten in het sneeuw.
De jager voert zijn roof naer huis met bly geschreeuw.
Dus leeft de Rus gerust en leêgh in diepe holen,
In d' aerde, en brant den eick met stapelen aen koolen,
Leght olmen, ongeklooft en heel, aen zijnen haert.
Hier slijt hy al den nacht met tuisschen onbezwaert,
En vrolijck, spoelt met bier en appeldranck de smarte,
En niet met wijn, den druck en zwaericheit van 't harte.
Dit woest en wilt geslacht van menschen houdt zich stil
In 't noorden, daer de wint van 't oosten, kout en stil,
Uit woest Rifeesch geberght komt buldren, en hen quellen,
Die voor den vorst zich kleên met rosse en ruige vellen.
Indien u wolwerck lust te queecken, wacht u dan
Voor distel, braeme, en klisse, en al wat steecken kan:
Schuw weeligh weilant: pas de zachte en witte vliezen
Der schaepen, wit als sneeuw, naukeurigh uit te kiezen,
En schuw den ram, die, wit van vel, beneên de tong
Een zwarte tong-aêr heeft, op dat hy niet het jong
Met zwarte vlacken spickle, en kies een' andren hamel
Uit uwe kudde. Zoo bekoorde Pan t' onschamel,
De groote Veegodt van 't Arkadische geslacht,
[Indien 't geloofbaer is,] met zijn sneeuwitte vacht
De maen in 't hooge bosch, bewogen door zijn kermen,
Daer zy hem wellekomde, en troetelde in haere armen.

517 *Roode pen noch pluim* voor „roodgepluimde pijlen," *puniceae pinnae,* als 't Lat. zegt. De bedoeling van den zin is, dat de herten te zeer door de koude bevangen zijn om vatbaar te zijn voor de vrees, die hun anders de honden en het jachtgeweer zouden aanjagen.

540 *Zoo bekoorde,* enz.: lees: „zoo bekoorde Pan, de groote Veegod, al te onbeschaamd."
t' Onschamel: de oude vorm, om 't rijm hier aangebracht.

Maer zoeckt gy melleck, smijt hun klaver, ziltigh kruit
En zeefgetykruit voor, dan drinckenze eemers uit,
Dan spannen d' uiers stijfst. De melck, schoon wy 't niet [raken
Met reden, zal naer 't voêr oock zout en ziltigh smaecken.
De herder, om den bock te stooten van de moêr,
Wanneer hy groot wort, past een prickelende snoer
Vol ysre pennen hem om zijnen beck te knoopen.
De huisliên perssen 's nachts den kaes, dien zy verkoopen,
Uit uchtend melck, of die by daegh gemolcken wort.
Wat d' uier 's avonts spade in 't zuiver melckvat stort,
Dat voert de korf in stadt, als 't oosten op wil klaeren,
Of 't wort met zout besprengt om 's winters te bewaeren.
Verzuim oock niet den hont, een' vliegenden Spartaen,
Of bijtenden Molos met huy, die vet is, aen
Te vocken: want zoo lang zy uwe koy bewaeren
Zal 's nachts noch dief noch wolf uw tamme koy vervaeren.
Gy zult niet schricken dat een stroopend Kastiljaen
U heimelijck bespring'. Gy zult oock dickwijl gaen
Woudtezels, bloo van aert, met uwe jaght bespringen,
Het hazenleger oock met hazewinden dwingen,
Den das verrasschen met den winthont over 't velt.
Gy zult het everzwijn, om dit gebas ontstelt,
Door slijck en modder heen najaegen, en de harten
Met hoornen, hoogh van tack, vervolgen tot hun smarten,
Op hooge bergen, en van overal bezet,

546 *Zeefgetykruid* of *zevengetijkruid,* volgens KILIAEN aldus genoemd, omdat het gezegd wordt zevenmaal daags van geur te veranderen. Hij vertaalt het met *lotus sativum, trifolium odoratum alterum, vulgo herba septem temporum.* Zeer nauwkeurig schijnt echter zijn vertaling niet te zijn; *lotus* en *trifolium* zijn niet synoniem; de eene benaming duidt de rolklaver aan, de andere wordt voor de gewone klaver gebezigd.

547, 548 *Schoon wy 't niet raken met reden:* versta: „schoon 't boven 't bereik van onze reden zij," *buiten ons verstant,* als de Proza-vertaling heeft. *Raken* en *reiken* zijn nauw verwant. Zie TEN KATE, II, bl. 682.

550, 551 *Een prickelende snoer.... om zijnen beck:* korter uitgedrukt: een „muilband," doch 't woord *snoer* is overgebleven in de spreekwijze „iemand den mond snoeren."

561 *Een stroopend Kastiljaen: de stroopende Spanjarts* heeft de Proza-vertaling; 't Lat.: *impacatos Hiberos.* De Spaansche veehoeders deden herhaaldelijk invallen in de laaggelegen streken van Cisalpijnsch Gallië, om vee te rooven.

Narennen, en verbaest verwarren in uw net.
Nu leer oock uwen stal met cedrenhout beroocken,
De felle waterslang verdrijven en besmoocken
Met stinckenden galbaen. De vinnige adder zal
Zich dickwijl gaen uit schrick verschuilen in den stal,
In lange niet gevaeght, om daer het lijf te bergen.
De huisslang, eene plaegh voor 't vee, en niet te tergen,
En die de kudde smet met doodelijck venijn,
Bouwt nesten, of in d' aerde, of velt, en in woestijn.
O huisman, wapen u. Grijp steenen op: grijp stocken:
Verpletze, die, den hals opsteeckende, onder 't wrocken
Vast zwicht, en piept, en dreight. Uit blooheit steecktze alree
Haer hooft heel diep in d' aerde, uit angst voor 't naec-
[kend wee,
Terwijlze 't middenlijf, den langen staert, vol krollen,
Ontknoopt, de kringen van het achterlijf laet rollen,
En langsaem na zich sleipt. Oock is 't Kalabrisch dier,
De boschslang vinnigh, die de borst en boezem fier
Om hoogh steeckt, en den rugh, vol schubben, in wil trecken,
En al den buick langs is gevlackt met groote vlecken:
Terwijl de beeck uit bronne en levende ader springkt,
Het lant, by lentezon, den zuider regen drinckt,
Onthoudtze zich in slijck, en slijm, en waterpoelen,
En, woonende op den kant, beproeft haer lust te koelen
Met haeren zwarten balgh en vraetzucht stadigh aen,
Met borrekickren, vorsch, en visschen te verzaên.
Wanneer de poel verdrooght, van hitte d' ackers splijten,
Dan springt de waterslang op 't lant om toe te bijten,
Slaet roode blicken op, en glipt, van dorst verwoet,
En razende van brant, vervaerlijck in dien gloet,
Langs velt en ackers heen: dan zou het my niet lusten,
In ope lucht, op 't lant te slaepen, en te rusten,
Noch onder eenen boom te leggen in den schoot
Van 't koele en groene gras; wanneerze nu, ontbloot
Gestroopt van d' oude huit, verjongt, en raeckt aen 't
[glimmen,
Haer ey of jongen in het nest laet leggen grimmen,

604 *Grimmen* kan wel van de jongen gezegd worden, maar niet van de eieren, en 't staat hier dan ook alleen om 't rijm. De Proza-vertaling: *haer jongen en eiers in het nest latende,* geeft eenvoudig en letterlijk het

Zy zelf met haere tong, drysnedigh, en drykant,
Zich baeckert in de zon, en flickert op het zant.
Ick wil d' oirzaecken en de tekens der gebreken
Oock leeren. Schorftheit plaeght de schaepen, na het leken
Der wolcken, als zy nat en koudt beregent zijn,
Of 's winters wit en stijf van rijp, en kranck van pijn,
Of niet van 't zweet gevaeght, wanneerze zijn geschoren,
En van een scherpe haegh gesteecken, en haer' doren;
Waerom de herder 't vee in zoete beecken wascht,
De rammen, ruigh van lock, in vlieten plompt, en plast,
Dat zy, voor wint, voor stroom, in 't water heenedrijven;
Of weet 't geschoren schaep met olimoêr te wrijven,
Met levend zwavelpoêr, met zeeschuim, zeeajuin,
En lijmigh wasch, en teer van Ida, zwart en bruin,
Zwart lijm, en nieskruit, bang van lucht, en nau te lijden.
De reedtste raet is hun de puisten op te snijden
Met vlijm, en scheermes: want zoo lang de herder zit
En suft, en het gebreck niet aentast, maer slechts bidt
Dat toch de goede Goôn de plaegh ten beste keeren,
Verergert het gebreck, ja 't zal al stil vermeeren.
Wanneer een drooge koorts het bloet allengs ontsteeckt,
Het quijnend lichaem, dus gepijnt, de kracht ontbreeckt,
En uitteert, en de smet en overgroote hitte
Den schaepen in het mergh van 't hol gebeente zitte,
Dan is het oirbaer dat men haer de hitte breeck',
Eene ader in den klau beneden sla, en steeck',
Als eer Bisalten, en Gelonen, die, in 't trecken
Naer 't kille Rodope, en der Geten woeste plecken,
Den dorst met paerdebloet, gemengt met melck, verslaen.
Ziet gy van verre een schaep in koele schaduw gaen,
Of al kieskauwende den tip van 't gras afknaegen,
En quijnen achter aen, of leggende, als verslagen,
Op eene heide 't groen vast kauwen, 's avonts spa
By nacht alleen gedwaelt: waeck daetlijck op, en sla

Latijn terug. De hier bedoelde slang is de Chersydrus, die in Calabrië zeer menigvuldig voorkomt. In vs. 595—606 geeft de dichter de tijdperken op, wanneer die 't gevaarlijkst is, namelijk 1°. in 't heetst van den zomer; 2°. als zij haar huid verwisselt; 3°. bij het jongen.

617 *Levend zwavelpoêr:* ruw, ongezuiverd zwavelpoeder.

619 *Bang van lucht: dat een zwaere lucht heeft,* zegt de Proza-vertaling.

Eene ader in den voet, om 't onheil voor te komen,
Eer zulck een booze smet, en by u niet vernomen,
De gansche kudde schenne, en voortkruipe onder 't vee.
De stormen bulderen zoo dickwijl niet op zee,
Als by den zomertijt dees plaegh met zoo veel jammers
Niet hier en daer een schaep, maer teffens schaepen, lammers,
En al de schaepskoy snel, en gansche kudden treft:
Dat zou bevroên een die 't geberght, dat zich verheft
In d'Alpen, quaem te zien, en Norische kasteelen,
Iäpis ackers, langs Timavus, en die deelen
Van bosch en lant, dat wijt en zijt, nu onbeweit
Van schaepen en van vee, gansch woest en ledigh leit.
Hier quam voorheene, uit een bedorve lucht, een peste
En deerlijck onweêr op. Een zieckte in dit geweste
Ontstack in 't heetste van den herfstijt, en sloegh voorts
En blaeckte 't ackervee, en wilt, gelijck een toorts,
Bedorf het water, en vergiftighde de weide,
Daer geen natuurlijck van dit lastigh leven scheide:
Maer als versmachte dorst al d'aders had verdrooght,
De leên deed krimpen, nam 't bedorven bloet, nu vooght,
Door overtolligheit zoo toe, met smarte en pijnen,
Dat al 't gebeente allengs van zieckte sloegh aen 't quijnen.
Het veege altaerlam, met den bant, die sneeuw verdooft,

610 *By u niet vernomen: onverhoeds,* zooals in de Proza-vertaling staat.

616 *Dat zou bevroên:* in de Proza-vertaling staat: *dat zou hy gelooven.*

617 *Norische kasteelen:* de landen, die onder den algemeenen naam van Noricum bekend stonden, lagen bezuiden den Donau en vormden het tegenwoordige Stiermarken, Karinthië en omliggende streken. *Kasteelen:* wel 't zelfde woord als 't Lat. *castellae,* maar de beteekenis geheel niet teruggevende waarin Vergilius het laatste bezigt, t. w. die van „afdakken" of „schuren," hoedanige men boven in de bergen plaatst om een onderkomen aan de herders te verschaffen, terwijl de kudden aan 't grazen zijn.

618 *Iäpis ackers:* de akkers der Japyden, een Keltischen volksstam, die in Illyrië dicht bij de grens van het tegenwoordige Croatië woonde en onder Augustus met de Liburniërs vereenigd werd.

Timavus: thans de Timavo, een rivier, die de grens vormt tusschen Venetië en Istrië.

656 *Geen:* namel. „geen dier." Het Lat. *nec via mortis simplex* verschafte den uitlegkundigen al vrij wat hoofdbrekens. De natuurlijkste uitlegging schijnt te zijn, „dat de dood niet bij allen onder dezelfde verschijnselen kwam," gelijk dan ook in de volgende verzen sterfgevallen van zeer onderscheidenen aard, ofschoon door dezelfde plaag veroorzaakt, worden vermeld.

En 't wollen snoer, alree bewonden om zijn hooft,
Komt dickwijl, als men 't nu zal slaghten en verbranden,
Te sneuvlen in den dienst, en onder 's priesters handen;
Of zoo 't de priester met zijn mes te keelen quam,
Het ingewant ontfangt noch vier, noch outervlam,
En d' offervinder melt den vraeger merck, noch teken;
Geen bloet besmet het mes of luttel, onder 't steecken
En keelen; en het zant wort nauwelijcks gemengt,
Of boven slechts van 't zwarte en vuile bloet besprengt.
Het kalf sterft overal, oock daer 't in 't velt gedreven,
Of aen de volle kribbe en 't voeder, komt van 't leven
Te scheiden: en de hont, de vleier van zijn' heer,
Slaet in een dollicheit. De zeugh raeckt meer en meer
Aen 't kuchen, nu de keel benaut is door het zwellen,
En haer aemborstigheit en hoest op hoest komt quellen.
Het ongeluckigh paert vergeet zijn weide, en voêr,
Den renstrijt in de baen, en drinckt niet, trapt den vloer
Geduurigh, trap op trap, en laet zijne ooren hangen.
Het koude zweet, een veegh mercktekeu, baert verlangen,
En zorgh en achterdocht, dewijl 't niet zweet van last.
De huit valt hardt, en stijf, indienze wort getast.
Dees mercken trêen vooruit, als voorboôn van het ende.
Indien die zieckte zich verheffe in deze elende,
Dan branden d' oogen in het hooft: het hijght van dorst:
Het haelt den adem uit het diepste van zijn borst,
Zucht zwaerlijck midlerwijl, en hijght om lucht te winnen:
Het zuchten spant gedarmte en ingewant van binnen:
Het zwarte bloet ontloopt den neus, valt ruw en raeuw,
De keel de drooge tonge al t' eng en veel te naeuw.
Het plagh te helpen, zoo men eenen vollen horen
Met wijn ter keele ingoot. Dit middel scheen gekoren,
Als 't eenige, om de doot te keeren, maer nu was
Het schadelijck: doch als het paert hierdoor genas,
Gelijck het scheen voor 't oogh, dan ving het aen te tieren,
En nu, ter doot toe kranck, verscheurde het zijn spieren,
En vleesch, en zenuwen [de Goden gunnen staêgh
Den vroome een beter lot, en schenden zulck een plaegh
Den vyant op den hals] met zijn gebit aen stucken.

680 *Verlangen:* dat woord staat hier alleen om te rijmen op *hangen.*

De stier, die met den ploegh al roockende aen komt rucken,
Stort neder, en braeckt schuim en bloet alle oogenblick
Ten monde uit, geeft terstont den allerjongsten snick.
De droeve lantman spant den macker uit, die druckigh
Zijn broeders doot betreurt. Zoo scheit hy ongeluckigh,
In 't midden van het werck, van 't kouter in die streeck.
Geen boschschim, blijde beemt, noch stroom, noch klaere [beeck,
Die klaer, als barrensteen, ter klippe af komt gevallen,
Verquicken 't quijnend vee op weiden, noch in stallen.
De lendens worden slap. 't Gezicht staet stijf, als doot.
De hals hangt naer beneên ter aerde, zwaer als loot.
Wat baet hun ackerdienst, en arbeit? die blijft steecken.
Wat baet het met den ploegh den harden gront te breecken?
Kampanjes leckre wijn, noch overdaet van spijs
Bedorven hunne maegh. Zy leefden, op hun wijs,
By bladers, en by gras. Zy droncken bron, en vlieten,
En klaere beecken, die langs d' oevers heeneschieten.
Oock brack geen hartzorgh hun gezonde en stille rust.
Men zeght dat noit voorheene, in deze vruchtbre kust,
Naer ossen wert gezocht, om Junoos offervieren
Te voeden: dat een slagh van ongelijcke dieren
Woudtossen 't wagenradt opvoerden naer de kerck:
En hierom bouwt men 't lant met arbeit, stijf en sterck,
Met eggen, en men poot de vruchten met de handen,
En treckt den wagen naer 't geberghte door de landen
Met uitgereckten hals. Geen wolf houdt nu de wacht,
Beloert de schaepskoy, noch bespiet het vee by nacht:
Een heftiger verdriet betemt hem in deze erven.
De bloode dassen, en de schuwe harten zwerven
Omtrent de honden, en rondom de huizen heen.

711—717 Deze fraaie regels luiden bij Vergilius (vs. 525—530) als volgt:

Quid labor aut benefacta iuvant? quid vomere terras
Invertisse graves? atqui non Massica Bacchi
Munera, non illis epulae nocuere repostae:
Frondibus et victu pascuntur simplicis herbae;
Pocula sunt fontes liquidi, atque exercita cursu
Flumina; nec somnos abrumpit cura salubres.

Deze plaats beviel naar men zegt, Julius Scaliger zoo zeer, dat hij betuigde liever daar de dichter van geweest te zijn, dan dat hij Cyrus en Croesus an zijn voeten had gehad.

Nu worpt de wilde zee haer zeegebroet door een,
En allerhande slagh van visch, als drenckelingen,
Die, schipbreuck lijdende, by storm en noot vergingen,
Aen strant op. 't Zeekalf vliet nu, tegens zijnen aert,
Naer vlieten. d' Adder zoeckt, nu angstigh en vervaert,
Vergeefs in 't kromme hol het leven noch te bergen,
En sterft. De waterslang steeckt vreeslijck, zonder tergen,
Haer blaeuwe schubben op. De lucht vergiftight vast
De vogels, die om hoogh en uit het zwerck van last
Ter aerde storten, en den geest in 't vallen geven.
Het baet niet midlerwijl, al wort het vee verdreven,
Verweit. Alle artseny is doot, en zonder kracht.
Alle artsen, Chiron, van Fyllire voortgebracht,
En, Amythaons zoon, Melampus moeten 't geven.
De dootsche Tisifoon komt in de weerelt streven,
En, opgedondert uit den helschen jammerpoel,
Loopt hollen, brengt de zieckte en angst uit Plutoos stoel.
En steeckt 't verslindend hooft al trotser op naer boven,
De dorstige oever, vliet, en heuvel, rots, en hoven
Aen 't galmen, reis op reis, op 't blaeten van het vee,
En jammerlijck geloey der rundren, en hun wee.
Zy tijt alree met kracht aen 't vellen, 't een voor 't ander,
En stapelt zelf in stal de dooden op elckander,
Daer 't vee in etter, stanck, en 't vuile bloet versmacht,
Tot dat de noot dit leert begraven in een gracht,
En delven in den kuil: want die bedorve huiden
Zijn tot geen leder nut: en niemant van de luiden
Kan 't ingewant met bron en stroom en water hier
Afwasschen, zuiveren, noch louteren door 't vier,
Noch oock de vacht, van stanck en vuilicheit gegeten,
En etter, scheeren; noch de stinckwol, half verbeten,
Ten oirbaer brengen: en indien 'er iemant quam,
Die dit besmette kleet in zijne handen nam,
Die kreegh een roode puist aen 't lichaem, en de leden:
Het vuile en bange zweet brack uit op alle steden,
En 't leedt niet lang de wolf, de veeplaegh van het lant,
Verslont 't bevleckte lijf met zijnen bitsen tant.

744 *Dootsche*. doodelijke, den dood berokkenende.

HET VIERDE BOECK.

INHOUDT.

Hy stelt den biehof toe, ontvouwt der byen aert,
En 't recht van vorst en volck, die naulijx reden derven.
Hy toont ons 't honighwerck, en hoe men nekter gaêrt,
Oock nieuwe byen wint, indienze ontijdigh sterven.

Ick zal voort achtereen mijn lantwerck gaen voltrecken
Met honigh, en den dauw, die ons uit 's hemels plecken
Gezegent toevloeit: ô *Meceen*, begunstigh bly
Dit deel oock. 'k Zal u van die kleene dieren vry
Wat vreemts vertoonen, en manhafte mogentheden,
En volcken, en hun werck, en oefeninge, en zeden,
Oock d' oorlogen van al dit brommende geslacht
Ontvouwen op een ry. Ick neem wel, zoo men 't acht,
Een slecht onnozel werck ter hant: maer wil men 't weegen,
Hier is niet weinige eer en glorie in gelegen,
Indien de Goden my niet wars zijn, en met een
De Godt Apollo luistre en lette op mijn gebeên.
Men moet eerst een verblijf en legerstant opspeuren
Voor 't byenleger, daer geen winden haer versteuren,
[Want wint beletze 't aes te brengen in haer kas,]
En daer geen dertel bock, noch schaep in bloem en gras
Ophupple, geene vaers den dauw des velts afstrijcke,
Noch 't piepend gras vertrê. Gedoogh omtrent de rijcke
En volle korven geen haeghdissen, gladt van huit,
En spickligh, geenen specht, noch vogel, noch geluit

Vergelijk den „Inhoudt" van dit Boek in de Proza-vertaling, en de Kantteekeningen.

2, 3 *En den dauw, die ons uit 's hemels plecken gezegent toevloeit:* de Proza-vertaling heeft beter: „die nu met den *dauw toevloeit.*" Op het oude volksgeloof, dat de honig uit den dauw ontstaat, is reeds gewezen.

Van Progne, in welcker borst 't lidteken is gebleven
Van haer bebloede hant: want zy, op roof bedreven,
Bederven wijt en zijt het alles, beemt, en lucht,
En vangen met den beck de byen in haer vlught,
Om met dees leckerny het wreede broeinest t'azen.
Maer zet de korven by de bronnen, klaer als glazen,
By meeren, groen geboort met mosch, en daer een beeck,
Die smal is, heenevloey' door eene klaverstreeck,
De breede en wilde olijf, of dadel, dicht geladen,
Den toegangk overdeck', beschaduw' met zijn bladen,
Op dat de koningin, noch jongk in hun beroep,
Wanneer zy in de lent met hunnen zwarm en troep
Te velde trecken, en de jongen, uit de korven
Gelaeten, in de lucht zich eens vermeiden dorven,
Zich laeten noodigen van d' oevers uit den brant
Der zonne, hier omtrent, en daer de boom geplant
En reedt sta hen in 't loof met lust te wellekoomen.
Zoo hier een staende meer, of water, zacht in 't stroomen,
Omtrent sta, smack'er dan wat wilgetacken in,
Of groote steenen, op dat zy, naer heuren zin,
Gelijck op bruggen, hier wat rusten, zoo 't gebeure,
Dat, daerze zitten, haer een dwarling schichtigh steure,
Verstroie, of dompele in het water, en den vloet,
En zy, voor guure buy en dwarrelwint behoedt,
De vleugels wijt en breet ontvouwende, onder 't blaeckeren
Des zomerzonneschijns, zich zelfs hier mogen baeckeren.
Plant groene kassie en den tijm, van zoeten geur,
Oock yzoop, sterck van reuck, by menighte hier veur,
En laet een versche bron door violieren zwaeien.
Indienge een' hollen korf van eene schors wilt naeien,
Of teene korven vlecht; de deur zy enge: want
De honigh stremt van koude, of smilt van hitte en brant.
De honighby, die last van hitte en kou moet lijden,
Kleeft hierom d'enge spleet, en stopt aen alle zijden
De naeden van haer huis, oock niet vergeefs, met wasch
En bloemen vlijtigh toe, en veltgroen lentegras:

56 *Veltgroen lentegras:* de Proza-vertaling heeft *meirgras*, welke laatste benaming dan ook een betere vertolking is van 't Lat. *fuco*. Sommige uitleggers willen voor dit *fuco succo* lezen, waaronder 't bloemsap verstaan zou worden. *Veltgroen lentegras* is in geen geval te wettigen.

Hierom vergaertze slijm, dat taey als lijm kan kleven,
En peck, den Frygiaen op Idaes kruin gegeven.
De byen groeven [is het zeggen anders waer,]
Oock dickwijl putten diep in d'aerde, om voor gevaer
Te schuilen, en men heeft de zwarmen dick vernomen
In hollen puimsteen, en vermolssemt hout en boomen.
Bestrijck al evenwel de hutten dun met slick,
En houze rondom dicht, en leg'er, doch niet dick,
Wat groene bladers op. Schuw ypen, die heur schaden.
Laet hier geen' rooden kreeft op gloênde koolen braden.
Schuw diepe poelen. Ban den stanck des misthoops uit.
Schuw holle steenrots, daer de galm der stemme op stuit.
Hierna wanneer de zon met haer vergulde straelen
Den winter drijf beneên het aerdtrijck, en zijn paelen,
En met haer zomerlicht den hemel opensluit,
Dan maeit dit heir, in bosch, en beemt, en onder 't kruit,
De purpre bloem, en lickt de lippen van de beecken:
Dan poogenze met vreught haer teêr gebroet te queecken,
Te koesteren [ick weet oock naulijx met wat min,]
In haer gevlochten nest: dan bouwenze, eens van zin,
De raten van nieuw wasch, en storten vast en gieten
Den honigh uit, die taey en klevigh valt in 't schieten.
Wanneer gy nu hierna, by heldre zomerlucht,
Den zwarm uit zijnen korf ziet vliegen met een vlught
Ten hemel, en u vast verwondert hoe, door 't zweven
Des winds, die donckre wolck zoo lucht wort voortgedreven,
Dan slaze vlijtigh ga. De byezwarm bemint
Zoet water, en dicht loof. Dan stroy hier vry cerint,
Dat in het wilde wast, en sap van kleen gestooten
Melissenkruit, en klinck, als Cybeles genooten
En offerpriesters, op een becken, of cymbael.
De byen zullen, door gerammel van 't metael
Op zulck een rustplaets, haer zoo heilzaem, daetlijck strijcken,
En in de kribbe en cel, naer heure wijze, wijcken.
Maer zoo haer oorlogh lust en krijgh, [want menighwerf
Ontsteeckt 'er onder haer een vechtstorm op, om 't erf

66 De schalen van kreeften werden gebrand, om als geneesmiddel te dienen in sommige ziekten: en de rook daarvan werd nadeelig geacht voor de bijen.
68 Echo's verschrikken en verjagen de bijen. Geen wonder, dat de bijenhouders er niet erg op gesteld waren.

En koningklijck bezit van twee verscheide heeren,]
Dan kan men 't hart van dees gemeente kennen leeren,
Dat strax van wraecklust brant en siddert, heel ontstelt,
Voor 't aengaen van 't gevecht: dan wort de traege in 't velt
Van 's krijghsklaeroen gedaeght. Men hoort het oorloghs-[teken,
Gelijck een' wapenklanck, en velttrompetten steecken.
Zy zetten zich ontstelt eendraghtigh in 't gelidt.
De vleugels schitteren. Dan wetten scherp gebit
En beck den angel scherp. Zy stellen zich in orden,
Vergaêren dicht by een, om hantgemeen te worden,
Rondom den koning, en zijn' stoet, en legertent,
Braveeren met haer keel den vyant. Als de lent
Nu opluickt, en de lucht opheldert voor de vorsten,
Dan voort ter poorte met gedrommel uitgeborsten,
En tegens een gehort, dat hier de lucht af bromt.
Men zietze in eenen drom oock dicht in een gedromt.
Zy tuimelen om laegh, zoo dicht als hagelsteenen
In eene hagelbuy, of eeckels dicht uit eenen
Geschudden eeckelboom. Dit krijghsvolck, trouw verknocht,
Met hunne vleugelen in 't harte van den toght,
Uitmuntende, bewijst door een uitmuntend teken
Dat in zoo klein een lijf zoo groot een hart kan steecken.
Zy dringen tegens een van alle kanten aen,
En weeten van geen vlught, tot dat, na'et heftigh slaen,
De triomfeerder, al te maghtigh, boven drijve,
Zijn vyant, uit het velt geslagen, onder blijve.
Al dees beroerte, daerze in 't harnas staen gekant,
Wort lichtelijck beslecht met eene hant vol zant
Te smijten in den hoop der vechtende oorloghsknechten.
Maer als gy d' oversten, van weêrzijde onder 't vechten,
Hebt uit den slagh geruckt, ontziel den slimsten vry,
Op dat zijn quistige aert u niet tot scha gedy,
En laet den besten het verdaedight hof regeeren.

108 *In eenen drom.... in een gedromt:* pleonastische, en niettemin schilderachtige uitdrukking.

113 *Uitmuntende.... door een uitmuntend teken:* hier, waar de herhaling van 't zelfde woord geen kracht aan den zin bijzet, noch dient om eenig geluid te schilderen, acht ik die minder goed te keuren.

123 *Den slimsten:* t. w.: „die 't minste deugt."

De beste van die twee munt uit in 't triomfeeren
Met goude spicklen [want men vint tweevoudigh slagh,]
En hooft, en roode schub, en glanssen in den dagh:
Maer d'ander schricklijck, sleept, slaphartigh, traegh, en [zachter,
Het achterste van 't lijf, dat breet valt, na, van achter:
Doch d' onderdaenen zien van weêrzijde als hun vorst:
Want d' eene bende ziet te vreesselijck bemorst,
Gelijck een reizend gast aenstappende elck doet gruwen,
En, droogh en dick van stof, op d'aerde slijck zal spuwen,
Uit zijnen droogen mont: maer d'andre bende straelt
Met eenen gouden glans, en 't lijf is overmaelt
Eenpaerigh overal met spickelen, en stippen.
Dees aert is d' allerbeste, en zal uw kiesche lippen,
Wanneer gy honigh perst, vernoegen in 't saizoen
Met zoeten, doch veel eer met zuivren honigh voên,
Bequaem om wrangen wijn te helpen, te verzoeten.
Maer vliegenze te wilt, en wijder dan zy moeten
Vermeien in de lucht; verzuimenze de raet
Te bouwen, en de cel te vullen op haer maet;
Dan moet gy haer speelziecke en wufte vlught verminderen,
En 't kost een kleine moeite en arbeit dit te hinderen.
Men treck' den koning flucks de vleugels uit. Indien
Dees inblijf, niemant zal de honighbyen zien
Te verre uitvliegen, dau en bloem en kruiden lecken,
Noch met de standertvaen te wijt te velde trecken.
Laet heele bedden met de goutbloem dicht beslaen,
En locktze met dien geur van alle kanten aen.
De Frygische Priaep, een moloch voor de veugelen,
En dieven, waecke om haer, en, om gewelt te teugelen,
Hou, met zijn snoeimes van geil wilgenhout, de wacht.
Een byeman moet tijm en pijnboomloof met kracht

129 *D' ander schricklijck, sleept, slaphartigh:* een fraai voorbeeld van schilderende poëzie.

133 *Gelijck een reizend gast aenstappende elck doet gruwen:* lees, opdat de vergelijking begrijpelijk worde: „gelijk een reizende gast, *die*, als hij komt aanstappen, elk doet gruwen," t. w.: „van zijn morsigheid."

140 *Doch veel eer:* wij zouden schrijven: *doch vooral.*

145 *Haer speelziecke:* in *speelziek* valt de nadruk op de eerste lettergreep. Beter hadde Vondel dus geschreven:
Moet gy haer speelziecke *en* te *wufte vlught verminderen.*

Gaen haelen op 't geberghte, en om de korven planten,
Dat eelt de handen deck', gelijck twee taeie wanten,
Van zijne arbeitzaemheit. Hy zet 'er mey en plant,
Begietze liefelijck, wanneer de zomer brant.
En zekerlijck 't en waer ick, mijne reis ten ende,
Het zeil nu streeck', den boegh recht uit naer 't lant [toewendde,
Ick zong u noch misschien hoe men met beter aert
De vruchtbre hoven bouwt, en Pestums roozengaert,
Die tweemael 's jaers de roos op haeren steel ziet gloeien,
En hoe endyvi liefst aen beecken plagh te groeien,
De Peterseli graêgh langs vochtige oevers wass',
Hoe een komkommer krom en dicker groeie in 't gras.
Ick wil geen tijdeloos, al komtze spa, verzwijgen,
Noch kringkligh beereklaeu, groen eiloof, steil in 't stijgen,
En myrten, gaerne met den waterkant belent:
Want my gedenckt hoe, by de torens van Tarent,
Daer langs Galezus met zijn' bruinen waterzegen
Het goutgeel gras besprengt, ick by geval bejegen
Een' van Cilicie, die grijs wat lants bezat,
Dat onbeploeghbaer was, en daer geen vee in tradt
Te weide, geene ranck de muskadel wou draegen.
Dees grijze nietemin pluckte, onder doornehaegen,
En distels, hier ter stê, zijn warmoes, yzerkruit,
Oock witte lelien, en mankop, dat'er spruit,
En was in zijnen zin een koning, op die wijze.
Hy deckte, 's avonts spa, met ongekochte spijze
Den disch, zoo menighmael hy t'huis quam afgeslooft.
De lent broght roozen voort, de herfsttijt weeligh ooft.
Wanneer de rotsen in den kouden winter borsten,
Het water in den stroom bevroos met harde korsten,
Dan sneet hy beereklaeu, en riep den zomer in,
En westenwint, te traegh gereet naer zijnen zin.

171 De Proza-vertaling heeft: *en myrten, die den waterkant zoecken.*

173 *Galezus:* een rivier in Calabrië, thans *Galaso* geheeten en waarvan het water een donkere kleur heeft.

174 *Het goutgeel gras:* verkeerdelijk voor *'t goudgeel gewas,* zooals in de Proza-vertaling staat en waarmede de saffraan bedoeld wordt, die op den Corysus sterk werd aangekweekt.

175 Versta: een grijsaard van Cilicië, die eenig land bezat.

Dees had hierom heel vroegh een' schat van jonge byen
En zwarmen, perste voor alle andren leckernyen
Van honigh uit de raet, zoo dat het schuimde op 't lant.
Hy had zijn lindebosch en pijnboombosch geplant.
Zoo menigh boom de lent met bloeisel cierde en bladen,
Zoo menigh stont 'er in den herfst met ooft geladen.
De grootste boomen plant en poot hy op een ry,
Den harden peerelaer, den doren aen zijn zy,
Die hem nu pruimen geeft. Hy poot 'er den andoren,
Belomraer van 't gelagh, daer zich de vreught laet hooren.
Doch ick van enger perck bepaelt, ga dit voorby:
Een ander zing' wien 't lust, van deze stof na my.
Welaen dan, 'k wil u nu ontvouwen en opzingen
Wat aert de byen van Jupijn ten loon ontfingen,
Dewijlze, 't schel geluit der klinckende cijmbael
Van zijn' Kretenzer rey navolgende, altemael
Den vorst des hemels in 't Dikteesche hol opvoedden.
Zy hebben onderling gemeenschap van haer goeden
En kindren, oock alleen een stadt in 't algemeen.
Zy slijten haeren tijt, en leven doorgaens heen
By vaste wetten, die bestendigh zijn. Zy wennen
Haer eigen vaderlant en eigen huis te kennen,
En, ziende in tijts den vorst des winters te gemoet,
Bearrebeiden in den zomer overvloet
Van voorraet, opgeleght tot dit gemeene beste.
d' Een vlieght om lijftoght uit, haelt kost, en geen de leste:
Een ander yveraer leght in den korf den gront
Der raet met boomlijm en Narcisdauw in den mont.
Dan wort het klevend wasch aen dezen gront gehangen.
d' Een voedt d' aenkomende gebroetsels met verlangen,
De hoop van haer geslacht: een ander stuwt al vast
Den klaeren honigh op, en vult met haeren last
De cel met nekter op. d' Een moet de poort bewaeren

204 *Van zijn' Kretenzer rey:* namel. van dien der priesters van Cybele, die den jongen Jupiter opvoedden en door gestadig met cymbalen te klinken beletteden dat Saturnus het geschrei van het kind hooren en zijn verblijf ontdekken zou.

214 *En geen de leste:* en geene wil bij dat werk de laatste wezen.

216 *Narcisdau:* de Proza-vertaling heeft: *narcis-tranen,* wat het oorspr. *Narcissi lacrimam* (vs. 160) beter teruggeeft.

By lotinge, en zy let of 't weder op wil klaeren,
En past op weêr en wint, of neemt in dat besteck
Den innekomenden den last van haeren neck,
Of houdt in eenen troep de bommels, vuige dieren,
Ten korf uit. 't Is hier drock. De honigh, onder 't zwieren
Der byen, rieckt naer tijm: en even onversuft
Ais reusen in hun smis, van taeie kluft by kluft
Den gloênden blixem smeên, de zommigen vast woelen
Om 't kissend koper in den koelback te verkoelen.
Het anbeelt klinckt in 't hol van Etna dagh en nacht.
De smeden onderling slagh houden naer hun maght,
Het yzer met de tang vast om en weêrom keeren:
Een ingebore zucht drijft dus, om zich t'erneeren,
[Indien men 't kleen by 't groot gelijcke met verlof,]
De byen van Hymet, in 't honighwerck niet slof,
Met kracht en yver aen. Alle outste slotsoldaeten
Bewaeren hunnen muur, bevestigen de raeten,
En bouwen 't huis met kunst: de zwacke jeught alleen
Keert 's avonts spade weêr, en met veel tijms aen 't been.
Zy snuffelt vast naer aes, op 's lants haeghappelboomen,
Op graeuwe willigen, en vette linde, aen stroomen,
Op bruine maybloem, en op kassie, en saffraen.
Zy rusten te gelijck: zy vallen teffens aen,
Gaen 's morgens uit de poorte, en zitten nergens ledigh.
Als d'avont endelijck den aftoght blaest, om vredigh
Te keeren uit de weide, en 't velt, dan gaenze t'huis,
Dan sterckenze het lijf. Men hoort dan een gedruis,
Gedommel, en gebrom rondom de honighkorven.
Wanneerze in haere cel ten slaep zich vlyen, dorven
Zy geen geluit slaen, en zoo gaen de nachten heen:
Dan streelt de zachte slaep haere afgeslaefde leên.

225 *In eenen troep:* versta: „met een troep andere bijen vereenigd." Over 't geheel moet men in deze schildering der onderscheiden werkzaamheden, die de bijen in haar kleine maatschappij onderling verdeeld hebben, in gedachte het enkelv. tegen 't meerv. verwisselen, welk laatste dan ook zoo in 't oorspr. als in de Proza-vertaling gebezigd is.

234 *Dus:* hier voor *aldus,* evenzoo.
Om zich t'erneeren: d. i.: „om zich van het noodige te voorzien," *to earn* heeft nog het Eng. en *ernähren* het H.D.

235 Versta: indien 't geoorloofd is, het kleine bij 't groote te vergelijken.

237 De hier ingevoerde *slotsoldaten* zijn van Vondel, en geestig uitgedacht.

Zy houden zich by honck, indien men vrees' voor regen:
En zoo 'er wint opsteeck', men zietze niet gestegen
Ten hemel in de lucht: zy zoecken dan haer best
Het water veiligh dicht by huis, om haer stevest.
By ongestuimigh weêr bevrachtenze van buiten
Zich zelfs met ballast, recht als hobbelende schuiten,
En vatten kaikens aen, om, onder haere vlught,
Zich hiermede in 't gewight te houden in de lucht.
Gy zoudt u menighmael verwondren om de byen,
En haer manieren, noit verslingert op het vryen,
Of paeren, noch die oock door traegheit immermeer
Op snoeplust zijn gestelt, noch baeren, maer veel eer
Aenteelen met den mont uit loof en geur van kruiden.
Zy zetten zelve een' vorst, en kleene burgerluiden,
En stichten boven, en een wassen rijck, wel vast.
In 't ommevliegen lijdt de honighby veel last.
Zy quetst den vleugel dick op scherpe rots, en klippen,
En, onder haeren last, komt haer de geest t'ontglippen:
Zoo bijster zijnze op geur verleckert, en op bloem,
En stellen in de winst des honighs al haer' roem.
Al is haer leven eng bepaelt in tijt en uuren,
[Want langer kan het niet dan zeven zomers duuren,]
Noch sterft de stam niet uit. De stam, in 't rijck bezit,
Houdt veele jaeren stant, en bloeit in 't vijfde lidt.
Het groote Lydisch rijck, Egypten, Parth, en Meden
Den koningk minder eer bewijzen in hun steden,
Als onze honighzwarm. Zoo lang de koning leeft
Zijnze alle oock eensgezint: maer zoo hy haer begeeft,
Dan breeckt het rijxverbont, dan roven d'onderzaeten
Den honigh overhoop, vernielen cel, en raten.
Hy heeft 't beleit alleen van haeren arrebeit.
z' Aenbidden uit ontzagh haer konings majesteit,
Omringen hem heel dicht, bestuwen hem met brommen,

261 volgg. Oudtijds geloofde men algemeen, dat de bijen niet door natuurlijke voortteling ontstonden, maar uit het sap van bloemen en planten, door den gemeenschappelijken vader, om de honigkorf werden verzameld. Later onderzoek heeft bewezen, dat de bijen-maatschappij bestaat uit eene koningin of algemeene moeder, uit een zeker aantal mannetjes (hommels), en uit arbeiders, die geslachtloos, of liever onontwikkelde wijfjes zijn. Zie HARTING, *Bouwkunst der dieren,* bl. 316 volgg.

En draegen op haer schoft en hooft der honighdommen.
Zy gaen op lijfsgevaer met hem in oorloghsnoot,
En staen gequetst, vol moedts, naer een befaemde doot.
Men vondt'er die den aert der byen gadesloegen,
Die elck ten spiegel dient, om zich hier naer te voegen,
En rechtuit spraecken dat dees aert, die heerscht, en slaeft,
Met rijp vernuft en geest van boven is begaeft:
Want eene godtheidt gaet alom onzichtbaer waeren,
Door hemel, aerde, en lucht, en zee, en wilde baren,
En hieruit scheppen mensch, en vee, en ieder dier,
Een iegelijck voor zich, hunn' oirsprong, ziel, en zwier.
Als 's lichaems bant bezwijckt, vergaenze in d' eerste stoffen:
Want merck, het hemelsch deel wort van geen doot getroffen,
Maer vlieght weêr levende in den starrelichten boogh,
En neemt onsterfelijck den hemel in om hoogh.
Wanneer gy 't heerlijck hof, en d' opgeleide schatten
Des honighs opent, pas een' mont vol nats te vatten,
Besproey dan al de lucht: beroockze met een test.
Zy levren tweemael u den honigh in haer nest.
De honighooghst beloont u tweemael alle jaeren,
Zoo dra Taigete, een star, waernaer de zeeliên vaeren,
Voor d' aerde en 't aerdtsche volck haer aenschijn klaer [ontbloot,
De golf des oceaens veracht met voeten stoot:
Of als de zelve star, de waterzucht der Vissen
Ontwijckende, bedroeft, by 's winters duisternissen,
Uit 's hemels goude poorte in zee te water gaet.
Haer toorne en wraeckzucht houdt noch regel, nochte maet:
Want quetst gy haer, zy zal u pricklende vergeven,

286 *Honigdommen:* hier wordt *honigdom* in den zin van „gebied, waar de honig voorkomt of zich bevindt," gebezigd; evenzoo zegt men: 't *peperland,* de *goudkust,* de *koraalbaai,* enz.

288 *Een befaemde doot:* de Proza-vertaling heeft: *een heerlijcke doot.*

289 volgg. In deze regels omhelst Vergilius het gevoelen van Pythagoras met betrekking tot de wereldziel, de *anima mundi.*

297 *Vergaenze in d' eerste stoffen:* keeren terug tot de elementen, waaruit zij ontstonden.

306 *Taigete:* eene der Pleïaden of Vergiliën, naar wier opkomen en onder gaan de zeelieden zich richtten. Het eerste heeft bij de hier vermelde plaats den 22. April, het andere den 8. November.

308 *Veracht* voor *verachtelijk* (verachtend), als in de Proza-vertaling.

En vreeslijck steecken, dat zelf d'angel vast blijf kleven
In d'aderen, en zy van wraeck sterf, heel verwoet.
Indienge een' harden vorst en winter ziet te moet,
En wiltge opleggen voor 't genaecken van de smerte,
En gaet u haere elende en droeve staet ter harte;
Beroockze vry met tijm: besnoey 't onnutte was:
Want dickwijl, eer men 't merckt, knaeghde een haeghdis [de kas
En raeten, of een mot quam in de cellen snoepen
By nacht: de bommel, traegh van aert, quam met haer troepen
En slickte een anders kost: de felle horsel dorf
Haer scherpen angel oock wel steecken in den korf.
Een booze honighworm berooft wel t'huis van binnen.
Arachne, in Pallas haet, komt breet haer webbe spinnen
In 't midden van de deur. Hoe gy den korf meer vaeght
Van vuil onoirbaer was, hoe uwe by meer draeght,
Om d'afbreuck van haer nest te boeten, en zy deckt 'er
De schuur van bloemen, en beleght het vack met nekter.
Maer zoo de byen, die de jammernis en pijn
Van 't leven hier, als wy, oock onderworpen zijn,
Door zieckte aen 't quijnen slaen, het welck men kan [gewennen
Aen zekre tekens klaer te mercken, en te kennen,
Dan trecken zy terstont een ander aenzicht aen.
Het hooft ziet gansch mismaeckt, het lichaem ongedaen.
Zy brengen 't lijck, wanneer 't zijn oogh luickt, ongeluckigh
Ten huize uit, treên in rouw van achter, droef en druckigh,
Of hangen aen de deur gevlochten, been aen been,
Of houden zich in huis al treurende by een
Met toegeslote deur, verstijft van kou, bevroren,
Verslapt van hongersnoot: dan laet de by zich hooren,
Veel luider, en zy bromt eenpaerigh, mort, en raest,
Gelijck de Zuidenwint bywijl in bosschen blaest;
Gelijck het zeeschuim ruischt, wanneer 't komt aengestoven;
Gelijck verslindend vier, in een' gesloten oven.
Dan raede ick dat gy milt haer toeroockt met galbaen,
En door een riete pijp met honigh zoudt bestaen
Te druppen, om haer graêgh te maecken, en de blooden,
En suffenden op dien gewoonen kost te nooden.
Het is oock dienstigh dat gy galnootpoeder brengt,

En d'opgedrooghde roos met galnootpoeder mengt,
Centauren, sterck van reuck, of Psythische rozijnen,
Cekropsche tijm, en oock heel sterckgezode wijnen,
Een bloem oock, in een' beemt gegroeit, en lang beroemt
Licht vindbaer, die op 't lant wort starrekruit genoemt:
Want uit den wortel steel by steel heel groeizaem spruiten.
Z' is geel van kleur, doch blinckt, hoe dicht de bladers sluiten,
Als een viool van bruine en donkre purperverf.
Men ciert d'altaeren van de Goden menighwerf
Met kranssen van dees bloem. Z' is wrang van smaeck,
[te haelen
By huisliên op het lant, in hun gemaeide dalen,
En langs den oever, die den krommen Mella stuit.
Men koockt in wijn, vol geurs, den wortel van dit kruit,
En zet de manden met dit voedtsel voor de korven.
Maer of de byen van den byenhouder storven,
Die geenen middel weet met jonge en wackre bien
Zijn dootse korven weêr te vullen, te voorzien,
Zoo wil de tijt dat wy d' aenmerckens waerde vonden
Van een' Arkadischen biehouder nu doorgronden,
En oock hoe menighmael 't geslaghte runderbloet
Aen 't rotten, byen hebb' by menighte uitgebroet.
'k Zal dees naemhaftige geschiedenis ophaelen,
En van haer' oirsprong u beginnen af te maelen:
Want daer de burger woont, ter stede, die vergroot
Van Alexander, aen den Nyl leght, uit wiens schoot

352 *En d' opgedrooghde roos:* verkieslijker ware geweest: *en droge rozeblaên.*
353 *Centauren:* de bekende plant, aldus naar Chiron den Centaur genaamd.
354 *Cekropsche tijm:* tijm van den berg Hymettus in Attica. *Cekropsche* staat hier voor „Atheensche," omdat Cecrops de stichter was van Athene.
356 *Starrekruit: Aster amellus,* waarvan het hart geel is en de bloembaden purperkleurig zijn en die alleen in 't Noorden van Italië en in Attica groeit.
363 *Mella:* een rivier, die het grondgebied van Mantua doorsneed, en van welke de *Aster amellus* zijn naam heette te ontleenen.
367 *Bien:* bijen.
369 *Zoo wil de tijt:* de Proza-vertaling heeft: *zoo is het nu tijt.*
370 *Een' Arkadischen biehouder:* Aristéus, zoon van Apollo en Cyrene. Tot straf, dat hij door zijn toomloozen hartstocht Eurydice den dood berokkend had, verloor hij zijn bijen. Hij kreeg er echter nieuwe voor in de plaats, die opgroeiden uit de lichamen der runderen, door hem als zoenoffer geslacht.
375 *Ter stede:* te Canopus.

Al 't lant bewatert wort, en daer bemaelde sloepen
Den stroom bevaeren; en daer Persiaensche troepen,
Gewapent op den rugh met pylekokers, dicht
Aengrenzen, en het groene Egypten door 't gewight
Van 't zwarte springvloetslib ziet mesten velt, en boomen,
Door 't water, dat, heel hoogh uit Moorenlant aen 't stroomen,
Door zeven monden bruischt; al dit geweste gront
En bouwt zijn zegeninge op dien onfaelbren vont.
Men kiest eerst luttel erfs, om 't werreck te voltrecken,
En past dit met wat dacks van pannen t'overdecken,
Met eenen naeuwen wandt te sluiten dit gesticht,
Waerin vier vensters naer vier winden haer gezicht
De zon toekeeren, die hier heet komt innestraelen.
Dan past men eenen stier, twee jaeren out, te haelen,
Wiens horens krommen. Dan de neuslucht met gewelt
Gestopt, den muil de lucht benomen, hem gevelt
Met stocken, dat hy sterf, die noch een weinigh lilde.
't Gepletterde ingewant dan over d' ongevilde
En raeuwe huit gespreit van dezen dooden stier.
Dan versche kassigeur geslingert onder 't dier,
En tijm, en telgh by telgh, gebroken van die heggen.
Zoo laetenze in die plaets den stier besloten leggen.
Dit wort beschickt, wanneer de westenwint eerst speelt,
En met zijn' adem in 't begin het water streelt,
Eer noch de beemt beginn' te bloeien, versch bewatert,
De zwaluw 't broeinest welve, en onder 't rietdack snatert.
Terwijl 't gekneust gebeent en warme bloet geraeckt
Aen 't broeien, schijnt het of een vreemt gediert genaeckt,
En grimmelt onder een. Men ziet eerst groote beenen,
Hoort veders snorren, en zich mengen, en met eenen
Besteigerenze allengs de hooghten in de lucht,
Tot dat zy endelijck, gelijck een zomervlught
En vlaegh uit eene wolcke, uitspatten voor elx oogen:
Of als een lichte pijl uit Persiaensche boogen
Om hoogh vlieght, als de Parth nu toestreeft met den schicht.
O Zanggodinnen, melt wat Godt broght dit in 't licht?
Wat geest heeft deze kunst, dien vont eerst nieuw gevonden?

414 *Aristeus:* verkeerd; de naam luidt in 't Lat. *Aristaeus* en moet dus in vier lettergrepen geschreven worden, alsook te recht vs. 468 geschiedt.

Aristeus, zoo men zeght, een herder, lant en gronden
Van Tempe, en Peneus, die gevloten komt door 't dal,
Verlaetende, naerdien zijn byen overal
Van honger, kommer, en van zieckte, en evel storven,
Stont treurigh klaegende, om de scha van zijne korven,
Omtrent den oirsprong van den godtgewijden vliet,
En sprack zijn moeder aen, uit onlust en verdriet:
Cyrene moeder, die dit water hebt gekoren,
O moeder, waerom ben ick, uit uw' schoot geboren,
By 't nootlot ongezien, en uit der Goôn geslacht,
Zoo my Apol, gelijck gy zeght, heeft voortgebracht
In 't licht der weerelt? of waer is uw gunst gebleven
Te mywaert? waerom my in 's hemels troon verheven
Met uw belofte en mont; naerdien ick, uit uw bloet
En schoot gesproten, d'eer in 't sterflijck leven moet
Ontbeeren, die ick heb verdient door vee, en vruchten,
Met zulck een wackerheit, en aendacht, die noit vlughten
Den arbeit, die natuur en alle ding doorgront?
Welaen dan, neemt gy zulck een' onlust in mijn' vont
En glori, ruck vry met uwe eige hant de bossen
De schoone boomen uit: steeck stal en schuur, vol ossen,
En vee in lichten brant: verdelgh, verbrant al 't zaet,
En houw den wijnstock met de byle om, waer die staet.
De moeder hoort zijn klaght, die quam in 't water, binnen
De kamer van den stroom, daer blancke Stroomgodinnen
Rondom haer bezigh zijn met kam, en scherpe kaerdt,
Om wol, waeraen geen verf noch zeegroen is gespaert,
't Miletisch vellewerck, te havenen, te kemmen,
Met naeme Drymo, Xanth, Ligea, snel in 't zwemmen,
En Fylodoce, die de vlechten, zonder vleck,
Ziet blincken in den zwaey, om haeren blancken neck,
Neseë, Cymodoce, en Spio, en Thalye,
Likorias, heel schoon, Cydippe, d'eene een vrye
En onbesmette maeght, en d'andre hier ter stê
Nu eerst van kint verlost, en Klië, en Beroë,
Twee zusters, dochters van den Oceaen gerekent,
Omgort met vellen, schoon gespickelt, en getekent
Met vlacken, en verciert met riet om 't natte haer;
En Asie, en Efyre, en Dejopeia, klaer
Van oogen; Opis mede, en Arethuze, in 't ylen

De snelste, en die nu hier den koker met de pijlen
In 't ende nederley. Klymeen verhaelde vast,
By dit gezelschap, hoe Vulkaen den boel verrast,
De schalckheit van Godt Mars, zijn zoete sluickeryen,
En hoe van 's weerelts wiegh de Goden slaen aen 't vryen.
Terwijlze al spinnende hier luistren naer dien toon,
Vernam Klymene weêr de klaght van haeren zoon:
En al de zusters en getrouwe spingenooten,
In 't helder glazen huis, verstomden, en verschooten.
Maer Arethuze, die voor elck naer boven schiet,
En met het blonde hooft opborrelt uit den vliet,
Riep haer van verre toe: Cyrene, waerde zuster,
Gy zijt niet zonder reên ontstelt, en ongeruster
Om dit bedruckt gekerm: hier staet uw zoon, vol smart,
Uw Aristeüs zelf, die diep u leght in 't hart.
Hy schreit hier aen de zy van zijnen vader smartigh,
Den stroomgodt Peneus, en hy noemt u onbermhartigh.
De moeder, op een nieuw in haeren geest ontstelt,
Zeght daetelijck: welaen, men breng', men breng' den helt
Hier onder: want hy magh wel zonder vreeze binnen
Den drempel stappen van de natte Vlietgodinnen:
Met een' gebietze dat de stroom zich openzett',
Op dat de jongeling vry intrede in dit wedt.
De stroom zet berreghswijs zich om hem overende,
En wellekomt den zoon by deze waterbende,
In dezen ruimen schoot, daer hy verwondert ziet
Zijn moedershof, en 't rijck van haeren watervliet,
De meeren, dicht omringt van holen, en het ruisschen
Der bosschen, zich verbaest om 't klateren en bruisschen
Van dezen grooten stroom der wateren, met een
De vlieten ziet, die om den grooten aerdtkloot heen
Op veele plaetsen diep en weghgescholen doocken;
Eerst Fasis, Lykus mê, de bron, die doorgebroken
Uit d'ader van den vliet Enipeus eerst ontspringt,
Daer vader Tyberijn door 't zant naer boven dringt,
En Anio, met een stroom Hypanis, gezwollen
Van water, dat de rots en kaien voort komt rollen:

469 *Smartigh:* deze rijmlap herinnert ons Vondel nog uit zijn allereersten tijd.

Kaïkus mê, bekent by elcken Mysiaen,
En die vergulde en trots gehorende Eridaen,
Die, stercker dan een stroom en waterval van sluizen,
Door 't weelige gewas, in 't roode meer komt bruizen.
Na dat hy in 't gewelf van lichten puimsteen quam,
Cyrene d' oirzaeck van haer zoons verdriet vernam,
Die licht te troosten was, zoo wert 't hantwater, mede
De ruige hantdoeck hem gebroght, naer heure zede,
Van zijne zusteren. Een deel deckt met bancket
En leckerny den disch: een ander vaerdigh zet
Den vollen beker op de tafel: andren smoocken,
Bewieroocken 't altaer met Arabijnsche roocken.
De moeder zeght: aenvaert dien gouden kop, vol wijn,
Geperst uit druiven van Meonie om bly te zijn.
Laet ons den Oceaen toedrincken al te gader.
z'Aenbadt den Oceaen, der dingen bron en vader,
Haer zusters, nymf by nymf, vooghdessen over al
Het lant, en bosch, en stroom, elck hondert in getal.
De haert ontfangt den dranck tot drymael, als een' zegen.
De vlam quam drywerf klaer in 't dack om hoogh gestegen;
Een helder voorspoock, om zijn' moedt te houden staen.
Toen hief Cyrene op 't leste aldus heel minzaem aen:
De blaeuwe Protheus, in 't waerzeggen wel ervaeren,
Houdt in 't Karpatisch meer zich in de woeste baren,
Die, met zijn zeepaert voor den wagen in 't gareel,
De groote zee bevaert, en nu bezoeckt hy 't deel
Van 't oude Emathie, en zijn vaders stadt, en paelen.
Stockoude Nereus, en de nymfen hem onthaelen,
Die weet en spelt wat is, wat was, en worden zal.
't Geviel den Zeevooght dus, wiens zeekudde overal
In zee te weide gaet, oock 't zeekalf, dat wanschapen,
Geweit van Proteus staf, vertraeght door 't eeuwigh slaepen.
Gy moet, mijn zoon, hem eerst verstricken met een touw,

494 *'t Roode meer:* de Proza-vertaling heeft, juister, *de purpere zee; 't roode meer* zou ons aan de zee doen denken, die bij uitsluiting zoo genoemd wordt; terwijl *purper* een vrij gewone benaming is, die door de dichters aan de zee gegeven wordt.

502 *Arabijnsche rooken:* Arabische reukwerken. Zie B. III, vs. 360.

504 *Meonie:* spreek uit — anders deugt de regel niet: *Meoonje.*

513 volgg. Vergel. HOMERUS *Odyss.* IV, 364 seq.

Dat hy de bieplaegh en haere oirzaeck u ontvouw',
En raet hier tegens geef: want hy zal u niet leeren
Ten zy door dwang, noch gy verwerft iet door begeeren
En bidden. Vang, verstrick hem listigh met gewelt.
Veeleer hem dus 't bedrogh, waerop hy is gestelt.
Ick wil u zelf, wanneer de zon des middaghs steecke,
Het gras van dorst versmacht', de schaduwe, in die streecke,
Het vee geheel verquick', geleiden binnen 'slots
In dees geheimniszael des grijzen watergodts,
Daer hy, vermoeit van 't schuim, zich neêrlegge, en [verschuile,
Dat gy den slaependen gemacklijck in dien kuile
Met list betrappen mooght. Maer als gy hem nu vast
In uwen strick beknelt, dan zal die looze gast
U in verscheiden vorm en schijn van veele dieren
Beguichlen, zich gezwint in 't everzwijn, dat vieren
Uit oogh en tanden schiet, in 't schubbigh draeckevel,
Gevlackten tyger, en leeuwinne, ros en fel,
Verandren, of zoo luid gelijck een fackel kraecken,
En zoo uit uwen strick ontglippen, en geraecken,
Of, smiltende in een bron, u druppen door de hant.
Maer, nu mijn zoon, hoe hy zich meer en meer vermant
In veele vormen en gedaenten te verzetten,
Zoo veel te stijver hou hem vast in uwe netten,
Tot dat zijn lichaem die gedaente en 't wezen draeght,
Waerinne gy hem eerst in slaep gevallen zaeght.
Zoo sprackze, en goot een' geur ambrosy daer beneden,
Waermê zy haeren zoon bestreeck zijn lijf, en leden.
De haerlock gaf terstont een lucht, en zoeten geur,
En 't lichaem voelde een ziel en kracht de leden deur.
Ter zyde in eenen bergh, gekabbelt van de vloeden,
Gaept een geweldigh hol, daer wint en stormen woeden,
En eeuwigh bulderen, de zee in eene boght
Zich kromt, waerin by storm de zeeman dickwijl moght
Verzekert schuilen, als hem 't onweêr quam bestoocken.
De Zeegodt Proteus weet, in dees spelonck gedoken,

553 *Gekabbelt: kabbelen* is een frequent. van *kappen*, en als dit, een transit, en inderdaad maakt het water, wanneer het kabbelt, een afkappende beweging, die het voorwerp, dat er op den duur aan onderworpen is, doet verminderen en wegslijten.

Zich op te sluiten met een yslijck rotsgevaert.
De Vlietgodin verstack den zoon, heur lief en waert,
In dezen donckren hoeck en duisternis gedolven.
Zy zelf verdween in mist, die neêrviel op de golven.
De gloet der Hontstarre, en haer vier, dat al de lucht
Ontstack, briet Indus kust, en haer versmachte vrucht;
De zon, ten midwegh aen den hemel opgestegen,
Stack den Moorjaen op 't hooft, dat kruit en gras verlegen
Aen 't quijnen sloegen, en de vlietkil, hol en bloot,
Van haere straelen koockte, en tot op 't slijm verzoodt;
Als Proteus naer zijn hol, ter zee uit, aen quam streven,
Gelijck hy is gewoon. De zeegedroghten leven
En hupplen om hem heene, en spuiten overal
Het zoute pekelschuim. Een vreemt en groot getal
Zeerundren valt op strant in slaep, zoo voor als achter.
Hy ging [als op 't geberght weleer een veestalwachter,
Die zijne kalvers uit de weide t'huiswaert jaeght,
Als s'avonts 't lam den wolf met blaeten terght, en plaeght,]
In 't midden op een rots aen zee, zich nederschicken,
En overzagh zijn kudde. Om op zijn wit te micken
Nam Aristeüs dees gelegenheit en tijt
Oock waer. Hy wacht nau dat de grijzaert nedervlijt
Zijne afgematte leên, en komt, van lust gedrongen,
Den Zeegodt, daer hy leght, luids keels op 't lijf gesprongen,
En knevelt hant aen hant. De Godt hier tegens aen,
Die zijne kunst noch kan, verkeert, om zich t' ontslaen
Van dezen knevelaer, zijn wezen op veel wijzen,
In vier en water, en een dier, dat elck doet yzen.
Als Proteus hem niet ziet t' ontslippen, daer hy leght,
Zoo geeft hy 't op, komt by zich zelven weêr, en zeght
Met menschelijcke stemme: ô stoutst' der jongelingen,
Wie riedt u naer ons huis te gaen, en ons bespringen?
Wat zoeckt gy hier omtrent? hy antwoort met verdriet:
Gy, Proteus, weet het, en men magh een godtheit niet

589 *O stoutst' der jongelingen:* geene navolging verdient de weglating der *e* achter *stoutst'*, noch in 't algemeen, omdat zij tegen 't spraakgebruik aandruischt, noch in 't bijzonder hier, om de hardheid, welke haar horten op den opvolgenden medeklinker veroorzaakt.

590 *En ons bespringen:* moest zijn *en ons te bespringen.* Dergelijke weglating van *te* achter een tweede werkwoord heeft Vondel zich meer veroorloofd.

Bedriegen: zoeckme oock niet door list in 't net te leiden.
Wy komen, op 't bevel der Goden, naer uw weiden
Gedreven, om nu raet te vraegen uwen mont,
In ons verlegenheit. De Zeegodt sloegh terstont
De zeegroene oogen en zijn blicken, die vast brandden,
Heel pijnelijck naer hem, en, bijtende op de tanden,
En 't knarssende gebit, ontsloot alzoo den mont,
Om hem t' ontvouwen waer zijn zegen in bestont:
Een Godtheit straft u dus in haer verbolgentheden.
Gy rechte een schelmstuck aen, en Orfeus, nu getreden
Van veele jammeren, berockent met zijn klaght
Een zwaerder straf [ten waer het nootlot en zijn kracht
Dit schutte,] dan gy hebt verdient door eerloos blaecken.
Hy klaeght u zwaerlijck aen, die zijne bruit woudt schaecken.
Toen 't veege maeghdelijn door 't water u ontvloodt
Vernam 't geen waterslang, die schrickelijck en groot
Den oever, in het gras, besloegh voor haere zoolen.
De Boomgodinnen voort aen 't huilen, dat de holen
En hooge bergen hier van galmden algelijck,
Het klippigh Rodope, en 't Pangeesch berghachtigh rijck,
En Resus strijtbaere landouw en velden kreeten,
Oock 't Attische Orithye, en Hebrus, en de Geten.
De droevige Orfeus, die met vedelgalm den rouw
Van zijn bedruckte minne en liefde suffen wou,
Zong 's morgens, 's avonts spade, ô bedgenoote, al droever
En droever, eenzaem by zich zelven op den oever.
Oock ging hy naer den mont des afgronts, en de poort
Der helle, en 't nare bosch, den schaduwdichten oort
Der geesten, en den vorst der gruwzaemheden spreecken,
Daer niemants hart vermurwt door bidden noch door smeken.
De dunne schimmen, en de zielen, van het licht
Versteecken, noch beweeght door zijn gezang en dicht,
Verhuisden uit de diepte, en onderste gewesten,
By duizenden, zoo sterck als vogels in hun nesten
En bosschen schuilen, als het spade en avont wort,
Of een slaghregen van 't geberghte nederstort;
De levenlooze vorm van trotse en dappre helden,

622 *Daer niemants hart vermurwt: vermurwt* staat hier onz. voor „vermurwd wordt," evenals *breken* meermalen gebezigd wordt voor „gebroken worden."

En mans, en vrouwen, en van vryers, die zich quelden
In 't minnen, en met een van vrysters, niet getrouwt,
Van jongelingen, in der oudren oogh op hout
En lijckvier uitgestreckt; en die men hier zagh keeren
Van zwarte slib, en riet, dat om de jammermeeren,
En 't onbevaerbre veer, en drabbigh water groeit,
Daer negenwerf de vliet en stroom der helle om vloeit:
Oock zelf de huizinge, en de bodem, laegh gezoncken,
Van 's nachts vergeetvliet, en de Razerny, aen 't proncken
Met heure hairvlecht, met blaeuwe addren opgesnoert,
Staen stom. De helhont gaept, en staet 'er onberoert
Met zijn dry muilen, die noch morren, nochte bassen.
Ixions radt houdt stil, en draeit nu om geene assen,
Maer rust op dit gezangk. De speelman, dus te rugh
Gekeert, was al 't gevaer ontslopen, snel en vlugh,
Met zijne Euridice in ons lucht om hoogh gesteegen,
Die hy van Proserpijn had met beding herkregen.
Zy volghde op zijnen tredt, wanneer de minnaer ras
Van eene dolheit, die verschoonens waerdigh was,
[Indien oit d'afgront iet verschoonde op iemants bede,]
Bevangen wiert, dies hy wat stant hiel daer ter stede,
En, ree genaeckende de grens van 't licht, zagh om
Naer zijne Eurydice, van min, helaes, te dom
Verwonnen, zonder eens te dencken om 't bedongen.
Toen sprong zijn arrebeit te rugh met wijde sprongen:
Het bondige verdragh met 's konings wreeden stoel
Lagh daetelijck in twee. Men hoorde hoe de poel
Der jammeren drymael van onder yslijck schreide.
Zy riep: och Orfeus, och, wie heeft ons alle beide
Zoo deerelijck vernielt? wat dolheit quam u aen?
Het felle nootlot ruckt my, zonder tegenstaen,
Nu wederom te rugh. Vaer wel: nu moet ick duicken.
De traege slaep komt mijn beschotene oogen luicken.

645 *Euridice:* en lager (vs. 652) *Eurydicé:* de *e* achter *Euridice* is altijd lang; doch Vondel handelt over 't geheel zeer willekeurig met eigen namen, die op een vocaal eindigen. Zie HUYDECOPER, *Proeve,* III, bl. 6.

659 *Wat dolheit quam u aen?* De Proza-vertaling heeft: *wat dolheit gingh u over?* Wij daarentegen zouden schrijven „wat dolheid *ging* u *aan,* of *kwam* u *over* of *overkwam u?*" Vondel zelf schreef, ofschoon dan wederom met een variante, in zijn *Gysbreght,* vs. 1669:

Helaes! wat ga *ick* aen? *Wat* koomt *my weder* over?

Ick, met een' dicken nacht benevelt, wort vervoert,
Ben langer niet uw eige, en steeck, van smert' beroert,
Vergeefs u d'armen toe, die zwack nu niet vermogen.
Dit sprack zy, en verdween terstont uit Orfeus oogen,
Gelijck een dunne roock in lucht verdwijnt heel veer,
En sedert zaghze hem, een groote smert, noit meer,
Die naer heur schaduwe vergeefs greep vol medoogen,
En veel te zeggen had: noch Charon wert bewogen
Dat Orfeus 't jammerveer bevaeren moght hierna.
Wat zou hy doen? waerheen zich geven, nu zijn ga
Hem tweemaal was ontschaeckt? met welcke jammerklaghten
En traenen zou hy Goôn en geestendom verzachten?
Nu voerze heen: de boot der helle ging haer' gangk.
Men zeght dat hy hier na, wel zeven maenden langk,
Gezeten in de lucht, en onder holle klippen,
En in speloncken dit beschreide, en aen de lippen
Van Strymon om haer steende, en trof met zijne smert
Den harden eickenboom en tyger in het hart:
Hoedaenigh Filomeel, in populiere lommer,
Om 't missen van haer nest en jongen, treurt van kommer;
Dewijl een lantman fel 't gebroet bespiede om leegh,
En lichte 't kaele nest, eer 't pluim en pennen kreegh;
Waerom de moeder droef, op eenen tack gezeten,
Geheele nachten weent, den rouw weet uit te meeten
Met haere jammerklaghte, en geeft aen al 't gewest
Te kennen haeren druck, om 't uitgeplondert nest.
Geen min, geen huwelijck kan zijne droefheit paeien.
Nu zwerft hy eenzaem, daer de Noordewinden waeien
Op 't ys, langs Tanaïs, en langs 't Rifeesche velt,
Noit vry van rijp en sneeuw; beklaegende 't gewelt
En 't schaecken van zijn lief, hem vruchteloos geschoncken
Van Pluto. 't Vrouwvolck van Cikonië, heel droncken
Versteecken van zijn min, verscheuren, dol van geest,
En slingren by den dienst der Goôn, en 's wijngodts feest,

678, 679 *Aen de lippen van Strymon* voor „aan den *mond* van den Strymon," de bekende rivier in 't oude Macedonië, beoosten den berg Athos. Zij heet nu Strouma.

694, 695 *'t Vrouwvolck.... verscheuren:* dergelijke voorbeelden van een werkw. in 't meerv. bij een collectivum, treffen wij meermalen bij onzen dichter aan. Zie HUYDECOPER, *Proeve,* III, bl. 4.

Den jongling over velt, en acker, gansch in stucken.
Het marmerhooft, dat zy van zijnen hals afrucken,
Drijft, midden in de kil van Hebrus, heen voor stroom.
Zijn stem, en koude tong roept stervende, en vol schroom:
Eurydice, och mijn troost. Alle oevers wederbaeuwen:
Eurydice, och mijn troost: en galm op galm verflaeuwen.
Aldus sprack Proteus, sprong in zee van boven neêr,
En plompte in 't water, dat de wieling keer op keer
Hem schuimde boven 't hooft: doch 't moeders hart, Cyrene
Hielt stant, en sprack hem aen, die nu vertsaeght alleene
Aen strant stont: ô mijn zoon, laet vaeren uw verdriet.
Dit 's d'oirzaeck van uw leedt. De boschrey by den vliet,
Waermê zy ging ten reie in hemelhooge wouden,
Heeft met dees byenplaegh uw snoot bedrijf vergouden.
Welaen nu, bid en smeeck die Godtheên om gena:
Verzoen de boschgodin, en eerze, al leedt gy scha:
Want om uw kerckbelofte en offer op d' altaeren
Zal 't Godendom verzoent zijn gramschap laeten vaeren.
Ick zal u eerst geschickt afrechten op gebeên.
Verkies vier stieren van de grootste en beste alleen,
Die op Liceüs kruin nu weiden met genoegen,
En zoo veel jonge koên, die noit het ploeghjuck droegen
Bouw vier altaeren, daer de hooge kercken staen,
Voor Boschgodinnen. Laet de heilge strot na'et slaen
Eerst uitbloên, en het vee, dat doot is, en geslagen,
In 't boomrijck tempelwoudt, en zijne schaduw draegen.
Na dat het negenwerf in 't heldere oosten daeght
Dan offer Orfeus ziel het geene haer behaeght,
Lijckofferen van heul, en mankop, zaet, en blaêren,
Die door hun krachten flux vergetenissen baeren:
Oock slaght het zwarte schaep: bezoeck het woudt hier toe,
En eer Eurydice met een gekeelde koe.

709 *Zy:* Eurydice.

718 *Koên:* zou, als meerv. van *koe,* een contractie wezen van *koeën,* indien deze vorm bestond; doch ik twijfel of men dien in geschreven of gesproken taal zou aantreffen. 't Meerv. is nooit anders dan *koeien* geweest, 't zij omdat het enkelv. *koei* luidde, 't zij, wat ik eer geneigd ben te gelooven, dat men, ter vorming van 't meerv. van *koe,* de *i* welluidendheidshalve hebbe ingeschoven en 't enkelv. *koei* eerst later door onkunde is in zwang gebracht. Op gelijke wijze heeft zich van *stroo* 't adject. *strooien* gevormd.

Hy toeft niet langer, maer gehoorzaemt moeders raeden,
Genaeckt de kercken, stelt altaeren onder bladen
En loof toe, naer den eisch van 't moederlijck gebodt,
Brengt twee paer stieren, 't puick ten offer uitgelot,
Ten outer, en een drift van twee paer jonge koeien,
Noch met geen juck belast. Na dat de zonnen groeien
Wel zevenmael in 't oost, zoo droegh hy Orfeus voort
Lijckoffer op, bezocht het kerckwoudt aen dien oort.
Hier zienze flux, een zaeck te zeldtsaem om gelooven,
De byen brommen in 't gespreit gedarmte, boven
De runders heengespreit. Zy bersten teffens warm
Ten buick en ribben uit, met eenen dicken zwarm,
Die, hoogh aen eenen boom geslingert en gewonden,
Gelijck een druiventors hangt aen een ranck gebonden.
Dit zong ick van den bouw des ackers, plant, en vee,
En van het honighwerck, een ieder op zijn stê;
Terwijl de groote vorst, helt *Cesar,* opgetogen,
Gelijck een blixem, aen d'Eufraet zijne oorelogen
Zeeghaftigh uitvoert, en het volck, hem onderdaen,
Zijn wetten voorschrijft, zich ten hemel eene baen
Naer 't hof der starren baent. Omtrent die tijden voestert
De Parthenoopsche lucht, die brave geesten koestert,
My, die Virgilius genoemt, in d'oefening
Van onvermaerde ruste en lantbespiegeling,
Vast groeide en bloeide, stil mijn hardersvaerzen speelde,
En moedigh op mijn jeught, en jeughdelijcke weelde,
O Tityr, op een' halm, van u, dus onbelaên,
In beuckeschaduw zong, bedeckt van loof en blaên.

734, 735 *Na dat de zonnen groeien wel zevenmael:* versta: „na zeven zonnen," of, in nog nuchterder proza: „na zeven dagen."

737 *Om gelooven* voor *om* te *gelooven,* of, nog beter: „om geloofd te worden."

737 volgg. Reeds is in de noot op vs. 261 van dezen zang gesproken van het oude volksgeloof aangaande het ontstaan der bijen. Zeker is 't, dat in de woeste Oostersche landen, de bijen, wild rondvliegende, dikwijls haar honig nederleggen in de karkassen der wilde dieren. Men denke aan Samsons raadsel van „den eter van wien spijze, en den sterke, van wien zoetigheid uitging." Zie RICHTEREN XIV: 14.

P. VIRGILIUS MAROOS

ENEAS.

HET EERSTE BOECK.

INHOUDT.

Eneas, de godtvruchte en strijtbaere oorlooghshelt,
Vervolght van Junoos wrock, en doolende om te landen
In 't oude Italie, vervalt, door 't woest gewelt
Der Siciljaensche zee, in 't ende aen Didoos stranden.
Zijn moeder Venus wijst hem 't onbekende padt,
Dat naer Karthago loopt: zy deckt met eene wolcke
Achates, en haer' zoon; die vindt de nieuwe stadt,
En wint Elyzes gunst, ten troost van zijnen volcke,
Geberght, en wel onthaelt ter tafel in 't palais,
Belust om Trojes val te hooren, en hun reis.

Ick heb met lust voorheene een herderswijs gestelt
Op eenen dunnen halm, en, tredende op het velt
Ten bossche uit, brogt allengs al 't lant, hierby gelegen,
Zoo wijt en verre, dat het door zijn' oogst en zegen
Het nau verzaetzaem hart des ackermans vernoeght;
Een werck by elck gewilt, die landen bouwt, en ploeght:
Nu eens vervaerelijck de krijghstrompet gesteecken,
Den krijghsman opgehaelt, die, trots en onbezweecken,
Door 't perssend nootlot eerst van 't woest Trojaensche strant
Gevlught, aen d'oevers van Lavinie is belant;
Die, door 't gewelt der Goôn en Junoos wrock gedrongen,
Zoo lang, te water en te lande, alom besprongen,
Most zwerven, en zoo veel in oorloge overbrogt;
Terwijl hy pooghde een stadt te stichten door dien toght,

Vergel. den „Inhoudt" der Proza-vertaling en de Kantteekeningen aldaar.
1—6 Vergel. de noot op bl. 65.
8 *Den krijghsman opgehaelt:* d. i.: „in herinnering gebracht." Men bezigt thans *ophalen* als activ. meestal alleen wanneer men van „zaken" spreekt; b. v.: „men moet het *gebeurde* ophalen."
14 *Een stadt:* Lavinium.

En zijne Huisgoôn voerde in Latiums geweste,
Van waer 't Latijnsche bloet, d'Albaensche en Roomsche veste
Haer' oirsprongk rekenen. ô Zangheldin, ontvou
d' Oirzaecken; wat Godin in 't hemelsche gebou
Gequetst wiert in haer eere, of by wat recht en reden
Der Goden koningin, zoo toornigh, hier beneden
Dat recht godtvruchtigh hooft berockent zoo veel wee,
Zoo veele zwaericheên. Zijn zelfs de Goden me,
Uit hunnen aert, zoo wreet, oploopende, en gebeeten!
Karthage, een oude stadt, van Tyrus volck bezeten,
Leght verre aen d'overzy van 't Italjaensch gebiet,
Wiens stroom, de Tyber, hier recht over zeewaert schiet;
Een overstrijtbre stadt, vol rijckdom, van vermogen,
En die zoo was gezien en aengenaem in d' oogen
Van Juno, dat geen stadt haer ergens meer geviel,
En zy zelfs Samos min in eere en waerde hiel.
Hier blonck haer wapenhuis: hier stont haer oorloghs-
[wagen.
Der Goden koningin nam lust en haer behaegen
Dees stadt [zoo 't Godt ter noot gehengde] in ieders oogh
Te bouwen tot een' troon der volcken hemelhoogh:
Maer zy hadde al verstaen dat een Trojaen, gesproten
Uit Dardans bloet, den burgh, de hooghgeboude sloten
Van Tyrus met gewelt zou sloopen tot den gront:
Dat een wijt heerschende en manhaftige afkomst stont
Te spruiten uit dien stam, om Libye te stooren.
Zoo lagh het in 't beleit des hemelraets geschoren.
Saturnus dochter, om dien overval ontroert,
Was noch indachtigh hoe zy oorlogh had gevoert
Voor Argos, haer beminde en toegewijde wallen
By Troje: oock was het haer geheughnis niet ontvallen
Wat haer verbolgenheit en gramschap haelde in top.
Prins Paris vonnis stack noch diep haer in den krop,
En hoe haer schoonheit wiert verschoven, en verlastert,
Zoo schendigh. Haer viel in hoe Godt Jupijn dien bastert

24 *Een oude stadt:* Carthago was een oude en zelfs een verwoeste stad in den tijd van Vergilius; bij de aankomst van Eneas was zij nog fonkelnieuw en pas door Dido gesticht. Zie vs. 494 volgg.

48 *Dien bastert:* niet *Paris,* die vs. 46 genoemd is; maar *Ganymedes,* die genoemd had moeten worden.

Geschaeckt had, haer te spijt, en boven aen gezet.
Verbittert door zoo veel weêrwaerdigheên, belet
Zy 't overschot van Troje, en 't zwaert der Griecksche heeren,
En van Achilles, die zoo streng was, t'huis te keeren;
Terwijl het op de zee, langs alle kusten, vast
Heel wijt van Latium, en jaeren lang in last,
Van 't nootlot wiert gesolt, geschockt van alle kanten.
Met dus veel arbeits stont het Roomsche velck te planten.
Sicilje miste naeu de vloot uit haer gezicht,
Die bly door 't zeeschuim, als zy 't ancker had gelicht,
Vast heenbruischte, of Jupijns gemael, die in het harte
Haer leet geduurigh kaeut en overwrockt met smerte,
Begon by zich alleen te mompelen, en sprack:
Hoe nu toe? geef ick 't op? en heeft mijn maght een' krack
Gekreegen? kan ick dan de ballingen en heeren
Van Troje en hunnen vorst niet uit Tuskanen keeren?
Het nootlot trouwen is ons tegen. Kon wel eer
Minerve d'oorloghsvloot van Argos op het meer
Verbranden, en in zee verdrincken, slechts om eenen,
Om Ajax dolle daet; toenze, in een wolck verscheenen,
Den blixem uit de lucht zoo snel van boven smeet,
De gansche vloot verstroide, en zette wijt en breet
Het water met gedruis van stormwint overende,
En grijpt hem, die vast vier en vlammen, vol elende,
Uit zijn doorschote borst en boezem ademt, snel
In eene dwarlinge op, en klitst dien booswicht fel
Op eene scherpe rots? en zal ick, hier ter stede,
Gekent voor koningin van alle Goden, mede
Voor Jupiters gemael en zuster, jaeren langk
Een eenigh volck alleen bevechten, zonder dwangk?
Wie zal dan Junoos maght voortaen by 't outer smeecken,
Bewieroocken met geur, en offerhande ontsteecken?

40 *Boven aen gezet:* dat juist niet. Bij VERGILIUS worden alleen *Ganymedis honores* genoemd, d. i.: „het eerambt, aan Ganymedes geschonken."

56 De Proza-vertaling heeft: *zoo groot een zwarigheit was 'er aen vast, eer men het Roomsche volck kost planten.*

59 *Jupijns gemael:* — zoo ook vs. 77. — *Gemaal* kan even goed van een vrouw als van een man gezegd worden en zelfs is de vorm *gemalin* van lateren oorsprong. Zie HUYDECOPER, *Proeve,* B. III, 306.

68 *Om Ajax dolle daet:* namel. om het onteeren van Cassandra in den tempel van Minerva.

De wrockende Godin, die dus van wraeckzucht brant,
Komt in Eolië, der buien vaderlant,
Een' oort die zwanger gaet van bulderens gezinden.
Eool, de koning, toomt de worstelende winden,
En stormen in hun hol, en bystere spelonck,
Door zijn gezagh, en tucht, die hen in d' yzers klonck,
En in dit tuchthuis sloot. De buldraers, opgestegen
En toornigh, stormen hier op slot en grendels tegen,
Zoo byster, dat de bergh hier schrickelijck af loeit,
En davert. Godt Eool zit boven onvermoeit,
Als koning, op zijn' troon, en streelt d'oploopentheden,
En zet hun gramschap neêr: want zonder deze reden,
Zy gingen strijcken met den hemel, aerde, en zeen,
En veeghdenze met kracht door lucht en wolcken heen:
Maer Godts almogenheit, wiens zorgh zy staen bevolen,
Beslootze in duisternisse, en onverlichte holen,
En smeet hun een gevaert van bergen voor de borst.
Hy steldeze onder dwangk van eenen heer en vorst,
Die, volgens zijnen last, hun zou den breidel vieren,
Den toom aenhaelen, en hen leiden, en bestieren.
De bittre Juno heeft hem smeeckend dit vertooght:
Eool, die van het hooft der Goden, en den vooght
Der menschen maght ontfingt de golven, als zy razen,
Te streelen, en met wint en stormen op te blazen;
Een volck, by my gehaet, bevaert met zijne vloot
Het water van Tyrrene, en voert, geperst door noot,
Zijn huisgoôn, nauwelijx den brant van Troje ontvloden,
Naer d' Itaeljaensche kust. Nu pas op mijn geboden:
Ga daetlijck heene, en hits de stormen op met kracht.
Verzinck de gansche vloot: verstroize uit al uw maght,
En slinger schip, en vracht, en menschen op de baren.
Ick hebbe alleen de maght, om zeven schoone paeren
Van Nimfen te besteên ten huwelijcke, en zal
Deïopeia, die de goelijckste is van al,

83 *Van bulderens gezinden: van razende buien* heeft de Proza-vertaling.
101 *Vertooght:* betoogd. Zie 't *Uitl. Woordenb.* op HOOFT *in v. Gingh hem... aen* heeft de Proza-vertaling.
110 *Verzinck de gansche vloot:* reeds meer hebben wij *zinken,* gelijk hier *verzinken,* active zien bezigen, evenals in 't Eng., voor „doen zinken." Zie HUYDECOPER, *Proeve,* III, bl. 56.

U schencken tot een' loon, op dat zy al de dagen
Des levens met u slijte in echt, naer uw behaegen,
U vader noeme van eene aengenaeme vrucht.
De Wintgodt antwoort haer: ô koningin der lucht,
Het staet aen u Eool te heeten, my te hooren,
Te volgen uwen last. Gy hebt my uitgekoren
Tot deze wintvoogdy, zoo groot en kleen die is.
Gy helpt my aen dien staf, en Jovis gunst, en disch,
Daer my gebeuren magh met Goôn te bancketteeren.
Gy laet my over storm en wint en weêr regeeren.
Zoo spreeckt hy, neemt den staf, en klinckt de holle rots
Met kracht op haere zy. De stormvlught berst op Godts
Bevel door d' ope poort, en, in slaghorde aen 't razen,
Begint al 't aertrijck door met groot gedruisch te blazen.
Zy storten op de zee. De buien van het west
En oost, en zuid en noort, een ieder roert zijn best
Al teffens 't water om, van onder op. Zy jaegen
Het bruisschend schuim op strant met ongelijcke vlaegen,
Gevolght van 't naer geschrey der mannen, nu in rouw,
En 't gieren en gegons van takel en van touw.
De wolcken rucken flux den hemel en zijn klaerheit,
Den dagh uit d' oogen der Trojaenen. Eene naerheit
Van nacht en duisternis valt plotseling op 't vlack.
De hemel dondert, slagh op slagh, en krack op krack,
Staet reis op reis in brant, en weêrlicht, door de straelen
Des blixems: en het volck, dat pas kan adem haelen,
Wort alsins met de doot gedreight, en in dien noot

119 *Eool te heeten:* d. i.: „aan Eolus bevelen te geven, over Eolus te beschikken." Zoo zegt Vosmeer in den *Gysbreght,* vs. 339:

En Egmond kan my hier niet heeten *of gebieden.*

126 *Stormvlught:* een fraai gesmeed woord en even wettig van vorm als „vogelvlucht".

138, 139 *Slagh op slagh ... krack op krack ... reis op reis:* Vondel houdt veel van deze soort van herhalingen en weet die schoon te pas te brengen. Zoo b. v. in zijn *Gysbrecht,* vs. 1341:

'k Sagh hier uyt hoese streden
En met den storrenbock de poort gewelt aen deden,
En ramden, reys op reys, verdaedight door een dack
Van schilden, dight gevoeght. De deur gaf krack op krack.

Lette men ook, bij de lezing van deze beschrijving van den storm, op het bezigen der rijmklanken *naere en baere* (vs. 142) en der gelijke aanvangletters in *kille, koude* (vs. 143).

Verneemt men niets op zee dan naere en baere doot.
Een kille koude rijdt Eneas door de leden.
Hy heft zijn handen op ten hemel met gebeden:
O duizentwerf en noch geluckiger zijn zy,
Wien 't moght gebeuren voor de poort van Troje, by
En onder d'oogen van hunne ouderen te sneven!
O Diomedes, die de Griecken hebt gesteven,
Door uwe dapperheit, moght ick, ô braefste helt!
Dan niet voor Ilium, van uwe hant gevelt,
Ter aerde vallen, daer de vroomen zijn ontslaepen?
Daer Hektor leght gevelt, door helt Achilles wapen?
Daer vorst Sarpedon, die zoo groot was, leght gemat?
Daer Simoïs, de stroom, zoo veele wapens vat,
Helmetten, en rondas, en lichaemen van braven,
En helden, in zijn kil gewentelt, houdt begraven?
Zoo kermt hy. Eene buy, die uit den noorden blaest,
Vat recht in 't staende zeil, en jaeght de golven haest
Tot aen den hemel toe. De riemen voort in stucken:
De boegh gekeert: het schip raeckte over stach, door ['t rucken
En perssen van den vloet, die steil ten hemel vloogh,
Gelijck een steile bergh. Men ziet een deel om hoogh
Op golven in de lucht vast hangen, als een wonder;
En andren zien den gront, waer 't water gaept, van onder.
Het water barnt op zant, en plaeten, dat het bruischt.
Dry schepen worden van den zuidwint, die hier ruischt,
Geruckt op rotsen, die geblint zijn van de baren.
Het Italjaensche volck noemt doorgaens zeealtaeren
De rotsen in het hart der zee, en nimmer droogh.
Het water steeckt den rugh afgrijsselijck om hoogh.
De wint van 't oosten drijft 'er dry, als uitgelaeten,
Uit d' ongestuime zee, op welzant, en op plaeten,
En slooptze op 't ondiep wad, beweltze met veel zant,
Op drooghte en ondiep; een erbarmelijcke stant.
Een vreesselijcke zee, die al haer vinnen roerde,
Sloegh 't schip, dat Lycyus en trouwe Orontes voerde,
Van vooren in den boegh, en achteruit, en rooft
En ruckt den stuurman wech, die over hals en hooft

153 *Gemat: matten* is verslaan, dooden, als 't Lat. *mactare* en 't Sp. *matar*.

Neêrtuimelt in de zee. De golf met stercke vingeren
Weet drymael 't gansche schip met kracht rontom te slingeren.
De maelstroom slockt het in. Men ziet nu hier en daer
De menschen zwemmen in het yslijck zeegevaer.
Men ziet'er scheepstuigh, luick, Trojaensche kostlijckheden
Vast dobberen. De storm had reede al afgestreden
Ilioneüs schip, zoo sterck en vast gebouwt,
De dappre Achates kiel, de schepen, toebetrouwt
Om Abas, en met een Alethes, den stockouden,
Door zee te voeren. Och, wat kan hier tegenhouden!
De naet, ter zijde, onttornt: de voege gaept niet min:
Dus loopenze alle vol, en nemen water in.
Neptuin vernam terwijl, door 't groot gedruis der stroomen,
d' Ontsteltenis der zee; hoe 't onweêr, zonder toomen,
Dus uitgelaeten was, en 't water, nu vervoert,
Tot op den bodem toe geheel wiert omgeroert.
Hy quam, ten hooghste onstelt, van onder opgedoken,
Stack 't hooft op in de lucht, om storm en wint te stroocken,
En zagh Eneas vloot alom in zee verstroit,
Al 't overschot van Troje in zulck een' noot, als noit,
Door weêr en wint gebroght. Hy rieckt dat dit by 't wrockend
Gemoedt en loos bedrogh van Juno is berockent,
En roept den oosten wint en Westen, daer hy zit,
Bestraftze fel aldus: gy winden, wat is dit?
Zijt gy op uwen stam zoo stout, en zoo vermeeten?
Durft gy de zee en lucht, oock zonder dat wy 't weeten.

186 *De dappre Achates kiel:* verkeerd; want dat zou „de dappere kiel van Achates" beteekenen. De taal vorderde hier: *des dapperen;* doch dit verbood de maat.

189 *De naet, ter zijde, onttornt:* het is twijfelachtig of Vondel hier bedoeld hebbe: *de storm* (zie vs. 184) *had reede.... de naad onttornd;* dan wel of deze laatste woorden als een nomin. absol. moeten worden beschouwd, in welk geval de zin zou wezen: „ten gevolge dat de naadzijde is onttornd, gaapt de voeg" en de woorden *niet min,* als een nuttelooze rijmlap, wegvallen.

195 *Onstelt:* men neme dit woord hier niet in den zin van „verschrikt, beangst" (welken men er nu aan hechten zou; doch die niet te pas kan komen, waar 't een zeegod geldt, die zeker voor geen klein geruchtje vervaard was), maar in dien van: „verstoord." Beter echter had Vondel gedaan, hier een andere uitdrukking te kiezen, daar wij reeds vs. 192 „de *ontsteltenis* der zee," en later, vs. 206, „het *ontsteld* onweer" aantreffen.

Dus brouwen onder een? bedrijven dit gewelt?
Ick zweer men zal u dit. Maer beter het onstelt
En byster onweêr eerst beslecht in zijne paelen.
Gy zult my dit hier na afgrijsselijck betaelen.
Vertreckt op staenden voet. Zeght uwen koning aen:
Ick voer de watervorck. De zeevooghdyen staen
By lotingen aen my: hem zijnze niet bevolen.
Hy magh, ô oostenwint, gebiên in uwe holen,
En bystre stormspelonck, die kent hem voor haer' heer.
Dat Godt Eool voortaen in zulck een hof braveer',
En zijn geboden stercke in 't tuchthuis van de winden.
Zoo graeut hy, en betoomt de bulderens gezinden,
En 't hollende gewelt, eer 't woort is uit den mont,
Verdrijft de wolcken aen de lucht, en brengt terstont
De zon en haeren glans ten voorschijn. Twee genooten,
De nimf Cimothoë en Triton, duwen, stooten
En zetten te gelijck nu 't een dan 't ander schip,
Dat vast zit, en gestrant, van banck, en scherpe klip.
De Zeegodt lichtze zelf met d'ongelijcke tanden
Der vorcke op, stilt den storm, ontdeckt de plaet en zanden,
Glipt luchtigh met de raên op 't effen water heen:
En eveneens gelijck, daer 't volck raeckt op de been,
Met grooten toeloop, en het woeste graeu aen 't hollen,
Men branthout, steen en puin ziet wentelen, en rollen,
En vliegen; een geweer, waermê de razerny
Haer bende wapent: komt dan by geval hier by
Een man van eere en staet, zoo zwijgenze al te gader,
En geven hem gehoor. Hy toomt, gelijck een vader,
Hunne ongestuimigheit met zijn beleefde tong,
En streeltze, en zetze neêr. Dus zagh men, op een' sprong,
Dit gruwzaem zeegedruis en waterspoock bedaeren;
Na dat de vader komt te wagen op de baren,
Zijn waterpaerden ment, hun los den teugel viert,
En, d'oogen slaende op 't vlack, door d'ope zeelucht zwiert.
De moede gasten van den vorst Eneas geven
Zich voort naer 't naeste lant, en zetten het, en streven
Recht toe naer Libyen en d' overzeesche kust.
Hier schiet een inham diep naer binnen, die gerust
En stil is, aengezien een eilant, dwers gelegen
Voor dezen boezem, als de watren zich bewegen,

De golven uit der zee op zijne lenden stuit,
En loopt, met eene boght gekromt, van binnen uit
Op eene haven, daer van weêrzy hooge rotsen,
Een dubble ry van steen en klippen, wolcken trotsen,
En steigren naer de lucht, daer ieder op de kust,
By storm en byster weêr, magh havenen gerust,
En veiligh schuilen. Van de toppen scheemren boomen
En boschloof tegens 't licht. De naere schimmen komen
Ten zwarten woude uit, dat naar 't water overdruipt.
Van vore duickt een hol, dat in de steenrots kruipt,
Die neêrhangt: binnen is zoet water om te koelen.
Hier wrocht Natuur uit steen natuurelijcke stoelen;
Een huis en lustverblijf voor zeenimfe en dien aert.
Hier leght geen moede kiel noch zeejaght aengemaert,
Of rijdt op anckertou. Eneas, na'et bedaeren
Der zee, quam hier, verzelt met zeven schepen, vaeren.
De Troischen springen graêgh op 't lang gewenschte lant,
Zien naer ververschinge uit, en rusten op het strant,
Heel zieck van ongemack, hun moede leên met eenen.
Achates, flux te werck, klinckt vier uit kaizelsteenen,
Ontvonckt de dorre blaên, en tonder, vlijt'er rijs
En drooge tacken om het voedtsel en de spijs
Der hongerige vlamm'. Toen haelden d'afgezworven
Gereetschap voor den dagh, en graen, van 't nat bedorven,
Om d'ackervrucht by 't vier te droogen, en met een
Te maelen met een kay, te breecken met den steen.
Eneas klimt terwijl, uit deernisse en medoogen,
Een zeeklip op, en ziet, zoo wijt een mensch kan oogen,
Al 't water over, of hy zien kon waer de plas
En 't onweêr Antheus solt, of Troische galeas,
Met dubbel roeituigh, voor twee ryen roeiers knaepen;
Of Kapys; ofte waer Kaïkus met zijn wapen,
Dat achter uitpraelt, zwerft: maer ziet op deze wijck
Niet een van al de vloot, noch schip, noch schips gelijck.
Hy ziet'er, langs het strant, dry harten afgescheiden,
Gevolght van drift by drift; een' langen troep gaen weiden
In dalen. Hy staet stil, grijpt flux den boogh, en vat
De pylen, die de trouwe Achaet gedragen had,

277 *Uitpraelt:* een fraai gekozen en schilderachtig woord.
279 *Dry harten afgescheiden:* de Proza-vertaling heeft: *drie verdwaelde harten.*

En schiet de voorsten eerst, die hunne horens heffen
Met tacken in de lucht. Toen ging hy andren treffen,
Tot dat hy al den hoop met snorren van zijn riet
Verstroide in 't ruige woudt. De schutter ruste niet
Eer 't grootste zevental gevelt lagh, en gegreepen,
De hartevangst in 't endt gelijck stont met de schepen.
Zoo treet hy havenwaert, en deelt dien verschen buit,
De harten, onder 't volck en zijne gasten uit,
Oock wijnen, die de helt, de goede Acestes, vaette,
Op 't Siciljaensche strant, en, gaefrijck uit der maete,
Hun in 't vertrecken schonck. Hierna verzachte hy
Der mackren hartewee aldus, getroost en bly:
O reisgebroeders, die [want ons is niet vergeeten
Hoe wy den tijt voorheene in jammeren versleeten,]
Noch grooter zwaericheên met my hebt uitgehardt;
De hemel zal ons nu oock redden in dees smert.
Gy voert kloeckhartigh, langs 't gebas van Scylles honden,
Langs 't vreesselijck gehuil van rotse en steene gronden,
Den strantreus Polyfeem en zijne klip voorby:
Hervat den moedt: zet angst en droefheit aen een zy:
Het zal u mogelijck hier namaels noch verquicken
Te dencken aen uw leedt. Door allerhande schricken,
Door zoo veel zwaericheên genaecken wy de kust
Van Latium, daer ons het nootlot stilte en rust
En erf beschoren heeft: daer 't vry sta ons t' onthouwen.
Een ander koningkrijck en Trojen op te bouwen.
Volhardt slechts, en verwacht hierna een' beter staet.
Zoo spreeckt hy, toont hun alle een rustigh bly gelaet,
Ontveinst zijn zorgh en smert, en houdt de droefheit binnen.
Men maeckt het wiltbraet reedt: de maeltijt zal beginnen.
Zy stroopen 't vel van 't vleesch, en haelen, naer den eisch,
't Gewey van binnen uit. Een ander houwt het vleisch
Aen stucken: d'ander steeckt het lillende aen de speten,
Zet ketels op het strant: men ziet'er andren zweeten
Om onder 't kopren vat 't ontsteecken vier te voên.
Daerna het lijf gesterckt, en, leggende in het groen,

288 *De hartevangst.... gelijck stont met de schepen:* versta: het getal der buitgemaakte herten gelijk stond met dat der schepen.

290 *Onder 't volck en zijne gasten:* de Proza-vertaling zegt eenvoudig *onder de gasten.*

Het vette wilt gebrast, en wijn, om 't hart te vroomen,
Gedroncken. Dus verzaet, de tafel opgenomen,
Begint men van de maets te kouten, die op zee
Noch zwerven, tusschen hoop en vrees in hartewee;
Of deze in 't leven zijn, of doot: en ofze oock hooren
Hoe ieder om hen roept. Eneas, uitgekoren
Om zijn godtvruchtigheit, beklaeght'er boven al
Orontes, Amykus, dan Lykus ongeval
En ramp, ter zee bezuurt, dan Gyas, en Kloanthe,
Twee vroome mannen, daer het weêr zich tegens kantte.
Dus endighde het mael, als vader Jupiter
Op 's hemels tinne stont, en, uit de lucht van verr',
De baren over zagh, die ziel en kielen draegen;
Den vlacken aerdtboôm, strant, en kusten, dicht beslagen
Met volcken, wijdt en zijt alom van een gestroit;
En op het Libysch rijck zoo stip bleef zien als oit;
Wien Venus, al bedruckt, met traenen in haere oogen,
[Terwijl de vader met Eneas was bewogen,]
Dus aensprack, daer hy stont: ô goede vader, gy
Die eeuwigh over Goôn en menschen heerschappy
Met uwen scepter voert, ontferm u om mijn traenen.
Waer heeft Eneas oit, waer hebben mijn Trojaenen

319 *Gebrast:* het gebruik van *brassen* als bedrijvend w. w. is zeer ongewoon, en Vondel had het kunnen vermijden door te schrijven: „van 't vette wild gebrast." Maar wellicht was hem dit niet welluidend genoeg. HUYDECOPER is van oordeel dat zoodanige afwijkingen van 't algemeen gebruik den poëet slechts vrijstaan, wanneer zij van een buitengewone aardigheid verzeld zijn. Zie *Proeve*, III, bl. 62. *Om 't hart te vroomen:* d. i.: „te versterken." Uit den zin, hier aan dit w. w. gehecht, blijkt wederom de oorspronkelijke beteekenis van *vroom*, als: „kloek, sterk, dapper."

324, 325 *Eneas, uitgekoren om zijn godtvruchtigheit. Uitgekoren* is een rijmlap. De Proza-vertaling heeft: *de godtvruchtige Eneas.*

327 *Kloanthe: Kloanth* voor *Kloanthes* kan gezegd worden; doch de achtergevoegde *e* maakt het woord vr. en alzoo van den mans- een vrouwenaam.

330 *Op 's hemels tinne stont:* Vondel heeft deze zelfde uitdrukking ook in de Proza-vertaling gebezigd. Zij moge vrij goed, als overzetting, het *ab aethere summo* teruggeven, zij wil mij echter niet behagen, als te veel de voorstelling biedende van iemand, die van een toren of van een plat naar beneden kijkt, en liever zou ik in stede daarvan lezen — wat de Latijnsche dichter ook bedoelt: „uit den hoogen hemel."

334 *Zoo stip bleef zien als oit:* hieruit zou volgen, dat het gewoonte van Jupiter was, om stip te kijken op het Libysch rijk, en dat hij het nu al bijzonder stip deed; doch dat zegt Vergilius niet.

Zich dus misgreepen aen de hooghste majesteit,
Dat al de weerelt hun te naeu wort, en ontzeit,
Om hen, die stoot op stoot, en zulck een neêrlaegh leden,
Te houden buiten 't rijck, en d'Italjaensche steden?
Gewis gy had belooft dat, na verloop van tijt,
De Roomsche vorsten noch, uit Teucers stam, gewijt
Om over aerde en zee en alle volck en stroomen
Alleen te heerschen, weêr te voorschijn zouden komen.
O vader, waerom houdt uw raetslot geene stê?
Ick trooste mijn gedult van tijt tot tijt hiermê,
Na Trojes ondergangk en jammerlijck verpletten,
Om door 't genaeckend heil dien druck van 't hart te zetten:
Nu treet het zelve leedt den mannen op den hiel,
Wien vlught en ballingschap alom zoo lastigh viel.
Almaghtige Monarch, waer zal hun jammer enden?
Antenor, midden door out Griecken, en hun benden,
Ontsloopen, boorde door Illyrikum wel heen
Tot in Liburne toe, quam ongestuit met een
Noch boven d'ader van Timavus ingetogen,
Daer 't schuim door drymael dry vlietmonden komt gevlogen,
Uit klippe en steenrots berst, zoo vreeslijck dat het ruischt,
En over 't vlacke velt en ackers heenebruischt,
Al 't omgelegen lant in 't water zet. Hier bouwde
Hy zijn Patavien, en sloegh, met zijn vertroude
Van Troje, zich hier neêr. Hy noemde dezen oort
En 't volck naer zijnen naem, hing Trojes wapens voort
Hier aen de posten op, en leeft'er stil in vrede:
Maer wy, uw eigen bloet, wien gy voorheen de stede
Des hemels, en uw hof beloofde, worden vast
Na zwaere schipbreuck, och 't is schricklijck, noch belast,
En door den bittren wrock van eene alleen verraeden,
Van d'Italjaensche kust vervoert op vreemde paden.
Is dit de scepter, dien godtvruchtigen belooft!
Zet gy ons bloet aldus de rijckskroon op het hooft!
De vader van de Goôn en menschen, toen bewogen,
Zagh zijne dochter aen met blijde en minzaeme oogen,
Waermede hy de lucht en hemel heldren kan,
En kuste haer, en sprack: mijn dochter, schutsvrou van
Uw Cyprus, vrees niet meer: al wat zoo lang te voren
By nootlot is bestemt, uwe afkomste eens beschoren,

Staet vast, en onbeweeght. Gy zult, het zal geschiên,
Lavinie de stadt, u toegezworen, zien
Met eigene oogen, en Eneas eer beseffen,
En zelf dien dappren helt met eere en prijs verheffen
Tot aen de starren toe. Ick blijf by mijn besluit,
Als eertijts, en begeer, naerdien uw droefheit spruit
Uit zorge, die u knaeght, u breet te laeten hooren
Hoe dit in mijnen raet hier boven leght geschoren.
Hy zal Italie beoorlogen met kracht,
Verpletten 't forsse volck, het Rutulers geslacht
Verwinnen, Latium, dry jaeren lang bezeten,
Vol steden stichten, en zijne onderdaenen weeten
Te stuuren door zijn wet, en zeden, vry van leedt.
Maer 't kleene kint Askaen, dat nu Iülus heet
Met eenen bynaem, [want het Ilus hiet, zoo lange
De staet van Ilium en 't rijck noch was in zwange,]
Zal dertigh jaeren langk regeeren achter een,
Den zetel van Lavijn verzetten elders heen,
Lang Alba stercken, en met vestinge bewaeren.
Daer zal dan Hektors bloet dryhondert volle jaeren
Den scepter voeren, tot dat Ilia berucht,

386, 387 *En begeer.... u breet te laeten hooren:* krachtiger luidt de Prozavertaling: *en wil wel.... ront tegens u gaen, en u in 't breede ontvouwen.*

391 *Bezeten:* lees: bezeten hebbende.

394 *'t Kleene kint Askaen:* ofschoon Askaan „een *kind,*" d. i.: een „knaap" genoemd kon worden, en door Vergilius ook genoemd wordt, voegt deze er het epitheet *kleine* niet bij, dat ook volstrekt niet paste op een jongeling, die reeds te paard reed en andere ridderlijke oefeningen verrichtte.

395 *Hiet* voor *heette,* Zie HUYDECOPER, *Proeve,* I, bl. 306.

395, 396 *Zoo lange de staet van Ilium en 't rijck noch was in zwange:* evenals hierboven vs. 327, waar *Kloanth,* om het rijm, tot *Kloanthe* verlengd was, vinden wij hier een *e* achter *zwang* geplaatst. Dergelijke vrijheden gebruikt Vondel meer: zoo b. v. *Herscheppingen,* VI B., vs. 555:

Argijf, Micener en Spartaene

voor *Spartaan* of *Spartaner.* Doch, met of zonder *e,* is het woord *zwang* misplaatst: 't zij, dat men het, met KILIAEN, door *momentum* verklare, 't zij dat men er de beteekenis aan geve van: „gebruik of gewoonte." Men zegt wel van een kleederdracht, van een plechtigheid, enz. dat zij *in zwang* zijn, doch dit te zeggen van een *rijk* of *staat,* levert geen gezonden zin op, of drukt althans geheel niet uit, wat de dichter bedoelt te zeggen, t. w. „dat die *staat,* dat *rijk,* nog *in stand* was.

401, 402 *Ilia berucht, een koningklijcke non, en zwanger van een vrucht:* wij

Een koningklijcke non, en zwanger van een vrucht
By Mars, haer tweelingen zal baeren, door zijn minne:
En Romulus, gezooght gequeeckt van een wolvinne,
En ros wolvinnevel, zal na de heerschappy
Aenvaerden over 't volck. De strijtbre stadt zal hy
Dan bouwen, en het volck, op dezen burgh gezeten,
Naer zijnen eigen naem alleen, Romainen heeten,
Wien ick bescheere een rijck, dat eeuwigh blinckt, en straelt,
Een eeuwigh hooftgebiet, van grens noch tijt bepaelt:
De bittre Juno, die, bevreest voor haer Karthage,
Nu hemel, aerde en zee oprockent, plaegh op plaege
Den Troischen toedrijft, zal zich endelijck beraên,
En 't Roomsche volck, dat, met den staetsitabbert aen,
Ter heerschappye van de weerelt is gekoren,
Met my aenqueecken. Dat 's mijn wil: dus is 't geschoren.
Na veele jaeren zal 't gewis gebeuren, dat
Assarakus geslacht Mycene, d'oude stadt,
En haer doorluchtigh hof, en Pthie zelf verheere,
Den burgh van Argos temme, en over hen regeere.
De dappre *Julius,* of *Cesar,* een Trojaen,
Genoemt naer een' Iul, die stormen uit kan staen,

treffen hier het voorbeeld aan van een adject. *achter* het subst. gevoegd: iets, dat wij anders in de verzen van Vondels lateren leeftijd niet gewoon waren te vinden. Doch de bedoeling is: *Ilia, berucht als koninklijke non,* evenals straks vs. 447:

De koningin onzijdigh
Valt den Trojaenen toe,

voor „*valt,* zich *onzijdig* houdende," enz. — Met dat al klinkt die *non,* die *koninklijk* en tevens *zwanger* is, ons heden ten dage niet gelükkig in 't oor.

403 *Door zijn minne:* een rijmlap, hier geheel overtollig en misplaatst: overtollig, dewijl er reeds vermeld stond, dat Ilia zwanger was bij Mars: misplaatst, omdat zij wel *door zijn minne* van tweelingen *zwanger* werd, maar niet *door zijn minne* de tweelingen baarde.

404, 405 *Een wolvinne, en ros wolvinnevel:* de Proza-vertaling heeft *een rosse wolvinne;* maar het *wolvinnevel* heeft Vondel er waarschijnlijk bijgevoegd, omdat volgens sommige uitleggers *fulvo.... tegmine laetus* slaat op het wolvinnevel, door Romulus gedragen ter gedachtenis aan de zorg, waarmede het dier hem verpleegd had.

422 *Iul:* bij het wegwerpen van de terminatie eens eigen naams, moet men aan de vocaal, wanneer deze lang is, haar klank laten behouden; wat doorgaans niet anders geschiedt dan door verdubbeling der laatste vocaal, welke vocaal alleen door die verdubbeling haar klank behouden

En uit dien braven stam gesproten, zal de straelen
Van zijn gezagh met al den Oceaen bepaelen,
Met starren zijne faem. Gy zult, gerust en bly,
Hem, met den roof van 't ooste en zulck een heerschappy
Geladen, namaels in den hemel by de vroomen,
En onder halve Goôn, om hoogh bewellekoomen.
Dan wort hem kerckbelofte en offer toegewijt:
Dan rust het bloedigh zwaert, in eenen gouden tijt.
Vrou Vesta, oude Trouw, Quiryn en Remus spannen
De vierschaer. d'Oorlogh wort ter kerckdeure ingebannen,
Die met metael en stael en boom geslooten wort.
De helsche Razerny, niet langer uitgestort,
Zit binnen op 't geweer, getuchtight, en geteugelt,
Met hondert knoopen van metael wel vast gevleugelt,
De handen op den rugh, en schuimbeckt, briescht verwoet,
En braeckt uit haeren balgh gezopen menschenbloet.
Zoo spreeckt hy, zent Merkuur, nimf Majaes zoon, van boven,
Op dat Karthage en 't lant, vol nieugeboude hoven,
Den Troischen geen verblijf noch legerstede ontzegg',
En Dido, onbewust van 's hemels overleg,
Hun niet de grenzen sluit'. Hy vlieght, gelijck een vogel,
Door d'ope en ruime lucht, op 't roeien van zijn' vlogel,
En strijckt in Libye, en verricht 'er zijnen last.
De Punische, Godt woud's, een fors en onheusch gast,
Leght zijne onheuscheit af. De koningin onzijdigh

kan. Zoo zou men nimmer in *Askan, Askanius* herkennen en maakt er daarom *Askaan* van: zoo wordt *Vergilis* niet *Vergil,* maar *Vergiel:* zoo *Orodes* niet *Orod* maar *Orood:* zoo *Mercurius* niet *Mercur,* en zoo behoorde men ook hier niet *Iul,* maar *Iiul* te lezen.

425 *Met starren:* min juist voor *met de starren,* als in de Proza-vertaling staat.

431 *Oude Trouw:* beter ware hier: *de oude Trouw:* het is juist de bijvoeging van het lidwoord, die aanduidt, dat men hier aan geen *trouw* in 't algemeen, maar aan een bepaalde Godheid heeft te denken. Men zegt, van den Zonnegod, van den Liefdegod sprekende, niet *Zon, Min,* maar: *de Zon, de Min.*

Quiryn en Remus: in deze vreedzame overeenstemming der beide vijandige broeders in den hemel zien sommige uitleggers een toespeling van den Latijnschen dichter op het beslechten der burgertwisten, waardoor de Romeinsche staat verdeeld werd.

432, 433 *d'Oorlogh* enz.: met andere woorden: „de tempel van Janus wordt gesloten."

447 *De koningin onzijdigh:* zie het aanget. op vs. 401.

Valt den Trojaenen toe, mewaerigh, en melijdigh.
Maer d'overbrave helt Eneas, 's nachts daer aen,
Is met bekommeringe en zorgen overlaên,
Vint raetzaem met de zon, 't verquickend licht, te rijzen,
Om 't onbekende lant te zien, te laeten wijzen
Aen welck een woeste kust de zeestorm hen verstiet;
Of mensch of wilt gediert hier huis houdt: want hy ziet
Den acker ongebouwt; en voort zijn volck te mellen
Al wat hem wedervoer. Hy berght, in 't overhellen
Van bosch en naere schim en rots, de vloot by een,
Gaet, met Achates slechts verzelschapt, moedigh heen,
En heeft tot hantgebaer twee schichten, scherp beslagen
Met yzer, breet van bladt, gelijck men plagh te draegen:
Wanneer zijn moeder hem in 't midwoudt tegentreet,
Als een Spartaensche maeght gewapent, en gekleet,
Of als de Thracische Harpalice, onder 't mennen,
Haer paert met sporen noopt, en Hebrus tart met rennen:
Want als een jagerin zy op den rugh haer' boogh
Liet wapperen ter vlught. De lock en hairvlecht vloogh
Om 't hooft: het lange kleet hing om het lichaem heenen
Kort opgeknoopt: men zagh haer knien en bloote beenen.
Zy riep hem eerst dus toe: houdt jongelingen, zaeght
Gy ergens by geval een jaegerin, een maeght,
Mijn zuster doolen, door het jaghtbosch snel en vlugge,
Met een' gevlackten losch en koker op den rugge?
Of uit den aessem een schuimbeckende everzwijn
Met maght en groot gekrijsch naerjaegen? magh het zijn,
Zoo wijs ons toch wat padt zy opsloegh, langs wat wegen.
Aldus sprack Venus en haer zoon terstont hier tegen:
Ick zagh noch hoorde hier uw zuster niet. ô maeght,
Hoe noem ick u? want my uw oogh en spraeck behaeght.
Zy melden dat gy niet tot sterven zijt geboren,
Maer zeker een Godin, Diane, of uitgekoren,
Of bloetvriendin, een nymf van goddelijck geslacht.
Gy zijt dan wie gy zijt, gezegent zy uw jaght,
Die ons ter goeder uure ontmoet in zwaericheden:
Verlichtze, en onderrecht ons toch, op ons gebeden,

448 *Mewaerigh, en melijdigh:* pleonastisch, en niet sierlijk.
452 *Te laeten wijzen:* zich te laten toonen.

In wat geweste, en aen wat kust wy zijn verzeilt,
Door storm en onweêr, dat ons hier dreef, en verdeilt,
Daer Godt woont noch goet mensh, die ons de paden wijzen.
Men zal u voor 't altaer met rijcken offer prijzen:
En Venus antwoort hem, heel zedigh en bedaert:
Gewisselijck ick acht my niet deze eere waert,
De maeght van Tyrus jaeght met kokers, dus naer buiten,
En bint de purpre broos met stricken om de kuiten.
Gy zijt gekomen in het Punische gebiet.
Agenors nieuwe stadt leght ginder in 't verschiet.
Het lant heet Libye, dat, veiligh van bespringen,
Zich met geen wapenen van eenigh volck laet dwingen.
Nu heerscht hier Dido, die voor haeren broeder vliet,
Uit Tyrus over zee, en 't gansche lant gebiet.
Zou ick haer ongelijck verhaelen in het breede,
En wat haer wedervoer, u zou de lange rede
Verdrieten: maer in 't kort ter loop dit opgevat.
Sicheüs, rijcker dan oit een die lant bezat,
In ons Fenicie, was man van dees beminde
Rampzalige echtgenoot, die krachtigh hem bezinde.
De vader gafze vroegh ten echte aen dezen heer,
En nam 't geluck aen, toenze een maeght was, jongk en teêr.
Maer och, Pygmalion haer broeder, zoo vermeeten
En godeloos een schelm, als oit wiert uitgekreeten,
Bezat'er Tyrus stoel. Een wrock en helsch krackeel
Rees tusschen deze twee. Haer broeder, een geheel
Boosaerdigh mensch, verblint door goutzucht, die de liefde
Der zuster luttel acht, lagh op zijn luim, en griefde
Sicheüs met den dolck, in 't heimlijck voor 't altaer.
De booswicht veinst en speelt den droeven op dees maer,
En houdt het lang bedeckt, en paeit de weduwvrouwe
Met ydle hoope: maer de geest van haer' getrouwe
En onbegraven man verschijnt haer in den droom,

497 *Vliet:* het verband vorderde hier: *vlood;* men kan niet te gelijk een land beheerschen en voor een broeder vlieden.

501 *Maer in 't kort ter loop dit opgevat:* de Proza-vertaling heeft duidelijker: *doch ick zal 'er licht over henelopen.*

513 Pygmalion was priester van Hercules.

516, 517 *Haer' getrouwe en onbegraven man:* het rijm eischte *getrouwe;* maar de zuiverheid der taal *getrouwen.*

Heel doots om 't hooft, en wijst haer, bleeck van schrick [en schroom,
Het outer in den slaep, met moort en bloet bestreecken,
De wonde, met den dolck, hem in de borst gesteecken,
Brengt al 't verraet, in 't hof gebroeit, dus aen den dagh,
En waerschuwt haer te vliên, zoo haestigh als zy magh,
En van het vaderlant te scheiden uit de haven.
Hy wijst haer eenen schat, van outs hier stil begraven,
Het gout en zilver, dat op reis haer dienen kan.
De weeuw geweckt, bereit zich met haer eedtgespan
In 't heimelijck ter vlught. Zy spannen al te gader,
Te zamen, of uit haet, of schrick voor dien verraeder.
Zy randen schepen aen, en wat hier leght gereet,
Bevrachtenze met schat: gaen t' zeil, eer 't iemant weet,
Met al den rijckdom van dien gierigaert, dien snooden
Pygmalion, alleen op eene vrous geboden.
Zy landen endelijck ter stede, daer gy voort
De trotse muuren, en Karthagoos nieuwe poort
Zult zien opsteigeren. Zy kochten, op het meeten,
Hier lant, dat Byrza wort naer dezen koop geheeten,
Zoo groot, gelijck men met eene ossenhuit omleght.
Maer nu, wie zijtge? wat voor volck? van waer? nu zeght
Waerheene leght de reis? hy zucht eens op dit vraegen,
Uit 't binnenst van zijn harte, en zeght: zou ick gewaegen,
Van 't eerste tot het leste, ons aller ongelijck,
En ramp, en had gy tijt te hooren de kronijck
Van onze zwaericheên, ô maeght, om dit te weeten,
Ick zagh de zon gedaelt, en eer den dagh gesleeten.
Het onweêr heeft ons van d' aeloude Troische kust,
[Indien u by geval van Troje iet is bewust,]

518 Een regel, geheel bestaande uit monosylben: iets wat geen navolging verdient.

535 *Zy kochten:* daar tot hier in dit geheele verhaal altijd het praes. gebruikt is, ware ook hier, om den wille der consequentie, *koopen* verkieslijker geweest.
Op het meeten: bij de maat.

537 *Omlegh: omleggen* komt beter overeen met het verhaal dan *beleggen* dat in de Proza-vertaling staat. 't Lat. heeft *circumdare.*

543, 544 *ô Maeght, om dit te weeten, ick zagh:* deze constructie is niet in den haak. Er had behooren te staan: „o maagd, om dit te weten, gij zaagt," of „o maagd, zult (of wilt) gij dit weten, ik zag."

Zoo veele kusten langs gevoert, en smeet ten leste
De vloot by ongeval aen 't Libyaensch geweste.
Gy ziet Eneas, den godtvruchtigen, die hier
Met zijn huisheilighdom en Haertgoôn, uit het vier
En Trojes brant geberght, de zee komt overvaeren.
Ick d' afkomst van Jupijn, bekent door oorloghsmaeren,
Zoeck dus Italie, mijn eigen vaderlant,
En zeilde hierom van het Frygiaensche strant
Met twintigh schepen, om mijn avontuur te zoecken,
Op 't goddelijck geley van moeder in dees hoecken:
En zeven schepen, pas in 't zeegevaer geredt,
Belandden reddeloos. Ick, hier aen lant gezet,
Uit Asie en Euroop verdreven met den mijnen,
Zwerf, onbekent en arm, in Libysche woestijnen.
De moeder Venus leedt niet langer dit beklagh,
En viel 'er midden in: gy zijt dan zulck een slagh
Van volck als 't wezen wil, ick zet mijn trou te pande
Dat alle Goden u, die hier door storm belande
Aen Tyrus stadt, geensins misgunnen datge leeft.
Nu voort ten hove naer de koningin gestreeft:
Want ick verzekere u, zoo niet de wichleryen
Het waerzeggen niet los door 's menschen zinnen glyen,
Dat ree de wint op zee gekeert is, en uw vloot
En al uw volck geberght. Dit zietge naeckt en bloot,
Indienge uw oogen slaet op deze zes paer vogels,
Al zwaenen, die [na dat haer d'arent met zijn vlogels
En beck en klaeuwen uit den hemel overviel,

552, 553 De stamvader van Eneas was Dardanus, zoon van Jupiter en Elektra. Luidens een oudere overlevering was hij van Etrurië herkomstig, van waar hij naar Klein-Azië verhuisde, en het Trojaansche rijk stichtte.

563 *Ick zet mijn trou te pande:* de Proza-vertaling heeft: *ick vertrouw.*

567, 568 *Zoo niet de wichleryen het waerzeggen niet los door 's menschen zinnen glyen:* had Vondel geschreven: *de wichlarijen* en *'t waarzeggen*, dan zou *glyen*, als afhangende van twee substantiva, waarvan het eene in 't meerv. staat, zeer gepast zijn; maar nu de woorden *het waarzeggen* op zichzelven staan, vordert ons taaleigen, dat het w. w. evenals dit substant., en in weerwil dat er een ander substant. in 't meerv. voorafgaat, in 't enkelv. gebezigd wordt, en men alzoo *glijdt* leze.

571, 572 *Zes paer vogels, al zwaenen:* met deze twaalf zwanen — de zwaan was, als men weet, aan Venus geheiligd — wordt op de twaalf schepen gezinspeeld, die bij den storm van de vloot waren afgedwaald en wier behouden terugkeer door Venus wordt voorspeld.

By klaeren zonneschijn, en haer gescheiden hiel,]
Zich vrolijck in een vlught verquicken, en vermeien.
Nu schijnenze op een ry te strijcken in de weien:
Nu stijgenze in de lucht: en eveneens gelijck
Zy hunnen vyant zijn ontglipt, en zegenrijck
Nu drijven op haer pen, in 's hemels hooge plecken,
In eene zelve vlught al snorrende ommetrecken,
En zingen uit de borst; zoo loopt uw vloot en jeught,
Voor wint, voor stroom, den mont der haven in met vreught;
Of leght aen lant. Ga voort. Volgh, zonder om te kijcken,
Het padt, 't welck voor u leght. Zoo sprack zy, en ging [strijcken.
De neck der Schoone blonck, gelijck een roos van kleur.
De hairlock gaf een lucht en goddelijcken geur,
Gelijck ambrosia. 't Gewaet vloeit naer beneden.
Haer tredt wijst uit dat zy met recht wort aengebeden,
En een Godin is. Vorst Eneas kende voort
Zijn moeder, die verdween. Hy riep haer al gestoort:
Gy wreede, waerom komt gy u vermomt vertoogen,
En met een' valschen schijn zoo dickwijl voor mijne oogen?
Of waerom magh uw zoon niet raecken uwe hant,
In montgemeenschap treên, met kennisse, en verstant?
Aldus beschuldight hy zijn moeder, gaet met eenen
Naer stadt. d'Onsterfelijcke, uit hun gezicht verdweenen,
Bedecktze in 't heenegaen met eenen donckren mist,
Bewimpeltze met damp en nevelen uit list,
Op dat hen niemant zie, noch aenraecke en verhinder,
Of reên eisch van hun komst. Zy vaert al weder ginder
Naer Pasus toe, en keert blygeestigh in haer hof,
En kerck, daer tienmael tien altaeren haeren lof
Bewieroocken met geur van Saba; daer de roozen
En roozekranssen, versch ontloocken, voor haer bloozen.
Zy spoên terwijl hunn' wegh, en volgen vast het padt,
En treên den heuvel op, die over deze stadt
Ten deele hangt, en steil het nieuwe slot aenschoude,
Dat Tyrus koningin hier tegens over bouwde.
Eneas staet verbaest, als hy 't gevaerte ziet,

589 *Voort:* namel. „zoodra zij zich onder 't heengaan door haar bekoorlijkheden aan hem te kennen gaf."
601 *Blygeestigh:* t. w.: „om 't behoud van haar zoon."

Daer eerst de hut stont, arm gedeckt met stroo, en riet.
Hy staet verwondert om de poorten, en het woelen
Van 't volck, en d'effe straet. De Tyrischen krioelen,
Beyveren hun werck. d'Een arbeit aen het hof,
Treckt muuren op, rolt steen, en wenteltze op in 't stof.
Een ander roit en merckt het erf, om 't huis te zetten.
Men kiest wethouders, en de vroetschap, en stelt wetten.
Een ander delft en graeft een haven uit het velt.
Een ander leght den gront ten schouburgh met gewelt,
En houwt pylaeren uit de steenrotse, om tooneelen
Hierna tot eer en pracht te dienen onder 't speelen:
Gelijck de bie, by lente en zonneschijn in 't groen,
Op velt en bloemen slaeft, om jongen aen te voên;
Of klaeren honigh stuwt, en vult de honighraten
Met zoeten nektar; of d'aenbrengende onderzaeten
Van hunnen zwaeren last verlicht; of straf en stout
De bommels, in een' troep, uit haere korven houdt,
En keert dat vuigh gediert. Men werckt 'er, zonder treuren.
De zoete honigh rieckt naer tijm, en lentegeuren.
Eneas, die de stadt dus hoogh gerezen ziet,
Sprack: ô geluckigen, die, na geleên verdriet,
Hier reede rijzen ziet uw muuren, poort, en gevel!
Daerna begaf hy zich, bedeckt met eenen nevel,
In 't midden van den drang der lieden, en, 't is vreemt,
Hier is niet een, die hem gewaer wort, en verneemt.
Een woudt beschaduwde de middenstadt met boomen,
Heel koel, en aengenaem. De Punischen, gekomen
Door storm aen dezen oort der stede, groeven hier
Een merck en voorspoock uit, van Juno hun zoo dier
Bevolen, en getoont; een paertshooft: dit wou mellen

615 *Een ander roit en merckt het erf: rooien* heeft in onze taal onderscheiden beteekenissen, als: die van „uitroeien, uithalen," in welken zin men spreekt van: „aardappelen *rooien*," die van: „gedaan krijgen," als men b. v. zegt: „ik kan 't alleen niet *rooien*;" die van „met *roeden* meten," en hiervan: „keuren, nazien," in welken zin men spreekt van: „drank *roeien*" (wat hetzelfde woord is), „een huis *rooien, rooimeesters*" enz. en welke beteekenis het woord ook in den aangehaalden versregel heeft. Vergel. ook Boek VII, vs. 228.

618 *Met gewelt:* deze stoplap zou nog eenigszins passen bij het *pilaren houwen,* waarvan in den volgenden regel gesproken wordt; doch bij het *leggen van een grond* kwam volstrekt geen geweld te pas.

Hoe hier een strijtbaer volck zoude opstaen, om te vellen,
Veele eeuwen, al wat hun aen boort klamp, stijf en sterck.
Hier stichte Dido, toenze uit Sidon quam, een kerck,
Jupijns gemael ten prijze; een werckstuck om te brommen,
Geschenckrijck, groot van maght door Junoos heiligh-
[dommen.
Men klom de trappen op, langs drempels van metael.
Het koper hielt den balck gebonden, tot een prael.
De kopre kerckdeur draeit en knerst op kopre pannen.
Hier in dit zelve woudt bejegende den mannen
Van Troje en hem wat vreemts, dat eerst zijn vrees verzacht.
Hier zagh Eneas eerst eene uitkomst, lang verwacht,
Na veele zwaericheên, dat hem veel heils voorzeide:
Want midlerwijl hy hier de koningin verbeide,
In deze groote kerck den rijckdom overschat;
Verbaest staet om het heil der nieuwgeboude stadt,
De kunst des kunstenaers waerdeert met groot verlangen,
En zoo veel arrebeits, hieraen te kost gehangen;
Verneemt hy het gevecht voor Troje, na als voor,
Den oorelogh, alree de wijde weerelt door
Gedondert. Hy verneemt hier Atreus naer het leven,
Vorst Priam, en Achil, op bey te zamen even
Gebeeten, en gestoort. Hy bleef met aendacht staen,
En weende, en sprack: Achaet, wat oort is niet belaên.
Wat lant ter weerelt waeght nu niet van onze elende!
Zie Priam daer. Hier wort de dapperheit in 't ende
Met eere en prijs gekroont. Hier wort ons leet beklaeght,
En niemant vint men, die geen' rouw hier over draeght.
Laet vaeren alle uwe vrees: dees kennis zal ten leste,
[Want elck ons onheil weet,] noch dienen ons ten beste.
Zoo spreeckt hy, en verzaet zijn droefheit met de lucht
Van ydle schilderye, en loost'er zucht op zucht,
Waerop de traenen langs zijn kaecken nedervallen:
Want hy vernam de jeught, aen dees zy van de wallen,
Hoe zy den Griecken, die in 't velt voor Troje slaen,
Komt vallen op den hals, en jaeghtze op 't leger aen:
Van d'andre zijde hoe Achilles, met de pluimen
Op zijnen helm, den Fryx te wagen 't velt leert ruimen.

647 De klanknabootsing is hier wel zoo fraai als 't oorspronkelijke *foribus cardo stridebat ahenis.*

Niet wijt van hier verneemt hy, schreiende en bedruckt,
Vorst Resus witte tent, die door den slaep verruckt,
Wort overrompelt, en geplondert, en verslagen,
Van Diomedes, zoon van Tydeus, die den wagen
En heete paerden naer het heir drijft, dat het kraeckt,
Eer 't ros het voêr van Troje, en Xanthus heeft gesmaeckt.
De jonge Troilus vlught, aen d'andre zy der veste,
En geeft zijn vyants heir geweer en schilt ten beste:
Een ongeluckigh knaep, die tegens Thetis zoon,
Zich stout verzette, een kans voorwaer niet even schoon.
Hy wort van 't paert gesleept, en, hangende verslagen
Van achter over, op den lêgen oorloghswagen,
Houdt noch den teugel vast, en vaeght, helaes, het lant
Met hooft en hair: de speer schrabt omgekeert in 't zant.
De Troische vrouwen gaen terwijl naer Pallas deuren,
Ten zoen van haeren toorne, in 't hangend hair, en treuren
Met sluieren om 't hooft: 't misbaer den rouw vermeert,
Daer zy haer borsten slaen. Minerve afkeerigh, keert
De droeve schaer den neck, en slaet haere oogen neder.
Achilles had het lijck van Hektor, heene en weder,
Wel drywerf achter een, gesleurt om Trojes wal,
En 't wert om gout gelost. Eneas zuchte uit al
Zijn hart, zoo dra hy quam den oorloghsroof t'aenschouwen,
Den wagen, en het lijck van zijnen halsgetrouwen,
En Priam, die, bedruckt en weerloos, voor de stadt,
Den trotsen vyant met gevouwen handen badt.
Hy vondt zich zelven oock, by al de Griecksche heeren,
En onder 't oorlogsvolck, dat Troje quam verweeren
Uit oosten, en vernam hier Memnon, den Moorjaen,
Met zijne standerden. Hy ziet de benden slaen.
Penthesilea sterckt haere Amazoonsche vaenen,
Met schilden toegerust, gewrocht als halve maenen,
En, onder duizenden, beschut 'er Priams recht.
De goude gordel van de krijghsheldin hangt hecht
Gehaeckt beneên de borst, die naeckt is, naer 's lants wetten.
Een maeght durf in het velt zich tegens mans verzetten.
Terwijl Eneas, neef van Dardan, zich hierom
Verwondert, dit beziet, verbaest blijft staen, en stom,

678 *Door den slaep verruckt:* hier wordt *verruckt* weer gebezigd in den zin van „afgetrokken," te weten „aan het werkelijke leven."

En starooght op de kunst, komt Dido, d'overschoone,
De brave koningin, ten tempel, en ten troone,
Met eenen grooten stoet van heeren, en 't geley
Van jofferen bestuwt. Zoo gaet Diaen ten rey,
Op Cynthus heuvels, langs Eurotas waterkanten,
Gevolght rontom haer heen van duizent berghverwanten,
Al godtheên. Haer geweer, de koker op den rugh,
Hangt achter af, en treênde òp 't velt, gezwint en vlugh,
Munt uit in al den drang der wackre jaghtgodinnen
Met hals en hooft. Latoon, de moeder, is van binnen
Al heimlijck in haer schick. Aldus komt Dido voort,
In 't midden van den stoet, en vordert met haer woort
En wenk den bouw des rijcks, en 't werck, genaeckt den [drempel.
Zy zet zich, midden in den overwelfden tempel,
Op eenen hoogen stoel, omcingelt van haer wacht.
Zy schreef'er wetten voor, gaf elck, naer zijne maght,
Zijn eigen taeck, en werck, of liet'er hen om loten;
Wanneer Eneas ziet hoe 't volck komt toegeschoten,
En Anteus, en Sergest, en moedigen Kloanth,
Met een al 't overschot der Troische vloote, aen strant
Op zee van een gewaeit, en uit hun streeck gedreven.
Hy stont verbaest, en stom, Achates mede, en, even
Verslegen als verblijt, verlangden hun de hant
Te geven in der yl, t'omhelzen op het lant:
Doch konden niet bevroên hoe 't met hun was gelegen;
Dies zy, met eene wolck bewimpelt, stille zwegen,
En letten in wat staet zy stonden; waer de vloot
Gebleven was, en wat hen hier dreef, na dien noot:
Want d'andre schepen hen tot deze bootschap kooren.
Luidtruchtigh gingen zy ten tempel, om te hooren
Wat heul te vinden was op hun verzoeck, en bê.
Zy traden naulijx in, of Dido gafze alree
Gehoor. Ilioneus, de treflijckste van allen,
Hief met bedaertheit aen: ô koningin, wiens wallen

729 *Omcingelt van haer wacht:* de uitdrukking is volkomen goed; want *omsingelen* en *omringen* is hetzelfde. 't Latere gebruik heeft echter aan het eerste dier beide woorden, wanneer er van personen gesproken wordt, de beteekenis gehecht van: „met een vijandelijke bedoeling omringen."

Nu ryzen, met Jupijns bestemminge en onthiet,
En die dit trotse volck betoomt met uw gebiet;
Wy Troischen, jammerlijck gesolt om alle stranden
Door onweêr, bidden u verbie het schendigh branden
Van ons verstroide vloot: verschoon 't godtvruchtigh zaet,
En neem wat nader acht op onzen droeven staet.
Wy komen niet met maght in dit geweste opdonderen,
Om Libysch heilighdom met torts en zwaert te plonderen,
En weder met den buit te streven zeewaert aen.
Wy ballingen zijn niet gestelt op dit bestaen.
Een lantstreeck, by den Grieck Hesperie geheeten,
Out, strijtbaer, vruchtbaer, vet, en lang voorheen bezeten
Van den Enotriaen, leght ergens, die geroemt
Italie, en het volck, naer 's vorsten naem genoemt,
Italianen heet by zijn nakomelingen,
Ten minste naer 't bescheit, dat wy hier van ontfingen:
Wy zeilden derwaert, als de norsse Orion, snel
In zee opsteeckende, ons afgrijsselijck en fel
Op blinde zanden joegh; een buy, die d'een op d'ander
De vloot door golf en rots verstroide van elckander:
En wy, een klein getal, verschijnen hier voor u,
Gedreven aen uw strant. Wat aert van volck, zoo ruw,
Bewoont dees kust? wat lant mishandelt vreemde lieden
Zoo hardt, en onbeschoft? men wil ons hier verbieden
Te rusten op het strant. Men schent den lantzaet aen,
En lijt niet dat wy hier een hant breet velts beslaen.
Ontzietge dan noch mensch, noch menschelijck vermogen;
Ontziet ten minste Godt, by wien geen mededoogen,
Geen deught blijft ongeloont, geen boosheit ongedacht.
Eneas was ons heer, en koning, van 't geslacht
Der Goden, zonder ga, godtvruchtigh, en rechtvaerdigh,
Een dapper oorloghsman. Indien hy, eere waerdigh,

749 *Onthiet:* d. i. „bevel," of ook wel: „belofte." 't Is van *heeten,* gebezigd in den zin als hierboven vs. 118, en komt bij KILIAEN niet voor, maar wel *ontheyten,* dat hij met *promittere* vertaalt, en reeds *vetus,* „verouderd," noemt. Zie BILDERDIJK *Geslachten* in v. *onthiet.*

760—763 De constructie is gewrongen; de Proza-vertaling heeft: *een gewest leit 'er, dat de Griecken Hesperie noemen, een overout strijtbaer en vet en vruchtbaer lant: d' Oenotrianen hebben het weleer bewoont: nu ziet men dat de nakomelingen dit Italie, en het volck Italianen naer den naem van hunnen overste noemden.*

Door 't nootlot is geberght, het lijf behouden heeft,
En niet ter zielen voer, door byster weêr gesneeft;
Zoo vrees geensins of het u namaels moght berouwen
Dat gy hem eerst verplicht, door heuscheit, en vertrouwen.
Sicilje draeght oock steên, en wapentuigh, en moedt
Op brave Acest, een' vorst geteelt uit Trojes bloet.
Vergun ten minste hier d' ontrampeneerde schepen
Op strant te haelen, hout uit bosch en woudt te sleepen,
Te houwen, ribbe en riem te schaven, op dat wy,
Den koning en ons volck verwervende, noch bly,
Indien 't geluck ons dien', naer d' Italjaensche plecken,
En 't oude Latium te zamen heenetrecken:
Maer mist ons deze hoop, en zijt gy, ô Trojaen,
O waerde vader, in het Libysch diep vergaen;
Is 't met Iülus uit, zoo laet ons van dees reede
Toch naer Sikanie, en de nieugeboude stede,
En vorst Acestes spoên, van waer wy herwaert aen
Gezeilt zijn met de vloot. Dus sprack hy, al belaên,
En al de Dardaniers bestemden zijne bede.
De koningin beziet hem vast op deze rede,
En antwoort kort aldus: Trojaenen, weest gerust.
Laet vaeren zorgh, en vrees. Dit strant, dees waterkust
Wort naeu met wacht bezet, bewaeckt aen alle kanten,
Uit angst, om mijnen stoel, die last lijdt, vast te planten,
Tot dat de boom van 't rijck zijn wortels dieper schiet.
Wie kent Eneas stam, wie Troje en Troischen niet,
Ten oorlogh dus befaemt! wat lant, in alle streecken,
Weet van dien krijgh en brant, vol jammers, niet te [spreken!
Wy Punischen zijn niet zoo ruw, en plomp, en straf,
En 't nieuwe Tyrus leght zoo wilt en woest niet af
Van 's weerelts heirbaen, daer de zedigen verkeeren.
Het zy gylieden eens uw schepen wenscht te meeren
Aen d' Italjaensche kust, Saturnus oude wijck,
Of Eryx grenzen zoeckt, en vorst Acestes rijck;
Ick zal u veiligh voort afvaerdigen, geleiden
Met raet, en daet, en hulpe: of wiltge hier verbeiden,

782 *Ter ziele voer:* stierf. Zie over deze uitdrukking HUYDECOPER, *Proeve,* III, bl. 208, 204 en het aanget. aldaar.

811 *Daer de zedigen verkeeren:* waar beschaafde zeden heerschen.

U neêrslaen op ons erf; mijn nieuwe stadt, mijn strant
Staen open: haelt de vloot en schepen vry op 't lant.
Tyrier en Trojer zijn ons even lief, en waerdigh.
En och, of nu de wint uw' koning, zoo rechtvaerdigh,
Had herwaert aen gevoert, en ick hem hier zagh staen.
Noch wil ick zommigen afvaerdigen te gaen
Bezichtigen de kust, beveelenze al mijn stranden
Zorghvuldigh te bezien, te zoecken waerze landden,
Of ergens spoelden aen een bosch, en eenzaem woudt;
Of waer een Troier zich in stadt of vlecke onthoudt.
De vorst Eneas, en de kloecke Achates mede
Verlangden nu, vol moedts, gesterckt door deze rede,
Om uit de schaduwe der wolcke in 't licht te staen.
Achates sprack toen eerst den vorst Eneas aen:
O Venus zoon, wat dunckt, wat dunckt u van die maeren?
De vloot, en mackers al is 't vry van zeegevaeren.
Wy missen een' alleen, en zagen schip en mast
Recht voor ons zincken. Wat wy nu verneemen, past
Op moeders wichlery. Dit had hy pas gesproken,
Of deze lucht en mist, waer in de helden doocken,
Borst haestigh, en verdween: de lucht wert klaer en schoon.
Daer stont Eneas toen in dezen dagh ten toon,
En blonck, zoo braef van leest, van opzicht, en van zwieren,
Gelijck een Godt: naerdien de moeder hem quam cieren
Met blonde locken, en een gloênde blozentheit,
En staetigh opzicht, en een' glans vol majesteit.
Als kunstenaers yvoor vercieren door glad slijpen
Met een bevalligheit, of geven 't gout te grijpen
Het Parosch marmer, of het zilveren metael.
Hy, die dus onvoorziens, zoo braef hun altemael
Verschijnt, begint mevrouw eerbiedigh aen te spreecken:
Hier staet de man, den storm van 't Libysch meer ontweecken,
De Troische Eneas, met bekommering gezocht.
O koningin, die dus met onzen droeven toght,

844, 845 *Of geven 't gout te grijpen het Parosch marmer,* enz. De Proza-vertaling heeft: *of als zilver en Parischen marmer in gout wort gezet.*

845 *Parosch marmer:* beter had Vondel in de Proza-vertaling geschreven: *Parischen marmer:* het eiland heet wel *Paros,* doch de vocaal verwisselt bij de vorming van 't adjectief. Zoo zegt men: „de *Delische,*" niet: „de *Delosche* Apollo;" „het *Kolchische,*" en niet: „het *Kolchosche* vlies," enz.

En der Trojaenen ramp, die groot is, zit beladen;
Die ons [het overschot des volcks, te schalck verraeden,
En pas het Griecksche zwaert ontsloopen, en hun hant,
Door allerhande ramp, te water, en te lant,
Gesolt, en uitgeput, met druck en noot bevangen,]
Gewaerdight, in uw stadt, oock in uw hof, t'onfangen:
O Dido, wy met alle ons lantsliên, die verstroit
Door al de weerelt, noch geberght zijn, kunnen noit
Dees deught, naer heuren eisch, met danckbaerheit beloonen.
De Goden [zooze noch godtvruchtigen verschoonen,
In waerde houden; zoo rechtvaerdigheit, en trouw
En 't vroom geweten noch een ploy ter weerelt hou,]
Beloonen uwe deught en weldaet naer behooren.
Gy zijt ter goeder uur gewonnen, en geboren.
Geluckigh was uw stam, om zulck een waerde spruit.
Zoo lang de stroom in zee zal loopen ongestuit;
Zoo lang de schaduwen rontom de bergen dwaelen;
Zoo lang de hemel weit gestarnte, en zonnestraelen;
Zal elck uw' naem en faem, en weldaên, zonder tal,
Verheffen, waer hy oock in 't endt belanden zal.
Hy gaf hierop de hant den reisbroêrs door elckandere,
Ilioneüs d'een, Sergustus mede d'andere,
Voort Gyas, en Kloanth, en al de gasten mê.
De koningin zat eerst verstomt op haere stê,
Verwondert om dien man, en om zijne avontuuren.
Zy sprack: ô Venus zoon, wat voert u naer ons muuren?
Wat drijft u, met gevaer door zoo veel zeeverdriet,
Naer dezen woesten hoeck? zijt gy Eneas niet,
Dien Venus, zegenrijck, een voester van de weelde,
By Dardans zoon, Anchys, op Xanthus oever teelde,
En in het Troisch gewest wel eer ter weerelt broght?
Gewisselijck my heught dat Teucer my bezocht
Te Sidon, toen hy, uit zijn vaderlant gedreven,
Naer andre rijcken stont, door Belus hulp gesteven.
Mijn vader Belus liep het vruchtbre Cyprus af,
Bezat het eilant, dat zich boogh voor zijnen staf.

862 *Ploy:* de Proza-vertaling heeft *plaets. Een ploy.... hou* staat hier voor „stand houdt." Zie over de verschillende beteekenis van *plooi* 't *Uitl. Woordenboek* op HOOFT, *in v.*
Hou: om 't rijm, voor *houdt.*

Ick hoorde sedert al van uwen naem vermaenen,
Van Griecksche koningen, en 't jammer der Trojaenen.
De vyant zelf verhief de Troischen, en hunn' stam,
En rekende dat hy zijn' oirsprong hieruit nam:
Weshalve, ô brave jeught, neem uw verblijf ten hove.
Een zelve zeefortuin heeft eertijts my, verschove
En vreemde ballingin, na allerhande noot,
Ten leste in dees landouwe ontfangen met mijn vloot.
Ick, die den weêrspoet ken, ben willigh alle lieden
In hun verlegenheit en noot de hant te bieden.
Zoo spreeckt de koningin, en leit Eneas voort
In 't koningklijcke hof, beveelt aen ieder oort,
In alle tempelen te slaghten, en te vieren,
Ter eere van de Goôn. Zy zent wel twintigh stieren,
En hondert zwijnen, ruigh van borstelen, naer zee
Haer gasten toe, en zoo veel vette lammers mê,
En weelige oien, en Godt Bacchus blijde gaven.
Maer binnen wort het hof, door hofgezin en slaven,
Heel prachtigh koninglijck en heerlijck toegemaeckt.
Men recht in 't middenhof de maeltijt aen. Hier blaeckt
Tapijt, en purper, elck om 't heerlijckste uitgelaeten.
De tafels schitteren van goude en zilvre vaten,
Waerop der vaderen doorluchte daeden staen
Gedreven op een ry, van haeren oirsprongk aen:
Wat d'overoude stam verricht heeft door de grooten,
Door zoo veel dapperen, uit dezen stam gesproten.
Eneas [want zijn hart en vaderlijck gemoedt
Niet rusten kon,] zont voort Achates heen met spoet,
Naer strant toe, en de vloot, om hun bejegeningen
Askaen te melden, en hem mede in stadt te bringen.
Het vaders hart is meest voor 't lieve kint beducht.
Met een beveelt hy hem schenckaedje en schat, ter vlught

892 *Verschove* voor *verschoven:* het aanvoegen of weglaten van een *n* heeft bij Vondel meer plaats, zonder dat het daarom wettig of navolgingswaardig zij. Vooral is de gebezigde vrijheid hier ter plaatse af te keuren, waar de opvolgende vocaal de slotsylbe van *verschove* doet wegsmelten.

893 *Ballingin:* 't woord klinke eenigszins vreemd, het is even wettig van vorm als *koningin.*

905 *Toegemaeckt:* de Proza-vertaling heeft *opgepronckt.*

907 *Uitgelaeten:* te voorschijn gehaald.

916 *Bringen:* op zijn Eng., voor *brengen.*

Geborgen uit den brant van Troje, in 't hof te haelen;
Een' tabbert, stijf van gout en parlen, om te praelen,
En een behangsel, met oranje loof en bloem
Geboort, waermê Heleen van Argos, rijck van roem,
Zich cierde, een wonderlijck geschenck van moeder Lede;
Toen zy, van out Myceen, haer vaders hof en stede,
Naer Troje en d'onvrye echt ging vaeren voor den wint;
Met noch een' scepter, eer van Priams outste kint,
De dochter Ilioon gedragen, neffens dezen
Een' parlen halskarkant, en noch een uitgelezen
Juweel, een dubble kroon van steenen en van gout.
Achates teegh zijn best, daer zich de vloot onthoudt,
Op dat hy dezen last, naer zijnen eisch, bekleede.
Maer Cyprus koningin lagh op haer luim, was reede
Om wederom wat nieuws, wat zeldtzaems te bestaen,
En haeren zoon, in schijn van 't lieve kint Askaen,
Te brengen in het hof, en Dido, daer de giften
Haer hart bekooren, als met zinnelooze driften,
t' Ontvoncken door den brant van minne in mergh en been:
Want Venus vreest den aert van Tyrus hof en steên,
Vol dubbelhartigen en weifelende raeden.
Zy vreest oock Juno zelf, en, 's nachts hierom beladen,
Spreeckt dus den Minnegodt, den kleenen vlieger, aen:
Mijn zoon, op wiens gewelt en maght ick vast magh staen;
O zoon, die op 't geweer van Jupiter, waermede
Hy reuzen heeft verplet, niet past; ick heb een bede
Aen uwe Godtheit, en verzoeck uw' onderstant.
Gy weet hoe Junoos wrock dus, over zee en zant,
Langs alle kusten voert Eneas, uwen broeder,
t' Onbillijck: en de rouw van uw beminde moeder
Gingk dickwijl u aen 't hart. Nu houdt hem Dido vast
Met zoeten woorden op. Hoe dit onthael den gast
Bekomen moght, heeft my met achterdocht getroffen.
Gewis zy zal by dees gelegenheit niet sloffen,
Maer passen op haer stuck: waerom ick vind geraên,
De koningin, eer zy iet ontrous durf bestaen,
Met list t'ontvoncken, en op mijne zy te winnen,

925 *D'onvrye echt:* de onwettige, ongeoorloofde echt. Vondel bezigt het woord hier vr., welk geslacht BILDERDIJK mede aan 't woord toekent. Zie zijn *Geslachten* in v.

Op dat geen Godtheit haer verandere van zinnen,
En zy Eneas blijf van harte toegedaen,
Als ick. Nu vat mijn' zin, om hier niet mis te slaen.
Het koningklijcke kint, dat ick alleen bezinne,
Rust toe, op vaders last, naer 't hof der koninginne
Te treden, en schenckaedje en overbleven schat,
Uit Trojes brant geberght, te brengen in de stadt.
Ick zal dit kint, als 't slaept, in onze heuvelstreecken,
Idalie, of Cytheer, my toegewijt, versteecken,
Op dat het dit bedrogh niet riecke, of ons ontmoet'
In 't midden van 't bancket. Ga heen, vermom met spoet
Uw aenzicht eenen nacht, en laet u niet verdrieten
De troni van dit kint naer 't leven aen te schieten,
Op dat [wanneer Elize, op 't koningklijck bancket
Verheught, en by den wijn, die zorgh van 't harte zett',
U neeme op haeren schoot, omhelze, en kusse onendigh,]
Gy haer 't verborgen vier en loos vergift behendigh
Ten lippen inneblaest. 't Gehoorzaem minnekint
Gehoorzaemt moeders last, gelijck zy raetzaem vint.
Het schiet zijn vleugels uit, en treckt al vrolijck heene,
Met zulck een' tredt, als of Iülus zelf verscheene.
Maer Venus geeft Askaen een' slaepdranck, streelt en kust
En stooft het in haer' schoot, en voert het kint gerust
Op 't hoogh Idalie ten bossche in, leght het kleine
In koele schaduwen van zachten marjoleine,
Op datze met haer bloeme en geuren 't wicht verquick'.
Kupido geeft gehoor, gaet heen, wel in zijn schick
Met trouwe Achates, die hem meleit, om de heeren
Met koningklijck geschenck en gaven te vereeren.
De koningin had, voor zijn komst, zich ten banckett'
Op bedspon en tapijt in 't midden aengezet.

979 *Het kleine:* versta: „het kind." Nu zouden wij van *den* of van *de kleine* spreken, naarmate wij van een knaapje of een meisje spreken. Intusschen noch het woord *kleine,* noch het voorafgaande *kind,* noch het vs. 981 volgende *wicht,* welke beide laatste uitdrukkingen Vondel ook zelfs in de Proza-vertaling bezigt, komt hier te pas, om de reden reeds op vs. 394 gegeven. Vondel volgt hier de Italiaansche schilders van den ouden tijd na, die in hunne schilderijen van 't laatste avondmaal, de uitdrukking, dat Johannes in den schoot des Heeren lag, letterlijk opnemende, hem als een kind voorstellen.

986 *Bedspon:* min juist voor „bedsponde" of „bedsponning." *Sponde* is de

De vorst Eneas en de Troischen, zijn geleide,
Vergaêren vast; men gaet aenleggen op 't gespreide
En purpren tafelbed. De dienaer giet lampet
En water op de hant. Men drooght de handen met
Gebloemden hantdoeck. Men leght weite uit teene manden
Op tafel. Binnen wort gewoelt met hondert handen
Van vijftigh maeghden, die op eene lange ry
't Gerecht opdisschen, en de hoofsche leckerny,
Het hof bewierroocken: en dan noch hondert anderen,
En hondert dienaers van eene oude met elckanderen,
Die rijcklijck op den disch verschaffen wijn, en spijs.
De burgery dringt sterck ter poorte in, naer lants wijs.
Men zetze op dischtapijt. Zy zien Eneas gaven
Met groot verwondren aen, verwondert om den braven
Iülus, en den Godt, wiens aenschijn gloeit, en straelt,
En zijn gebootste spraeck; om sluier en 't gemaelt
En rijck omhangsel van oranje. Geen van allen
Kan minder zich verzaên van lust en welgevallen
Aen dit aenminnigh kint, als Dido, die alree
Zich deerlijck overgeeft aen 't naeckend minnewee.
Zy wort verhit door 't kint, en 't geen haer is geschoncken;
Die beide het gemoedt ontstellen, en ontvoncken.
Na dat de knaep een wijl in vaders armen hangt
Om zijnen hals, die den vermomden zoon ontfangt,
En kust tot dat hy heeft verzaet des vaders minne,
Zoo zoeckt het kint Elize, en vlieght de koninginne
Met yver om den hals. Zy druckt het aen haer hart,

rand van een bedstede, of het geheele bed wanneer 't op zeelen hangt; *spon* „de stop, waarmee een vat gesloten wordt." Zie TEN KATE, Deel III, op *span* en BILDERDIJK en WEILAND *in v.*

991 *Gebloemden hantdoeck:* de Proza-vertaling heeft: *ruige hantdoecken,* hetgeen den zin van 't oorspronkelijke *tonsis*.... *mantelia villis* beter teruggeeft. Vondel heeft het bij de tweede overzetting anders opgevat en de taal daardoor geweld aangedaan; immers had hij behooren te schrijven „gebloemde handdoeken," „den gebloemden handdoek," of „gebloemd handdoek;" omdat doek, voor stoffage genomen, onz. is.

998 *De burgery dringt sterck ter poorte in, naer lants wijs:* hieruit zou men kunnen opmaken, dat het te Carthago gewoonte was, den burgers vrijen toegang tot de hoffeesten te verleenen. Zulk een gastvrijheid zou echter wat al te kras en zeker ook te lastig zijn geweest. In de Proza-vertaling staat: *de Tyriers komen oock by menighten de poort ingedrongen,* waarmee de zin van het oorspr. behoorlijk is teruggegeven.

En ziet zich naulijx zat, en Dido, die de smart
Der minne namaels staet zoo jammerlijck te voelen,
Verneemt niet welck een' Godt zy, om haer' lust te koelen,
Aldus in haeren schoot vast koestert, streelt, en mint.
De zoon, die moeders last uitvoeren wil, begint
Allengs Sicheüs uit haer hart en zin te wissen,
En pooght inwendigh 't hart en haer gedachtenissen,
Nu koeler, en een poos van d' eerste min gespaent,
Door een herbore min t'ontsteecken, eer zy 't waent.
Het eerste dischgerecht is naulijx opgenomen,
En 't lijf met spijs gesterckt, of groote kelcken koomen
Ter tafel, en men kranst den wijnkop versch en koel.
De gasten zijn verheught. Het vrolijck gekrioel
Verweckt een' wedergalm door al de ruime zaelen.
De lamp beschijnt het gout der balcken met haer straelen.
De turck brant helder, en verdrijft den duistren nacht.
Nu eischt de koningin een' wijnkelck, daer 't geslacht
Van Belus en zijn zaet gewoon was uit te drincken;
Een' wijnkelck, zwaer van gout, waerin robijnen blincken:
Men schonck dien boordevol. Toen zweegh al wat 'er zat.
Zy sprack: ô Jupiter, naerdien elck een u schat
En eert voor 't heiligh hooft der blijde gasteryen,
Die haer oock wetten stelt; laet toch dees dagh gedyen
Tot heil van Tyrus, en den Troischen vlughteling,
Op dat men na gedenck' hoe Tyrus Troje ontfing:
Dat Bacchus, schencker van de vreught, ons koom' verblyen,
En Juno zelf verschijne op deze gasteryen.
Gy Sidoniers, onthaelt de gasten, blijde en frisch.

1025 *Wijnkop:* wijnbeker, als 't Eng. *winecup;* eenige regels verder vinden wij *wijnkelk* gebezigd.

1031, 1032 *'t Geslacht van Belus en zijn zaet:* Vondel meent eenvoudig: „Belus en zijn nakomelingen;" zoodat de woorden *geslacht* en *zaet* hier niet dan een ongelukkige tautologie zijn. Doch bovendien is de figuurlijke uitdrukking *zaad* voor „geslacht," evenmin als die van *huis* voor „gezin" of van *nest* voor „jonge vogels" te dulden, zoodra men dat *zaad*, *huis* of *nest* voorstelt als handelende persoon. Wie kan zich, als hier, een *drinkend zaad* voorstellen; wie een *te paard zittend* huis? een *uitvliegend nest?* — Vergelijk het aangeteekende op *Lantgedichten,* I, vs. 528.

1035—1040 *Gasteryen:* de herhaling van 't zelfde rijm na drie regels is niet aan te bevelen; nog minder het gebruik van 't zelfde rijmwoord, en allerminst, wanneer dat woord eenigszins ongewoon klinkt en daardoor de aandacht trekt.

Zoo spreecktze, en plengt en stort wat wijns uit op den disch,
Als een dranckofferhande, en proeft die met de lippen,
En roert den wijnkelck pas en effen aen te tippen.
Toen gaf zy 't Bitias, die zet het aen den mont,
En nijpt den wijnkelck uit, tot onder op den gront.
De grooten volgen hem. Iöpas roert de snaeren:
Die zanger, lang van haer, speelt op al wat d'ervaeren
En stercken Atlas leert. Hy zingt den loop der maen:
Van zonnezwijm: waeruit de mensch en 't vee ontstaen:
Wat oirzaeck zy van storm en blixem, dondervlaegen:
Van Boer, en Regenstar, en groote en kleenen Wagen:
Wat heete dagen reckt: wat koude krimpt zoo knap.
De vrolijcke Tyriers verdubblen 't hantgeklap:
De Troischen volgen hen. De koningin, eilaci,
Al t' ongeluckigh, broght met kouten deze staetsi,
Dit nachtfeest over, dronck de min, die heur behaeght;
Terwijlze gratigh dan naer koning Priam vraeght,
Dan weêr naer Hektor, dan naer Memnon; met wat boogen,
Wat wapenen hy quam uit Oosten aengetoogen;
Dan naer de paerden en 't geridt van Tydeus zoon;
Dan naer Achilles moedt, en zijnen oorloghstoon.
Ten leste sprackze: ô vorst, ter goeder uur gekoomen,
Verhael ons van 't begin hoe Troje is ingenomen
Door 't Griecksch verraet: verhael uw avontuur in 't bree,
En hoe gy ommezworft: want uwe vloot alree
Is zeven jaeren langk gesolt op woeste baren,
En heeft de weerelt en haer kusten omgevaeren.

1042 Wederom een regel, uit monosylben bestaande; doch wat hier minder stuit, om het samensmelten der vocalen, ten gevolge waarvan de woorden *spreeckt, ze* en *en* niet op zichzelven staan, maar aan elkander verbonden worden.

1046 *Nijpt:* nipt.

HET TWEEDE BOECK.

INHOUDT.

Elck zwijght, en luistert scherp. De vorst verhaelt in 't bree
Dien gloênden ondergangk, gebrouwen door de laegen
Van dat schijnheiligh paert: hoe Sinon, tuck en ree
Te decken 't loos verraet, en zulck een' sprongk te waegen,
Het paert aen 't baeren holp: hoe Hektor Venus zoon
Den vaeck uit d'oogen dreef, en waerschuwde op te waecken:
Hoe hy zich redde op straet, door levenden en doôn,
Het hof ontzetten woude, en d'afgestormde daecken;
En met zijn' vader vliênde, op ongewisse hoop,
Zijn gade miste, en met zijn kint dien moort ontsloop.

Elck zweegh, en zagh hem aen, met aendacht en verlangen.
De vorst Eneas heeft hierop dus aengevangen,
Van 't hooge tafelbedde: ô koningklijcke vrouw,
Gy heetme mijnen druck en onuitspreeckbren rouw
Vernieuwen; hoe de Grieck zoo deerlijck het vermogen
Van Ilium verdelghde, en wat ick met mijne oogen
Al jammeren aenschoude, en mede in zulck een' staet
Vooraen bezuuren most. Wat Myrmidonsch soldaet,
Wat Doloper, of wie van wreede Ulysses bende
Zou, zonder traenen, die verwoestinge en elende
Verhaelen? oock bevalt de nacht, met dau gelaên,
Het aerdtrijck, en 't gestarnte, alreede aen 't overslaen,
De midnacht roept te bedde al die hier zijn gezeten:
Doch is uw lust zoo groot, om ons fortuin te weeten,
En Trojes ondergangk te hooren kort en klaer;

Vergel. den „Inhoudt" der Proza-vertaling en de Kantteekingen aldaar.

11, 12 *Bevalt de nacht.... het aerdtrijck:* valt de nacht op het aardrijk.

15 *Kort en klaer:* een ongelukkige rijmlap, die bovendien in tegenspraak is met een anderen rijmlap, vs. 1065 van 't vorige Boek voorkomende, en waar Vondel Dido tot Eneas laat zeggen, dat zij het avontuur van Eneas *in 't bree* wenscht te hooren.

Zoo zal ick [schoon mijn geest noch gruwt aen dit gevaer
Te dencken, en mijn hart van droefheit sluit,] beginnen.
De Griecksche krijghsraet, die de vest niet zagh te winnen,
En, na veel jaeren krijghs, verzwackt, en afgemat,
Van 't nootlot afgekaetst, ging bouwen voor de stadt,
Door Pallas drift en geest, een houten paert, gesteegen
Zoo hoogh gelijck een bergh, met ribben ingeslegen
Van dennen; onder schijn van veiligh wederom
Te keeren over zee, door zulck een heilighdom,
Minerve toegewijt. Dus laet de Faem zich hooren.
Men sluit de braefsten, eerst by lotinge uitgekoren,
Ter zijde al stil in 't paert, en stopt den hollen buick
Met blanck gewapenden, by duister, en ter sluick.
Een eilant, Tenedos, leght in 't gezicht der veste,
Van Troje, en was befaemt in 't oostersche geweste,
En rijck van middelen, zoo lang als Priaems rijck
Noch overende stont: nu is het slechts een wijck
En inham, daer de kiel zich naulijx magh betrouwen.
De krijghsvloot, hier gevoert, om achterdocht te schouwen,
Verberght zich op de kust. Wy waenen zy toogh wech
Naer Argos toe voor wint. De stadt, van 't lang belegh
Ontslaegen, is verheught. Men zet de poorten open.
Het lust de burgery naer buiten toe te loopen
Bezichtigen het velt, daer 's vyants leger lagh;
De dootse plaets te zien, en d'oevers, daer het plagh
Te grimmelen. Hier sloegh de Thessaler zich neder.
Hier stont Achilles tent. Hier lagh de vloot, in weder
En onweêr veiligh. Hier ging 't heftigh op een slaen.
De zommigen zien 't paert met een verbaestheit aen,
't Geschenck, dat hun ten vloeck, Minerve is opgedragen,
Verwondert om 't gevaert. Het zy dat Trojes plaegen
Dit eischten, 't zy bedrogh, of wat het wezen wou;
Thymetes was de man, die d' eerste dit gebouw
Hiet sleepen in de stadt, en op den burgh te zetten:
Maer Kapys, en die scherp en nauwer hierop letten,

20 *Afgekaetst:* gestuit, als in de Proza-vertaling staat.
21 *Door Pallas drift:* op het aandrijven, op den raad van Pallas.
48 *Thymetes:* wiens vrouw en kind door Priamus om 't leven waren gebracht, en die uit wraakzucht den verrader speelde.
49 *Hiet:* hier voor „gelastte."

Gebieden dat men 't Griecksch, met recht verdacht, geschenck
Verbrande, of 's vyants laegh in zee plompe, en verdrenck',
Of polsse in 't hol des buicks, met booren, en met sloopen.
Het wispeltuurigh graeu, hierover in veel hoopen
Gereeten, staet gekant uit yver tegens een.
Toen komt Laokoön geloopen naer beneên,
Van 't hooge slot, vol viers, vooruit, gevolght van veele,
En eenen langen sleep. Hy roept met luide keele
Van verre: ô licht misleide en slechte burgery,
Wat is dit voor een dolle en blinde razerny?
Gelooftge dat de vloot des vyants zy vertogen?
Of achtge een Griecksch geschenck vry van bedrog hen logen?
En kentge Ulysses dus, en zijnen valschen aert?
De Griecken schuilen stil in 't hol van dit gevaert;
Of deze stormkat is gebouwt, om onze wallen
En huizen te bespiên, en Troje t'overvallen;
Of hier is een verraet bewimpelt met dit hout.
Trojanen, wacht u wel, eer gy het paert betrouwt.
Het zy hierme zoo 't wil; ick vrees voor Griecksche treken;
En hun schenckaedjen meest, en alle hoofsche streecken.
Zoo sprack de man, en schoot een zwaere schacht, vol vier,
Uit al zijn macht ter zijde, en in den buick van 't dier,
En door de ribben heen, zoo datze stont en trilde,
De buick, van dezen slagh geklocken, galmde, en gilde,
En rammelde uit zijn hol: en had ons toen het hooft
Niet averechts gestaen, en 't nootlot ons berooft
Van zinnen, aengezien geen Godt dit wou gehengen;
Het punt der speere kon 't verraet ter schande brengen,
Dat in dien schuilhoeck stack, en Troje, op dezen dagh,
En Priams hof stont noch, zoo trots gelijck het plagh.
Maer ondertusschen wort een jongeling, geteugelt
De handen op den rugh, en arm aen arm gevleugelt,
Naer 's konings hof gesleept, van eenen herderstroep,
Met allerhande smaet, en vreesselijck geroep.
Hy quam al willends zelf hun in den mont geloopen,
Dus vreemt, en onbekent, om Trojes poorten open

70 Deze regel is niet van de gelukkigste. Laokoon zegt, bij Vergilius, niet dat hij de Grieksche geschenken *meest* vreest, en spreekt van geen *hoofsche streken;* maar betuigt eenvoudig, de Grieken te vreezen, *ook dan, wanneer zij geschenken brengen.*

Te zetten voor den Grieck, te stichten dit verraet.
Een stoutaert, een getroost van beide, hoe 't beslaet,
Ons in te luiden, of een wisse doot te lijden.
De jeught van Troje schiet hier toe, van alle zijden,
Nieusgierigh hem te zien, te hoonen met veel schimp
Dien opgevangen gast. Nu luister met wat glimp
De Grieck zijn laegh verbloemt, en leer u eens gewennen,
Uit een verraeders stuck, dien ganschen hoop te kennen:
Want toen hy weerloos en verbaest in 't midden stont,
Bezien van al den drang, en overal in 't ront
Den troep van Troje had bekeecken met zijne oogen:
Och, sprack hy, wat gewest, wat zee wort nu bewogen
Om my te bergen? of wat hoop kan ergens zijn
Voor my, elendigh mensch, in dezen droeven schijn,
Die nimmer by den Grieck verblijf vinde, en, verdreven
By Dardans hof, verdien gestraft aen lijf en leven?
Dat kermen zet terstont de harten om, en al
d'Oploopentheit bedaert. Wy porren hem, hy zal
Ons melden uit wat stam en bloet hy zy gesproten;
Wat zijne bootschap houdt; waerop hy, gins verstooten,
Zich vangen laet by ons. Hy, endelijck bedaert
Van schrick, begint: ô vorst, ick wil u onbezwaert
De waerheit, hoe het leght in onzen raet beschoren,
Ontvouwen. Ick ontken voor eerst niet een geboren
Rechtschapen Grieck te zijn: en schoon, gelijckge ziet,
My 't onrechtvaerdigh lot tot ramp schiep, en verstiet,
Gy zult uit Sinons mont bedrogh noch logen hooren.
Misschien quam u de naem van Belus neef ter ooren,
Vorst Palamedes, wijt befaemt, van rijck tot rijck,
Die om gedicht verraet, op overschendigh blijck,
Ontschuldigh wert ter doot, in 't Griecksche heir, ver-
[wezen,
Om 't afraên van den krijgh: nu wort de helt geprezen,
En na zijn doot beklaeght. Mijn vader, arm van staet,
Zont my, zijn' bloetverwant, naer Troje, voor soldaet
En krijghsgenoot des helts, in 't opgaen van mijn leven,

89 *Ons in te luiden:* ons te bedriegen.

114—119 Vergelijk de vertaling in verzen van deze plaats zooals zij voorkomt in de eerste voorrede van den *Palamedes;* in de latere, herziene voorrede zijn de regels zooals zij hier voorkomen ingelascht.

In 't bloejenst van mijn jeught. Wy zijn in staet gebleven,
En deelden in zijne eer, zoo lang hy bleef in staet
Ter goede faeme, en 't rijck noch bloeide by zijn' raet:
Maer toen hy, door den nijt en schalcke Ulysses treken,
[Ick rep niet onbekents,] van 't leven wiert versteecken,
Versleet ick jammerlijck mijn leven vast in druck,
En eenzaemheit, en wrockte in 't harte, om 't ongeluck
Van mijnen bloetverwant, die zonder schult most bloeden,
Doch kropte 't zoo niet in, of mijne wraeck, aen 't woeden,
Ontviel, al t'onbedocht, dat ick, zoo 't vallen wou,
Zoo 't heir met zege keerde in 't vaderlant, dit zou
Vergelden naer mijn maght, en haelde door die woorden
Den haet op mijnen hals by allen, die dit hoorden.
Dit was de bronaêr van mijn onheil: hierom zocht
Ulysses, dagh op dagh, wat nieuws, om my verdocht
Te houden by het heir, en schrick op 't lijf te jaegen:
En hierom stroide hy geruchten uit zijn laegen
Al heimlijck onder 't graeu heel dubbelzinnigh uit,
En sterckt zich overtuight met al wat haetigh luidt.
Hy ruste niet tot dat, door Kalchas hulp gesteven....
Maer waerom dus vergeefs by dit verhael gebleven,
Dat u verdriet? waerom op meer bescheits gewacht;
Zoo gy de Griecken toch al even zuiver acht,
En ree genoegh verstaet waervoor men my moet houden?
Nu helptme voort om hals: de zoons van Atreus zouden
Dit milt vergelden: dit 's het geen Ulysses zocht.
Toen haeckten wy met kracht [het minste niet verdocht
Op Griecksche treken, en zoo groote schelmeryen,]

122, 123 *In staet.... in staet:* had Vondel zijn werk nagezien, hij hadde een dezer *in staets* doorgeschrapt.

130 *Of mijne wraeck:* of aan mijn wraak.

131 *Zoo 't vallen wou:* de Proza-vertaling heeft: *zoo my gelegenheit daer toe overquaem.*

136 *Verdocht:* verdacht.

137 *Schrick op 't lijf te jaegen:* het kon, naar de voorstelling, welke Sinon van de zaak geeft, de bedoeling van Ulysses niet zijn, hem eenvoudig *schrik aan te jagen,* maar hem, door het smeden van gedurig herhaalde aanslagen, ten val te brengen.

140 De Proza-vertaling heeft duidelijker: *en in zijn hart overtuight, wapende zich met treken.*

144, 145 De Proza-vertaling luidt als volgt: *zoo gy toch alle Griecken even vuil schouwt, en het u genoegh zy te hooren, dat ick een Grieck ben.*

Om d'oirzaeck te verstaen. Hy vaert, quansuis voor lyen
Beducht, al bevende met zijn vertelling voort:
De Griecken wenschten lang, voor Trojes muur en poort,
Hun leger, afgemat van oorloge, op te breecken,
Naer huis te trecken, het belegh te laeten steecken:
En och of 't waer gebeurt: maer 't onweêr uit der zee,
De storm verletze reis op reis op deze ree,
En dreightze, op hun vertreck, met schipbreucke, en gevaeren.
Het stormde inzonderheit, en bulderde op de baren,
Toen dit ahorne paert volbouwt en vaerdigh stont.
Wy zenden, dus beducht, om raet naer Febus mont
Eurypylus, die keert met deze droeve maeren,
Uit Godt Apolloos koor: toen Griecken heen zou vaeren
Naer Troje, most de wint gezoent zijn door het bloet
Van een geslaghte maeght, ter doot gedoemt; zoo moet
De Grieck nu wederom door bloet de Godtheit eeren,
En slaghten eenen Grieck, om veiligh t'huis te keeren.
Al 't leger stont verbaest om 't antwoort, en Godts wil:
Het ysde kout van schrick, en niet een lidt stont stil,
Beducht wie zich ter doot ten offer most bereiden,
Wien Godt Apollo daeghde, om naer 't altaer te leiden.
Toen ruckte Ulysses fors waerzegger Kalchas daer
In 't midden onder 't volck, met vreesselijck gebaer,
Om stip der Goden wil en wit te hooren melden:
En veel begunstigers al van te voore spelden
Dat d'afgerechte schalck, vol logh, bedrogh, en gal,
Het my vergelden zoude, en zagen zwijgende al
Het onweêr koomen. Hy, om niemant te bedraegen,
Ter doot te wijzen, zweegh, bleef dicht tien heele dagen.
Ten leste, door 't geroep des eilanders geperst,

150 *Quansuis* voor *kwantswijs*. Een *kwant* is een „listige vogel," en van daar *kwantswijs* of *quansuis*, „op listige, bedrieglijke wijze." Van dit *kwant* hebben wij ook nog *verkwantselen*, d. i.: „het een met het ander bedrieglijk verruilen."

164 *Van een geslaghte maeght:* namel. van „Iphigenia." Luidens de gewone overlevering nochtans werd Iphigenia niet ter dood gebracht, maar bracht Diana haar in veiligheid en stelde een hinde voor haar in de plaats.

177 *Bedraegen:* betichten, bezwaren.

179 *Geroep:* in de sterke beteekenis van „geschreeuw, getier." De Proza-vertaling heeft „bulderen," en *Magnis.... clamoribus* het Lat.
Des eilanders: „van Ulysses."

Hem, volgends hun bespreck, de stem ter keele uitberst,
Die doemtme ten altaer, dat alle stemmen sluiten,
En 't geen een ieder vreest, dat zoeckenze te stuiten,
Te schuiven van hunn' hals op mijnen hals alleen:
En 't liep zoo hoogh dat ree de droeve dagh verscheen.
Men stelt den offer toe, en zout, met garst gemengelt,
En d'offerbant wort my om d'ooren vast gestrengelt.
'k Beken het, ick ontliep den doot, en ruckte voort
Den offerbant van 't hooft, lagh 's nachts bykans gesmoort
In liezen, en morasch, en slijm, tot datze droopen
Van stadt af, onder 't zeil; zijnze anders afgeloopen.
Nu wanhoop ick van oit mijn vaderlant te zien,
En kinders, zoet van aert, en lieven vader, wien
Te duchten staet dat hy 't onschuldigh zal bekoopen,
En boeten [nu de zoon de halsstraffe is ontsloopen,]
Met mijn onnoozel kroost: weshalve ick smeeck, en bidt,
Om Godts wil, die om hoogh in 't licht des hemels zit;
Ter liefde van de trouw, die nimmer vlecken kende;
Indien men ergens trou, van hier aen 's weerelts ende,
Noch onder menschen vint; ontfarm u over my,
Elendigh arrem mensch, die dus onschuldigh ly.
Wy, door zijn traenen ter medoogenheit gedreven,
Zijn met den man belaên, en schencken hem het leven:
De koning Priam zelf is d'eerste, die belast
Te slaecken zijne koort, om d'armen stijf en vast
Geknevelt, en vermaent hem straf noch leedt te schroomen.
Gy zijt dan, zeght hy, wie gy zijn mooght hier gekomen,
Gedenck niet langer aen de Grajen, die zijn heen.
Begeef u op ons zijde, en antwoort recht op 't geen
U nu wort afgevraeght. Wat wil dit? waerom plantten
De Griecken zulck een paert op Xanthus waterkanten?
Wiens werck is 't? wat is 't wit? is 't uit godtsdienstigheit?
Of is 't een stormgevaert? dus sprack zijn majesteit.
Hy echter, afgerecht op list, en Griecksche treken,

181 *Die:* namel. „de stem van Calchas." — *Sluiten:* bevestigen, beamen.
191 *Nu wanhoop ick van oit mijn vaderlant te zien:* dat *van* is hier al vrij overtollig.
196 *Godts:* het enk. is misplaatst in den mond van den Griek. De Prozavertaling heeft dan ook *Goden.*
197 *De trouw, die nimmer vlecken kende* voor *onbevleckte trouw,* als in de Prozavertaling staat.

Begon, van bant geslaeckt, de handen op te steecken,
En hiefze met zijn stemme aldus naer 's hemels troon:
Gy eeuwighduurende gestarnte, onschenbre Goôn,
Ick neem uw Godtheit tot getuige: gy altaeren,
En heiloos offermes, die met bezweete haeren
Ick naulijx ben ontvloôn, en gy, ô offerbant,
Gebonden om mijn hooft, dat ree ter offerhant
Verwezen was; het sta ons vry, aldus ontweecken
Der Griecken recht en maght, den dieren eedt te breecken,
Te haeten dat geslacht, als vyanden, en voort
Te brengen aen den dagh wat by hen wort gesmoort;
Nu wy niet langer staen gebonden aen hun wetten.
En gy Trojaenen, nu geen laegen u bezetten;
Dewijl ick u verlosse, en redde uit noot en last,
Zoo houdt my uw belofte, en woort, gelijck het past;
Indien ick waerheit spreecke, u al den aenslagh melde,
En uwe deught, aen my bewezen, rijck vergelde.
De hoop van 't oorloghsendt stont doorgaens by den raet
Op Pallas hulp gegront: maer sedert Tydeus zaet,
En snoode Ulysses, tuck op alle schelmeryen,
Bestonden Pallas kerck en heilighdom t'ontwyen,
Daer Trojes heil aen hing, en ruckten 't uit de kerck;
Toen 't looze moortgeweer de slotwacht viel te sterck,
En zy 't geheilight beelt, de huif en kuische banden
Der goddelijcke maeght, met hun bebloede handen,
Aengreepen, van dien tijdt ontzonck den Grieck de moedt,
De voorspoet keerde hem den neck toe, heel verwoet,
Ons krijghsmaght kreegh een' krack, en entlooze ongevallen,
En dees Godin vergramt een' weêrzien in ons allen,
Waer van Minerve zelf geen donckre tekens gaf:
Want naulijx brocht men 't beelt van 't slot in 't leger af,
Of 't sloegh twee blicken op, als koolen, gloênde voncken:
Het zilte zweet brack uit: de speer en beucklaer bloncken
En kloncken: drywerf sprongze in 't velt op, als verbaest.
Terstont riep Kalchas dat men 't zeil most met der haest:
Dat Griecken Troje niet verdelgen kon, noch dwingen,
Ten waerze t'Argos met de Goôn te raede gingen,
En 't goddelijcke beelt, het welck zy over zee

241 *Ons krijghsmaght kreegh een' krack:* hoogst gelukkige samenkoppeling en schilderachtig van uitwerking.

Vervoerden, wederom herstelden op zijn stê.
Maer dat de vyant nu naer Griecken is vertogen,
Zijn vaderlant, is om den stoel der oorelogen,
Met 's hemels hulp, noch eens te planten, wreet en valsch,
En onverziens u hier te vallen op den hals.
Aldus weet Kalchas tong dit voorspoock te bedieden;
En door zijn aenraên wert dit paert [om ramp t'ontvlieden,
Om Pallas heilighdom en godtheit, dus besmet,
En gruwelijck ontwijt, te zoenen,] hier gezet:
Doch om te hinderen dat dit' gevaert van eicken
Niet door de poort en muur gehaelt wiert, tot een teicken
Van heil, en d'oude dienst der Goden eene stut
Der stede streckte, en volck en burgery beschutt';
Zoo riet hen Kalchas dit dus hoogh in top te trecken,
Te bouwen aen de lucht: want quaemtge u zelfs bevlecken,
Uwe ongewijde hant aen Pallas gift te slaen;
Dat stuck zou Priaems rijck, dat zou den Frygiaen
Tot eene zwaeren val [de hemel keer' dit lyen
Van ons op 's vyants hooft,] en ondergangk gedyen.
Maer draefde 't by uw hant de stadt op, heel en gaef,
Zoo zoude d'Asiaen, in 't harnas trots en braef,
Het hof van Pelops fel bestormen, en zijn wallen,
En zulck een heiloos lot ons bloet te beurte vallen.
Die valsche treken en doortraptheit, snoot en loos,
Des schelmschen Sinons, zoo meineedigh en zoo boos,
Vervoeren ons dat wy gerust op logens slaepen:
En die door Tydeus zoon, noch door Achilles wapen,
Noch vijf paer jaeren krijghs, noch duizent schepen niet
Gedwongen wierden, zijn in 't net, eer 't iemant ziet,
Bezet door zijn bedrogh, en krokodille traenen.
Maer toen bejegende ons, dat waert is te vermaenen,
Iet schrickelijx, daer wy rampzaligen met reên
Ons uit verbaestheit om ontstelden in 't gemeen,
En dat het slechte volck in zijne rust quam stooren.

261 *Dit gevaert van eicken:* dit eikenhouten gevaarte, dit gevaarte, uit eiken samengesteld.

273 *Het hof van Pelops:* Mycene en Argos.

281 *Krokodille traenen:* valsche, bedrieglijke tranen. De uitdrukking, die op een bekend sprookje steunt, is van Vondel en niet van Vergilius.

285 *Het slechte volck:* de domme menigte. Versta: en dat den grooten hoop kwam verontrusten.

Laokoön, by lot ten priester uitgekoren,
Neptuin ter eere, slaghte op strant, naer 's lants manier,
Voor 't heiligh zeealtaer een' vreesselijcken stier:
En zie twee opgekrulde en groote slangen koomen,
Van 't eilant Tenedos, ['k verhael het u met schroomen,]
Gekroopen op de zee, die stil lagh, op ons aen.
Zy streven te gelijck naer strant toe, daer wy staen.
Men ziet de borst en maene, als root met bloet bestreecken,
Om hoogh en boven uit het effen water steecken.
Het achterlijf sleept na, door 't schuim, en zoute vocht.
De rugge kringelt zich geweldigh, boght by boght.
Het water bruischt van schuim. Men zietze daetlijck landen,
En smettigh bloet en vier uit bey haer blicken branden.
Zy licken met de tong, drykantigh en gesplist,
Al lillende den beck, die schuifelende sist.
Wy zienze, en bergen bleeck al vliênde ons lieve leven.
Zy komen recht naer Godt Neptunus priester streven,
Zy krullen zich om bey zijn kinders, een voor een,
En knaegen voort d'onnosle al 't vleesch af van het been;
Hierna den vader zelf gegreepen, die 't wil hinderen,
En al gewapent komt tot nootweer voor zijn kinderen.
Zy slingren zich om hem en zijne middel vlugh
Wel tweemael: tweemael slaenze om zijnen hals den rugh,
Met schubben geschakeert, en steecken, dus gevlochten,
Hun hoofden boven hem; en hy, dus aengevochten,
Rantze aen, om met gewelt zich van dien knoop t' ontslaen;
Maer als zijn offerbant alreede is aengedaen
Van etter, zwart vergift, en bloet, hy, dootsch bezweecken,
Uit noot begint een keel zoo schricklijck op te steecken,
Dat zijn geschrey om hoogh aen 't hemelsch welfsel stuit.

286 volgg. De episode van Laokoön bevat tevens een zinspeling op den ondergang van Troje. De zeeslangen stellen de Grieken voor, die na hun geveinsde vlucht van Tenedos terugkeerden. De priester vertegenwoordigt de Goden der Trojanen, die door de Grieken in hun heiligste rechten geschonden werden.

390 *'k Verhael het u met schroomen:* dat zou beteekenen: „ik schroom het u te verhalen, ik durf het u nauwelijks verhalen;" doch de bedoeling is — gelijk dan ook in de Proza-vertaling staat: „mij ijst dit te verhalen," of wel: „ik sidder bij 't verhaal."

307 *Om hem en zijne middel:* behoorde *zijn middel* dan niet aan *hem?* — *om zijn middel* ware hier genoeg.

Zoo bulckt de stier, met een afgrijsselijck geluit,
Als hy voor 't outer raeckt aen 't stooten, en aen ['t stampen,
En d' offerslaghters bijl komt op den neck afschampen,
De stier de bijle ontloopt. De draecken, even sterck
In 't spoeden, schieten snel naer boven in de kerck,
En tyen naer den burgh der gramme maeght Minerve,
Die berght met haer rondas de dieren, ten bederve
Gezonden, en om troost aen heur altaer gevloôn.
Dat gaf een' schrick, zoo groot als niemant is gewoon,
Aen al 't verbaesde volck, gedootverft op de wangen.
Men roept Laokoôn heeft zijne straf ontfangen,
Gelijck hy wel verdient, die 't godtgeheilight paert
Schoffeerde met zijn punt, en, stout en onbezwaert,
De speer ter zijde en in de ribben heeft gedreven.
Zy riepen te gelijck, men most met yver streven,
Vervoeren Pallas beelt ter kercke stewaert in,
En bidden om genâ, en zoenen dees Godin.
Wy vallen 'er op aen, met een vack muurs te sloopen,
En zetten ons stevest voor 's vyants laegen open.
Elck slaet de hant aen 't werck. Men helpt, met veel geschals,
Het paert op rollen, worpt een kabel om den hals.
Het groot gevaert, bedeckt tot ons bederf geschapen,
En zwanger van geweer, en mannen, schilt, en wapen,
Begint de wallen op te steigren. Al de jeught,
De knaep, en huwbre maeght heft aen, met volle vreught,
Een heiligh feestgezang, en laet zich vrolijck hooren.
Wie 't zeel raeckt, acht zich nu ter goeder uur geboren.
Dus gaet het voort, en glijt al knickende op het gladt
Ter stede in. Ilium, ô vaderlant! ô stadt
En zetel van de Goôn! en gy Dardansche vesten,
Befaemt ten ooreloge, in d' uiterste gewesten!
Het stoot wel vierwerf op den drempel van de poort.
Wel vierwerf klinckt de buick van 't harnas, dat men 't hoort:
Wy, even blinde en minst omzichtige yveraeren,
Zijn even drock hiermede eendraghtigh voortgevaeren,
En planten 't moortgedroght gerust op 't heiligh slot.
Kassandre, noit gelooft, door 't hoogh beleidt van Godt,
By eenigen Trojaen, begint haer' mont t' ontsluiten,
En openbaert den slagh, ons toegedreight van buiten:

Maer wy, rampzaligh volck, besteecken op dien dagh,
Den jongsten dagh des rijx, gelijck men 's feestdaeghs plagh,
De kercken van de Goôn, door al de stadt, met meien.
De zon ging midlerwijl het licht en duister scheien.
De schaduw viel op zee, en deckte met een' mist
Het aerdtrijck, en de lucht, en aller Griecken list.
De Troischen, hier en daer gespreit langs d' oude muuren,
Versleeten, stil, en stom, en alle slaepzieck, d' uuren
Der nachtwachte, afgemat van waecken, nacht en dagh.
Zoo ras nu d'Amirael, de voerder van 's rijx vlagh,
Zijn nachtvier uitstack, ging het Griecksche heir eenmoedigh,
Eer noch de stille maen, hun gunstigh, opquam, spoedigh
En zonder toeven t' zeil, van Tenedos, naer 't strant,
Daer eerst de krijghsvloot lagh, en 't leger was geplant:
En Sinon, op zijn luim, beschut in zijn vermeeten
Van d' onverzoenbre Goôn, ontsloot al stil 't bezeten
En zwanger paert, waer door het krijghsvolck, dicht en diep
Begraven in dit hol, nu lucht en adem schiep,
En bly te voorschijn quam gesteegen, d' een na d' ander,
Al hoofden, Sthenelus, en d' overste Tissander,
En snoode Ulysses, by eene uitgeschoote koort
Afglyende; Athamas, en Thoas, en dan voort
Vorst Neoptolemus, uit Peleus stam gesproten;
Vorst Menelaüs, en Machaon, met den grooten
Epeüs, stichter van 't bedrogh, naer Grieckens stijl.
Zy overrompelen de hooftstadt in der yl,
Die in haer' eersten slaep en dronckenschap versmoorde.
Men brengt de wacht om hals, en zet, eer 't iemand hoorde,
De poorten op, ontfangt de spitsbroêrs van 't verraet,
En ruckt by een al wat hun leus en wit verstaet.
Het was omtrent deze uur, die d' oppergoden schiepen
Den afgeslaefden mensch ter ruste, als, in zijn' diepen
En eersten slaep gesmoort, hy zacht leght uitgestreckt;
Wanneer my in den droom, als uit het graf geweckt,
De geest van Hektor scheen, heel druckigh, voor mijne oogen
Te staen, met eene wolck van traenen droef betogen;
Gelijck hy eertijts, vuil van bloet, op 's vyants spoor,

355—357 Construeer: „besteken (d. i.: „beplanten") namel. de kerken, met meien (takken) gelijk men zulks op feestdagen gewoon is."

En met de koorde om 't been, en tusschen beide door
De beenen, dick en bol, geknevelt, en geslagen,
Gesleurt wert achter aen Achilles oorloghswagen.
Hoe was de helt, helaes, zich zelf' zoo ongelijck!
Hoe weinigh zweemde dees naer Hektor, zuil van 't rijck,
Die, met Achilles helm en harnas aengeschoten,
Naer huis quam, of den brant ontstack in 's vyants vlooten.
De baert hing morssigh, al zijn hair geklist van bloet:
Al 't lichaem was doorwont, daer hy, met maght en moedt,
Zijn vaders veste en hof beschermde, en zocht te wreecken.
My docht ick schreide, en scheen bedruckt hem aen te [spreken:
O licht van Dardans rijck! ô vaste toeverlaet
Van Trojes burgery! waer bleeftge? uw raet en daet
Verwacht men. Hektor, uit wat schuilhoeck en geweste
Bezoecktge ons nu, dus spade en traegh, ten lange leste?
Hoe komenwe u te zien, na zulck een nederlaegh
Van vaderlant en volck, gesneuvelt vlaegh op vlaegh?
Nu zoo veel zwaericheên en rampen zijn geleden
By stadt, en burgery, vermoeit en afgestreden?
Hoe is uw aenschijn, eer zoo helder, dus geschent?
Hoe zienwe u dus gewont, en nauwelijx gekent?
Hy zweegh, en keerde zich niet eens aen mijne vraegen,
Al t'ydel, en vergeefs; maer zuchte eens, heel verslagen,
Uit 't allerbinnenst van zijn harte en ziele, en sprack:
O zoon van Venus, spoe u voort: sta op, en pack
U wech uit dezen brant: de vyant heeft de veste:
Het hooge Troje gaet te gront. Gy hebt ten leste
U zelf voor 't vaderlant en vader Priaems rijck
Gequeeten, naer uw maght. Dees hant waer Trojes wijck,
Waer Troje door de hant van menschen te beschermen.
De stadt laet heilighdom, en huisgoôn nu uwe armen
En zorgh op 't allerhooghst bevolen. Neemze mê,
Ten troost in uwe elende, en, sucklende over zee
En watren, zoeck het lant, daer gy in 't endt zult landen,
En stichten eene stadt. Zoo haelt hy met zijn handen
De huif, en 't wonderbeelt van Veste, en 't eeuwigh vier
Uit 's tempels binnekoor, verdwijnt, en stuift van hier.
Terwijl wort van de veste een groot misbaer vernomen:
En schoon mijn vaders huis, ter zijde af, in de boomen

Gedoocken stont, noch hoorde een ieder het geluit
Al luider opgaen, en den wapenklanck, gestuit
Op harnas, en op stael, ons schrickelijck genaecken.
Ick vliegh uit mijnen slaep op vaders tin en daecken,
En luister wacker toe: gelijck een herder haest,
In top van eenen bergh, verschrickt wort, en verbaest,
Indien hy onverhoet 't gedruisch des viers hoort streven,
Dat van een' stercken wint in 't koren wort gedreven:
Of zoo hy 't ruisschen hoort van eene snelle beeck,
Ter steenrotse afgestort, die oevers kent noch streeck,
En over ackers bruischt, en weelige gewassen,
Het zweet des ackermans ter neêr smijt met haer plassen,
En bosschen met zich sleept, en heendrijft met den stroom.
Toen zagenwe eerst, helaes, als schietende uit den droom,
Den trouwen Grieckschen aert; wat laegen men ons leide.
Deïfobus gebouw, wiens vlam zich nog verspreide
Van onder, lagh'er al met kracht ter neêr gevelt.
Ukalegon, hier naest, in lichten brant gestelt,
Bescheen 't Sigeesche meir. Men hoorde t' zamenspannen
Een krijghstrompetgeklanck, en naer gedruisch van mannen.
Ick grijp de wapens en 't geweer aen, droef en dul,
Doch zonder overlegh, en kennis, en belul.
Maer 't hart van yver brant om wederstant te baeren,
En met mijn spitsbroêrs een' hoop krijghsvolck te vergaêren;
Gelijckerhant naer 't hof te loopen. Razerny
En gramschap holpen voort mijn hooft aen 't hollen: my
Viel in hoe braef het luit in 't harrenas te sterven.
Maer Panthus, pas den moort ontsloopen, komt'er zwerven,
Och, Panthus, Otreus zoon, Apolloos offerman
Ten hove, en, overlaên met heilighdommen van
Gevlughte Goden, sleept het neefken aen zijn zijde,
En, buiten zinnen, vlught naer strant toe, maer t' ontijde.

452 *Belul: lul* is „zang," of eigenlijk „kadans," en zoo beteekent *lullen* of *lollen:* „op een dreun zingen." Zoo zeggen de Engelschen: *to lull asleep,* voor „door eentonig gezang in slaap zingen," en zoo wordt in plat discours *lullen* gebezigd voor „woorden zonder zin of slot voortbrengen, die als een ijdele dreun in de ooren klinken." „Geen *belul* van iets hebben," is alzoo inderdaad: „de kadans, de wijs van iets niet verstaan," en, hiervan, overdrachtelijk, „geen recht begrip van een zaak hebben." 't Woord is echter, als min welkom in kiesche ooren, uit den deftigen stijl zoowel als uit den beschaafden conversatietoon verbannen.

Och, Panthus, roep ick, och, hoe staet het met den staet?
Wat slot bezet men best? hy kent die stem op straet,
En antwoort my bedruckt, met zuchten, en met steenen:
De jongste dagh en uur van Troje is nu verscheenen,
Van niemant onder ons t' ontworstlen, noch t' ontgaen.
't Is uit met Troje: 't is met Ilium gedaen:
Al d'eer der Frygen leght in d'assche, en stuift vast heene.
Jupijn gaf grimmigh ons dus over aen Mycene.
De Grieck is meester van de stadt, in lichten brant.
Het vreesselijcke paert, op 't hooge slot geplant,
Baert krijghsvolck. Sinon, wien 't verraet geluckt te wonder,
Sticht, al braveerende en verheught, den brant hier onder,
En andren houden wacht aen d' opgezette poort,
Met zoo veel duizenden, als nimmer wert gehoort
Dat over zee, van verre, ons uit Myceene zochten.
De zommigen staen schrap, en schutten 's burgers toghten,
En houden wijck en straet bezet met hun geweer.
Men biet het bloote spits met sabelen, om neêr
Te houwen wat zich rept. De voorste wacht van allen
Biet naulijx wederstant aen poorten, en aen wallen,
En houwt in 't hondert toe. Op zulck een' oorloghstoon,
Een antwoort, al te droef, van Panthus, Otreus zoon
En drift der Goden, vliegh ick, zonder om te kijcken,
Naer brant, naer vyant toe, door levenden, en lijcken,
Waer 't noot is, waer de wraeck en dolle lust my winckt;
Waer 't roepen en geschrey, dat aen den hemel klinckt,
My daghvaert. Ifitus, stockout, en zat van leven,
Oock Rifeus, Hypanis, en Dymas mede streven
Eendraghtigh aen ons zy, daerze ons, by maeneschijn,
Gemoeten op de straet, en trecken eene lijn,
Gevolght van Mygdons zoon, Chorebus, onder andre,
In 't opgaen van zijn jeught; die, razende op Kassandre

463 *Hoe stact het met den staet:* de uitdrukking is te verdedigen, doch luidt vrij kluchtig.

485 *En drift der Goden:* hij wil zeggen: „op het aandrijven, door ingeving der Goden," maar het voorzetsel is ongelukkig in de pen gebleven, of liever, er is een verkeerd voorz. gebruikt; immers 't voorz. *op,* dat vs. 488 voorkomt, en waar *drift* evenals 't voorafgaande *oorloghstoon* van af moest hangen, mist hier zijn werking; dewijl men niet zegt: *op drift der Goden*; zoodat nu deze drie woorden in de lucht hangen.

Verslingert, korts op hoop, als een behuwde zoon
Van Priam, by geval te Trojè, 's konings troon
En 't Frygiaensche rijck quam stutten met zijn daeden;
Doch niet ter goeder uur, dewijl hy, niet te raeden,
En, van zijn dolle bruit gewaerschuwt, onbezint
Al wat ze spelde los en wuft sloegh in den wint.
Ick, dieze altzamen zie getroost een kans te waegen,
Vermaenze: ô borsten, die zoo vroom en onverslagen
En rustigh zijt, om my, die 't uiterst waegen zal,
Te volgen op dit spoor; gy ziet nu overal
De kans des krijghs gekeert, en hoe 't 'er staet geschoren.
De Goden, die dit rijck beschutten van te voren,
Verlieten kercken, en altaeren. Al te spa
Zoeckt gy de stadt in noot, en staende ter gena
Der vlamme en haeren gloet, te redden, en te bergen.
Maer laet ons evenwel den noot het uiterst vergen,
En rucken regelrecht op onzen vyant aen,
En sterven. Wanhoop houdt alleen de wanhoop staen.
Dat voert de borsten aen, en moedighтze al te zamen.
Wy [eveneens gelijck doorgaends de wolven quamen,
Verhit op verschen roof, van hongersnoot geprest,
Die hen al razende, by nacht, dreef uit hun nest,
Dat uitgehongert hen verwacht met drooge kaecken,]
Aen 't streven, op dit woort [wy passen slechts te raecken,]
Door vyant en door zwaert, en midden door de stê,
In een gewisse doot, bedeckt voor spits en sne

495 *Als een behuwde zoon:* de Proza-overzetting heeft hier nauwkeuriger en beter: *als een toekomende schoonzoon.* Uit het vers zou men allicht opmaken, dat Chorebus alreede Priams behuwdzoon *was,* 't geen niet in de bedoeling ligt.

499 *Van zijn dolle bruit gewaerschuwt:* naar de gewone beteekenis, welke men aan 't woord *dol* hecht, is er tusschen dat woord en 't woord *gewaerschuwt* een schijnbare tegenspraak; want *dolle* lieden plegen geene *waarschuwingen* te geven, veel min goede, die door de uitkomst bewaarheid worden. Doch, hoezeer in 't algemeen 't Lat. *furens* met *dol* kan vertaald worden, heeft het hier, waar gesproken wordt van Cassandra, meer bepaald de beteekenis van: „door een onwederstaanbare aandrift bevangen," of wel: „razende door de Godheid, die in haar woont."

514—517 De Proza-vertaling heeft: *wy (gelijck verscheurende wolven, die by donker nacht, van dollen honger uit hun leger gejaeght, verwacht worden van hun hongerige jongen).*

In holle schaduwen van 's nachts helduistre veêren.
Wie zou dees nederlaegh en nachtmoort, op 't begeeren
Van iemant, naer den eisch uitdrucken, of dien last
En zulck een zwaericheit beschreien, als het past?
d'Aeloude koningsstadt, die eeuwen lang regeerde,
Gaet plotseling te gront; oock die zich niet verweerde,
Een maghtelooze hoop van menschen, wort alsins,
Op straet, in huis, in kerck, in godtsplaets, hier en gins
Verwoet ter neêr gevelt, en ons Trojaenen moeten
Het niet alleen, maer zelfs de triomfeerders boeten,
Met hunnen eigen hals: want onder 't woên van 't zwaert
Ontvonckt d'aeloude deught oock 's overwonnens aert.
De rouw is overal, en overal het yzen:
Oock stervenze niet alle op eenerhande wijzen.
Androgeos quam d' eerste ons met een' grooten stoet
Van Griecken tegen, en hy zagh ons onvermoedt
Voor Griecken aen, en sprack, eer hy noch iemant kende,
Aldus ons minzaem aen: ô volck van onze bende,
O mannen, haest u, voort: waer staecktge nu dus lang?
Alle andre plondren fel in Trojes ondergang,
En strijcken vast den buit; en komtge eerst opgeschooten
Uit uwen langen slaep ter stede in, uit ons vlooten?
Androgeos vernam [want niemant ront en naeckt
Hem antwoort gaf,] dat hy in 't midden was geraeckt
Van 's vyants troep, versloegh, zweegh stil, en tradt te rugge,
Als een, die, op een slang in doornen treênde, vlugge
En snellijck deist van schrick, terwijl de slang op 't velt,
Om haeren blaeuwen hals, van helsche boosheit zwelt.
Zoo teegh Androgeos, ontroert door dit ontmoeten,
Oock deur. Wy schieten toe, om hen met spits te groeten,
En worden vreesselijck omringt van 's vyants tal,
Besloten, en bezet, en houwenze overal
Ter neder, overmits d'onkundigheit der wegen
En hun verbysteringe en schrick, by nacht verlegen.

521 *Helduistre veêren:* 't woord *helduister*, dat in de Proza-vertaling mede voorkomt, schijnt uit twee tegenstrijdige bestanddeelen te zijn samengesteld, daar *hel*, waarvan *helder*, gemeenlijk „licht" beteekent, en *lichtduister* een contradictie wezen zou. Maar Vondel bedoelt hier: „*duister* als de *hel*," en in dien zin is de uitdrukking juist.

523 *Last:* in den sterken zin van „last van jammeren."

545 *Versloegh:* werd onthutst, verslagen.

Zoo gunstigh was Fortuin 't begin van onzen toght.
Dat gaf Chorebus moedt, toen hy hen overmoght.
Hy sprack braveerende, op die zege dapper gaende:
O spitsbroêrs, volgh đen wegh, dien 't avontuur ons baende:
Verandert flux van schilt: schiet Griecksche wapens aen.
't Zy list, of vromicheit, en mannelijck bestaen;
Wat schaet het hoe men hier den vyant demp' ten leste?
De vyant geeft ons zelf zijn wapens hier ten beste.
Zoo spreeckt hy, en bedeckt, met pluime en storremhoedt,
Androgeos ontruckt', zijn hooft, en vat met moedt
Den braven schilt, en bint het Griecksche zwaert op zijde.
Zoo volght hem Rifeus: zoo volght Dymas, en de blijde
Genootschap, elck gesterckt met dien geraepten buit.
Zoo vallenwe op den Grieck, hoe fel ons 't nootlot stuit.
Wy worden hantgemeen by doncker, fors en felle,
En stuuren menigen Mycener geest ter helle.
De zommigen aen 't vliên naer strant toe, naer de vloot,
En bergen schandelijck hun leven voor de doot.
De zommigen, in 't paert oneerlijck opgesteegen,
Verschuilen in den buick. Och, 't is vergeefs den degen
Getrocken, als de Goôn om hoogh u tegen zijn.
Maer zie Kassandre wert by 't haer, in droeven schijn,
By 't hangend haer gesleurt, uit Pallas koor, en tempel;
De dochter van Priaem; terwijlze van den drempel
Haere oogen, doch vergeefs, om troost ten hemel sloegh,
Haer blaeckende oogen: want de handen, teêr genoegh,
Geknevelt waren, en met koorden vast gekneepen.
Chorebus, die dit zagh, van smerte om 't hart beneepen,
Wert razende, en, der doot getroost, berooft van zin,
Vloogh midden in den drang op 's vyants heirspitse in.

566, 567 *De blijde genootschap:* 't woord is hier vr. genomen, evenals *jongelingschap, manschap, vroedschap.* Dat men 't nu onz. neemt, is, omdat men er het zedelijk lichaam door verstaat. Evenzoo worden door: „*de* gezelschap" de „aanwezige gezellen" verstaan, door „*het* gezelschap" het door hen gevestigde lichaam. Zeer moeilijk, zoo niet ondoenlijk, schijnt het echter, vaste regels te stellen voor het geslacht der woorden op *schap* uitgaande. Zoo zegt men b. v. *de graafschap* en *het graafschap,* evenals in 't Fr. *le comté* en *la comté,* zonder dat men reden kan geven waarom: immers die, welke BILDERDIJK in zijn *Gesl.* opgeeft, is met de feiten in wederspraak: — men dient zich alzoo, omtrent de bedoelde woorden, naar het gewone spraakgebruik te schikken.

Wy sluiten ons heel dicht, en volgen hem te zamen.
Toen zocht ons eigen volck ons met geschut te praemen,
Van boven uit de kercke, en menigh raeckte om hals
Wel deerlijck; toenze, om schilt en paertspluim, loos en valsch
Verwisselt, op een' sprong, aen Frygiaensche draghten,
Ons voor hun vyanden en booze Griecken achtten.
De Griecken ruckten toen van overal by een,
Op 't luit misbaer der maeght, uit spijt dat zy, 't gemeen
Ter schande, met gewelt ontweldight wiert hun allen,
Die fel gelijckerhant ons komen aengevallen;
De heftige Ajax, en de zoons van Atreus mê,
En al 't Myceensche heir: gelijck, op lant, of zee,
De winden alle vier, uit hun spelonck gebroken,
Elckandren bulderende aenranden, en bestoocken,
Dat bosch, geboomte en stam luitruchtigh knackt, en kraeckt,
Godt Nereus met zijn volck de baren gaende maeckt,
En op de tanden neemt, en keert al 't onderst boven.
De vyant, flus van schrick, by doncker nacht, verstoven,
Door al de stadt gejaeght, met zulck een mommery
Van Griecksche wapenen; waeckt op, en komt ons by,
En 't hooft te biên, zoo dra zijn oogh de livereien
En valsche beucklaers, 't oor de spraeck kan onderscheien.
Men overrompelt ons, door menighte overmant.
Chorebus sneuvelt eerst door Peneleus in 't zant,
Voor 't onbevleckte altaer der dappere krijghsgodesse;
Oock Rifeus, onbevleckt van wandel, die een lesse
Van recht en billijckheit alleen in Troje streckt.
De Godtheit kent haer wit, al is 't voor ons bedeckt.
Hier moeten Hypanis en Dymas 't leven laeten,
Geschoten van ons volck. Wat kan het Panthus baeten
Dat hy 't gewijde berght, godtvruchtigh, onbevleckt,
Daer Febus myter hem in 't vallen niet bedeckt!
O asch van Troje, ô brant, de jongste brant van allen,
Gy kunt getuigen, dat ick, in 't vergaen en vallen

583 *Paertspluim:* in de oude uitgave staat verkeerd: *paertsluim.* De Prozavertaling heeft *paertshaire pluimen.* — Men vergelijke voorts met de beschrijving, die hier van den strijd gegeven wordt, de keurige navolging van dezen zang, zooals die voorkomt in 't Vierde Bedrijf van den *Gysbreght.*

592, 593 *'t Gemeen ter schande:* een stoplap die den zin verlamt. De Prozavertaling heeft eenvoudig: *uit spijt, dat ze hun ontweldight is.*

Van mijn heer vaders stadt, my zelf niet heb gespaert,
Noch geen gevaer gevreest, noch vyanden, noch zwaert;
En broght mijn nootlot mê met Troje te bederven;
'k Had ruim genoegh verdient van 's vyants hant te sterven.
'k Ontglip, met Ifitus en Pelias, den doot,
En wort van hier geruckt, en dat ter nauwer noot:
Want d' een, te zwaerlijck van Ulysses hant geschonnen,
En d' ander, out en stram, my naulijx volgen konnen.
Wy vliegen, op gekerm en moortkreet, daetlijck voort
Van hier naer Priams hof: daer ging de krijgh, de moort,
De wreetheit zoo te werck, als of 'er in geen wijcken,
Noch al de stadt dan hier gevochten wiert, geen lijcken
Te vinden waren; zoo was Mars in zijnen schick.
Wy zien de Griecken hier bestoocken, bol en dick,
De tinnen van het hof, en, om de poort te rammen,
Den stormbock aengevoert, en, onder 't schiltdack, vlammen
Op zege voor de poort. De stormleer, aen den muur
Gehangen, dreight het dack. Men klimt op avontuur
De posten op, beschut aen d' eene hant, voor vlagen
Van schichten, met den schilt, en d' andre hant geslagen
Aen 't hooge dack van 't hof. De Troischen bieden weêr,
En stooten toren trans en tin van boven neêr,
Om op het uiterst noch, met dit geweer en wapen,
En watze, om tegenweer uit noot, te zamenraepen,
Hun leven voor de doot te vryen, naer hun maght.
Zy rollen balcken en vergulde prael en pracht
Van d' oude koningen op 's vyants troep van boven.
En andren gaen, vol moedts, den koning hulp beloven,
Verdaedigen in 't hof, en d' overwonne schaer
Der burgerye streng hanthaven in gevaer;
Bezetten deur en poort om laegh met blancken degen,
En maght van volck. Hier stont, om, in den noot verlegen,
Naer Priams hof ter sluick te gaen, een achterdeur,
Waer door Andromache gewoon was, na als veur,
Den schoonvaêr [toen het rijck noch veiligh was van plaegen]
Te vinden, en haer zoontje in grootvaêrs schoot te draegen.
Ick raeck, hier langs geberght, op 't hofdack, van welx kruin
d' Elendige Trojaen vergeefs met schichten schuin

632 *Bol en dick:* een allesbehalve sierlijke rijmlap.

Op zijnen vyant schiet. Hier neffens stont een toren
Gerezen boven 't dack, waeruit men van te voren
Gansch Troje, en al de vloot, en 't Griecksche leger zagh.
Men tast dien toren aen. Wy houwen, slagh op slagh,
De binten onder by den zolder flux in stucken,
En stooten kap en kruin van boven neêr, en rucken
Al wat 'er rijst om verr'. Dit storten gaf een' slagh
En ruimte in 's vyants troep, die, waer hy ruimte zagh,
De scheur met andren stopt; hoe vreesselijck wy hackten,
En steen, en block, en wat ons 't reetst was nedersmackten.
De forsse Pyrrus, blanck in 't harnas, en met stael
Gewapent in de vuist, braveert ons voor 't poortael,
En aen de poort van 't hof: gelijck een slang, gezwollen
Gevoedt van giftigh kruit, nu wederom, ten vollen
Vervelt, veel jeughdiger te voorschijn komt, na vorst
En guure winterkou; na datze lang bemorst
In d' aerde kroop, en doock, en, als de zon aen 't klimmen
Geraeckt, haer' gladden rugh kort intreckt, en laet glimmen,
Zich baeckert in de zon, daer zy, de borst zoo jong
Uitsteeckende, vast drilt met haer drykante tong.
De groote Perifas verzelt hem, en wy kennen
Automedon, gewoon Achilles koets te mennen,
Te draegen 's meesters schilt, als schiltknaep van zijn' heer.
Wy zien 'er al de jeught van Scyrus zich, langs leêr
En posten, te gelijck om hoogh naer 't dack begeven,
Het vierwerck slingeren naer boven, opwaert streven.
Hy zelf vooraen aenvaert de heirbijl met zijn vuist,
En valt aen 't breecken van de hofpoorte onbesuist,
Verwrickt de kopre deur uit haer metaele pannen.
Toen quam al wat de deur van binnen zocht te mannen,
Het binnenhof, vertreck, en ruime zael by zael
Van d'oude koningen en Priam, altemael
Te voorschijn: al het hof stont open, om t' aenschouwen
Door breucken, in de poorte en eicken balck gehouwen.
Maer binnen in het hof ging 't huilen en gekrijt
En woelen deerlijck aen: de kamers, hoogh en wijt
Gewelft, aen 't galmen, op 't gekerm der eedle vrouwen,

663 *Al wat 'er rijst:* „de *spitse en al 't gevaert,*" zooals in den *Gysbreght* staat, vs. 1347.

Dat aen den hemel klonck. De joffers, vol mistrouwen,
Aen 't vlughten heene en weêr, door 't hof, van hulp ontbloot,
Omhelzen post by post, en kussenze in dien noot.
De forsse Pyrrus met zijn heirbijl houwt van buiten,
Gelijck zijn vader plagh, vast toe. Wat kan hem stuiten?
Geen slotwerck, nochte wacht. Door 't stadigh rammen [springt
De hofdeur uit haer slot, en panne, en wat haer dwingt;
En stijl en post bezwijckt, en ploft en stort ter aerde.
Men maeckt met kracht ruimbaen. De Griecken, met [den zwaerde
Dus ingedrongen, slaen en smijten voort om veer
Al wat hun wederstaet. Zy vellen flux ter neêr
Al wie hun eerst gemoet, en, onder 't bloedigh slaghten,
Bezetten al het hof met uitgezette wachten.
Geen stercke waterstroom, die dijck en dammen breeckt,
Zich schuimende aen 't gevaert, dat zijnen loop schut, [wreeckt,
Quam oit geweldiger aenbruisschen, over wallen
En velt en ackers heen, noch sleepte vee en stallen
Geweldiger met zich, en zijnen vollen vaert.
Ick zelf zagh Pyrrus woên en moorden met zijn zwaert,
En Atreus zoonen bey, ter poorte in, niemant spaeren.
Ick zagh'er Hekuba, verzelt met hondert snaeren
Of aengehuwden, en Priaem, met 's levens schat,
Zijn eigen bloet, het vier, dat hy ontsteecken had
Uit yver op 't altaer, te jammerlijck bevlecken.
De vijftigh kamers van zijn kindren, om te wecken
Een afkomst, zonder tal, al telgen uit zijn' stam,
Die leggen, met haer pracht en prael, al door de vlam

694 *Vol mistrouwen:* versta: „den uitslag allesbehalve vertrouwende;" — doch 't woord *mistrouwen* is hier om 't rijm gekozen, en veel te zwak om den schrik en de ontsteltenis uit te drukken van vrouwen, die den dood voor oogen zien. De Proza-vertaling heeft *al bevende,* en de bedoeling zal wezen, „bevende voor 't schenden van haer eer;" daaruit laat zich 't *mistrouwen* insgelijks verklaren.

715, 716 *En Priaem, met 's levens schat, zijn eigen bloet,* enz.: de Proza-vertaling heeft zeer eenvoudig: *en Priaem met zijn eigen bloet,* enz. De bijvoeging *'s levens schat,* verwart den zin in zooverre, dat de lezer allicht denken zou dat *bloet* hier overdrachtelijk voor „kinderen" staat, wat niet het geval is.

Verteert, de pylers, die van gout en roofschat bloncken:
En waer de felle brant gedooft is, en zijn voncken,
Daer houdt de Grieck de wacht. Misschien dat gy nu haeckt
Te hooren hoe Priaem oock aen zijn endt geraeckt.
Toen d' oude man den val der overwonne stede,
De poort van zijn palais gevelt, en 's vyants schrede
In 't hof zagh, schoot hy, traegh van ouderdom, en stijf,
En bevende, en vermoeit, het harnas aen zijn lijf,
Het harnas nu ontwent, wel eer zoo trots gedraegen,
En gorde 't zwaert vergeefs op zijde, om onverslagen,
In 't midden van den drang der vyanden, ter noot,
Al vechtende te staen naer d' eerelijckste doot.
In 't midden van het hof, en d' ope lucht beneden,
Stont een altaer gebouwt, heel treflijck: daer bekleeden
De lauwertacken, out van jaeren, 't heilighdom
Der huisgoôn, met hun loof en schaduwen, alom.
Hier zocht nu Hekuba by 't outer ramp t'ontschuilen,
Met haere dochteren, die vruchtloos, onder 't huilen,
Der Goden beelden noch omhelzen voor het lest.
Zy schoolen dicht by een, als duiven, die, geprest
Van byster onweêr, snel gedaelt, den storm ontweecken.
Maer toenze Priam zelf in 't harnas zagh gesteecken,
Het welck hy in zijn jeught voorheen gedraegen hadt,
Hiefze aen: mijn arme man, wat dolheit drijft u, dat
Gy u met dit geweer noch wapent? och, waerheene?
Wat zoecktge? al waer het dat mijn Hektor hier verscheene,
Wy zijn met zulck een hulpe en schutsheer niet geredt,
In dezen droeven staet. Koom eenmael herwaert: zet
U hier: by dit altaer is noothulp te verwerven
Voor u, en ons, of laet ons hier te zamen sterven.
Zoo spreecktze, en treckt hem naer zich toe, met deze bê,
En zet den ouden man op die gewyde stê.
Maer zie Polytes, een van Priaems zoons, gedreven
Om Pyrrus moortgeweer t' ontvlughten, en het leven
Te bergen, streeft gewont door vyant en geweer,
De kamers in en uit, de zaelen op en neêr.
De felle Pyrrus volght, verbolgen, en ontsteecken,
Hem kort van achter na, uit lust om zich te wreecken,

721 *Roofschat:* buit.

Vat toe, doorstoot hem fel, met zijnen scherpen schicht;
Daer hy ten leste, voor den ouderen gezicht
Geraeckende, in zijn bloet te deerlijck komt te sneven,
En, onder 't vreeslijck bloên, den lesten snick te geven.
Toen kon Priaem, schoon hy den doot voor oogen zagh,
Zich van uitvaeren, noch van toorne, uit onverdragh,
Onthouden, maer hy riep wel luide: ô oversnooden,
Is noch medoogenheit hier boven by de Goden,
En gaet die wreede moort, dit schelmstuck hun aen 't hart,
Zy zetten deze daet rechtvaerdigh u met smart,
Naer uw verdienst, betaelt voor eeuwigh: zy beloonen
Dat gy, zoo schandelijck, de bloem van mijne zoonen,
Voor 's vaders oogen, in zijn tegenwoordigheit,
Om hals brengt, en vermoort, uit wraecke, en onbescheit.
Maer die Achilles, uit wiens stam gy lieght te spruiten,
Droegh tegens Priam zelf, zijn' grootsten vyant, buiten
De stadt zich anders, en hy schaemde in zijne ziel
Zich zelf voor my, die hem bedruckt te voete viel,
Te breecken woort en trouw, en gaf, beweeght door gaven,
My 't lijck van Hektor weêr, om eerlijck te begraven,
En lietme vry en vranck vertrecken naer mijn stadt.
Aldus sprack d'oude man, en smeet, doch afgemat,
Gansch moedeloos een' schicht, die naulijx op hem vatte,
En, knarssende op 't metael, te rugge stuite, en spatte,

764 *Uit onverdragh: verdrag* is: „wat verdragen wordt;" *onverdragh* alzoo: „wat niet verdragen kan worden," en de uitdrukking heeft hier nagenoeg de beteekenis van: „die dit alles niet verdroeg."

765 *ô Oversnooden:* Vondel laat hier de interjectie den accus. regeeren, evenals in 't Latijn, of de *n* is eenvoudig paragogisch.

774, 775 *Buiten de stadt:* de nadruk, dien het rijmwoord doorgaans aanneemt, dwingt als 't ware den lezer zijn aandacht te vestigen op dezen noodlottigen stoplap. Het is hier ter waardeering der edelmoedige daad van Achilles toch volstrekt onverschillig, of hij die *buiten* of *binnen* een stad verrichtte, en te meer onnoodig was het, er hier gewag van te maken, omdat het uit vs. 779 blijkt, dat Priam zich buiten de stad had begeven. Had Vondel nog een uitdrukking gebezigd, die de plaats der ontmoeting juist bepaalde, als b. v. „in zijn eigen tent," „in 't Grieksche leger," of iets dergelijks, dan had zulks kunnen strekken om den lezer de zaak meer aanschouwelijk te maken: doch de bloote woorden *buiten de stad* geven hem volstrekt geen meer licht.

781 *Op hem vatte:* men moge uit het verband opmaken, dat door *hem* hier *Pyrrus* bedoeld wordt; doch knap is hij, die 't uit den zin leest.

Oock effen aen de vlam des beucklaers hangen bleef.
Toen riep hem Pyrrus toe: weest gy dan bode, en geef
Mijn vader dit bescheit, en, zonder te vergeeten,
Vertel mijn schellemstuck, dus schendigh, en vermeeten;
Hoe Neoptolemus van zijnen stam veraert.
Legh daer. Zoo spreeckt hy, sleept en sleurt 'er onbezwaert
Den grijzen bevenden en afgeleefden vader
Tot aen het outer toe, daer 't bloet, uit wonde en ader
Van zijnen zoone, noch met plassen vloeit, en zijpt.
Hier slibbert hy in 't bloet. De felle Pyrrus grijpt
Het haer met d'eene, en 't zwaert met d'andre, en duwt [ten leste
Het zwaert hem in de zy wel diep, tot aen 't geveste.
Aldus quam Priam hier zoo deerlijck aen zijn doot:
Dat lot viel hem te beurt, na dat hy Troje in noot
Verbrant zagh, en verwoest, en Pergamum in d'assen:
Die stam van Asie, zoo hoogh in top gewassen,
Om over zoo veel volck en landen te gebiên;
Die romp van zulck een' man, zoo wijt en zijt ontzien,
Bedeckt hier nu het strant, het hooft van 't lijf gescheiden,
Zoo dat men nauwelijx kan kennen een van beiden.
Maer toen beving mijn hart een schrick, al t' yslijck groot.
'k Verstomde stockstijf, toenme in mijn gedachten schoot
Mijn lieve vader, zijn gedaente, en staet, en leven;
Toen ick den koning, van eene oude als hy, zagh sneven,
En sterven aen die wonde een al te wreede doot.
Ick docht om mijn Kreüze, alleen van hulpe ontbloot;
Om mijn geplondert huis; hoe kleene Iülus schreide,
Verlegen in dien noot. 'k Zie om, en wat geleide
Wat volck my overschiet. Zy waren al van hier

800, 801 *Die romp .... bedeckt hier nu het strant: bedekken* is: „zoodanig boven of voor eenig voorwerp geplaatst zijn, dat dit laatste niet langer zichtbaar is." Zoo *bedekt* een wolk de maan, wanneer zij tusschen de maan en onze oogen komt. Zoo *bedekt* een mom het gelaat, zoo een kleed het lijf, zoo *bedekte* het lichaam van den reus Tityus negen bunders gronds in de onderwereld. Het lijk van Priamus nu *bedekte* geenszins het *strand*, dat evenzeer zichtbaar bleef; maar alleen dat *gedeelte van het strand*, waar het op nedergesmeten was.

811–814 Vrij wat beter is de Proza-vertaling: *Alle te zamen haddenze my van vermoeitheit verlaten, en waren moedeloos van boven neder te berste, of in het vier gesprongen.*

Vermoeit en moedeloos gesprongen in het vier,
In 't midden van de vlamme, of ploften op de straeten,
En hadden in dien schijn my dus alleen gelaeten.
Nu schoot ick hier alleen slechts over, en vernam
De dochter van Tijndaer, een telgh uit Ledaes stam,
Al stil in Vestaes kercke en eenen hoeck gescholen.
De brant verlichte klaer mijne oogen, die vast doolen,
En weiden overal. Dit wijf [ten ondergang
Van Troje en 't vaderlant geschapen, byster bang
Voor Troje, en ieder een, zoo fel op haer gebeeten,
Om Pergamums bederf; en voor den Grieck, bezeten,
Van wraecke; en voor den haet van haer' verlaeten heer]
Verstack zich, en zat, schuw van elck, by 't outer neêr.
Mijn bloet begon te ziên, mijn gramschap op te steecken,
Om my, mijn vaderlant, en zijnen val te wreecken,
En dit vervloeckte wijf te straffen. Zy quansuis
Zal onbeschadight Sparte, en vaders hof en huis,
Aelout Mycene, zien, en veiligh wederkeeren,
En, als een koningin na Troje triomfeeren?
Zy weder haer' gemael ontmoeten in zijn hof,
En, met een' langen sleep Iliadinnen, of
Trojaensche knechts, haer kroost en ouders zien, en zegen;
Daer Priam hier in 't stof gevelt leght met den degen,
Heel Ilium in d'assche, en Trojes strant, te wreet
Getrapt, zoo dickwijl bloet en water heeft gezweet?
Noch zoo niet: want hoewel, met eene vrouw t'ontzeggen,
Te straffen, nimmer eer en prijs is in te leggen;

821 *Troje:* onduidelijk, voor „de Trojanen."

827 *Quansuis:* de beteekenis van 't Lat. *scilicet,* namel. die van „inderdaad, waarlijk," is door *quansuis* niet juist overgebracht; 't bijwoord is hier niettemin, daar het in den zin van „loos, sluw" genomen schijnt te zijn, geheel op zijn plaats. Vergel. voorts 't *Uitlegkundig Woordenboek* op Hooft, *in v.* en bl. 204, vs. 150 hiervoren.

830 *Na Troje triomfeeren:* beter is de Proza-vertaling: *over ons triomfeeren gaen;* want de bedoeling van 't oorspr. is „dat zij, t'huis gekomen, een triomfeerenden intocht over Trojes val zou houden."

832 *Iliadinnen:* dochters of vrouwen van Ilium.

836 *Bloet en water heeft gezweet:* het *bloet* is van Vergilius, het *water* van den vertaler. Had Vondel er *tranen* van gemaakt, dan zou de beeldspraak er bij gewonnen hebben.

837 *Eene vrouw t'ontzeggen:* het woord *ontzeggen* heeft hier de kracht van: „bevechten." De Proza-vertaling heeft *straffen.*

Schoon met haer doot geen roem en lof te halen waer;
Men zalme niettemin noch loven, dat ick haer,
Dit snoot, dit heiloos wijf, verdelge, en doe gevoelen
Haer welverdiende straf. Mijn' moedt aen haer te koelen,
Ten zielzoen van de mijne, is al mijn troost, en lust.
Zoo tuimelden al mijn gedachten, ongerust
Van dolle wraeck vervoert, wanneer mijn goedertieren
Vrou moeder, noit voorheen zoo klaer aen haere zwieren
Gekent, zich openbaerde, en dicht voor my verscheen,
In helder licht, by nacht, die voor dien glans verdween.
Zy quam, als een Godin, zoo heerlijck voor mijn oogen,
Zoo groot, gelijckze om hoogh zich zelve komt vertoogen.
Zy vatme liefelijck by mijne rechte hant,
Ontsluit haer' roozenmont, en spreeckt, in zulck een stant:
Wat maetelooze rouw, ô zoon, uit my geboren,
Ontstelt uw zinnen, dus oploopende van toren?
Hoe raestge dus? waer is uw groote zorgh weleer
Voor ons gedraegen? wilt gy nu niet liever weêr
Gaen zien waer d'oude man, u vader, is gebleven?
Of uwe gemaelin Kreüze noch magh leven,
En 't kint, de kleene Askaen, die van der Griecken maght
En troepen zijn bezet? want hadde ick niet met kracht
Zorghvuldigh hen behoedt, en 's vyants hant gebonden,
Zy waren lang van vier en 's vyants zwaert verslonden.
Wat wijtge dit uit haet de schoonheit van Heleen
Uit Sparte, of Paris, die haer quam te schaecken? geen
Van beide heeft hier schult. Der Goden ongenade,
Der Goden gramschap komt ten leste, al komtze spade,
En roit de mogentheit, die zoo verheven stont,
Het trotse Trojen uit, verdelght het in den gront.
Zie op: wy zullen al de dampen, die u decken,
De nevels, die 't gezicht benevlen, en betrecken,
Verschuiven van uw oogh: nu schroom, noch weiger niet
Te volgen onderdaen wat moeder u gebiet.
Ter stede daer gy die gevaerten ziet in stucken
Ter aerde worpen, steen en muuren ommerucken,
En wolcken, dick van roock en smoock, en stof en puin

843 *Zielzoen:* 't woord is onberispelijk, maar luidt wat vreemd. De Proza vertaling heeft: *en de zielen van den mijnen te paejen.*

Ten hemel wentelen, en drijven, weet Neptuin
Met zijn getande vorck de muuren aen te vatten,
Te schudden, datze voort uit hunne grontvest spatten.
Hy ruckt de gansche stadt van haeren wortel af.
De felle Juno staet vooraen, tot Trojes straf.
Zy houdt de Sceesche poort bezet, en daeght, met roepen
En 't zwaert op zijde, uit wraecke al haer gezwore troepen
Ter poorte in, uit de vloot. Zie achter u, daer ziet
Gy Pallas op den burg gezeten, in 't verschiet.
Zy glinstert, met een wolck bewimpelt, en behangen,
En deckt zich met den schilt, en 't wreede hooft vol slangen.
De vader Jupiter geeft zelf den Griecken moedt,
En zetze krachten by, en schent, gelijck verwoet,
De Goden aen op 't spits van Dardans oorloghsknechten.
Voort voort, mijn zoon: hou op, hou op, en staeck dit vechten.
'k Verlaet u nimmermeer, en zal door al 't gedruisch
U leveren gezont en gaef in vaders huis.
Zoo sprack zy, en by nacht uit mijn gezicht verdweenen
In dicke duisternisse, en schaduwen, verscheenen
Vervloeckte troniën, en groote Goôn, in schijn
Gelijckze Troje en 't volck van Troje vyant zijn.
Toen zagh ick hoe gansch Troje in d'asch lagh voor mijn
En Ilium, van Godt Neptunus opgetogen, [oogen,
Verzincken tot den gront: gelijck men d'ackermans
Ziet eenen ouden boom, op 't hoogh geberghte, gansch
Vernielen, dienze slagh op slagh met bijlen houwen,
En alle om strijt, met kracht en aengebonde touwen,
Om verre rucken, dat hy met zijn kroone op 't velt
Vast waggelt, knickt, en dreight, en krom voorover helt,
Als een die vallen wil, tot dat allengs door kloven,
En van zijn struick gescheurt, hy kraeckende, van boven,
Ten leste een' harden slagh in 't nederstorten maeckt.
Ick stijgh om laegh, en red, door al wat moort en blaeckt,

881 *De Sceesche poort* bevond zich namelijk aan denzelfden kant van 't legerkamp der Grieken.

882 *Haer gezwore troepen:* de Proza-vertaling heeft: *de troepen, waer mede zy het houdt.*

885 *Bewimpelt:* bedekt.

895, 896 *Een groote Goôn* enz.: De Proza-vertaling heeft: *en de groote Goden, die Troje te vyant had.*

My, onder Godts geley, wiens hulp en nadruck blijcken,
Daer 't krijgsvolck, daer de brant, en vlammen voor my [wijcken.
Maer toen men nu aen 't huis en vaders drempel quam,
En 't overoude hof, gebouwt van zijnen stam,
Wou vader [wat ick hem uit zorge zocht te vergen,
Om eerst vooral zijn lijf op 't hoogh geberght te bergen,]
Na Trojes ondergang niet leven in dien stant,
Noch, als 's lants balling, out omsucklen achterlant.
Gylieden, zeght hy, noch in 't beste van uw leven,
In uwe volle kracht, mooght u ter vlught begeven.
Behaeghde het den Goôn te recken mijnen tijt,
Zy hadden, my ter liefde, oock wel dit huis bevrijt.
Wy zagen hier genoegh, te bitter om verzwelgen,
Aen eenen ondergangk, en hebben het verdelgen
Der rijxstede overleeft. Laet my berecht, voor doot,
Hier leggen, en vertreckt: ick zal my zelf ter noot
Wel met mijne eige hant voorthelpen uit elx oogen;
De vyant, die my vint, en uittreckt, uit medoogen
Ten minste eens zuchten op het lijck des overleên.
Al mis ick d'eer van 't graf, die havery is kleen.
Ick leefde al overlang den grooten Goôn hier boven
In weêrwil, en ten last, van ieder een verschoven,
Al sedert Godt Jupijn, de vader van de Goôn,
Die d'aerde wetten stelt, my quam uit 's hemels troon,
Met zijnen donder slaen, en met den blixem zengen.
Hier stont hy op: hier was hy geensins af te brengen.
Wy daerentegens, en mijn trouwe gemaelin
Kreüze, Askaen, en voort het gansche huisgezin,
Aen 't bidden altemael, met traenen op de kaken,
Aen 't smeecken: vader zou ons t'zamen, in 't genaecken
Der vyanden, toch niet, met zich en huis en al,
Verreuckeloozen, noch het perssende ongeval

909 *Nadruck:* bijzondere kracht, groot vermogen. Het laatste halfvers is van Vondels hand.

916 *Achterlant:* verstoken van zijn land, buitenslands.

921 *Te bitter om verzwelgen:* weder een der nu zeldzame voorbeelden van 't weglaten van 't voorz. *te.*

928 *Die havery is kleen: havery* wordt gemeenlijk alleenlijk voor „zeeschade" gebezigd; hier echter staat het voor „schade," in meer algemeene beteekenis genomen.

Stijfzinnigh wederstaen: maer vader heeft geene ooren.
Hy slaet het echter af, blijft zitten als te voren,
En by zijn opzet. Ick grijp wederom uit noot
De wapens, en verlange uit smerte naer de doot:
Want hier geene uitkomst was, noch raet, die ons moght [baten.
O vader, dochtge dat uw zoon u kon verlaeten,
Of zetten buiten 's huis een' voetstap zonder u?
Ontviel u zulck een woort, daer billijck elck af gruw?
Indien 't den Goôn belieft, dat van dees groote stede
Niets overschiete, en brengt uw vast besluit dit mede,
En lust het u uw bloet, en u, dus zwack en kranck,
Te brocken in 't bederf, en Trojes ondergangk;
Gy raeckt door dezen wegh gemacklijck om uw leven.
De wreede Pyrrus, door wiens handt de zoon most sneven,
Voor 's vaders aengezicht, en die den vader, daer
Ter stede, nederhieuw, voor 't godtgewijde altaer,
Zal strax, noch warm en nat van Priaems bloet, verwoeder
Opdondren hier ter stê. Hebt gy, mijn lieve moeder,
My hierom dus geredt door yzer, vlam, en vier,
Op dat ick hier in 't hof den vyant, dat ick hier
Askaen, mijn' vader, en Kreüze zaegh verloren,
En in elckanders bloet verslagen, en versmooren?
Te wapen, mannen op, te wapen, het is tijdt.
De jongste dagh verdaeght ons naer den lesten strijt,
Nu wy verwonnen zijn. Men voerme in 's vyants bende.
Gedooght dat ick den strijt hervatte in onze elende:
Wy zullen heden al niet sterven zonder wraeck.
Ick gort het zwaert op zy, na zulck een rede, en raeck
Ten huize uit, met den schilt aen mijnen arm gehangen.
Maer mijne gemalin Kreüze schut mijn gangen,
En valt en vatme by de beenen in de deur.
Zy hangtme om 't lijf, en houdt Askaen, het kleentje, veur
Mijne oogen. Gaetge heene, en hebtge uw doot alreede
Besloten in uw' geest, zoo neem ons alsins mede,
Oock waerge treckt: of zoo gy, die uw stuck verstaet,
Noch eenige uitkomst stelt in wapenen, en raet,

967 *Wy zullen heden al niet sterven: al* staat hier voor *allen*. Vergel. de Proza-vertaling. Ook 't Lat. heeft *omnes*.

974 *Alsins:* overal.

Beschut dan eerst dit huis. Aen wien [wat raeckt u nader?]
Geeft gy dit kleene kint Iülus, uwen vader,
En my, uw echtgenoot, dus lang hier voor geacht,
Ten beste, hier ter stê? dus schreeutze, uit al haer maght,
En vult het heele huis met luid misbaer, en treuren,
Waerop men daetelijck iet zeltzaems zagh gebeuren,
Dat wonder luit in 't oor; want tusschen beide ons heen,
En voor het droef gezicht en oogh der oudren, scheen
Van kleene Iülus kruine een helder licht te straelen,
Een vlam, die effen 't haer en haerlock, in het dwaelen,
Met haere tonge leckt, en zonder zengen weit
Rontom het hoott des kints. Wy, uit onweetenheit,
Verschricken, sidderen, en poogen ondertusschen
Den brant van 't haer te slaen, en 't heiligh vier te blusschen
Met water: maer Anchys, mijn vader, hief zijn oogh
En aengezicht, met een zijn handen, naer om hoogh
Ten hemel op, en sprack, vol blyschap om dien zegen:
Almaghtige Jupijn, indienge u laet beweegen
Door smeecken, en gebeên, zoo sla uwe oogen neêr
Op ons: dat 's al mijn bede: en zoo wy immermeer
Door ons godtvruchtigheit verdienden uw genade,
Zoo sterck dit voorspoock: schut, ô vader, onze schade,
En help ons uit den noot. Zoo ras als d' oude man
Dit uitsprack, klonck met kracht de felle donder, van
De slincke hant, een star verschoot terstont by duister,
Om hoogh en aen de lucht, die, als een torts, haer' luister
Met eenen langen staert vast sleepte naer zich heen.
Wy zagenze, over 't dack van 't huis af, naer beneên
Gedaelt, zich in het bosch van Ida gaen versteecken,
Een vierspoor trecken, en een padt met licht bestreecken,
Dat overal een lucht van roock en zwavel gaf.
Mijn vader overtuight staet van zijn opzet af.
Hy recht zich overendt, begint de Goôn te smeecken,
En 't heilige gestarnte t'aenbidden, als hun teken:
Nu langer niet getoeft: nu voort, ick volge u, zoon,

979 *Uw echtgenoot, dus lang hier voor geacht:* de Proza-vertaling heeft: *die dus lang uw vrouw was.*

985 *Van kleene Iülus kruine:* de zuiverheid der taal vorderde hier *kleenen;* doch de maat de weglating der *n.*

1000, 1001 *Van de slincke hant:* dit was namelijk een gunstig voorteeken.

Waer gy my leit. Behoet, ô vaderlantsche Goôn,
Mijn huis, behoet mijn' neef: gy geeft ons uit den hoogen
Dit voorspoock: Trojes lot hangt aen uw alvermogen.
Mijn zoon, ick geef het op, en weigre niet dus bloot
Te volgen uwe baen, gelijck een vlughtgenoot.
Zoo sprack hy, en men kon den brant en vlam nu hooren
Genaecken, langs de veste, en luider dan te vooren,
En hoe de viervloet bruischte en rolde naer ons toe.
Mijn lieve vader, laet ick u, dus stram en moê,
Dan neemen op den hals, en op mijn schouders laden:
Die last bezwaertme niet. Wy loopen op die paden
Alle eenerley gevaer, het zy 't gelucke of niet,
Wy wachten beide een lot, eene uitkomst in 't verdriet.
De kleene Iülus ga aen mijne zijde zachter,
En mijne bedgenoot Kreüze hou van achter
Mijn streeck en voetspoor stil van verre in dit geval.
Gy dienaers, hoort en let wat ick u zeggen zal:
Daer rijst, wanneer men komt ter stede uit, voor de wallen,
Een heuvel, en een kerck, van ouderdom vervallen,
En Ceres toegewijt: hier staet een oude boom,
Een lijckcypres, by ons voorouders lang uit schroom
Godtvruchtighlijck geviert: hier zullen wy te gader,
Een ieder langs zijn padt, by een verzaemen. Vader,
Aenvaert nu heilighdom en haertgoôn in uw' arm.
Het waer een gruwelstuck, indien ick, versch en warm
Uit zulck een schrickelijck gevecht en moort gekomen,
Dit roerde en aenraeckte, eer ick water heb genomen
Uit eenen verschen vliet, en afspoel' bloet, en vleck.
Aldus vermaen ick hem, sla over mijnen neck

1025 *Zachter:* om 't rijm; doch verkeerd. Immers, de kleine Iülus moest, wilde hij er anders komen, gelijken tred met zijn vader houden, en niet *zachter* loopen. 't Is waar, men kan aannemen, dat Vondel hier bedoelde, dat Iülus met minder gedruisch voortstapte dan de overigen, doch daarvan behoefde geen melding.

1036—1039 Men wil, dat de gewoonte om zich te reinigen voordat men gewijde zaken aanraakte, door Orpheus in Griekenland was ingevoerd. Bloed werd en wordt nog heden ten dage bij Oostersche volken als iets zeer onreins beschouwd.

1040, 1041 *Over mijnen neck.... om de schouders, en ter zyen:* een, wel zeer gevariëerde, maar toch vrij duistere en omslachtige wijze om uit te drukken, dat Eneas zich een leeuwenhuid om 't lijf slaat.

Een rosse leeuwshuit om de schouders, en ter zyen,
En weet my onder 't pack des grijzen mans te vlyen.
De kleene Iülus vat my by de rechte hant,
En volght zijn vaders tredt, doch ongelijck, in 't zant.
Mijn echtgenoote volght van achter al verlegen.
Wy spoeden te gelijck, langs dicht beplante wegen,
En ick, die flus geen buy van schichten, nochte slagh,
Noch dichten Grieckschen troep, die my gemoete, ontzagh,
Ontstelme nu om kleen gerucht, om 't minste zuchten
Des wints, en 't ritslen van elck bladt baert vrees, en [duchten,
En achterdocht in my, die strax in mijnen geest
Voor al 't gezelschap en mijn halspack ben bevreest.
Nu quam ick aen de poort, omtrent de vest, gedropen,
En docht wy waren nu genoegh 't gevaer ontslopen,
Wanneerme dunckt dat ick hier voeten trapplen hoor,
En vader, die te rugh by duister zagh naer 't spoor,
Begon te roepen: zoon, och, rep u: zoon, zy naecken.
Ick zie de beuckelaers vast flickren, wapens blaecken
En blickren. Och, ick weet nu naulijx, noch kan raên
Wat Godtheit, mijn geluck ongunstigh, my, belaên
En bevende in dien noot, beroofde van mijn zinnen:
Want zoo ick buiten 's weghs, om veiligheit te winnen,
Van 't algemeene padt bezijden afsla, weet
Ick niet of mijne Kreüze, en liefste, eilaes, zoo wreet
My door de doot ontruckt, toen achterbleef, of dwaelde
Van 't padt af, of vermoeit, op dat zy adem haelde,
Zich ergens nederzette, om dat ick sedert noit
Haer met mijn oogen quam t'aenschouwen, noch oock oit
Eens naer heur omzagh, of dit nadocht, eerwe t'zamen
Aen Ceres ouden bergh en offerdrempel quamen.
Wy, endelijck, aldus vergadert hier by een,
Vermisten niemant dan mijn lief Kreüze alleen,
Tot hartewee van man en zoone en vlughtgezinde.

1042 *Onder 't pack des grijzen mans te vlyen* voor „mij met den ouden man te belasten, hem op mijn rug te nemen."

1067, 1068 Vondel laat hier *noit* en *oit* op elkander rijmen: iets wat met de gewone regelen onzer prosodie in strijd is. De eenige rijmen van 't simplex op 't compositum, die door 't algemeen gebruik gewettigd schijnen, zijn die van *een* op *geen*, en *ander* op *elkander*.

Wat Goôn of menschen liet ick, dolle en gansch verblinde
Van gramschap, ongeschent! wat zagh mijn bange ziel,
In 't ondergaen der stadt, dat my zoo bitter viel!
'k Beveel Askaen, Anchys, mijn vader, en het heiligh,
De Troische haertgoôn, aen mijn spitsbroërs, schuilze veiligh
In zeker boghtigh dal, en schiet het harnas aen,
Om blanck gewapent weêr noch eens naer stê te gaan.
'k Getroostme my noch eens in dezen noot te geven,
Gansch Trojen op en neêr te loopen, en mijn leven
Al weder in gevaer te stellen van dien moort.
Ick ga ten eerste naer de veste, en donckre poort,
Daer ick, by duister nacht, ben uitgegaen met schroomen,
En volgh omzichtigh 't spoor, waer langs ick was gekomen.
Mijn hart verschrickt, zoo dootsch, zoo yslijck zagh 't [dat heen.
Ick ga naer huis, misschien, misschien of zy alleen
Haer toevlught derwaert nam. De Grieck, hier in gevloogen,
Bezette 't gansche huis. De wint joegh, voor mijne oogen,
Den hongerigen gloet naer boven met der vlught.
De vlam sloegh uit het dack: de vonck stoof in de lucht.
Ick ga naer Priaems hof den burgh terstont bespieden.
Vervloeckte Ulysses hier en Fenix, om het vlieden
Te schutten, stonden vast hun beurt en nachtwacht uit,
Om Junoos vryburgh, en de gaelery, vol buit
En roof gestapelt, dicht te houden, te bewaeren.
Men zagh den Troischen schat hier van alom vergaeren,
Al wat men uit den brant der kercken had gerooft,
De tafels van de Goôn, de kunst, die 't gout verdooft,
Den kelck, uit louter gout geklooncken, die hier praelde,
Geplonderde offerkleên, en wat men t'zamenhaelde.
Het vrouwentimmer, en de kinders, op een ry
In 't lange, staen bevreest en bevende hier by;
En ick verstoutme 's nachts mijn klaghten uit te smijten,
Langs wijck en straet, luits keels te kermen, en te krijten,
Te roepen, doch vergeefs, en droever noit dan nu:

1094—1095 *Om het vlieden te schutten, stonden vast hun beurt en nachtwacht uit:* de Proza-vertaling heeft eenvoudig: *tot wachters gekozen.* Er is bij Vergilius geen sprake van *beurt en nachtwacht,* en hij stelt de beide geslepen Grieken tot bewaarders van den buit aan, opdat er naderhand een behoorlijke verdeeling zou kunnen plaats hebben.

Kreüze, eilaes, Kreüze, och lief, waer vinde ick u?
Terwijl ick haer aldus, en zonder rust, loop zoecken,
Al razende, huis in, huis uit, in alle hoecken
En wijcken van de stadt, verscheen Kreüzes geest
En schim my, grooter danze in 't leven was geweest,
In een gestaltenis, my droever dan, in 't ende
En voor haer afscheit, ick haer met mijne oogen kende.
Ick stont verbaest van schrick, en al mijn haeren staen
Te berge, en mijne keel vergeet geluit te slaen.
Toen sprackze tegens my, en streeck, in zulck een smarte,
Met dezen zoeten troost de zorgen van mijn harte:
Wat slaeftge, ô lieve man, u zelven af, om niet?
Hier is niet zonder Godts beleit en wil geschiet.
Gy mooght Kreüze niet met u uit Troje brengen:
De groote hemelvooght wil geensins dit gehengen.
Gy moet noch lang de wilde en woeste zee alom
Beploegen, zwerven in onzeker ballingsdom.
Gy zult belanden in 't Hesperische geweste,
Daer 's Tybers versche stroom den vetten acker meste,
En langsaem afdrijft, door het lant dat helden teelt:
Daer staet een lot van weelde en 't koningklijcke beelt,
Een schoone maeght, en 't rijck, haer bruitschat, u te winnen.
Nu schrey niet om Kreüze, en zetze eens uit uw zinnen:
Want ick uit Dardans stam, en Venus aengetrout,
Zal niet de gevels zien, van Myrmidons gebouwt,
En trotse Dolopen, noch Griecksche joffren dienen;
Dewijl ick, hier om hoogh in top, by d' ongezienen
Voortaen verblijf, en blijf voor eeuwigh met der woon,
Onthaelt by Cybele, de moeder van de Goôn.
Nu leef gezont, en lang: volhardt in gunste en liefde
Van uw' en mijnen zoon: zoo sprackze, die my griefde
In 't scheiden, daer ick weende, en zuchte heel ontstelt,
En zy voor 't oogh verdwijnt, aen dunne lucht versmelt.
Wy pooghden drywerf haer t' omhelzen, al beneepen,
En drywerf naer heur' geest en schim vergeefs gegreepen,

1115 *Ick stont verbaest... en al mijn haeren staen:* het bezigen van 't zelfde w.w. in éénen regel en van verschillende tijden in denzelfden zin, is evenzeer af te keuren.
1126 *Meste:* om 't rijm, voor *mest.*
1128 *'t Koningklijcke beelt:* hier: „de koningsdochter."

Ontglipteze onze arm, gelijck de wint ontglipt,
Die licht is, en gelijck de vlugge slaep ontslipt.
De nacht dus doorgebroght, uit zucht tot mijn beminde,
Geraeck ick weder by mijn spitsbroêrs, en bevinde
En sta verwondert dat hier zulck een groot getal
Van mannen, vrouwen, jeught en volck van overal
Op nieuw vergadert is; een arme hoop, beneepen
Van rouwe, en reede om voort in ballingschap te scheepen.
Zy waren van alom verzamelt, wel gemoedt,
Getroost om, neffens my, te waegen goet, en bloet;
My over zee en zant te volgen, te bezuuren
Zoo lief als leedt, in 't lant waer ick hen heen zou stuuren.
Nu rees de morgenstar, die voert den dageraet
Op Idaes toppen aen. De Griecksche schiltwacht staet
En houdt de poort bezet. Hier was geen hulp te hoopen;
Dies nam ick voort de wijck, zagh om, en zocht een open,
En met mijn' vader op den hals, noit draegens moê,
Begafme naer den bergh, en recht naer Ida toe.

1145 *De nacht dus doorgebroght:* versta: „hebbende."

1150 *Scheepen:* in den zin van „scheep gaan, wegvaren," waarin 't bij onze oude auteurs dikwijls intrans. gebezigd wordt.

1151 *Zy waren van alom verzamelt:* dat heeft hij vs. 1148, 1149 reeds verteld.

1156 *Staet:* dat *staat* zou doen denken dat hier van „een enkele *schildwacht*" gesproken wordt, terwijl echter uit de volgende woorden *en houdt de poort bezet* blijkt, dat hier aan een grooter getal te denken valt.

1158 *Open* voor „goede uitkomst, goed heenkomen," in welke beteekenis het dikwerf voorkomt, waarvan verscheiden voorbeelden bij Weiland worden aangehaald.

HET DERDE BOECK.

INHOUDT.

Toen Troje lagh in d'asch, begaf hy zich op zee,
Belande in Thracie, daer Polydoor noch waerde:
Eneas zoent zijn' geest, niet zonder hartewee,
En zwerft, van kust tot kust, en vint de lang bezwaerde
Andromache, al een poos aen Helenus hertrouwt;
Die spelt hem zijn fortuin: zoo vaert men langs Tarenten,
En wint Sicilie, daer Polyfeem zich houdt,
En volght, vol wraecks, de vloot, met dolle dreigementen.
Men mijdt Charybde en Scylle, en wat men gaerne derft:
Tot dat, te Drepanum, zijn troost, zijn vader sterft.

Na dat het dan den Goôn beliefde Priams staet,
Het rijck van Asien, en Priams onderzaet
Onnozel tot den gront en bodem te vernielen,
Het hof, en Ilium, die trotse muuren, vielen,
En Troje, een werreckstuck gebouwt van Godt Neptuin,
Ter aerde lagh en smoockte, uit gloeiende assche en puin;
Zoo dreef de wichlery der Goden ons te zwerven
In lange ballingschap, om elders ledige erven
Te zoecken over zee; wy bouwen dan uit noot,
Dicht by Antander, Ide en zijn geberghte, een vloot,
En rucken volck by een, onzeker aen wat stranden
Ons 't nootlot voeren woude, en waer men zou belanden.
Anchys, mijn vader, eer de lent was opgestaen,
Geboodt ons op gena van 't nootlot t'zeil te gaen.

Vergelijk den „Inhoudt" der Proza-vertaling en de Kantteekeningen aldaar.

7 *De wichlery:* namel. „de voorspellingen en voorteekens," naar aanleiding waarvan hij den tocht had ondernomen.

13 *Eer de lent was opgestaen:* verkieslijker is de Proza-vertaling: *Naulijx was de lent en het voorjaer geboren.*

Toen stack ick schreiende van lant af, uit de haven
Des vaderlants, het velt daer Troje lagh begraven,
En koos, als balling 's lants, de zee met mijnen zoon,
En reisgenooten, en de kleene en groote Goôn.
Heel wijt van hier bewoont en bouwt de Thrax, nu veiligh,
Een groot wijtstreckend lant, dat vader Mavors heiligh
Wert toegewijt, en by Lykurgus, streng van aert,
Van outs bezeten was. Dit lantschap gaf zijn' haert
En huizen den Trojaen miltdaedighlijck ten beste,
Zoo lang het rijck noch bloeide. Ick vaere dan ten leste
Naer dezen oort, en, hier ter quader uur gelant,
Bouw voort mijne eerste stadt, recht in de boght aen strant,
En noem de burgery naer my Eneadynen.
Ick offerde Dioon, mijn moeder, voor de mijnen,
En oock aen d' andre Goôn, en slaght een' witten stier,
Ter eere van Jupijn. By avontuur rees hier
Een heuvel, op wiens kruin kornoelje en myrten wiessen,
Heel naer van loof, en dicht van tackebosch, als spiessen.
Ick trede derwaert op, en poogh een' groenen struick
Te rucken uit den gront, om, volgens kerckgebruick,
d' Altaeren met dit loof, dees ruighte, te besteecken,
En zie [my yst dat ick 't verhaele,] een wonderteken:
Want langs den boom, dien ick van zijnen wortel treck
Uit d' aerde, druipt zwart bloet. De gront ontfangt een vleck
Van etter. Al mijn leên aen 't sidderen, aen 't beven,
En al mijn bloet wort koudt. De kracht wil my begeven
Van schrick. Ick vaere voort om noch een taeie teen
Van eenen andren struick te rucken, en met een
Te polssen d' oirzaeck van dees veltverborgenheden:

18 *De kleene en groote Goôn:* de „huisgoden," dat kleine beeltjes waren, die aan den haard stonden, en de „grootere standbeelden van goden."

19 *Heel wijt van hier:* wel te verstaan: „van Carthago."

32 *Dicht van tackebosch, als spiessen:* het woord *takkebosch* wordt thans alleen gebezigd om dunne, saamgebonden takken aan te duiden, die tot brandhout bestemd worden; en zonder twijfel verstond men er zelfs in Vondels dagen niets anders mede. Immers, aan hem, die meende, dat men *takkebosch* hier eenvoudig moet opnemen voor „bosch met takken," kan men vragen, waar dan bosschen *zonder* takken bestaan? — Ook wordt hier niet van een „bosch" (*silva*) gesproken, maar van „kornoelje- en myrteboomen," die *dicht van takkebosch* zijn: en zeker bedoelt Vondel daarmede „dat hun takken als een dichte *bosch* of *bondel* in elkander gegroeid zijn. Ten aanzien der *spiessen* vergelijke men vs. 63–65.

Maer uit den andren struick en schorsse druipt beneden
Oock etter, en zwart bloet. Hier over mael ick vast
Met mijn gedachten, eer de Godtheên, hier met bast
En schorssen overkleet. Ick eere den getrouwen
Gradivus, schutsheer van de Thracische landouwen,
Op datze dit gezicht, dit voorspoock uit gena
Toch zegenen ten goede: en als ick voort besta
Ten derdemaele een' tack met al mijn maght te rucken
Uit zijnen gront, en zet de knien, in 't nederbucken,
Geweldigh tegens 't zant [verzwijgh ick 't best, of niet?]
Zoo hoort men eene zucht, van onder uit het riet,
Heel deerlijck, en my komt dees naere stem ter oore:
Eneas, waerom scheurtge een ziel, tot ramp gebore?
Vergun den dooden rust. Zie voor u: wacht u vry,
En schen uw handen niet zoo godeloos aen my:
Ick ben u niet zoo vreemt, maer uit Trojaensche plecken.
Dit bloet komt uit geen' struick noch schorsse neder-
[lecken.
Och vlught, och vlught uw beste uit dit moordaedigh lant:
Want ick ben Polydoor. Verlaet dit gierigh strant.
Dit yzeren gewas, waermede ick ben doorschoten,
Bedecktme, en is dus scherp met bouten uitgesproten.
Toen rees mijn haer ten bergh. 'k Verstom, sla geen
[geluit,
En, stijf om 't hart beklemt, bedenck wat dit beduit.
Als d'ongeluckige Priaem voorheen mistroude
Aen Trojes oorloghskans, en droef van verre aenschoude
't Genaeckende belegh der stede, zont hy voort

55—56 *Ter oore—gebore:* dit rijm is naar Vondels opvatting volkomen in den haak. Liever dan achter de bijw. uitdrukking *ter oore* een *n* te plaatsen, liet hij de *n* van *geboren* weg, gelijk hij dat bij andere adjectieven, van verl. deelww. gevormd, gewoon was. Zoo schrijft hij *doorschote borst* bl. 167, vs. 73 hiervoren, en *gezwore troepen,* bl. 226, vs. 882.

67, 68 *Mistroude aen Trojes oorloghskans:* dit *aan* is hier niet om 't vers te vullen, want het komt evenzeer in de Proza-overzetting voor; doch Vondel heeft hier aan 't Lat. gedacht, in welke taal de werkwoorden, die geloof en vertrouwen, of het tegendeel, uitdrukken, een dativus achter zich hebben; welke vorm in onze taal nog bewaard is gebleven in „aan iets gelooven" en „aan iets twijfelen."

67 volgg. Van het gebeurde met Polydorus bestaan verschillende overleveringen. Vergilius heeft zich aan die gehouden, welke door Euripides in zijn *Hekuba* gevolgd is.

Zijn zoontje Polydoor heel stil naer dezen oort
Van Thracie aen den vorst, met onwaerdeerbre goeden,
Een' gouden schat, om 't kint daer heimlijck op te voeden.
De Thrax, zoo dra de kans des oorloghs is gekeert,
De middelen gespilt, neemt acht wie triomfeert,
Kiest Agamemnons zijde, en past op gastvryheden,
Noch gastrecht, maer vermoort den jongen tegens reden,
En maeckt zich met gewelt een' heer van zoo veel gouts.
Vervloeckte goutzucht, och, waer broghtge niet van outs
Den mensch toe, die zoo kort moet scheiden van dit [leven!
Zoo ras mijn vrees en schrick een luttel is verdreven,
Verhael ick vader eerst dit goddelijck gezicht,
Daer na aen d'Oversten, en hoor naer hun bericht.
Men stemt uit eenen mont te wijcken van dees gronden,
Daer 't heiligh gastrecht zoo verwaten is geschonden,
En met de vloote in zee te loopen voor den wint.
Men stelt een lijckfeest toe voor dit vermoorde kint.
Men kruidt veel aerde op 't graf te zamen, stelt altaeren,
Met blaeuwen offerbant, cypresse en bruine blaren,
Heel staetigh toe, om dus des overledens geest
Te zoenen naer de wijs. De vrouwen staen bedeest
Met hangend haer rondom. Men zet 'er offerkannen
Met laeuwe melck die schuimt, en brengt den offermannen
Veel kelcken offerbloets, viert d'uitvaert van het lijck,
En neemt al schreiende verlof van deze wijck.
Hierna zoo ras de wint en 't weder ons behaegen,
De stormen over zijn, en ongestuime vlaegen,
De zuider koelte ons roept naer zee toe, woelt het strant.
De gasten winden al de schepen af van lant,

71 *Aen den vorst:* namel. aan Polymnestor.

71, 72 *Met onwaerdeerbre goeden, een' gouden schat:* de Proza-vertaling heeft: *met een grooten schat van gout.*

73 *Zoo kort:* binnen zoo korten tijd.

81 *Dit goddelijck gezicht:* beter is: *deze goddelijcke openbaringe,* als in de Proza-vertaling staat, want zij diende Eneas ter waarschuwing. *Monstra deûm* heeft het Lat.

83 *Cypresse en bruine blaren:* min juist, voor „bruine cypresseblaren." *Atraque cupresso* heeft 't Lat.

91–93 De offers aan de dooden bestonden gewoonlijk uit versche melk, water, wijn en bloed.

En brengenze in het vlot. Wy vaeren voort, en reizen
De haven uit, en strant en lant en steden deizen.
Een eilant leght 'er, daer d'Egeesche zee op slijt,
Den watergodt Neptuin en Doris toegewijt,
De waerde moeder van de watergodendommen;
Een lant, dat driftigh quam om lant en kust gezwommen,
En van Apollo, den godtvruchten schutter, eer
Aen Gyarus en aen 't hoogh Mykon in het meer
Gehecht wiert, om eens vast, bewoonbaer op geen plassen,
Noch bulderenden storm, noch buien meer te passen.
Ick zeile derwaert, en dit overlustigh lant
Verwelkomt ons vermoeide in 't havenen aen strant.
Daer wy met lust Apols geboortestadt vereeren.
De koning Anius, gekoren tot regeeren,
Het rijck, en priesterdom, ontmoet, met Godts laurier
En offerbant om 't hooft, ons heusch, naer 's lants manier.
Hy kent zijn' ouden vrient Anchys, en biet ons t'zamen
Huisvesting met zijn hant. Wy volghden hem, en quamen
Te gader op zijn huis. Ick eerde Apolloos koor,
Gebouwt van ouden steen, en badt alle andren voor:
Gy, die te Thymbre wort gedient, en aengebeden,
Verleen den afgesolde een' eigen haert, en steden,
En afkomste, en een stadt, die vast sta. Goede Godt
Behoe het tweede Troje, en al zijn overschot,
Het zwaert der Griecken en Achilles wrock ontvloden.
Waer volgen wy u best? waer leeren uw geboden
Ons neêrslaen? vader, geef een teken: melt uw' zin,
En stort ons uwen geest en wil van boven in.

99 *In het vlot* voor „in diep water, ter plaatse waar zij drijven kunnen." Wij zeggen heden ten dage niet meer: „de schepen komen komen *in het vlot,*" maar eenvoudig: „raken *vlot,* worden *vlot.*"

101 *Slijt:* breekt, afbreekt.

104 volgg. Delos kwam, luidens de overlevering, door een slag van Neptuins drietand uit zee oprijzen, en bleef her- en derwaarts rondzwemmen, totdat Apollo het tusschen Mykonus en Gyarus vast zette. Een andere legende vermeldt, dat Delos reeds vroeger zijn vaste plaats had bekomen, ten einde Latona de gelegenheid te verschaffen om er haar kraam uit te leggen.

112 *Anius:* een zoon van Apollo en zeer vermaard priester.

113 *Thymbre:* een stad benoorden Troje.

125 *Neêrslaen:* voor: „dat wij ons neerslaan." 't Gebruik van dit w.w. in intrans. in plaats van in reflex. zin, is hier niet goed te keuren.

Zoo badt ick naulijx, of het scheen zich te beweegen,
Te schudden, sidderen wat hier omtrent gelegen
En by der hant was, Godts laurier, de tempelpoort,
De gansche bergh rondom te daveren, en voort
De dryvoet der kapel te loeien onbedwongen,
Zoo ras 't orakel luidt ten hole uit quam gedrongen.
Wy vielen t'zamen vlack en plat op 't aenzicht neêr,
En hoorden deze stem: Dardaners, die zoo veer
Komt zwerven, 't zelve lant, waeruit uwe ouders sprooten,
Zal in zijn' milden schoot u koestren, als zijn loten.
Vraeght ernstigh naer uwe oude en lieve moeder: daer
Zal voort Eneas huis en afkomste, en wat haer
Voor haeren oirsprong kent, al 't aerdtrijck door gebieden.
Aldus sprack Febus, en men hoorde by henlieden
Een vrolijckheit, gemengt in 't onderling getier.
Zy vragen altemael wat vesten Febus hier
Hun aenwijze, en wat streeck, wat lant hy wil belasten
Te zoecken, tot een wijck voor d'afgesolde gasten.
Mijn vader sloegh toen op d'aeloude lantkronijck,
En sprack: gy hoofden der Trojaenen algelijck,
Hoort toe, en geeft gehoor naer 't geen u staet te hoopen.
In 't midden van de zee leght Krete voor u open,
Jupijns geboortelant, daer Ide stijght en rijst,
En ons geslacht geteelt, gequeeckt is, en gespijst:
Daer leggen hondert steên, die groot zijn, vruchtbre landen,
Van waer eer Teucer, mijn voorvader, naer de stranden
Van Retus quam, en koos die plaets uit tot een wijck;
Is mijn geheughenis d'aeloude faem gelijck.
Toen stonden Ilium en Pergamum te bouwen,
En zy bewoonden laege en effene landouwen.
Hier voerde Teucer eerst, op 't allerongezienst,
Der Goden moeder in, en al den offerdienst
Van Cybele, bestont den plicht der Korybanten

127 volgg. De tempel van Apollo te Delos was beroemd, en Vergilius laat er zijn held de godspraak vernemen op de wijze als in den tempel te Delfi geschiedde. De godspraak was doorgaans in een duistere, dubbelzinnige bewoording gehuld.

138, 139 *En wat haer voor haeren oirsprong kent:* versta: *en hun nakomelingen,* als in de Proza-vertaling staat.

155 De Proza-vertaling heeft: *Ilium en de muren van Pergamum waren noch niet gebouwt.*

Met al hun rinckeltuigh in Ides woudt te planten,
En broght hun offerhande en feesten eerst in zwang,
Sloegh leeuwen in 't garreel van Cybele met dwang.
Zijt hierom wel getroost, en houdende, op 't bescheiden
Der Goden, deze baen, zoo zullenze ons geleiden:
Men offere, en verdien' de gunst van wint en weêr,
Om recht naer Krete toe te vaeren: 't leght niet veer.
De derde dagh, [Jupijn de voorste, volght mijn zeggen,]
Zal onze vloot gerust voor Krete op ancker leggen.
Zoo spreeckt hy, en hierop het offervee geslaght,
Dat van hunn' outerplicht ge-eischt wort, en verwacht,
Een' stier voor schoone Apol, een' stier voor 't hooft der [vloeden,
Zwart vee voor 't onweêr, en, om best de reis te spoeden,
Een sneeuwitte offerhande aen 't westen op het strant.
Idomeneüs, zoo 't gerucht loopt, uit zijn lant
En vaders koningkrijck geweldighlijck verdreven,
Liet al de huizen leêg, en Krete is leêgh gebleven
Van Trojes vyant, die het eilant eerst bezat.
Men laet Ortygie, en zijn haven, en de stadt.
Wy vliegen over zee, langs Naxos waterkanten,
En zijne bergen, vol rinckinckende Bacchanten;
Langs 't grasrijck Dionyse, Oliaros, met een
Langs Paros, altijt rijck van witten marmersteen;
Voorby de Cykladen, op zee gestroit, en waeien

160 *Rinckeltuigh* voor *cymbalen* als in de Proza-vertaling.

162 *Met dwang:* neen, juist omgekeerd, *zonder* dwang. Immers waren de leeuwen voor den wagen van Cybele een zinnebeeldige voorstelling van de woeste natuur, die zich door moederlijke zachtzinnigheid en liefde temmen laat.

163 *Bescheiden:* beschikken.

167, 168 Lees: volgt mijn bevelen! op den derden dag zal, door het bestier van Jupiter, onze vloot, enz.

168 *Op ancker leggen:* meer gebruikelijk is thans: „*voor* anker liggen."

171 *Voor schoone Apol:* is noch zuiver van taal, noch welluidend.

173 *Aen 't westen:* namel. „aan den westenwind, „Zefyrus."

178 *Ortygie:* of „het kwartelland," een bijnaam van Delos, wegens de groote menigte kwartels, die zich vroeger aldaar moet hebben opgehouden. De Gr. naam van dien vogel is *ortyx*.

179, 180 Men weet dat Naxos de geboorteplaats van Bacchus was.

181 *Dionyse:* een der Sporaden, ten westen van Patmos.
Oliaros: insgelijks een der Sporaden, en later Antiparos genaamd, vermaard om zijn prachtige grot.

Langs d'eilanden, die dicht d'Egeesche zee bezaeien,
Men hoort een scheepsgeraes. Een ieder roept om strijt,
En port de mackers aen: zoo mannen zoo: men tijt
Aldus naer Krete toe, van waer onze ouders sprooten.
De wint van achter spoeit den toght des reisgenooten.
Dus raecken wy ten leste aen 't out Kureetsche strant.
Kureten bouwden eerst dit eilant met hun hant,
En daer behartighde ick den bouw der nieuwe stede,
Waernaer ick had gewenscht, en noem den lantzaet reede
Het Pergamasche volck, dat groeit in dezen lof.
'k Vermaen hen t'offeren, te bouwen huis, en hof.
De schepen staen noch naeu op lant gehaelt met touwen,
Of d'arbeitzaeme jeught begint met maght te trouwen,
Te ploegen 't nieuwe lant, te zaeien zaet en spruit.
Ick schrijfze wetten voor, en deel haer erven uit.
Terstont bedorf de lucht: gewas en ooft bedorven,
Dat smet en teering baert: een tijt daer veele in storven.
De mensch, wien 't leven lust en toelacht, sterft heel dra,
Of quijnt te jammerlijck, en sleept de lenden na,
De Hontstar gloeit: 't gewas verdort in zijne voren.
De doove korenaer geeft stroo voor voedzaem koren.
De vader riedt ons naer Ortygie om Godts raet
Te reizen over zee, by Febus toeverlaet
En troost te zoecken, hem te bidden om zijn' zegen;
Wat uitkomste in dien staet, daer ieder zit verlegen,
Hy aenwijs'; waer men hulp in deze elende vint;
Wat koers, wat zeestreeck wy best houden reisgezint.
't Was nacht, en d' eerste slaep loock ieder dier zijne oogen;
My docht ick zagh zich voor mijn ledekant vertoogen
De heilge beelden van de groote en kleene Goôn,
Geborgen uit den brant van Troje, en 't vier ontvloôn,

190 *Bouden:* bebouwden.

201 Het bezigen van 't praesens, terwijl tot hier toe het imperf. gebezigd was, maakt dezen regel onduidelijk, en doet bij de eerste lezing denken, dat het hier gezegde slechts een tusschengevoegde opmerking van algemeenen aard is. Eneas gaat hier intusschen voort met de beschrijving der pestziekte en wil zeggen: „lieden vol lust en levenskrachten stierven plotseling, of raakten aan 't kwijnen," enz.

205 *De vader:* namel. „Anchises;" 't lidw. is hier misplaatst, want Eneas is nog steeds aan 't verhalen en had zich, om in de maat te blijven, van 't bez. voornw. *mijn* kunnen bedienen.

En over zee gesleept. Zy bloncken rontom heenen.
De volle maen quam klaer ter venster ingescheenen.
Toen spraeckenze my aen, en sterckten mijn gemoedt
Met deze rede: al 't geen wat u Apollo vroet
Zou maecken, en zijn koor 't Ortygie, dat spellen
Wy hier in zijnen naem, en komen zelfs, en stellen
Ons voor uw kamerdeure alleen door zijn gebodt.
Wy volghden, uit den brant van Dardans stadt en slot,
Uw wapens, en uw vloot, en hebben holle baren
En watren onder u met uwe vloot bevaeren:
En wy, gelijck voorheen, de zelve zullen bly
Uwe afkomst helpen aen de groote heerschappy
Der stede, en haeren naem tot aen den hemel beuren;
Laet geen langduurigheit van ballingschap u steuren,
Maer bouw de groote stadt voor uwen grooten zoon.
Gy moet veranderen van woonplaets. Febus troon
Te Delos hiet u niet naer deze kusten trecken,
Noch nederslaen in Krete, en der Kretensen plecken.
Hesperie is een lant by Griecken zoo genaemt,
Een out, een vruchtbaer rijck, ten oorelogh befaemt.
d'Enotriaen heeft eerst den bodem daer bezeten.
Nu heeft de neef dit lant Italie geheeten,
Den lantaert Italjaen, ter eere van zijn' heer.
Dat is ons eigen erf, een rustplaets ons weleer
Beschoren. Dardan en Iäsius, ons vader,
En stamheer, namen hier hunn' oirsprong al te gader.
Welaen dan, waeck nu op, en draegh dit trouw bericht
Den afgeleefden man, uw' vader, over. Zwicht
Voor niemant. Koritum, 't Ausonische geweste
Staet u te zoecken: Krete is niet voor u ten beste.
Jupijn ontzeght u dit. Ick schrick voor dit gezicht,
De stem der Goôn, geen' droom: Ick zagh elx aengezicht,
De tronie, ieders hooft betulbant, en bewonden,
Dicht voor mijne oogen, daer zy tegenwoordigh stonden,
Ooghschijnelijck, en klaer, ten minste zoo het scheen.
Het koude zweet brack uit, en droop my langs de leên.
Ick vliegh ten bedde uit, hef mijn hart, om Godt te dancken,
En handen hemelwaert, en offre zuivre drancken
Op 't heiligh huisaltaer. Na'et offer, hem ten prijs,

225 *De zelve zullen bly*: de zelfden....

Verkuntschap ick met vreught dees nachtspraeck aen [Anchys,
Verhael hem stuck voor stuck. Hy kent van wederzyen
Al d'afkomst, d' ouders mê, gerekent langs twee ryen;
Hoe 't nieuwe misverstant van d'oude plaets en oort
Zijn zinnen heeft misleit. Hy zeght: mijn zoon, door moort
En brant beproeft, en ramp van Trojes hof en wallen,
Kassandre alleen wist my al lang deze ongevallen
Te spellen: nu herdenck ick eerst haer wichlery,
Hoe deze lantstreeck ons' geslachte en bloet en my
Gezworen was; hoe dick zy d'Italjaensche stranden
Gedacht heeft: maer wie droomt dat Troje zal belanden
In dit Hesperisch rijck? maer wie geloofde 't geen
De razende Kassandre ons spelde in Priams steên?
Men volgh' dan Febus raet, en kies de beste paden.
Zoo spreeckt hy, en men volght het geen hy vint geraeden.
Wy scheiden bly van hier, behalve een kleen getal,
Gaen t' zeil, en loopen door het bruischende geschal
Met holle balcken heene op woeste waterstreecken.
Na dat de vloot zoo wijt van lant is afgesteecken,
Dat niemant langer lant en niet dan water zagh,
En wolcken, hing een buy een donckre donderslagh
En wolck ons over 't hooft. Het weder aen 't verslimmen,
Begon de zee heel naer en fel ons aen te grimmen.
De wint stack haestigh op. De baren gingen hoogh.
Wy spreiden door dien storm van een, uit 's anders oogh.
De lucht wert doncker, en de regen uitgegoten
Viel dicht, gelijck een nacht. De hemel hing gesloten,
Zoo dat men aen de lucht noch licht noch hemel zagh.
De wolcken bersten, en het weêrlicht slagh op slagh.
De buien smijten uit hun streecke roer en steven.
Wy dreven, zonder eens te weten waer wy dreven.
De stuurman Palinuur kon, op den woesten plas,
Niet raemen aen de lucht of 't nacht of middagh was,
Noch waerwaert hy verzeilt. Wy hobbelen door vlaegen
By gissing blindeling, dry nachten, en dry dagen
Op zee, en zien geen licht van starren, zon noch maen.
Ten vierde dage scheen de lantkust op te gaen,
Te hoogen, het geberght van verre te verrijzen,
En 't licht ons eenen roock en damp in duin te wijzen.

Men strijckt de zeilen, valt aen 't roeien, en maetroos
Versloft niet, roeit en rept nu hant en riem altoos,
En vaeght den blaeuwen plas, en 't schuim der waterpaden.
Ick land behouden in d'eilanden, de Strofaden,
Die, in 't Iönisch meer gelegen, en gestort,
Dus heeten by den Grieck. In dit geweste wort
Celenoos heiloos nest, met d' andere Harpyen,
Gevonden, na dat haer de hoofsche leckernyen
Van Fineus zijn ontzeght, en zy geheel vertsaeght
Daer van de tafel, ten banckette uit, zijn gejaeght.
Geen lantgedroght zoo helsch; men vont noit slimmer pesten.
De wraeck der Goden broghtze uit Plutoos poel en nesten.
Haer aenzicht is gelijck een maeghdenaengezicht.
De buick geduurigh weeck van loop, en nimmer dicht,
Stinckt eeuwigh, en de klaeu is krom om toe te tasten:
De tronien zien bleeck, hoe gulzigh zy oock brasten,
Van honger. Toen wy in de haven, hier ter stê,
Belandden. zagh men, drift by drift, het weeligh vee,
Den bock, en os, in 't velt gaen grazen in de weiden,
Daer geene herders hen bewaerden, noch geleidden.
Wy vielen 'er met ons geweer en maght op uit,
Beloofden Jupiter en andren Goden buit
En deel aen deze jaght. Toen deckten wy den gasten
Een' disch op 't bogtigh strant, en aten hier, en brasten
Van dezen leckren kost: maer dees vervloeckte vlught
Harpyen quam ons op met vreesselijck gerucht,
Ten bergh af, klappende de vleugels onderwegen
Vervaerlijck tegens een. Zy schenden, zy gaen veegen
En strijcken met den kost. Waer elck zijn kraeuwels zet,
Wat ieder aengrijpt, wort bezoedelt, en besmet.
Zy scheiden met een' stanck, en schreeuwen onder 't scheiden.
Wy gaen hierna noch eens de maeltijd toebereiden,
Heel diep in een spelonck, rondtom met bosch beplant,
En naere schaduwen, en steecken d' offerhant
Op Godts altaeren aen. Dees vlught, om roof te zoecken,
Komt weder aengesnort, een ieder uit zijn hoecken,
En roofnest, en spelonck, met haeren scherpen klaeu,
Bezoedelt met den beck de spijs, noch warm, en laeuw.

296 *De Strofaden:* twee eilandjes in de Jonische Zee.

'k Beveel mijn reisgenoot geweer gereet te houden,
Om dien bezeten hoop te groeten. Mijn vertrouden
Zijn reede om hun geweer en sabel en rondas
Te bergen in den beemt. Misenus, alzoo ras
Men, in de boght aen strant vernam hoe zy te zamen
Met haere vleugelen van verre aensnorren quamen,
Stack, van de rots, daer hy de wacht hielt, zijn trompet.
Elck valt 'er voort op in, voert met dees tafelsmet
Een' nieuwen krijgh, en past dit zeegespuis te schennen,
Te treffen met zijn zwaert; maer 't yzer stuit op pennen
En pluimen af: de rugh blijft heel en ongewont.
Zy vlughten snel om hoogh. De klaeuwen en de mont
Den half gegeten roof en kost en spijze slaeckten.
Zy laeten 't al bemorst, wat beck en klaeuwen raeckten.
Celeno, die doorgaends het onweêr spelt vooruit,
Zet zich op eene rots, en schut haer' krop dus uit:
Laomedons geslacht, koomt gy ons oock bestryen,
Beoorlogen? wilt gy onnozele Harpyen
Oock jaegen uit haer nest, en eigen vaderlant,
Om os en runders, hier geslagen op het strant?
Zoo luistert nu naer my, en let op mijne rede.
Ick, d'outste Razerny, verkuntschap, hier ter stede,
Het geen d' almaghtige Jupijn Apollo melt,
En my Apollo heeft met zijnen mont gespelt.
Gy zoeckt Italien, en zult aen zijne stranden,
Zoo weêr en wint u dient, in 't ende wel belanden,
En havenen, doch niet de lang beloofde stadt
Omtrecken met een poorte en hoogen muur, voor dat
De bittre hongersnoot, en 't onrecht, met den degen
Ons aengedaen, u perss', van hongersnoot verlegen,
De tanden en 't gebit te zetten in den disch.
Zoo sprackze, en vloogh in 't bosch. Mijn dischgenootschap is
Verschrickt: het bloet wort kout: het hart, beducht voor [rampen,
Bezwijckt, en men beveelt niet meer met scherp te kampen,
Maer zoen te zoecken, door beloften, en 't gebedt;
Het zy dit Godtheên zijn, of een vervloeckte smet,
En vuile vogelvlught. Mijn vader heft zijn handen
Naer d'oppergoôn, en bidt, beveelt ons vee te branden,
En t'offren, naer den eisch der zaecke, nu bekent:

O Goden, kan het zijn, belet dit dreigement,
En keert van onzen hals die toegedreighde smarten.
Laet u verzoenen, en verschoont godtvruchte harten.
Daer na beveelt hy dat men voort de vloot ontmaer'.
Men viert den schoot: men maeckt hier tou en takel klaer.
Nu blaest de wint in 't zeil. Wy bruizen door de baren,
En streven waer het wint en roer belieft te vaeren.
Nu rijst Zazynthus met zijn bosch in volle zee,
Daer na Dulichium, en 't eilant Samos mê,
Dan Neritos, heel steil van klippen. Wy vermyen
De rots van Ithaka, Laërtes heerschappyen,
En vloecken 't heiloos lant, dat snoode Ulysses droegh.
Wy zien eerlang den top van Leukas, hoogh genoegh
Door alle wolcken heene, en voort den tempel rijzen
Van Febus, op een rots, waervoor maetroozen yzen.
Wy loopen, moê gezeilt, te zamen derwaert heen,
Bezien de kleene stadt. De vloot en schepen reên
Voor ancker. Na dat wy hier buiten hoop belanden,
Verzoent men Godt Jupijn met heilige offerhanden,
Ontsteeckt het zoenaltaer, belooft den Goôn hun recht,
En viert voort t' Aktium aen strant, gelijck men pleght,
De Troische hooghtijt, en het zoenspel. Ons genooten,
Al naeckt met olien bestreecken, woelen, stooten,
En worstelen om strijt, naer hunner oudren zeên.
Zy zijn verheught dat zy zoo veele Griecksche steên,
En Argos wreede kust en strant voorbygeloopen,
In 't midden door 't gebiet des vyants zijn ontsloopen.
Terwijl verjaert de tijt: de zonnekringk staet ront.
De noordewint bevriest het water tot den gront.
Ick hang aen een' pylaer een' kopren schilt, gedragen
By Abas, van wiens deught de krijghsfaem kan gewagen,

379 *Neritos, heel steil van klippen:* vergelijk *Palamedes,* vs. 269, 270.
Steyl Neritos, *vol* klippen, *heeft*
Noyt woesier dier ontfangen.

390 *Gelijck men pleght: pleght* is noch de 3e pers. van 't gewone praesens van *plegen,* die *pleegt* luidt, noch de 3e pers. van 't gewone imperfect, dat *placht* of *plag* luidt; dat de vorm echter goed is, bewijst het spraakgebruik, 't welk nog altijd *plecht* als 3e pers. imperf. bezigt.

400—403 't Was gewoonte, op een veroverd schild den naam van hem, dien 't had toebehoord, alsmede desgenen die 't buit had gemaakt, te vermelden. Hier is sprake van 't vermaarde schild van Abas, een der oudste

En merck de rede met dit schiltvaers, niet misluckt:
Eneas wijdt die schilt, de Griecksche zege ontruckt.
'k Beveele hun daerna de haven uit te vletten,
Te zeilen, en zich op de doften neêr te zetten.
Maetroos, aen 't roeien, vaeght de vlacke zee om strijt.
Wy zijn het hooge slot der Feacenzen quijt,
Eer iemant ommeziet, en vaeren, langs Epyren,
Chaonjes haven in, en gaen den bergh op zwieren,
Wiens kruin Butrotum draeght, en opbeurt naer de lucht.
Hier hooren wy wat nieus, een nau gelooft gerucht,
Dat Helenus, de zoon van Priam, hier ten leste
Noch Pyrrus gade troude, en over 't Griecksch geweste
Met zijnen scepter heerscht, en Hektors gemaelin,
Aen een' Trojaen hertrouwt, hem koestert met haer' min.
Ick sta verbaest, en stom, verwondert om die maeren,
En blaecke om dezen man te spreecken, en t'ervaeren
Zoo groot een avontuur. Ick laet de haven staen,
En vloot, en strant, en juist recht voor de stadt, vooraen
Was hier Andromache vast bezigh, en zy wijdde
Aen Hektors koudt gebeente, op 't heiligh jaergetyde,
Lijckoffer, spijs, en dranck den lijcke, voor de stê,
En muuren, in het woudt, by eenen lantstroom, mê
Naer Simois genoemt. Zy riep den geest, die waerde,
Naer 't schijngraf, opgebouwt van groene zoôn, en aerde,
Waerover zy een paer altaeren had gewijt,
Om met beklagh het lijck te volgen op zijn' tijt.

vorsten van Argos, dat in den tempel van Juno had gehangen en bij de spelen van Argos in plechtigen optocht werd omgedragen. Eneas had, volgens Vergilius, dat schild aan een afstammeling van Abas in den Trojaenschen krijg ontweldigd.

401 *En merck de rede:* d. i.: „en geef de reden," of liever, „de aanleiding der wijding te kennen." — Ongelukkig blijkt van die *reden* in het *schildvaers* niets.

Dit schiltvaers: waarschijnlijk dacht Vondel hier aan het motto van een wapenschild.

Niet misluckt: 't vers van Eneas moge 't niet geweest zijn, dat van Vondel is door dezen regel wèl *mislukt.*

402 Deze regel komt letterlijk in de Proza-vertaling voor; alleen maakt hij *schild* daar mann., hier vr.

403 *De haven uit te vletten:* de schepen, door middel van *vletten*, of booten, te verhalen.

406 *Der Feacenzen:* deze bewoonden Corcyra, het latere Corfu.

Zoo dra zy my vernam, bestuwt met eene bende
Trojaenen, scheen 't verstant geraeckt door deze elende:
En dees bejegening, zoo plotsling onverwacht,
Versloegh haer zulx, dat zy stockstijf stont, zonder kracht,
En, over al haer lijf zoo koudt als ys bevroze,
Hen aenzagh daerze stont, en, als een levenlooze,
Ter aerde zeegh, en sprack in 't ende van verdriet:
O Venus zoon, wat zienwe, uw' blooten schijn, of niet?
Of zijt gy zelf de bô, en in der daet in 't leven?
Of uit der tijt? waer is mijn Hektor dan gebleven?
Zoo spreecktze, en weent, en huilt, zoo droef, dat dit misbaer
Door al het kerckwoudt klinckt: en naulijx kan ick haer,
Wiens hart van droefheit sluit, antwoorden, en, van zinnen
Ontstelt, sta stil, en stom, en hou de woorden binnen,
En stamer woort voor woort: noch leef ick op deze uur,
Doch 't leven in dien staet valt lijdigh zwaer en zuur.
Nu twijfel niet, gy wort hier geensins uitgestreecken.
Och, wat geval heeft u, van zulck een man versteecken,
Hier dus te recht gebrogh t? wat avontuur geredt,
En weêr in uwen staet, gelijck voorheen, gezet?
Verwarmt hier Hektors weeu het bed van Pyrrus weder?
Zy sloegh beschaemdelijck en droef haere oogen neder,
En sprack flaeuhartigh: och Polyxena, gy spruit
Van Priam, gy alleen waert d' allerblyste bruit,
Toen gy verwezen wiert op 's vyants graf te sterven,
Voor Trojes hoogen muur, om niet dus om te zwerven,
En uitgelot in echt te treên met uitheemsch bloet;
Aldus in slaverny, na zoo veel wederspoet,
Een' zegenrijcken heer t' omhelzen, als zijn slave:

428 *Door deze elende:* waarom niet „door *onze* elende?" *deze* slaat hier op niets.
430 *Versloegh haer zulx:* de Proza-vertaling heeft: *zy versloegh.* Hieruit blijkt ons dat Vondel er geen bezwaar in zag, een en hetzelfde w.w., met behoud van denzelfden zin, intrans. en trans. te nemen.
432 *Als een levenlooze:* dit staat noch in 't Lat. noch in de Proza-vertaling. En te recht, in zoodanigen staat had zij de aangekomenen niet kunnen toespreken.
442 *Lijdigh zwaer:* zeer zwaar.
443 *Gy wort hier geensins uitgestreecken:* gij wordt hier niet door den schijn bedrogen. Vergel. de Proza-vertaling.
444 *Van zulck een' man:* als Hektor namelijk.
455 *Slave: slavin.* Zie HUYDECOPER, *Proeve* III, 306, 307. In vs. 463 wordt dezelfde vorm mann. gebezigd.

Wy, na'et verbranden van ons vaderlant, en have,
Door veele zeen gesolt, gesuckelt, mosten noch
Een vrucht in slaverny ter weerelt brengende, och,
Achilles nazaets hoon en wrevlen aert gedoogen,
Een' trotsen jongelingk, een' vyant hier naer d' oogen
En 't aenzicht zien, die na, te Sparte Hermioon,
De telgh van Leda, troude, en my slavin den zoon
Van Priam, Helenus, zijn' slave, heeft geschoncken;
Maer dolle Orest, [verhit door gloet en minnevoncken
Op zijn geschaeckte bruit, en aengehitst met kracht
Van Razernyen, die hem om zijn moederslaght
Vervolgen,] komt bedeckt den wreeden Pyrrus nader,
Vermoort hem voor 't altaer, gelijck zijn eigen vader
Voor 't heiligh outer oock most sneuvlen onvermoedt.
Door Neoptolemus afsterven storf het goet
Ten deele op Helenus, die 't gansche Chaonye
Naer Chaon, den Trojaen, genoemt heeft, burgerye
Vergadert, Pergamum en Ilium hersticht,
In dit berghachtigh lant. Maer geefme nu bericht
Wat avontuur, wat wint, wat Godt u herwaert dreven,
Onwetende aen dees kust. Is 't kint Askaen in 't leven,
Waer van Kreüze noch in stadts belegh gelagh?
Gedenckt de knaep noch wel aen Trojes jongsten dagh,
En zijn verloren rijck, en aert het naer zijn' vader,
En naer oom Hektors deught, twee dapperen te gader?
Zy klaeght al schreiende, en kermt overluit aldus,
Doch ydel en vergeefs: terwijl quam Helenus,
De zoon van Priam, met een' grooten stoet en bende
Ter stede uit, op hem aen. Hy zaghze voort, en kende
Zijn lantsliên, leitze blijde al koutende naer stadt,
En schreide t' elckenmaele. Ick volghde hem. Hy tradt

461 *Na:* d. i.: „vervolgens."

468 *Gelijck zijn eigen vader:* men zou het te raden kunnen geven, of hier de vader van Pyrrhus dan wel die van Orestes bedoeld wordt.

471, 472 *Die 't gansche Chaonye naer Chaon, den Trojaen, genoemt heeft:* namel. uit erkentelijkheid, omdat Chaon zijn halsvriend was, en hem eenmaal zelfs het leven had gered.

476 *Onwetende:* de Proza-vertaling heeft *onverhoets.*

479 *Het:* heeft betrekking op *'t kind* in vs. 476, hoewel de taal vorderde dat er *hy* stond, omdat er 't laatst gesproken wordt van *den knaap.*

484 *Op hem aen:* in plaats van „op *ons* aan." 't Is Eneas zelf, die 't verhaal doet.

Naer 't kleene Troje toe, en Ilium, dus even
Gesticht naer 't groote, dat men Troje ziet herleven,
En den hernoemden stroom, den droogen Xanthus, ziet.
'k Omhels de Sceesche poort. De Frygiaen geniet
Huisvestinge in de stadt der lantsliên, na hun lyen.
De koning welkomtze in de lange gaeleryen.
Men schenckt in 't middenhof den wijn, om 't hart t' ontlaên.
Men recht het dischgerecht in goude schotels aen.
De kelcken gaen rontom. Dus slijten wy twee dagen.
De zuiden wint begint in 't zeil met zijne vlaegen,
Te blazen, en ick ga waerzegger Helenus
Aenspreecken, ondervraegh hem endelijck aldus:
Inboreling van Troje en godtstolck, wiens gevoelen
Apolloos wil begrijpt, wiens brein de wichelstoelen,
Gestarnte, voglezang, en Klarus lauwerier
En voorspoock van de pen begrijpt, en haeren zwier:
Ay zeghme, want Apolle en alle d'andre Goden
Ons spelden veel gelucks, en hebben my geboden
Te spoeden naer Italje en 't Italjaensche strant,
En aen te doen op zee een vergelegen lant.
Harpy Celeen alleen voorzeide ons ongelucken,
Aenstaende zwaericheên, hoe namaels ons zou drucken
[Dat yslijck luiden zou in d'ooren van de vloot],
Een schrickelijcke plaegh van bittren hongers noot;
Wat voor gevaeren staen ons allereerst te mijden?
Wat koers best aengegaen, om zulck een ramp en lijden
Te schuwen? Helenus, gelijck men is gewoon,
Slaght runders, offert, bidt, verzoent en smeeckt de Goôn,
Ontsnoert den offerbant, en laetze nederhangen
By 't godtgewijde hooft, en leitme, op zijne gangen,
Met zijn getrouwe hant, godtvruchtigh en belaên,

490 *'k Omhels de Sceesche poort:* 't was gewoonte bij de Romeinen, hun deurposten te kussen en te omhelzen wanneer zij na een lange afwezigheid t'huis keerden.

502 *Van de pen.... en haeren zwier:* vrij dubbelzinnig voor *der snelle vogelvlught*, als in de Proza-vertaling staat.

503 *Apolle*: nergens gebruikt Vondel dezen vervrouwelijkten vorm: ik onderstel, dat hier *Apol* moest staan, dat door een onhandigen verbeteraar in *Apolle* veranderd is.
Alle d'andre: dit behoorde, naar ons taaleigen, *al d'andre* te zijn.

Naer Febus wichelkoor. Daer heft de godtstolck aen
Op dat hy met zijn' mont mijn avontuur ontweide:
O Venus zoon, het blijckt dat gy op Godts geleide
De zee bevaert, [dus tot Jupijn in zijnen raet
Uw nootlot, en fortuin, en hierop draeit uw staet;]
Dies wil ick klaer en kort, om langkheit te vermijden,
U hier afvaerdigen, en melden hoe gy lijden
En zeegevaeren best, als balling, mooght ontgaen,
En in Ausonie en zijn havens nederslaen:
Want dry gezusters, die den draet van 't nootlot spinnen,
Beletten Helenus, den godtstolck, verder binnen
Dees reisgeheimenis te treden: Juno mê
Verbiet mijn lippen meer te melden, hier ter stê.
Een ongebaende wegh, wijtstreckend landt, vol heiden,
Het schoone Italie en zijn vette beemden scheiden.
Schoon gy u inbeelt dat Italie zoo dicht
Hierby leght, en hierom, niet grondigh onderricht,
De naeste havens pooght uit onkunde in te vaeren.
Gy moet met uwen riem eerst plenssen in de baren
Van 't Siciljaensche meir, en kloven met de vloot
d'Ausoniaensche zee, den jammerpoel, vol noot,
En Circes eilant gaen bezoecken, eer gy vesten
Mooght stichten in uw lant, en uiterste gewesten.
Ick stel u tekens, prent die vast in uw gemoedt.
Wanneer gy, afgemat van zorgen, by een' vloet,
En op den waterkant, in wilgeloof vint liggen
Een groote witte zogh, met dertigh witte biggen
Aen haere speenen, daer zy die geworpen heeft;
Daer sticht uw nieuwe stadt: daer zult gy afgestreeft,
Na zoo veel suckelinge, uw' tijt in vrede slijten.

519 *Mijn avontuur ontweide: ontweiden* heeft hier dezelfde beteekenis als elders *ontginnen, ontfouwen,* d. i.: „uit elkander zetten."

521, 522 *Dus tot Jupijn.... uw nootlot*: ongelukkige tautologie, die de Prozavertaling evenzeer heeft.

524 *Afvaerdigen* voor „een vaardig antwoord geven;" in ongunstigen zin en wel in dien van „afschepen," 't H. D. *abfertigen*, is het woord meer in zwang dan in den goeden, die er hier aan gegeven wordt.

532 *Scheiden:* wel te verstaan „van Chaonië."

544 volgg. Deze profetie zinspeelt op Ascanius; de dertig jongen beduiden het getal jaren zijner regeering, en *de groote witte zog* het door hem gestichte *Alba longa.*

Verschrick niet voor den disch, waer in u staet te bijten:
Het nootlot baent den wegh in allerhande noot,
En Godt Apollo, dien ick aenroep, stuurt uw vloot:
Maer wacht u voor de naeste en nagelege landen
Van out Italie, wiens ongeruste stranden
Ons zee bespoelt. Wat stadt, wat muur zich daer vertoont,
Die muuren worden al van vyanden bewoont,
En booze Griecken. 't Volk van Ajax, al die quamen
Van Naryx, eene stadt in Lokris, bouwden t'zamen
Hier nieuwe steden, en Idomeneus houdt met
Zijn volck van Lyktus en de wacht den gront bezet
Van 't Saletijnsch gebiet. Petilje in dat geweste,
Een kleene stadt, gesterckt met zijne poorte, en veste,
Van Filokteet gebouwt, den Melibeeschen heer,
Bewaeckt de zeekust naeu. Wanneer uw vloot het meer
Bevaeren heeft, en rust, gy reed staet voor d'altaeren
Op strant, om Godt uw woort te houden; deck uw haeren
En hooft met purpre zy, dat, onder 't offervier
Den Goôn ontsteecken, u geen heiloos vyant hier
Bejegene, en den dienst en d' eer der Goden schende.
Gy en uw reisgenoots zult, tot het uiterste ende,
Deze offerwijze voên, en dat uw naneef mê
Dien zuivren godtsdienst houde: en als de wint op zee
U voert van hier, daer vloên op out Sicilje stuiten,
En d' inham van het eng Pelorus komt te sluiten.
Dan hou ter slincke hant naer lant toe: vaer dan vry
Wat om, en hou in zee doorgaens de slincke zy,
En schuw ter rechte hant de zee, en oock de stranden.
Men zeght dat eertijts hier aeneengelege landen
[Zoo baert de tijt allengs verandring van den staet
Der dingen,] door 't gedruisch des waters, zonder maet,
Van een gesprongen zijn, de zee de landen scheide,
En, met gewelt en kracht geschoten tusschen beide,
[Hesperie en zijn zy van 't Siciljansche zant
Gescheurt, en steên en velt geklooft door 't smalle strant,]
Aenbruizen quam in 't endt met een heel eng getyde.
De booze zeeplaegh Scyl bezet de rechte zijde.

548 *Te bijten:* namel. „van hongersnood."
558 *Lyktus:* een stad van Creta.
572 *Pelorus:* een voorgebergte, thans *Capo di Faro* genaamd.

Charybdis, noit verzaet, bezet de slincke hant,
En slorrept drywerf fel de golf in 't ingewant
Des diepen maelstrooms, en zy braecktze drywerf weder
Ter keele uit in de lucht, en geesselt, t'elckens wreeder,
De starren met haer schuim: maer Scylle, die het hooft
Te water uitsteeckt, en de kiel, die 't water klooft,
Op klip en steenrots ruckt, zit in haer hol gevangen,
Een duistere spelonck. Haer aenzicht, oogh en wangen
Zijn even als een mensch. Het bovenlijf is maeght
Ten navel toe, zoo blanck dat zy het oogh behaeght:
Het onderlijf is een vervaerlijck waterwonder,
Een rechte wollefsbuick, met een' dolfijnstaert onder.
't Is beter wat verlet, en om Sicilje heen,
Langs d'oevers van Pachijn, gevaeren onbestreên,
Dan eens in 't naere hol dees Scylle, dus wanschapen,
t'Aenschouwen, daer heur jaght en blaeuwe honden gaepen,
En vreeslijck bassen uit de steenrotse, en hun kolck.
Behalve dit, indien by Helenus, Godts tolck,
Voorzichtigheit en trou te vinden zy, en klaerheit;
Indien Apollo zelf de goddelijcke waerheit
Verkundight door mijn' mont; zoo moet ick u vooral,
O Venus zoon, een zaeck, een stuck, u ten geval
Voorzeggen, meer dan eens, en reis op reis ontleden.
Vooreerst hou aen, en stort voor Juno uw gebeden,
En draegh haer Godtheit, die zoo groot is, uw gebeên,
Uw kerckbeloften op, en smijt die maght alleen
Met bidden over stach: zoo zultge, die gevaeren
En 't Siciljaensche lant ontzeilt door holle baren,
Belanden al verheught aen d'Italjaensche kust.
Wanneerge daer gevoert te Kume veiligh rust,
En ziet de meeren, aen Apolloos dienst verbonden,
De bosschen, die van outs rontom Avernus stonden
En ruischten, dan zult gy de zinnelooze zien,
Die onder haere klip de tekens kan bediên,
Elck een geluck zeght, zoo veel wonders weet te raemen,
En bladers dicht beschrijft met letteren, en naemen.
De maeght weet naem by naem, waermê zy 't bladt beslaet,
Te schicken op zijn plaets, op eene zekre maet,
En laet in 't diepe hol op haere plaets gesloten

617 *De zinnelooze:* namel. „de waarzegster, van de godspraak bezield."

De bladers leggen stil in orde, en onverschoten.
Maer zoo het hol zijn deur en ingang opsluit, haest
Verstroit een wint de blaên; een toght, een lucht verblaest
De letters. Die Sibil wil dan om niemants quellen
't Vervloogen loof in 't hol in haer spelonck herstellen,
Noch schicken op zijn plaets tot eene spreuck, en merck.
De radelooze gaet dan heene, en vloeckt de kerck
En drempel van Sibil: maer laet u niet verdrieten
Om uw verblijf en rust wat tijts hierin te schieten;
Al porren u de maets om t'zeil op zee te gaen;
Al blaest de wint in 't zeil; of hou eerst ernstigh aen
By dees waerzeggerin, dat zy u spell' te vooren
Wat voor een avontuur, wat heil u zy beschoren.
De priesterin zal u berechten met der vaert,
Het Italjaensche volck, en zijn natuur en aert
Ontvouwen, en met een d' aenstaende strijden spellen,
En melden, op wat wijs, gy met uw reisgezellen
Wat ramp u voorvalt kunt verduuren, en ontgaen;
En om d'eerbiedigheit, die gy dus onderdaen
Haer toedraeght, uwe vloot begunstigen in 't vaeren.
Dus veele stontme vry u mondling t'openbaeren.
Nu ga vry heene, en hef door uw befaemt gerucht
En deught de groote stadt van Trojen aen de lucht.
Na dat de godtstolck my dus minzaem dit liet hooren,
Beval hy gaven, kunst en beeltwerck, van ivoor en
Fijn gout gewrocht, te scheep te brengen, en bevracht
De vloot met eenen schat van zilverwerck en pracht,
En Dodoneesch metael, met een panssier van ringen
En goude malien, dry dick, voor 't fel bespringen

630 *Dé radelooze:* namel. „de lieden die de waarzegster raadpleegden."

631 *Maer laet u niet verdrieten*, enz.: de Proza-vertaling heeft: *hier zult gy zoo veel wercks niet maken van een luttel tijts te spillen.*

644 *Dus veele:* de vorm *vele* is verdedigbaar, wanneer 't woord als adverb. gebezigd wordt (en zoo treffen wij ook *tange, harde*, enz., bij goede schrijvers aan); doch niet, wanneer, gelijk hier, het woord als subst. voorkomt. Maar wellicht staat de uitdrukking hiervoor „zoo veel", even gelijk Vondel *dus lange* en *dus verre* schrijft voor „zoo lang" en „zoo ver."

647, 648 *Hooren, voor en:* deze soort van rijm, zeer bij Huydecoper geliefd, is in den grond niet zuiver; want de sylbe *en* in *hooren* is klankloos; terwijl daarentegen het voegwoord *en* niet zonder eenigen klank kan worden uitgesproken.

Heel steeckvry, en een' helm met zijne pluim, geweer
Dat Neoptolemus gedragen had wel eer.
Mijn vader wort van hem oock rijckelijck beschoncken.
Hy zet hem hopliên by, en paerden om te proncken,
Verziet, stoffeert de vloot en 't bootsvolck, naer den eisch,
Met roeituigh, nootdruft, en gereetschap tot de reis.
Anchys beveelt terwijl de zeilen klaer te maecken,
Om, als ons weêr en wint zal dienen, op te waecken:
En Godt Apolloos tolck sprack dus eerbiedighlijck
Anchys, mijn' vader, aen: Anchises, in het rijck
Der Goden zoo gezien, en waerdigh eer te paeren
Met Cyprus koningin, en tweemael in gevaeren
En Trojes ondergang geborgen, zie, daer leght
Ausonie op voor u: zeil derwaert regelrecht:
En schoon het voor u leght, 't is noodigh om te vaeren.
't Ausonische gewest, daer Febus door de baren
U heenwijst, leght noch wijt. Ga daer u Godt geleit,
Gy die met reden, om uw zoons godtvruchtigheit,
Geluckigh heeten mooght. Wat wil ick u verletten
Met woorden, nu de wint de zeilen uit koomt zetten?
Andromache bedruckt, als 't op een scheiden gaet,
Komt met borduursel voort, en kostelijck gewaet
Met gouden inslagh, schenckt Askaen, de hoop der heeren,
Een' Frygiaenschen rock, en komt den knaep stoffeeren
Met rijck tapijtwerck, wijckt geensins voor Helenus,
In haer schenckaedje en pracht, en spreeckt voor 't leste [aldus:
Aenvaert mijn hantwerck toch tot een gedachtenisse.
O knaep, gedenck hierby, wanneer uw oogh my misse,
Uw moey Andromache, die Hektor heeft behaeght.
Gedenck hierby wat hart, wat liefde zy u draeght.
Aenvaert de jongste gifte en gaven van uw magen,
O eenige van 't bloet. Zoo nam ick eer behaegen
In mijn' Astyanax, wien gy zoo wel gelijckt.
Zoo was hy van gelaet, en opzicht, dat bezwijckt
Hem nergens in. Nu zou die bloem met u vergaeren,
Opluicken in eene oude, in een getal van jaeren.
Ick sprack, op mijn vertreck, reisvaerdigh, en bereit,

655 *Beschoncken:* wordt tegenwoordig door velen voor een Germanisme uitgekreten en door *begiftigd* vervangen. 't Is evenwel zuiver Neerduitsch.

Met tranen op de wang: vaert wel in eeuwigheit.
Gy raeckte uw zwaericheên en hoogen noot te boven:
Wy moeten met gevaer, van ramp op ramp, verschoven,
Noch zwerven: uwe rust is al geboren. Gy
Ploeght geene baren meer, noch hoeft in last, als wy,
Geen eeuwigh deizend lant Ausonie te zoecken.
Gy ziet hier Xanthus, en nieuw Troje, in deze hoecken
Met uwe hant gebouwt, doch 'k wensch met meerder spoet,
En min den Grieck in 't oogh, dan 't oude, in stof gewroet.
Als ick den Tyber, langs het lant hier naest gelegen,
Ben ingevaeren, en aenschouw met vollen zegen
De muuren aen mijn volck geschoncken, zullen wy
't Hesperisch bloet en 't volck t'Epirus, even vry,
En van een' zelven struick, uit Dardans stam gesproten,
Beproeft door een fortuin, als trouwe bontgenooten,
Verbinden door den bant van vrientschap in 't gemeen,
En smilten alle bey de Trojens onder een.
Doch deze zorgh zy den nakomeling bevolen.
Wy vaeren over zee langs Ceraunye, en doolen
Voorby de naeste kaep, waerlangs men zeilen moet
Naer 't Italjaensche lant, en daer de watervloet
Een' korter wegh bestelt. Terwijl verdrinckt de luister
Der zonne, en d'avont deckt met schaduwen en duister
De bergen, en het lant. Wy loten in de vloot
Om 't roeien, vallen voort in dien gewenschten schoot
Der vrolijcke landouwe aen 't water, en verlusten
Ons op het drooge zant. De moede leden rusten,
Bevangen van den slaep. De nacht, als niets zich roert,
Was noch aen 't noortpunt niet van d'uuren aengevoert,
Of wackre Palinuur springt uit zijn bed by duister,
Ziet om naer weêr, en wint, en, op dat hy eens luister'
Naer 't weêr, en lette hoe de starren boven staen,
En rollen aen 't gewelf des hemels, haere baen,
Stack 't hooft eens in de lucht. Hy zagh den Boer zich keeren,
De natte Regenstar, en alle bey de Beeren,
Den Reus Orion, die in 't gouden harnas stont.
Toen hy den hemel klaer en schoon en helder vont,

697 *Met meerder spoet:* met grooteren voorspoed.
699 *Hier naest:* t. w. „naast aan den Tyber."
708 *Ceraunye:* een bergketen aan de Adriatische Zee, thans *Kimara* genaamd.

Wert op zijn' last en woort de zeetrompet gesteecken,
Die klonck van haer kampanje: op zulck een leuze breecken
De maets hun leger op, en spoên op dat besluit.
De voorwint zet het zeil en alle vleugels uit.
In 't oosten bloosde alree de glans der morgenstarre,
't Gestarnte doock, als wy eerst in 't gezicht van verre
De donckre heuvels en Italje vlack en laegh
Zien leggen voor ons oogh. Achates riep eerst graêgh:
Italje, Italje: al 't volck, maetroos, en alle troepen
Begint Italje bly te groeten, en te roepen.
Anchys, mijn vader, laet den berckemeier voort
Vol schencken, kranst den wijn, en, staende voor de poort
Op zijn kampanje, roept den naem aen van de Goden:
O die te water en te lande uw rijxgeboden
En wetten voorschrijft weêr, en wint, en watervloet,
Verleent ons voor den wint, behoude reis, en spoet.
De wint aen 't wackeren: de koelte in 't zeil aen 't stijgen.
De haven leght vooruit en open, en wy krijgen
Minerves slot en kerck wel haest in ons gezicht.
Het bootsvolck strijckt het zeil, en went den boegh heel dicht
Naer 't strant, dat voor ons leght. De haven, licht te winnen,
Loopt van het oosten af met eene boght naer binnen.
De steenrots, dwers hier voor, beschutze voor 't gewelt
Der zee, die hier op breeckt, en haere krachten smelt.
Hier achter schuilt en duickt de haven, en de rotsen,
Als muuren uitgestreckt, en als twee armen, trotsen
De wolcken met haer kruin. De kerck wijckt af van strant.
Hier zagh ick 't eerste merck en voorspoock op het lant,

728 *Haer kampanje:* beter is „*de* kampanje," als in de Proza-vertaling.

731 *Morgenstarre:* hier bepaaldelijk voor „de zon," of liever voor *de morgenstond,* als in de Proza-vertaling staat. 't Lat. heeft *Aurora.*

738, 739 *Voor de poort op zijn kampanje:* de Proza-vertaling heeft: *omhoogh op 't achterschip.* De hier aangebrachte verandering getuigt echter wederom van Vondels algemeene zaakkennis. Immers bevond zich boven de kampanje van veel Romeinsche schepen een verdek of roef met een poortvormige opening, en aan den spiegel het beeld van den beschermgod des vaartuigs.

744, 745 Zij liepen namelijk de zoogenaamde haven van Venus binnen, nabij Hydruntum, een stad van Apulië, waar de zeevaarders, die van Griekenland kwamen, gemeenlijk ankerden. Niet ver daarvandaan lag het oude *Castrum Minervae* (thans *Castro*) en de berg met den tempel, door Idomeneus aan die Godin gesticht.

Vier witte paerden, wijt van een, het gras afsnyen.
Anchises riep terstont: uitheemsche landeryen,
Gy zeght ons oorlogh aen. Men recht de paerden af
Ten oorloge, en dit dier schijnt ons met oorloghsstraf
Te dreigen: evenwel die zelve dieren wendden
Den wagen tam en mack te trecken, en zy kenden
En luisterden, in 't juck gespannen, naer den toom.
Hier is noch hoop van pais. Het lant, ons wellekoom,
Aenbidt men, Pallas met haer speere, en schilt, vol slangen,
Die d'eerste ons, juichende van blijschap, heeft ontfangen.
Toen deckten wy ons hooft met Frygiaensche zy,
Naer Helenus bevel, en droegen Juno bly
Brantofferhanden op, godtvruchtigh en kerckplichtigh
Zoo dra wy ons belofte en godtsdienst hier voorzichtigh
Voltrocken, heel geschickt, zoo keerden wy den boegh
En boeghspriet zeewaert in, en scheidden t'zamen vroegh
Van Grieckenlant, en die verdachte kust en hoven.
Wy zien oock Herkles [magh men d'oude Faem gelooven,]
Tarent, een' inham, noch aen dezen bynaem vast.
Lacinje, Juno en haer Godtheit toegepast,
Hooght hier recht over op, met een de hooge sloten
Van Kaulon, en de kaep van Scil, berucht door 't stooten
En stranden van de kiel. Hierna verneemt men mê
Den Siciljaenschen bergh van Etna, uit der zee
Gestegen van zoo verr'. Wy hooren zeegedruizen
Van verre, en steenrotsklanck, en stemmen, onder 't bruizen
Des waters, op het strant gebroken. 't Wadde springkt.
De barning mengelt zich met zant, dat water drinckt.
Anchys, mijn vader, sprack: gewis dit zijn die steenen,
Charybdis moortrots, daer ons Helenus voorheenen
Van wichelde. Nu voort als mannen: rept u, voort,
En valt aen 't roeien. Ruckt ons ras uit dezen oort.
Zy volgen zijnen last, en Palinuur bevaeren
Went d'eerste 't backboort van den schepe naer de baren,
En d'andren kiezen, op zijn' voorganck, oock die zy

772, 773 *Herkles.... Tarent:* versta: het Tarentum van Hercules, die volgens de legende — welke Vergilius mede in twijfel trekt — de stad stichtte.
774 Op het voorgebergte Lacinium — thans *Capo di Colonna* — ter oostkust van Bruttium, stond de tempel van *Juno Lacinia.*
776 *Kaulon:* mede een stad van Bruttium, thans *Castro-Vetere.*

Met boort, en riem, en zeil. De vloot, op dit gety,
In 't ommevaeren rijst ten hemel, daelt in 't vallen
Des waters naer de hel. Wel drywerf klonck hun allen
't Geluit der holle rotse in d'ooren: drywerf zagh
De hemel nat van schuim besprenkelt, slagh op slagh.
Wy, midlerwijl vermoeit, verliezen, onder 't streven,
Den wint, toen d'avont viel, onkundigh waerwe dreven.
Wy landden aen het strant der reuzen, en hun kust.
Een groote haven leght hier, vry en heel gerust
Voor onweêr. Etna, steil en hoogh hierby gelegen,
Bederft al 't lant rondom, en blixemt aller wegen,
En dondert gruwelijck. By wijlen berst hy oock
Ten hemel met een wolcke, en zwarten roock en smoock,
En dwarrelende vlaegh van peck en gloênde voncken,
Schiet roode klooten vier en gloet uit zijn speloncken
Naer boven, leckt de lucht en starren met den brant
En vlamme van zijn tong. Hy braeckt zijn ingewant,
Geheele rotsen, van hem afgescheurt, met eenen
Ter keele uit, haspelt, krack op krack, gesmolte steenen
En klippen in de lucht, en barrent sterck en stijf
Van onder op. Men zeght dat hier het reuzelijf
Enceladus, gebrant of half gebrant, getroffen
Van weêrlicht, met gewelt, ter aerde neêr quam ploffen,
Geplet van dit gevaerte, en Etna, neêrgesmackt
Met zijn zwaerlijvigheit, leght hem op 't lijf gepackt;
Van waer de reus noch vier en vlammen, onder 't razen,
Uit zijn geborste keele en schoorsteen pooght te blazen:
En gansch Sicilje, als hy zijn moede lenden rept,
Dat davert, trilt, en loeit, en siddert, en misschept
De lucht: de hemel wort met roock en smoock bevlochten.
Wy zien dien nacht, in 't bosch gescholen, slechts gedroghten,
En naere spoockery, en zien niet uit wat oort
Dat schrickelijck geluit zoo verre wort gehoort:
Want al de hemel dooft zijn licht en klaere lampen:
De gansche lucht hangt dicht bezet met duistre dampen.
Een wolck verduisterde den ganschen nacht de maen.
De dageraet begon in 't oosten op te staen,

797 *Der reuzen:* namel. „der Cyclopen."
816 *Pooght te blazen:* neen, wel degelijk „blaast;" *uitsnuift* heeft de Prozavertaling.

De lucht, met schaduwen betogen, op te klaeren,
Wanneer zich uit het bosch heel snel quam openbaeren
Een zeldsaem mislijck mensch, gansch mager, dor, en bleeck,
En jammerlijck gekleet, die naer de waterstreeck
Zijn handen uitstreckte, en ons aenzocht met gebeden.
Wy zien altsamen om, en ongehaventheden,
En vuile morsicheit. De lange baert hangt stijf,
Een ruige deken, scherp van doornen, om zijn lijf:
Doch andersins een Grieck, die, 't vaderlant ten beste,
In 't harnas was gestuurt naer Trojes hooge veste.
Als dees de Troische draght en Dardans wapens ziet,
Staet hy verbaest wat stil van verre. In 't ende schiet
d'Elendige naer 't strant, al schreiende, en met smeecken:
Om Godts wil bidde ick u, om 't licht, dat 's hemels streecken
Verlicht, ons leven geeft, Trojaenen, neemtme mê:
Vervoertme waer 't u lust: dit is alleen mijn bê.
Ick ben een uit de vloot der Griecken, waert te vloecken,
En quam, ick lochen 't niet, de Troische Huisgoôn zoecken,
Bestormen: maer indien ick 't leven heb verbeurt,
Met zulck een schellemstuck, zoo grijpt my aen, en sleurt
En plomptme los in zee. 'k Getroostme 't licht te derven,
Te sterven, magh ick slechts van menschenhanden sterven.
Zoo bid hy op zijn knien, en valt ons droef te voet,
En houdt de beenen vast. Wy porren hem, hy moet
Ons melden wie hy is, uit wat geslacht gesproten:
Wat avontuur hem hier dus verre heeft verstooten.
Anchys, mijn vader, geeft terstont beleeft de hant
Aen dien verbaesden knecht, en troost hem door dit pant.
Hy, wat bedaert van schrick, begint aldus te spreecken:
'k Ben Achemenides, geboren in de streecken
Van 't eilant Ithaka. Gy ziet den toghtgenoot

829 *Een zeldsaem mislijck mensch:* de Proza-vertaling heeft: *een zeltzaem en misselijck slagh van een mensch,* wat beter luidt.

832 *Ongehaventheden:* 't meerv. is hier te vergoelijken, wanneer men 't woord neemt in de beteekenis van „al wat maar ongehavend of haveloos is."

835 *Doch andersins 'een Grieck,* enz.: de Proza-vertaling heeft: *voort scheen hy een Grieck. Dees wel eer gewapent met zijnen vader naer Troje gezonden,* enz.

850 *En houdt de beenen vast.* fraaier en zuiverder luidt de Proza-vertaling: *en bleef aen onze knien hangen.*

854 *Aen dien verbaesden knecht:* de Proza-vertaling heeft: *den vertsaeghden jongelingk,* 't Lat. eenvoudig *juveni.*

Van ongeluckigen Ulysses hier. Ick sproot
Uit Adamastus, arm, behoeftigh in zijn leven,
En voer met hem naer Troje: och, waer hy t'huis gebleven.
Mijn reisbroêrs, die verbaest dit reuzenhol ontvloôn,
Vergaten my. Dit huis, vol stanck en bloet van doôn,
En yslijck menschevleesch, is woest, en groot, en doncker.
De berghreus, byster langk, raeckt met zijn hooft 't [geflonckerVan 't starrelicht gewelf. ô Goden, keert die pest.
Men yst voor zijn gezicht en stemme in 't gruwzaem nest.
Hy leeft by vleesch en bloet van aengestrande gasten.
'k Zagh zelf hem van ons volck twee teffens fel aentasten
Met zijne stercke vuist, gaen leggen stijf en stuch
In 't midden van het hol, op zijnen breeden rugh,
Hen klitsen op een rots, dat brein en harssen spatte,
De vloer van etter dreef en bloet. Ick zagh hy vatte
En kraeckte met den tant de schenckels, en het been,
Noch zwart en raeu van bloet, en hoe de laeuwe leên
Noch lilden in zijn' mont. Ulysses, stil gedoken,
Kon zulck een gruwelstuck niet aenzien ongewroken,
En d'eilander vergat, in zulck een lijfs gevaer,
Zijn wraeck en loosheit niet, maer nam zijn' slagh wel waer:
Want toen de reus, nu zat van brassen, en verdroncken
In wijn, zich nederleide in 't hol, en viel aen 't roncken,
Daer hy lagh uitgestreckt, en braeckte een' ettervloet,
En brocken, ondermengt met wijn, en vleesch, en bloet,
Uit zijnen groven balgh, zoo riepen wy wel krachtigh
De Goden aen om hulp, en trocken 't lot eendraghtigh
Waer elck hem grijpen zoude, en sloegen om zijn lijf
Een' ringk, en boorden met een' tuinstaeck, sterck en stijf
Hem uit dat norsse hooft het eenigh oogh, gewassen
Gelijck de volle maen, of een van ons rondassen.
Zoo zoet een weêrwraeck nam de vloot, met recht gestoort
Op 't wreet gedroght, bevleckt met onzer mackren moort.
Maer ô elendigen, verpackt u: kapt de touwen

889 *De vloot* voor „de vlootelingen, de manschap." De figuur is hier verkeerd toegepast; want Ulysses en zijn makkers, toen zij Polyphemus het oog uitstaken, waren niet op de *vloot*, en de *vloot* had geen *wraak* te nemen.

891 *Verpackt u:* pakt u van hier. Meermalen is op de verdrijvende kracht van 't voorz. *ver* gewezen. De Proza-vertaling heeft: *packt u voort.*

Van strant af: want zoo groot de strantreus is t'aenschouwen,
Zoo vreeslijck Polyfeem zich zien laet herwaert uit,
Die in de holle rots zijn ruige schaepen sluit,
En daer hun uiers melckt; zoo groot zijn hondert anderen,
Vervaerlijck van gestalte, al reuzen met elckanderen,
Die zich hier op het strant onthouden in de boght,
En jaegen op 't geberghte, en snufflen in de locht.
De maen stont driemael ront, terwijl ick, hier vergeeten,
Mijn leven, onder 't wilt, in bosschen heb gesleeten,
En nesten van 't gedierte, en 't onbeschofte slagh
Van reuzen uit hun rots met dootschrick daelen zagh,
Dat, voor hun stemme, en voor 't getrappel van hun voeten,
Mijn hart verschrickte. Ick pluckte om hongers noot te [boeten,
De wilde beziën van struicken, en van rijs,
Kornoeljen, hart als steen, helaes, een arme spijs;
En hou mijn leven op met kruit en blaên te plucken,
Met wortlen en gewas uit aerde en rots te rucken:
En toen ick uitzagh naer wat troost, van overal,
Vernam mijn oogh uw vloot, in 't landen aen dees wal:
Daer liep ick voort op aen, en zocht u van dees klippe,
Wie 't was of niet, als ick dien bozen hoop ontslippe.
Helpt gy my liefst van kant: 't is my om 't even hoe,
Of welck een doot ick sterf. Zoo sprack hy. Wy zien toe,
En dien groflijvigen, dien grooten herder treden
En stappen, onder 't vee, op strant aen, naer beneden,
Gelijck hy dagelijcks gewoon is, langk en hoogh;
Een schricklijck woest gedroght, en van zijn eenigh oogh
Berooft. Een pijnboom, die geknot is, stiert zijn gangen.
De ruige schapen, al zijn wellust en verlangen,
Geleiden hem. De fluit hangt, als zy doorgaends plaght,
Om zijnen hals, een spel, dat zijn verdriet verzacht.
Dus koomende aen het strant, in zoute waterplassen,
Begint hy 't vuile bloet van 't loopende oogh te wassen,
Dat hem is uitgeboort. Hy knarstant, bits en prat,
Gaet midden door de zee, en maeckt geene ocksels nat.
Wy zetten 't van zoo verre uit schrick terstont op 't loopen,
En bergen dezen man, vol jammers, pas ontsloopen,
Gelijck hy had verdient, met d'onzen binnen boort.

915 *Dien groflijvigen, dien grooten herder:* namel. Polyphemus.

Wy kapten toen het tou al heimlijck, vallen voort
Aen 't roeien, elck om 't snelst, en vegen heen door 't water.
Hy roock het, en quam aen op 't ruischen, en geschater.
Maer als hy met zijn vuist ons niet bereickt in 't wedt,
Noch in 't Iönisch meir kan volgen met zijn' tret,
Begint de reus een klock afgrijslijck op te steecken,
Dat zee en afgront beeft, alle Italjaensche streecken
En kusten daveren, de boghtige spelonck
Het hol van Etna loeide, en galmde, dat het klonck.
Maer zoo veel reuzen als door bosch en bergen draven,
Geweckt door dezen kreet, geschoten naer de haven,
Bedecken 't heele strant. Daer zienwe, dus ontvlught,
De broêrs van Etna 't hooft opsteecken in de lucht,
Vergeefs ons overdwers aengrijnzen, en begrimmen;
Een gruwzaem moortgespan: als eickeboomen klimmen,
Cypressen steigeren, met beziën gelaên,
Tot boven in de lucht, in 't steile woudt, Diaen
Of Jupiter gewijt. Verbaestheit leert ons spoeden,
Maeckt touw en takel klaer, en zet, op d'ope vloeden,
De zeilen by, en jaeght de kielen af voor wint.
De raet van Helenus dit ongeraeden vint,
Ten zy men tusschen Scylle en langs Charybdis glye,
In 't midden tusschen bey de doot een hantbreet mye;
Waerom de vloot van koers veranderde, en zy vont
Geraeden weêr te rugh te zeilen: en terstont
Begon de noorden wint ons recht in 't zeil te snyen,
Uit eng Pelorus, en men vaert langs Pantagyen,
En zijnen mont voorby, natuurelijck gegroeit
Uit rotsen; Megar langs, een boght van zee bevloeit;
Langs 't laege Thapsus heene. In dit te rugge deizen
Door onzen eersten wegh, zoo wijst my, onder 't reizen,
Nu Achemenides, Ulysses reisgenoot,

942 *De broêrs van Etna:* de spitsbroeders, de andere Cyclopen die den Etna bewonen.

947 *Verbaestheit:* hier voor: *een groote schrick,* als in de Proza-vertaling staat.

956 *Pantagyen:* de Pantagias was een riviertje ter westkust van Sicilië, tusschen Megara en Syracuse in zee loopende, en aan den mond met scherpe rotsen bezet.

959 *Thapsus:* een stad, ter westkust van Sicilië gelegen, op het schiereiland van denzelfden naam.

Die plaetsen op een ry. Een eilant leght'er bloot
Sikanje voor de borst, recht over 't waterrycke
Plemmyrium, genoemt by d' ouden algelijcke
Ortygie. Men zeght dat Alfeus, Elis vliet,
Al stil door zee geboort, een' doorgang vont, en schiet,
O Arethuze, door uw' mont, en komt gedolven
Zich entlijck mengen met de Siciljaensche golven.
Wy eeren, doch uit last, de Godtheit hier in 't koor,
En raecken hooger dan de klaigront van Heloor,
Dat heden blanck leght. Wy gaen langs de klippen strijcken,
En 't hooft, dat van Pachijn zoo diep in zee komt kijcken.
Van verre rijst voor ons de top van Kamerijn,
Dat, naer Apollos raet, geensins gerept magh zijn.
Het groote Gela, met zijne ackren en landouwen.
Genoemt naer heuren stroom, laet zich op zee aenschouwen.
Het steigrende Agragas, dat puick van paerden gaf
Voorheene, toont zijn muur, die steeckt op 't water af.
O pallemrijck Selijn, u streef ick door de baren

962 *Een eilant:* Delos. Vergel. vs. 178 hiervoren.

963 *Sikanje voor de borst:* versta: „in den zeeboezem van Sicanië," thans *Porto Maggiore.*

964 *Algelijcke:* in 't algemeen, *prorsus.* Kiliaen schrijft *allick.*

969 *Doch uit last:* namel. „op last van Anchises, die voor het waarnemen van den godsdienst zorgde. 't Lat. heeft *jussi.*

972 *Pachijn:* Pachynus, een kaap aan de zuidoostzijde van Sicilië.

973, 974 *Kamerijn, dat, naer Apollos raet, geensins gerept magh zijn:* Camarina was een stad ter zuidkust van Sicilië. Luidens een oude overlevering, waren de inwoners eens het Delfisch orakel gaan raadplegen wegens het dempen van een nabij de stad gelegen moeras, 'twelk denzelfden naam droeg en den omtrek verpestte. De godspraak antwoordde: *μὴ κίνει Καμιρίαν, ἀκίνητος γὰρ ἀμείνων.* d. i.: „raak Camarina niet aan, (rep het niet), maar laat het liever blijven als het is." De Camariniërs nochtans sloegen dien raad in den wind, maakten het moeras droog, en raakten zoo doende van de kwaadaardige pestkoorts bevrijd. Maar den vijand hadden zij daardoor een weg gebaand naar de stad, die tot den grond verwoest en voor haar ongehoorzaamheid gestraft werd. Daarvandaan het spreekwoord: *μὴ κίνει Καμαρίναν.* dat, volgens Sartorius, in zuiver Neerduitsch beteekent: „roer geen st...." Zie Joanni Sartorii. *Adagia.* Amst. 1661, p. 27.

975 *Gela:* een stad ter zuidkust van Sicilië, alwaar Eschylus gestorven is. Haar inwoners stichtten Agrigentum of Acragas — hier, vs. 977, *Agragas* genaamd — vermaard om de schoone paarden, die er vandaan kwamen.

979 *Selijn:* Selinus, een der grootste steden van zuidelijk Sicilië. Zij werd in de 5e eeuw vóór Chr. door de Carthagers verwoest.

Met een gewenschte koelte en wint voorby. Wy vaeren
Langs 't Lilybeesche wadde, al blinde rots in zee.
Ick schiet de haven aen van Drepanum, de ree
Die mijne ziel bedroeft. Na zoo veel zee-elende
En stormen uitgestaen, verlies ick hier in 't ende
Anchys, mijn' vader, och, mijn toeverlaet alleen,
Mijn troost, in allen druck en noot en zwaericheên.
O beste vader, hier begeeftge my, die, moede
Van al dat suckelen, vergeefs, helaes, u hoedde,
En berghde uit zulck een' noot, zoo veel gevaerlijckheên:
En Godtstolck Helenus, die my d' aenstaende ween,
Zoo veele rampen spelde, en geene wichlerye
Van dat vervloeckte dier Celeno, die Harpye,
Heeft my dien rouw voorzeght. Hier hielt het sucklen stant.
Dit was het honck na'et leedt, te water en te lant
Zoo menigh jaer bezuurt, en, van dien oort gescheiden,
Beliefde 't Godt my aen uw zeekust te geleiden.
De vorst Eneas melde aldus, terwijl zy al
Toeluisterden, zijn reis, en Trojes ongeval,
Gelijck het Godt gehengde, en sluitende hiermede
Hielt op, zweegh stil, en ging te ruste op zijne stede.

931 *'t Lilybeesche wadde:* Lilybia Vada, een kaap van westelijk Sicilië, thans *Capo boco.*

933 *Drepanum:* het tegenwoordig Trapani.

991 *En geene:* lees: „noch de," ten einde de ontkenning in verband te brengen met hetgeen hij van Helenus zegt.

HET VIERDE BOECK.

INHOUDT.

Dat koningklijck verhael, en 's mans doorluchtigheit,
Ontvonckt de koningin, die raet leeft met haer zuster,
En offeringewant: en van de Min verleit,
Haer hart zoeckt op de jaght. in een spelonck; ja blust' er
Dien onverzaden brant, en past op eer noch faem,
En terght den nagebuur, tot dat Merkuur gezonden,
Den vorst de vlught belast, in 's grooten vaders naem;
Dies acht hy raet noch klaght, maer kiest de weecke gronden.
Zy ziet hem van haer tinne ontvlieden met de vloot,
En, flux de borst in 't zwaert, getroost zich zulck een doot.

Maer Tyrus koningin, nu al een poos in 't hart
Te jammerlijck van min getroffen, voedt die smert
En wonde in haere borst, quijnt heimelijck van binnen
Aen eene minnekoorts. Haer schieten in de zinnen
's Mans deught en dapperheit; 's mans eer en prijs, behaelt
By volck en burgery. Zijn spraeck en wezen maelt
En hangt haer in het hooft, en zit in haer gedachten.
Geen vaeck beschiet haer oogh, noch kan de zorgh verzachten.
Des andren daeghs, zoo dra het nuchtre morgenlicht
Den dau en schaduw schoof van 's hemels aengezicht,
De lamp der zonne scheen in d'opene landouwen,
Sprack zy, niet wel beraên, de zuster, haer betrouwen,
En eens gezint als zy, dus aen: wat magh dit zijn,
[Ay zuster Anne, zegh,] dat ick, in dezen schijn,
Dus waeck, en legge en mael, ontstelt van angst, en schroomen?
Wat gast heeft zijn verblijf hier in ons hof genomen?
Hoe braef is 't opzicht! hoe groothartigh is de man

Vergel. den „Inhoudt" der Proza-vertaling en de Kantaanteekeningen aldaar.
8 *De weecke gronden:* zeer oneigenlijk en niet zeer fraai voor „de zee."

Ten oorloge! ick geloof, niet reuckloos, dat hy van
Een' Godt gesproten is: want blooheit melt by vroeden
Den aert der suffende en verbasterde gemoeden.
Helaes, hoe heeft Fortuin hem omgesleept, en wat
Gevaeren stont hy in 't blanck harnas uit! en had
Ick niet zoo vast belooft, en in mijn hart beslooten
Voortaen geen mannen meer voor wettige echtgenooten
t'Omhelzen, sedert het in 't eerste huwelijck
My door mijn mans verlies misging in 't oude rijck;
En roude Dido niet dien dagh dat zy ging trouwen;
Zy zou zich deze reis, als andre weduwvrouwen,
Te buiten mogen gaen: want zeker, Anne, na
Sicheüs, en 't verlies van mijn vermiste ga;
Na dat ons heilighdom bespat door 't broedermoorden,
Het huis verstroit wiert, geene als dees mijn hart bekoorden,
Dees zette mijnen geest, aen 't slibberen, den voet.
Nu voel ick wederom den ouden minnegloet:
Maer liever levendigh in d'aerde weghgezoncken,
Veel liever met den schicht van Jupiter geklonckeu
Ter zielen, naer de hel, in 't onbescheenen rijck
Der dootsche zielen, dan zoo los en schandelijck
Mijn' naem en faem bevleckt, belofte en eer geschonden.
Mijn lief, aen wien ick eerst my zelve heb verbonden,
Bezit mijn hart noch, en de trou, die ick hem gaf:
Hy houze in eeuwigheit oock by zich, in zijn graf.
Zoo spreecktze, en schreit dat haer de traenen, by de wangen
Afrollende, op de borst en natten boezem hangen:
En Anne zeght hierop: ô zuster, my zoo waert,
Oock waerder dan het licht, verslenst gy ongepaert
De bloem van uwe jeught met eeuwigh dus te treuren,
En magh u niet een vrucht, een minnepant, gebeuren?
Of meentge dat uw man in 't graf zich hierom stoort?

18, 19 *Van een' Godt:* de Proza-vertaling had: *van Goden*, wat beter was, als gelijkluidend met: „van goddelijke afkomst." Maar van ééne Godheid sprekende, zou Dido, die zeer wel wist, dat Eneas de zoon van Venus was, gezegd hebben: *van een godin.*

24, 25 *Voortaen geen mannen meer voor wettige echtgenooten t'omhelzen:* het gezegde luidt niet zeer kiesch, en doet de vraag ontstaan, of Dido dan voornemens was zich anderszins met mannen in te laten, 't geen juist met haar eigen woorden in strijd zou zijn. De Proza-vertaling heeft eenvoudig: *voortaen my aen niemants echt te verbinden.*

En 't waer zoo; noit heeft u een eenigh man bekoort,
Geduurende uwen rouw; geen Libyaensche heeren,
Noch oock Iärbas, die u liefde most ontbeeren,
Als andre vorsten, zoo zeeghaftigh, en vol moedt,
In 't vruchtbaere Afrika gezien, en opgevoedt:
Zoudt gy nu afslaen een', op wien uw zinnen vallen?
Bedenck eens waerge zit: aen d'een zy leggen wallen
Van 't rijck Getulie, noch noit door 't zwaert vermant,
De Numidyner, die geen paert toomt, zorghlijck zant;
Aen d'andre zijde welt de zantzee, daer de gasten
Van dorst versmachten; en Barceen, die van zich tasten,
En stroopen wijdt en zijt. Wat wil ick zeggen van
Uw broeders dreigement, en 't zwaert, dat Tyrus kan
Ontzeggen uit der zee? voorwaer ick zou gelooven
Dat alle Goden, en zelf Juno, die van boven
Ons begenadight, den Trojaner aen uw wal
Vervaerden. Zuster, ô my dunckt, ick zie 't. Wat zal,
Wat wil dees jonge stadt noch groeien by uw leven!
Wat wil dit huwelijck uw rijck een' opgang geven!
Hoe wil de nadruck van het Troische kryghsbeleit
Fenicie het hooft door zijn manhaftigheit
Verheffen! hou slechts aen met offren, en gebeden,
By d'oppergoden, en onthael met heusche zeden
Den gast zoo wel in 't hof, dat hy zich hier vergeet';
Terwijl de winter raest, Orion, stuur en wreet,
Het hooft vol buien heeft, de scheepsvloot leght beschadight,
En d'onbevaerbre zee en 't weêr zijn onbezadight.
Door zulck eene aenspraeck holp zy voort den brant in 't bloet,
Dat reede al was ontvonckt, en gaf haer zuster moedt,
Die noch in twijfel hing; waerop zy d' eer uitbande,
En haer belofte brack. Eerst gaenze om d'offerhande
Ter kercke, houden by de Goôn om zegen aen,
En slaghten 't edelste uit den schaepstal, daerze staen

58 *Zorghlijck zant* voor „zorgelijke zandplaten," doch 't moest *en zorghlijck zant* wezen, ten einde men niet denken zou, dat de woorden als appositie behooren bij het voorafgaande *Numidijner*. Met die zandplaten worden de bekende Syrten op de noordkust van Afrika bedoeld.

60 *Barceen:* de inwoners van Barce, een stad van Cyrenaica, die echter eerst na Eneas gesticht werd.

79 *D'eer uitbande:* namel. met betrekking tot de nagedachtenis van haar overleden echtgenoot. *De schaemte uittrock* heeft de Proza-vertaling.

Voor Ceres, de vooghdin van echte huwlijckswetten,
Voor Febus, Bacchus, den bewintgodt der bancketten,
Voor Juno boven al, Godin van 't echtverbant.
De schoone Dido, met den wijnkelck in de hant,
Giet wijn uit op de star van een sneeuwitte vaerze;
Of treet naer 't vette altaer, in 't oogh der Goden, daerze
Den feestdagh innewijt, en, starooght, hier ter stê,
Op d'opgesnede borst van 't heiligh offervee,
Beducht te raede gaet met lillende ingewanden.
Och offervinders, och onweetende verstanden,
Verblinden, och, hoe kan belofte en offervier
Genezen een verlieft kranckhoofdigh minnedier?
Terwijl verteert de vlam van minne mergh, en zinnen.
Zy voedt al stil een wonde in haere borst van binnen.
Rampzaelge Dido blaeckt, loopt zinneloos, en dwaelt
Door al de stadt, gelijck een hinde, die doorstraelt
En met een' pijl, van verre, in 't Kreetsche bosch geschoten,
Zoo dat het vlugge punt, daer geene jaghtgenooten
Van wisten, in de zy bleef steecken van het dier,
Dat door het Kandisch velt en woudt, dan gins, dan hier,
Vast zwerft. De zy gevoelt het moortriet, zijne plage.
Nu leit de koningin hem om, en door Karthage,
En toont Eneas haer vermogen, en den schat
Van Sidon, en de pracht van haer geboude stadt,
Begint te spreecken, blijft in haere rede steecken.
Nu zoeckt de krancke hem des avonts weêr te spreecken,
Te hooren aen den disch hoe Troje gingk te gront,
En ziet den gast al weêr de woorden uit den mont.
Na dat men scheit, wanneer de maen noch niet aen 't straelen,
De starren 's middernachts, alreede aen 't nederdaelen,
Haer wijzen naer de rust, dan mymert zy alleen,
In haer slaepkamer, valt op 't bedde, en mist'er een'.

94 *Een verlieft.... minnedier* voor „een verliefde vrouw, een *minnares*," als de Proza-vertaling heeft.

98 *Doorstraelt:* fraai dichterlijk, voor „met een fijne schicht als met een straal doorboord."

114 *En mist 'er een':* alsof zij anders gewend ware er een half dozijn te vinden. Stond er: *en mist er* iemand, of: *en mist er* hem, het kon er nog door; ofschoon *missen* eigenlijk alleen gezegd wordt van hetgeen niet gevonden wordt op de plaats waar het anders gewoonlijk zich bevindt. Men *mist* geen kinderen, tenzij men die voren bezeten hebbe.

Daer hoort, daer zietze hem, die hier niet is te vinden;
Of houdt, ter liefde van den vader en beminden,
Askaen op haeren schoot; of zy misschien aldus
Haer' schrickelijken treck kon paeien met een' kus.
Begonnen metselwerck en torens blijven slaepen.
De jeugt hanteert noch schicht, noch schilt, geweer noch [wapen.
Men bouwt 'er havens, noch borstweeringen, noch wal,
Die stormen zijn getroost, en oorloghs ongeval.
Dat vreesselijck gevaert van muuren, niet te breecken,
Ten hemel opgehaelt, blijft nu ten halve steecken.
Zoo dra Jupijns gemael, Saturnus kroost, vernam
Dat Dido was besmet met zulck een minnevlam,
En, razende van min, zich gansch van eere ontkleede,
Ging zy flux Venus aen met dees doortrapte rede:
Gewis uw zoon en gy bestaet een heerlijck stuck,
Leght dappere eer in, zoo door eenen treck, zoo tuck
Van twee Godinnen hier een vrou wort uitgestreecken:
Want dit en mistme niet, of 'k heb al afgekeecken
Hoe gy ons vesten vreest, Karthagoos nieuwe maght,
Die nu aen 't rijzen is, alreede houdt verdacht.
Maer lieve, zeghme: tot wat einde zal dit strecken?
Of wat is 't noodigh zulck eene onlust te verwecken?
Best treênwe t' zamen in een eeuwigh vrêverbont,
En sluiten 't huwlijck: gy hebt dit, waernaer gy stont
Uit alle uw maght en kracht. Het hooft van dees gemeente
Blaeckt razende van min: de koorts zit in 't gebeente;
Dies laet ons nu dit volck versmilten onder een,
Gebiet en heerschappy, van wederzy gemeen.
Laetze aen den Frygiaen verbonden zijn met eeden.
Gy mooght de koningin van Tyrus uitbesteden.
Terstont rieckt Venus haer geveinstheit, die slechts zocht
Dat zy 't Italisch rijck aen 't Libyaensche brogt,
Dies dientze haer aldus: wie is zoo buiten zinnen,
Die u dit weigert, of hier twist om wil beginnen,

116 *Beminden* om 't rijm, voor *beminde.*

118 *Haer' schrickelijcken treck:* de uitdrukking *schrikkelijk* is hier òf plat, òf zonder beteekenis. *Haer onuitsprekelijcke liefde* heeft de Proza-vertaling.

122 *Die stormen zijn getroost, en oorloghs ongeval,* enz.: omslachtig, voor het eenvoudige *tegens gewelt,* als in de Proza-vertaling staat.

Indien uw voorstel maer ten beste wil beslaen?
Maer 't nootlot houdt my in bedencken, om te raên
Of Jupiter verstaet twee ballingen te mengen,
En 't volck van Tyrus en van Troje aen een te brengen,
Door onderling verbont, als burgers van een stadt.
Gy zijt zijn bedgenoote, u voeght het: bidt hem dat
Hy u zijn' zin ontdeck'. Ga voor: ick volge uw trede.
Vrouw Juno heeft haer toen bejegent op dees rede:
Betrouwme dezen last. Ick wil u nu in 't kort
Berechten, let'er op, hoe 't geen men hoopt, best wort
Volvoert, en uitgewrocht. Eneas, eerst gekoomen,
En Dido, van zijn min zoo byster ingenomen,
Staen vaerdigh, en gereet, om morgen met den dagh,
En 't ryzen van de zon, die 't aerdtrijck, als zy plagh,
Met haeren glans beschijnt, ten bosch te gaen uit jaegen.
Terwijl de jagers dan te paerde 't wilt belaegen,
Met netten in het woudt te spannen overal,
En vliegen naer het wilt, met vreeslijck boschgeschal,
Wil ick een hagelbuy en dichten regen gieten
Op hem, en haer. De lucht en aerde zal verschieten
Van storm, en donderslagh. De jaegers zullen vliên,
Als zy de donckre wolck en 't onweêr koomen zien;
Vrou Dido en de vorst van Troje, van al d'andre
Gescheiden, in een hol verzaemen by elckandre.
Ick, by der hant, zal hen, indienge dit bestemt,
Voort paeren, hart aen hart verbinden, dat het klemt.
Hier gaet de bruiloft in. De moeder van de minne,
Niet vreemt van dit verzoeck, bewillighde hierinne,
En loegh haer minzaem toe, om dien doortrapten vont.
Terwijle rees in 't oost de blijde morgenstont
Ter zee uit, en de jeught teegh met de zon naer buiten
De poorte uit, overlaên met netten, want, vol ruiten,
Met koorde, en zwijnspriet, voor met yzer en beslagh
Gespitst, en breet van bladt. Men hoorde flucks en zagh
Massylisch volck te paerde, en maght van hazewinden,
En bracken, scherp van reuck, om 't wilt op 't spoor te vinden
Aenstuiven. Al de stoet, de Punische adeldom,
Wacht aen de poort van 't hof op Dido, datze kom',

186 *Datze kom'*: 't moest hier *komt* zijn: men *roept* iemand, (op)dat hij *kome*; — men *wacht*, dat iemand komt.

Die in haer kamer draelt. Men ziet een' klepper blaecken
Met zijnen gouden toom, met kostelijck scharlaken
Behangen, daer hy briescht, het gulden montstuck bijt,
En knabbelt, dat het schuimt, gemoedight tot den strijt,
Ten lange leste komtze eens voort met al haer grooten.
Een' langen sleep en stoet van brave jaghtgenooten.
z' Is uitgestreecken met een Sidonsch jaghtgewaet,
Wiens goude lijst heel stijf van rijck borduurssel staet.
De goude koker hangt. gestrickt naer hoofsche vonden,
Van achter. 't Blonde haer is fier met gout gebonden,
Het purperen gewaet met gout trots opgehaeckt.
Iülus draeft' er, met zijn' Troischen stoet vermaeckt.
Eneas boven al, haer jaghtgenoot geworden,
Munt uit, in al dien troep, en schickt zijn volck in orden.
Gelijck Apollo, die, wanneer de winter endt,
Zijn Lycie, en den vliet van Xanthus in de lent
Verlaet, om Delos en zijn moeder te bezoecken,
En d'offerreien aen te voeren in die hoecken.
Kretenzers, Dryopen, beschilderde Agathiers
Rinckincken om 't altaer door een met veel gezwiers.
Apollo vlecht zijn lock en zwaeiend haer met bladen,
En strickt het op met gout, en op den rugh, geladen
Met koker en geschut, aen 't ramlen op zijn treên,
Treet rustigh over velt en Cynthus toppen heen.
De vorst Eneas quam zoo braef oock aengetogen,
En zulck een rustigheit blonck dezen helt ten oogen
En aenschijn uit. Na dat de gansche jaghttroep quam
Op 't hoogh geberghte, omtrent spelonck en nest, vernam
Men buiten 's weeghs het wilt. De wilde geiten sprongen
De rotse af over duin. Het hart liep onbedwongen
In 't open velt door 't stof ten berge af, dat het stoof.
De wackre knaep Askaen schept lust, verhit op roof,
In 't midden van een dal, op 't moedigh paert, te streven
Het vlugge wilt voorby, en wenscht [Diaen wil 't geven,]
Dat hem, geensins gedient met weerloos wilt, en bloet,
Een zwijn, of rossen leeuw ten berregh af gemoet'.
De lucht betreckt terwijl, gevolght van donderslagen,
Slaghregen volght, en storm, met guure hagelvlaegen.
De jeught van Tyrus en van Troje, en Dardanier,
De neef van Venus, elck zijn padt op, stuift van hier

Door velt, en vlackte, en ruimte, om onder dack te komen.
De bergen bersten uit met stercke waterstroomen.
De vorst van Trojen, en vrouw Dido vlughtgemeen,
Geraecken in een hol, in een spelonck by een.
Het aerdtrijck beefde eerst: toen gaf Juno, die het huwen
De wet stelt, oock een merck: het weêrlichte: elck moght [gruwen.
De lucht nam kennis van hun bruiloft, zoo vol spots.
De berghnymf huilde om hoogh, en boven op de rots.
Dees dagh was oirzaeck van haer doot, van al dat zuchten:
Want Dido keert zich nu aen geenerley geruchten,
Noch past op naem en faem, noch mint het Troische hooft
Ter sluick, maer stroit zelve uit aen hem te zijn verlooft,
Een schijn en glimp, of dit haer misgreep kon verbloemen.
De snelste plaegh van al wat iemant plaegh kan noemen,
De vlugge Faem loopt door gansch Libyen alree,
En al de groote steên. Zy leeft. alsze ergens mê
Magh ommeloopen, en zy groeit in 't ommeloopen.
In 't eerste komtze, uit vrees, bekrompen aengekroopen:
Dan neemtze plotseling de lucht in met haer vlerck.
Zy stapt op d'aerde, en berght haer hooft in driftigh zwerck.
Men zeght dat d'aerde, die haer moeder is, bezeten
Van wraecke, [om dat de Goôn de reuzen nedersmeeten
Uit gramschap,] haer, de jongste en slimste van dien aert,
Na reus Enceladus en Ceüs, heeft gebaert,
Hun aller zuster, ras te voet, en snel in 't vliegen;
Een vreeslijck groot gedroght, het welck [ick schijn te [liegen.]
Zoo menigh wacker oogh, zoo veele tongen heeft,
Zoo menigh open oor, als pennen, daer 't op zweeft,
En pluimen aen zijn lijf. Het komt by nacht gevlogen,
En snorren tusschen aerde, en lucht, en 's hemels boogen.
Geen vaeck beschiet zijn oogh. 't Zit daeghlijx doorgaens heen
Op tin of torentrans, verbaest de groote steên;
Zoo wel van logentael als van de waerheit zwanger.
Dit dier, nu in zijn kracht, blaest ieder een, hoe langer
Hoe meer, zijne ooren vol, of 't sluit, of niet en sluit.

233 *Vol spots:* vol spels, vol minnespelerij. Zie KILIAEN *in v.* 't Woord is er bijgehaald om 't rijm.

261 *Of 't sluit, of niet en sluit:* of 't grond hebbe of niet, waar of onwaar.

Zy zet al watze hoort met stijve kaecken uit:
Hoe schoone Dido nu een' vorst, van Troische magen,
Eneas, aen haer kust gelant, hadde aengeslagen:
Hoe deze, in wellust gansch verzopen, al te snoot,
Niet lettende op hun rijck, noch 't nypen van den noot,
Den ganschen winter in geile overdaet versleeten.
Dit wist dees snoode alom ten breetsten uit te meeten,
En zwierende in der yl naer vorst Iärbas hof,
Verbittert, hitst hem op, en geeft zijn wraeckzucht stof.
Dees, zoon van Garamante en Ammon, die haer schaeckte,
Was heer van 't groote rijck, daer 't kerckvier eeuwigh [waeckte,
Op hondert outers, rijck bescheenen van dit licht,
In hondert tempelen, Jupijn ten prijs gesticht.
De zercken dreven hier van 't bloet der offerzoenen.
Poortael en pyler hing bevlochten met festoenen.
Men zeght dat hy, van spijt aen 't razen, om dees maer
En zulck een' hoon, Jupijn ootmoedigh, voor 't altaer
En onder 't heilighdom der Goden, heeft gebeden,
Daer hy zijn handen hief naer 's hemels mogentheden:
Almaghtige Jupijn, wien 't Mauritaensch geslacht,
Dat nu, ten offerdische aenleggende, met pracht
Zijne offerwijnen wijdt, ziet gy dus uit den hoogen
Dit zonder steurnis aen, en koel, en onbewogen?
Of schrickenwe ydelijck, ô vader, als uw hant
Met blixemstraelen schiet, en dondert over 't lant?
En blickt het weêrlicht, berst de donder uit de wolcken
Slechts krachteloos, ten schrick van licht verbaesde volcken?
Een vrouw, die in mijn lant zich vreemt en balling vondt,
Een kleine stede bouwde, op een' gekochten gront;
Die wy met strant en erf en hantvest hier verzagen,
Heeft reuckloos en verwaent ons huwlijck afgeslagen,
Eneas in het rijck gewelkoomt, als haer' heer:
En zulck een Paris met zijn' stoet, zoo laf en teêr,
Een die de locken zalft, en poêrt, en om zijn kinne
Den myter toeknoopt, op zijn Lydisch, blaeckt van minne,
En neemt in 't hof de luim van zijn geschaeckte waer:

272 *Waeckte:* zeer dichterlijk, voor „wakker brandde."
282 *Aenleggende:* het deelw. is hier misplaatst en verlamt den zin. Er had *aanlegt* of *aanligt* behooren te staan.

Wy offren slechts om eer, met ydel kerckgebaer.
d'Almaghtige verhoort zijn bidden, onder 't branden
Des offers, voor 't altaer met opgeheve handen,
Keert flucks zijne oogen naer de koningklijcke stadt,
En 't paer, dat blint van min, zijn eer en plicht vergat.
Hy roept Merkuur, die hoort dien last op 's hemels veste:
Voort voort, mijn zoon, ga heen, verdaegh den wint van ['t weste:
Gly heene door de lucht op uwe slaghpen neêr,
En bootschap, uit mijn' naem den Frygiaenschen heer,
Die nu, in Didoos hof dus lang haer bygebleven,
Niet omziet naer de steên, by nootlot hem gegeven.
Zijn schoone moeder heeft ons dit met haere stem
Niet van dien man belooft, en hierom tweewerf hem
Voor 't Griecksch geweer beschut: maer liet zich anders [hooren,
Dat hy, ten scepter van Italie geboren,
Dit rijck beheerschen zou, 't welck, zwanger van gebiên,
En brieschende oorlogen, gevreest wiert, en ontzien,
Dat hy de jonge telgh, uit Teucers stam gesprooten,
Noch eens uitbreiden zoude, en in haer rijcksgenooten
Den ganschen aerdtboôm zien verknocht aen 't hooftgezagh.
Zoo d'eer van zulck een' staet hem niet ontvoncken magh;
Ontziet de vader aen dien last der heerschappyen
Te heffen om zijne eer? zal hy Askaen benyen
Den hoogen burgh van Rome, en al 't Romainsch gebiet?
Wat suft hy daer zoo lang? wat nut, wat voordeel ziet
Hy daer te winnen, met zoo lange stil te leggen,
By volck, dat hem eer lang den oorlogh aen zal zeggen?
Waerom ziet hy niet om naer zijn Ausoonsche spruit,
En naer 't Lavinisch lant? hy vaer' ter haven uit.
Gy hoort wat ick beveel, en zult mijn bode strecken.
Dus sprack hy, en de zoon bereit zich te vertrecken,

298 Iärbas spreekt hier spottenderwijs. De Proza-vertaling heeft: *en wy offeren quansuis gaven in uwe kercken, en zoecken slechts een ydelen naem.*

319 *De vader:* Eneas; hij wordt hier de vader genoemd in tegenstelling met Askaan, van wiên in den volgenden regel gesproken wordt.

319, 320 *Aen dien last.... te heffen:* of „te tillen" is iets anders dan: *een last te heffen:* 't eerste geeft het „aanvangen," 't laatste het „volbrengen der daad" te kennen, en Eneas wordt hier berispt, omdat hij zelfs naliet, verder aan het hem opgelegde werk de handen te slaan. Vergelijk ook vs. 377.

Op 's grooten vaders last, schiet gulde vleugels aen
Zijn hielen, die hem hoogh door 's hemels luchte baen,
En over zee en zant gezwint en luchtigh voeren.
Hy neemt hierna de roê, de zielen kan beroeren,
De bleecke schimmen zelfs verdaeght uit Plutoos stoel,
En andre zielen naer den droeven jammerpoel
Door haere maght verzent. De slaep komt ingesloopen,
En vlught voor haer: zy luickt des dooden oogen open.
Hier steunt hy op, en klieft de winden in zijn vlught,
Doorzwemt de nevels, breeckt de wolcken, en de lucht.
Hy ziet in zijne vlught den top en hooge lenden
Van harden Atlas, die den hemel, en het wenden
Der starren, onderstut met zijn verheve kruin.
Het hooft van Atlas, ruigh van pijnbosch, steil en schuin,
Doorgaens met mist bedeckt, en donckre regenvlaegen,
Wort nacht en dagh gebeuckt van storm, en donderslagen.
De schouders leggen wit van sneeu, en vliet by vliet
Stort neêr langs 's grijzaerts kin. De baert en knevel ziet
Bevrozen, en hangt stijf van kegelen, en koude.
Hier hing de vlieger op zijn pennen, en aenschoude
't Omleggende gewest. Toen streeck hy van om hoogh
Voorover met al 't lijf naer 't water toe, en vloogh,
Gelijck een vogel, die, langs 't vischrijck strant vast heene,
Langs rots en water zweeft. De zuigling van Cyllene,
Die van zijn moeders zy den grooten Atlas voor
Zijn' grootvaêr rekent, vloogh alleens in 't midden door,
En kloofde, tusschen aerde en hemel, wint en kusten
Van Libye. Zoo ras de vlieger komt te rusten
Met zijnen vluggen voet op eene hofstê, ziet
Hy vorst Eneas hier vast bouwen, en bespiet
Hoe door zijne aendrift burgh en nieuwe huizen steegen.
Het zwaert hing op de zy. Het hecht van 's vorsten degen
Was starrewijs met kunste in jaspis uitgesneên.
De lange lijfrock hing van boven om zijn leên.
De rijcke Dido had hem dit gewaet geschoncken,
Gelijck zy 't zelve wrocht. De goude streepen bloncken
In Tyrisch purper, schoon en levendigh van gloet.
Hy sprack hem daetlijck aen: leght gy nu hier den voet,

348 *De vlieger:* de vliegende, evenzoo elders *sterver,* voor „stervende." Zie HUYDECOPER, *Proeve* III, 18, 19.

Den gront van 't hoogh Karthage, en sticht haer schoone [wallen,
Een vrouwe alleen ten dienst? waer zijtge toe vervallen,
Die uw gelegenheit en rijcken drijven laet!
De koningk van de Goôn, wiens mogentheit den staet
Van hemel, aerde en zee regeert, het hof der hoven
Heeft zelf my met dien last aen u gestuurt van boven.
Wat bouwtge? of op wat voet verslijtge, dus gerust
En ledigh, uwen tijt op d'Afrikaensche kust?
Indien u d'eere van dit stuck niet magh beweegen,
U zelf aen dezen lof zoo luttel is gelegen,
Dat gy u aen dien last te heffen zoudt ontzien;
Zoo zie ten minste eens om naer uw' Askaen, aen wien,
Als die uw eenigh oir, de hoop is van uw leven,
Italje en 't Roomsche rijck by nootlot wert gegeven.
Dus spreeckt Merkuur, en leght wat sterflijck in hem schijnt
In 't spreecken af, daer hy voor 't oogh aen lucht verdwijnt.
Maer vorst Eneas stont verbijstert, opgetogen,
En stom om dit gezicht, het haer te bergh: 't vermogen
Der spraeck bezwijckt: de stem blijft steecken in de keel.
Verbaest om Godts gebodt en aenspraeck, haeckt hy, heel
En al verandert, uit dit weeligh lant te scheiden,
Te vlughten. Och, hoe zal, hoe zal hy dit beleiden?
Met welcke woorden best mevrouw de koningin
Bejeegnen, ondergaen, in 't heetste van haer min?
En hoe zijn rede best beginnen? hy, aen 't maelen,
Aen 't overweegen, laet zijn zinnen ommedwaelen,
En overleght vast hoe het dus of zoo beslaet:
En, na veel overleghs, acht dit den nutsten raet:
Hy roept Sergest, Kloanth, en Mnestheus, zijn bewusten,
Beveelt hun stil de vloot en schepen toe te rusten;
Maetroos naer zee en strant te porren; het geweer
Te brengen by der hant; t'ontveinzen wat hunn' heer

393 *Hoe het dus of zoo bestaet:* wat de uitkomst zal wezen, als hij op deze, wat, als hij op gene wijze handelt.

395 *Zijn bewusten:* een onzuivere uitdrukking, waarmede vermoedelijk bedoeld wordt: „zij, die van den toeleg *bewust* zijn," tenzij het hier alleen sta als synoniem van: „zijn bekenden." In elk geval verkeerd. 't Woord *bewust* kan niet als op zichzelf staand gebezigd worden, dewijl het dan onmisbaar de vraag doet oprijzen: „waarvan?"

Beweeght te vorderen de nieuwe reederyen,
Op dat hy midlerwijl, [wanneer 't de tijt kan lyen,
d' Onnoosle Dido minst vermoedt dat zulck een bant
Van minne breecken kan,] haer luimen in dien stant
En toegang ondertaste, en lette, boven allen,
Wat aenspraeck en wat wijs ter zaecke best wil vallen.
Zy, vrolijck en gereet, bestemmen zijn besluit,
En voeren hunnen last getrouw en naerstigh uit.
Maer Dido [want wie kan zich voor de Min bedecken?]
Vernam dit tijdigh, roock de lucht van zijn vertrecken
Ophanden: niets en quam haer voor, of zy verschoot.
Die snoode Faem ontdeckt de dolle hoe de vloot
Met maght wiert uitgereet, gewapent om te vlughten.
Vol viers, en zinneloos rinckincktze op die geruchten,
En zwiert door al de stadt, gelijck, by offerdranck,
De Wijngodts Priesterin loopt hollen, op den klanck
Van bommen en Cymbael, als, van dien Godt bezeten,
Zy op 't dryjaerigh feest genoopt wort, en gesmeeten,
Daer heur Cytheron 's nachts verdaeght met luit geschrey.
Ten leste sprackze aldus Eneas aen, en zey:
O trouwelooze, hoe valt dit in uw gepeinzen,
Dat gy voor my dit stuck, dees boosheit wout ontveinzen,
En stillezwijgende vertrecken uit mijn lant?
Is onze liefde en min, uw trouw, een minnepant,
Ons hant aen hant belooft, en Dido, die verloren,
Een jammerlijcke doot en uitgang is beschoren,
Zoo luttel maghtigh u te houden, of gy moet
By winterdagh de vloot uitrusten, om met spoet,

402, 403 *Haer luimen in dien stant en toegang ondertaste:* de Proza-vertaling heeft: *haer zachtste luimen waerneme, wanneerze best aen te spreken zy.*

409 *Niets en quam haer voor, of zy verschoot:* versta: ook de geringste zaak joeg haar vrees aan, of: (zij) *vreesde oock, daer niet te vreezen stont,* als de Proza-vertaling heeft.

410 *Die snoode Faem:* staat hier voor *dezelve onrustige Faem,* als in de Proza-vertaling. De dichter bedoelt dezelfde Faam, die Iärbas kennis had gegeven van 't geen aan Dido's hof omging. Zie bl. 274, vs. 240 volgg. hiervoren.
Ontdeckt de dolle: lees: *der dolle,* of *aan de dolle:* maar liever nog las ik hier een ander woord, als b. v., gelijk in de Proza-vertaling staat: *aen de hrankhoofdige.*

416 *'t Dryjaerigh feest:* de Triëterika of driejarige Bacchusfeesten werden door de Thebanen op den berg Citheron gevierd.

Met d'eerste noortsche buye en storm in zee te steecken?
O wreedaert, voertge niet naer onbekende streecken,
En vreemde landen toe, en stont out Troje noch;
Zoo moghtge Troje weêr, door 't zelve onstuimigh zogh,
Gaen zoecken met uw vloot. Verlaetge my, uw vrouwe?
Ick bidde en smeeck u, om uw troubelofte, en trouwe,
Om deze traenen, [want my droevige anders niet,
In dezen droeven schijn van leven, overschiet;]
Om 't huwlijck, om de torts van Hymen, reede aen 't blaken,
Verdiende ick iet, of kon mijn wellust u vermaken;
Ontferm u over dit bouwvalligh hof, en gaet
Mijn bede u noch ter harte in dezen bangen staet,
Zoo zet dit uit den zin. Ick hebbe om u te lijden,
Het volck van Libye, en de vorsten der Numijden,
Mijne eigene Tyriers ten vyant; en om u,
Om u alleen gaf ick mijn kuischeit, eer, zoo schuw,
En eersten naem en faem [waer op wy roemen darren,
Als 't eenighst', dat mijn kroon verhief tot aen de starren,]
Ten beste. ô Gast [want nu kan Dido u niet meer
Aenspreecken, als haer' man.] aen wien, aen welck een' heer
Geeft gy een veege, een, die gereet is om te sneven,
Nu over tot een' roof? wat recke ick noch mijn leven,
Tot dat Pygmalion, mijn broeder, stadt en slot
Verwoeste? of d' aengegrensde Iärbas my ten spot
Gevangen heenevoer'? had ick, eer gy gaet vlughten,
Ten minste een jonge vrucht, de hoop van andre vruchten,
By u gewonnen: speelde een kleene Eneas in
Mijn hof, die naer u zweemde; ick zoude in mijnen zin
Noch geen gevange vrouw, of gansch verlaeten schijnen.
Dus kermtze. Hy staet pal, en toont aen geene mijnen
Noch oogen noch gelaet veranderinge, als een,
Die aen Jupijns gebodt zich houdt, en anders geen.
Hy kropt zijn hartewee, en antwoort kort in 't ende:
O koningin, 'k zal noit gelijck een onbekende,
U lochenen hoe trouw uw weldaet, uwe deught,

436 *Of kon mijn wellust u vermaken:* kiescher luidt de Proza-vertaling: *of zoo ick u eenige vrientschap bewees.*

440 *Numijden:* Numidiërs, als men gewoonlijk zegt, en even wettig van vorm. 't Woord is, met Oostersche vocaalverwisseling, 't zelfde als *Nomaden*, zooals 't Latijn heeft, en beteekent „zwervers."

Gelijck gy breeder en met waerheit roemen meught,
My aen uw' dienst verplicht: zoo lange mijn gedachten
Geheugen van my zelf; zoo lang de ziel haer krachten
Door al mijn leden spreit, spant vrouw Elize alleen
Met recht de kroon in 't harte. Ick zal, met goede reên,
De langkheit mijdende, dus veel ter zaecke spreecken:
Het was de meining noit [verschoonme van die streecken,]
Ter sluick dus door te gaen. Noit minde ick, onder schijn
Van trouwen, of verlooft aen uwe trouw te zijn.
Zoo 't nootlot van de Goôn gehengde ons zinlijckheden
Te volgen, en den tijt en 't leven te besteden,
Gelijck het ons gevalt, ick zou voor eerst de stadt
Van Troje wederom verheffen uit haer plat,
En 't waerdigh overschot der mijnen, aen 't verstrojen,
Herstellen in zijn' staet. Men zaegh het hof van Trojen
Al lang in top gehaelt, en 't ingestort palais,
Bouvalligh Pergamum stont weder, naer den eisch,
Ten troost der lantsliên, dus erbermelijck getreden,
Al door mijn eige hant herbouwt, gelijck 't voorleden.
Nu wil Gryneesche Apoll' en 't Lycisch tempellot
Dat wy Italje, 't groote Italje, op hun gebodt,
Bezeilen van dees ree. Daer zijn ons vaders landen:
Daer is ons hart. Kan nieuw Karthage, met de stranden
Van Libye, u een vreemde, en uit Fenicisch bloet
Gesproten, hier ter stê verletten; waerom moet
De zwervende Trojaen ontzien de nijdige oogen,
Nu hy 't Ausonie wil neêrslaen? wy vermogen,
Zoo wel als andren, oock naer uitheemsch lant te staen.

466, 467 *Ick zal, met goede reên, de langkheit mijdende, dus veel ter zaecke spreecken:* dit is eene *protestatio actui contraria* en een vrij omslachtige wijze om te zeggen, dat men niet omslachtig zijn zal. Beter heeft daarom de Proza-vertaling: *Ick zal ter zaecke een luttel zeggen.*
Dus veel voor „zoo veel," in den zin van: „alleen dit." Zie *het derde Boeck*, vs. 644 hiervoren, en vs. 615 hierachter.

473 *Bouvalligh Pergamum:* de bouwvallen van Pergamum.

481 *Gryneesche Apoll':* Grynium was een stad in Eolië, met een beroemden tempel van Apollo.
't Lycisch tempellot: het orakel van Lycië. Zie vs. 201, 202 hiervoren. *Tempellot* is geen kwade vertaling van 't Lat. *sortes.*

483 *Ons vaders landen:* min juist, voor „ons vaderland." *Hic amor, haec patria est,* heeft het Latijn.

Zoo menighmael de nacht het velt geboomte en blaên
Met dauw in schaduw deckt; zoo menighmael de vieren
Der starren, op hun beurte en tijt, ter kimme uit zwieren;
Vermaent vervaertme staêgh d'ontruste schim, de geest
Van vader, daer ick legh en slaep, en droom bevreest
Van 't lieve kint Askaen, verkort door vaders draelen,
En van 't Hesperisch rijck en zijn beloofde paelen
Versteecken al te lang. Behalve dit zent zelf
[Ick zweer 't u by mijn hooft, en mijnen zoon.] 't Gewelf
Des hemels en Jupijn den tolck der Goôn beneden,
Om dezen hoogen last op d'aerde te bekleeden.
Ick hoorde zelf dien Godt, en zagh hem, toen hy quam
Ter muuren in, omringt van helder licht, en vlam;
Dies val noch my noch u niet moeielijck met klaegen.
Ick zoecke Italje op Godts en niet op mijn behagen.
Dus sprack hy, en zy zagh hem vast slilzwijgende aen,
En door en weder door, en dwers. Haere oogen staen
Niet stil. Zy borst dus uit: geen Venus, ô verraeder,
Is uwe moeder, neen, noch Dardanus de vader,
En stamheer van uw huis. Kaukaes, verwoet van aert,
De rotsen hebben u in 't beerenest gebaert,
Hyrkaensche Tygers u gezooght aen haere speenen.
Want waertoe meer geveinst, of langer stom gescheenen?
Mijn' moedt dus ingekropt? heeft mijn bedroefde staet
Hem wel een' zucht gekost? of is hy van gelaet
Verandert? hebben hem mijn traenen iet bewogen?
Of heeft zijn liefste hem beroert tot mededoogen?
Waerover klaegh ick eerst? nu kunnen Godt Jupijn
Noch groote Juno niet dit stuck, dien valschen schijn
Goeds moeds aenschouwen, noch hoe Dido zit geschonden.
O schelmstuck! nergens wort oprechte trou gevonden.
Ick nam hem al beroit en bar op uit het stof,
Gelijck hy naeckt aen strant quam dryven in mijn hof,
En gaf hem zinneloos den scepter in de handen.
Ick redde volck en vloot. Ick bergh hun lijf in 't stranden:
[Och, 't gaet my aen 't verstant: ick raze:] nu komt hy
Met Lycisch kercklot, met Apolloos wichlery:

495 *Door vaders draelen:* lees: „door *zijn* vaders dralen."
521 *Bar:* bloot, naakt.
526 *Kercklot:* 't zelfde als *tempellot,* vs. 481 hiervoren.

Nu waerschuwt hem Godts tolck, op Jupiters begeeren,
Als of de Goden zich aen zulcke dingen keeren,
De hemel in zijn rust zich moey' met ons verdriet.
Ga heene, ga: ick houde, ick moeie en straffe u niet.
Loop naer Italie voor wint af. Zoeck landouwen,
En rijcken over zee: maer dit is mijn betrouwen,
Indien godtvruchtigheit by Goden iet vermagh;
Gy zult het tusschen rots en barning met beklagh
Noch boeten, Didoos naem noch menighmael gedencken:
En al ontlooptge my, ick wil u echter krencken,
Vervolgen op den hiel met fackel, vier, en smoock:
En, als mijn geest verscheit uit 's lichaems schorsse, u oock
Verschijnen, dootsch en bleeck, uw trouweloosheit plaegen,
En straffen, als 't behoort. De weerelt zal gewaegen
Van uwe elende, en ick den roep en 't luidt gerucht
Verneemen in het rijck der zielen, en haer lucht.
Zoo spreecktze, en kort haer rede, in 't midden onder ['t spreken.
Het hart bezwijckt. Zy gaet, en zich in 't hof versteecken,
Uit d' oogen van 't gezin, en scheit van dezen vorst,
Die veel wou zeggen, en uit angst niet spreecken dorst.
De joffers vatten haer, nu, flaeu en neêrgeslagen.
De beenen kunnen haer, die slap is, naulyx draegen.
Zy leggenze te bedde, in haer slaepkamer neêr,
Daer kunst en marmersteen elckandre tart om d' eer.
Maer schoon Eneas, die godtvruchtige, genegen
En zeer begaen is, om dees druckige en verlegen
Te troosten, haeren rouw te maetigen, en haer
Te paeien in dien strijt, zoo lastigh en zoo zwaer,
Zijn hart van groote min bezwijckt, en in 't verholen
Vast zucht, nochtans verrecht hy 't geen hem is bevolen
Van Godt daer boven, en bezichtight zijne vloot.
De Troischen vallen 'er, zoo ras hy 't hun geboodt,
Met alle maght op aen. Zy winden groote schepen
En kielen, versch geteert, om laegh in 't vlot. Zy sleepen
Den riem en eicken balck, noch ruigh en onbeschaeft
Van schors en loof, ten bossche en woude uit. Ieder slaeft
Uit yver tot de reis. Men moghtze met hun allen
Zien trecken van alom, en snel ter poorte uitvallen:
Gelijck de mieren, die den winter zien te moet,

Den acker plonderen, en graen ten overvloet
Opleggen in haer hol. De zwarte en wackre vaenen
Gaen nu te velde. Elck voert en sleept de rijpe graenen,
Langs eenen smallen wegh, door 't gras naer hunnen oort.
Een deel der bende duwt met zijne schoften voort
Dat haer te lastigh valt: een ander voert de benden
Met yver aen, en drijft de traegen op de lenden.
Al 't padt van drockheit roockt. Toen gy dit aenzaeght, hoe
Was 't hart gestelt? hoe was, ô Dido, u te moê?
Hoe hebtge wel gekermt, toen gy, ô koninginne,
Het strant, uit uwen burgh en hemelhooge tinne,
Zaeght woelen, wijt en zijt, en hoorde voor uw huis,
En zaeght, langs al de kust, dat vreeslijck scheepsgedruis?
Wat oneer is zoo groot, daer een, van min gedrongen,
Niet toe gedreven wort? zy wort al weêr gedwongen
Met traenen in 't gezicht, met bidden aen te staen,
Zich zelf te breecken, en hem nedrigh t' ondergaen,
Op datze, die de doot ziet grimmen voor haere oogen,
Geen middelen verzuime, of 't hart noch wiert bewogen,
Dat hier onmooghlijck schijnt. Och, zuster Anne, gy
Kunt zien hoe al de kust nu spoeit, en yvert. Zy
Zijn hier van overal by een vergaêrt met hoopen,
En leggen zeilreede, en gereet om uit te loopen.
Van blyschap heeft maetroos het achterschip gekroont.
Och zuster, hadde ick zulck een droefheit, die my loont,
Te moet gezien, 'k zagh raet die droefheit te verduuren.
Nu zuster, evenwel, in mijn rampzalige uuren,
Hebbe ick noch eene bede aen u, en anders geen:
Want dees ontrouwe gast gewoon is u alleen
Te vrient te houden en u heimelijck t'ontvouwen
Al wat hem leght op 't hart. Gy zuster, zijn betrouwen,
Kent al zijn luimen, neem hem op zijn weeckste waer.
Ga smeeck dien trotsen gast, mijn vyant. 'k Heb voorwaer
In Aulis met de vloot van Griecken niet gezworen
Het volck van Ilium en Priams stadt te stooren,
Noch zondt een vloot op zee, tot Trojes plaegh en straf,

567 *Vaenen:* vendels, benden.
581 *Aen te staen:* aan te houden.
589 *Gekroont:* met bloemen versierd.

Noch groef Anchises geest en asschen uit zijn graf.
Hoe weigert hy zoo streng naer mijn verzoeck te hooren?
Waer jaeght hy heen? hy sta zijn droeve en uitverkoren
Dees jongste gave toe, en wachte op wint en weêr,
Om veiligh van dees kust te streven over 't meer.
Nu maene ick hem niet eens om zijn voorgaende trouwe,
Te reuckeloos geschent, noch dat hy zijn landouwe
En 't overschoone rijck van Latium ontbeer':
'k Verzoecke alleen wat tijts, wat uitstels, en niet meer,
Tot dat mijn dolle liefde een weinigh slechts bezadigh',
Mijn wederberstigh lot, dat my al t'ongenadigh
Verdruckt, my leer' mijn pack opneemen met gedult.
Om dezen dienst, het lest dat gy my dienen zult,
O zuster, bidde ick u: heb dus veel medelijden:
En voor dien jongsten dienst zal ick u t'allen tijden,
Oock in mijne uiterste uur, bedancken, naer mijn maght.
Dus bidt en smeecktze vast. De zuster brengt haer klaght
Met droefheit over en weêr over uit ontfermen:
Maer hy blijft onbeweeght, en luistert naer geen kermen,
Naer geen vermaeningen. Het nootlot schiet 'er voor,
En Godt Jupijn verdooft en stopt geduurigh 't oor
Des mans, die anders zich heel lichtelijck laet vinden:
En eveneens gelijck de stuure noordewinden
In d'Alpen onderling vast worstlen met gedruis,
Van alle kanten, om met bulderend geruisch
Een' dicken ouden eick uit zijnen gront te rucken;
Terwijl hy knackt en kraeckt, en, onder 't nederbucken
En schudden, al den gront met bladeren bezaeit,
Doch veel te hecht en taey gewortelt, hoe het waeit,
Blijft hangen aen de rots, daer hy, in top gewassen,
Zijn kruin zoo hoogh en steil verheft naer 's hemels assen,
Als hy zijn wortels diep in 't hart van Pluto schiet:
Zoo wort de Troische helt geduurigh van verdriet

602 *Noch groef Anchises geest en asschen uit zijn graf:* het opgraven of in 't algemeen het storen van de overblijfselen eens dooden werd bij de Ouden als een afschuwelijke en hoogst strafwaardige misdaad beschouwd. Hoe men echter een *geest* zou hebben kunnen opgraven is niet licht te bevatten, en 't oorspr. noch de Proza-vertaling geven dan ook aanleiding tot het ongelukkige invoegen van dit woord.

623 *Die anders zich heel lichtelijk laet vinden:* de Proza-vertaling: *die andersins licht te vermurwen waer*, is hier vrijwat minder prozaïsch.

Gekerm en klaght bestreën, bestormt aen alle zijden:
En 's mans kloeckhartigheit beseft niet zwack wat lijden
Hieruit te duchten staet; maer 't hart blijft gansch versteent,
En 't is, helaes, vergeefs gekreeten, en geweent.
d'Onzaelge Dido schrickt voor 't onheil, haer beschoren,
En wenscht nu om de doot. Al wort het licht geboren,
Het is haer tegen. Toen zy nu haer' zoen verzocht,
En offergaven op 't wierroockende outer brocht,
Vernamze en zaghze ['t valt al t'yslijck te verhaelen,]
Den heilgen offerdranck heel zwart in d'offerschaelen
Verandren, en den wijn, op Godts altaer gestort,
In heiloos bloet verkeert. Door zulck een voorspoock wort
Haer opzet van de doot te kiezen noch gesteven,
En zy getroost zich nu te scheiden uit dit leven.
Dat voorspoock komt geen mensch te hooren uit haer' mont,
Oock zelf de zuster niet. Behalve ditte stont
Een marmere kapel van wijlen haer' getrouden
In 't hof, een kerck by haer godtvruchtigh onderhouden,
Met witte vachten en festoenen overkleet.
Hier hoorde men, zoo 't scheen, de naere stem, den kreet
Van haeren man, wanneer de nacht met duisterheden
Het aerdtrijck deckt; men hoorde oock dickwijl naer beneden
Den nachtuil van het dack afsteenen, daer hy zat,
En klaeghde in eenzaemheit, en huilde een wijl zich mat,
En zong een lijckklaght: en behalve dit vervaeren
Heur veel waerschuwingen van offerwichelaeren,

640, 641 *Al wort het licht geboren, het is haer tegen:* de Proza-vertaling heeft: *en kan het licht van den dagh niet verdragen.*

650 *Behalve ditte stont: ditte* voor *dit* komt nergens bij Vondel voor. 't Moge dan echt Amsterdamsch zijn, 't klinkt altijd plat, en hier verlamt het bovendien de maat van 't vers. Intusschen, liever dan aan te nemen, dat Vondel hier een zoo prozaïschen regel zou hebben nedergeschreven, en vrijmoedigheid ontleenende uit de bedenking, dat de oude uitgave op allerslordigste wijze gecorrigeerd is, durf ik het op mij nemen, den tekst hier aldus te verbeteren:

behalve dit, zoo stont.

651 *Van wijlen haer' getrouden*, voor *van wijlen haar man*, is ook al een vrij ongewone uitdrukking. Ik weet, men zegt: „mijn *verloofde*," en men zou bij gevolgtrekking ook „mijn *getrouwde*" kunnen verdedigen; doch het gebruik in de meeste talen duldt bij dit laatste woord geen bezittel. voorn. Zoo b. v. zegt men in 't Fr. wel *le marié*, en *la mariée*, maar niet *mon marié* of *ma mariée*, ofschoon men zeer goed *mon fiancé* zegt.

Voorspellingen, voorheen met angst hierop gehoort.
De wreede Eneas komt de razende oock aen boort
By nacht, terwijlze slaept. Zy gaet in eenzaemheden
Verlaeten, zoo haer dunckt, een' langen wegh betreden,
Door woeste wildernis vast zoecken haer Tyriers:
Als Pentheus, de Thebaen, kranckzinnigh, met veel zwiers,
De wilde troepen van de dolle Razernyen,
Twee Thebens teffens ziet, twee zonnen heeneryen:
Als, Agamemnons zoon, Orestes, zonder endt
Gedreven ten tooneel', zijn moeders dreigement
En zwarte slang en torts ontvlught, en haer geweeren,
Daer Vloecken, heet op wraeck, hem op den drempel keeren.
Na dat de droefheit haer nu overmagh, en zy,
Heel sterck bezeten van een helsche Razerny,
Haer doot besloten heeft, beraemtze wyze en stonde
Al heimelijck by zich. z'Ontveinst die hartewonde,
Dat opzet met gebaer en opzicht. d'Oogen staen
Verquickt van hoop. Zy spreeckt haer droeve zuster aen:
Verheught u nu met my, ô zuster: 'k heb gevonden
Een middel, om hier door van deze min ontbonden
Te worden, of hem my te levren onderdaen.
Daer 't licht te bedde gaet, het strant den Oceaen
Te rugge kaetst, 't gestarnte, aen 's hemels heldre daecken,
Van Atlas hoogen bergh gestut, in 't vierigh blaecken,
Op zijne schouders draeit, is 't allerleste velt
Der Mooren. Uit dien hoeck quam, zoo my is gespelt,
De priesterin van 't volck uit Massyl. Dees behoede
De kerck van Hespers bloet, en 't heiligh ooft, en voedde.
Den vreesselijcken Draeck met zoeten honighraet,
En mankop, dat den slaep veroirzaeckt door zijn zaet.
Dees priesterin belooft, al wie zich laet belezen
Door tovervaers en dicht, de harssens te genezen,
Maer anderen wel hardt te plaegen met de min,
Het water in den stroom te stuiten, naer heur' zin,
De starren op haer' zang te rugh te leeren draven.
Zy weckt, by duister nacht, de geesten uit de graven.
Zy toont u hoe de gront der aerde loeit, en hijght.
Men ziet hoe d' esscheboom ten hoogen berge afstijght.
Ick neem de Goden, voor wier troonen wy ons buigen,

687 *Massyl*: Massylië, Lybië.

En u, mijn zuster, by wiens hooft ick zweer, tot tuigen,
Dat ick van toverkunst ongaerne ben berucht.
Ga heene, en stel al stil, in 't hof en d'ope lucht,
Een' stapel toe van hout, en legh geweer en wapen
Des trouweloozen, dat ter stê, daer hy ging slaepen,
Bleef hangen, op het hout, mitsgaders zijn gewaet,
En 't bruitsbedde, oirzaeck van mijn' jammerlijcken staet:
Want deze priesterin wil die gedachtenissen
Van dien eerloozen gast uit mijn gedachten wissen,
En gansch vernietigen. Zoo spreecktze, en zwijght, vol [schrick,
En 't aengezicht besterft in eenen oogenblick.
De zuster evenwel kan hierom 't erghst niet peinzen,
Dat zy met toestel van nieuwe offren pooght t'ontveinzen
De doot, die zy alreede in 't hart besloten heeft,
Dies zulck een dolheit minst haer achterdencken geeft,
En noch veel minder dat haer zuster iet bejegen',
Zoo zwaer als 't zwaert, waermê Sicheüs wiert doorregen,
Dies volghtze trou den last van Dido, haer betrout.
Maer als men nu, in 't hof en d'ope lucht, het hout
Heel hoogh gestapelt had, en eickenrijs, en lover,
En harshout afgesneên, spant Dido zelf hierover
Cipresse- en eissenkrans van loof, by een vergaêrt.
Zy leght zijn kleeders, en het nagelaeten zwaert,
En wassenbeelt op 't bed hier boven op, als eene,
Die nu verzekert is van 't geenze sloot voorheene.
d'Altaeren staen rondom. De priesterin verdaeght,

706 *'t Bruitsbedde, oirzaeck van mijn' jammerlijcken staet:* de Proza-vertaling zegt eenvoudig *het bruitsbedde, mijn bederf,* wat beter is en meer met de historische waarheid overeenkomt; want de *oorzaak* van haar ellende was niet zoozeer in het bruidsbed te zoeken, als in de spelonk, waar zij met Eneas gescholen had.

708 *Van dien eerloozen gast:* wanneer men, dezen regel overluid lezende, de kadans van 't vers volgt, denkt men dat er gesproken wordt, niet van iemand, die *eerloos is,* maar van iemand, die *eer* („vroeger, voorheen") *loos* („slim") is geweest.

716 *Zoo zwaer als 't zwaert:* Vondel bemint dergelijk spelen met gelijke klanken: echter zou ik niet durven vaststellen, dat de combinatie hier opzettelijk is geweest.

724 *'t Geenze sloot voorheene:* 't geen zij vooraf besloot. *Voorheen,* als op een verwijderd tijdstip wijzende, is hier een min gelukkig gekozen woord.

Terwijlze in 't hangend haer opdondert onvertsaeght,
Dryhondert Goden, en den zwarten vooght der helle,
Het helsche geestendom, en Hekate, die felle,
Met haer dry hoofden, en Diaen, de zuivre maeght,
Met haer dry tronien. Zy giet hier onvertsaeght
Geheele bekers op met water om te koelen,
Gebootst naer wateren, geschept uit jammerpoelen.
Men zocht'er 't jonge kruit, dat naer den maeneschijn
Met kopre zeissens wert gemaeit. Men zocht venijn,
Of melck van zwart vergift, en vleesch, van 't versche volen
En volens hooft geruckt, en 's moeders liefde ontstolen.
De droeve Dido zelf, by d' outers; ongegort,
En met het eene been al baervoets, aengeport
Van yver, neemt met graen, gezouten en gemaelen,
En zuivre handen Goôn, gestarnte, en hemelstraelen,
Bewust van haere doot, tot tuigen van haer endt;
En zoo'er ergens noch een Godt gelieven kent
En gaslaet, die, zoo valsch gepaert, hun min besmetten,
Die bidtze op al haer recht en ongelijck te letten.
Het was nu midnacht, en d'opgaende starren, aen
De Noortas opgevoert, begonnen neêr te gaen.
Wat moê was, lagh en sliep al 't aerdtrijck door in vrede.
Noch bosch noch bare ruischte. Al 't velt zweegh stil, en mede
't Gevogelte en het vee. Wat zich in 't water houdt,
Of in de scherpe haege, en ruighte nesten bouwt
Lagh zorgeloos en stil, en sliep op zijne steden,

726 *Opdondert:* hier voor: „verdagvaart." 't Woord wordt anders gemeenlijk onz. gebezigd, en dan met *komen* gekoppeld. Zoo b. v. zegt Lucifer, in den *Adam in ballingschap*, 1 Bedr., vs. 3, dat hij komt

Uit den zwavelpoel opondren *van beneên.*

731, 732 *Water om te koelen, gebootst,* enz.: versta: „water kwanswijs uit de hel geschept." *Latices simulatos fontis Averni* heeft het Latijn.

733 *Naer den maeneschijn:* waarom niet liever: *in den maneschijn,* gelijk de Proza-vertaling heeft.

735, 736 *Van 't versche volen en volens hooft geruckt:* dat *volen* staat hier alleen om 't rijm en is volkomen overtollig: wanneer men toch het vleesch van den *kop* van 't dier rukte, ontnam men het aan het dier zelf. Vergel. *Lantgedichten,* B. III, vs. 397–402.

751 *Sliep op zijne steden: sliepen op hun steden* zou er door kunnen; doch nu hier zoowel het w.w. als 't pronom. in 't enkelv. gebezigd worden, had het subst. niet in 't meerv. behooren te staan. Geen dier of vogel kon toch op meer dan eene *stede* te gelijk slapen.

Vergeetende in 't gemack zijn zorgh, en zwaerigheden,
Behalve Dido, dees ter ramp gebore vrouw,
Die niet een' oogenblick kon sluimeren van rouw.
Geen vaeck beschoot haer oogh: geen rust kon haer [bevangen.
De min verzwaert de zorgh, verdubbelt haere gangen,
Komt weder boven, en in haer verlieft gemoedt
Gaet een geweldigh ty van toorne en minnegloet.
Zy blijft al even stijf by 't opzet in haer zinnen,
En wrockt dus by zich zelf: wat ga ick nu beginnen?
Zal ick aldus versmaet en uitgestreecken gaen
Mijne oude minnaers weêr aenzoecken? zal ick staen
Den Numidier ten schimp, hem zoecken te behaegen,
Wiens aenzoeck ick voorheen zoo dick hebbe afgeslagen?
Of, met de Troische vloote, en dien Trojaenschen gast,
Te scheep gaen, op Jupijns gebodt, en jongsten last?
Gemerckt het my zoo wel bequam, toen hy my verghde
Dat ick hem in dien noot behulpzaem was, en berghde,
En zy deze oude deught zoo fraey gedachtigh zijn?
En schoon ick wou het al; wie zal, in dezen schijn,
Het my vergunnen? zal dees trotsaert, nu op 't scheiden,
Een, die hy lang beschimpte, en om den tuin dorst leiden,
Ontfangen binnen 's boorts? geschende koningin,
Helaes, gevoeltge niet, dat gy vervoert van zin,
Met dezen lichten hoop, Laomedons geslachten,
Te doen hebt, die op eedt noch troubeloften achten?
Hoe dan toe? zal ick dus alleen verzellen gaen
Een' hoop maetroozen, en hun loopen achteraen,
Die, wonder in hunn' schrick, nu lachen onder 't vlieden?
Of wil ick, met Tyriers en al mijn maght, henlieden
Navolgen, en mijn volck, dat ick van Sidon pas
Kon medesleepen, weêr den grooten waterplas
Beveelen, en noch eens naer uitheemsch lant belasten
Te zeilen over zee? laet loopen deze gasten,
En sterf veel liever. Neem de welverdiende straf,

762 *Weêr aenzoecken:* de Proza-vertaling bewijst, dat hier *aen,* 't welk in de oude uitgave op zichzelf stond, bij *zoecken* behoort. *Aanzoeken* is echter een dier woorden, die alleen in anapestische verzen gebruikt kunnen worden.

767 *Gemerckt:* aangezien, of bij omzetting, voor „als ik in aanmerking neem."

En kort uw droefheit met den blooten degen af.
O waerde zuster, gy waert d'eerste, die verlegen
Met mijne traenen, my, al razende en doorregen,
Doorstraelt van minne, aen zulck een' gast en vyant schont!
Och, stont het ons niet vry het huwelijxverbont
Te schuwen, zonder smet, te volgen d'ongetrouden,
En, als een dier in 't bosch, my uit dien last te houden?
Ick hielt Sicheüs lijck mijn trouw niet, als zijn bruit.
Met zulck een jammerklaght en weeklaght borst zy uit.
Eneas, toen de vloot nu klaer was, en hy reede
Te volgen zijn besluit, lagh stil, en wel te vrede
Op zijn kampanje en sliep; wanneer Jupijns gezant
Hem in zijn' diepen slaep, in dien voorgaenden stant
En schijn, noch eens verscheen, en scheen aldus te wecken:
[De frissche en jonge leên, de blonde locken trecken,
Gelijck de kleur, en stem, altzamen op Merkuur.]
O Venus zoon, hoe dus? kunt gy te dezer uur
Noch slaepen? zinnelooze, och, zietge geen gevaeren,
Die u belegeren, en hoortge nu de baren
Niet ruisschen, van den wint, die uit den westen blaest?
De veege Dido, nu haer leven moede, raest,
Brouwt schrickelijck verraet, en vloecken, u gezworen.
In 't hart gaet een gety van onverzetbren toren.
Ontvlughtge niet by tijts, nu 't vlughten is geraên;
Gy zult de zee terstont in rep en roer zien staen,
De schepen in den brant, de fackels op zien blaecken,
En flackren langs de kust, zoo 't licht de kim koom' raecken.
Uw vloot betrappe op strant, daer gy dus lange suft.
Op op, en pack u voort: een wijf is altijt wuft,
En wispeltuurigh. Hy verdween, na deze rede,

788 *Razende en doorregen: razende,* nu ja! — maar *doorregen* beteekent hier òf niets. òf te veel.

789 *Aen zulck een' gast en vyant schont:* „Iemand ergens aan *schennen*" beteekent hetzelfde als „iemand ergens aan helpen of ergens toe *brengen;*" maar altijd op zoodanige wijze dat het niet tot zijn voordeel of tot zijn eer gedijt.

796 *En wel te vrede:* deze woorden staan noch bij Vergilius, noch in de Proza-vertaling, en doen hier een allesbehalve gelukkige werking: nadat de dichter ons pas de bittere droefheid van Dido heeft voorgesteld, moet hij het ten minste in 't midden laten of Eneas — die in dezen zang een heel sobere rol speelt — al of niet *wel te vrede* was.

By duister, in der nacht. Eneas, van zijn stede,
Springt op uit zijnen slaep, verbaest door dit gezicht,
En drijft de mackers voort. Op mannen, volght uw' plicht.
Op, haestigh op, en valt aen 't roeien met u allen,
Aen 't roeien: daetlijck voort, en laet de zeilen vallen.
De hemelsche gezant port ons al weder aen
Het tou te kappen, zonder omzien t'zeil te gaen.
O heilge Godtheit, wie gy zijt in 't hof der Goden,
Wy volgen blijdelijck al weder uw geboden.
O sta ons by: zijt ons behulpzaem op het meer.
Verleen de vloote spoet, en zegen, wint en weêr.
Zoo ruckt hy 't bloote zwaert met yver uit de scheede,
En kapt de touwen los. Al d'andren yvren mede.
Elck ruckt, elck rept zich, steeckt van lant af, en de vloot
Geraeckt in d'ope zee, en buiten last, en noot.
Zy roeien, dat het kraeckt: men hoort het water ruisschen,
Terwijl het voor den boegh al schuimende opkomt bruisschen.
En nu bespreide Auroor, de heldre morgenstrael,
Die uit d'oranje koets van Tithon, heur' gemael,
Verrees, het vochte velt met versche en nuchtre glanssen,
Wanneer de koningin, uit haere tinne en transsen,
Den blancken dagh en 't licht opdringen zagh, tot heil
Der weerelt, en de vloot en schepen, onder zeil,
Vervolgen eenen koers, zoo wijt heure oogen zagen:
Zy merckte hoe haer kust en havens ledigh lagen:
Toen sloeghze drywerf en noch eenwerf met misbaer
Voor heure schoone borst, en trock het blonde haer,
De locken uit haer hooft, en riep ontzint in 't ende:
Gaet hy by Godt dus deur? Beschimpt eene onbekende
Ons koningklijcke kroon? slaet niemant hier de hant
Aen wapens? valt de stadt niet uit, en 't heele strant,
En volght hem in zijn zogh? en rollenze geen kielen
Te water, van de werf? voort voort, gehoonde zielen,
Brengt fackels, brandtuigh: brengt. Zet alle zeilen by,

844 *Gaet hy by Godt dus deur:* de uitroep *bij God* behoorde hier, evenals zulks in de Proza-vertaling het geval is, voorop te staan. Wel is waar zou *bij God gaat* niet welluidend geklonken hebben; doch nu is de uitdrukking lam en onduidelijk, wat nog erger is.
Eene onbekende: voor „een vreemdeling," gelijk de Proza-vertaling meer nauwkeurig heeft. Eneas was haar toch, bij zijn aankomst, althans bij name bekend, en was het later persoonlijk geworden.

En valt aen 't roeien: voort. Wat dolle razerny
Vervoertme dus? waer ben, wat spreeck ick? 't is verloren,
O Dido, voeltge nu wat ramp u is beschoren?
Dat voelen had met recht voorheen vooruitgedraeft,
Toen gy den scepter zelf hem in de handen gaeft.
Bezie, ay zie nu eens: dit zijn die schoone woorden,
De troubeloften van den zoon, waer van wy hoorden,
Dat hy het heilighdom, de Huisgoôn van zijn lant,
Met zich voert in zijn vloot; die, uit den grooten brant,
Den afgeleefden heer, zijn' vader, out van dagen,
Op zijne schouders heeft geborgen, en gedraegen.
Was ick niet maghtigh hem te grijpen by den hals?
Zijn lichaem, en dat hart, zoo goddeloos en valsch,
Van een te scheuren, en de stucken in de baren
Te smacken, oock de maets, die met hem overvaeren?
En kon ick zelf Askaen niet slaghten met dit zwaert?
Den vader dat bancket opdisschen onvervaert?
Maer zulck een oorloghskans waer hachlijck, en te vreezen:
't Waer hachelijck of niet, wat scheelt het? 't moght zoo wezen.
Wien stontme toch t'ontzien? 'k getroost my eenen doot.
Ick had de torts en 't vier gesteecken in de vloot,
De vloot in brant gezet, den zoon en vader t'zaemen
En al 't geslacht verdelght, gedachtenis, en naemen;
In 't midden van het vier gesprongen, als verstockt,
De mijnen en my zelf hier teffens ingebrockt.
O zon, die met uw licht bespieglende alle dingen,
Al wat om laegh gebeurt doorzien kunt, en doordringen;
Gy mede, ô Juno, die alle echtkrackeelen scheit,
Oock kennis draeght van 't stuck, by my te spa beschreit!
En gy, ô Hekate, by nacht, op aller steden
Drysprongen fors verdaeght, met huilen aengebeden,
En gy, ô Vloecken, heet op wraeck, en gy, ô maght
En Goden van Elize, aenhoort de jongste klaght
Van my, een veege: hoort en luistert naer mijn smeecken,
En past mijn leedt aen dien meineedigen te wreecken,

853 *Dat voelen had met recht voorheen vooruitgedraeft:* Vondel bezigt hier al een zeer gewrongen, duistere en allesbehalve welluidende wijze om Dido's meening uit te drukken. De zin is eenvoudig: ik had dit liever vroeger moeten voelen.

Gelijck hy wel verdient. Zoo 't hemelsche geval
Dien booswicht toesta dat hy eens belanden zal,
En veiligh havenen; brengt Godts besluit dit mede;
Bestemt het nootlot dit; zoo gunt hem rust noch vrede;
Zoo laet hem [in den krijgh, en van een onvertsaeght,
Een wrevelmoedigh volck besprongen, en geplaeght,
Als een verschoveling, en buiten zijne paelen,
En daer 't hem niet gebeure Askaen in 't ommedwaelen
t' Omhelzen,] u om hulp aenroepen in den noot,
Zijn vollecks nederlaegh en schandelijcke doot
Aenschouwen, en [hoewel hy noch op 't lest nootwendigh
Een eerloos vrêverbont moet ingaen, al te schendigh,]
Zijn koningkrijck niet eens bezitten, noch den dagh
Beleven dat hem hier zijn wensch gebeuren magh,
Maer hy ontijdigh legg' verslagen, onbegraven
En naeckt op 't velt, een aes verstrecke voor de raven.
Dit is mijn jongste wil, en bede, voor mijn' val,
Het welck ick met mijn bloet en doot bezeeglen zal.
En gy, mijn Sidoniers, om dezen stam te pletten,
Past uwe erfvyantschap en haet op hem te wetten,
En al zijne afkomst, van de volgende eeuw verbeit.
Vereert met dees schenckaedje onze asch en sterflijckheit.
Geen pais zy tusschen onze en tusschen zijn gemeente.
Een bitter wreecker sta eens op uit ons gebeente,
Die nu en namaels den Dardaenschen vreemdeling,
Waer kans is, ga te keur met fackel, en met kling.
Ick wensch dat strant en zee en zelfs nakomelingen
Nakomeling en zee en strant uit wraeck bespringen.
Zoo spreeckt zy, en verlangt, hoe eer hoe liever, voort
Den draet van 't leven, dat haer lastigh valt, en moort,

888 volgg. De voorspellingen, in deze vervloeking vervat, werden, voor zooverre Eneas zelven en zijn tochtgenooten betreft, later, als blijken zal, in den loop van den Epos vervuld. Vs. 903 volgg. zinspelen op den langdurigen strijd tusschen Rome en Carthago gevoerd — de zoogenaamde Punische oorlogen. Volgens sommigen zou met de bittere *wreker*, in vs. 908 genoemd, Hannibal bedoeld zijn; de woorden *Nunc, olim,* in 't oorspr. schijnen echter aan te duiden dat de dichter niet op een bepaald persoon, maar op een voortdurende reeks van wrekers het oog heeft.

914 *'t Leven, dat haer lastigh valt, en moort:* dat het *leven* iemand *lastig valt,* kan gebeuren en de uitdrukking is geijkt; maar dat het *leven* iemand zou *moorden,* klinkt wat heel zonderling en tegenstrijdig.

Te korten, en zy laet de zinnen en hun krachten
Gezwint omzwindelen van allerley gedachten,
Roept Barce, voester van Sicheüs, by der hant,
[Haer eige voester lagh in 't oude vaderlant
Begraven,] en zy spreeckt in 't korte deze rede:
Mijn waerde voester, ga, hael zuster hier ter stede,
En zegh haer datze haeste, om 't lichaem en zijn smet
Te sprengklen met den stroom: dat zy zoenoffervet,
Haer aengewezen, brenge, en helpe d'offerhanden.
Bewint gy mede uw hooft met heilige offerbanden.
Ick heb nu opgezet Jupijn, den helschen Godt,
Op t'offren 't geen ick, naer den stijl van zijn gebodt,
Hem toewyde, en bereide, om aen een eindt te raecken
Van mijn bekommeringe, en 's Troischen beelt te blaecken
Op dezen stapel houts. Zoo sprackze, en 't oude wijf
Verhaest zich, en treet heen, van oude stram, en stijf.
Maer Dido, bevende en vervaerlijck van manieren,
Om dit onmenschlijck stuck, laet d'oogen ommezwieren,
En spalckt twee blicken op, als bloet, en vierigh root.
De kaecken sidderen, besprengkelt van de doot,
En dootvlack, 't aengezicht alree gezet naer 't sterven,
Naer d'ysselijcke doot, die 't aenzicht zal misverven,
En aenstapt. Aldus liepze in 't hof, na dit beklagh,
De deur op, vloogh op 't hout, en haelde voor den dagh
Als zinneloos, het zwaert van Troje, hier gebleven,
Maer niet tot dit gebruick haer van den vorst gegeven.
Na datze het gewaet des Frygiaens, met een
Die snoode bedspon ziet, met traenen en geween,
En overpeinzend noch wat tijts slijt, hier ter stede,
Zoo stortze op 't bedde neêr, en spreeckt haer jongste rede:

917 *Barce, voester van Sicheüs:* de oude uitgave had hier, voor *voester, zuster.*
925 *Jupijn, den helschen Godt:* neen, maar: *den helschen Jupijn,* d. i.: „Pluto."
934, 935 *Besprengkelt van de doot, en [dootvlack:* Bryce herinnert in zijn aanteekening op deze plaats der Eneïs hetgeen men verhaalt, dat, ten tijde van het schrikbewind, in Frankrijk zou zijn waargenomen, namel. dat, wanneer aan de veroordeelden, voordat zij naar de *guillotine* gingen, 't hoofdhaar werd afgesneden, zich op hun ontblooten hals niet zelden dezelfde kenteekenen opdeden, vermoedelijk gevolgen van den indruk, door het denken aan den ophanden zijnden dood door den valbijl verwekt.
948 Fraaier luidt de Proza-vertaling: *en een luttel tijts met schreien, en overpeinzen toebroght.*

Gewaet, my eer dus lief, zoo lang 't geluck en Godt
My begenadighden, ontfang, ontfang voor 't slot
Mijn ziel, ontslame van dit hartewee, en lijden.
Ick heb mijn leven en zijn' loop, en 's levens tijden,
My van fortuin gegunt, en 't nootlot nu volendt.
Nu zal mijn schim, zoo groot als noit voorheen gekent,
En grooter, naer den poel des diepen afgronts vaeren.
'k Heb een vermaerde stadt gesticht, by mijne jaeren,
Den muur volbouwt gezien, mijn' man, door moort geplet,
Gewroken, mijnen broêr dat stuck betaelt gezet.
O Dido, 't leven zoude u al te weeligh lusten,
Waer noit de Troische vloot belant aen uwe kusten.
Zoo sprackze, en 't aengezicht in 't veege bedt gedruckt;
Hoe zoude ick sterven, eer de weêrwraeck my geluckt?
Maer laet ons sterven: 't lust, het lustme aldus te sneven,
En naer den jammerpoel te vaeren uit dit leven.
De wreede Frygiaen verzaedige op de zee
Zijne oogen met dit vier, en voere alomme mê,
Als een rampzaligh merck, de tekens van mijn wonden.
Zoo sprackze, en midlerwijl wort zy, helaes, gevonden,
Van 't hofgezin, gelijckze in 't zwaert gevallen leit,
Noch schuimende van 't bloet, en d'armen uitgespreit
Naer d'eene en d'andre zijde. Al 't hof gewaeght van 't kermen.
't Gerucht, straet in, straet uit, de stadt treft met ontfermen,
Die davert van 't gedruisch. 't Gebou van al 't gerucht
Gejammer en geschrey der vrouwen dreunt. De lucht
Aen 't galmen op misbaer en angsten, die elck persten:
Als of de vyant quaem met kracht ter poorte inbersten,
't Aeloude Tyrus of Karthago ging te gront,
En huis en kerck in brant en lichte vlamme stont.
De zuster zwijmende, op haer borst slaet van medoogen,
En krabt het aenzicht op, komt siddrende aengevlogen
In 't midden door den drang des volx, benaut te moê,

966 *Noch schuimende van 't bloet:* hier zal wel op het *zwaard* gedoeld zijn; uit de constructie zou men opmaken, dat het Dido zelve was, die van bloed schuimde.

975 *Zwijmende:* juister heeft de Proza-vertaling: *buiten zich zelve;* immers, iemand, die zich in een zwijmenden toestand bevindt, kan onmogelijk al het misbaar maken, dat Anna hier gezegd wordt te doen.
Medoogen: een te zwak woord om als synoniem te dienen voor *schrik* als de Proza-vertaling heeft.

En roeptze, die vast sterft, by haeren naem noch toe:
Och zuster, zochtge dat? my deerlijck te misleiden?
En stontme dit van 't hout, dien stapel, te verbeiden?
Van deze altaeren? van dit vier? waerover zal
Ick my, van u berooft door zulck een ongeval,
Nu eerst beklaegen? moght uw zuster, in het scheiden,
U niet verzellen? och, gy zoudtme medeleiden,
En op deze uitvaert noôn. Een zelve zucht, een snick
Had ons te zamen, op een' zelven oogenblick,
Van kant geholpen. Heb ick wreede met mijn handen
Dit lijckhout toegestelt? de Goden van ons landen
En 't vaderlant verdaeght, om u, aldus gestelt,
Dus veegh, helaes, alleen te laeten onverzelt?
Gy, zuster, gy hebt u en my, [wie kan 't vergeeten!]
Den raet van Sidon en uw stadt ter neêr gesmeeten,
U en uw volck verdelght. Brengt water by der hant,
Dat ick de wonden wassche, en zoo'er noch verstant
En lucht en adem zweeft, die met mijn' mont magh vangen.
Dus stijghtze al kermende, met kommer en verlangen,
Den houten stapel op, en koestert, in dien noot,
Omhelst de hallefdoode, en pooght, op haeren schoot,
Met haer gewaet 't zwart bloet al kermende te droogen.
De stervende verpijnt zich haer gelokene oogen
Eens op te slaen, maer die bezwijcken wederom.
Noch piept de borstquetsuur. Zy heft, dus flaeu en stom,
Haer hooft wel drywerf op, en, om noch eens te leunen,
Wil met den elboogh 't hooft, dat slap is, ondersteunen:
Maer drywerf zijghtze slap en flaeu in 't bedde neêr.
Zy zoeckt het hemelsch licht daer boven heene en weêr,
En zucht, zoo dra zy 't vint, in 't binnenst van heur harte.
Vrouw Juno deerde dit verwijlen van haer smerte,
Zont Iris, om de krancke en worstelende ziel
Van 's lichaems taeien bant, die haer zoo lastigh viel,
In aller yl t'ontslaen, uit 's hemels troon beneden:
Want Proserpijn heur haer noch niet had afgesneden,
Noch 't hooft den jammerpoel van Pluto toegekent;
Dewijlze, onnozel en ontijdigh en geschent,
Dus deerlijck door de torts van minne, die haer blaeckte,

994, 995 *En zoo 'er noch verstant en lucht en adem zweeft:* beter heeft de Proza-vertaling: *en haeren lesten adem, (zoo er noch adem en leven in is)* enz.

En 't hooft aen 't hollen broght, aen haere doot geraeckte.
De dauwende Iris dan, die met d'oranje pluim
Wel duizent verwen maelt, om hoogh aen 't hemelsch ruim,
Recht tegens over 't licht der zonne, quam gegleden,
Eń, aen het hooftendt van het bloedigh bedt getreden,
Sprack endelijck: ick wijde, uit last van 't hemelsch dack,
Dees haervlecht Pluto toe, ontsla u van het pack
Des lichaems. Hierop sneedt zy 't haer af, en met eenen
Wert al het lichaem koudt, en warmte en geest verdweenen.

1017 *Met d'oranje pluim: met heur saffraene pennen* heeft de Proza-vertaling. De kleurschakeering is eenigszins verschillende.

1021 *Uit last van 't hemelsch dack:* de uitdrukking *'t hemelsch dack*, voor „de hemel," is op zichzelve in dichterlijke taal even goed te verdedigen als die van *lucht-* of *stergewelf* voor 't eenvoudige „lucht," en evenzoo kan men zeggen: *een last van den hemel* voor „een last der hemelbewoners, der goden;" maar minder toch is, hier ter plaatse, het bezigen van de synekdoche goed te keuren; omdat „de *last* (bevel) van een *dak*" een ongerijmde voorstelling geeft, en het denkvermogen des lezers althans een te grooten omweg moet maken om van *'t hemelsch dak* op de „bewoners van den hemel" te komen.